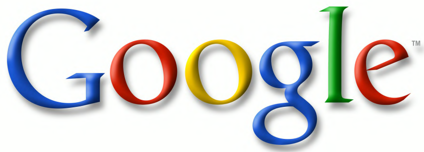

Digitized by Google

2

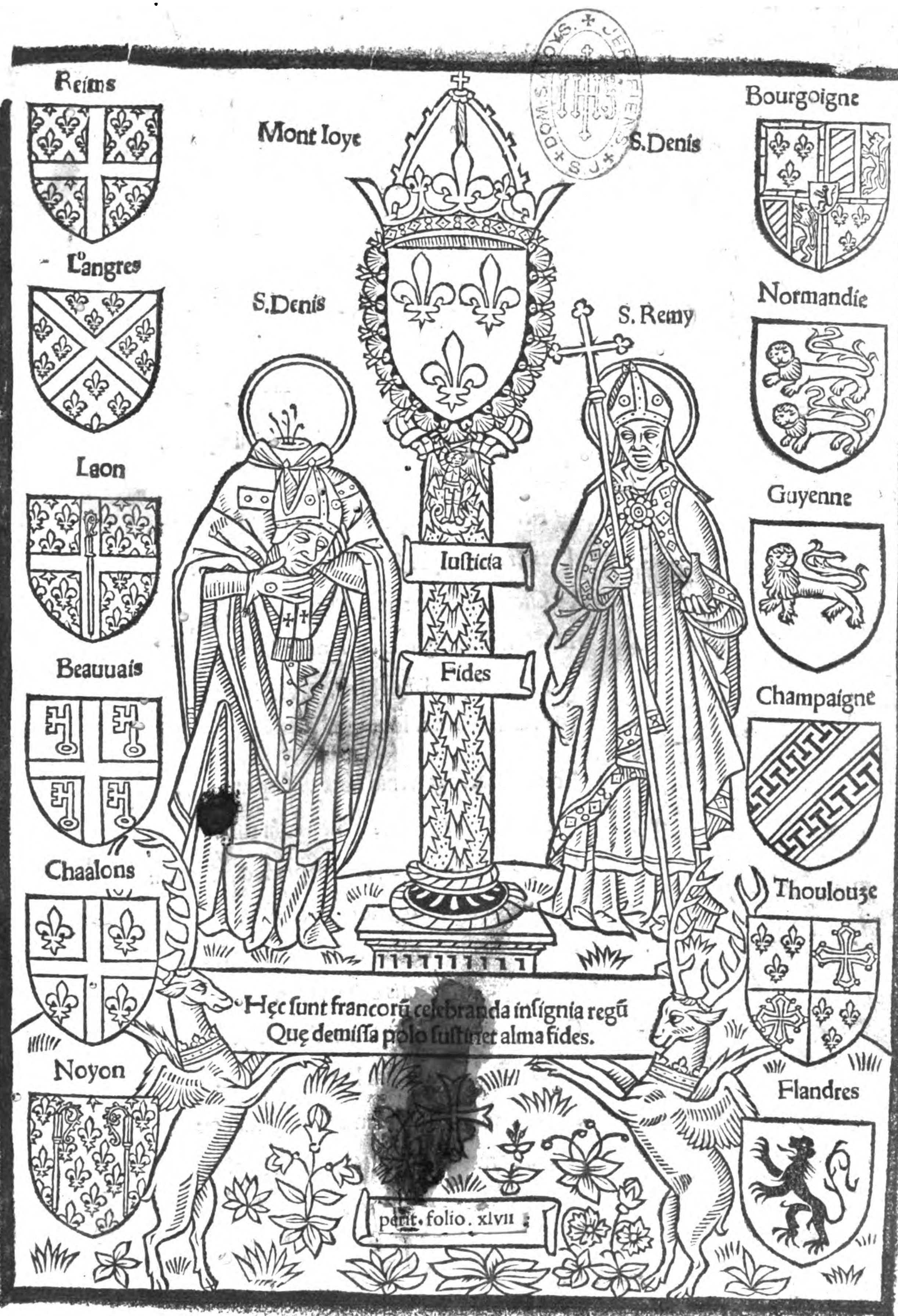
Roberti Gaguini, ordinis Sancte Trinitatis de Redemptione Captivorum Generalis Ministri

De ordine (origine) et gestis Francorum compendium

ab eo novissime ampliatum et diligenter emendatum.

(voy. le commencement de la fin)

Parisiis
Sumptibus Joannis Parvi.
1504

Reims
Mont Ioye
S.Denis
Bourgoigne
Langres
S.Denis
S. Remy
Normandie
Laon
Guyenne
Iusticia
Fides
Beauuais
Champaigne
Chaalons
Thoulouze
Hec sunt francorũ celebranda insignia regũ
Que demissa polo sustinet alma fides.
Noyon
Flandres
petit. folio. xlvii

Robertus Gaguinus ad diuam virginem.

Virgo concubitu nullo contacta virili
Quam puro veniens grauidā dedit ęthere numen.
Prę muliere omni prole & virtute beata:
Pergnati mortem vitę regina precamur:
Da totiens passis humana pericula/ tuto
In portu fragilem remis appellare cymbam.
Littore q̄ primum sistemus membra fideli:
Sacris muneribus soluemus vota canentes.

Robertus Gaguinus librū suum alloquitur.

Vade liber verus francorum stēmatis index
Fer longe in populos nomen & acta ducum.
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
Gratior & serie temporis adueniens.
In te si mordax garribit murmura liuor
Neglige quod fatit blattero vaniloquus.

Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq̧ mundus
Promere quos reges francia celsa tulit.
Tempora/gesta/locos/fortem prȩludia/famam
Ex multis lecta codice claudo breui.
Mille tibi annorum referabo ex ordine soles.
Et supra si te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe sycamber.
Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem/nec sanna surrige nasum:
Sed bonus ac ȩquus lector amice lege.

Finis repertorii alphabetici.

Tabula regum francorũ quorũ gesta in hoc cõpẽdio describũtur.

Finis tabulæ. Deo grās.

¶ In gallorum annales a reuerendo patre Roberto Gaguino statim edendos bene dicti montenati preludium.

NOn potuisse quéq̃ superioribus saeculis gallorum inclytae gentis fortia facta digne satis recensere semper ipse putaui: quandoquidem res quaedam sacra religiosae nationis gesta retexere: & quae virũ singulari arte virtute & religione praestantissimũ desideraret. Verum de industria ad hoc vsq̃ aeuum ipsa haec nostra gallia difficilem hanc prouinciam superis volentibus in Roberti humeros reiiciẽdam sapienter curauit: quem ingenti spiritu/tuba vehementer insonãtem. populum sępe victorem (francum dico) pręstanti corpore & armis militem cantatum ire expectamus. Decuit enim Roberto facundissimo viro rerum franciae archanarum conscio ordinis quoq̃ sacratissimi maximo antistiti: hoc ingens opus: & quod sacrum dixerim reseruatum iri. Profecto sacrati francorum reges cęlesti oleo delibuti: hunc multis sęculis postulabant: quem deorum dono nostra hac tempestate tandem nacti sunt. Ergo auspiciis tuis vir omnium praestãtissime gallia suo marte ferox ornataq̃ torque decoro in gentibus & nationibus efferetur. Animosum quoq̃ eius pectus & vox terribilis vbiq̃ audietur: nec sinet longius clarissima sua gesta in nubis obscuro latere. ipsum martialis populi pręclarum facinus: iamiam indignabũdum nube discussa erumpet: & quo diutius deorum iussu in obscuro delituerit tãto vehementiore sono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet hominumq̃ adacto fulgore perstringet oculos. Fabulatur praeclarus romanae historiae scriptor martem cum rhea virgine vestali conuenisse. Hoc quoq̃ adiiciendum foret romane gẽti propter mulierem libidinosam & turpia obstinata mente rogantem numae affuisse. Verũ secus hic martialis fauor francis semper affuisse creditur. Quippe qui animoso pectore menteq̃ generosa deus delectatus: totum ferocis audaciſq̃ franci animum inhabitat: pectus quoq̃ generosum ad bella edocet. Familiaritatem idcirco romanam quam stupro incestu & muliere contaminata effecerat ipse mars iampridem damnauit. Quo factum est vt nullus olim exercitus cuiusuis imperator cũ alieno rege confligere sine gallica strenuitate auderet. Sed iam virum eximio quodam genere & singula dignitate pręstantẽ video. Qui (vt cũ marone loquar) Aere ciere viros martemq̃ accedere cantu: pręsto est. Hic est ęneator ille tubicen cuius desiderio tãtopere gallia flagrabat: queq̃ fortissimus quisq̃ miles gallus obtestando imprecatur: non sinat longius suam gloriam atra nube latere. Eya ergo belli gallici fragorem: frãcorum fulmen & ignes quisquis es audito: pari quoq̃ spiritu a viro antistite pręclara gallorum facinora te auditurum speres quantus animus gallis semper inest. Expectate diu tãdem venisti roberte qui virorum pugnas e suggesto altissimo & quod neminem antea ascendere licuit nobis in pulpito sedentibus pronunciaturus es. Ipse sane foelix qui nec vocis sono neq̃ materię foelicitate liuio inferior in populo effereris. Sed iam operepretium esse existimo: sonoram Roberti tubam & qui acies splendentes ad pugnam instructurus est: audite.

Roberti Guaguini ordinis sancte trinitatis generalis Ministri in nouā cōpendii de francorū gestis editionē præfatio.

Quanquā minimū est quod vel agēdo/vel scribēdo/mea hūilitas pōt: iuenit nihilominꝰ i me liuor qd' mordere tētauerit: dū iter frācorū res multipharie preclarēq₃ gestas ipe versatꝰ suspsi cōpēdio cōprehēdere qdcūq₃ de his eximiū lectitassem. atq₃ sic egit emulator: quasi tā late patētia regū & gētis facinora (q̄ ppetua oratione illustrāda erāt) breui curriculo/ & per angustissimū tramitem/ pertransisse me arbitrarer/ eo præsertim stilo & dicēdi genere cui & elegātia & latina deesset venustas: quas i scribēdis historiis virtutes gallꝰ scilicet auctor vix vllo tpe cōprehendat. Sed his maleloquētiū susurris & si ipetitum me itelligerē: laboris tamen neq₃ operis pœnituit. Quin illud nō temere me sperem assecutum: vt francorum historiam in apertum prodiderim. quæ sub vno aspectu tota a nemine scriptorū hactenus fuisset oculis exhibita legentium. Quo fit: vt si iis qui quorūdam acta vel principantium vitas vno vel altero tempore singuli singulas tradiderūt laus tribuitur non inferiorem demeruisse me gratiam/ sine arrogantia contendero: qui ab initio fransci principatus ad hanc vsq₃ ætatem dissipatarum rerum annales in vnū prope manipulum cohibui. Qui nec pressus (vt susurro ait) nec āgustus est ita: vt introspicientibus/ quibus mediocris est notitia litterarum/ lumen desit. Sed ignaris & ingenio lippientibus sua ignorantia non succicta narratio scriptoris officit. Est enim his idem quod stomacho defectis: quos solidus & virilis cibus torquet & tenui iure vix alitur. Illi vero qbus mensꝰ torpet & ignoratione caligat/ ad quodq₃ minꝰ vsitatū vocabulū cōmētariorū faces desiderāt. Cæterū latine locutiōis splendorē (q̄tū italis auctoribus verbosus aliqs dat) tametsi mihi non arrogo: sinat vel gallus habere se cōterraneū & ciuē q abstersa paululū barbarie res suæ gētis nulla pricipis munificētia ꝓuocatꝰ/ tolerabili orone pscripsit. Ab hac eni nr̄a (qualiscūq₃ est) lucubratiōe: audaculus quipiā exurget laxare quæ angustia sunt/ & q̄ rudiora censebit abstergere. q̄q̄ (ab eūte e terris carolo octauo) ad priorē nr̄i cōpēdii editionē p multa adieci. quorū cognitio sicut rerū narrationē suis locis āpliauit: ita benignū poterit oblectare lectorē. porro illud facile dilueri: quod exterꝰ calūniator falso affert: me i frācorū/ q̄ in hostiū aut alienigenarū ptē ꝓpēsiorē esse. Quo errore me ꝓtenꝰ absoluet/ qui sincera frōte hec lustrabit. Sic eni secūdum historiæ leges veritati studui/ vt auctoribꝰ: quorū traditiōes sum secutꝰ/ fides magis q̄ nobis haberet. Et mēdatio dari ipiū est: ꝙ (paucis ad nostrū istitutū nō cōducētibꝰ de idustria præteritis) capita rerū fideli transcursu atq₃ ordine excerpta i vnum corpus sicut cōpēdii natura fert cōtraxi. Qui eni coronas floribꝰ cōtexit nō oīs generis flosculos cogit: sed eos tātū q colorū varietate speciē & decorē ostētāt. Aequꝰ ergo lector nō vniuersam historie francorū magnitudinē conscripsisse me existimet: sed per immensa rerū gestarū spacia conducibiliora selegisse: quę compēdio & veritati quadrent.

Roberti Gaguini ordinis Sanctæ trinitatis de redemptiõe captiuorũ generalis Ministri de ordine & gestis francorũ Compendium ab eo nouissime ampliatũ & diligenter emendatum.

Francorum origo

Ranci(vt pleræq; aliæ nationes) a troianis ꝓdiisse gloriantur Quib⁹ ob raptã a paride helenã in exiliũ actis/ pars ad meotydẽ lacum quẽ tanais īfluit proxime alanos/ frãciõe duce cõsedit. vbi ex nomine ducis appellatiõe suscepta: sycãbriã sibi nõ mediocrẽ vrbẽ pãnonis finitimã extruxerũt Quã lõgo post tẽpore cũ euersam gothi reliquissent: alterã in proximo colle a se cõditã vsq; ad valẽtiniani iunioris q̃ cũ gratiano fratre in occidẽte īperauit ætatẽ īcoluerũt. vnde & ipsi quoq; a valẽtiniano ob hãc quã subiicim⁹ rationẽ exacti sũt Descidẽtibus ab īperio Alanis/ cum propter paludis altitudinem aduersus inuadentem romanum facile se tuerentur alani: accitis ad auxiliũ francis/ valentinianus annui quem romanis pendebant cẽsus in decem annos remissionẽ proponit: si rebellantes alanos in eius dictionẽ adegissent. Qua spe erecti franci(cum paludis essent frequẽti traiectu assueti) negociũ receperũt: ductisq; in alanos copiis lacum superãt: & feroci strage alanos reddũt imperatori audientes. Qua victoria francos/ id est feroces/ a valentiniano appellatos nonnulli tradunt: aliis contendentibus remissione tributi/ & libertate accepta francos hoc est liberatos dictos esse. Ipse magis his accedo qui a francione nomen sortitos autumãt. Nã posterior hæc appellatio gẽtis antiquitati nõ cõuenit quã ante constantini primi imperiũ bellacissimã fuisse non dubium est. Et Aurelianũ imperatorem qui constantinum præcessit/ francos in triumpho duxisse flaui⁹ vopiscus memoriæ reliquit. Quin valentinianus superior saxones in frãcorũ finib⁹ auctore paulo dyacono debellauit. Que omnia antiquioris sunt originis argumẽta q̃ vt a iuniore valẽtiniano frãcos primũ dictos esse putemus. Nemo tamen mihi certus auctor lectus est qui tempus eius nominis constanter tradat Nec ipse gregorius turonẽ gentis initiũ satis nouit: cum sulpitiũ alexandrum testem citet/ a quo francorum regum vera origo ignorata videatur. Et ciceronis ad atticum extat epistola vbi franconũ nomen inducitur. Quod ad francos pertinere nõ pauci contendunt. Quãobrẽ nõ temere credi potest/ gentis appellationem longo ante valentinianum tempore extitisse. Leuati tributo franci cum vrbem suam: tum vires animũq; firmauerunt. ita vt exacto decennio/ dũ ab illis censum repetit imperator/ exactori pensionem detractarent. Hic bello exorto/ quum pauci plurimis ægre resistunt/ valida valentinianus manu francos expugnat Neq; hoc dispendio libertatem gens animosa neglexit. Sed coacta raptim ciuium multitudine: traiecto hystro/ ducibus marcomiro/ Simone/ atq; genebaudo/ multis per germaniã habitis victoriis/ ad rhenũ fluuium se cõtulerũt. vbi etiãnũ francfordia nõ cõtemnẽdum oppidum visitur: francorũ opus atq; ad tempus sedes: Verum cum hæc de sycãbris & francorũ exortu constanter narrantur: suboritur mihi/ ex cæsaris sententia non sine ratione dubitatio. qui gesta in galliis a se bella litteris mãdans/ sycãbros ait ad vlteriorẽ rheni orã/ proxime vbios/ id est coloniẽses/ ea tẽpestate icolere: eosq; aliqñ ausos gallias enauigato rheno icurrisse: suppediasq; aduersus cesarẽ

Sycambria

Alani

Francorũ appellatio.

Marcomirus Symõ & Genebaudus Francfordia.

Sycambri. Vbii.

gallis misisse. In illos propterea nouisse: vt terrore nominis romani quietos germanos redderet. sed mox ad primū nunciū sycābros in siluas penitus abiisse. Atq ita incensis eorū agris ad vbios se iterū retulisse Deinde cū ariouistum fugientē queri diligenter iubet/atq eburonū res depopulari cuiuis liberū esse preconis voce permittit: praue occasione suscepta: sycambros flumine transmisso incredibili celeritate duobus equitum millib9 coactis ingētem ex eburonib9 prædē sustulisse. Tradit item strabo sycābros rheni accolas fuisse. eosq iitia belli factitasse quod a plærisq germaniæ populis aduersus drusum/ duce molone sycābro gestū est/ de quib9 triūphum duxisse drusum/& inde germanici cognomē accepisse i romanis hystoriis lectū est. Igitur cōstat sycambros iāpridē ante valentiniani tēpora in germania proxime rhenū cōsedisse. & nō ab eo primū sedib9 esse eiectos. nisi forte quis putat: hos ab illis diuersos esse quos sycambriā vrbē ad meotidē struxisse supra memoraui. Quod & annonius tradit i ea hystoria/quā suo abbati dicauit scribens torgorū vna cum francione troia abeūtem thraciā petiisse. & ab eo thorgorū gētem nomē esse sortitā. subq philippo atq alexādro posteros illorum militasse. Vt cūq res se habet: neminē tamē nostratiū scriptorum hæc animaduertisse miror. Sed propositā nobis breuitatē persequamur de rerū serie vtilissima queq excerpētes. Grassantibus in germania francis & castellis aliquot in suam potestatē receptis: theodosius qui imperio præerat eius rei certior factus nānæ & quintino militū prefectis mandat francos adoriantur/data illis forti militum manu. Qui cō misso acerrime prelio fusi eracliū & iouinianū ex theodosii ducibus sibi accersunt Quorū aduentu redigrantes pugnā cū ad frācos victoria inclinaret: eraclius & iouinianus fuga salutē quesiuerūt. Tantā in eo prelio stragē romanos accepisse traditur vt post ea franci formidini finitimis esse cœperint: omis tributi exactione liberati. q̄q̄ bocatius quidā locorū vbi sycambri consederāt administrator ad romanos se recipiens/renouato bello francos partim fuderit/ cū reliquis pacem firmans. Est treueris cisrhenana potens ciuitas: cui præerat. Lucius patricius roman9 cuius vxorem quia lucius galliæ bellicæ præses prostituerat: consiliū capit transferende ad francos ciuitatis: remq felici euentu exequitur. Potiti vrbe franci: cum angustati sedibus proferre terminos percuperent: pars se alio conferre statuit triū q & viginti milium manum ybro duce educentes relicta germania in penitiorem galliam irruperunt ad sequanā vsq fluuium omnia percurrentes. vbi agrorum & fluenti amœnitate oblectati stationem habuere. Pudet me hoc loco ignorātiæ hystorici (vt ita dicam) chronicari/qui impressam iamdudum hystoriam carolo octauo dicauit. Scribit enim ille rerū & temporū nō satis gnarus. Francos cum ad sequanæ ripā constitissent lutetiā parisiorū exedificasse ante christi natalem tercētū nonaginta quinq annos: eamq habitasse anno a derelicta sycambria ducentesimo septuagesimo supra mille. In qua re bis erratum esse perspicuum est temporū supputationem non ignorāti. Itaq si pulsi a valentiniano sycambria franci luteciam condiderunt: qui fieri potuit: vt rebellantem luteciam cesar in deditionem acceperit: quem minime dubiū est quadingentos & decem fere annos. Valentinia precessisse: Aut quomodo verum est ante christi aduentum tercentum nonaginta quinq annos luteciam condi a francis potuisse: qui nondum sycambria exclusi galliam nondum somniauerant quinq post amissas sedes diu per germaniā vagi post multa tandē sæcula ad rheni ripas se cōtulere: Sed viderit Chronicari9 q̄

Sycambri.

Thorgorus.

Theodosius

Treueris

Franci in galliā irrūpentes

Sequana.

Error cuiusdam

Lutecia parisiorum

auero distantia turpiter ediderit. Mihi quidē vera frācorū origo nōie cōperta est Sessionis ad sequanā tēpore nemo in francis regiū nomē assumpserat Prim⁹ omnium marcomirus dominationē in francos accepit. quē a priamo troiano rege lōga generis serie prognatū summa veneratiōe franci obseruabant. Hic preterquā muro valloq; munire vrbes nihil illustre gessit. Sed erat illi filius pharamundus corpis & animi pstantia insignis. Hunc ex patris cōsilio primū sibi regē pstituunt regēdi permissa sibi potestate anno salutis. ccccxx. Qua modestissime administrata vndecimo post acceptū regnū anno morte absumpt⁹ est: relicto clodione filio regni herede. Hic pharamūd⁹ auctor fertur extitisse legis q̄ saliqua a frācis appellat. Nā cū ad rhenū vsq; puenissent: ferisq; morib⁹ viuerēt: q̄tuor ex sycambris spectatos pceres se legit q populo legē ferrēt: vsugastū: losogastū: sologastū: & visogastū q cōmuni gētis & pcerū auctoritate freti legē pscripsere/ quā pharamūd⁹ promulgauit ad nostrā vsq; etatē nominatissimā a loco vbi cōdita est dictā quidā asseuerant. Nec desunt qui a sale deriuatā esse tradunt Nā sicut sibi condimētum cu stosq; sal est: ita saliqua lex francorum morib⁹ condimētum extitit vite melioris. cum ante editā legē incōposite viuerēt nihil satis tēperanter operātes. Hic clododio a promisso capillo capillatus dictus: augendi regni desiderio cum adhuc i germania augustis finibus arctaretur: thuryncos sibi finitimos suæ dictioni adiecit occupato disthargo oppido vbi regni sede constituta cum iam per gallias romana vis laberetur: soliq; belge imperium seq̄rētur: in galliā bellicā exploratores mittit Nam illa tempestate lugdunum burgundi aquitaniam gothi subiugarant. Est enim gallia triplex Bellica Celtica Aquitanica. que omnis rheno amne: alpibus: pirene oceanoq; britannico septa est Prima a fluminibus sequana atq; matrona incipiens ad rhenum septētrionē versus & partim orientē terminatur. Ab occidēte clauditur occeano. In qua hæ sunt primarie ciuitatis Agrippina collonia. Traiectum maguntia. Treueris Cōfluentia. Argentina que & straburgus Basilea. Cōstantia. quæ vitudura quondam nuncupata: a constantio constantini patre constantie nomē habet Heluetiorū pagi quos hec etas suitenses vocat: non procul a monte iura vbi diui claudii monasteriū apprime venerabile est quorū opa franci reges in bello etiānū vtuntur Iuliaci ducatus & comitatus Cliuēsis. In quo isignia oppida sunt Embrica. Rees. Vuesalia. Calcar. Et ducatus gheldrie cuius primarium oppidum est Nouimagiū cætera sunt. Armem & Vualaf. Diuiditurq; ab hollandia estuario maris Leodouiū Hastalū. Hoyū Dinantū. Bouina Bruxellæ. Niuella anturpia. vbi emporiū est belgis nō ignobile Berga Machlinia. Louaniū. litterarum gymnasiū. Boscusducis. Mons in hanonia. Valēcine. Auenna a ludouico vndecimo desolata. Quénenyum comitis Gandauū. Aldenardū. Bruge: quas gesoriacū nauale ptolomeus appellat. Sclusa. Curtracum. Tenereomonda. ypre. Tornacum. Insula. Orchie Duacum Sanctus audomarus. Grauelingua. Ostenda Nouus portus. Morinū quæ & terrauana Aeria. Perna. Hysdinū. Bethunia. Sanctus paulus. Dorlenū. Calisia. Icius. portus/ nunc dirutus. Bolonia. Monsteriolū Atrebatum. Bapalme. Cameracum. Sanctus quintinus. Perona. Corbia. Ambianis. Abbauilla. Angus. Sanctus Ricardus. Crotheyum. Clarusmons. Crelium. Bellouacum. Siluanectum. Compendium. Mondidcrium. Roya. Pontizara. Rothomagus. Sanctus dionysius francorum regum sepulchrum. Nouiomus. Suessio. Meldis. Castrum thericum. Remorum ciuitas: vbi initiantur frāci reges.

Marcomirus

pharamūdus primus francorum rex

Clodio capillatus.

Lex saliqua

Thuryngi. Disthargum.

Lugdunum Aquitania Galliæ diuisio

Belgicæ ciuitates

Heluetii. Suitenses

Brugæ

Remi

Aspnaycū.Cathalaunū.Sandigeriū.Lingo.Barrū.Ligniacū.Marchia Caluusmōs Mettis.Namurcū.Luxēburgus.Nanciū: Caroli burgūdionis morte isigne Mōs rolādus Samiellū.Nouus mercatus. Virdunū. Tullū.Mōberiardus nō tā sui cla ritate q̄ speculorū que illic fiūt diffamatiōe nobilitat⁹ bisūptiū.Dola scholasticorū cōuentus saline vbi fons emicat.vnde cādidissim⁹ sal cōficitur/grādi prouentu si ad vnū tantū principē emolumentum pertineret.Lozana.Gebēna.Chamberiacū preter validissimas arces & castella aliaq₃ minutiora oppida.Celebres fluuii & ipsi nauigationib⁹ accōmodati:sunt.Sequana Somma.ysara.Lisa.Scaldis Enna Mosa.Mosella.Dubis.Arar q & sogona:quē germāie bocati⁹ falso attribuit Rhenus aūt belgis germanisq₃ cōis est a quo cū plures insule,hollādia atq₃ zelādia dū occeano appropiquat circū ferme alluūtur.In eo tractu insignes vici & sacre ædes maris stagnatiōe ruptis litoribus periisse narrātur.Et qui periti sunt ei⁹ regionis dicunt adhuc extare in pelagi fundo vestigia sacrarū ediū & quorūdā locorum insigniū Non eni illic equor altū est:nec turbidū. In reliqua cōtinēte sunt vici frequētes & mercatorib⁹ affati habitati qui terra mariq₃ mercaturā late exercēt.Insignia autē oppida in hollandia sunt Leidis,Harlē.Austerdāmus Dordracū. In zelandia vero Middelburgus & Ziericzee & Briellis peninsula Vtriusq₃ & precipue hollandie incolæ picæ plurimo abūdant & telas ordiunt tenues & cādidissimas que ad exteros exportatæ magni estimant. Est item regio anserū & marinarum volucrū frequentissima.Quarū maximā copiā ad finitimos:& procul habitātes populos pecunie gratia incole transmittūt.Celtica a sequana oritur ad ligerim vsq₃ protensa.a materna vero amne ad rhodanū excurrit cōprehēditq₃ narbonēsis ꝓuincie partē terminat partim mari ligustico/& alpib⁹ que sabaudie montes vulgo appellant.Illustrat vrbibus infra designatis.Lutecia pariseorū.que christiani orbis celeberrima academia est:& francorū regū primaria sedes.Senone Nemoraco.Moreto.Trecis.Altissiodoro.Meduo:q & augustudunū Diuione.Belna Germola.Argili Matiscone.Cabilone.Ansa Lugduno.Ebreduno.Sancto symphoriano viēna allobrogū id est delphinatiū metropoli. Grassa . Grationopoli Valētia.Montelimarto.Diena viuario.Aurasio.Sctō spū.Auinione.Villanoua Carpētraco.Tarascone Arelate Massilia Aqs sextiis Aptea Regena.Vapincea seu vapino.Sistarica. Foroiullio.Tollona.Nicea quā ad italiā ꝑtinere qdā asseuerāt. Est enim gallie q̄ genuā spectat: limes.Caualico.Vasione Tricastino.Biterris. Lunello. Montepessulano & aliis que ad narbonē spectāt exceptis castellis qb⁹ hec pars maxime frequēs ē.Pesigniano.Ad ligeri vero Niuerno.Molino. Clugniaco.Sancto gēdulpho.Mōte agri.Castillione.Aureliano q̄ & genabū olim dicta est.Ieuilla vel Iereuilla.Stāpis.Carnuto.Bonaualle.Ebroica.Sagio.Lexouio.Argētono.Falesia.Arefloro seq̄ne ostio.Cadomo.Baica.Pōtorsone Abrica Cōstātia & britonū vrbib⁹ que infra ligerim ad occeanū vergūt & veteri noīe armorice nūcupant.Cenomānia.Alēconio Mauritania Medōta quā mātam appellam⁹ Vernone Melāno. Alluit his fluminib⁹.Sequana quo a belgis celte separant.Lygeri.Viēna.yona.Oba.Rhodano.Sorda.Durātia absq₃ minorib⁹ fluētis q̄ vel ex alpib⁹ in rhodanū excurrunt vel ex aruernorū montib⁹ in mare ad narbonē deferūtur. Aquitanie tractus principiū est lygeris & ad pyrenem ꝓtendit quo discernitur ab hyspanis.Irrigat nomiatissimis fluminib⁹.Lygeri.Lalerio.Caro Chalēto Dordano.Garūna. quib⁹ admiscent cōplures fluuioli lembis & scaphis nauiga-

Belgici fluuii. Celticæ ciuitates. Alpes. Lutecia parisiorum Allobroges Aurelianū. Fluuii celticæ Aquitania Flumina aquitaniæ

Aquitaniæ vrbes.

biles. Celebriũ locorũ hec noĩa sũt. Biturix. Magdunũ. Dunũ regis. Clarus mons Vson natura & arte munitissima arx Noneta in edito iugo castellũ. Beyõda. Podium quod & aniciũ vbi tẽplũ est diue marie gallis religiosissimũ. Sanctus florus. Lemouica Tutela. Caturcũ. Rocamador⁹. Ruthenũ. Vabra albia. Mymatũ. Montalbanũ. Castrũ/Cordue/Carcassona/Galliacũ/Tholosa:nobile pontificii Ciuilisq̃ iuris gymnasiũ/Appamara/Riuena/Sãct⁹ paul⁹/Lõbaria/Monlion⁹/Mirapisce/Fuxus/Vaurena/Cõuenæ/Mirãda/Lestoriũ/Cõdonũ/Ausc⁹/Bagnera Coserana/Tarba/Olera/Vasata/Lascurra/Mõmarsan⁹/Morlanũ/Horteliũ/Baiona/Lepretũ/ Rigena/Adura/Agata/Vtica/Flecta/Limosũ/Sanct⁹ põt⁹/ Castellũ darri/Elna/Lodeua/Turon⁹ Chyno/Vidolinũ. Blesa/Castrũ lerũ Lomela/ Pictauis/parrenayũ/ Maleaca/Ruppella/Ludũ Tuarsus/Luxiona/Xãtona Engolisma/Conacũ/Petragoricũ Petrabusiera/Bergeratũ Sarlata/Agena/Cõdona Lesigniacũ/Burg⁹ Bloya Villa regalis. Liburna Burdegala/Sctũs iohãnes ãgeliacus. Taliburg⁹. Laguirsa. Nanetũ. Redona. & q̃ vltra ligeri britones attigũt. Fõgera. Sctũs paul⁹ Lãbala/Sctũs maclou⁹. Dola dignãtũ Sctũs brioc⁹ p̃tereo castella q̃ tam ad tutamẽ q̃ ad ornamẽtũ regio affatim habet & hec p̃fecto galie loca oĩa frumento vite cõsitis arboribus fontibus fluminibus pratis pascuis lacubus salub⁹ siluis pecore feris: pro cuiusq̃ loci cõditiõe culta sunt. Nã ex paludibus & fere aridis viburnis atq̃ fructicib⁹ nonnichil incolis commodi p̃uenit. Adeo idustria atq̃ laboris patiẽs gens est. suis principib⁹ ad seruitutẽ vsq̃ fere obediens conuictu facilis amicitie custos. Alioquin suarũ iniuriarũ p̃sens vltrix & ad arma pronensior. Sacrorũ reuerẽs & xp̃iane fidei p̃ter alias nationes deuotissima cui⁹ tutãde sollicitudinẽ quasi ex p̃fesso franci principes nullo tẽpore susceperũt. Extãt eius rei in omni quẽ adierũt loco nõ vana trophea: sed extructe ab illis sacre edes & illic ad rẽ diuinã instituti sacerdotes lõge p̃fecto gloriosius rei bene geste monumẽtũ q̃ erecte syderũ tenus piramides & obelisci q̃q̃ a petrarcha i epistolis scriptũ sit cũ belgas pagrasset & arduennã tãte magnitudinis siluã lugdunũ petens pertransisset nihil toto illo tractu se vidisse: preter sup̃sticiosa quedã agrippinẽ sium fœminarũ: & turpẽ de carolo magno fabellã accepisse quã p̃termisisse dignũ erat ne tanti imp̃atoris claritati fuliginẽ induceret. Sed nec apud parisios q̃cq̃ esse quod laudaret nisi q̃ ipsius auctorẽ fuisse Iuliũ cesarẽ accepisset. quod plane falsũ est. Erat enĩ ante cesaris i galliã aduẽtũ supra q̃ngẽtos ãnos lutecia extructa Quã obrẽ pichee similẽ petrarchã recte dixerim. qui (vt polibi⁹ auctore strabone ait) cũ a scipione rogaret q̃d celebre & memoria dignũ inter aquitanos cõspexisset: nihil referre potuit q̃q̃ narbonẽ illustrẽ olim vrbẽ corbiloneq̃ nobilissimũ illo tẽpore aquitaniæ emporiũ nõ ignoraret. Tam placet quibusdã de reb⁹ exteris sine rubore mẽtiri ne sue gẽtis aut natalis terre titulis derogasse videant. Et hec ẽ quidẽ gallie a priscis auctorib⁹ tradita partitio. Quã octau⁹ augustus quaternã fecit lugdunẽsem p̃uinciã ab aliis dispartitus. Iuniores vero lugdunũ a p̃missis comis appellauerũt. Narbonẽsem aũt (sicut & illã transalpinã togatã q̃a togis romano more) cuius erat p̃uincia prouinciales eius regiõis vtebãtur Braccatã tamẽ candẽ sicut ceterã galliam dictã fuisse nõ ignoro. abraccis quod vestimẽti genus est gallis. Ceterũ nos geographiã/id est terre descriptionẽ nõ sequimur: sed tẽpori obsequimur: locos visitato & trito nomine appellantes Nã si quis priscã illorũ institutionem/iis quib⁹ etas nostra vtitur conferet nihil relinquet nõ cõfusum. Itaq̃

Gallorũ industria & ceteræ laudes.

petrarchæ iniqua estimatio

Lugdunũ

Gallia comata.

Togata

Braccata

post romani imperii inclinationē singulæ prope gētes imperii nomen exosæ: nouis aduenientibus principatib⁹ alia atq; alia locis noīa posuerūt. Porro vt oīs gallia distinctior haberi possit: sciat lector: galliā oēm octodecim ꝓuinciis contineri. quib⁹ totidē pręsunt archipręsules: sedibus & terminis discreti. Treuerēsis/Remēsis. Senoneñ. Rothomagus. Lugduneñ. Bisuntin⁹. Viēnēsis. Tarātasian⁹. Ebreduneñ. Aquensis. Arelatensis. Narboneñ. Bituricensis. Turoneñ. Burdegaleñ. Auxitanus. Maguntinū autē & coloniēsem ideo postremos facio. ꝙ subiectæ illis ciuitates vltra rhenū sunt. præter cōstantiā & argētinā quæ maguntino parent. Coloniensi traiectū inferius tantū atq; leodiū. Tholosanus eni post hos longo tēpore supra nostrā memoriā: Auinioneñ. dudū nostra ætate archipręsulatus eminētiā ꝑ sixtū quartū pōtificē romanū accepit. Ille narbonę: hic arelati subdebat̄. Per oēm eni galliā hi archiflamines secundū hodiernā supputationē cētum & sex ciuitatibus principantur. In hac tam populosa feraciq; regione suas sedes & regnū fœliciter pedetētim successu frāci dilatauere. ita vt nūc in maiore galliarū parte seruēt eorū reges principatū. Igit̄ in belgas prima fit a francis irruptio. Clodionis nūcii (regionis statu ꝑspecto) renūciant terrā modicis præsidiis teneri. Vnde nihil morat⁹ rex/in belgas traiicit. atq; agris latæ excursis: cameracum vrbē a se obsessam capit. Inde ꝑ siluā cui carbonaria nomen erat/tornacū petit. quæ romano præsidio tenebatur. Sed egressos vrbe milites prælio fudit & potitur ciuitate. Paucis autē post diebus/nullis relictis liberis vigesimo post susceptū anno Clodio vita excessit. Qui autē illi sanguine ꝓpior erat merouęus regno præfectus est. a quo vsq; ad pipinū Caroli magni patrē series generis regnū sine discidio perseuerat. Fuit merouęus regno cōmodissimus. ꝗꝗ ab hunis/tūgros/mettēsesq; & reliquā galliā incursantib⁹ multa ꝑpessus sit. Nam in campis cathalaunicis cum Ecio patricio romano aduersus attilā hunorū regē egregie depugnauit/ vbi centum & octoginta milia occubuisse traditur. in quib⁹ theodoricus visigothorū rex eciū secutus atq; merouęū interiit. Huius merouei fili⁹ childericus cum regnū accepisset: libidine & adulteriis apud suos viluit. Nā stupratis multorū vxoribus: proceres cōmunicato cōsilio destituere eū regno statuūt. Qua re ad Childericū perlata: guynomaldū ex regni primoribus amicū orat: præsenti fortunę opituletur. Guynomaldus abire regē monet. Abeunti spem proponit reconciliationis. Cuius vt certior in tempore foret: aureum nummū partitur. datq; childerico partem: sibi alteram seruat. admonens si conciliare illum proceribus possit: id signū illi fore recipiendi regni: dū nūmi partē reliquam recipiat. Nec cunctatus childericus ad bissinum thuringiæ regē sibi amicum concessit. Eo exacto: primores regni gillonem romanum qui suessionibus præerat accersunt: ducēq; sibi pręficiunt. Cui guynomaldus childerici non immemor/ se ꝗ maximo astu potest beniuolum exhibet: ita vt suo auspicatu gillo gereret omnia. Firmata beniuolētia: cōscius animi guynomaldus quam aduersus gallos propter ereptā romanis ditionē gillo gerebat: suadet benignitatē simulet. amicitias comparet. quo petiti in annos tributi mitior exactio esset. Docet francos contumaces esse/& superiorem difficile ferre. propterea bene consulturum/si frācorum potentiores tollat/quorum supplicio cęteri terrerentur. Credit gillo consultori eiq; in primis hoc negociū mandat. Guynomaldus nō ignarus eorum qui Childerici electionem procurassent/ primarium quendā læsæ maiestatis insimulat quē Gillo ad se missum necat/& cōplures preterea alios persequit̄. Qua crudelita-

Ab imperio defectiones xviii. galliarū prouincie.

Archipræsules galliæ.

Francorū in belgas irruptio.

Cameracum.

Tornacum.

Merouęus

Childericus

Gillo romanus.

te excitati proceres/guynomadũ cõueniũt/gillonis imanitatẽ accusantes: Quibus guynomadus: miror (inqt) vestrã o pceres incõstãtiã/qui electũ a vobis regẽ ptenus execramini. An Childericũ desideratis: qui a vobis ob voluptariã vitã destitutus apud thuryngos exulat? Tolerabili⁹ mulierosum q̃ sanguinariũ regẽ tulissetis. Ille p adolescẽtiam illecebris illectus paulopost resipuisset: hic roman⁹ vobis natura infestus eatenus cruore vestro lętabitur: donec recuperatã armis libertatẽ amittatis. At grauior nimis est morbus cui medela nõ succurrit. Benignus est quẽ abiecistis/reuocatus facile iniuriarũ nõ recordabif. His verbis psuasi franci auctore guynomado Childericũ clã reuocãt. Qui pte nũmi cuius supra fecimus mẽtionẽ accepta: ad francos securus reuertit. Cui occurrẽs guynomadus eum hortatur ab barrũ castellũ quod cãpanię iminet demoref. Vbi auctis copiis aduersus gillonẽ bellum parat. Verũ admonitus cõspirationis gillo/aduenientẽ Childericum prelio adorif. Quo superat⁹ postq̃ ãnos octo regnasset suessionẽ se recipiẽs: quod superat vitę mœstus illic absumpsit. Cuius fili⁹ Siagrius successor habitus est.

Gillo fugatur

Receepto regno/Childericus magno animo iuuenis: odoagrũ saxonẽ sibi aduersantẽ aureliã vsq̃ infestat. Vrbẽq̃ obsidione cinctã superat: capto qui in ea erat paulo prefecto romano. Deinde lygerim flumen trãsgressus: Andegauos in fidẽ recepit. Huius Childerici prosperitate cognita: basina turyngię regis vxor ad regẽ frãcũ: oblita viri: se cõfert illecta pfecto iuuenis cõsuetudine. Quę a Childerico rogata q̃obrẽ deserto viro aliũ sequeref: qa iquit cõmunione tua vsa sum: modestiãq̃ & virtutẽ tuã sum experta. Quod si meliorẽ te quẽpiã vsq̃ terrarũ esse mihi psuasum haberẽ: illum terra mariq̃ indefessa psequerer. Hac libertate sermonis delectatus Childeric⁹ basinã vxorẽ nondũ christo initiatus accepit: bissini hospitalitatis beneficẽtiã minime recordatus. Primo itaq̃ nuptiarũ cõcubitu basina Childericũ admonet: noctẽ sine re voluptaria ptereat: foresq̃ palatii obseruet: & quæ viderit ad se perferat. Credulus mulieri vir tertio fores ędiũ asseruãs/ad basinã quę visa viderit defert/visos a se in atrio palatii primũ qdẽ rhynocerõtas quæ vnicornes appellanf. leones itẽ & leopardos. Secũdo vrsos luposq̃ furẽtes nõ secus acsi in semet sæuire festinarẽt. Postremo exiguos canes alternis se morsib⁹ impetẽtes. Quæ omnia veluti futuri præscia vates referẽti marito explanat: pditurã scilicet ex eorũ cõcubitu variis morib⁹ sobolẽ. primã quæ generosa natura foret: rhynocerontas imitaturã/vrsis lupisq̃ haud dissimilẽ. alterã/q̃ rapinis animũ intẽdat. tertiã: quæ infesto se dente cõmordẽs: canũ rabiẽ assumat. His basinę presagiis gauisus rex/ in maximã spẽ rapitur venturę ex præsentibus nuptiis nobilioris familię. Deinde aliquot prælíis victos alemãnos in potestatẽ accepit. multis tandẽ gestis p ãnos quattuor & viginti clarus: moriens filio Clodoueo regnũ reliqt. Per eos dies sanguinis riuus tholosę quã gothi occuparãt die toto fluxisse visus ẽ. Insigne fuit hoc sęculũ optimis sacerdotib⁹. Nã apud tholosates Exuperius: apud viennã Simplicius sãctitate enituit. Amãdus burdegallã illustrauit. Albigesios docuit Damian⁹. Venerãdũ aruerni. Rusticũ caducri: Pegasinũ petragorii coluerũt. Nec silẽtio ptereũdus est sydoni⁹. Qui sacerdos auernorũ ex senatore fact⁹ cũ graui fame burgundi laborarent quattuor egenorũ milia suis opibus pauit.

Odoager saxo.
Andegaui.
Basina thuryngiæ ducis vxor ad childericũ venit.

Visum quod Childericus vidit.

prodigium.
Sacerdotes optimi

Clodoueus ipse vt erat egregia forma/ ita magnanimitate præclarisq̃ moribus gratiam sibi facile comparabat. Siagrium in primis quem Suessionis principẽ pater Gillo reliquerat: loco exturbat/ciuitate recepta. Inde icursionibus

ad remos vsq; predas ex templis cristianis faciens vas aquariū cui vrceolo nomē franci dicūt ad remigii remorū antistitis ius pertinēs exportat. Quem vrceolū vt recuperet pontifex oratū regem mittit. Suessionē regressus Clodoueus iubet predū omnē eius i milites partiēde causa: i vnū locū cōferri. Que postq̄ cōgesta sunt petiit a proceribus preter eā que sibi iure belli pertinebat portionem vrceolū dimitti. Quod cū primores nō abnuerēt/ quidā ex iis qui aderāt indignat⁹ q plus reliqs ex preda rex desumpturus videretur: in vrceolū ensem adigēs neq; tu ingt rex supra ceteros nisi quod tuū est ex hac oi preda recipies. At nihilomin⁹ rex iiuriā ad tēpus ferens vrceolū remigii legato restituit. Nec multo post Clodoue⁹ cū exercitū recēseret/ viso eo qui vrceoli temerator fuerat: occasione sumpta (q ille videlicet nō satis cōmode armat⁹ esset) aprehēsum militē & solo pstratū gladio cōfodiens: adhūc ingt modū vrceolū percusseras. Erat per id tēpus Gōdobaldo burgūdorū regi: neptis ex fratre crotildis. Cuius speciē prudētiaq; cū p legatos occulte explorasset Clodoue⁹ ad Gondobaldū ex suis aureliū mittit qui sibi vxorē cōciliet ratus vna cū puella burgūdia quoq; potiori pōsse Gondobaldo q̄q̄ hæ nuptiæ nō satis ad stomachū essent: q illas in suā perniciē fore intelligeret (Nam interceptis dolo Crotildis parētib⁹ regnū vsurpauerat) ex cōsilio suorū aulicorū matrimoniū nō detractat. Sūt qui Crotildē raptā a Clodoueo fuisse dicūt dū gondobald⁹ supatis alpib⁹ in nouarienses & vicinas illis gētes copias duxisset multis cladibus eos afficiēs. In qua sententia est iacobus bergomēsis. Conuētu apud suessionē habito: rex Crotildē regio apparatu suscepit. Amauitq; tametsi xpi documēta mulier seqretur. Quāobrē illa sedulo admonebat virū deos nō colere sed eū cui se ipa addixisset dominū xpm. Sed ille veteris obseruātia insuetus se maiorū traditiones relicturū negat. Interim Crotildis filiū enixa est/ cui vocabulū Clodomiro fuit. Qui christiano more baptismo ablutus/ intra paucos dies moritur Huius iterū rex in religionē vxoris trāsfert: ifantē ab iratis diis absumptū/ q illū xpo suo regina dedicasset. Grauida iterū Crotilde effecta/ editū itē ifantē sacris xpianis initiat. Moxq; vt eū morbo laborātē rex accepit vxori religionē iproperat: deorū suorū maiestati scilicet inimicā. Regina aduersus regis querelas patientiā spēq; adhibēs egrotāti filio salutē dei benignitate ip etrauit. Pertinaci autē i errore clodoueo bellū in alemānos instauratur Cōstitutis i pspectu vtrinq; exercitib⁹/ manus cōserunt. Pugnatū cū diu esset: frācis sedētib⁹ timet sibi. Clodoue⁹: celumq; suspectās Deus ingt quē Crotildis religiose veneratur/ audi. Si vide te perpetua colam. Vix preces finierat rex: ecce alacres frācos prelium redintegrare conspicatur Quibus animū ipe quoq; adiiciēs rege alemāno perēpto victoria potitus est/ & alemānis lex posita. Victorē etiā credulū xpo regē vedast⁹ qui tulli aderat & qui post ea atrebati pōtificatū administrauit secutus est. cui rex crudelitatis & fidei sue rationē enarrauit Crotildis credēti clodoueo gratulata remigiū pōtificem nihil morata cōuenit: atq; ad clodoueū introduxit. quē ad se admissum rex diligēter audit de fide & xpi religiōe disserētē. Dies abluēdo regi indicitur: parato ingenti ornatu lauacro/ cū sacro sanctū oleū quo liniri ritu xpiano q abluūtur solēt siue ministrorū in curia siue hoc agēte deo allatū nō esset: ecce de superis delapsa columba phialā quā ampullā vocāt adoratissimi liquoris oppletā ad man⁹ Remigii detulit. creditū est spirit⁹ dei ministerio id perpetratū esse Eo liquore hic clodoueus primū posteri deinceps francorū reges hacten⁹ regnū administraturi sacrātur.

Gōdobaldus burgūdiæ rex

Crotildis

Clodomirus.

Victor Clodoueus christo credit.

Vedastus

Remigius.

Ampulla sacra.

Ministerio ablutionis expleto: clodoueus ad circũstãtẽ nobilitatẽ populũq3 breui oratione habita suadet aspernari falsam deorũ religionẽ & eius fidẽ ꝓfiteri q christus appellabat:& dei fili⁹ esset/quo auctore hostẽ alemãnũ inqt superauim⁹ Regis oratione ꝑculsis frãcorũ animis/xp̃m ꝓfessi abluti sunt. Clodoueus vt ꝓfessam fidẽ insigni aliquo ope illustraret: tẽplũ in colle lecuticio q nũc genouefæ appellat Parisii a fundamẽtis extructũ diuis apostolis Petro & Paulo dicat. Nõ prætéribo huic loco adiicere quod nullo certo auctore sed ꝑseuerãte ad hãc meã ætatẽ fama vulgatũ accepi. Fuisse regib⁹ francis buffones tris nobilitatis qdẽ insigne: sed Clodoueo christianis sacris initiato demissũ cœlo esse id quod nũc reges gestãt/lilia aurea qbus subest cœli sereni color/quẽ asurũ franci dicũt. Ad hanc rẽ mihi assipulatur diui Bartholomei monasteriũ quod gaudiũballis appellat. vbi fons huius miraculi testis ab incolis ostẽdit. Traditũ quoq3 est pannũ sericeũ rubrũ instar signi militaris quadratũ miro fulgore splẽdentẽ diuinitus esse exceptũ. quo in expeditionibus cõtra fidei christianæ hostes ꝓ signo franci reges vterent huicq3 vexillo nomen auriflãmã hactenus ꝑmãsisse. diuq3 a dionysianis cœnobitis asseruatã esse. Sed abutẽtib⁹ signo aduersus christicolas regib⁹ illud euanuisse. Alterũ tamen nõ dissimili forma instauratũ esse quod ab episcopis & loci abbate cõsecratũ inter sacra asseruat. Sunt qui hoc cæleste beneficiũ Carolo magno collatũ fuisse cõtẽdũt. Sed ad Clodoueũ reuertamur. Gestũ esse inuenio a Clodoueo bellũ aduersus sigebertũ quẽpiã. quã rẽ ab historicis nõ explanatã prætermitto. Occisum tamẽ eũ a francis & fortunis oĩbus spoliatũ cõstat. Paternã deinde necem animo frequẽter voluẽs Crotildis/vltionis ꝑcupida mulier Clodoueũ adit. queriturq3 paternũ sibi regnũ fraude Gondobaldi burgundionis ereptũ:necato eius patre/matre vero in ꝓfluẽtũ abiecta. Id inhumanũ facinus causam maximã regi esse debere:belli aduersus Gondobaldũ gerẽdi/quo & indignã parẽtũ ei⁹ necẽ vlcisceret. & burgundorũ regnũ reciperet. Iam qa in burgundorũ nomen deuenimus originẽ eorũ breuiter aperiem⁹. Augusto imperãte cũ vandalorũ gens in extremis germaniæ locis vbi cõsederãt tumultuarent tyberius & drusus octauii iussu in eos expeditionẽ duxerũt. quos victos ꝑti vltra rheni rippas in gallijs pervicos quos galli burgos vocãt distributos habitare fecerũt. Inde a burgis burgũdiones primo appellatos fuisse cõperio. Qui sequẽti tẽpore sequanos allobroges prouinciãq3 ꝑrim narbonẽsem/& lugdunũ occupauere. Arelate siqdem atq3 aureliæ regni sui sedẽ aliqñ posuerũt. Nã otho quart⁹ german⁹ impator se arelatẽsem regẽ appellauit & possedit. Adductus rex cõiugis querimoniis in burgũdos mouet. agros incẽdit. & fugatũ gondobaldũ obsidet: obsessum capit. Sed diues auro gondobaldus/opa aredis arelatæ vrbis præpotẽtis municipis/ magnis muneribus Clodoueo oblatis/se liberat:ãnuũ tributũ regi pollicitus. Relicto qnq3 miliũ armatorũ in burgũdia præsidio: cui gondesillũ gondobaldi fratrẽ præfecerat:Clodoueus in franciã reuertit. Egresso burgũdia rege/Gondobaldus gondesillũ viennę obsidet:fratrẽ i ea depræhẽsum nõ sine multorũ strage trucidauit. prodidit vrbẽ gõdobaldo plebeius quidã qui aquæ ductib⁹ præfuerat/ indignatus scilicet ꝙ iminẽte cõmeatus pœnuria fuisset cũ multis egenis ciuitate dimissus Eã ob rem gondobaldũ docet/per eũ ductum viennã capi posse. Reserato igitur meatu immisso milite vrbs capit: franci vero milites quos gondesillo clodoueus tradiderat/ad alaricũ tholosam relegati sunt. Per idẽ tẽpus irrũpẽtibus in galliã

Templum a Clodoueo parisii factũ.

Lilia cælo demissa

Auriflamma

Burgũdorũ origo.

Gondobald⁹ capitur

Vienna

Louis a / orté le premier / ns les armes / fleurs de lys / on dit au bisacle / venues du ciel / ... la les / ... portoient sans / nbre dans leur escu / estoit d'azur et / fleurs de lys d'or

gothis: bona franciæ pte occupata: arriana impietate plurima tenebaň. Assūpta in eos expeditione/Clodoueus priusq̄ moueret: Paternū virū ex suis prudētē ad alaricū gothorū principē in aquitaniā oratorē de rebus quæ ex vsu vtriusq̧ regū essent mittit. Conuenit diē locūq̧ regū colloquio dicere. Cōstituto tempore quo inermis quisq̧ accederet/Clodoueus iter i aquitaniā parat. Interim Paterno nego ciū dat/exploret quibus gothi indumētis vtātur. Qui ad alaricū reuersus offendit hominē & suorū quēq̧ ferreā virgā nō minime crassitudinis manu gestare: quæ vel ad pcutiēdū vel iaculādū idonea videreť. Quē dolū prudēter animaduertens paternus: appræhēsa regis manu promissi eū admonuit. Ille dolū quaten⁹ potuit dissimulās/perfidiā abscōdit. Tandem paterno in suspitione persistente/placere si bi alaricus ait cōtrouersiā q̄ inter reges agitabať ad Theodoricū Italie regē referri/ab eo definiri. Cum ad Theodoricū ventū est/ille causa cognita litigatores in aquitaniā remittens/iubet paterno vt in summā turrē quā ipse designabat ascēderet/hastāq̧ erectā teneret: gothi vero tādiu nūmos ad hastā cōiicerent: donec ad eius mucronē coaceruatis nūmis hasta tota tegeretur. Quod iudiciū nō acceptauere gothi. Sed indignabūdi: paternū ludibrio habuerunt. Nā cubiculi eius effractis quibusdā tignis/& desuper cōiectis tapetib⁹ cū periculū occultassent: patern⁹ dū noctu curādi corpis gratia exurgit: per effractū tabulatū deorsum pceps delapsus brachiū effregit: reliquo corpore grauiter cōcusso. Hac iniuria affectus paternus gothorū perfidos mores Clodoueo renūciat. Quāobrē irritatus rex/oratione ad suos de violato oratore habita: exercitū ingredi ad hostes imperat: prius tamē q̄ in aciē pdiret ad diui Martini sepulchrum donaria mittit: tāq̄ de futura victoria oraculū expectaret. veniētes q missi erāt dū ad fores tēpli accedūt audiūt psallentes sacerdotes dauidis hymnū. Protexisti me dn̄e virtute ad bellū. Quod ominis loco suscipiētes/oblatis muneribus: ad regē pniciter se cōferūt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hostē festinat. Dū pcedit agmē Viena amnis obstitit/q crebris imbribus intumuerat: ita vt vado trāsiri non posset. Impeditum dolens exercitū Clodoueus/deus inqt optime in tribulationibus adiutor: attēde q in hostes tuos pficiscor. Faue religioni tuæ quā tueor: & ne differ de heretico gotho sumere vltionē: & q nos ppedit da fluuiū vadabilē. Hoc precantē Clodoueū non est aspernatus deus. Ad primā eni insequētis diei lucē ceruus e silua (nemine inclamāte) in conspectū se prupit/q magnis inde militū vocibus excitus: fluuiū enatans: quasi itineris explorator vadū monstrauit. Hūc secuti milites in vlteriorē fluenti ripā qua ceruus traiecerat euadūt. Vltra pgressus exercitus/ad diui Hylarii pictauēū ędē cōsistit. Vbi intēpesta nocte quiescente Clodoueo ignis in tentoriū decidere visus est. qď pdigiū plęriq̧ bonā in partē interptabatur. Cū nō pcul abesset hostis milites in aciē rex educit moxq̧ atrox vtrinq̧ pręliū cōmittitur iuxta fluuiū clanū. in cāpo voglodinēsi q ab vrbe pictauorū decimo miliario abest. Rex inter præliātes alaricū cōspicatus eū inuadit: & solus soli cōgrediēs solo deiectū gothū necat. Hæc finis alarico fuit/cū ānos duodecim tyrannidē assumpsisset. Hanc victoriā Clodoueus mox insigniorē reddit. Theodoro filio cū exercitu in narbonēsem pуinciā misso. quo duce ea pars quā nūc occitanā linguā vocant: ipsos præterea aruernos patri audiētes fecit. Burdegalæ tūc Clodoueus hyemabat vnde in eūte pximo vere tholosates petit: vbi alarici thesauri asseruabātur. Quib⁹ expilatis: reliquas vrbes quas gothi psidio tenebāt adoritur. Hisq̧ (hoste vndiq̧ detur

Gothorū irruptio

Arriana perfidia

Alarici

Dolus

Theodorici Iudicium

Omen

Ceruus index itineris.

Ostentum

Alaricus gothus a Clodoueo occiditur

Anastasi⁹ imperator

bato)francorũ præsidiũ ponit. Rebus ad hũc modũ quietis:turonũ se cõtulit. vbi anastasii bizãtini iperatoris legatos audiuit/iperatorio noie amicitiã ei offerẽtes romanũq cõsulatũ. Quo honore affect⁹ rex incenso equo in patentẽ cãpũ qui inter diui Martini ædẽ turonũq per id tẽpus erat ꝓficiscitur: vbi populo varia munera ꝓfudit:cũctis acclamãtibus. Bene sit regi cõsuliq romano. Equi deinde memor quo in bellis libenter vtebatur: quẽq diuo martino voti reus dicauerat equũ ingẽti pecunia redimi cũ frustra iussisset: nec moueri loco equus scopuli istar potuisset: aureos centũ quos illa ætas solidos appellabat priori precio adiici iubet. atq ita equo recepto: bonus inquit in negociis adiutor Martinus est: sed mercede carus.

Regnacarus camaracidominus

Pacatis paululũ rebus: regnacarus cameracus princeps insequẽtis causa belli fuit. Erat eni petulãs & multa libidine famosus. Quib⁹ vitiis (vt principib⁹ fere cõtingit)pharo quidã assentator morẽ blãdissime gerebat/ita vt nihil nõ illi crederet regnacarus. Hanc rẽ ꝓceribus ægre ferẽtibus ad Clodoueũ mittunt/ suam pollicentes operã si effœminatũ homine pricipatu amoueret. Addũtq cũ pugna iniretur se simulata fuga dñm pugne tempore deserturos.

Clodouei dolus.

Clodoueus vt ꝓceres cõuẽta seruarẽt: erea fabricat⁹ arma eaq inaurata ita vt credi aurea possent proditorib⁹ dono dat. Adulterina munera mox cũ exercitu sequitur Clodoue⁹: instructa vtrinq acie cõcertaq fortiter manu: ꝓditores simulãt fugã duce deserto: quẽ captũ occidi rex mãdat vna cũ eius fratre qui duci auxiliũ noluisset. Necauit itẽ & ꝓpinquos oẽs: ne successiõis iure adducti pricipatũ regnacari vẽdicarẽt. Proditoribus autẽ (cũ se falcis donis a rege circũuentos quererẽtur) respõdit. Quibus premiis esse dignos eos putarent qui suũ ducẽ prodidissent: Satis illis superq esse: ꝙ vita donati essent. atq ita illos domũ dimisit Clodoueus rebus gestis plurimis clar⁹ post acceptã xpi fidẽ cũ annos. xxx. regnũ administrasset: quatuor superstitib⁹ liberis vita decessit.

prodigia

Regis mortẽ præcesserat ingẽs apud viennã vrbem terræ mot⁹ quo cõcusse palatine ædes vna cũ priuatorũ domiciliis/tẽplisq corruerũt.

Mamertus viennẽsis eps Letaniæ

Hæc Mamerto qui pontifex vrbis erat causa fuit instituẽde supplicationis que ante dominice assensionis diẽ festũ quotannis p quasq ecclesias letaniæ noie celebratur.

Conditus est sepulchro Clodoueus quod etiã nunc Parisii visitur in ęde Petri a se ædificata. Additumq tumulo isequens carmẽ autore remigio. anno christiano quingentesimo decimoquarto

Diues opum: virtute potens: clarusq triumpho
Condidit hanc sedem rex clodoueus. & idem
Patricius magno sublimia fulsit honore.
Plenus amore dei contempsit credere nullo
Lumina qui variis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & christi fonte renatus
Fragrantem gessit infuso chrismate crinem.
Exemplumq dedit sequitur quod plurima turba
Gentilis populi: spretoq errore suorũ
Doctorem cultura deum verũq parẽtem
His fœlix meritis superauit gesta priorum
Semper consilio castris bellisq tremendus
Hortatu dux ipse bonus ac pectore fortis
Constructas acies firmauit in agmine primus

Eo regnante precibus beati Remigii frater suessionũ pontifex: vedastus atrebatium & Auitus nouiomẽsiũ ecclesiis preerant arrianis magnopere cõtrarii.

SVccedentes Clodoueo filii quos quattuor ex clotilde susceperat: regnum quadrifariam cõcordib⁹ animis (quod de imperio agitãtibus raro euenit) partiti sunt: Theodoricus mediomatricos q̃ & mettẽses: Clodomirus genabumque aurelianus. Clotarius suessionem: Childebertus parisios obtinuit. Hi omẽs cum sese mutua amicitia colerent: regio noĩe seorsum assumpto: dani mettensem agrũ inuadũt predas facientes: in quos theobertũ filiũ cũ iustis copiis. Theodoricus mittit Eusis danis ad patrẽ cũ bono captiuorũ numero triũphãs Theodobertus se recepit. Interea clotildis filios ad se parisiũ cõuenire mãdat Atq̧ (vt erat appetens vindicte fœmina) iniuriã illis aperit paterne necis. Ad se quidẽ burgũdi regni portionẽ pertinere sed gõdobaldi potẽtiã atq̧ crudelitate vtroq̧ parente orbatã se & hereditate priuatã esse. Quãobrẽ precari: vltionẽ parricide Gõdobaldi pariter assumãt. Moti maternis p̃cib⁹ filiis cõtractis copiis burgũdis bellũ indicũt. Quos p idẽ tẽp⁹ Gondebaldo patre vita functo sigismũd⁹ moderabatur qui delectu militũ habito: aduersus frãcos se obiicit: dimicatũ ẽ acerrimis virib⁹ Sed inclinãte ad clodomirũ fortuna sigismũdus in sua capitur victusq̧ aureliã missus est. quẽ nõ multo post clodomir⁹ pariter cũ liberis interemptũ i altissimũ puteũ deiici iubet. Sed inde tandẽ exemptos ad diui mauricii monasteriũ quod nõ lõge ab octodoro sabaudie vico simon sigismundi frater extruxerat efferri vbiq̧ sepeliri p̃misit. Huic clodomiri fortune aduersa successit. Nãq̧ cognito q̧ gondeuallus burgundionũ impium vẽdicaret. bellũ redintegrat. Sed dũ lõge a suis clodomir⁹ hostẽ p̃sequit̃ a multis circũuẽt⁹ (q̃q̃ furẽtibus oculis & minaci vultu terrori esset) inimicis cõiectis vndiq̧ telis appetit⁹: pugnacissim⁹ rex temeritatis suæ pœnas luit. Amisso rege frãci nihil pauẽtes dñi sui mortẽ vlcisci p̃seuerãt Verso i fugam burgũdiõe multis itereptis: vicos agrosq̧ depopulãtur atq̧ icendũt Erãt clodomiro liberi mares tres. Theodoald⁹ / Gõther⁹ / & Clodoald⁹. Quos a patris morte educandos apud se clotildis recepit. Clodomiri morte nunciata Clotari⁹ atq̧ childebertus fraterne necis vltores coacto exercitu in burgundiam pergunt. Eugato gondomaro eiusq̧ vxore in captiuitatẽ abducta vniuersa burgũdia potiuntur. Hoc bellũ mox hyspaniense secutũ est. Cui amalricus causam dedit Hic in extrema gallia quæ ad pyrheneũ spectat incolis: hyspaniã cum gothis tenebat Mortuo vero clodoueo intactam antea regionis partẽ amalric⁹ ocupauit. Vnde animos tollens: ad reges francos de ea re nũciũ mittit. petitq̧ eorũ amicitia frui liceat: atq̧ ex eorum familia ducere vxorem. Non indigna petitio regibus visa ẽ. Sororẽ virginẽ illi dant. Quam regio fastu susceptã amalricus liberaliter primũ mox cõtẽtissime habuit. Quippe q̃ arriano veneno imbut⁹ recte fidei mulierem despuebat. adeuntẽq̧ ex more christiano ecclesias cõtumeliis persequebat̃ Lutoq̧ per viam a pueris mandabat cõtaminari. Hoc diu passa mulier regibus per litteras significat quæ a viro infideli toleraret: laturaq̧ esset nisi amalrici petulãtiã temeritatẽq̧ cõpescerẽt: Crebro mulieris questu parciti reges cogũt exercitũ Ad childebertus sublimi vir animo: nõ expectato clotario militẽ in amalricũ educit. Cognito quid in eũ a childeberto parabatur: magnam quoad potest manũ amalric⁹ terra mariq̧ cogit: tueri se festinãs. Aduenientib⁹ francis hostiliter occurrit & q̃q̃ militũ nũero inferior esset: in fortitudie tamẽ spẽ omnẽ firmauerat q̃ prima eximiaq̧

Clotildis ad filios suos

Bellum in burgundos

Amalricus

quatuor fratres frãnce Reges

quatre fils de clouis roys en france

clodomir est tue a cause de sa temerite

virtute victoria sępenũero visa est cõparari. Pugnatũ est ęqs virib⁹ diu acriterq̧ Sed gothis cedẽtib⁹ victoria penes childebertũ fuit. Fugiẽtẽ amalricũ dũ aĩaduertit miles qdã frãc⁹: excitato calcarib⁹ equo: tyrãnũ lãcea ꝓfodit Qua re cognita rex frãc⁹ mediã petẽs hyspaniã gothos icredibili diligẽtia ꝓseqͥ: donec tolletũ ad amnis tagi ripas munitissimã vrbẽ accessisset: quã obsessam: & a ciuib⁹ nõ segniter defẽsã capit: captã oib⁹ exactissime coaceruatis bonis spoliat Atq̧ ita sorore recepta & mox morbo dũ reuertit absũpta ad prĩs sepulcrũ parisii collocat defũctã quos vero calices & vasa sacra tolleto exportauerat religiosis regni sui locis distribuit.

Tolletũ capitur.

Tagus

His vt memorauim⁹ a childeberto gestis nũciaꝛ theodoricũ frẽm mõtẽ clarũ aruernię ꝑmariã ciuitatẽ: quã ab eo childebert⁹ abstulisset recepisse ꝑsidio iterfecto. dũ ciuitas a theodorico obsideꝛ miles q in obsidione erat accepto q̧ i diui iuliani tẽplo plærīq̧ ciues fortunas suas cõtulissent: in tẽplũ refractis forib⁹ irrũpit: & cũcta diripiẽs exportat. Sed ꝓten⁹ videx sacrilegii de⁹ ꝑdatores corripit insania: horrẽda voce clamãtes Cur o beate martyr tã dire nos crucias hoc exẽplo doct⁹ q militiã sequitur spꝫeret a rapinis ne sacris locis iiuri⁹ sit. Apphẽdit iterdũ pœna sacrilegos & suas de⁹ iiurias grauiteꝛ vlcisciꝛ Qđ siginald⁹ aruernorũ ꝑfect⁹ nõ ignorauit. Itaq̧ potẽtia dominãdi elat⁹ postq̃ multa ab icolis surripuit villã bulgratẽsẽ quã tetradi⁹ eccľe diui iuliani donauerat occupauit moxq̧ mẽte capt⁹ nõ pri⁹ sui ꝓpos fact⁹ ẽ q̃ villã reliqsset: cõpẽsatiõe exhibita rerũ q̃s temere abstulerat Sed re ĩtra paucos dies ꝓposita cõcordib⁹ aĩs reges i hermofredũ thorigię ꝑncipẽ bellũ mouẽt ꝓpterea q̧ suasu amalberge vxoris duos quos habebat frẽs bercariũ & baldricũ necauerat delatos q̧ regnũ affectassẽt. Thorigius recognita: collecta magno nũero manu: dolo itercipere frãcos istituit Fossã altã qua frãc⁹ iter factur⁹ erat lõgitudĩe magna ꝑduxit cespitib⁹ desup cõiectis vt specie virẽtis herbe miles illusus fraudẽ nõ ꝑcipet Detecto p exploratores dolo reges irritatiores facti hostẽ feroci⁹ ꝑsequũꝛ donec effusa fuga thorigi ad flumẽ qđ eorũ ligua onestrut vocãt se recipiũt. vbi ad fluminis ripã reuocato ex fuga milite bellũ istaurãt. Sed cedere coacti i ꝓfluẽtũ se ꝓmiscue cõmittũt. Factaq̧ est eorũ tãta strages: vt occisorũ cadauerib⁹ põtis loco frãc⁹ vtereꝛ. Hermofred⁹ tñ cũ paucis i vrbẽ quãdã q̃ regio theodorico postea fuit se recepit. Ad quẽ dimisso nũcio theodoric⁹ salutem polliceꝛ/si ad castellũ tulbiacũ qđ nõ ꝓcul erat se cõferre nõ pigritareꝛ Nũciãti fidẽ adhibẽs hermofredus ad theodoricũ se cõfert. Dũ vna ad pinas castelli inambulant & fabulanꝛ theodoric⁹ hermofredũ cubito impellẽs eũ e muro ꝑcipitat quo lapsu iteriit. Deĩde liberis ei⁹ necatis: omnẽ regionẽ i potestatẽ rex accepit: ibiq̧ ad tps morat⁹ lothariũ fratrẽ licet auxiliaris illi i hoc bello fuisset: clã suspect⁹ habuit siue q̧ bñ gesti belli ptẽ ad se verteret: siue quia (vt ẽ human⁹ animis) causas q̃reret vsurpãdi fraterni regni q finitim⁹ esset: & ideo iuidiæ theodorico esset Dissimulato odio theodoric⁹ ꝑcaꝛ p nũcios fratrẽ ad se i thorigiã veniat: habere qđ ex vtriusq̧ cõmodo sit Ad quẽ nihil a fratre doli metuẽs Clotari⁹ accedit. Occultos post tapetã i cenaculo milites theodoric⁹ i armis locauerat Qđ cũ paulo alti⁹ pẽderet velũ Clotari⁹ cenaculũ igressus: armatorũ pedes ꝓspicat⁹: fraude dephensa restitit. admonitisq̧ quos secũ habebat dictib⁹ clã armari eos iubet Theodoric⁹ animaduersum a fratre dolũ intelligens: ioco suspitionẽ purgauit: habito deinde cũ fratre colloquio argẽteo vase quod peluim vocant lothariũ donat. atq̧ ita discessum est. Verum sollicitatus ira theodoricus peluim a fratre per filium repetit

Sacrilegii pena.

Bellũ aduersus Hermofredum qui suos fratres necauerat.

Dolus regis theodorici

belli occasioné meditans si vas nó redderet. Impetrat a patrueli theodebert⁹ adolescens. & vas ad patré refert. Sed tádé in apertú se theodorici ira ꝑdidit Crebris incursionib⁹ in alterutrú factis pax iter eos paucis post dieb⁹ ꝯuenit q̄ tñ susurronú delatióib⁹ violata é. obsidib⁹ q apud theodoricú erát iterfectis Nihil eni apud dominádi cubidos ꝓbitatis aut fidei é. libidine eni habédi reges feruńt nec amicis nec generi idulgét suo. Interi dú se fratres odiis agitát Clotildis mater ex clodomiro nepotes diligéter nó sec⁹ ac ex se natos apud parisios ꝓcurabat. Hac suspitio ne duct⁹ childebert⁹ q̄si illos regia ad regnádú educaret accersito frē clotario qd de matre nepotibusq; pēsitet aperit Placuit visédi eos causa: atq; cognoscédi si illorú etas diuisa iter illos hereditate ad ꝑncipádú idonea eét ad se p archadiú qué dá mitti. Leta núcio clotildis dimissos nepotes patruelib⁹ ꝯmédat. Quib⁹ i cóspectú aductis maioré natu clotari⁹ mox terre allidit: ense p ilia adolescétis ꝓstrati traiecto Hic pterrit⁹ alter a childebertú se ꝓripuit: orás vt se ꝓtegeret. q siue misericordiá simulás: siue reuera pueri misereret: clotariú placare pgit In qué idignabúd⁹ rex: tu inqt hui⁹ auctor facinoris es: & núc penitet ꝯsilii aut ergo illú ꝓiice abs te aut morté meis manib⁹ obito. Ad hec verba dimissú puerú clotari⁹ obtrúcat. Interi dú i nepotú nece itétos reges clodoald⁹ videt auxilio ꝓcerú dilapsus clericatú ꝓfess⁹ é & sacerdos effect⁹ vitá religiosissimá vixit Scribút qdá vna cú pueris nutrices quoq; esse necatas. Hui⁹ sceleris imanitaté aliud nó min⁹ ihumanú ꝑcessisse tradút ad prioré núciú archadiú de pueris ad reges deducédis vridanú quédá aulicú ꝑtin⁹ clotildá regie iussu adiuisse: eiq; gladiú & forpicé obtulisse: ad áceps oblatú clotildé musitasse mox ex vridano q̄siuisse qd hoc oblatú ꝓtéderet illúq; respódisse gladiú necé: forpicé sacerdotiú i nepotib⁹ ominari expectare se vtrú regia eligeret Demú hesitaté reginá negasse nepotes sacerdotes fore: scilicet de filiis regib⁹ securá ꝙ inocétib⁹ nullá vi iferédá formidaret Sed regnú ambiétib⁹ obiosa miseratio é. Tá crudelé nepotú necé & si modestissime ferret clotildis: eá quoq; insequens belli mot⁹ misera sollicitudie cófecit. Theodorico qué mettésib⁹ imperasse scripsi vita sublato: theodebert⁹ paternú regnú suscepit Qui aduersus clotariú in societaté belli qd iá diu childebert⁹ parisiorú rex aío agitabat accit⁹ vocáti childeberto auxilio fuit. Iunctis ergo pari fide exercitib⁹ in clotariú ꝓficisci cóstituút Ea re clotildis cognita: relictis parisiis turonú abiit: diui martini ędé lachrimás igreditur. Orat religiosa mulier beatissimú ꝯfessoré ꝑces ei⁹ exaudiat neq; sinat frēs reges filios suos iter se ꝯflictari: q tametsi cú plurib⁹ essent inqnati flagitiis occurrat tñ furátib⁹ ne insania efferati fraternitatis quoq; obliuiscátur. Clotildis oróne & bñ deo meriti pótificis iteruétu credi potest i beniuolétia frēs rediisse Ná cú acies nó ꝓcul ꝯstitissent: ortis ibrib⁹: tonáte supra modú coelo: atq; validissimo insufláte véto tára tépestate childeberti theodebertiq; copie attrite sút: vt nihil illis sibi armorú ꝑter clipeú reliquú habuerit Procúbétes humi milites laceris vestib⁹ & sagis dié illú vltimú sibi certo esse credebár: equis insup per multa miliaria diffugientib⁹ rari recepti sút: qui ipsis regib⁹ celestis ignis q crebro fulgere ꝯtinéter micabat timoré incussit: ne cum tétoris incédio vna flagrarent cú hui⁹ tépestatis nulla ꝓcella neq; vlli⁹ pluuię gutta clotarii milit é attigit Hoc terribili admodú ꝓdigio haud dubie intellexerút reges recte in illos de irá exerceri ꝙ inocétem fratré bello ꝑdere cogitassét Missis ergo ad clotariú legatis pacé vltro pollicét q̄ vtriq; data discessú é. Hec i agro aurelianési apd cóbrúvicú gesta fuisse ꝯperio Post hec childebert⁹ velut ad bellú nat⁹ eét: breui rege militib⁹ ꝓcessa comitáte frē clotario.

A patruelib⁹ nepotes occiduntur.

Mirum.

Bellum in terracones a childeberto gestū Cesaraugusta obsessa est

i terracones mouet Cu⁹ belli causā ab auctorib⁹ tradita nō iuenio Credo eū p̄de & regnādi solū cupiditate affectū huic bello icubuisse. Prima hui⁹ expeditiōis castra ad cesaraugustā vrbē childebert⁹ sistit. Quā circūuallatā oppugnare iubet. ciuib⁹ fortissie sese primū tuētib⁹ cū altera isup oppugnatiōe p̄mi expectarēt ad dei opē ↄuerti supplicationē decernūt. circūeūt p pomeriū ciuitatē resonāte diuinis hymnis clero. Quē ↄcētū vbi aiaduertit childebert⁹ cognoscit p turicolā quēdam supplicationē ritu xp̄iano a pp̄lo fieri vt miserto ciuitatis deo i hostiū ptātē nō veniāt. Ea re cognita & ꝙ xp̄iani essēt childebert⁹ rustico ipat loci pōtificē adeat moneatq̧ ad se i castra vēire. Edoct⁹ a rustico pōtifex ad regē nihil verit⁹ accedit. Quē affatus childebertus quia inquit: o p̄sul ↄptum nobis est. vos xp̄i sacris intiatos esse eiq̧ religiose famulari decretū nobis est pcere ciuitati: obsidionēq̧ soluere si modo de diui martyris vicētii supstitib⁹ apd̄ vos monumētis aliqd nobis iptiemini. regis volūtate ad clerū relata: sepl̄chrū martyris pōtifex adit: ideq̧ susceptā stolā & tunicā regi dono ↄtulit. q̄ religiosissie suscepta rex p̄sācte asseruauit. Obsidiōe igit̄ liberata ciuitate cū de ↄuicia cū pōtifice nihil iteruenisset digrediēs exercit⁹ agrū cesaraugustanū vastauit: atq̧ ita. Parisiū aduenies ædē diuo Vincentio dicat monachis ibidē institutis qb⁹ eas quās de martyre iduuias habebat attribuit. Huic monasterio diui Germani de pratis appellatio i hodiernū diem manet.

Reliquiæ diui vincentii

Mōasteriū beati vincentii: extructum.

Rebus i hyspania vt p̄missū ē gestis theodorici mors regi nūciata est: Huic filius theodebert⁹ quia regno successisset: iniquo aio childebert⁹ tulit Cōicato igit̄ cū fratre Clotario cōsilio a theodeberto regnū surripere meditatur. Quorū cœptis rex prudēs occurrēs priusq̄ i aptū p̄diret dol⁹ isurgētē i eū debita erga auūculos reges obseruantia retardauit. Eā ob rē alios sibi vultus effingēs childebert⁹ satius esse censet beniuolētia vti q̄ nepotē regē eūdēq̧ potētē lacessere quē facile supare nō posset. vocatū igitur ad se theodebertū blāde excepit: preciosisq̧ munerib⁹ donatū ad se dimittit adeo rara ē iter p̄ncipes amicitia. aut eni liuore pculsi aut ipēri maiestate feroces: aut (qd̄ plerūq̧ accidit) aliorū potētiā suspectā habētes occultis iter se dolis agere solēt. Interea senio morboq̧ cōfecta clotildis mater morit̄ Quā turono vrbe regia pōpa elatā filii reges ad clodouei tumulū apponūt Eodē ferme tpe theodebertū vltia facta assūpserūt relicto filio theodebaldo regni paterni herede. Clotario aūt iniq̄ iterū fortuna aduersata ē. Nā marib⁹ liberis septē & fœminis duab⁹ cū btūs hoim opiniōe haberet̄ crān⁹ patri ↄtumax extitit A quo in aqtaniā missus p̄mere populū vestigalib⁹ cepit. Ea re cognita clotari⁹ crānū domū reuocat Qui ↄtēpto patris iperio ad childebertū quē nō bono satis i p̄rem aio eē arbitrabat̄ se ↄtulit Addit ad exulceratū childeberti aīm nouas idignatiōes iureq̧ iurāde se p̄sācte astrigit oppugnaturū ppetuo patrē Secur⁹ igit̄ accepte fidei a crāno childebert⁹ bello pleq̧ clotariū cōstituit. Eo qdē tpe dū clotari⁹ expeditionē i saxones haberet quos cū semel p̄spere supasset/ scd̄o i eos mouēs ꝙ p̄missū tributū nō soluissēt/ q̄uis pliū depcarent̄/ & ipata se facturos pollicerent̄: pugna nō abstinuit i q̄ multis frācis occubētib⁹ clotari⁹ cū paucis ad suessiōes regress⁹ est aduersus crānū gōtrano atq̧ ariberto i aqtaniā clotarii iussu mouētib⁹ Childebertus cāpaniā i festo exercitu icurrit. Inde vastatis agris cū preda multa reuertentem post nonū & quadragesimū regnādi ānū mors occupat. āno salutis qngētesimo qnquagesimo nono. Mortuo apd̄ ędē vicētii martyris p̄xime parisios sepulchrū fuit Childeberti morte qa liberis careret oia ad clotariū puenerūt Quo accessu frācorū regnū magnū incrementū accepit. Sed aucto regno: auaricia clotarium inua

Clotildis moritur.

Crannie rebellio.

sit. Excogitauit eni tertiã ecclesiasti corũ prouẽtuũ partẽ accipere. Cui⁹ ↄcupiscentie assentientib⁹ ipsis vnus tãtũ turonorũ antistes iiuriosus resistit dicẽs Si quæ deo di cata sunt auferes:& de pauperũ horreis tua perges explere:regnũ ad te auferet de⁹ Qua increpatiõe territus Clotari⁹ incæpto abstinuit. Eadẽ tempestate inter frãcos erat atq; hispanos de celebrãdo paschate cõtẽtio. Illi eni. xviii. Cal. Maii. hi. xii. Cal. aprilis festũ diẽ obseruabãt. Sed hec ptinax varietas finẽ diuinit⁹ accepit. Nã sabbato sancto dũ cathecumini ad regeneratiõis lauacrũ accedũt salutaris apud hyspanos aqua peraruit. cum eadẽ apud francos redũdaret. Gregori⁹ turoñ. chilperici ætate hoc euenisse tradit. Controuersia de paschate.

Eiusdẽ cõpendii liber secundus.

Lotarius regno assumpto crãni alias cramitis (vtrũq; enim scriptũ iuenio) temeritatẽ vlcisci pseuerat: rat⁹ plus audere i eũ ceteros si repugnãtẽ filiũ nõ flecteret. habito igit delectu militũ:i rebellẽ ꝓgredit. Quẽ veniẽtẽ audiẽs crãn⁹ ad conobaldũ sibi finitimũ aqtaniæ regẽ pgit quo adiutore p̃rem p̃lio exhiberet. Sed conobald⁹ cũ macellũ diui Martini clotariũ fugiẽs se recepisset neq; ide vllis pollicitatiõib⁹ educi posset imisso igni pariter cũ sacello cremat. qđ nõ m̃lto post tpe rex iussit istaurari. Mox crãn⁹ nihil morat⁹ ad britonũ comitẽ senabutũ se cõtulit vbi receptis ex fuga militib⁹ quũ terra mariq; iustũ exercitũ coegisset pio patri fili⁹ nocẽs & armat⁹ occurrit. Ordinatis ad p̃liũ alterutris copiis de pace p legatos tẽtatũ est Negãte cõditione pacis clotario: armis decertare cõuenit. Sed nõ ignarus pater q̃ dubi⁹ sit belli exitus: dei ante oĩa opem iplorãs. Iuste de⁹ inqt aspice & quod dauidi regi de filio absalone iudiciũ fecisti mihi ipartito. Atq; ita i p̃liũ vtraq; acies cõcurrit. Diu stetit dubia victorie spes demũ ad clotariũ inclinauit. Fugati ꝓfligatiq; sunt hostes. Inter quos bona britonũ ps cessa ẽ: crãno cũ vxore & liberis itercepto. Quã in scãno p lictorẽ aligatũ cremari cũ vxore & liberis duob⁹ rex iubet: huiuscemodi supplicio crãn⁹ pœnas soluit ↄcepte aduersus patrẽ rebellionis. Cranno merita pœna affecto pater accepti a deo bñficii memor in frãciã reuertẽs ad diui martini sepulchrũ se cõtulit vbi de bñficiis deo grãs exhibẽs largissimisq; mũeribus tẽplo ditato petit pterite ætatis sibi offẽsas remitti. Nec mora suessionẽ repetit Moxq; (vt est gallice nobilitatis vana cõsuetudo) ad feras venatu dephendendas se cõuertit vbi dũ cursu clamoreq; supra q̃ rege dignũ est curiosus oblectat morbũ cõtrahit: quo lãguore cũ annos vnũ & quinquaginta imperasset assumpt⁹ est: assistẽtibus quattuor supstitib⁹ sibi liberis ariberto: gõtrano childerico atq; sigiberto. Fuit eni clotari⁹ libidini obnoxius. & ex tribus vxorib⁹ iugõde a regõde atq; cõsona mares septẽ & fœminas duas suscepit. Aregõdẽ q̃ prime vxoris soror erat ex hac causa sibi assũpsit. Rogat⁹ ab vxore vt aregõdẽ viro illustri collocaret ad eã ꝓfect⁹ est sibiq; copulauit. Atq; paulopost ad iugõdẽ reuertẽs: feci iqt mea piunx de sorore tua qđ me hortabaris. Illã eni mihi accepi q̃ pter ceteros regni mei ꝓceres sũ illustrior. Qđ factũ modesta mulier æquo animo ferre simulauit. Patris funus filii suessionẽ vsq; ornatissimo comitatu psecuti digno patre tumulo regem sepelierunt Sed priusq̃ a clotario discedo: illud nõ ptermittẽdũ reor qđ cum maxime cognitu dignũ est mirari licet a nullo frãco scriptore litteris fuisse cõmẽdatũ Fuit inter familiarissimos clotarii aulicos halterus yuetot⁹ calet⁹ agri rothomagẽsis apprime nobilis & que regii cubiculi pmarius cultor esset Huic pro sua integritate de clotario cũ meli⁹ meliusq; i dies pmereret reliq aulici iuidẽt deprauãtes qđlibet ab eo gestũ

Sacelli diui martini exustio.

Cranni supplicium.

Clotarii obitus. quatuor f clotarii

Regni yuetoti pricipium

nec desistunt donec irritatũ illi clotariũ pessimis susurris efficiũt. Quãobrẽ iurat rex se hominẽ necaturũ: pcepta clotarii indignatiõe: galterus pugnator illustris cedere regi irato cõstituit. Igitur derelicta frãcia: in militiã aduersus religiõis catholicę inimicos pergit. vbi decem annos multis prospere gestis rebus: ratus clotariũ simul cum tpe mitiorẽ effectũ romã in primis ad agapitum põtificẽ se contulit A quo ad clotariũ litteris impetratis ad eũ suessione agentẽ se protenus cõfert veneris die q̃ parasceue dicit: cogitãs religiosam christianis diẽ ad pietatẽ sibi ꝓfuturã. Verum litteris pontificis exceptis: cum galterũ clotarius agnouit vetere ira tanq̃ recẽti liuore percitus rapto a ꝓximo sibi equite gladio hominẽ statim interimit Tam indignam insignis atq; innocentis hominis necem religioso loco & die ad christi passionẽ recolendam celebri pontifex inequanimiter ferens: cõfestim clotarium reprehẽdit: moneteq; iniquissimi facinoris rationem habere: se alioquin excõicatiõis sentẽtiã subiturum. Agapiti monita reuerit[9] rex capto cũ prudẽtibus consilio galteri edes & qui yuetotũ deinceps possiderent ab omni francorũ regũ ditione atq; fide liberauit liberosq; prorsus fore suo syngrapho & regis scriptis cõfirmat Ex quo factum est: vt eius pagi & terre possessor regẽ se yuetoti hacten[9] sine cõtrouersia nominauerit Id autẽ anno christiane gratie quingẽtesimo trigesimo sexto gestum esse idubia fide i sensо. Nam dominãtibus longo post tẽpore in normãnia anglis: ortaq; inter iohannẽ hollãdum anglũ & yuetoti dominum q̃stione q̃si ꝓuẽtuũ eius terræ pars fisco regis anglorum quotãnis obnoxia esset qualeti ꝓpretor ãno salutis. M. cccc. xxviii. de ratiõe litis iudiciario ordine se instruẽs: id sicut annotatũ a me est compertisse indicauit huius clotarii vxor fuit radegũdis quæ p viri assensum religionẽ ꝓfessa celitibus meruit ascribi. Patre eni berẽgario rege nata cũ a francis capta esset i clotarii sortẽ veniẽs ab eo in vxorẽ ducta est. Sed casta mulier deo magis q̃ viro cõplacuit. Eius regis decreto diui medardi monasteriũ suessiõe ichoatũ est: sed a sigiberto filio tãdẽ absolutũ. Est i ãglorũ gestis egilbertũ regẽ cũ ab inimicis ꝓpter ei[9] desidiã risui haberet / filiã regis frãcorũ cuius nomẽ silentio preteritur vxorem assumpsisse & cum ea letardũ virũ admodũ sanctũ in angliã nauigasse Quo cõnubio egilbert[9] gensq; anglorũ didicit modestiã: & cognitionẽ quãdã accepit vnius dei & fidei xpiane. Ita vt anglos ꝓficiscente augustino gens tota facilius xpm confessa sit: pelagii reiectis erronb[9]. Porro quia nec filie nec regis nomẽ ab autorib[9] tradit ergo temporũ annotationẽ secutus hũc fuisse chilpericũ cõiicio aut primũ clotarium. Nã per clotarii secũdi tpa diuus. Gregori[9] pontifex romanus augustinum ex monasterio qd' rome istituerat in angliã predicatiõis causa misit Id aũt scriptũ a me ideo est vt itelligãt angli exordiũ recte crudelitatis in xpm a frãca muliere accepisse

Clotario sepulto. fratrib[9] de partiendo inter se regno cõsulentibus cũ quisq; sibi partẽ accipere merito speraret: chilpericus cui plus ingenii atq; astutiæ i erat preter ætatis legẽ parisium occupare ptẽdit. Paternisq; thesauris potitus mox frãcorum nobilitatẽ q̃ velocissime potest ad se vocat. Quos parti in se prodiues beniuolẽtia amitiores reddit. Alios quibus aduersam in partem pendere animum cõmodi expectatione cognouit magis admodũ donis muneribusq; conciliat. Sed vt est in gallico prouerbio: sollicitus sui est: nec dormitat inimicus. Cognita chilperici perfidia amicorũ opera quos parisii habebant fratres: inscio chilperico in vrbẽ clã admittuntur. Inde fratre deturbato ne bello res ageret chilperico renunciãt si pro lege patria diuidi inter se regnũ volet liberũ sibi ad eos patere regressum Hac cõdi

Controuersiã de p'chate

Clotarii imãe facinus

Rex yuoteti

Radegundis.

Leardus

Anglorum fides.

Chilpericus.

tione pposita chilpericus parisiū reuertit. Ariberto ꝙ prior natu esset parisiorū regnū. gontrāno aureliorū. mettēsiū sigiberto obuenit. Chilpericus suessionē adept⁹ est. Suscepto secundū seriem cognationis parisiorū gubernaculo Therebertus qui aribertus dictus est nulla re insignior fuit ꝙ̄ marcanose & merofidis stupro: quas nigebrida eius vxor seruitio habebat. Quarum consuetudine rex ita deperiit: vt nigebrida dimissa eas in vxorū loco habuerit. Nec deseruit. licet a pontifice germano admonitus esset. verū paucis interiectis diebus vtraq͂ vna cū filio quē altera ediderat repētino obitu perierunt. Sed nec diu superstes aribertus fuit. Gontrānus q͂q͂ benignior natura fuerit. petulātia tamen atq͂ libidine nō dissimilis erat. Nam præter pstitutas a se virgines. alienas quoq͂ nupcias spretis legitimis vxoribus ingnauit. Ab huiusmodi fœdis amorib⁹ ab horrēs sigibertus mettēsiū rex ad athanahildū hispanū regē misso legato gogone: brunechildē regis filiā vxorē accepit. Chilpericus uero fratris exemplo adductus alterā athanahildi filiā galsondā coniugē expetit. Cui cū fredegōdis q̄dā forma insigni puella inseruiret insolēs tn̄ mulier in chilperici se insinuauit amorē regēq͂ ita blāditiis deprauauit. vt odio habitā galsondā nō vxoris dignitatis: non fœderis nuptiarū memor laqueo p noctis silentiū strangularet. Sup inducta andouera nichilomagis cōtinens fuit. quippe qui fredegonde voluptatis illicebrarū amator cōsuetudine illectus tenebatur. Nō possum q̄uis breuitatē initio sim pfessus hui⁹ pellicis maliciā tacitus præterire. In suessionib⁹ loco & plebe humili nata est in vico balēcurto specie quidē egregia atq͂ ingenio supra fœminę modū excellenti. Igit̄ cū sueuorū infesta sigiberto gens bellū aduersus eum suscepisset: chilpericus fratri auxiliū tulit Egredienti domo cura fuit andouerā coniugē grauidam fideli sibi cuipiā cōmendare. Huic negocio idonea visa est fredegōda: atq͂ ita pfectus est pariendi cū tēpus aduenisset fœminā regina parit: quę priusq͂ baptismo ablueret: consilio ex fredegonda capto: quænā idonea satis mulier ad hoc sacramentū testis (hoc est cōmater) adhiberet. Nulla inquit fredegōda nobilior te est quā huic misterio anteponas vt quā carne puellā extulisti eam præterea ad spiritalem vitam regeneres. Sciebat eni ex christiano instituto nephas esse virū mulieris cōcubitu potiri quæ baptizādo filio cōmater extitisset eo pacto chilpericum a reginę cōtubernio disclusum iri callidissima pellex sperabat Abluitur ex sentētia fredegōdæ filia atq͂ ei cui mater andouera erat: commater spiritali regeneratiōe efficitur childehidā ei nomē iponēs Regi domū bello exacto reuertēdi gratulabūda pellex occurrit. Narrat quæ de nata sibi filia cōtigerāt. Sed nolere se ait: ꝙ regina testis & cōmater ablutiōis filie esse voluerit. Hęc loquenti fredegondæ rex sancte iurat si ita cōpertum haberet se eam vxoris dignitate donaturū. Ingredieti palatiū chilperico andouera filiā cōplexa salutē impartiri deq͂ nata sibi filia gratificari festinat. At rex exulceratus aio: abi inq̄t in malā partē imprudēs mulier quæ tua me insipientia a tuis nuptiis inclusisti. Nec multo post tēpore rex pontificem qui sacrum peregisset ire in exilium iubet. Andouerā vero vna cū filia intra ecclesie septa vitā apud cenomanos agere cōpellit: designat⁹ q̄tum ad annuū alimētum satis esset puētibus Pellicem mox fredegondā in suis ābitiosus malis chilperic⁹ vxorem accepit. A deo nichil videntem hominē reddit ceca libido: & petulās viuēdi licentia. Nec vno crimine irretit eum quē deprauauit. Enivero chilpericus legitimi contēptor thori alieni quoq͂ appetētissimus fuit. Sigibertū fratrē suum persecutus est (& vt perfidiorem dicas) grassante in eum fortuna. Nā irruentib⁹ i regnum eius in festis signis Cacano duce

Gōtrān⁹ rex aurelianorū

Chilpericus suession rex

dredegonde fraus.

Chilperic⁹ sigibertū fratrē bellū mouet.

hunis:occupatissimoq; in eo bello sigiberto chilpericus fraternę charitatis desertor in remos ad sigebertū ptinētes incurrit quos præsidio per fratris absentiam destitutos in potestatē recepit. Verum fugatis hunis sigebertus victor reuertens copias in suessionensiū agrū dimittit:quē dedente se pupulo facile cepit. Theodebertū chilperici filiū in vrbe deprahēsum abducit. Sed nō multis post dieb⁹ intercessione patris liberat⁹ est:chilperici fide interposita: q̄ in sigebertū nullo vnq̄ tēpore bellum moueret. Sed fidifragus rex nihil moratus bellū redintegrat. Cuius illico pœnituit. Nā inferior factus cōpulsus est cōditiones pacis quas sigebertus voluisset accipere. Sed nec sic quies facta. Clodoueus ex chilperici liberis burdegalā sigiberti ditiōis vrbem capit. Sed a singulfo quē ꝓuinciæ sigibertus ꝓfecerat mox exturbat⁹ Clodoueus insequēte præfecto parisiū ex fuga se recepit. Qua iniuria ꝓuocatus chilpericus theodeberto (quē diximus a sigiberto liberatū) mandat: neustriā (quæ postea normannia appellata est) adoriatur. Eam quia sigiberto parebat (receptis in ea plærisq; insignibus locis) incursionibus vastant. Eodē quoq; furore turonos pictauos lemouicas:& cadurcos:nō clero:nō monachis: nō sacris virginibus parcēs perdit. Eius petulentiā cum gondoaldus pictauus qui sigiberti partium erat nō parua iactura affecisset:& demū mouēte in eum sigiberto fugatus interēptusq; fuisset:chilpericus iniquo animo filii mortē ferēs:campaniā furibundo exercitu excurrit:remosq; iterum spoliat.in quē reductis copiis sigibertus hominis temeritatē corripere cōstituit. Verū intercedētibus vltro citroq; legatis pax icta est Rebus inter chilpericū sigibertūq; mature cōpositis in gontranni fratris burgūdionibus imperātis exitiū: coniurant. Belli causa a scriptoribus nō traditur. Inuidisse illi fratres crediderim: q̄ ad aurelianū gontranni regnū:burgundionū quoq; principatus accessisset. Vtcumq; res se habet:leuis existimari potest quæ facilē habuit exitū. Cōstitutis itaq; ad pugnam apud viriacū:archiacūq; copiis:breui momēto p legatos conuentū est:trecas cāpaniæ ciuitatē proficisci reges:atq; illic pacis cōditiones dicturos. Quā in diui lupi tēplo reges interposito iureiurando postea firmauerunt. Abeūtibus inde regibus milites austrasii qui sigiberto parebāt querūtur q̄ nihil ad se neq; gratię neq; honoris sed neq; prædarū deferretur.eos omnibus præliis primos adesse:vltimos esse qbus aliquid mercedis a rege cōtingeret. Placere quidē cū gontranno pacē:sed chilpericū exosum habere q̄ ꝓter regiā dignitatē spurce viueret:hac militū tumultuatione tradunt sigibertū copias in fratrē nihil belli ab eo timētē imo etiā exercitu nudatū cōuertisse. Hac re p nunciū accepta chilpericus suis rebus desperās q̄ festinātissimis itineribus potest: tornacū vna cū fredegonda & liberis se recepit. Huic repētino chilperici malo incōmodū aliud fortuna inuexit. Procedēti cū copiis sigiberto magnus procerum atq; eqtum numer⁹ q a chilperico defecerāt: ad vitoriacū occurrit quos iuramēto obstrictos in exercitum admittit: præter anselmum q integra in suum regē fide negat se sigiberto auditurum: atq; ita dimissus anselmus ad chilpericum migrat. Cognita fratris fuga sigibertus fugientē insequi pergit. Ciuitatē milite circūdat. Eo metu fractū animo regē quū intellexit fredegōda audax facin⁹ cogitat. Vocatos ad se clam duos quos ad negocium prōptissimos iudicabat:magnis pollicitationibns allicit in castra sigiberti se conferāt:regēq; interimant. Si salui se receperint fore vt preclaris fortunis abundent. Sin illustri facto oppetāt mortē: collaturā se tēplis atq; sacerdotibus donaria quibus saluti animarū suarū bene consulat deus. Recepto a fredegonda negocio securi sui satellites in familiā regis sigiberti se insinuant

Bellum i sigibertum.
Superatur clodoueus.

Neustriā theodebertus incursat

Theodebert⁹ occiditur chilperic⁹ cāpaniam vastat.

Tumultus i castris sigiberti
Bellū in chilpericum
Chilpericus tornacū petit

Anselm⁹ i dominū fidelis.
Fredegōda sigiberti necē procurat

Sigibertũ mox(cõuenienti eorũ ceptis tpe) cõfodiũt. Ad reges necẽ tumultu p castra exorto: siccarii interficiũtur. Cũ clamor & strepit⁹ in vrbem delat⁹ eẽt nec causam sciret chilpericus: fredegõda festinans regẽ securo animo esse orat dicens tumultuari & lamentari i castris milites ꝓpterea ꝙ sigibert⁹ morte esset assumptus Vix hec nũcianti vxori chilperic⁹ credit. Sed multorũ nũcio firmat⁹ in castra cõtẽdit. Cui obuii primores exercitu regẽ cõsalutant iurantq́ʒ in verba chilperici. Quos liberaliter regieq́ʒ primo habitos exortatur beniuolẽtiã in se fidemq́ʒ seruent. Nõ nullos tamen de se bene meritos minore q̃ sperauerãt estimatione & gratia tractauit Fraternum deinde fun⁹ more regio curauit. Extructo suessione in diui medardi æde sepulchro vbi iuxta clotarii tumulũ apposit⁹ est post q̃ ãnos tredecim regnasset. Fratris exequiis debita religione absolutis chilpericus brunechildẽ sigiberti vxorem q̃ filiũ childebertũ parisii habebat rothomagum exulare cogit recepta ingẽti pecunia que penes eã erat. Causa exilii fuit: ꝙ childebertũ filiũ ne i chilperici potestatẽ veniret gondebaldi ducis ministerio fune per fenestrã dimissũ ad metenses deferri mandauerat. Mox ad bituriges: & eas vrbes quæ ad ligeri fluuium sitę sunt nequit turbe molirẽtur merouęũ filiũ mittit qui eas recipiat. Sed neglecto patris imperio meroue⁹ cenomanũ vbi dolo fredegonde mr̃ eius andouera exulabat diuertit. Deinde brunechildis vidue recordat⁹ rothomagum ꝯtendit. ibiq́ʒ mulieris ingenio delectatus eam duxit vxorẽ. Qua re indignatus chilperic⁹: veritus ne astu brunechildis i patrẽ filius amaret: rothomagũ citus ꝓficiscit. Cognito eius aduẽtu noui cõiuges in tẽplum diui martini quod pone vrbis muros ligneis tabulis constructũ erat se comitũt. Ex quo cũ illos educi inuitos p legẽ non liceret solita perfidia rex vsus sancte illis iurat si ad se veniant nũq̃ illos a thoro separare. Egressi tẽplo post q̃ vno alteroq́ʒ die apparatissimis cõuiuiis accepti a rege fuissẽt filiũ renitẽtẽ a brunechilde parisiũ abducit. Quem paulopost ecc̃lie sacris addixit. Sed suasu gõtrãdi reiecto clericatu ad secularẽ vitã reuersus est. Latuit inde metu patris in beati martini turonẽsis tẽplo. Inde cũ eruere eũ chilpericus quęreret: sortib⁹ meroueus egit quibus illa ætas ad insequentẽ modũ impune vtebat. dies tris apertis corã se sacris codicibus: pernoctãs meroueus diuinũ oraculũ expectat: reuoluto codice: in librũ regum oculos intẽdẽs. ita legit. Quia reliquistis dñm deũ vestrũ tradidit vos in manus inimicorũ vestrorũ. Secũdo dauid psalmos scrutãti mox illud occurrit. Deiecisti eos dũ alleuarẽtur. Tertio ex christi euãgelio offẽdit. Scitis quia post biduũ pascha fiet. His tãq̃ ad se diuinitus pertinẽtib⁹ oraculis: cõfirmatus meroueus: tẽplo egreditur comite gontrãdo. Inde sex ex omni numero seruis (gregorius scribit quĩgẽtis) secum desumptis: per altisiodorum atq́ʒ diuionem in cãpaniã migrat: vbi ab incolis depræhẽsus in desperationẽ venit: patrẽ maxime formidãs. In eo mentis agone constitut⁹ seruũ orat gayldũ: vt eũ perimat. a quo mox percussus interiit. Interim dum hæc aguntur: nũciatur chilperico campanos suessionẽ occupasse: quã mox paruo negocio recepit: iteꝛ fectis ciuitatis primorib⁹ qui cũ cãpanis senserãt. Eodẽ fere tẽpore ad turonos petragoriosq́ʒ atq́ʒ aginẽses clodouẽũ filiũ cum exercitu legat: cui Desideriũ nobili ortu loco cõsiliarium attribuit. Per id tempus mommoleus a gontrando regioni prepositus accepto francorũ aduentu cõtractis copiis in eos mouet. Cõmisso prelio mõmole⁹ nõ sine suorũ cęde victoria potitus est. Nam ex suis quos in aciẽ mommole⁹ eduxerat milia quinq́ʒ desiderata sunt: cum ex clodouei exercitu vigiti quattuor milia

Chilpericus a militibus sigiberti rex salutatur.

Meroueus paterni mandati spretor.

Sortes.

Meroue⁹ a seruo occiditur.

Mõmoleus Magna strages.

cecidissent. Tá graui chilpericus incómodo affectus bello tamen nó abstinuit. núc hinc núc illinc arma circúferés. Abstulerat Chilpericus Varroco britonú regi vrbes quasdá. Quas ne repeteret veritus aduersus eú (si forte incautum intercipere posset) pictauis atq; andegauensib⁹ mádat copias cogát & varrocú insidiis fallere tétent. Cui⁹ rei gnarus factus Varrocus exercitú parat. intempesta nocte hostem inuadit. funditq; multis occisis. Sed tertio post die Chilpericus cú britone paciscit misso ad eú obside filio restitutisq; quos occupauerat locis. quibus etiá addidit & vánas maritimá vrbé códitione annuę pésionis apposita. Tot bellorú turbinib⁹ impeditú regé fredegonda nihilominus sollicitat: mulier ad discordiá nata. Erat prætexatus rothomagorum archiflamé: hunc detulit regina cósiliatoré nuptiarú brunechildis cú merouco extitisse. eiq; aduersus chilpericú consensisse. Brunechildis quoq; cum pciosiora bona apud se habuit. ea mulieri (nesciéte rege) restituisse Muneribus preterea apud populú egisse vt chilpericum occideret. qbus irritatus iam in ptexatú regius anim⁹: odio indies magis torquebat. At qa psuli manus inferre nó temere audebat: cótrahit in Petri apostoli téplú episcoporum consilium in eo præsenté pretexatum insimulat eorum quę supra a fredegóda suggesta fuisse rettulimus. Quæ nullo teste cum a rege tantú diceretur: sanctior pótificú sententia (quá sequebat gregorius turonésis) propitiari ptexrto videbat. Plęriq; in diuersam ptem adducti chilperico scilicet assentabant. Inter repugnátes igitur sentétias quádoquidé chilperico non pateret via pretexatum dánádi: pauci qui partes ei⁹ tuebátur episcopis negocium chilpericus dat: ptexatum cóueniát. regis benignitatem patefaciant. qui in humiles etiá crimine cóuictos indulgétissimus sit. Si culpá cófessus ad misericordiá cófugerit: asserant se ptexato liberalissime omnia remissurum. Suasus ab episcopis ptexatus in consilium venit. aduolutusq; ad pedes chilperici: maiestaté se regis quidé offendisse cófitetur: sed pientissimú regem esse q lapsis misereri nó neget. Ad hæc prætexati verba sella regia exurgens rex: mox in genua demissus: quasi humilitate simul & regia másuetudine cótioné flexurus esse Vos inquit reuerédissimi præsules cófitété reum audiuistis. Rubore moti pontifices q regem vbi dimissum intuerent: eum erigunt. Quo vno tñ rex assentiri sibi patres interpretatus: ad palatiú redit. inde missis ad consilium quibusdá pontificii iuris canonibus qbus iudicatos maioribus criminib⁹ sacerdotes dignitate exui mádabatur: Bertrandus in primis burdegalésium antistes ad prætexatum conuersus: dudum inqt episcope frater cómerciú tuú nó erubuimus. Núc absq; regis beniuolentia cómunioné tuá admittere nó possumus: atq; ita pretexatus consilio extrusus est. Qué apprahésum rex ergastulo seruari mádat. Inde cum liberat⁹ ferme nocu euaderet: cótumelia vulneribusq; affectus tádé in insulam cóstátiane diocesis relegat. Ad hunc modú chilperico sęuiéte: cú nec suis parceret nec alieno abstineret. Gontranus aurelię rex childebertú nepoté qui mettensiú regno præerat accersit. Eo apud ponté petreú corá posito: orbus inqt amantissime nepos sum liberis nec sobolis mihi spes p hanc ætaté vlla relicta est. Te liberorú loco habere pstitui: ita vt filius adoptione meus sis. Regni bonorúq; hæres esto: nec me secus ac patré colito. Gontrano hæc dicéti quia puer erat childebertus cú ample satis respódere non posset vnus ex proceribus aulicis gratias copiosissime egit. Deinde munerib⁹ vltro citroq; datis atq; acceptis de chilperico habita sunt verba. q ambitione & armis terras ad gontranú ptinétes occuparet. Eam ob rem ad chilpericú mittút qui

Bellú aduers⁹ britones.

Fredegonda prætexatú accusat.

Prætexat⁹ pótifex in exiliú

ablata recuperent:alioquin bellū denūciēt.Quo nūcio idignat⁹ rex supra q̄ soli-tus erat ira incāduit. Ad hanc quoq̧ regis perturbationē alia a britonib⁹ orta nū ciant. Hi in festo agmine i agros redonicorū ingressi ad cornutū vsq̧ vicū omia populabant. Quos vt ad incursionib⁹ reuocaret domū bibolenū bello assuetū hominē chilperic⁹ cū multis copiis i britones mittit Quorū terre duce regio naue tū vsq̧ vastate sūt atq̧ ita repetētes domū britones q i redones grassabant: non multo post fractis:britānia exeūtibus:hostis brito iterū cōuertit. Interea inqui es chilpericus pictauos qui theodeberto parebāt in potestatē accepit fugato the odeberti pfecto. Et quo magis regis huius efferatissimos mores stupeas Cū dac⁹ quidā falso ne an vero crimine delat⁹ a soustrio duce i carcere chilperici iussu tene retur quia scilicet admisso ad se in carcerē sacerdote:pctōrum pœnitētiā (icōsulto rege) fecisset necari ptēn⁹ iubet Nec finis erat malorū chilperici. Legē fert: singu-los q vineas vel possiderēt vel colerēt pēdere quotānis in vsum regis vini vrceo lum.i.amphorā. Cui tributo legēdo marcus quidā apud aquitānos q̄stor posit⁹ dum pensionē superbe cōtumelioseq̧ exigit a lemouicib⁹ occiditur. Inter hæc cō tinuis imbribus aruernia mense septēbri inundauit ita vt melior eius pars quam alemaniā vocant stagnaret:& lacus eē putaretur. Quāobrē semētē facere agrico la nō potuit Amnes quoq̧ liger & melacris superatis ripis cōfusi i agros se diffu derunt pecora cū segetib⁹ rapiētes Rhodanus pterea præter morē excrescēs: se a-rari permiscuit Quo diluuio plurimę ædes & muri burdegale vrbis parti corru ere defluentib⁹ tandē aquis cū solū apparuit gratissimus florū decor arbores ve stiuit nullo inde fructu suscepto Visum item est per turoniā frequēs & stupēdū fulgur cū fragore arborū. Apud burdegalē terræ motu perterriti ciues in alias ci-uitates se receperūt. Nec phirenus mōs hūc tremorē ignorauit:ruētib⁹ ide grādi-bus saxis ad hominū pecorūq̧ perniciē. Ignis etiā cælestis i burdegalē demiss⁹ cō plures vrbis domos vna cū areis cōsumpsit. Simile icēdiū aurelia perpessa est. In agro carnutiū ex effecto pane sanguis pfluxit. Et dēsissima grādo grauē biturigi bus calamitatē importauit. Que mala secutū est alui pfluuiū & estuās febris qui bus morbis comes erat vomit⁹ & renū dolor/cū capitis & ceruicis grauedine. In terim chilperic⁹ feruenti febre macerat⁹ est. Cōualuit tamē mox sanato patrevnū ex liberis recētius natū morbus occupat:qui lauacro sacro postq̄ ablutus est:do-lore leuatur. Sed nec infanti salus fredegūde diu iucūda extitit. Maior natu q erat ei fili⁹ ea pfluuii pestilētia intabuit qua omis ferme chilperici cognatio velut ali quo desuper immisso cōtagio consumpta est. Tot igitur malis crebrisq̧ dolorib⁹ admonita sui fredegōda regē adiit. Memorat dei beneficia quib⁹ cū amplissime donati essent:ingratissimi tamen plurimi scelerib⁹ se cōmaculauerunt. Nūc eorū quæ flagitiose perpetrassent vindicē adesse deū: qui liberis inquit nostris vno tē-pore egrotātib⁹ cognatiōis quoq̧ nostræ bona patefacto vltimo sublata:nos vl ciscit. Dum pspera nobis fortuna blandiretur:ferebamur elati ad oēm iiuriā ra-puim⁹ aliena. subditis legū iniqtate grauatis nihil pepcimus neq̧ a genere nostro tēperātes: alios opprobriis: alios carcere atq̧ alios exilio:nōnullos parte bono-rū mulctauim⁹ plurimos vīdice ira morte sustulim⁹. Iā igitur sua nos deus iracūdia vt resipiscamus pulsat: cuius patiētiā longitudine peccandi habuimus irritā. Ex-ecremur oro chilperice priorē illā vitæ cōsuetudinē:& tētemus vera pœnitudine placare/ quē tam multis flagitiis offendim⁹ Chilpericus ac fredegōdæ complora

Bellū in britones.

crudelis chilpericus.

Chilperici q̄stor a lemouicib⁹ necatur. Inūdatiōes et sæuitie celi.

Morborū illuuies. Chilperici domus infortunium Vexatio. dat intellectum

tione permotus. simul q tris sibi filios breui tēporis interuallo mors eripuisset benignior deinceps fuit. atq quā de vinearū cultorib⁹ legē tulerat abrogauit. dei tēpla magnis donariis cumulauit. inopes frequēti liberalitate cōsolat⁹. Filiū Clodoueū altera vxore susceptū quē impellente fredegonda vinctū in castello brēnę habebat cum occidi imperasset custodia eduxit. Adeo maxime potēs est reuocare ad bonā mentē insanientiū animos virtutū stimulus aduersitas. Erat gontrano regi vxor austrigildis maligna mulier & sęua. Quæ eadē peste laborās: cū sentiret nulla sibi medicorū ope posse subueniri: ad virū cōuersa: ecce inqt mi vir in mortē eripior propter potiones quas medici cōfecerunt. Te p cōiugii fidē obtestor: cū e vita excessero: cura ne pereā multa. Iube medicos duos quorā dolo morior capite dānari: vt par dolor sit eorū beneuolis: qualē meis coniector amicis affuturum. Hac vxoris querela mot⁹ rex: funere statim expleto innocētes medicos necat. Per id tēpus lōgobardi partē italiæ occupātes mauricio imperatori nō parebāt. Eos quia id nec modeste ferre nec exturbare hostē cōmode mauricius posset. tētat Chilpericū pecunia. si forte aduersus illos cōparato exercitu italia expellat. Chilperic⁹ mille auri pōdo ab imperatore missa accepit: statimq in lōgobardos mouet At illi cū in aciē prodire munitis locis defensi nō auderent: chilpericus grandi pecunia ab illis donatus: pace data in franciā reuertit. Ea re cognita mauricius p legatos chilpericum monet aut pecuniā restituat: aut veluti cōuenerat hostē longobardū italia deturbet. Chilpericus qui parui (vt fere oēs) iperatorē haberet: nullo illū respōso dignat⁹ est. Quē nihilominus res quā mox narrabimus: mitiorē fecit. Nigegonda chilperici soror hemegildo gotho nupta (q hyspaniæ cū patre hengildo imperabat) virū arriana ipietate deceptū tum sua tum leardi sanctissimi viri opera ad rectā fidei regulā reuocauit. Qua re per gonsaldā ad regē hengildū delata virū suū hermegildū pater dñicę resurrectionis festo die in ergastulo securi trucidauit. Progressusq ad maliciā multis psecutionib⁹ affecit christianos. Cuius vt sæuitiā fugeret Nigegōda: hyspania excedere & ad francos pficisci tētauit. In itinere a militib⁹ bisantinis quos aduersus gothos Mauricius iperator in armis habebat cum filio deprahēdit. Illa dū ad mauricium ducit: merore cōfecta mulier interiit: filius cōstātinopolim ad mauriciū ductus est. Chilperic⁹ & filii & sororis acceptis iniuriis: grādi exercitu coacto in hengildū psecutionis autorē mouet. Fiunt vtrinq & prælia & cædes. Sed gothorū lōge plures. Quibus abunde satiatus & ingēti præda onustus chilperic⁹ domū se cōtulit. Reuersū mauric⁹ p legatos hortat lōgobardos sicuti data fide pueneral italia expellat. Negociū chilperic⁹ eo libētius suscepit: quo sororē filiūq facilius ad se remitti sperabat. Nā de sororis morte nondū cognouerat Ea expeditio irrita fuit. Orta eni ab alemanis q chilperico auxiliares venerāt in francos seditione regē arma pmouere nō pmisit. Nec multo post chilpericus cuius militia in homines multis fraudib⁹ perspicua esset: in deū quoq impietatē meditatus est. de diuina siquidē trinitate ita credi voluit: vt non tres in illa discretas psonas: sed vnā cōfiteref quā patris interdū noīe: interdū filii: nōnunq spirit⁹ sancti sacræ litteræ designarēt. De qua etiā pniciosissima heresi ad pōtificē atq in primis gregorium turonēsem litteras dedit. Vtq idoneos suo errori testes adhiberet: hylarium augustinūq primę inter xpianos auctoritatis doctores in hac pte esse pfirmat At gregori⁹ homo in primis sctitate spectat⁹: regē admonet: caueat dei indignationē tanta impietate puocare: impiū maxime esse quod diceret: nec religioni

Austrigildis

Mauricius imperator
Longobardi in italia
Chilperici auaricia

Nigegonda gothorū contumeliis afficitur

Bellū i hyspania.

Chilperici impietas in deū.

catholicæ cõuenire.quinentiá eos quos i testimoniũ citabar tam religioso dogma ti repugnare.eosq3 lõge secus scripsisse & docuisse. Aegerrime tulit chilperic⁹ gregori responsum atq3 ira feruẽs. a põtifice igit inqt cõsiliũ de hac re capiem⁹. Mox ad regẽ veniẽti saluio albigeñ.quodã ex aulicis epo heresim patefacit pducta etiam charta impietatẽ cõtinẽte:eãq3 ad aures põtificis secreto recitauit sed tametsi saluius animum in re presenti cõtinuit:vultus tamen indicio intellexit rex sacerdotem ei nõ astipulari Et cũ reliquos omnes idem facturos:repugnaturos quoq3 sibi dubitaret:in sentẽtia nõ perstitit. Tradũt auctores chilpericũ:cũ grece latineq3 eruditus mediocriter esset ad litteras nostras tres insuper grecas α θ ω intulisse que & in diplomatibus atq3 chirographis eius de donatis ecclesię prouentibus exscriptis plurimo post tẽpore permãserũt. Interea lendascus turonis a rege prępositus comes: q populũ durius infestaret gregorioq3 antistiti ciuitatis irreuerẽs atq3 ifestus esset magistratu remouetur. Nã per id tẽpus regẽdis puinciis comites pficiebant non secus ac magistratus quos balliuos senescallosq3 nunc rex instituit. Hiq3 pro regis libidine dimouebãt. Qua insignis ignominia lendascus gregoriũ proditionis insimulat:q scilicet turonũ vrbem gontrãno prodere cogitaret: ausus q3 esset reginã stuprũ bertrãdo burdegale põtifice cõsuetudine cõtaminare. Cuius lasciuiæ assertorem lendascus effecerat quẽdam riculphũ gregorio aliquãdo familiarẽ qui sacerdoti obtrectans eũ quatenus poterat maledictis persequebatur: Ea re grauiter pmot⁹ rex conciliũ episcoporũ ad brẽnacũ oppidũ cõtrahit. In eo gregori⁹ cum nullius i regem offensę cõsciũ se diceret: simul psante more maiorũ tertio iurasset: nichil eorum que ad regem de eo delata essent cõmisisse. Ea assertione purgatũ esse gregoriũ cõciliũ iudicat. Tunc corã introduci lendascũ rex mãdat. Sed cognito patrũ iudicio sibi timens lendascus perfugerat. Incõtumascẽ lata excõmunicatiõis sentẽtia est Qui diu profugus amicorũ ope chilperico recõciliat⁹:cũ reginam pacare speraret ad eam in sacello orantẽ accessit:petitq3 humi pronus remitti sibi quæ peccasset prostratũ sacello excedens regina despexit. Sed necsi desperans lendascus auariciæ recordatus muliebris:muneribus reginã mansuescere posse sibi persuadet. Ipse ad nũmularios veniẽs dũ preciosiora queq3 venalia perquirit: a regine satellitibus cũ depræhensus esset. vno illorũ grauiter vulnerato elapsus: dum ad sublitiũ põtem qui sequanã itigit:altero pede iter duo male cõmissa tigna plapso crus fregit. quẽ vrbe exportatũ qq̃ rex curari mandaret:reginæ tamẽ iussu gulam eius satellites infregerũt. Riculpho vita intercessore gregorio donat. Sed tormẽta nõ euasit donec dolos oẽs detexit. Nõ facile obliuiscit sui scelerũ insueta malicia. Fredegonda quæ filiis omnibus orbata pœnitẽtiam profiteri videbat. Clodouiũ quẽ diximus custodia a patre emissum persequi rursus perseuerat: ea maxime causa q illum chilperico successurũ hæredẽ formidabat Et ne hoc sibi dolore mõstraret:fingit causas quã obrem patri merito foret odiosus. Erat clodouio cũ scorto quodã voluptatis contuberniũ. Eiq3 scorto mater erat vetus. Vtraq3 ad reginã delata est: illa q multorũ causa malorũ esset. Hec quod maga:& per maleficia demoniace artis fredegondæ liberos sustulisset. Dephẽsem igit pellicẽ fredegõda palo transfigi ante clodouei ædes mandat. Matrẽ longo cruciatu per tormẽta examinatã crimẽ confiteri coegit & cõfessam cremari. Nec cessat cædis appetẽs mulier. donec clodouẽũ exterminet. Orat igitur regẽ pœnam de filio sumere:cuius assensu tris filios amisisset. quiq3 regnum patre superstite affectaret. Chilpericus nihil mulieri negare assuetus: venatũ

Lendascus comes.
Quid comes
Accusatur gregorius turonẽ.

Lendascus necatus.
Fredegõde ptinax in malicia animus

proficiscēs clodoueū vna venire iubet. Dum ad siluā vētum est ligatū filiū ad fredegondā mittit pater. Illa corā positum rogat qui sint ꝓceres qui partes eiꝰ aduersus chilpericū tueanẜ. Clodoueꝰ vt fœminæ timorē suspitionēq; incuteret plærosq; ex fredegonde seruitio noīat. Mox custodiēdū militibꝰ clodoueū tradit. imperās vt in costas eius traiecto gladio necē: relicto in vulnere mucrone quasi mortē sibi ipe ɔsciuisset. Eius necē perfacile chilpericꝰ tulit. Sepulchri tamen honore dignatus est: & ad matris tumulū humari. Hinc ad exhibēdos populo vetustissimo romanorū more ludos se cōuertit. instituto suessione circo intra quē equites in girū cursitarēt

Clodoueꝰ fredegōde iussu occiditur

Causa belli in chilpericum.

Causa interea belli chilperico incidit. theodoro massiliensi ātistite de sede eiecto fortunisq; eius oībus autore dynāno direptis qui terræ ꝓuincię sub rege gōtrano impitabat. Hunc theodorū ad childebertū fugientē gōtranus deprehēdit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gōtrani dimidiū vrbis massilie attinebat. gontranū legatis missis petit debitā sibi partē restituat. Negat se gontranus regis iussa facturū. Quinimo oībꝰ aditis ꝓsidiū iponi iubet. ne aduenienti childeberto pateant vię. Erat regi gondesillus summo genere natꝰ ꝑfamiliaris. Hūc ducē copiis prefectum massiliā childebertus mittit qui ciuitatē recipiat restituto theodoro. Accedēti gōdesillo massiliā ingredi dynānus ꝓhibuit. Qui hō multo post verbis suasus gōdesilli ad beati stephani tēplū qđ extra vrbē nō procul a muro est venit. quē vnicū ad se admissū gōdesillus de theodoro expulso. deq; rebus male ab eo pactis arguit. Et nichilominꝰ mādat vocari ad se primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mādatū negociū. Dynānus hac re territꝰ supplex orat id ne faciat. paratū se esse patefacere illis vrbē. Et deinceps iurare in verba childeberti theodoroq; paritorū. Dimissus dynānꝰ ꝓmissa implet. Massilia igiẜ recepta & theodoro restituto ad childebertū reductis copiis gōdesillus reuertiẜ. At dynānus abeūte gondesillo ad gontranū mittit q massiliā recuperet. Cui tñ cœpto theodorꝰ obstitit. Ex hac causa quæcūq; supioribꝰ annis iter childebertū gōtrannūq; pacta cōuentaq; erāt irrita habita Erat childebertus chilperici ex fratre nepos: q gōtrāno cū infessus esset gillonē temorum antistitē quibusdā sibi proceribꝰ attributis ad chilpericū mittit occasione hinc sumpta vt superioris anni fœdꝰ iter reges ɔstitutū fide scriptisq; firmareẜ. sed primaria legatiōis mittēde causa fuit vt de gōtrano quereret/cū quo nec fidem nec amicitiā cōseruare potuisset. quā obrē inqt gillo childebertꝰ tuꝰ o chilperice nepos te petit liceat iunctis copiis vestris in gontrannū arma sumere vt quę tibi atq; illi ꝑfidus princeps abstulit recipiamus. Letus autē oratione chilpericus cōuenta omnia grata habuit. Bellū insup quod iādudū agitabat ab vtroq; rege geri placere respōdit. Nec mora exercitꝰ paranẜ. qui partitis agminibꝰ incedentes bituriges inuadunt partē copiarū desiderius vir strēnuus ducebat. Huic ad mediolanū castellū cui nomen nūc est magdunū bituriges cū qndecim milibꝰ armatorū occurrūt Pugnatum est ęquo marte & extraq; acie septē hominū milia cecidisse referūtur. Dum vtrinq; pugnaẜ reliqui duces berulsus andegauorū prefectꝰ: & bladascus obsidione vrbē cingūt. Gōtrāno subsidiū suis ferre festināti nūciatū est partē hostiū e castris prędatum abiisse eosq; nō ꝓcul abesse. Quo cognito gontrannus militē in armis paratū esse iubet. Inuētos mox prædones nō magno labore fudit. Postq̄ oēs regum copię quasi ad pugnā instructe mutuo se cōspectu intueri possent spectatissimi hoies vt quisq; suo rege assistebat: metiētes animo quid incōmodi si prelio decertareẜ cōtingeret: vltro citroq; ɔmigrāt: si forte irritatos regū aīos deducere ad beniuolentiam

Bellū i biturigibꝰ aduersus gontrannum.

possent Nec inanis fuit labor. Ita constituta est res vt ablata restituerent. Discedēti
bus copiis chilpericus suis imperat cōtinere a preda & rapinis manꝰ. Cuius rei pre
uaricatorem q rothomagorū comes erat in candescens chilpericus gladio trāsfixit
Hoc exēplo reliq absterriti cōtinētiores ibāt. Per hos dies cometa visus est fusca
nube circūdatus radio vno fulgēs. Suessione celū ardere ꝓspectū ē. Parisii sanguis
a nube in multorū vestimēta stillauit. Siluanecti interior cuiusdā agricole domꝰ san
guinolēta īuēta est. Post huiusmodi prodigia inguinaria pestis multos absumpsit
Dū hec geruntur theodorū quē fredegōda pepererat infantē mors rapuit. Eius in
teritū mater quorūdā suasu in momoleū cuius supra feci mētionē atq in quasdam
mulieres magas transfert. Mulieribꝰ deprehēsis cognoscit eas quidē complures in
teremisse. quorū cruor ad momolei salutē ꝓfuisset. Deinde theodorū quoq in simi
lem vsum fuisse necatū ꝯfitētur. Sumptū est de illis suppliciū. Alie viuæ cremate alie
circūacte. Momoleū cū chilpericꝰ morte affecturꝰ esset a fredegonda rogatus dimi
sit. Sed cum esset variis tormētis toto corpore maceratus paulo post interiit. Hūc
fredegonde maternū dolorē Clotarius qui ex ea non multo post natus est infans
oblitterauit. Cuius exortū tanta letitia chilpericꝰ excepit: vt recludi ergastula & cu
stodias laxari emissis inde vinctis mādauerit. Sed (vt sunt res humane) letitiā mœ
ror intercepit formidāte chilperico gōtrani aduersum se atq childeberti ꝯfœdera
tionem. Eā ob rem thesaurū suum omnē & preciosissima quæq exportari camera
cum iubet. Quā orbē scilicet munitissimā incolere & in ea se tueri statuerat. Tantꝰ
illi metus a fratre nepoteq fuit: vt in agris tētoria nō secꝰ ac in bello haberet i eisq
pernoctaret militibꝰ ad excubias vigilātibus. A deo meticulosa est malorum testis
cōscientia. Ad oia pauet dū nemini cōfidit. Interea tamē ad vicū callaz qui a mater
na flumine non procul abest positus venationibus se oblectabat. Ad quas cū die
quodā se parasset: in cubiculum fredegonde ingressus cū eam quietis causa decubā
tem vidit: tenui admodū quem gerebat baculo fredegondā a tergo ludēs percus
sit. Quo ictu in partē alterā vt ludētē cognosceret se regina nō conuertit: sed suspica
ta landericū esse qui palatio præerat. landerice inqt vt quid me ferire audes. Huius
landerici vxorē chilpericus stuprabat: qre fredegōde responso ꝑculsus suspectam
de adulterio fredegondā habuit atq ita leuandi mœroris causa venatū pergit Fre
degonda rege a se abeunte sensit verbo offensum esse chilpericū quare verita id qd
vero simile erat ne regis aio suspitio stupri altius icideret: mulier multis homicidiis
insignis ausa est memorabile facinꝰ tentare. Landericū clam ad se vocat q̄ sibi conti
gerant meminit. Monet nō cubiculū sed sepulchrum cogitet Haud dubiū sibi esse
regē pro confesso habere: landericū cum ea consuetudinē fecisse illiciti amoris. Tur
batus aio landericꝰ præsentē adesse sibi mortē arbitraf. seq veluti iam captū rapi ad
supplicium putat. Quem supra q̄ virilē animū decet cū videret fredegonda itabe
scere vna iquit landerice res est que nos a periculo eximat. Solet a venationibꝰ chil
pericꝰ nocte plurima domū reuerti. Age igit impigre & facinorosos quosuis hoies
& sanguinarios pecunia muneribusq sollicita q per noctis calliginē chilpericū ex
equo descendētem citis vulneribus necent. Hoc pacto & mortē superauimus & re
gno potiemur. Regine ꝯsiliū secutus landericꝰ sicarios in insidiis locat. Hi vt conue
nerant regē inter tenebras adoriuntur atq interimūt: atq noctis beneficio defensi
perpetrato homicidio exclamāt chilpericū interfectū esse: & quasi homicidii exper
tes ipsi eēnt childebertū auctorē parricidii vociferant. Aulici ascensis equis huc atq

Prodigia varia.

Vindex chilpericus.

Clotarius secūdꝰ nascitur

Fredegōde in regē scelus

illuc deprȩhensuri fugientes homicidas frustra occurrũt. Madulphus siluanecten sis presul eo tempore aliquid negocii i curia habebat. Is rege ceso sepeliendi officiũ exhibuit: atq; naui impositũ secũdo flumine ad diui germani de pratis quam rex ex truxerat ędē extulit. vbi etiã nunc eius sepulchrũ visitur. Tam misero vite exitu chil pericus regnũ reliquit homo ipudēs arrogãsq; qui cum amicũ neminem obserua ret: nemo illi amicus fuit. Exscripserat nescio quot libros incõdito versu. aliosq; nõ paucos quos impiã scilicet rem continentes viri sapientia probati deletos prorsus exterminauerũt. Sed iuuat me chilpericũ a tergo relinquere pauperum quidem ab- iectorē. sacrarũq; ędium osorē irrisorē insuper ecclesiastici ordinis qui pluris semp existimauerit recenter ad fidem cõuersos: q̃ eos quos diuturna religio commenda- bat illis ecclesias attribuens: his praro ministrans: vni tãtũ germano parisiorũ anti stiti obseruantissim⁹ fuit. Cuius sepulchrũ hoc a se edito epigrãmate dignatus est.

Ecclesię speculum: patrie vigor: ara reorum.
Et pater & medicus pastor amorq; gregis.
Germanus virtute/fide/ corde/ ore beatus
Carne tenet tumulum: mentis honore polum.
Vir cui dura nichil nocuerunt fata sepulchri:
Viuit enim. nam mors quam tulit ipsa timet.
Creuit adhuc potius iustus post funera. Nam qui.
Fictile vas fuerat gemma superba micat
Huius opem ac meritũ mutis data verba loquuntur
Redditus & cęcis prędicat ore dies.
Hunc vir apostolicus rapiens de carne tropheum
Iure triumphali considet arce throni.

Chilperici igitur ingenium & mores execrari debebit quisquis ad gerendam rempublicam optimus accedet.

Nunc fredegonde reliquias persequamur. Interempto chilperico fredegõda suis fortunis timēs: se cum omnibus opibus ad beatę marię parisiensis ędem tanq̃ ad asyllum transfert. Quam liberaliter accepit loci antistes. Thesaurum qui pe nes chilpericũ erat dum apud gallam ageret quidam aulici auferētes ad childebertũ pertulerunt. At fredegonda rebus suis filioq; tutius ꝯsultũ iri cupiēs: gõtranũ au- relię regem per nũcios orat: sibi clotarioq; tutor assit. Nec tardat gontranus: veniē- ti vrbe egressa fredegõda obuia ꝓgreditur. Suscepta nepotis tutella per regni in signiores vrbes circũferri clotarium infantem iubet. Qui clotarium circunferebant ꝓceres vrbes gontrani nomine in fidē recipiunt. At gontranus popularis incõstã tie non ignarus cum in ęde diue marię esset: ingensq; populi turba astaret: facto si lentio. Viri inqt parisiēsis qui huc conuenistis vos oro: seruate stabili⁹ in me fidem q̃ in fratrē habuistis: vt & meum nepotem in pace educare & vos iusticia modera- ri possim ne (qđ nolit de⁹) aut ille sine tutore: aut uos sine administratore periclite mini. Gõtrãni oratione letus populus principis humanitatem fidemq; collaudat deum precatus: vt illum saluũ faustumq; seruet. Fuere per id tempus motus quidã belli repetente gontrano loca quę childebertus occupabat. Sed ganescus pictauo- rum comes qui childeberti partes tuebatur lemouicēses ipsosq; pictauos in fide cõ- tinuit turonos prȩterea tentauit. sed repugnante vrbis antistite ciuitas in fide gon- trani perstitit. At non multo post childebertus quē post chilperici necē parisium

Gontranus. Clotarii tutor

aduenientem ciues nõ admiserant: gillonem remensem quibusdã adiũctis ei illustribus viris: ad gõtranum ire iubet. Admissis legatis/gillo assentatiõe vsus principio gratias deo egit: qui gõtrano tam clemẽti & potentissimo regi pacẽ sincerã tribuisset. Nec vltra tulit gontranus verba pontificis: sed dicere volentẽ intercipiẽs: nõ in quid pessime presul blanditiis istis libẽs(te maxime orãte) auditũ exhibeo Omniũ enim q sunt cũ sis perfidissimus: tu pretextu linee huius vestis religionẽ pre te ferẽs fraude ꝑditioneq; oẽs fallis. Te enĩ cõsultore vrbes q̃ ad me pertinẽt complures incendio absumpte sunt. Sic loquẽti regi gillo nihil respõdit Sed alter legatorũ quæ a childeberto mandata erãt paucis ad insequẽtẽ modũ elocutus. Gloriosus inquit rex noster childebertus nobis precepit repetere abs te paterni regni partẽ: quã tu illi gontrane ademisti. Respõdit gõtranus. iãpridem ad hec respõdisse. se nihil a childeberto preter conuentorũ formã vsurpasse. Eapropter q̃ legitime possideret se retenturũ. Nisi tñ ea quæ vel gratia forte vel liberalitate donare decreuisset. Ergo cũ intelligeret legatus frustra aduersus regẽ cõtendere quandoquidẽ iquid legatio nostra non procedit. Reliquũ est quod ad extremũ pro tua iusticia impetremus. Est apud te fredegõda chilperici relicta quæ sigibertum principis nostri parentẽ & supra paucos dies chilpericum iteremit: mulier digna affici multis suppliciis. Propterea petit childebertus hanc ad se dimitti. Cui ob scelerũ immanitatẽ pœnas vt par ẽ irroget. Legato gõtranus respõdit: iniquũ sibi videri ad pœnas rapi mulierẽ regio nuptu insignẽ: & quã nõ putaret culpã cõtraxisse eorũ q̃ illi obiicerent. Atq; ita irrita legatiõe abeuntibus legatis/primarius ille locutor: gõtrane inquit magne rex postq̃ pacẽ abnuis: scito iam securim qua tuus frater iteremptꝰ est capiti quoq; tuo imminere. Ad hec verba cõmotꝰ rex extrudi palatio legatos iubet. eosq; luto cœnoq; p viam eũtes ꝯtaminari. Hic graues inter reges inimicitie ꝯflate sunt. Gontranus post hec fredegondã in neustriam emittit: vbi nõ ꝓcul rothomago incoleret. Ad quã ex francorũ nobilitate nõnulli profecti tanq̃ fortune eius miserent operã illi suã pollicitent. At cognito ꝙ pretextatꝰ quẽ in custodia Chilpericus habuerat a Gontrano liber factus esset: indoluit vehementer fredegõda: ꝙ ex fastigio regie dignitatis delapsa/ tã parui haberet: Accedebat ad dolorẽ brunechildis presens fœlicitas. quã se potentiorẽ & magis honoratã iri ꝯspiceret. Quo liuore cruciata mulier audacẽ quẽdã & celibus assuetũ hominẽ holdericũ seorsum vocat: magnis pollicitationibꝰ satellitẽ onerat: si brunechildẽ reginã necet Cõuẽtione cedis facta holdericus cũ multis iam diebus ꝯsuetudinẽ familiaritatis apud reginam brunechildeꝫ assentatiunculis blanditiisq; cõparasset blandior tñ in dies visus in suspitionẽ venit. Deprehensusq; & tormẽtis affectus: crimẽ cõfitet. Fustigatꝰ deĩde & ludibrio habitꝰ ad fredegõdã dimissus est. Quẽ paulo post sanguinaria mulier pedibꝰ manibusq; truncatũ dimisit: vel ꝙ desidie eũ argueret: quia videlicet necãde brunechildis occasionẽ vecors ꝑterisset vel ꝙ significare volebat se nihil de homicidio satelliti mãdasse. Cura de hinc gõtrano fuit chilperici necis autores persequi. inter quos delatus est cherulphus: q primarius chilperico cubicularius fuerat ad martini sepulchrum effugit: vbi tandẽ Gõtrani iussu a quodã claudio multis vulneribus interfectus est publicatis eius bonis quorũ ditissimus erat. Eadẽ tempestate gondoaldus q se Clotarii filiũ diu ꝑdicauerat: quãobrẽ cõciliato sibi ꝓcerũ fauore cũ bonam in aquitania populi atq; vrbiũ partẽ in ditionem suã recepisset: petragorios: tholasates: brudegallosq; non difficile conciliauit. Auctus imperii amplitudine Gondoal=

Gillo remẽsis ad Gontrãnũ legatus.

Fredegonda iterũ necem cogitat.

Cherulphus occiditur.

Gondoaldus filium regis se appellat.

dus: litteras ad francos proceres dat: quas ligneę tabellæ mandatas & cęra desuper oblitas: duob⁹ cadurcis sacerdotibus proferēdas cōmittit. Quibus in itinere a gontrani aulicis depręhensis ex litteris & sacerdotū confessione cognitū est quid gondoaldus animo concepisset. Nec moram interponit gondoaldus ad gontranū legatos mittere: quibus oliuę ramos in manu gestare iubet: quo signo quasi pacis nūcii tuti ad regem peruenirent. Cum ad regem ventum esset: rogari nomen & gentē. A gondoaldo inquiūt venimus ad te qui cum Clotarii patris tui filius sit debitam sibi paternę possessionis portionē petit. Quod si neges/armis hęreditatem repetere decertabit. ex aquitania numerosum exercitum iam habere. accessurū insup suis viribus a childeberto magnum delectum militum. Gontranus legatos opprobrio habitos: in equorum dorsa distendi atq fustigari: præter ius legationis imperat Legati etenim nomen violare apud etiam barbaros nephas.

PEr superiores dies cōstitutū inter Gontranum atq childebertuз erat de conuentu habēdo. ad quem Gontrani edicto Childebertus magno suorum procerum comitatu venit: Ibi ante omnia gōdoaldi nunciis introductis Gontranus dicere imperat quæ superioribus paucis diebus apud eum habuissent. Posq̄ cuncta ordine enarrassent: addunt gondoaldum rebus omnibus spoliasse rigondam chilperici filiam dum eam ad hispaniam nuptiarum causa pater destinaret. Ei⁹ rei gnaros esse Childeberti proceres. Dum hęc nuncii perorassent: suspicio mox incidit regibus: eam causam esse quare aliquot ex nobilitate Childeberti concilio abessent. Nec propterea destitit gontranus rem animo conceptam patefacere. Accepta lancea extremum eius ad Childebertum intendens: hoc inquit indicium tibi esto chare nepos: regni te mei heredem fore. Et nunc quidem totius gentis atq vrbium tibi potestatem imperiumq committo. Tu enim & alter meus nepos clotarius tātū superestis quibus hęc optimo iure conueniant. Hæc cū in conspectu multitudinis dixisset: appręhensum dextera childebertum seorsum non longe a contione deduxit. Primo illū monet: tacitus quę dicturus sit seruet. deinde docet quos ad gerenda regni negocia admittat: quibusue consultoribus vtatur: quos item reiiciat: quibus etiam sui custodiam atq salutem credat. Caueat a brunechilde matre: a gillone præterea remensi: qui esset perfidus maxime. His ita inter se ꝓlocutis: ad rem cōmunem tractandā considunt. Quibus omnibus quę ad reipublicę commodū attinere videbantur & quorum gratia contio habebatur absolutis: consiliū dimittunt. Ad conuiuiū deinde itur. Inter comessandum gontranus circūstantes ita proceres affatur. Viri franci & apprime nobiles quos mihi semper & primores & caros habui. Hic est meus ille nepos quem hęredem institui. Colite illū oro: & fide integra parete vestro regi. De magnitudine etenim eius futura spem capio maximam: cum iam imperio auctus sit & virtute commendatus. Hec dicens simul restituit Childeberto ciuitates quas chilpericus abstulisset.

REbus ex regum vsu constitutis: Childebertus ad suos profectus est. Dum hæc agerentur principum vnanimitate cognita: hi qui Gondoaldo fauebāt desiderius mommolus landascus atq sagittarius ab eo defecerunt. Est trans dordoniam flumen loco edito vrbs quæ conuenæ appellatur: ad quam Gondoaldus se recepit. primo quidem ciuibus beniuolus: mox simulato hostium aduentu bonum fore ait si in arcem fortunas suas ciues contrahant. Deinde cum prope adesse hostem diceret: omnes in armis esse mandat: & in hostē portis patefactis

Defectio a gōtrano Conuenæ ciuitas.

erumpere. Procedente ergo agmine cum in planiciem venissent e turbato vrbe an tistite portas obstruit. Ipse cũ presidio suorum ciuitate potitus fortunã quęcun qȝ futura esset illic expectare constituit. Hic gondo aldus clotarii filium & gõtrani fratrem se esse iactabat Militauerat qȝ in italia apud nasertem contra gothos. Post cuius interitum constantinopolim se cõferens/cum per gontranũ bosonẽ accepis set chilpericum esse necatum gallias repetans a massiliẽsi presule primo recept⁹ est inde auinionẽ/mox aruernos atqȝ burdegalã & tandẽ cõuenas se recepit/comitan tibus illũ sagittario epo mõmolo landasco & valdone quorũ cõsiliis maxime age batur At gontranus loci munitione cognita cum inde gõdoald⁹ erui facile nõ pos set: litteras brunechildis nomine ad eũ perferri iubet. quib⁹ hortabatur eum opes omnes suas burdegalam conferat. ibiqȝ hiberna habeat. Paruit fraudulentis moni tis gondoaldus/resqȝ omnes & ingentem auri summã burdegalam pmittit. Cogni to gondoaldi discessu milites gontrani qui inter eius explorabant: gerondam flu men enatant: deprehendũtqȝ iumẽta quę sarcinas gondoaldi veherẽt Quib⁹ spol i atis ad locum vbi gondoaldus se receperat contendũt. Lendegesillus copiis præfe ctus carros ad vrbis absidionem ad hunc modum excogitauerat. Intecti enin vndi qȝ cratibus atqȝ tabulatis carri munimento erant his qui intra carros delitescebant quorũ negocium erat cuniculis patefa cere viam in vrbem. Cõparata inde frequẽ ti ex vicinis siluis materia: fascium ingentem numerũ i vallẽ cõiiciũt. Oppidani con tra non vecordes pręacutis subdibus & lapidũ molibus igni quoqȝ ac pice desup iactis cũ materiam tum milites incendebant Hac oppugnatione incassum suscepta lendegesillus alia via obsessos intercipere statuit. Mommolum igitur ad colloqui um clam vocat. quẽ primo increpitũ ꝙ a gontrano defecisset secutusqȝ esset gõdo aldum si operam nauet: vt suo aliquo facto ciuitas dedatur: se sperare Gontranum qui benignissim⁹ esset facile illi dimissurũ quicquid in eũ cõmisisset. Mõmol⁹ de ea re se consideraturũ respõdit. Igit mõmolus sagittariũ landascũqȝ & valdonẽ sibi ar cta amicitia deuictos cõuenit. docet quid illis periculi si ciuitas expugnet impende at. Vtile fore illi saluti sue consul ant. Mõmolo cum omnes acquieuissẽt cõuenit in aliquot insigne ciuitatis templũ ignẽ summittere: ad quod incendiũ restringuendũ omnibus concurrentibus facile factu lendegesillũ in vrbem admittere Ad hoc ne gocium accersito carulfo ditissimo hoie apud quẽ & ipsi diuersabantur: consilii cõ potem facit. Postq̃ de incendendo templo tradendaqȝ hosti ciuitate cõpositũ inter eos est. Ad Lendegesillũ mommolus occultissime venit: monstrat qua via ciuitas i potestatem gontrani dedi possit: si modo id quod de reconciliando sibi rege lende gesillus pollicebatur re ipsa efficeret. Lendegesillus spe recuperande vrbis letus: ius iurandũ mõmolo dat nihil de cõuentis detractaturum. Qꝫ si animũ regis se ad id deductură nõ posse intelligeret: daturũ illis tamẽ firmũ aliquod templũ in quo tu to dũ rex placari posset ꝯsisterẽt. Re ita ꝓdita Mõmol⁹ ꝯsilio incẽdẽdi tẽpli omisso gondoaldum adit: memorãt q̃ integra in eũ fide semp visus sit q̃qȝ itẽ deinceps esse velit. Verũ eã esse rerũ ꝯditionẽ vt multũ ꝯfidere nõ debeat. Propterea tẽtasse se lẽ degesilli animũ quẽ in se & ad ꝯcordiã ꝓcliuẽ inueniat: lendegisillũ hoc vnum nõ probare ꝙ tu de gontrano male existimãs consp ectum eius aufugis: nec de cogna tionis attinentia (cuius forte dubi⁹ est) vllã rationẽ cum fratre ponis Hoc tãtũ si fa cias regẽqȝ cõuenias oĩa lendegesillus ait ex vsu tuo fauste ꝓcessura. Sentio igit his tot curis atqȝ perturbatioĩb⁹ te explices & nos vna tecũ ad gõtranũ proficiscamur

Gondoaldus

Perfidia mom moli in domi num suum.

Ad hunc modum suadēte mōmolo: sensit dolum gondoaldus/nec tamen cauit. Nō eñ facile esse videbat eorū malicię occurrere quorū & fidei & tutelę se tāto tēpore credidisset. Hortaẜ tñ: se nō derelinquāt eūtē quo eū ducerēt. Dū hęc tractantur landascus igne in ꝓximā ecclesiā iniecto cū multi ad restringuēdū incendiū cōcurrūt sensim ex turba lapsus aufugit. Stabāt pro portis hostes bolo & boso biturigū comites q gondoaldū a mōmolo exciperēt. Foribus patefactis gondoaldū in lendegesilli potestatē mōmolus tradit: regressusq3 inde in vrbē mommolus portas claudit. Erat iter ciuitatē & hostiū castra tumul⁹ terrenus mediocriter edit⁹. Ad huius summū cū gondoaldus successisset: bolo eū pręcipitē deiecit. q in caput pedesq3 rotę instar circūactus illiso in caput eius a bosone saxo trucidat⁹ est. Mōmol⁹ autē quē in vrbē reuertisse diximus gondoaldi opibus direptis: in reliquā multitudinē grassat⁹ est. Miles vero vrbē igressus nemini hominū pepercit mœnib⁹ solo ęquatis. Igiẜ mōmolus incēsa reliqua vrbe in lendegesilli castra se cōtulit. Lendegesill⁹ iā de regis in ꝓditores sentētia certior fact⁹: mōmolum ad se veniētē excedere tentorio tantisper iubet: donec tumultuātes in eū milites sedet. Egredienti pręsens mors licet ante oculos (irruētibus in se militibus) versareẜ fortiter quidē restitit: nōnullis ex hostibus vulneratis. sed signo a lendegesillo clā suis dato: circūuent⁹ vndiq3 mōmol⁹: ꝓditionis pœnas pēdit. Sagittario episcopo fuga salutē quęrēti caput vnico gladii ictu a milite quodā amputaẜ. His rebus cognitis gontranus mommoli opes ad se deferri īperat. Erāt nūmi aurei mille pondo (besantiū franci vocāt) argēti ducenta quinquaginta. id omne ęquabiliter gontranus childebertusq3 sibi dispartiti sunt. Acceptā inde partem gōtranus rex in pauperes distribui mandat. Inter mommoli spolia ad gontranum deductus homo est terno pede cęteris hominibus maior. Inciderunt per id tempus nunc in italia inde in hyspania occasiones nonnullę belli: quod quia parum momenti vel propter nimios imbres: vel ꝙ rebus mox cōpositis reditum est domū volens prętereo: vnum fuit aduersus gothos duce bosso: cui attributis a gontrano magnis copiis: ducis incuria male pugnatum est: fusis cæsisq3 ad magnum numerum francis. Commissum præterea aduersus britones nō incruentum prælium. vbi pepolinus dux catharri dolo occisus. Inter hęc gontrano cęlum aduersitatis nonnichil comminaretur: anno priore mortis eius luna supra q̄ in eclipsi solet obscurior visa. Ipse vero post annum trigesimum adepti regni moritur. & cabilonem burgundię ciuitatem elatus in monasterio diui marci quod extructum magnis prouentibus cumulauerat sepultus est. Cuius si spectentur mores: dignus profecto qui principātibus ānumeretur bonis. In pauperes benignissimus: erga sacerdotes & dei ministros obseruantissimus.

Insueta hominis ꝓceritas.

Signum ante Gontrani regis mortem

ADepto gontrani regno childebert⁹ animo reputās fredegōdę in patrē & patrulē crudelitatē pœna afficere mulierē meditaẜ. Quāobrē Godoaldū ad se vocat huicq3 exercit⁹ curā īponit: mādās incursionib⁹ ꝑdere suessionensiū regnum quod fredegōda tāq̄ ad filiū Clotariū ꝑtinēs moderabaẜ. Cognito hostiū aduētu fredegonda regni proceres in armis ad se proficisci q̄ velocissime iubet. Quibus in cōsiliū admissis fredegonda filiū adhuc lactētē amplexa: viri inquit regni huius francię primores non parui vobis ęstimari debet rex & dominus vester q̄q̄ ętate paruulus est: vt in cōspectu pene vestro regnū vastari perdiq3 patiamini. Et reminisci quidem vos decet fidei vestrę quam Rothomagi cum essem pręstitistis: non deserturos vllo tempore filium hunc meum regem vestrum: sed eū obseruaturos vt pa

Bellum aduersus fredegondam.

terni regni heredē. Per eā ipsam fidem vos oro ꝓceres tuemini possessiōes vr̄ as: quas hostis tam crudeliter infestat. Facile etenī factū est: q̄q̄ pauciores sumus aduersarios vincere. Neq̄ aīo fracta neq̄ cōsilii iops rebus deero: si modo adiutores fueritis neq̄ bene rem gerentibus laus & pręmiū negabitur. Cedentes vero ignominia notabunt ęterna. Assentientibus q̄ aderant. landericū fredegonda pręficit. Cui & belli gerendi omnē potestatem permittit: iubetq̄ id faciāt qd̄ a lāderico fuerit eis imperatū. Ipsa vero animo erecta mulier: ab vberib⁹ pendentē clotarium gestās agmen anteibat. Ad siluā quæ haud ꝓcul a via erat (Cū iā sol occidisset) landericus exercitum secedere iubet: ipse cæsum ex arbore frondosum ramum: in eosq̄ suspensam nolam (vt fieri animātib⁹ que nemora pascunt solet) equi iubę alligat. Ceteris vt idē faciāt iussis. His ita ad lāderici votū cōpositis noctu e silua moues ad castra hostium sub lucem peruenit. Quos ex hesterno labore dormitātes adorit: atq̄ cōpluribus interfectis cęteri in fugam cōuertunt. Direptis mox hostiū castris in cāpaniam quæ Remis adiacet ingressi: vicos incolasq̄ igni ꝑdunt. Hanc insignē victoriam suo astu fredegonda apud truecū adepta est. Successit alia in britones ducēdi causa q̄ a prioribus nō tradita scriptoribus neq̄ a me scribi potest. In eo prelio grādem stragē factū esse traditū est. Mox insurgenti belli gerendi occasione childebertus in longobardos expeditionem parat: qui insubres mediolanumq̄ vexabant. Deliguntur ad id bellum duo & vigiti ductores qui negociū gerāt. Quorū omniū principes constituunt andoaldus oloq̄ & codiueus. Superatis alpib⁹ cū in agrum hostiū ventum est: olo ad castellū ꝓximū accedēs sagitta traiectus interiit. Mediolanum inde ꝓgressi vrbem obsident. Ad quos mauritius bisātinus imꝑator missis legatis pollicetur suppecias francis ante septimum diē se destinaturum eius aduēt⁹ signū fore si oppidū in colle positū ardere intuerent: in irritū cecidit imꝑatoris ꝓmissio q̄obrē soluta obsidiōe frāci castellis quibusdā in potestatem receptis ꝑduc̄q̄ actis: cū estiuo estu & alui ꝓfluuio toto exercitu laboraretur ad suos reuerterunt.

His paucis post assecutū burgundionum regnum gestis: childebertus qui iunior appellatus est: vna cum vxore non sine veneni suspitione morit. Fuere childeberto iuniori liberi due. Theodebertus maior natu mettense imperium cui anstrasie appellatio fuit adeptus est. Quod campanie superioris partem continens ad alemanos vsq̄ ꝓtendebat: sic quidē vocitata q̄ austracus rex: vel vt aliis placet auster eam icoluisset. Theoderico burgōdia obuenit. hi sūt reges duo ad quos & ad brunechildē eorū auiam gregoriū romanū pōtificē dū augustinū ad āglos fidei christiane doctrina imbuēdos mittit scripsisse legim⁹ legatū apostolicū comēdantem. Eodē tp̄e auares id est huni sedibus suis egressi: editis aduersus francos aliquot preliis ingentibus tanē muncrib⁹ donati quietam franciam reliq̄runt. At fredegonda regū hostis collecto grandi exercitu: clotarium filiū i bellū ꝯtra illos excitat. Qua re cognita nō seniores facti theodebertus & theodericus q̄q̄ tutela brunechildis agerent: magnis copiis occurrunt. pugna atrox lōgaq̄ comittit. Fusis deniq̄ fugatisq̄ hostib⁹: clotari⁹ victor a matre magnis plausib⁹ except⁹ est. Que tn̄ nō multo post cū iā cōsenuisset: obiit mortē & chilperici regis viri sui sepulchro illata ē: femina nescis multorū autor & cui nemo sine sui ꝑnicie hostis fuit. Nā ire ita ꝑtinax fuit vt supplicio satiari nō potuerit eorū quos odio ꝑseq̄ret. pretextatum q̄uis carcere atq̄ verberib⁹ moxq̄ relegatiōe violasset: reuocatū tamen a gontrano & suo pontificatui restitutū apud rothomagū dū rem diuinā facit ꝑcuti iubet. quo

Fredegonde astu victoria frācipotiti sūt

Childebert⁹ i lōgobardos.

Childebertus vna cū vxore interiit.

Gregori⁹ roman⁹ pōtifex
Huni.

Fredegonda moritur.

vulnere paulo post interiit. Fuit & aliorũ innocentum seua percutrix. Nam cum timeret filiũ clotarium credi non ex chilperico sed ex landerico adulterino concubitu esse conceptũ: metui studuit. qnod tyrannis propriũ est. Per id tempus lacus dunensis tanto feruore ebulliuit: vt cocti in eo pisces ad ripas in esum venirẽt accolarum. At vero reges iniuriarũ quas a clotario acceperãt non obliti: & arma brunechildis hortatu cõsurgunt: in quos clotarius mouẽs: positis apud fluuiũ aruennã castris infoelici prelio dimicauit. Nam ꝓfligato exercitu: tanta occumbẽtiũ strage fluentum oppletũ est: vt fluere velut obiecta mole desierit. Est enim in annalib⁹ frãcis tria in eo conflictu millia hominum occubuisse. Clotarius autem citus per meldunũ ad parisios se recepit. Quẽ insecuti reges paucis cõditiones quas ipsi voluissẽt clotarium recipere coegerunt. Formula pacis hec fuit: vt quę inter sequanã ligerim qꝫ atqꝫ ysaram loca ad occeanũ vsqꝫ continentur ea theodebertus possideret. Duodecim vero regiones quę sequane ysareqꝫ fluentis alluuntur clotarius haberet.

Lac⁹ dunẽsis

Rebus ad hanc formulam cõfectis: cũ Theodeberti iussu bertoald⁹ magnę apđ regẽ autoritatis bonã militũ manũ tuẽde neustrię causa accepisset (Parebat enim his diebus theodeberto neustria) Clotarius merouеum filiũ lãdericũqꝫ palatio præfectum in bertoaldũ cum exercitu mittit. Ea re bertoaldo nũciata cum imparam se militum numero intelligeret aurelianũ se cõtulit. Quẽ landericus insecutus: hominis fugam cum hostiliter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro non inquit lãderice quia militũ multitudine me superas virtute quoqꝫ superiorem te eẽ putes Sed si compertum habere vis quæ vtriqꝫ nostrũ animi fortitudo sit: ad singulare certamẽ te ꝓuoco. Quod cũ nõ admitteret landericus: si ergo (inquit bertoaldus) tuus forte clotari⁹ man⁹ cũ theodeberto conseret: vis ne in ipso conflictu quid vter vtri prestet experiamur? Excepta est a landerico cõditio. Nec multo post duo reges ad iunã amnẽ q̃ stampas alluit castra ponũt. At dũ clotharianus miles ãnem traiicit theodebertus ne totis copiis clotarius pugnare posset: signo dato prælium init: in quo multis vtrinqꝫ ceciderũt: sed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter preliãdũ bertoaldus qui landericum ad singulare certamen prouocauerat cum landericum sepius frustra inclamasset non ignarus quid in eum doli machinaret brunechildis in confertissimos hostes irrũpens vitam maluit fortiter pugnando amittere q̃ magistratu (id id quod brunechildis maxime petebat: vt ei⁹ loco prothadiũ quẽdã ꝓmoueret) turpiter dimoueri. In eo prelio meroue⁹ in hostiũ potestatẽ venit. Idẽ clotarius cũ landerico sese fuga eripuit. Nec desistit theodebertus persequi hostes donec parisium vsqꝫ in festo agmine ęstu & cede madens peruenisset. Nulla tamen alia re egregie gesta: domũ reuersus ẽ. Erat inter aulicos theoderici prothadius quidam italus qui cum brunechilde stupri ꝯsuetudinem (vt credebatur) habebat Quã ob causam brunechildis illum apud theodericum & dignitate & auctoritate plurimum posse omni studio adnitebatur. Et poterat quidẽ. Nam italus cum esset ingenio astuqꝫ præditus: regi gratus habebatur: sed ꝓceribus omnib⁹ propter singularem pecunie auariciam exosus. Hoc ergo ꝓthadio freta brunechildis & q̃ nõduꝫ bono aĩo in theodebertũ mettẽsium regẽ: q eam ab se relegauerat esset theoderico suadet illũ thesauros patris ad se sustulisse: quorũ partim heres ipse esse debeat simĩ qꝫ theodebertũ ait ex alieo ꝯcubitu fuisse susceptũ atqꝫ ex hortolano ꝓgnatũ Quã obrẽ mitteret ad theodebertũ legatos q suã & patris pecuniã supellectileqꝫ repetãt Talib⁹ frequẽter aĩatus ꝯsiliis theodericus: cũ frustra theodebertum admonuisset

Iuna fluui⁹ ꝑ pe stampas.

Meroue⁹ capitur.

Prothadi⁹ italus brunechildis familiaris

cōtracto plurimo exercitu: aduersus theodebertū ꝓfectus ad carisiū castrametatus est. A quo quia nō ꝓcul abesset: theobertus acié istruit: postera die dimicatur⁹ At primores exercitus aīo vlutantes q̄ turpe erat fratres inter se digladiari: nec minus ignari rerū bellicarū qbus & imperia atteri & nōnunq̄ pessundari solēt: regé adeūt orāt ne fraternā pietaté temere violet ne ve pmittat quo sua dignitas fortuneq̧ suæ deteriores sint. At protadi⁹ in cōtrariam sententiā regé inclinaturus. Minime ingt decet ex leui causa de pace repente agere. Sed tentare oportere hostis animū si forte petitis aquiescat. Quo verbo irritati ꝓceres: in cæde ꝓthadii cōspirāt ꝓten⁹ tumultus exorit. Qué adhuc nō in apertū ꝓdeunté cū theodoricus ad tētorii vestibulum stans cōiectura aliqua percepisset: regé a ꝓtadio omné iniuriā ꝓhibété qdā ex cōspiratorib⁹ (ne vltra progrederet) distinuerūt. Qui i sentētiā nihilomin⁹ perseuerans: vocato ad se vselino imperat indicere militibus ne ꝓtadio noceant. Vselin⁹ vero cōscius qto cunctis esset odio ꝓtadius: vbi ad cōiuratos venit rex ingt mandat ꝓtadiū occidi. Concurrūt igit alacres milites: & hominé alea cū petro quodā medico ludenté interimūt. Qua re perpetrata: oés ad regis tentoriū cōuolant. orāt ne iniquo animo ferat pessimi hoīs necé: qué scirent omés amicitie & pacis inimicū Ad hec theodoric⁹ recenti homicidio turbat⁹ cū aduersus q̄plurimos furéti via nō esset: animos ponit: & paci se accōmodat. Qua priusq̄ armis decertaret ex ꝓcerū cōsilio cōcessa: discessum est. Inde theodericus qui nullis ad id tépus legitimis nuptiis visus esse: sed duos ex cōcubina filios excepisset animū ad matrimonii fœdus conuertit. Erat hyspano regi deterico filia nubilis. Hanc sibi a patre coniugé dari p legatos postulat: fide prestita illā perpetuo & vxoré & reginā fore. Deteric⁹ mébergę pater (id eni erat filie nomé) genero letus: filiā theoderico despōsat. Acceptam theodoricus vnice diligit. Sed huius tam arcte charitatis inuidia brunechildis: ita regis peruertit animū: vt despreto vxoris thoro: eam cum iis quæ paterno dono exportauerat munerib⁹ ad patrem remiserit. Qua a theoderico ignominia affect⁹ detericus. Clotarius per nūcios sollicitat recordari quid in eum priore bello theodericus cōmiserit: si ad vltioné exurgat: se qui insigné a theoderico iiuriā accepisset illi auxilio fore. Excepit periocūde legatos clotari⁹ eosq̧ ad theodebertum mittit tétaturos si forte ad belli societate iungeret sese. Qui idé quoq̧ se facturū legatis respondit. Inde ad lombardos ꝓfecti legati agoné regé adeūt Memorāt reges tris in theodericū cōiurasse: si ad eos quart⁹ accedere velit ad esse tépus: cū ipsi omnes ob superiores eis illatas molestias theodericū vlcisci facile possint. Agon sese regibus cōiūcturum spondet. His respōsis exhylarati legati ad detericū reuertunt. Cōiuratione regum ad theodericum perlata rem grauissime tulit. At theodebertus sperans ad bellum cōuenturos coniuratos reges primus copia eduxit Venientibus in mutuū conspectū regib⁹: nichil armis tentatum est. Sed vltro citroq̧ euntibus legatis: dies apud salesiam castellū de cōcordia cōponenda dictus est. Quo theodericus cū decé hominū milibus se cōtulit. Theodebertus longe maiore procerū numero profectus est: animo omnia disperdendi si frater a cōuentis resiliret. Territus numero fraterne gétis thodericus: nihil repugnat pacem recipere quācunq̧ theodebertus voluisset. Conuentū inter reges extitit: vt comitatus duos turonie atq̧ cāpanie quasi ad se hereditario iure pertinentes ꝑpetuo theodebert⁹ reciperet. Rebus ad huiusmodi formā confirmatis: vale sibi dixerunt reges. Verum non ita pacato animo theodericus mussitabundus sæpe cogitabat qua ratione fratré bello vexaret: a quo

Bellū a theodorico i theodebertū met tēsium regem

Prothadi⁹ ꝓhibēte theodeberto a militibus occiditur

Nubit theoderico filia regis hyspanie quā postea dimisit

Bellū iter fratres.

Pax cōponitur.

& bello fuisset impetitus & bona parte regni mulctatus. Cōsilio cū prudētioribus aulicis accepto:sibi cōducere ratus si Clotariū amicū faceret ne theodeberto iungeretur:ad eū legatos ire iubet:quib⁹ mandat regi dicere quib⁹ se calamitatibus theodebertus pressisset: adempta sibi grandi terræ possessione. Ideo cōstituisse repetere ab eo quæ iniquissime rapuisset.se clotarius fidē det se nō suppeciaturū fratri Audiuit per summā beniuolētiā legatos clotari⁹ Et quæ regis sui nomine petebāt ꝯcessit Erat enī colūban⁹ eo tēpore sanctitatis noīe ꝑclarus.hic clotarium admonuerat:ne fratrum bello se insereret:fere post aliquot dies:vt illorū heres esset.Cognito clotarii respōso theodericus ad lingonas copias cogit.inde verdunū q̄ ciuitas per id tēpus primū edificabatur preteriēs tulū petit:quo & ipe theodebert⁹ ex austrasia educto milite castra posuerat in eo loco acerrime pugnatū est: cadētibus ex vtroq; exercitu ꝑ multis. Sed iclināte in theodoricū fortuna theodebertus per mettēses fugiens tandē colloniā se recepit.Ibiq; reparatis viribus nō multo post theodericum ifesto agmine nō tamē meliore fortuna aggredit̄.Nā tametsi nō ignauiter pugnaret: tamen postq̄ videt suos superari: deserto prælio:fuge se mādat:insequētib⁹ eū austrasiis:quorū magna pars fugiēs occiditur.Traditum est tam cōfertos milites i sese eo prelio cōcurrisse: vt qui in equis sedentes vulnerib⁹ confecti erant delabi ab equis turba digladiātiū impediēte nō possent. Theoderic⁹ cognita fratris fuga: cū illū hostiliter insequeret̄ oīa qua iter agebat ꝑdens: regionis icolle illū conueniētes orāt ne ob vnius hoīs culpā innocētē populū exterminet:eos quidē cū omni ꝓuicia quā armis cōparasset suos esse:nec iperata vnq̄ negaturos Quib⁹ rex respōdit se quidē illis veniā daturū si fratris caput ad illum perferant. Igit̄ qui venerāt respōso accepto colloniā sine mora ꝓficiscunt̄:theodebertū his verbis alloquūt̄. Frater tuus theodericus bello abstinebit si partē thesaurorū quos ex patris successione possides illi distributā esse voles.propterea tibi nobiscq; cōsule:& tuū fratrē patere ꝓsortem esse paterne supellectis.Credidit loquētib⁹ theodebetus statimq; in reconditorium vbi thesaurus asseruabat̄ vna secum turbā admittit.Interim vero dum secum reputat quid fratri ipartiat: vn⁹ ex populo districto in theodebertū gladio caput illius āputauit: nec cūctant̄ per ciuitatis muros ad theodericū caput ꝓiicere Morte fratris cognita:theodericus coloniā ingredit̄.Regnūq; austrasię quod theodeberti fuerat suscepit Mox reb⁹ ex sua sentētia cōpositis:duos theodeberti filios cum sorore formosissima puella mettim repetens duxit.Cui occurrēs brunechildis cōspectis nepotibus furens mulier innocētes ꝓtenus interemit.Theodoricus autem parta victoria ducatū sicuti conuenerat clotario restituit.deinde cum specie illectus neptis quā colonia abduxerat eam sibi desponsare & vxorē accipere oīno cōtēderet brunechildis impediuit:dicēs nefariū esse ducere vxorē que ꝓximo sibi generis gradu attineret.Cui theodoricus respōdēs.O inq̄t ꝑfida & odiosa multis fœmina nūquid mihi ꝑsuaseras:theodebertū adulterino ꝯcubitu pugnatū meū frēm non esse quare me & fratrē & ꝓximū meū ꝑsequi atq; perimere cōpulisti:Hec loquēs theodoricus brunechildem occidere tētauit.sed ope aulicorū ꝓtecta cænaculo se proripuit. Nec differt crudelis mulier vltionē. potionem letiferā cōficit:quē theodorico per ministros quos ad id idoneos instructosq; reddiderat bibendam dum balneo egrederetur offert. Veneno epoto rex balnei calore æstuans:repente interiit.Sūt tamen qui scribāt profluuio alui interiisse postq̄ annos decem & octo regnauerat:anno dominicæ salutis sexcentesimo decimo octauo.

Theodebert⁹ fugit.

Theodeberti amputatū ab vno de turba caput a theodericū fratrē defertur.

Brunechildis crudelitas

Aliud brunechildis parricidum

Eiusdem compendii liber tertius.

Egibus vt pmissum est interemptis vnus ex clodouei cognatione tatũ clotarius superat ad quem regnum pertineret septimo & quinquagesimo anno postq̃ clodoueus esset vita defunctus. Sed brunechildis plurimorum cede audax. sigibertum theoderici nothũ austrasię regno preficere ptendebat. Cuius cœptis repugnant austrasii pceres qa crudelis fœmine mores execrarent. Igitur ad clotarium duos ex numero eorum longe nobilissimos arnoldum pipinumq̃ mittũt oratum venire ad eos festinet ad castellum cui cathomarum nomẽ erat. Audita legatione clotarius ea que pceres velle intelligit ipigre cõplet. Castello qd' pxime diximus agẽti clotario: brunechildis cũ nõ lõge abesset (nã vuarmacie q̃ vãgionũ caput est ad vlteriorẽ rheni ripã agebat) mãdat finibus regni austrasię abeat qd' sigiberto filio theodebertus pater reliquisset. Ad hec clotarius brunechildi nũciare iubet. Moris esse fœminã leges viris nõ ponere: neq̃ de distribuẽdis regnis inuitis pcerib⁹ agere. Quos si cõtionẽ vocatos velit: nõ repugnare se: qn ipsis diffiniẽtibus vel sigiberto vel sibi austrasia cedat Accepto clotarii rñso: brunechildi germanos ad belli societate accersit. Nec segnius ex omi austrasia q̃ maximas copias potest cogit Erat inter legatos a brunechilde in germaniã missos garneri⁹ quẽ secus ac iussus esset rem gesturũ suspicata ad albonẽ garnerii in legatione collegã litteras de occidẽdo garnerio dat litteras cũ legisset albõ laceras a se abiicit. Quarũ fragmenta vn⁹ ex garnerii amicis cogẽs excerptã inde diligẽter sentẽtiã garnerio patefecit. Re dissimulata garneri⁹ clã suadet germanis: brunechildis partes ne sequant deinde ad brunechildẽ reuersus in burgõdiã vna cũ brunechilde iter facit Vbi seorsum quosq̃ pceres cõueniẽs: eos in sententiam suã eo facil⁹ vertit q brunechildis tyrãnidẽ horrori haberent. His igit sic se habẽtibus garnerius clotario nũciat si se ad eũ tuto pferre possit: velle ad ipm pficisci Nõ difficile fore vt mettẽsiũ burgondionũq̃ regno ad iutore sese potiat. Garnerii cognita volũtate clotari⁹ cũ certior factus esset qs ad rẽ cõficiẽdã mod⁹ garnerio satis pspect⁹ haberet: ptracto rapti exercitu: i cãpaniã cathalaunẽsem mouet quo sigibertũ iã castra posuisse cõstat Defecerãt p id tps a sigiberto ad clotariũ nõnulli ex austrasia apprime nobiles. Artut⁹. Rucco. Sigold⁹ & Euulanus. Instructis ad pugnã copiis priusq̃ man⁹ cõserãt: cõmilitonib⁹ signũ dat garneri⁹ de quo inter illos cõuenerat: Ipse sensim acie excedẽs ceteros sui cõsilii conscios comites eduxit Quos lẽto agmie ad flumẽ vsq̃ sagonẽ (quẽ veteres ararim nominabãt) psequẽtẽ clotario: cũ sigibertus infestis copiis ad eũ locũ venisset ipse cũ duobus fratribus corbo & merouco in potestatẽ clotarii venit. Sigibert⁹ aũt equi pnicitate salu⁹ nullo postea tpe cõparuit Victori mox clotario brunechildis captiua offert vna cũ eudelina theodorici sorore quas in castris hostiũ garneri⁹ dephẽderat Nec tardat rex corbũ necare seruato merouco quẽ ex lauachro christiani baptismatis filiolũ habebat cuius & ipe diligẽtẽ curam deinceps habuit. Exultans tãta rerũ fœlicitate clotarius accitis ad contionẽ diuerse gẽtis qui cũ eo militauerãt pceribus de brunechilde castigãda cõsiliũ capit. Recẽsitisq̃ mulieris flagitiis: & q essent decẽ regũ: aliorumq̃ multorum cędibus rea: rogat quo supplicio digne plecti posset. Acclamantibus cunctis crudelem fœminã vilissima aliqua morte affici debere priusq̃ in conspectu contionis rex eam introducere mandaret quarto fustigatam: tãdem deduci ad se iubet. in quã postq̃ diu asperẽq̃ inuectus esse incidentem

Sigibertus vicitur.

Brunechildis vltimũ supplicium.

equo mulierē p totū exercitū circūferri imperat.Inde a capillis & lacertis:fero ctētis eq caudę alligatā.reliquo corpore humi ꝓstrato lictor distrahit.De cuius nece vaticiniū sibyllinū esse nōnulli asseuerāt.id qa minime cōpertū habeo asseuerare non ausim.vatum siquidē enigmatibus atqȝ obscuritatibus interpretationē adhibere diuinantiū est. Ne tñ sua laude brunechildē fraudem⁹.cōplura sacerdotum collegia & monachorū apud burgūdos austrasiosqȝ extruxit inter q̄ apud lugdunū p muris adhuc visitur diui vincētii cœnobiū.Apud heduos quoqȝ alterū. vbi assentiēte clotario sepulta est.& alia diuersis locis tēpla diuo martino cui deuotissima erat dicauit.Ita vt si impēsam cū brunechildis fortunis cōferas:mireris sane tot vno sęculo tēpla assignatis cuiqȝ ꝓuentibus:mulierē exedificasse potuisse. Eius ętate Etherius lugduni apud heduos siagrius:vienne desideri⁹:antisiodori annarius:austeri⁹:aurelię: lupus & colūbanus apud senonas mira sanctitate claruerunt.

Brunechildis laus.

Clotarius prouincias distribuit.

REductis ad vnius regis imperiū quattuor regnis:clotarius palatio pręfectum garnerium(cuius opera vsus maxime fuisset)constituit.burgundiam harponi commendat.Austrasiis rado pręposítus est.Et ne liberalitatis quicq̄ clotari⁹ prætermitteret: garnerium imprimis sui palatii pręfectum: complurimos deinde burgundię ditionis ꝓceres:antistitesqȝ:& q aliquid pēsi haberēt ciues ad se vocat. Vocatos amplissimis quēqȝ muneribus ad cōciliandū eorum sibi beniuolentiā impartit.Nā pręter summā humanitatē atqȝ modestiā quibus illum natura instituerat:religionē quoqȝ venerabat̄ & qđ rarū est pietatē colētū: bello optimus atqȝ strennuus erat.Longobardis q annuū francis a gontranno ad ipsum vsqȝ clotariū ꝓēsum duodecim auri pōdo quotānis soluebāt tributū abrogauit.acceptisqȝ prius sex & xxx.milibus nūmū augustā suȝamqȝ in alpibus ciuitates liberas illis dimisit. Dum hec agerent̄ natus est clotario ex bergedruda vxore dagobertus:quem litteris erudiendum arnulpho mettensiū ꝓsuli comisit.Bergedruda vero nō multis post ānis moritur in cuius loco sichildē clotari⁹ accępit q̄ haibertum enixa est. Dagobertus aūt post q̄ sibi p etatē licuit.feras indagare & venari vt gallis mox est ꝓgit.Excitato ceruo cū longo iam cursu lassus quietis locū q̄rit:vicū quē catulianū vocant profugit.In eo vico sacellū erat vbi cōdita humo & lapide istrata corpora beatorū dyonisii rustici & eleutherii a suscepto pro fide xp̄i martyrio p annos triginta supra qngētos religiose colebant̄.Eo(cum patens sacellū esset)se ceruus ꝓripit.soloqȝ decūbens qeti se mādat : insequentibus crebris latratibus ceruū canib⁹ cū ad sacellū venissent:ceruo cōspecto frequētiore latratu perstrepātes:nulla eis sed nec ipis venatoribus in sacellū irrūpēdi facultas fuit:suam ędē tuentibus viris sanctitate spectatissimis.Ea re per vicina loca perlata locum veneratiorē fecit & dagoberto admiratiōnē simul & pietatē cumulauit.Mortua p id tēpus bergedruda clotarius sichildeȝ accepit vnde ꝓcessit vt proxime scripsi haibertus.At dagobertus cum præceptorem qui eum secularibus ornatum redderet institutis a patre accepisset quem aquitanię ducatu pater donauerat intellexit nō rudis adolescēs quantum sadragesillus (id enim nomen erat pedagogo) ꝓpter acceptam a patre dignitatem superbiret : ita vt eum neqȝ satis reuereretur neqȝ obseruaret:vocatum ad conuiuium sadragesillū:cū e regione dagoberti velut par illi assedisset:poculūqȝ tanq̄ ex eq̄lis manu desumpsisset:iubet eum virgis cedi & barbam quā ꝓmissam habebat amputari.Qua accepta iniuria:ad clotarium sadragesillus fere lachrimans ꝓcurrit. Eam rem pater furente animo excepit:Dagobertūqȝ protinus ad se venire iubet.Exasperatum pa

Longobardi tributo liberati.

Dagobertus nascitur & haibertus.

Miraculū de ceruo.

Dagobert⁹ pedagogū suū virgis cœdere iubet.

trem quia adolescens ptimesceret nō aliū fuge locū q̄ sacellū quo a carnibus tutus fuerat ceruus secū reputās eo se cōfert: nō minus psidii sibi a sanctis cōferri arbitratus q̄ beluę cōtulisset Cognito filii pfugio: clotari⁹ dagobertū inde extrudi & ad se deduci ferociter iperat. Id vt facerēt ab eūtib⁹ seruis: cū ppe ad sacellū minus miliari cōstitissent: tā fixi stupētesq̧ heserūt vt vltra pcedere minime possent q̄q̄ pgredi maxime cognarent. Igitur reuersi qd illis obtigisset patri renūciāt. Credidit clotari⁹ fabulamētū esse qd̄ narrarēt serui: veriti ne dagobertū offenderēt. Secūdis qui pceptū exequerent missis par accidit. Nec sic ab ira tēpari potuit ferox pr̄: nisi & ipse miraculū experiret. in sacello dū sopori se mādasset dagobert⁹: vidit p quietem tris reuerēdissimos viros sese affari. Adolescēs inquiūt hi martyres sum⁹ quos multo supra tp̄e p fidei veritate mactatos hoc loco catula sepeliuit. Qui loc⁹ q̄nquidē nō satis cultus decoratusq̧ est: minore nos dedignatiōe populus colit Quare si ad te recepis digniore apparatu tumulos nobis extruere: cū tibi securitatē tū placatū pr̄e restituem⁹ & ne sōnio te illusum existimes: si terrā vbi delitescim⁹ effodies obtimis caracteribus suo queq̧ noīe pperies esse signatum. Huiusmodi visione cōfidētior fact⁹ adolescēs: se q̄ diui martyres petiissent impleturū religiose pmittit. Ad filium pr̄ cū indignabūd⁹ cōtenderet eodē quo serui stupore & miraculo pculsus: filio parcit. Eūq̧ nō multo post regni cōsortio donatū austrasię pfecit pręter ea q̄ citra arduennā siluā ad remos spectāt. Surrexit p eosdē annos ex mœca arabię loco xp̄iane puritatis spurcus hostis mahumetus heraclio impante anno xp̄iane pietatis sexcentesimo.xx. A quo tempore ad hunc vsq̧ diē xp̄i religio turbata plurimum est. atq̧ labefacta. Eadē tempestate phara virgo agarici meldēsiū comitis filia ecclesiam q̄ pharonis monasteriū appellatur extruxit quā multis puentib⁹ auxit. Hui⁹ virginis frater pharo cū meldēsem comitatū patre defuncto possedisset/ex comite clericus factus pontifex tandē ciuitatis effectus est. Austrasiorū suscepto gubernaculo dagobertus consobrine chicildis apud clippiacum parisiorū vicum nubit vixq̧ a nuptiis dies tertius agebat cū patrē cōueniēs dagobertus petit ea sibi oia dimitti q̄ austrasiorū regni essent: nec inde sibi pater quicq̧ vsurparet De qua re vbi inter patrem filiūq̧ diu disceptatur placuit tandē ad arbitros de cōtrouersia referre. Hi fuere celesti prudētes duodecim in quibus fuit arnulphus mettēsiū pręsul magna vir sanctitatis opinione clarus. Ex eorum sententia clotarius filio dat quęcunq̧ ad austrasię potentatum veteri iure pertinebāt: hoc adiecto ne arduēnā ptergrederet: vbi limitem dagoberto dudū posuisset. Repetēti austrasiā dagoberto saxones q vltra rhenum incolunt (quia potentiā vicini sibi regis suspectā haberēt) bellum duce berthauldo inferunt. In quos & ipse dagobertus traiecto rheno nō ipigre copias ducit. Dum vtraq̧ acies magnis animis atq̧ viribus pugnat: dagobertus casside ictu gladii diuulsa graue vulnus capite excepit: ita vt a vertice pars ossis vna cum multo crine conscissa deciderit. Quo vulnere humo delapsus in hostium potestatem facile venisset: nisi mox opem tulisset ex regis seruis vnus attila. Quem protinus ad patrem clotariū mittit. Is tū non procul arduenna agebat. Cognito filii periculo festinat pater magnis itineribus suppetias filio ferre. vbi ad flumen cui vuisera nomē est conuenerunt: reciproca militum salutatione clamor sublatus ad hostium castra defertur. Quod mirat⁹ berthauldus rogat quid id leticię qd̄ in castris francorum audiret. Respōdenti cuidā clotarium cū ingenti exercitu aduenisse: mentiris inquit. Nā & clotarium iāpridem mortem obiisse accepisti. Cum non procul a se castra dista-

Reuelatio sanctorū dyonisii sociorūq̧ eius dagoberto facta.

Arduena silua

Mahumetus.

phara.

Cōtentio de regno iter patrē & filium.

Attila fidelis seruus.

rent loquentis berthauldi vocem clotarius exaudiuit: q & sui aduentus fidē hosti faceret galea nudauit caput canicie iā cādidū. Quo signo agnitū regē berthauldus barbara voce iclamans. O peruetus inquit & canū iumētū huc ne ades? Eo verbo indignat⁹ rex nō expectato exercitu flumē tranat: nec berthauldū mox fugientem psequi destitit: donec obtrūcatū hosti caput ad suos ipse defert. Nec finē belli gerē di facit. In saxones vsq; penetrat. Vbi memorabilē edidit stragē: nemini masculini generis parcēs q gladii sui longitudinē excederet: inde vastatis agris & vicis icēsis: victor clotarius in franciā demigrauit. Reuerso cura fuit godini nobilis burgun di temeritatē vlcisci: q despretis maiorū institutis: patris relictā vxorē cōiugem sibi desumpsisset. Sed interueniēte dagoberto dimissa nouerca godin⁹ clotario cōcilia tus est. Sed ꝑtempta a godino mulier: regē adit. & concepte in regē necis hoie3 insi mulat. Ille iussu regis apud sanctū medardū: deinde apud sanctū vincētiū de pratis tactis sacrosanctis altarib⁹ accusationē iureiurando cū diluisset: deniq; vt idē apud diuū martinū turonēse3 faceret: dū carnuti diuersatus cœnat: missis satellitib⁹ ipso clotarii (vt pleriq; putāt) necat. Regib⁹ eni qnquide3 licētia vt volūt viuēdi pmissa est: vite quoq; & necis potestate ad se traducta: nūc hos nec illos ꝓ suo arbitrio oc cidere: fas esse videtur. Bellis iā plurimis fœliciter gestis: clotari⁹ posteritati suæ consulēs cōsiliū procerū ex burgūdia trecas cōtrahit. Rogat eos quē sibi maxie pri cipem post se optēt. Respondent aliū ꝑter se neminē cupere eū esse q & pace foue re: & bello eos tueri possit. Procerū respōso letus rex eos monet fidē i eū seruent: seq; & regni iura tueant atq; eos ita domū dimittit. Mox prelatorū quoq; conuen tum apud cypiacū habuit. Vbi dū de his q ad regni cōmoditates essent ꝯsulit: hay marus inter nobiles primarius q ariberto datus fuerat a rege institutor: iussu agnia ni saxonis occisus nūciatur. Quāobrē seditio fere iter aulicos studio diuersarū par tium orta est. Sed regis modestia ab armis tēperatū. Atq; interea clotarius anno re gni sui. xliiii. salutis vero xpiane sexcētesimo. xxxi. morit: rex nō mediocriter littera tus patiēs admodū: erga deū timoratus: ad iopes liberalis clero populoq; accept⁹. Cui apud sanctū germanū de pratis sepulto: quia alter clotari⁹ precesserat secundi appellatio fuit. Huius clotarii etate fiacrius venit scot⁹ in briā: q dū solitariū sibi lo cū qrit: a scō pharone meldēsiū pōtifice susceptus: & loco vbi nunc ob sanctitatis merita religiose colitur donatus est. In cuius sacellū fœmina nō ingreditur: q enim aliqn ingredi temere tentauit in rabie3 versa est. De hoc sancto heremita quidā hoc distichon composuit. Fœmina quæ lesit blasphemo murmure sanctum. Fecit q sā cti non intrat fœmina templum.

Victoria de saxonibus.

Accusatur godinus a relicta vxore.

Haimar⁹ occiditur.

mors clot[arii]

Sanct⁹ fiacri⁹ scotus.

DAgobertus in austrasia agēs: de morte patris nūcio accepto: ne qs a nouarū rerum studiosis tumult⁹ orieť: & in burgundiā & i frāciā exercitū dispertitur mox in franciam ꝓfecturus. Sed cū apud remos agit: veniunt ad eū ex francia atq; burgundia legati: qui nouo regi debitum honorē fideq; prestarēt. Erat dagoberto ex patre frater aribertus: cui cū regni pars iure optimo deberet auūculi sui brunul phi studio nixusq; patris regnū habere cōtendebat. Sed cōuenit inter fratres vt in aquitania tholosam & alias vrbes q infra pyreneos mōtes & ligerim continentur aribertus reciperet: neq; post hac in reliquis regnis quicq vēdicaret aut ad ius suu3 spectare vllo pacto arbitraretur. Aribertus parte hereditatis sibi attributa regni sui primariā sedē tholose instituit. Quarto deinde anno belli occasione captata: vasco nes in deditionem accepit. Pacatis vndiq; rebus dagobertus voti non immemor

Dagobertus portionem regni ariberto fratri distribuit.

quo diuis martyribus dyonisio eiusq collegis obnoxiũ se fecerat catulicũ vicũ petit & sacrosancta corpora inde exhumari iubet. Inscripti erãt tituli cuiq mausoleo qbus alter ab altero sine ptrouersia erat designat⁹. Ea i pditorio qd fabrefieri rex mãdauerat reponi ad tps ipat. Tãdẽ magno sũptu cũ tẽplũ exedificasset (qd & solido argẽto tectũ erat) eo trãsferri corpa instituit: cõdito ad eũ vsum aureo feretro additisq ad decorẽ multis variisq gẽmis. Annuis insup puentib⁹ ad sacerdotũ & ministrorũ tẽpli alimoniã designatis. Et ne min⁹ ornamẽti interi⁹ locus haberet tapetes quoq vnionib⁹ & gẽmis variis intextos: qb⁹ iterior paries tegeret attribuit Adeo gratissim⁹ diuis martyrib⁹ patronis suis dagobert⁹ fuit. Inopũ preterea curã nõ obmittẽs reconditoriũ pxime arã maiorẽ tẽpli argẽteũ apponit vbiq diuis donaria martyrib⁹ offerent reposita sacerdotes egenis ipartirẽt. Nec dum religios⁹ princeps diligenter curat: nõ minus ipigre cetera q regie sollicitudini impendebãt exequebat. Nã & austrasiã atq burgundiã vbi gertrudis regina agebat reuisit ius cuiq postulanti dicẽs: ita vt cibo interdũ parceret ne qd a se permissum esse videretur. Pergẽti ex lingonib⁹ cabilonẽ: apud daterram cum balneas peteret brunulphi memoria illi incidit quẽ supradixim⁹ ariberto dũ regni partẽ peteret fauisse. Quã obrẽ accitis quos ad id idoneos nouerat amalgarũ arnobertũq & vuillebaldum his iperat brunulphũ tollãt necẽtq. Qui mox iperata pficiũt. Cum heduos antissiodorosq inuisisset p senonũ vrbẽ parisiũ se cõtulit. Iã eni dagobert⁹ gertrudem q sterilis esset reliqrat Altera supinducta virgine cui nãthildi nomẽ fuit: vsus est potissimũ arnulphi metẽsis atq pipini psilio. Arnulpho fato absumpto cõbertũ colonienseni põtificẽ in demortui locũ suffecit his psultorib⁹ ad psentes regis mores pgruentib⁹ iusticie illi⁹ atq eqtatis tãta fama etiã apud exteros perscribuit vt ex ea gẽtẽ q thursis sclauonibusq finitima est nõnulli dagoberti examẽ ad suas ptrouersias deposcerẽt. Asseuerãtib⁹ isup sclauonib⁹ si ad eos aliqñ pmearet se illi vt suo regi parituros. Regi cum deessent pter vxorũ sterilitatẽ liberi cõcubitu virginis raguetrũde filio marẽ suscepit. Cui aribert⁹ dagoberti frater q p id tps aurelie erat nomẽ dedit appellatusq ad sigibert⁹. Hic inter sacrosctĩ lauacri quas sacerdotes amãdus enũciat oratiões dũ nemo de more xpiano amen respõderet: infãs ipm q tñ dies quadraginta natus esset: cũctis tacẽtibus amen expedito sermone psonuit Qd diuinitus factũ esse qs nõ credat. Iã de hominũ instabili conditione queri possemus si lex hystorie permitteret Dagobert⁹ quẽ iitio principat⁹ pclarissime virtutes cõmendabãt trãsuerso animo eẽ cœpit Quippe q mistrãdi iuris spe frãcię regni vrbes puinciasq cũ visitaret: quosq vi adhibita spoliabat & tanq diui dyonisii obsequiis oĩa deberent ęneas ingenti põdere valuas. Lauachrũ isuper vbi baptismatis mysteriũ sacerdotes explebãt vna cũ diui hylarii corpore nulla cõpẽsatione sacrilegii facta a diuũ dyonisiũ mari ex pictauis trãstulit. Nec tñ tota preda potit⁹ est Altera eni portaturũ dũ naui p oceanũ exportãda cõmittitur in fluctus delapsa ppetuo latuit. Verũ quia male agẽtibus occasio aliqua peccãdi i prõptu suffragat causã sacrilegii esse dicũt pictauorũ rebelliõnẽ: quos vt pesceret dagobert⁹ oĩa ad se belli iure ptinere ratus: postq agros puasisset vrbẽ quoq depopulat⁹ esset menib⁹ oibus dirutis solum arare & in eo salẽ disseminare ad iducẽdã sterilitatẽ iubet. sacrilegio comes libido nõ defuit. Amandus aũt per id tempus vita vir spectatissim⁹ & doctrina cũ peccanti dagoberto verbũ salutis predicat regno extruditur. Sed tãdem resipiscente dagoberto: amandus gratus regi factus est Comitabantur dago-

Ecclesia sãcti dyonisii edificatur & argẽto tegitur.

Brunulph⁹ iussu dagoberti occiditur.

Dagoberti fama.

Sigibert⁹ nascitur

Miraculum.

Dagobert⁹ pictauos spoliat

Libidinosus dagobertus

Bertum quocunq; pergeret pellicũ caterue pter eas quas cõplurib⁹ locis cõptas & reginarũ istar ornatas alebat. Obnitebat̃ tñ regis turpibus factis pipinus de laudis q palatio preerat. fueratq; a clotario brabãtino ducatu donatus. Nec vsq;quaq; sinebat regẽ p tot vicia libere defluere Cuius etiã optimis cõsiliis adiutor accedebat egnauus hõ nobilis & nõ mediocriter prudens. Quorũ perseuerãti cohortatione tandẽ dagobertus sanior effectus est. Interea aribert⁹ tholozates dagoberti frater relicto filio chilperico vita defungitur Quẽ filius nõ multo post secut⁹ ẽ. Quam obrẽ tholozatiũ regnũ dagobertus recepit. Sed omni fere humane fœlicitati pedissequa est aduersitas. Sclauones in thoringiã irrũpere nunciant̃. Selectis copiis cũ ad rhenũ dagobertus venit saxones ad eũ mittũt oratũ vt tributo qd̃ patri filioq; hactenus pependissent leuarent̃ (id eni tãtũ qngentorũ boũ erat) Si id ad rege ipetrarent suis se impẽsis atq; armis sclauones debellaturos spondẽt. Conditione admissa pẽsum saxonib⁹ remissum est. Sed alio vsus aio Dagobertus sadragesillo q pedagog⁹ eius fuerat mortẽ procurauit. Quã cũ vlcisci liberi eius minarent̃ ex procerũ sentẽtia paterna possessione puant̃ rebus oibus ad fiscũ traductis. Interim dũ hec gerũtur dagobertus sigiberto filio austrasiã dimittit dyademate illi iposito attributoq; pberto colonie põtifice & comite palatino adalgiso quorũ moderatiõe regnũ administraretur Eodẽ tpe nat⁹ est dagoberto clodoue⁹ quẽ pleriq; ludouicum appellãt ex nathilde vxore. Quo adulto dissidii causam fratrib⁹ auferre dagobertus studuit distributa cuiq; portione hereditatis. Sigiberto eni ois austrasia ludouico burgũdia neustriaq; cessit. Dehic ad diuos martyres cõuersus inter multas quas illis donatiões largitiõesq; attribuit emporium annuũ mense iunio in campo non procul ad basilica sanctorũ instituit. translata ad ministros ecclesie oi ditiõe id lenditũ vulgus appellat corrupto vt ipse iudico vocabulo. Nã edictũ dici crediderim. Propterea q ad eas nũdinas mercatores suas vndiq; merces edicto regio tanq̃ ad cõe regni mercatũ pferre deberẽt. Vascones ariberto mortuo a dagoberto deficiunt. Qui primũ francorũ cõgressũ egre ferẽtes multis cesis: fugatisq; alii in mõtes alii in siluas sese abdiderũt. Sed cũ ex fuga se recepissent: missis ad domũ nunciis quo duce bellũ gerebat̃: imperata facturo se esse pollicent̃. Ita saluus exercitus i frãciã reuertit: pter auribertũ & paucos quos negligẽter agẽtes iter ãgustias rõcheuallis vascones interemerũt Vasconibus i potestatẽ redacti dagobertus iniuriarum nõ oblitus quas in francos superiore anno britones cõmisissent. Legatis apd̃ nidicahilem britonũ principẽ agẽs bellũ (nisi offensaz purget) cõminat̃. Quo metu pculsus nidicahil ad dagobertũ venit. Quẽ cypiaci agẽtẽ magnis muneribus placauit se cũ oi gente sua & regno dagoberto dedẽs nõ alio aio q̃ illa omia sub dagoberti francorũq; perpetua ditiõe tenere cõfessus. Cũ in verba regis iurasset nidicahil a rege dimissus ẽ. Per id tps epis apud diuũ dyonisiũ dedicãde ecclesie grã a dagoberto conuocatis dum vi. Calen. martii mysterium absoluere statuissent: pridie ipsarum Calẽdarũ hõ lepra admodũ deformis ab edituis ipetrat in ede pnoctare. Vbi dũ vigil in oratiõe pseuerat: videt pspicue xpm comitãtibus eũ petro pauloq; vna cum diuis martyribus dyonisio rustico & eleutherio p fenestrã in basilicã aduẽtare Qui candida veste amict⁹ dedicationis sacrum munus absoluit. Indeq; ad lepra contaminatum pgressus xps. Tu inquit hõ: dicito põtificib⁹ cũ crastina luce ad hanc edem se cõferẽt: eam a me psecratã esse. Cuius rei fidem fecit ifirmi hois cura Nam cõtacta hõis facit lepram oẽm xps auferẽs eã pximo lapidi glutinauit. q̃ ad hunc vsq; diẽ

Aribert⁹ tholose rex moritur & ei⁹ fili⁹ chilpericus.
Tributũ saxonib⁹ remittitur.

Ludouic⁹ seu clodoue⁹ nascitur dagoberto.

Nũdine scti dyonisii qs lẽditũ vocant.

Le Landy

Vascones rebellant

Nidicahil britonũ rex fidẽ pstat dagoberto.

Ecclesia scti dionisii a xpo dedicatur.

per summā admirationē visitur. Quo miraculo attoniti prēsules dedicatione absti nuerūt. hęc causa ē quāobrē freqūes admodū populus ad ecclesiā ipsam vi. Calen. martii cōueniat: firmissime credēs id a xpo deo fuisse perpetratū. Tā multis rebus a dagoberto preclare gestis: rerū p̄sentiū sollicitus nec minus ꝓuidus futurarū ex re gno francorū pōtifices proceresq3 bigargiū ad cōsiliū vocat. Vbi throno insidens aureo duob⁹ sibi assidentibus regibus filiis. inter multa q̄ de breui & misera hoim vita locutus est filios ad mutuā charitatē cohortatus: testamētum cōdidit Quo in p̄mis q̄ xp̄i sacerdotibus donasset rata esse mādat ꝯfectis inde quattuor vno teno re syngraphis vnū lugduni: alterū mettis: tertiū parisii: quartū apud se i archiuis ꝑ petuo reponi ip̄at. Sacerdotes vero id est pōtifices q regis bn̄ficiis donati essent as trictos facit dū de ipius morte nunciū acceperit: trib⁹ ꝯtinuis a morte annis rem di uinā quisq3 i suis locis ter ꝑ singulas ebdomadas faciant Ei⁹ testamēti curatores si gibertū ludouicūq3 filios instituit. Hec rex cū dixisset oēs q aderāt testamētum sub scriptione & sigilis firmāt. Tū dimissa cōtione: domū quisq3 discesserūt. Eodē fer me tp̄e vascones duce hermāno ipleturi q̄ a doino cōsenta erāt cū ꝓxie cypiacū aduētasset: ꝓmisse i regē rebellionis ꝯsciētia admoniti ad diui dyonisii cenobiū velut ad asillū salutis ꝓfugerūt. Que illis cā fuit a dagoberto miam ꝯsequēdi. Itaq3 i fidem recepti abierūt. Paucis deinde exactis diebus rex alui ꝓ fluuio afflictus: apud spino gillum in agro parisiensi cū decubuisset: ad diui dyonisii ędem se trāsferri iubet. Illic qa morbo nō leuaref spe salutis destitutus againū cuius fides ꝓbitasq3 spectata sibi esset accersit Vxorē nāthildē illi filiūq3 clodoueū cōmendat vt ei⁹ ꝓuidētia regnū admistraref. Proceres quoq3 palatinos q aderāt adiurat. regine filioq3 obsecundēt Morbo tādē extenuat⁹ rex āno regni sui. xiiii. dn̄i aūt xpi dc. xlv. Calē. fe. vitā3 mor te cōmutauit. Elatūq3 cadauer eius est vniuersis plachrimātib⁹: & in tēplo martyrū regio apparatu sepultū. De cuius vltimo exitu ansoaldū pictauensiū antistitē (qui paulo añ dagoberti mortē ad siciliā legatus fuerat) hec retulisse litteris tradit Iohan nes erat insulanus anachorita vite scītate famatissimus. Ad hūc ex itiner e diuertens ansoaldus: salutaribus vite sp̄ualis cōfabulationib⁹ vltro citroq3 habitis: cognito ꝙ francus esset: iohānes hoie3 rogat q̄nā esset dagobert⁹ rex: & quibus aliquando morib⁹ vixisset. Cui ansoaldo vita regis ꝑ ordinē enarrante: referā inquit anachori ta sanctitati tuę quenā mihi ꝑ quietē de ipso dagoberto visa accepi: ꝓcumbēti mihi quietis causa qdā multa canicie reuerēdus me excitauit atq3 admonuit orare ꝓ ani mę dagoberti salute q eadē ferme hora vita erat defūctus. dū expergiscor iussa senis ipleturus: ecce in medio mari turbā demonū cōspicio: q animā regis cymba deuehē tes ad pœnas rapiebāt. Sed dagobertus aduers⁹ sęuiētes in se demones frequēter tri um beatorū hominū opem inclamabat: martini dico mauricii & dyonisii martyris Ad cuius preces mox procella cum fulgure atq3 crebris imbribus exorta viri quos a dagoberto imploratos dixi candidis ornati vestimētis ad me se cōferētes: se eos eē ꝯfitentur qui opitulaturi dagoberto aduenirent. Nec mora supplicis animā regis tormentis eximentes secu3 in cœlū rettulerunt: sine intermissione hoc dauidicu3 re petētes. Beatus quem elegisti & assumpsisti in atriis tuis. Replebimur in bonis do mus tuę. sanctū est templū tuū mirabile in ęquitate. Hęc diligenter ex iohanne co gnita ansoaldus in franciā reuersus multis cū fideliter enarrasset audoenus rotho magensis antistes & dagoberti cancellarius q propter sanctitatem & vitę merita in numerū sanctorum postea relatus est: litteris ascripsit.

Dagoberti testamentū

Legati vascōnū metu regis ad ecclesiā sancti dionisii cōfugiunt.

Visum i morte dagoberti

Clodoueus a gaino tutore francorum atq̧ burgūdionū regna suspiciens tertia paterne supellectilis parte nāthildi matri attributa reliqua cum fratre sigiberto ex ęquo diuidit. Inde duce matre aureliā ꝑfectus est. Vbi ad se ex burgundia venientes proceres in sua verba iurare fecit constituto illis principe palatino flaucato qui & burgundus erat. Cui vxorem ei desposat ranobertam nanthildis neptem que scilicet virum in officio & fide erga regem contineret. Sed inuidens flaucato vuilebaldus magne apud burgundos ptātis: hois despiciebat iperiū. Qđ postq̄ regi innotuit vuidebaldum ad se augustudunū vocat. Quo cū aduenire collecta iuuenum manu nō detractaret: premittit ageluulfum valentinū pontificē & vuiscone comitē explorare quę esset de illo apud aulicos sentētia. At ingressis heduum nunciis flaucat⁹ portas claudit: & copias in vuilebaldum ocissime mouet. Inito ꝑlio vuilebaldus occidit: & flaucatus graui vulnere sauciatus est. Cuius filius aubedo patris periculo excitus multam hostium cedem fecit. Nāthilde nō multo post mortem obeunte (que eodem quo dagobertus sepulchro condita est) Clodoue⁹ moderari rempublicam solus cepit. Cuius quarto regni anno tāta annone caritas fuit vt fame atq̧ inedia populus absq̧ modo deperiret. Cui malo rex occurrēs: tectum quod argenteum erat a templo martyrū auferri & per loci abbatem agulphū indigentibus & peregrinis sine vlla precii diminutiōe distribuere iubet. Mox a landerico parisiorum āntistite impetrat: liberos ab eius potestate dimitti ministros qui monasterio deputati erant: vt omni libertate donati sine molestia deo inseruirent. Huiusmodi religiosis operibus cum maxime operā daret clodoue⁹: neq̧ vllis agitaretur bellis: aperto diui dyonisii feretro brachii partē inde abstulit. Quod tamet si reuerēter haberet ꝑten⁹ tn̄ mente cōsternat⁹ humi concidit. secuteq̧ sūt p dyonisianū templū tenebre. & rerū oīum obscuritas vt qui illic aderāt pauitantes citissime inde aufugerēt. Rex & si insano nō dissimilis esset: brachii partē ablatā auro circūdatam & gēmis multis decoratā beato corpori restituit. simulq̧ donaria monasterio attribuit: quibus meliorē sibi mentē recipere posset. Qui & si paulo meliusculus extiterit: prę se tn̄ tulit insanię vestigiū. Quo annos duos afflictus tādē interiit expleto regni sui anno decimosexto: xp̄i sexcētesimo sexagesimo secūdo. Appositusq̧ est ad patris monumētū. Cui nulla sane virtus assignari potest. Nā inter gulam libidinesq̧ & summā auariciā (q̄bus clodoue⁹ culpabat) nemo recte estimauerit virtutem diuersari. Reliquit ex batilde saxonū genere illustri liberos tres: clotariū: childericū: atq̧ theodericū. Hec est batildis q̄ calense monasteriū a clotilde regina diuo georgio dicatū: quia augustū erat dirutū ampliauit. vbi cū virginibus sacris monialis facta religiose cōuersata est. Cuius itē opus est corbiēse cœnobiū. Per hęc tp̄a leonardus eremita cenomanus enituit. Passus multa vt dissidentes francos in pace cōtineret. Clotario paterna possessio obtigit: q̄ autore matre dū adolesceret regno prefuit: constituto primario palatii ebroyno. Hic ille est ebroynus qui diuo leodegario sancto heduorū antistiti oculos euulsit. Et lambertū leodiorum ꝑsulem sua ecclesia extrusit. His temporib⁹ traditur extitisse virgo illustris gertrudis. Et apud latiniacum a fortino monasterium institutum. & a felone viro sancto cœnobium sancti mauri quod de fossis nomen habet. Diuus quoq̧ eligius nouiomi. Audoenus rotomagi / Richarius in pontiuiaco / Germerus apud flayum in agro beluacensi clari virtute habiti sunt. Clotario post quartum imperii annum defuncto: franci Theodericum minorem natu in regem assumpserunt: misso in austrasiam ad

Nota cōtentionē iter duos burgundos.

Regia nāthildis moritur.

Caritas annone per frāciā.

Nota regis casum.

Leonardus.

Gertrudis

vulphanum childerico qui eũ animo leuem instituerat. Per theoderici incuriã atq; secordiã res francorũ deterior facta est. quippe cũ respublica cubiculariis regiis & pfecto palatii libere crederetur: regi vero per inertiã mos inoleuit: palatio nisi ad Calendas maii nõ ingredi moderationẽ omnẽ aliis pmittere. ostẽdere se populo vno dũtaxat die. A quo salutatus & muneribꝰ donatꝰ: cũ & ipse reciproca populo dona exhibuisset domũ abire: ibiq; toto anno incolere. In hoc tã inerti ocio ebroynus occasionẽ nactus: opprimere & vexare cõplures cœpit: rem omnẽ in theodericum transferens. Vnde indignati pceres theodericũ monasterio includũt: & ebroynum malorũ omniũ principẽ cõprehensum ad luxouiũ cœnobiũ mittũt. Inde childericũ ex austrasia cum vulphano reuocatum regem appellant. Cuius facti statim eos pœnituit. Nam childericus malis moribus iuuenis: cũ plurimos pessundaret: quẽdam bolidũ supremę nobilitatis hoiem innocentẽ deligatum palo crudelissime verberibus affici iubet. Quo dimisso: reliqui proceres cũ eo cõiurãt. Cuius cõiurationis primarii fuerũt nigebertus & amãbertus. Hi igitur childericũ in silua venantẽ circunsistũt atq; occidũt. vna cũ vlcide regina prǫgnante. Vuphano autẽ (rege interfecto) cura fuit austrasiã repetẽdi. At franci autore leodegario heduo lendesillũ palatio pficientes: theodericũ accisciũt. In quem ebroynus ptempto cœnobio egressus: collecta pditorũ hoim manu bellũ mouet. Fugatq; baccauillam vsq;. vbi direptis theoderici thesauris: cũ creciacũ rex se recepisset: rebꝰ ppositis: ebroyno palatii magistratum restituit. Qui ebroynus venientẽ ad se post fidẽ interpositam lendesillũ occidit Complures prætera pceres relegauit: theodorico illic oia pmittente. Cognito quid apud frãcos p ebroynũ pmitteret: martinꝰ & pepinꝰ exercitũ cogũt. Apud bicophalum prǫliũ atrox cõmissum est: ita vt multis vtrinq; cadentibus. Theoderico tandẽ hostis cessit: pepino in austrasiã: martino vero Laudunũ fugiente. Sed martinũ ad se per inducias secũdo accersitũ ebroynus necat. At cũ finẽ ebroynꝰ psequẽdi q̃plurimos non faceret: insidiis hermefredi tandem imperfectus est. Mortuo ebroyno franci garaconem palatio prǫfecerunt quem non multo post gillemarus eius filius a magistratu deiecit. Hic post bella aduersus pepinũ gesta cum repentina morte interiisset: garacon pater dignitatẽ prǫfecturǫ recepit. Sed eo nõ multo post defuncto anceps inter francos q̃stio fuit quẽ in demortui locũ ordinarẽt: in bechariũ tandem conuenerunt parui pensi hominẽ nec tanto magistratu dignũ. Francorũ dissidio cognito pepinus arma capere instituit: castraq; apud textricium locat. Ibi theodericus fuso exercitu fuga salutem petit: bercharius aũt insidiis suorũ occisus est. Pace tãdẽ cũ theoderico cõposita pepinus magistratũ palatii suscepit. Qui ppterea ꝙ in austrasiam pfecturus erat nordobertũ in magistratu sibi substituit. Per id ferme tps theodericus cũ annos decem & nouem regnasset morte interceptus periit. relictis ex clotilde vxore liberis duobus clodoueo & childeberto. Sed clodoueus ãno regni sui tertio mortuus est: childeberto ei succedente. De cuius rebus gestis nõ secꝰ acsi nihil prǫclarum edidisset quicq̃ scriptũ non extat. Sepultus est apud diuum stephanum in oppido cauciaco. Filio quem reliquerat Dagoberto qui secundus appellatus est regni gubernaculum permissum est sub tutela plentrudǫ pepini vxoris & theudoaldi prǫfecti palatii. Erat pepino carolus martellus filius quẽ grossum appellatũ accepi: & cui hastrallu3 non longe a leodiis cum agro adiacenti ptinebat quem plentruda nouerca persecuta cõprǫhensu3 in custodia colonię habuit. Orta deinde inter proceres ppter theudoaldi violentiam seditione: cu3 diu digladiatum

Theodericus ignauus rex.

Ebroynus

Theodericꝰ rex torpens monachꝰ efficitur

Bolidꝰ a childerico iiuriis afficitur

Childericus a coniuratis dũ venatur occiditur cum vlcide vxore

Ebroynꝰ bellum mouet.

Pepinus pupillus

A filio pater magistratu deiicitur

Theodericus fugatur

pepinus palacio prefectus.

Mors theoderici regis.

Dagobertus

Seditio in francis

esset:dagoberti fortuna deterior facta est. Vnde pulso magistratu theudoaldo frã-
ci rangafredũ principẽ palatii noiauerũt. Qui mox excitato ad rẽ fortiter gerẽdam
Dagoberto per carbonariã siluã ad mosam flumẽ vsq; copias ꝓmouit vastatis vn
diq; atq; incensis agris.Quo tpe martellus custodia elapsus est: & dagobertũ mors
occupauit. Eodẽ ꝓpe tpe Ambertus abricẽsis põtifex in colle altissimo sancti Mi
chaelis cœnobiũ exędificauit cũ ageret annus salutis septingentesimus nonus.Erat
sacerdos qui daniel appellabatur q cũ bonę ęstimationis esset hũc assumptũ pala-
tio ꝓponunt: ꝑmisso imprimis vt cęsaries illi barbaq; adolesceret quã per sacerdotii
legem tondere sepius oportebat.Capillo adulto regẽ proceres consalutant: appel-
lantq; pro daniele chilpericum. Martellus libertate adepta: pipini patris magistra-
tum hoc est palatii pręfecturam recuperare omni studio cõtendit:clotariũq; in da-
goberti locũ constituit. Qui cũ militũ delectum iã haberet: chilpericus accito ranga
fredo & frisonũ duce qui amicitiã cum chilperico inierat ad mosam fluẽtum castra
promouit.Post atrocissimũ conflictũ martellus in fugã se vertit. Sed receptis ex fu-
ga copiis pręliũ cũ sæpe redintegrasset pugnatũq; varia vtrinq; fortuna diu fuisset
tandem apud ablauũ chilpericus superatur.Verum cum ex fuga se recepisset:bellũ
iterũ mouet.Cui auxilio fuit vasconũ pñnceps eudo. Sed benigniore fortuna vsus
martellus:hostẽ fudit in agro cameracensi in loco qui vinosus appellatur. At eudo
assumpto fugę comite chilperico:sublatisq; regis thesauris aureliã inde in vasconiã
profectus est. Fugientẽ vero martellus assequi non potuit.Sed rangafredum ande-
gauiã petentẽ vna cum ciuitate in potestatem recepit. Clementia tñ vsus martellus
hostẽ libertate & ciuitate donauit. Anno mox insequenti missis ad eudonem lega-
tis: receptoq; chilperico:vasconi pepcit. Interea clotarius obiit mortẽ.Restitutusq;
in regnũ chilpericus nõ diu supuixit.Cui successorẽ fecere franci ex martelli consilio
theodoricũ dagoberti filiũ: quẽ calle apud moniales virgines educatũ autores tra-
dunt.Ad hũc modũ martellus recepta palatii pfectura:grandẽ exercitum contrahit
Inde rheno traiecto per deuictos sueuos ad baugarenses vsq; qui vltra danubiũ i-
colunt ducit. quibus fusis superatisq; postq̃ maximã germanię partem in ditionem
recepit:præda spoliisq; impeditus in franciã victor regredit. Vbi cũ de eudonis va-
sconis defectione nunciũ accepisset:ptinus in eũ expeditionẽ parat.Sed martelli ad
uentũ eudo nõ sustinẽs in penitiores regionis locos se abdidit : quẽ anxie quęsitũ
neq; inuentũ martellus reducto in franciã exercitu dimisit. Eodẽ tempore deficiẽti-
bꝰ a fide sueuis:martellus leufredũ alemãnię ducem fudit: eãq; regionem cum ipsis
sueuis subiugauit.His tot victoriis clarꝰ domũ se recepit. Tali ꝑfecto principe opꝰ
eo tpe erat:cũ insurgentibus vndiq; bellis francia quateret. Edulo nãq; perfidus
vasco vindictę appetẽs ad hyspanos ꝓfectus: abidiramũ regẽ religioni xpianę in
festissimũ hostem magna victorię spe allicit:francos petat.Ille non magno labore p
suasus adeo grandẽ exercitum cogit:vt nõ vincere modo galliã: sed in ea perpetu-
as sedes habere statuisset.Nã cum innumerabili militũ manu vxores vna & cũ vni-
uersis fortunis liberos eduxit.Positis apud burdegalã castris ciuitatẽ expugnat: tẽ-
plis direptis incẽsisq;.Paribꝰ deinde calamitatibus pictauos psecutus: cõcremata di
ui hylarii ęde:turonũ adorit. Sed hosti occurrens martellus magnam stragem edi-
dit:ferũt eñi in eo prelio trecenta octogintaquinq; milia hostium occubuisse/cũ ta
men ex martelli exercitu ille tantũ quingẽti cecidissent . Eius victorię causa cogno
mentum martello fuisse quidã autores tradũt.Nam carolo nomẽ illi erat ex pellice

Daniel sacerdos rex efficitur & chilpericus appellatur.

Abidiramus rex gothus hyspanus in galliã venit.

nato quē pipinus in deliciis habuerat. Queadmodū enim ferrum martello obtūditur ita hostiū ferocia martelli egregia virtute contrita est. Re bene gesta: cōiectis in vnū locum spoliis martell⁹ militi prędam distribuit. Ipse vero per tot bella cēsu pecuniaq; extenuatus: cū cōpertū haberet ꝓceres egregiā operam reipublice nauauisse: fortunisq; suis destitutos esse: decimas quæ cleri erāt nō dissentientibus epis: ꝓceribus dū bellum aduersus xpiane religionis hostes gererēt percipiendas attribuit ꝑ sancte iurans si vitam diu viueret se oia & multo maiora sacerdotibus repensurum Eius sacrilegii pœnas luere apud inferos martellū eutherius arelateñ. pontifex se ꝑ quietē vidisse diuulgauit. Post hec eudo: quo auctore abidiram⁹ in franciam demigrasset: in gratiā martelli restitutus magnā cladē ex his q superer ant hostib⁹ fecit Ego illud seculū fato aliquo infœlix putauerim: in quo vix quietis momentū frāco militi cōcessum est. Deinceps abidiramo superato noui a burgūdia mot⁹ nunciātur. Quo se cōferēs martell⁹ burgūdiones nō difficillime cōpescuit prędiis omib⁹ locis impositis. Mox autē eudonis morte cognita in vasconiā magnis itinerib⁹ ꝓficiscit. Quē oēm ꝓuinciā cū recepisset: in franciā cōuersus est. A vasconibus aduersus frisones dimicandū fuit. Id bellū classe ꝑparata cōfectū ē. Sūt eni frisones ad septētrionē maritimi rhenū qua parte oceanū ifluit attigētes. Cū radbodo gentis eius duce ad flumē burdonā pugna ꝯgressus martell⁹ hostē falsa deorū religione deceptū fudit: & occidit anno salutis septigētesimo trigesimo quinto. Per id tēpus Vuandali sedibus suis relictis cū finitimos sibi populos vexassent: in franciaʒ crudeli agmine ad senones vsq; irruperūt. Sed ipetu i eos facto vrbis ātistes obbo obsidione liberata ciuitate hostē in fugā vertit. Huius gētis Vuandalorum origo sicut & gothorū atq; humorū a scithis esse tradit. Qui patria a gothis pulsi: ideq; ad danubiū fugientes cū illic sedes lōgo satis tp̄e habuissent: gimerith gothorū rex eos a danubio exturbat. Coacti igit romanorū legib⁹ audire: a cōstātino ipetrāt locū ad incolendū sibi dari. Pānoniāq; annos sexaginta obtinuerunt. Donec stilico aduersus archadiū honoriūq; imperiū affectantes: Vuandalos ad belli societateʒ acciuit. Qua occasione excitati barbari: ꝑ gallias primū diu grassantes: & inde a gothis depulsi in hyspaniā trāsgressi yspalim ciuitatē obtinuere. Cuius oēm late regionē vuādalusiā a noīe gētis appellauerūt. sed cū honorio doleret gothos italiā vastare: hyspaniam illis ꝑmittit. Vnde nō multo post Vuandalos deiectos affricā petere cōpulerunt. Vbi ad belisarii tp̄a incolētes iustiniani edicto ꝑ belisariū: regnū & gētē amiserūt. Sed rē cœptā repetam⁹. Orta deinde in burgūdia seditione lugdunum ire martell⁹ festinat: cui⁹ aliquot ciues defectionis auctores pœna afficit. Inde ꝑtergressus: arelateq; aliisq; munitiorib⁹ locis ipositis ꝑsidiis: domū rediit. Nec qes felso pricipi. Rheni accolas frācorū ꝯtinuos hostes armis iterū ꝑdomuit. Nec defuit tot incōmodis auinio: ꝓuincię munitissima ad rhodanū ciuitas. Eā gothi ex hyspania/duce maranco irruēres occupauerāt. Quā mox martell⁹ obsidione cinctā ꝑ childebertū fratrē oppugnat. Qua re cognita/reguli gothi suppetias maranco ferūt: opē preterea ꝯferēte amero rege: nō ignobili gotho. Aduersuʒ quos mari delatos martell⁹ cū exercitū duxisset: reg'os fudit: reliqs fugā capiētib⁹. Rurs⁹ repetētib⁹ bellū gothis cū narbonēseʒ agrū icursionib⁹ arelatēseq; vastarē accito luprādo lōgobardorū rege grassātē hostē martell⁹ exturbauit. Redeūtē idē martellū morb⁹ iuasit. Quare admonit⁹ filiis hereditatē distribuit. Carlomano austrasiā: sueuiā alemāniāq; & thorigiā: pipino frāciā reliquēs: griffone derelicto: q oiʒ ifim⁹ natu erat Quę cā fuit isurgē

Decias martell⁹ ꝓceribus frācis assignat

Mot⁹ belli in burgundia.

Bellū in frisones.

Frisones.

Vuandali i senones.

Vuandalorū origo.

Auinio ciuitas

Fusi gothi.

tis postea belli. Inter hec childericus velut belua nihil cogitās: tps ocio & voluptatibus exigebat. At pipin⁹ brabancie princeps futuris ꝓuidens in burgōdiam quę sibi a martello relicta esset irrumpēs: eā cū festinatōe occupat. Interim ingrauescente morbo martellus morte extigit ānis admistratiōis ei⁹. xxv. exactis. Cui⁹ sepulchrum ex alabastro apud diuū dyonisium ꝓxime maiorē templi arā ad hoc vsq₃ tps visitur. Griffoni quē minimū natu diximꝰ erat mater sunahildis odenis baioarię ducis neptis mulier cordata. Que iniquo aīo ferēs griffonē a patre testamēto ꝑteritum: filium excitat hereditatis portionē ex fratrib⁹ repetere. Nec mora laudunū plenus spei iuuenis occupat: bellūq₃ fratrib⁹ seorsum indicit. Quē lauduni obsessum frēs vltro ad se veniētē capiūt. Carloman⁹ ne interim dū meliorib⁹ regni reb⁹ aīm itēdit reb⁹ noui griffo studeret: ī nouo castello qđ non ꝑcul ab arduēna silua erat in custodia asseruari iubet. Inde aduersus aqtanos expeditionē carloman⁹ pipinusq₃ ꝓmouētes (duce hunauldo superato) ꝓuinciā subiugarūt. Cū aūt pictauie castra haberēt regnū qđ antea cōi ꝯsortio possederāt inter se partiti sunt. Sed redeūti carlomano cognita alemānorū defectōe ducto ī eos exercitu: agros īcēdit atq₃ ita dirutis ad solū ꝑpluribꝰ locis: cū frācos repeteret: odilonē boiarię ducē arma agitare & bellum aduersus reges parare nūciat: Cui⁹ temeritatē facile reges ꝯpsserunt. Nec mora ī saxones bellū insurgit. Quos carloman⁹ se solo (ductis aduersus rebellē copiis) ꝑdomuit. Hic carloman⁹ cui secūdorū negociorū turba odiosa maxime esset pipino regni administratiōe attributa romā ꝓficiscit. Atq₃ a ȝacharie tūc romano pōtifice religionis habitū ꝓfessionēq₃ recipiēs: deo militauit ī cenobio qđ suis impēsis ī mōte soracte extruxerat. Eo cū se cōplures ex nobilitate francorū eius visitādi gratia crebo cōuenirēt: ad montē cassinū demigrauit. At lōge alio aīo griffo permoleste ferebat pipino subiici. Libertatē igiť nact⁹ ad saxones se recipit. ibi collecto (vt ipse arbitrabať) iusto exercitu: aduenienti pipino occurere ad onacrā amnem: loco quē orhemū incolę vocant nō formidat. Pipin⁹ aūt ad fluuiū mussahā in vico strahūgo castra fecit. Nullo tñ ꝑlio cōmisso: in colloquiū ventū est: atq₃ ita re infecta discessum. Griffo qdē cognitā saxonū ꝑfidiā hñs in baioariā cōtēdit. Vbi allectis ī suā beniuolētiā ꝑ multis ꝓcerib⁹ frācis: ducē tassillonē hospitem ducatu exturbat. Ea re cognita pipin⁹ cū magnis copiis in griffonē ꝓgressus: deprehenso griffone tassillonē restituit. Griffonē aūt sex vel vt a nōnullis scribiť duodecim comitatib⁹ apud frācos donauit. Quib⁹ nō cōtētus eo ipso āno quo hęc gesta sūt ad gayfirū aqtanię ducē defecit. Pipin⁹ regū frācie inercia ꝑspectauū domi delitescerēt nec reipublice ꝓcurationem vllā susciperēt ȝachariā romanū antistitē ꝑ archiepm biturricēn. burchardū & furadū ipsius pipini domesticū sacerdotē ꝯsulit: vter ad rēpublicā gerēdā potissimū idone⁹ ex regib⁹ eēt: is ne q ocio domi tps cōtereret nihil agēs: nihilq₃ oīno curans: an q īdustria virtuteq₃ publica negocia moderareť intētus atq₃ sollicitus. Ad pipini ꝯsulta respōdit ȝacharias: eū regni gubernaculo dignū eē q prudētia spectatus rēpublicā diligēter curioseq₃ cōponeret. Quo rñso adducti ꝓceres pipinuȝ sibi deligūt regē & ex ȝacharie sentētia atq₃ auctoritate illū cōfirmāt: quē bonifacius (q cathalogo sanctorū ascribiť) suessione more regio vnxit. At childericus hō vecors detonso capillo monasterio deputatur. anno dñi septingētesimo quinquagesimo. Eodeȝ anno quo regni diadema pipinus suscepit. saxones bellū mouent. Quos ad vusuram flumen prelio iterū victos rex in suā potestatem accepit. Franciam inde repetenti griffonem quē ad gayfirum aquitanię ducem defecisse cōmemorauimus

Carloman⁹ religionē profitetur.

Mons soracte in tuscia.

Griffo hospitē suū tassillonē possessiōe exturbat.

Pipin⁹ zachariā pōtificē romanū cōsulit.

Griffo necatur.

interemptũ fuisse nunciat. Curauit preterea religiosus princeps auctore remigio ro thomagorũ antistite: emẽdatiora facere q̃ antea rudia & inculta ĩ ecclesiasticis offi ciis cantabant. Per id tẽpus stephan⁹ secũdus põtifex roman⁹ vrbe egressus carisi acum ad pipinũ se cõtulit. Pipinũq̧ in regẽ francorũ sacrauit. Cã ꝓfectionis fuit. Alstulphus lõgobardorũ rex grauiore tributo romanos ꝓmebat: indicto cuiq̧ ro mano capitali censu atq̧ annuo. Pontifici ꝓpterea suppetias fere pipin⁹ pollicetur Interim dũ ad expeditionẽ se pipinus parat põtifex apud sanctũ dyonisiũ diuersat⁹ est. Stephanus aũt vt regi gratificaret pipino bñdixit: & posteritati ei⁹ atq̧ qui te meritate aliqua aduersus francos bella mouerent cõione xpiana interdixit. Alstul phus aũt spem capiẽs pipinũ frãcia retinẽdi. Carlomanũ quẽ in cassinẽsi cœnobio monachũ factũ esse scripsim⁹ ad pipinũ ire iubet Cuius aduẽtu pipin⁹ nihil a sen tẽtia mot⁹ carlomanũ in viẽnensi monasterii ꝯtinuit vbi egritudiẽ ꝯtracta defũct⁹ est. Primo ĩsequẽti vere pipin⁹ in lõgobardos exercitũ ducit. Cui ad alpiũ angusti as occurrẽs alstulphus trãsitu francos ꝓhibere ꝯtendit. Sed irruẽtium in se franco rum impetũ nõ sustinẽs papiã se recepit. Ibi milite franco circũuallat⁹ obsides qua draginta pipino dat. Iuratq̧ romano põtifici q̃cunq̧ abstulisset restituere Atq̧ ita attributis stephano militũ firmissimis copiis põtificẽ in sedẽ pipinus restituit. Co gnito pipini in frãciã abscessu: Alstulphus neq̧ obsidiũ neq̧ iusiurãdi curã habens nullis se ꝓmissis absoluit: Eã ob rẽ pipin⁹ superatis iterũ alpib⁹ alstulphũ papię ob sidet obsidione ꝓssus alstulphus rauẽnã pipino cũ aliis quas põtifici abstulerat ali quot vrbib⁹ q̃ in exarcatu erãt restituit. Receptas pipin⁹ stephano assignat. Ipse ve ro alstulphus nõ multo post ęquo forte delapsus ceruicẽ fregit. Eodem tempo re pipino apud cõpẽdiũ agẽte venere ad eũ ex cõstãtinopoli legati ꝯstãtini ĩpato ris leonis filii q̃ sacras ad sanctorũ reuerẽtiã imagines fieri ꝓhibebat Eiq̧ imparatorio nõie miri operis organa dono dedere Eius legatiõis nulla cã lr̃is mãdata ẽ. Credo pipini fama imparatorẽ adductũ fuisse. Ideoq̧ nouo pricipi gratulari voluisse amici tiamq̧ eius expetiuisse. Venit preterea magna ꝓcerũ suorũ nobilitate comitat⁹ dux baioarię tacillo q̃ ĩ verba regis iurãs illi se & gẽtẽ fortunasq̧ oẽs suas ꝑpetuo sum misit. Saxones vero quib⁹ odio semp fuerat francorũ nomẽ ꝓficiscẽtẽ in saxoniã Pipinũ aditu intercludere conati sunt. Sed irruptiõe facta pipinus hostẽ retro abi re cõpellit. Victos deniq̧ annua trecẽtorũ validissimorũ equorũ pẽsione pipinus mulctauit. quos ad se quotãnis in frãciã parlamẽti tp̃e deducerẽt Sic eni publicũ ad iusticiã ministrãdã cõuẽtũ frãci vocant Cui⁹ instituẽdi autor ab hystoricis nõ tra ditur: Id eni cuiusq̧ ãni definito tp̃e loco quẽ rex designasset habebat Verũ quãdo q̃dẽ hec g̃nalis ex toto regno coitio ĩpẽsis & laborib⁹ ꝯuenẽtes afficiebat obserua tũ postea ẽ vt ex maiorib⁹ ciuitatib⁹ & ꝓuĩciis periti iudiciorũ & ꝯsuetudĩs hoĩes ad id mun⁹ delecti ius cuiq̧ ꝑ ꝓuocationẽ litigãti dicerẽt. Que institutio cũ vaga ĩ terdũ incertaq̧ ꝯmutatis sedib⁹ eẽt decreta ẽ. parlamẽto apud parisios curia & se des in qua iudices designati se iugiter sisterẽt perpetui ꝓuocationũ definitores qui octoginta sunt ãnua ex regis fisco stipẽdia capiẽtes Et hi q̃dẽ ꝑ quattuor curias dis tributi seorsum cõsidũt suosq̧ ꝑsidentes habẽt. In ꝑma quã frãci camerã vocãt ꝑsi dentes quattuor: & ꝯsiliarii trigĩta causas & lites audiũt. dilatiões & q̃ ad iuris co gnitionẽ attinẽt cõstituũt. Leuiora quedã & tẽporanea finites. In reliquis singulis duabus cameris decẽ & octo inq̃sitiõibus presunt: q̃ enquęstarũ. i. ĩquisitionũ ꝯsili arii dicunt q̃bus presidẽtes quattuor ꝑficiunt. Horũ oim pars ex clero parsq̧ ex

Stephanus secundus papa Pipino & eius posteritati benedixit.

Alstulph⁹ a pipino vicitur

Legati imperatoris ad pipinum.

Tassillo bauarie dux.

Saxonib⁹ tributũ iponitur

Institutio parlamenti.

laycis ꝯstituit. Sententias dictãt. Quã statutis diebus alter p̄sidétiũ in p̄ma curia palã enũciat. Idq̧ arrestũ.i.fixũ & firmatũ vocãt: a quo videlicet nemo ꝓuocare possit. Qui vero re⁹ sentẽtiã in se excipit sexagita librarũ turoñ. mulcta afficit. Si qs tñ i iudicio error admiss⁹ reo eẽ videbit: errorẽ ꝓponẽdi & i iudiciũ eiusdẽ curię deducendi ptãtẽ hab3: nec pri⁹ audit: q̃ duplicatã mulctã deposuerit. Quarta curia ẽ eorũ quos reqstarũ.i.supplicationũ palatii magistros vocãt. Apud quos cã eorũ tm̃ agit q regis obsequiis deputati: vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidẽ iudicib⁹ q sex sũt ꝓuocare ad parlamẽtũ licet. At cũ i decidẽdis iudiciis nod⁹ aliqs & anceps in cã difficultas surgit: oĩm curiarũ & camerarũ ꝯsiliariis ꝯueniẽtib⁹ sentẽtia fert. Ei⁹ parlamẽti tãta fuit semp apud frãcos autoritas: vt q̃ rex ipe de re publica deq̧ iure & ꝯuẽtib⁹ regni statuerit ea sine hui⁹ senat⁹ decreto nõ ꝓcedãt. Sũt p̄terea ipsius parlamẽti cõiudices dũ adesse volũt franci pares: de qbus postea scribendũ nobis est. Atq̧ vt huius sacrosanctę cõtionis regẽ autorẽ esse certũ sit: regia singulis qbusq̧ annis rescripta edunt: qbus ad diui martini diẽ festũ.i.secũdo idus nouẽbris parlamẽtũ incoãdi iudicibus a rege autoritas dat. Ad hoc p̄terea parlamẽtũ spectant octo alii supplicationũ magistri: q regii hospitii peculiari noĩe appellant q regi frequẽtius assistũt cancellariã sectãtes. Et hi post primę curię p̄sidẽtes oĩ3 primi sedẽs His ergo cũ frãcie parib⁹ cõprehẽsis: cẽtũ oĩno sunt: qbus appellationũ cognitio regaliarũ quoq̧ & pariũ cause cõmittunt icõmutabili sentẽtia terminãdę. Iã ad pipinũ redeamus. Vix hac in saxones expeditione liberato pipino: gayfirus aquitanus defert: sacerdotũ ꝓuẽtus sibi vsurpare. Quãobrẽ missis ad eũ legatis: rex iubet ab hac temeritate tẽperet. ablataq̧ sacerdotib⁹ restituat. S3 cũ impata facere negaret pipin⁹ apud childoacũ castra habuit. Cognito regis aduẽtu gayfir⁹ beniuolẽtiã simulãs missis ad pipinũ algario atq̧ ytaro obsidib⁹ resarciturũ se oĩa ꝓmittit Exceptis obsidibus rex in frãciã reuertit. At gayfir⁹ icõmodorũ q̃ a pipino ptulisset memor cabillonẽ burgũdię vrbẽ copias mittit: q̃ & vrbẽ & late circũpositum agrum populent Agebat tũ in publico cõuẽtu apud duriã pipin⁹. Perfidia gayfiri cognita: vlisci iurisiurãdi cõtẽptorẽ pergit. Castellis cõplurib⁹ solo ten⁹ dirutis borbonium chanteliã atq̧ claromõtẽ recepit. Inde cũ lemouicas ꝑuenisset oĩb⁹ igne ferroq̧ cõsumptis exercitũ i franciã hybernatũ mittit. Ei⁹ Belli aduersus gayfirũ fine3 cũ pipinus maxime optaret: crebras expeditiões in aquitaniã duxit: quã infestissimis incursionib⁹ vexat. Et q̃uis hostiliter p oẽm regionẽ frequenter miles francus grassaret gayfirus tñ nec in aciẽ ꝓdire nec apto p̄lio decertare ausus est Excursa aqtania deficientibusq̧ ad pipinũ plurimis vrbibus gayfirus a suis necat. Erãt in supellectili gayfiri manuũ integumẽta q̃ nũc chirothecę appellant: q̃ ꝑ vnionibus aliisq̧ p̄ciosioribus gẽmis intexta erãt ad ornamẽtũ festis diebus gayfiro erãt. Hec recepta pipinus i templo diui dyonisii appẽdi iubet Quę cruci aureę q̃ supra ara3 maiorẽ extat appẽsa diu visa sũt. Bello aquitanico exacto & gayfiro apud petragoricos necato: xantonas pipinus petit. Ibi ꝯtracta infirmitate cui intercus nomen est mox turonũ. deinde parisiũ se cõtulit: vbi paucos post dies vita decessit elatusq̧ est funebri pompa: & cõi oĩm luctu in monumẽtũ qd' i diui dyonisii edę illi extructũ erat sepultus Anno xp̄iane gratię septigentesimo sexagesimo octauo. Du3 hic pipinus regno francorũ p̄eest dux aubertus ex Ida burgundorũ ducis sorore robertũ filiũ excepit qui ob vite turpitudinẽ & flagitia dyabolus cognominatus est. sed tandẽ respiciẽs moribus fuit optimis & gratiam obtinuit sanctitatis.

Pipin⁹ ꝓ cleri libertate gayfiro aqtanorũ duci bellum i dicit.

Gaifir⁹ a suis necatur.

Robertus diabolus.

Eiusdē compēdii Liber quartus.

Ipino pusillo duo fuere ex Bertha liberi supstites carol⁹ & carloman⁹. Qui ābo ex sentētia ꝓcerū reges appellati: ptito inter se equabili portiōe paterno regno Carloman⁹ suessio ne: Vuarmācię carol⁹ dyadema suscepit. Sȝ carlomano breuior vita fuit. Hic auctior fact⁹ carol⁹ toti sine intercisiōe regno dn̄ari cepit Moxq̧ hermenaldo sibi familiari ātissiodorū dono dedit: eūq̧ comitē appellauit. Nec mora iterposita: cū accepisset hunuldū aqtanie vrbes q̄s pipin⁹ subegerat ad defectionē sollicitare cōparato exercitu aduersus rebellē ꝓgredit̃. Quē i fugā versuȝ & ad lupū vasconū ducē se recipiētē mira celeritate carol⁹ ꝓsequit̃. Sed priusq̄ in lupū moueret: ad euȝ legatos mittit: q dedi sibi hostē petāt alioqn belli oēȝ molē i sese excepturū. Lupo cōsiliū fuit nō hunuldū modo sed se quoq̧ cū oi vasconia caroli ptāti committēdi Recepta vtraq̧ ꝓuincia carolus cum in frāciā venisset adriani primi romani pōtificis legatos audiuit. His mādatū erat petere a carolo auxiliū aduersus desideriū lōbardię regē quo oppressore multa oppida vi: multa spōtanea deditiōe a romana ecclesia defecerāt. Legatis carolus respondet se id curaturū: subuēturūq̧ beato pōtifici. Igitur missis ad desideriū nūciis petit ab iniuriis desistat. Restituatq̧ summo sacerdoti q̄ abstulisset. Atq̧ vt imꝑata recusanti desiderio carol⁹ paratissim⁹ occurreret: collecto celeriter exercitu interim dū legati mādata peragūt oia q̄ ad bellū cōueniebant cōparat. Redeuntibus legatis: cognoscit carolus desideriū oia hostiliter agere: paratū esse discrimē experiri. Nō cunctatus igitur copias alpes ꝓgredi iubet Occupauerat desiderius angustias montium fortissimis ꝓsidiis. Sed cognito regis aduentu in plana mox hostis se recepit. Superatis iugis postq̄ thaurinū carolus ꝑuenit: certior factus desideriū versellas cū grandi exercitu ꝓfectū esse conuerso i illum agmine carolus vercellas petit. Vbi dimicādi potestate facta: fusos suos cū videret desiderius papiā fuga se ꝓripuit. Locum vbi pugnatum est ꝓpter interfectorum stragem mortariā icole appellauerūt: vbi sacella duo vnū beato petro: alterū diuo eusebio dicata sunt: in illo amili⁹: in hoc amicus sepultus est. Qui tanta forme similitudie equales fuisse tradunt̃: vt alter ab altero haud facile discerni posset. Et hi quidē in caroli exercitu militātes apud mortariā occubuerūt. Fugienteȝ desiderium celeriter ꝓsecut⁹ carol⁹: cū vrbē prima oppugnatione capere nō potuisset eā circunsistit: ne qua pateret desiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit desideriuȝ plurima tentaturū priusq̄ se dederet. carolus relictis quibusdam ad continuandum obsidionē fortissimis & belli nō ignaris ꝓceribus romā visandi adriani causa ꝓfectus est. Inde papiam conuersus ciuitatem desideriūq̧ vna cū vxore & liberis i potestatem accepit & leodium vt bibliothecarius autor est relegauit. Hic est desideri⁹ regum lōgobardorū vltimus Quorū longobardorū in italiam irruptionis hec causa fuit: Cum enim ex scandinania insula q̄ in occeano germanico est nouas sedes q̄rētes duob⁹ & quadragita annis in pānonia se collocassent: narces eunuchus quē iustinus bizantinus imperator aduersus gothos italię prefecerat offēsus sophie iustini vxoris verbo longobardos in italiā accersiuit. Sophia eni credula mulier dum narsetis emulos criminatoresq̧ auscultat: illum ad se vocare cōtēdit scribēs ei ad ꝑlanam & pēsa eunuchū reuerti oportere. Quo obprobrio irritat⁹ narses. At ego ingt telā ordiar nō facile emulis extricabilē. Itaq̧ legatos ad alboinum q vndecimus lō

Carol⁹ i desideriū mouet.

Mortaria in lombardia. Amilius & Amicus.

Rex desideri⁹ papie obsess⁹

Lōgobardorū origo.

gobardorum rex eodē tempore erat mittit. Legati quo facilius hoiem narseti pcilia rent suauissimos terre italię fructus deferentes: narses inquint ad societatē belli icalid te vocat/vbi nō rapis pānonicis sed huiusmodi fructibus abunde fruaris. Auditis oratoribus nō pigritat rex vocanti se parere. Sed cōtracta longobardorum potē ti manu in italiā ad narsetē p sinū adriaticū ire festinat spe future societatis allectus

Prodigia.

Precessere alboini aduētū ꝓdigia. Pestis totā italiā occupauit. Igneę & cruente acies p cœlū apparuerūt. Et nix frequēs ꝓter solitū terrā operuit. Ingressus italiā al boinus gisulphū quē nepotē habebat foro iulianis pfecit. Hoc initiū fuit lōgobar dis italiā iuadendi vbi plus ducentis annis ad hūc quē carol⁹ supauit desideriū gras sati sunt. Ceterū gisulpho male accidit. Cacan⁹ eni ex norica q̄ terra a venetiis finiti ma ē i italiā irrūpēs/gisulphū cū copiis sibi occurrētē occidit. Quā rē gestā huic cō pēdio ideo insertā eē volui ꝑpter detestabile facinus qđ inde secutū est. Gisulpho

Romilda.

pstrato romilda ei⁹ vxor forojuliū diligēter a se cōmunitū defensare ꝓponit Sꝫ in cōstās & libidinosa mulier dū muris obeqtātē hoiem specie & virib⁹ validū pspicit colloquiū eius postulat. Igitur ex muro cacanū vocās oppidū dedere offert si se du cat vxorē Qua oblatiōe let⁹ hostis per nūciū iurat se fœmine paritur ū hac tm̄ fide cacan⁹ oppidū recipit. Sed perfidus barbar⁹ cōtinuo emissa ex forojulio turba op pidū cremat fœminas infra pubertatē in campū ad hoc pstitutū abductas trucida re iubet Moxq̧ iusiurādi quod romilde pstiterat memor eā vna nocte tm̄ in con iugē accepit. Quā postridie validissimis duodecim militibus pstituendā vsq̧ ad las situdinē exhibet. deinde palo eam affigi mandat/tali dignā dicens ignominia fœmi nam quę ob libidinē patriā hosti ꝓdidisset. Fuit ergo desiderio quē dixim⁹ finis A quo recuperatas quas romano ꝑsuli abstulerat vrbes ecclesie carolus restituit. Ad didit his spoletū atq̧ beneuentū. Quib⁹ beneficiis ut pōtifex gratie aliqd repēderet carolum multis ornauit priuilegiis Quorū illud maximū fuit donare ecclesias ydo neis sacerdotibus posse: id a sacerdotibus inuestitura vulgo appellāt qua sine eccle siā vel vt nūc loqmur bn̄ficiū nemo possidebat. Recipiebat eni a rege q bn̄ficiū ade pturus esset annulū vel simile quippiā argumētū scilicꝫ regie in eū gratitudinis. In terest eni regū nosse qui maiores maxime ecclesias admistrent quarū ipi tutores sūt

Priuilegiū iue stiture ecclesi arū & istituen di romanū pō tificem

Adiectū priuilegio est. Romanū quoq̧ pōtificem sine caroli iussu elegi nō debere: idq̧ in sinodo assidentib⁹ rome centū quinquagintatrib⁹ epis atq̧ abbatib⁹ firma tum est. Rebus in italia ex caroli sentētia preclare confectis i frāciā reuerti rex matu rat. Nam rebellātib⁹ iterū saxōnib⁹ bellum indicere iādiu aio conceperat ꝓpterea ꝙ sepenumero victi nec acceptas leges nec cōuenta seruarēt. Sed cū falsis deorū re ligionibus inseruirēt: frācos xp̄i cultores maxime oderāt qbus erāt finitimi. Aduer sus illos ducto exercitu variis ꝑliis vt oportune carolus poterat certatū est. Duob⁹ tm̄ locis apud onacrū semel iterū: ꝑud hesaꝫ fluuiū totis copiis pugna fuit. Poste riore attriti saxones in deditione venere. His mādatū est xp̄i religionem istitutaq̧ pfiteri. Ex omni saxonū turba multis obsidibus acceptis milia decē carolus in fran ciam translata variis assignari locis iubet. Ex his ꝓgnatos brabantinos flamingos q̧ satis cōstat: quorū etiam nūc ferociam & seditiosos mores prę se ferūt. Saxonib⁹

Bellū i hyspa nia.

tandē post eius belli initiū trigesimo anno superatis: cū ex hyspania belli motus fie ri nunciarentur ad iis q aduersę religionis erant: Carolus fidei xp̄iane caritate addu ctus exercitū in hyspaniā ducit. Prius tm̄ q̄ expeditionē ꝓduceret rē tanto principe

Pariū francie origo.

dignam ordinat. Ex omni ꝑcipua francorum nobilitate duodecꝫ selegit quos secū

in militia pduceret eos pares appellās: qa scilicet equali inter se dignitate regi pstā tes ppetuo essent: neq₃ cuiusq̄ nisi parlamēti tm̄ senatus iudicio obnoxii tenerent q̄ pseruādis item coronādisq₃ francorū regib⁹ adessēt. Hi etiā nūc isequētib⁹ nomi nibus designant. Remensis archieps Laudunēsis atq₃ lingonēsis pontifices duces. Bellouacus: Nouionēsis: atq₃ Cathalaunēsis epi comites sūt appellati. Ex sęculi pn cipibus: Burgundus: Normānus & Aquitanus ducatus dignitatē. Flandrēsis autē Tholosanus: & Cāpanus comitatus prerogatiuam obtinuere. Geruasius tilesberius qui ad othonē quartū impatorem germanū de ociis impialibus scripsit autorē hāc pariū institutionē ab arturo rege anglo pcessisse. A quo franciā subactam fuisse di cit circiter annos dn̄ice gratię quīgētos quadraginta. Quod & ipi angli tradunt ni chil tamē in francorum hystoriis inuenio qd huic rei cōcordet. quare illud fabule ascripserim. Carolus aūt inde pfectus pampilonā in saltu pyreneo vrbem: deinde ibnalarchi opera qui eo loci imperitabat cęsaraugustam carolus capit. Inde postq̄ magnā agri hyspaniēsis partē ferro igneq₃ vastasset i franciā maturās pāpilone mu ros solo equauit. At cū ad āgustias pyrenei iugi q̄ ad vasconiā spectāt peruentum est: vascones ex incidiis in postremā francorū aciem tela coiiciūt Atq₃ ita arctissimis faucibus inclusus miles cū nec retrocedere nec in iugū euadere posset magna clade affectus est. Interemptis anselino atq₃ egesbardo egregiis belli ducibus. Rolandu₃ quoq₃ caroli ex sorore nepotē fortissimū virum illic periisse autores tradūt. Cui⁹ il lustria plurima gesta posteritas celebrauit. Occubuit quoq₃ oliueri⁹ paris nobilita tis strenuus comes. Sed huius pdidię pœnas interfectis paulopost eorū regulis incē sisq₃ late agris vascones exsoluerūt. Hęc a ganelone qui marsilio infideli regi extre mam francorū aciē pecunia corrupt⁹ pdidit: clades illata est. Sed pditorem pœna non deseruit. Carolus enim ganelonem apprehensum aquisgranū duci ibiq₃ equis ferocissimuis quattuor: pedibus manibusq₃ distractū mambratim dissipari iubet A saxonibus in britones caroli arma conuersa sunt qui a francis defecerāt Venere tā dem in caroli potestatē. Per idē temp⁹ bn̄uentum duce araiso Caroli imperata ab iurant atq₃ grauissimos motus belli excitassēt nisi caroli diligētia puenisset. Admo to enim ad capuam incredibili celeritate exercitu: vix castris locatis de pace conue nit: perterrito hoste q̄ tantā in rege celeritatē admiraret. Re confecta frāciā carolus repetit. Ibi nūciū accepit Tassilonē baioarię ducem quē ad pipinum venisse supra memorauimus vxoriis q̄relis agitatū arma parare finitimosq₃ populos sibi ad soci etate₃ belli accisere: vt frācis incōmodaret. Erat a tassiloni vxor desiderii filia: cui do lebat maxime patris fortu na quē frāci & regno & vita priuauerant: vxore liberis q₃ abductis. Ea rę cognita: carolus nulla mora interposita: in tassillonē pgreditur Cū nō pcul baioaria puenisset legatis mādat tassillonē adeāt: atq₃ admoneāt: plu ris habeat frācorū mansuetudinē q̄ arma experiri. Quibus mādatis perterritus tas sillo nihil cunctatus carolo se dedit. Datq₃ theonē filiū cū aliis cōplurib⁹ summa ei⁹ gentis nobilitate obsidem. Interea cū hęc agerent: Abdoriti vetustissima amicitia francis iuncti: qa a finitimis populis bello ipeterent auxiliū petitū ad carolū mittūt Ab oceano sinus est q̄ oriētē versus centū (vt fama est) milib⁹ passuū excurrit Hūc ad vtrāq₃ ripam abdoriti velatabi atq₃ normāni incolebāt Abdoritorū legatis caro lus opē pollicet. Nec cunctat copias illo pmouere hostē ex sociorū finibus pellere pulsos adigere iuramēto: ne vltra abdoriti. sed nec aliis populis bellū se inconsulto inferant. Supererant huni: q a scithis atq₃ inde a meotide palude olim mouentes in

Geruasius.

Proditio i ca stris frācorū a ganelone.

Britones.

Bauari.

Abdoriti

Huni victi & mirū i modū attenuati suis fortunis.

pannoniam demigrarant. Hi & opibus & populi multitudine sociisq; potētes: atq; aduersus saxones de regionum limitibus contēdentes: francos parui habere cœperunt. Igitur aduersus validissimam gentem delectissimum & numero & viribus exercitum carolus comparauit. Octauo tandē anno multis variisq; pliis bellū confectum est. Victoria de hunis habita: franci quicquid apud hostē diuitiarum inuentum fuit in franciā exportauerunt. Eo bello adeo attrita gens hunorū est vt de summis opibus & beata quadā fœlicitate delapsi nullum fere prioris fortunę splēdorem retinuerint. Sunt qui memorię prodiderit Adelgisum desiderii regis filium qui bisantium ad īperatorem profugerat eodem tempore coacto exercitu ī italiam venisse recuperandi paterni regni causa Cuius inanes conatus missis prefectis carol⁹ facile fregit adelgiso supplicio affecto. Bohemicū deinde atq; lemouicū bellum p carolum filium iuniorem confectum esse: quo egregio facto fili⁹ indiciū paterne virtutis a qua non denegaret dedit. Neq; diu post de normānis abdoriti questionē carolo afferunt. A quibus affecti maximis iniuriis duce gothofrido essent. Indignatus igitur carolus q̄ victi semel normanni bellum redintegrassent: classe instructa illo militem mittit: ipse terrestri itinere proficiscitur. Iam enim tam elato animo gothofridus superbiebat vt aquisgrani vbi caroli regia erat se castra positurum iactitaret. Sed non longus labor carolo fuit. Gothofridus enim a suo quodam satellite necatur. Mortuo duce normanni imperata facturos se esse promittunt. Ad hec tam crebro ingruentia carolo bella addere quosdā autores nō ignoro expeditōē quam religionis causa: atq; bisantini impatoris suasu hierosolimam carol⁹ duxerit Cuius rei fidē non facile admiserim. ob id maxime q̄ hic constantinus graui lepra eo tempore laborabat. Illa vero que de hyspania ferūtur dissimilia vero sunt. Nam cum vel in italia vel in hyspania: in germania item aduersus saxones plurimis locis in vasconia rursus atq; aquitania continenter bella nulla quiete data gesta sint nullum fuisse tp̄s videtur quo tam longiquum assumere bellum potuit. Nec illud afferri potest. Post acceptum a leone tertio pontifice romano imperii nomen hierosolimam mouisse: tum propter constātinopolitanū imperatorem qui emulum imperii suspectum haberet. Nec constat carolum italie aut germanię fines a suscepto imperio preterisse. Is quoq; qui vitam & gesta diui seruatii memorie prodidit: negat carolum vllam in sarraxenos expeditionē duxisse Itaq; qui de hierosolimitana expeditione scribunt: Nullum tempus ad locum tam longi itineris signant. nisi quādam sine nomine & regionis appellatione siluam feris tantum cognitam qua iter faciens carolus: cum exercitu perpetua nocte deerrauit. donec ab incerta volucre quasi voce humana admonitus: in viā militarē reuersus est. Sed quis putet tātum imperatorem absq; viarū consciis ductoribus se atq; copias oēs noctu/siluarū opacitati per dumos & vepres credidisse. Hec delyramēta sunt magis vetularum: q̄ hoīm scite & diligēter rerū narrationē texentium. Et q̄ ita memorant. tacent cōstātini qui tunc bisantinus impator erat elephantię morbum quo grauissime laborabat cū quo cōuersatū fuisse carolum (quēadmodū nonnullli tradunt) haud vero simile ē. Ego vero cū tolleti essem: carolūq; magnū magnis laudibus efferā: q̄ hyspanie bonā partem ad ip̄m vsq; tolletum subiugasset: platus est ad me liber qui p̄conia hyspanię inscribit: vbi hec q̄ de carolo memorabam ei⁹ libri autoris maximo studio & nixu refelluntur. Quāobrē inter tot repugnātes sententias: quam maxime sequi oporteat non diffinio. Platina autor est carolum ad granatam vsq; pene

Abdoriti contra normānos

carolus imperator

trasse. Et adelphonsi gabitię regis ope vlyxbonam recepisse. Tantum illis assentior qui hierosolymitanã expeditionem non admittunt. ¶ Quibus aũt causis ad imperium carolus sit prouectus nunc enarrabo. Orta apud romanos seditione qdã magna auctoritate proceres i leoné pontificem coniuratione facta: vrbe eum expellũt. Qua iniuria p legatos ad carolum relata. vltũ se ire pontificis iniuriam rex respõdit ratus ad dignitaté suam ptinere romanã sedem tueri. Leonem aũt magno honore apud parbruné saxonię oppidũ carolus excepit. Datoq3 illi plurimo insignium virorum comitatu romã remisit. Igitur breui dum saxonie res componit mora interiecta in italiã ptẽdit. Eius aduẽtu ꝓposita res est: cõiuratis supplicio affectis atq3 ita carol⁹ põtificé restituit. Restitutori gratificaturus leo terti⁹ sacerdotũ habito ꝯsilio carolũ. viii. Calé. ianuarias cũ frãcorũ regnũ tris &. xxx. ãnos admistrasset: augustũ appellat/gratũ nomé romanis: nec minus italis oibus acceptũ. Supra ei trecẽtos & xxx. annos cũ iperii nomé (gothis oia fere occupantib⁹) insuetũ pene esset: ad Carolũ delatũ esse nemo nõ letabat̃ q & virtute & rebus gestis ipso ydone⁹ oĩ3 iudicio erat. Imperii aũt appellatio tametsi diu militare officiũ in bello fuisset: cõsuetudine tñ inductũ est vt in ii q̃ reipublice gubernacula soli inibãt: imperatoriũ nomé ad dignitaté transtulerit. regio noie reiecto. qd̃ post exactos reges odio romanis hẽbat̃ Preterea ꝯstãtinopolitanorũ impatorũ socordia effecerat vt illis nõ ferentib⁹ ꝯtra tyrãnos opé romanis põtifex leonem impio priuarit. Impatoria dignitate decoratus carolus in franciã reuertẽs oibus qua iter habebat locis magna oim letitia excipitur. Gesta sunt a carolo pleraq3 alia bella q̃ p ꝓfectos vel filios ꝓspere administrauit. Sicut illud qd̃ aduersus britones p andulfum gessit dũ vuarmacie cõtra saxones ageret. Hi eni britones a britãnis orti cũ aliqñ a saxonibus britãnia occuparetur in venetorũ atq3 corosolitorũ terras vbi nunc incolunt cõmigrauerant francis exinde tributũ quotannis exoluẽtes. Qd̃ cũ per id tẽpus detractarent: andulph⁹ caroli iussu subiugauit acceptis obsidibus quos vuarmaciam ad regem adduxit. Quę vero a turpino remensi plurima ꝓdũt: ea permultũ audacię grecanicę habere mihi vidẽtur. Figmẽtis eni similia p poesim excognitata esse credideri. Cuiusmodi illud est pãpilone muros turbarum concentu corruisse. hastas militum iam diu aridas terre noctu affixas nõ longe a tolleto altera die viruisse. Carolum tam valido lacerto esse. vt equi cõplures soleas ferreas simul soluere posset. Incidentem ęquo armatum militem vno gladii ictu medium diuidere: mucrone in tergum equi adacto. Nec illud facile receperim qd̃ de fernago gygante dyonisian⁹ chronographus pter hystorice fidei reuerẽtiã ꝓdit. Ait eni robore tãto fuisse q̃tũ quadragita electissimi homines vnq̃ habuerũt. Eiusq3 brachiũ cubitis q̃ttuor: crura totidé extare facie cubitali naso dimidio min⁹ totius corporis statura cubitis duodecim idq3 homis mõstrũ agolia qué fũde iactu dauid ꝓstrauit gen⁹ duxisse & a babilonio amirante auxiliaré hyspanis cũ duob⁹ &. xx. pugnatorũ millib⁹ eé missu3. Aduersu3 que3 cũ oger⁹ egregi⁹ miles carolo iubẽte ꝓcessisset illũ a fernago dextra apphẽsũ tã raptu3 i castra deportatũ: q̃ ouiculã sustulisset. Alterũ deinde succedenté brachio sublatũ rapuisse. Post hec fortitudinis exẽpla vigiti in gigãté emissos binos vicissim raptos eé hęc idigna creditu cũ sint/similia gygantum fabulis nõ temere vidẽtur quos mõtem monti aduersus iouem superposuisse poete finxerunt. Qui hoc admiserit eũ quoq3 credere non impedio antei cuiusdam cadauer apud tingenam a sertorio effossum septuaginta cubitorum longitudine vt quidam romani scriptores ferunt.

Quare imperii dignitate. Carol⁹ donatus est

Imperium.

Britones.

fuisse repertum. Fuit nihilominus carolo cum specie corporis valitudo & robur ingenium insuper excellens: grauitas atque incessus dignitati regię non discors. Liberalibus disciplinis animũ excoluit pceptore primũ Petro pisano: deinde Alcuino anglo viro apprime diuinis humanisque artibus erudito quem glosę in bibliá quá ordinariam vocát autoré antonius florentinus pdit. Q̃uis enim alcuinus a regibus anglis ad carolum missus esset orator: soli tamé gallici benignitate delectatus apud carolum mansit. Quo autore parisiensis schola (quá vniuersitatem vocant) hac occasione cœpit. Delati naue ex scotia claudius & iohánes: rabanus quoque & alcuinus ex venerabilis bedę discipulis. In galliá cũ venissent: nec quicq̃ pter bonas disciplinas patria exportassent: se sapientiá profiteri: eamque venalem habere conclamant: qua re ad carolũ perlata illos ad se vocat: vocati libere profitent sapientiam illis esse, quam adipisci cupientes gratis edocerent si vita locusque tantũ eis prębeeretur. Intellexit imperator ingenuam hominũ métem eosque cum aliquot dies apud se tenuisset. Claudium cui nomen erat demens parisii conuersari: & generosos adolescentes bonis disciplinis instituere iubet. Iohannem vero papiam misit. Hoc initium habuit parisiensis schola celebre mox philosophis atque theologis gymnasium: vnde prodiere insigni doctrina & eruditione viri: qui non secus atque illuminatissimę faces mirũ christianę religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum studiorũ parens (non quidé annis: sed liberalibus religiosisque disciplinis) antiqua a plerisque nominetur. Bononiensis etenim schola quę theodosio imperante initiũ cepit: est ętate superior: collegiorum vero & doctorum hominũ numero longe inferior. Eloquentię preterea studiosissimus carolus fuit cui addidit etiam litterarum grecarum non paruá cognitionem. Neque vernacula modo lingua: sed peregrinis insuper eloqui studuit. Tabellis ceratis carolus vtebat vt quę vel excogitaret per se agés: aut inter occurrentes curas se agenda prę sentarent ea scriptis mandaret. Erat his diebus ebritus anglus qui propter morum elegantiam/bristico anglorũ regi suspectus habebatur. Quare regis insidias timens ad francos se consulit. vbi liberaliter per tempus acceptus: Cum bristicum morté obiisse accepit in angliá reuersus anglis imperauit. Id autem dei prouidentia factũ scriptor quidam anglus malmesberię monachus asseuerat his verbis. Q̃d dei consilio factum inquit intelligo: vt vir ille ad tátũ regnum electus regnandi disciplíná a francis acciperet. Est enim gens illa & exercitatione virium & comitate morum cunctorũ occidentalium facile princeps. Hec ille.

Alcuinus

Institutio scholæ parisiensis.

Ebritus

Venientes ad se legatos veste: aurea indutus & gladio preciosis gemmis decoro cinctus sedens audiebat. Frequentissimis venationibus gallorum more delectabatur: exercebaturque. Balneas crebro petebat admissis dicacissimis quibusque quorum confabulationibus recreabatur. Matre bertha heraclii bizátini imperatoris filia natus est. quam mira pietate coluit. Sed & omnem familiá incredibili charitate diligebat. Mansuetussimus ad omnia in iure dicendo ęquitatem: in geréda republica moderantiam obseruauit. Religionis in primis reuerentissimus cultor sacerdotes & clerum omné venerabatur. Quod in primis testantur synodi quinque per galliam eius pręcepto habitę: maguntię vna. Remis altera/tertia turonis. Cabilone q̃rta. Quita arelate. In q̃bus clero leges: & debiti rit⁹ ordinati fuere. Cũ vero de rebus diuinis & vario canédi genere sacerdotes disceptare audiret: propterea ꝙ ambrosianum illo tépore atque gregorianũ moré promiscue cler⁹ obseruabat: obtinuit vt gregoriano reliquus orbis: ambrosiano mediolanensis ecclesia vteretur. Plurima tépla extruxit

Nota de officiis ecclesiasticis.

et ditauit & quę diruta cognouisset ea mãdauit per locorũ sacerdotes restitui atq3 instaurari. Aedes & palatia cõplura magno sumptu iactis fundamẽtis cõdidit: quę testimonio sunt regiis quibus ornatus erat virtutibus. Et cũ in oẽs tũ in pauperes liberalissimus habebatur. fuitq3 in florentinos piissimus. Itaq3 eorũ vrbẽ diu desertam instaurauit reductis in eam ciuibus. Genuã pręterea a longobardis pressam in suam ꝓtectionem accepit duce imposito qui eã multa humanitate moderatus est. Venetos quoq3 propriis legib9 viuere ꝑmisit nec minus fuit in alias italię ciuitates beneficus. Fuerũt carolo multę vxores quę illũ prole fœlicẽ reddiderũt. Prima quę desiderii filia erat dimissa. Hildegardam nobilissimã ex sueuorum gente virginem accepit. Ex ea nati sunt Carolus/pipinus/ludouicus/& totidem filię. Pipino italiã: carolo citeriorẽ galliã: pater adhuc viuẽs attribuerat. Pipinus venetias inuasit partemq3 insularũ quibus venetiarũ ciuitas constat vsq3 ad riuũ altum occupauit quẽ cũ ex coniunctis doliis ponte facto oppugnare cœpisset: aduersa tempestate & venetorũ eruptione pons dissipatus est. Causa in venetos belli fuit: q̃a ꝯtra cõcordię prius cũ nicephoro habitas leges gręco imperatori fauebãt. Ita enĩ fere semper cõpertũ est: vt nulla italię pars fidẽ gallico nomini constãter seruet: quod cũ sępe tũ hac ętate maxime expertum est: Cum carolus octauus francorũ rex neapolitanum regnũ recuperasset veneti & ludouicus mediolaneñ. magis ad hoc copiis instructis Carolũ franciã repetentẽ intercipere conati sunt. Quod nõ sine suorũ strage tẽtauerunt. Pipino autẽ caroloq3 prius patre mortem obeuntibus ludouicũ quem vnicũ habebat augustum coadiutorem assumpsit. Circa liberos educandos eam curam adhibuit vt mares bonis disciplinis: fœminas lanificio erudiendas summopere studuerit. Cum autem quies illi a bellis concessa est: triẽnio priusq̃ moreretur. testamẽtum condidit duabus partibus totius preciosę suę supellectilis ciuitatum maiorum pręsulibus relictis ad resarcienda templa: & inopes leuandos. Tertiam liberis nepotibusq3 & familię pro vniuscuiusq3 ratione attribuit. Ipse deinde cum laxãdi animi causa venatum pergit: Carolus qui per omnem vitam inter tot bella reiq3 publicę sollicitudines prospera semper valitudine vsus esset: febre corripitur: qua quinto Calendas februarias absumptus est: anno christianę salutis octingentesimo quintodecimo. vixit annos septuagintaduos. regnauit quadragintaseptem & quattuordecim imperauit. Eius excessum præcessere quædam prodigia. Pila quę in templi fastigio apud aquisgranum erat fulmine deiecta est. Pons item quem apud maguntiam supra rhenum extruxerat conflagrauit. Et aquisgrani porticus qua ab ędibus palatinis ad templum via erat corruit. Erant in thesauris preciosioribus regis mensę quattuor: argenteę tres: alia aurea. Ex argenteis vnam quę simulachrum vrbis constantinopoleos continebat templo diui apostoli petri romę. Alterã in qua vrbis romę effigies exculpta erat rauennati ecclesię dicauit. Tertia quę totius orbis imaginem pręferebat cum aurea ad filios peruenit. Sepultus est magnifico monumento aquisgrani. cui additus ex firmo lapide arcus cum huiusmodi inscriptione. Caroli magni christianissimi imperatoris romanorũ corpus sub hoc sepulchro conditum est. Hunc excessum habuit carolus qui ob gestorum magnitudinem magnus appellatus est. Ipse nãq3 tametsi a patre pipino regnum grande accepisset multis tamen per italiã atq3 germaniam galliam pręterea angliam atq3 hyspaniam prouinciis ampliatum reliquit. Caroli magnitudini astipulatur maxime legatio ad eum a persarũ rege missa. Cuius opes in oriente per id tp̃s florentissimę erãt qui

Florentini
Genuenses.
Veneti.
Caroli vxores & filiæ.
Itali in frãcos
Caroli octaui mentio
Prodigia.
Quattuor tabulæ ꝓciosæ.
Epitaphium Caroli magni

Horologium Carolo missũ

Mõ mirandũ ꝙ francorum reges appellã tur xp̃ianissi mi.

ingentibus donis caroli amicitiã petiit. In donis fuit horologiũ ex auricalco miro artificio fabricatũ. Vnde excidentibus horatim in subiectã cãpanulã duodecies singulis globulis ęreis temp⁹ signabatur. Erant quoqꝫ pari numero equites qui ad quãqꝫ horã singuli ex fenestra ꝓdibãt:quã in horologiũ regressi ipsi claudebant. Fuit preterea ample ad modũ magnitudinis tentoriũ bissinũ cum aromatib⁹ & bal samo atqꝫ elephanto. Idẽ fecere constãtinopolitani ĩperatores:quos in amicitia cõ iunctissimos carolus excepit: q̃q̃ nõ satis ęquo animo ferrent imperatoria illum di gnitate fuisse a leone donatum. Sed illud oĩm maximũ est: ꝙ nihil antiqui⁹ duxit q̃ xp̃i fidem dilatare: & terminos ꝓferre xp̃ianorũ Cuius exemplũ imitati oẽs fere q secuti fũt francorũ reges magnis atqꝫ excellentibus factis cũ religioni & fidei xp̃i ane dignitatẽ cõseruarẽt atqꝫ ampliarẽt:nihil mirũ inuidis atqꝫ detractoribus vide ri debet:si xp̃ianissimi appellati sunt. Itaqꝫ cõstat nullius gẽtis tanto labore roma nis põtificibus & aliis p̃terea per orbem dei ministris passim fuisse subuentum.

Carol⁹ sanct⁹ habetur.

GLoriosissimo imperatori successor ludouicus extitit: qui pii cognomẽ ob mo rum mansuetudinẽ est cõsecutus. Hic puer adhuc aq̃tanię principatum quia ibi natus esset iussu patris obtinuit:preclaros labores aduersus hyspanię tyrãnos excepit ciuitatibus multis in aragonia maxime viuente patre in suam potestatem receptis in quibus barchiona fuit diues plurimum. quam continuis septem hebdo madis obsessam expugnauit. Nuncio de patris excessu accepto:ipse post trigesimũ diem quo aquitania digressus est aquisgranum venit. Vbi a ꝓceribus francis qui illo visendi noui regis atqꝫ imperatoris gratia conuenerant consalutatus impera tor: ad patris monumentum deo preces ritu xp̃iano supplex habuit Carolus enĩ ob vite merita in numerũ sanctorũ relatus esse a plerisqꝫ creditur. Cui etiã loci inco lę diẽ festũ agunt. Idqꝫ ab ecclesia romana permitti hostiensis iuriscõsultus tradit. Quo exemplo ludouicus vndecimus carolum a parisiensibus coli nostra ętate im perauit missis vicatim nuntiis qui diem festum celebrari populo indicerent pœna capitis repugnantibus indicta. Aquisgrani agens ludouicus recensito patris testa mento:legata queqꝫ distribuit: qn si quos ex familia minoris a patre habitos vel p̃ teritos animaduertit eos aucto legato compensat. Eodem loco legatos ad patrẽ missos audiuit & ante omnes michaelis cõstantinopolitani imperatoris oratores amicitiam eius petentes delatosqꝫ a se diui dyonisii libros qui de celesti hierarchia ĩ scribuntur eos ludouico dono dederunt anno salutis octingentesimo. xxiii. Ve

Libri dyonisii

nere quoqꝫ a grymoaldo principe beneuentano nuntii qui in verba imperatoris iurati imperata facturos promittunt. Indicta est grimoaldo annua pensio sex mili um aureorum. Eodem tẽpore dalmacię rex qui godefridii filium regno spoliaue rat ad imperatorem se contulit seqꝫ & dalmaciam omnẽ ludouici potestati permi sit. Quem nõ multopost in saxoniam legat. Nam & saxonibus & frisiis terras a pa tre ablatas ludouicus restituit ratus illos ad parendũ clementia & libertate q̃ armo rum & belli seueritate propensiores fore. Sed hanc regis facilitatem pleriqꝫ reprehẽ derunt: cum huiusmodi gens pugnax atqꝫ inhumana duris semp legibus contine ri debuisset. Deficientibus per id tempus ab imperio sclauonibus & mox item va sconibus: motus omnis facile cõpressus est. Nõ tulit quoqꝫ satis ęquo animo ludo uic⁹ ꝙ paschalis prim⁹ se(leone mortuo)electũ sine suo assensu põtificẽ appellauit Missis tamẽ a paschale ad eũ nunciis primuꝫ deinde ipso paschale ad imperatorẽ veniente:Ludouicus per bernardum lombardię regẽ & preterea p arelatensem ãti

Godefridus dalmacie rex

Pascalis papa icõsulto ludo uico eligitur.

stitem:mox per semet obuiā pontifici factus:prodeuntē reuerēter excepit. Exceptū donis honorauit:romāq3 dimisit. Breui post mora interiecta ludouicus aquisgrani conuentū habuit sacerdotū atq3 ꝓcerū. In eo codicē de ordine & ritu ecclesiastico cōdi iubet quē p ciuitates & suę ditionis loca insigniora circūlatū ab vniuerso clero exscribi & seruari mādauit. Eius codicis autor fuit amalarius dyacon⁹ florēs illa ętate sacris institutis & studio litterarū. Pontifices vero atq3 inferioris dignitatis sacerdotes quos ꝑclaris vestibus per fastū vti & gemmis cōpluribus digitos ornare cognouit: eam pompā deponere humilibusq3 indumētis vestiri: & gēma vna tm̄ ad dignitatis indiciū contentos esse imperat. ¶ De liberis autē quos tres habebat hęc fuit ludouici institutio: lotharium imperii consortiū secum habere voluit. Pipinum aquitanię pręfecit. Ludouicum in baioariā3 legat. Ipse militū pręfectis negociū dat abdoritas petere quos ab eo defecisse acceperat. Qui primo fere aduētu se pręfectis summisere. Interea dū venationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italię regē qui mediolani sepultus fuerat nepotē lombardię regem:consilio egedonis(quo amico carolus aliqn̄ vsus fuerat & regneri qui palatii pręfecturā sub carolo magno gesserat(bello se parare & ad apertam defectionem copias cogere. Iam quoq3 angustias alpium occupasse & firmo tenere pręsidio. Eam ob rē ludouicus celerrime exercitum ex francis alemānisq3 confectum educit. Cum aūt cabillonem castra admouisset:bernardus de imperatoris expeditione certior factus: cum eos quorū auxiliis nitebatur perterritos videt: ipse ad Carolum quem benignum atq3 sibi indulgentē fore sperabat venit:atq3 ad pedes imperatoris procumbens culpamq3 confessus:auctores quosq3 nomine designat. Bernardi exemplo reliqui cōsultores idem faciunt. Inter quos erant episcopi tres. Asselinus mediolanensis:vuolphonsus cremonēsis: & theodulphus aurelianensis. Hos oēs in custodia vinctos aqsgrani haberi ludouicus iubet. Quo & ipse hybernatur⁹ erat. Primo vere dn̄icę resurrectionis die exacto: bernardū cū suis participibus sibi pręsentari iussit. Qui tametsi romanis legib⁹ capite dānari debebant:pius tamē rex satis habuit oculis malefactores priuare. Sed huius leuioris poenę tanq̄ scelere careret ipatiēs bernardus: capite cęsus est. ginalū itē q regi⁹ cubiculari⁹ extitisset par poena secuta est. Antistites aūt dignitate amotos monasterio addixit: reliquos relegauit. Dū hęc aguntur britones duce normanno a frācorū fide desciscūt. Ea re cognita ꝓgressus aduersus illos venetis.i.vannę połiū indixit. Inde in britones mouet:nec destitit donec normān⁹ a carolo quodam suo aulico interfect⁹ nūciat. Rege amisso britones i potestatē ludouici deuenere. Vascones inde rebellarūt. S3 pipin⁹ ludouici fili⁹ instabilis populi ferociam ita cōpescuit: vt nō temere qspiam postea aduersus ipatorē arma sumpserit. Lindeuintū ꝑterea pannoniorū tyrannū q aquilegiā bello ꝑmebat copiis ad bornā pręfectū equitum missis fugat. Per id ferme tp̄s piratę ex dacia occeano delati cū neq3 in flandriā neq3 in neustriā (portub⁹ firmo ꝑsidio occupatis) appellare possent:in aqtaniā exercitu vacuā irrumpunt:quā repētinis incursionibus vastatā relinquētes ad suos se retulerunt diruto sancti philiberti coenobio qđ ludouicus in herio insula agri pictauen̄ construxerat. Mox vero abeuntibus danis beati philiberti corp⁹ exhumatū in burgundiā transfertur. Lindeuintū varia diu fortuna seruauit. Nā ꝓcedētib⁹ aduersus eum francis munitissimo atq3 edito castello se continebat. Interdū ab aquilegiēsi comite vandra fugat⁹ ad dalmatas se recipiēs occasionē in pannoniā remeandi explorabat. Sed versipellis hō tandem clā interceptus occiditur. Inter hęc ludouic⁹ cum

Concilium aquisgrani.

Amalarius

Contra fastū cleri.

Bellum a bernardo libatado in carolū

Poena reorū

Lindeuintus.

Normanni piratae

Lotharius august⁹ a paschale appellatur.

lotharium in lombardiam dimisisset: lotharius rebus inter longobardos compositis a paschale pontifice romano accersitur. Quem dominicę resurrectionis festo in vrbe excepto paschalis insignibus imperii donat augustumq; appellat. Inde vero papiam adueniens aliquot illic dies propter impedētia negocia moratus est. Quibus partim non absolutis ad patrem ea quę gessisset: rettulit. Qui lombardię rebus bene consultum esse volens: moringum ex aulicis nobilem & alardum palatii comitē ad longobardos legat qui cętera pro viribus curent.

Romani tumultuantur.

Dum hęc in francia gerūt romę tumultus exoritur: interfectis in ędibus pōtificis theodorico ecclesię romanę scriba & leone donario: quibus priusq̃ morte afficerentur oculi eruti fuerant ob id maxime ꝙ lothario fidi haberentur: cuius immanitatis culpam in paschalem plerię transferebant. Ea re ad ludouicum per nuncios delata: delugo diui vedasti atrebatis abbati: & huffrido comiti negociun dat criminis autores inquirendi. Sed nō dum curia abierant: ecce pontificis paschalis oratores ludouicum conueniunt qui paschalem omni suspitione liberent. Verum hac purgatione non contentus imperator: nuntios quos paulo supra nominauimus mandata absoluere pcipit. Illi romam profecti perquisita diligenter veritate pontificis iureiurando comperiūt nullam huius mortis labem ad paschalem pertinere.

Paschalis papę apud ludouicū purgatio

Interea ludouicus regni curā non omittens: vrbes & populum visere: & quid passim gereretur cognoscere pergit: vt oppressis leuamen: iniquis pœnam inferret. Quibus pro tempore quātū ad se pertinere arbitrabatur peractis: compendium quo procerum conuentum indixerat reuertitur. Ibi redeuntibus roma legatis accepit paschalem innocentem esse. Eam ob rem pontificis oratoribus liberum discessum permittit. Inde aquisgranum progressus imperator bulgaros amicitiam eius petentes audit. Britonum pręterea legatos in quibus yuo vinemadius erat homo inter suos apprime nobilis & potens liberaliter habuit. Hi se regionēq; cum vxoribus & liberis ludouico pmisere. Donati magnis muneribus britones abscesserunt. Mox autem yuone duce finitimos bello impetunt & eos potissimum qui imperatori erant audientes. Sed paucis interiectis diebus domi a suis interfectus perfidię suę pœnam yuo luit. Per idē tempus pax quaʒ petebant normānis concessa est. Cum bulgaris item res composita.

Bulgari. Britones perfidi.

Heryo princeps norman⁹ baptisatur

Agenti post hęc in germania ludouico: heryo princeps normannus cum vxore & multitudine bona suę gentis ad ludouicum religionis plenus accessit & sacrosancto christianę fidei lauacro ablutus est. Cui formidanti ne a suis ꝙ christian⁹ esset patria pelleretur Ludouicus locū illi apud frisones munitum attribuit in quem periculo imminente se tuto reciperet. Tradunt nonnulli auctores quendam georgium sacerdotem gręcum eodem tempore a bauduyno pannonię pręfecto deductum fuisse ad ludouicum: qui concinādorum organorum cum admirandus opifex esset: gratissim⁹ ideo imperatori fuit. Nam quia id musici genus instrumenti franci nondū cognouerant georgium adulpho quęstori palatino ludouicus assignat qui & stipendio & iis q̃ ad artem conuenirent sacerdotem iuuet. Hinc organorum vsus in franciam primitus emanauit.

Organa missa ludouico.

Inuenio pręterea multa de asonte quodam saraceno scripta esse q̃ ex affrica in hyspaniam traiiciens brachinonam vsq;: atq; cęsaraugustam copias admouit imperatorem quoq; per pfectos primo aduersus illū bellum gessisse. Sed ducum incuria atq; inertia rem infœliciter successisse. Quibus officiis amotis pipinum aquitanię regem & hugonem principem palatinū: maufredum pręterea in hostem misisse. Cęterum his pigerrime & lento agmine incedentibus priusq̃ pyreneum su-

perassent omia perdēdi spacium hosti reliquisse ita vt ad hanc calamitatem ptinuisse plerisq dicerent pdigiū qd paruo supra tpe visū eēt. Acies enim cōcurrentiū in se militū cruore madētes in celo apparuisse nunciabat. Nec mora interposita p nūcios ludouicus cognoscit nouas copias azonti aduenisse Quare lothario cōmittit ex austrasia militē deligere: & in festo exercitu petere hostē. Mouit igitur lotharius & dū lugduni cōstitisset: pipinus eius frater magnis itineribus ad eū venit. Fratrib⁹ vero de rōe istātis belli psiliū capiētib⁹ nūti⁹ quē exploratū qd apd hostē ageretur lothari⁹ miserat: ab hyspania reuertit Refert mauros qdē in hispaniā penetrasse: sz tandem inde se recepisse: nec bellū vltra moturos esse. Ea re cognita pipin⁹ aquitaniā fráciā repetit lothari⁹. per hos dies cū āglis mos eē reges suos necādi ipsisq edelrodū trucidassent: angliā regibus destitutā dan occupauerunt anno xpiane gratie octingentesimo.xxvii. Dū hec agunt causa incidit ludouico vuarmanciā hasburgūq pficiscēdi. Nuntiabat eni normános baioariosq cōparatis armis in germaniá puenturos. Ea res & si caruit fide: maius tñ crimē ab iis quos officio admotos memorauimus in se moliri cōperit. Quáobrē berardū ad se ex hispania accersitū cubiculari honore & palatii pfectura donat credita illi sui corporis custodia Sz ea res q̄q̄ cōiuratis cōcepti in regē facinoris paululū more obiecerit clam tamē quoq possunt sollicitát & bláditiis demerent Neq verent pipinū in patrē animare mēorátes berardū aulicis oibus dñari eos supbie euasisse vt aspnaret vniuersos Sed nec ludouicū hois magnitudini etiā si cupiat obsistere posse q potionib⁹ atq magicis sortibus regis mētē ob regine iudith pcubitū sibi berardus deuinxisset Nisi tanto dedecori prudēs filius occurrat cōtaminationē in dies sordidiorē fore & vires demū in pnicié ipatorie celsitudinis adeptur ā Hec ita obloquētibus piuratis pipin⁹ fidē adhibet & armatorū nō parua multitudine collecta aureliā petit Odonē vrbi a patre pfectū officio exturbat substituto in ei⁹ locū manfredo Ab aurelia verberiā ad ripā isare vicū cōtēdit. Eorū aduentu citissime (quia cōpendii agebat) cognito ludouic⁹ iudith reginā laudunū pficisci & in templo virginis marie morari iubet Berardū itē abire a se & salutē procurare admonet Petētē laudunū reginā cōiurati persequunt missis ad eā reuocādā garino lábertoq cōiuratiōis socii cū impio reginam aduersus eos quicq̄ molientē a tēplo depellēdi dephēsaz ad se pducēdi Missi impe rata exequunt reginā ad se pductā cōiurati religionē pfiteri cōpellunt. Et ptereaiureiurádo astringūt imperatori suadere vt se ipatoria dignitate abdicet & in monasterii solitudine cōuersetur Atq ita ad regē sub piuratorū custodia regia accedēs postq̄ loquēdi copia fctā ē virū orat vt per ei⁹ assensum sibi liceat velū moniale recipere. Ipm vero ludouicū nō pudeat transeuntis seculi momētaneā dignitatez deserere & ecclesiastici reb⁹ obseq qua vna rōne ipendētē sibi mortē euadat. Vxori vir respōdet de re quā pcaret se psiliū capturū. Nec pluribus verbis vsus rex reginā a se dimittit. Quam respōso impatoris cognito cōiurati in diue radegōde cœnobium quod pi ctaue est relegant. Per id tps ex lōgobardia lotharius ad patrem reuertitur. Cui tametsi q̄ a pditorib⁹ gesta erát nō ingrata essent patri tñ nec quicq̄ aduersatus e st. At cōiurati cū intelligerēt absq pcerū puētu regē deiicere nō posse magnis viribus enitunt cōsiliū in francia haberi Repugnabat tñ ludouic⁹ q sciret frácos ab inimicis aduersum se psuasos esse Magūtie ppterea conuētū indixit mádat q neminē in cōsilium cū armis admitti. Cōuenere ex alemánia q̄ plurimi ludouico fauentes. Hildonem vero abbatē q eo cū armatis accesserat conclaui egredi iubet.

Prodigium.

Vuarmacia vāgionū non pcul a rheno in germania ciuitas

Coniuratio in regem.

Verberia.

Cōuēt⁹ apud magontiam.

valasco quoqꝫ corbiensi abbati armis instructo mandat cœnobium repetere atqꝫ in eo ꝓ legibus monachatus conuersari. Quo cõsternati facto cõiurati lothariuꝫ adeunt & multis precibus orant ne bene rei gerende occasionẽ omittat. Opus esse acie pugnare aut cõsilio rege inuito abire. Sed cognito qd ab iimicis ageret ludouic⁹ ad se venire lothariũ iubet. Modeste admonet filiũ pater caueat credere cõiuratorum mẽdaciis decere filiũ patri obsequi. Cõuenerat ingẽs populi turba in atrio palatii q̃ filiis cũ patre ꝓgressũ iiquo aĩo ferẽs tumultuabat ita vt iam ad pugnã furens ꝓcederet nisi e fenestris palatii ludouicus vna cũ lothario sese cõmõstrãtes populi seditionẽ sedassent. Quiete a tumultuantibus data: cõiurati oẽs ergastulis deduntur Quibus tñ pius impator nihil irrogari vltra passus est q̃ laicos locis spũalibus clericos vero monasteriis perpetuo adigi imperauit Theodulphũ aũt qui diui benedicti sigeriensis abbas primũ deinde aurelianẽsis ep̃us fuit inter coniuratos delatum andegauiam relegauit. Vbi cum ludouicus die supplicationis q̃ dominica palmarũ solẽnitate habet esset: audissetqꝫ theodulphuꝫ carmina recitantẽ quę ob festuꝫ diem ipse ediderat viri religione motus episcopum liberauit. Hec paulo lati⁹ a me narrata sunt. vt facile intelligat lector: honoris sedes pestilentie cathedras a dauide rege pulchre appellari: quas nemo fere ꝓscendit cui a laboribus quies a ꝑiculis securitas cõcedatur. Illis maxime quibus inuisa est alterius potestas: quoniam plus dignitatis atqꝫ diuitiarũ accipiũt putantes alieno fulgore suam obscurari. Patris ei longior vite filio seruitus videtur: odit patris cõpositos mores: quasi illi obstet qui ꝑ omnẽ licẽtiam lasciuire & bacchari cõstituit. Rebus ita vt dictũ est constitutis ludouicus aquisgranũ regressus vxorẽ ex monasterio vbi in aquitania exulabat reuocari iubet quam nullo honore habuit donec ab stupri ignominia se purgasset purgatã cõiugali thoro dignatus est. Dimissis a se postea filiis lotharius in italiam ꝓficiscit: pipin⁹ aquitaniã ludouicus baioariã petit. Interea missis ad ludouicum theodorici in germania agentem nuntiis mauri pacẽ impetrant. Pipinus vero non multo post in suspitionẽ rebellionis venit ꝙ ad patrẽ vocatus nõ venisset. Comprehẽsus preterea treueri in custodia missus est. Sed siue iniquitate siue negligentia custodum noctu aufugit. Nec quiescere delatores & osores pacis potuerunt Fratrib⁹ suadẽt vnũ in locũ cõuenire: vbi de regni statu & cõditiõe simul agant. In susurrãt patrem in filios malo animo esse Opus illis esse tutela aduersus malignantium insidias nec tardant creduli fratres copias cõpellere Et vt cœptis patronuꝫ adhiberẽt gregorium quartũ pontificem romanum in franciam asciscũt quo mediatore per simulatã pietatẽ apud patrem (si necesse esset) vterentur. Cõsilio filiorũ perfecto ludouic⁹ cuꝫ expeditissimo exercitu paratus adest prius tñ q̃ prelio quicq̃ tẽtaret bernardũ episcopum ad filios mittit Per eum diffidentes filios hortatur ad se piũ patrẽ cõuertant eũ eẽ qui paterno illos affectu diligat cupiatqꝫ secũ vna viuere atqꝫ iperio potiri. Cum his mandatis ꝓfectus bernardus irritã habuit legationem obstinatis aduersus patrẽ filiis. Affirmãtib⁹ etiã plerisqꝫ romanũ põtificem ideo aduenisse vt filiorũ ꝯsilio si nõ n cõgrueret pater ludouicũ ex cõmunicatione feriret Idqꝫ vero esse simile videbatur. Sed obstitere pontifici franci antistites. Igitur cum de concordia nõ cõueniret: vterqꝫ exercitus in campo cui postea mendaciorum agro appellatio fuit dispositas acies instruxit: ita vt nihil ꝓter signũ cõgrediendi pugne deesset cũ ad imperatorẽ venire romanũ pontificẽ nuntiatur. Quẽ non admodũ beniuolo & reuerenti animo ludouicus admisit. In regiũ tñ tabernaculũ ꝓductus põ

Honoris sedes pestilẽtie cathedra est

Gregori⁹ quartus papa ad ludouicũ venit. Ager mẽdaciorum.

tifex iureiurando firmat se ea tantũ ratione venisse: vt pciliatiõis auctor sit: q̃nquidem intelligeret patrẽ filiorũ causã audire nõ velle sue dignitatis atq; officii eẽ belli causas quo ad p se fieri posset tollere: & nõ sinere armis digladiari quos tã arcto generatiõis vinculo natura cõiunxisset Ad hec pontificis verba ludouicus respondit. Nulla se re filios exasperasse: neq; in eos tulisse arma Adductos illos eẽ pditorum quorundã hominũ mendaciis vt in se patrẽ cõcurrerent Qd cũ ita sit non tñ ita se ira aut odio teneri: quin penitentes filios paterna pietate recipiat. Placere qdẽ sibi si discordãtes ad charitatẽ reducere pontifex elaboret. His inter pontificẽ ludouicũq; cõdictis: gregorius ad filiorũ castra reuertit Ubi multa imutata cõperit. Nã dum põtifex apud ludouicum agit magna plebiorũ militũ q cũ ludouico militauerant ad filios deficiunt. Et põtifex ad impatorem vt cõuenerat nõ rediit filiis eius regressum impedientib⁹ Ludouic⁹ bona parte suorũ destitut⁹ metuens quoq; in furentis multitudis potestatẽ tradi ad filios mittit. Orat ne patrẽ in perditorũ man⁹ venire sinant. Illi renunciare patri iubẽt. si castris egrediatur se illi obuiã profecturos Progreditur igitur pater cui filio occurrẽtes ex equis desiliũt. excipiũtq; digna reuerentia parẽtẽ. ille cõtra obsculo filios dignat⁹: in castra filiorũ venit Mox ablatã illi iudith vxorẽ tortonẽ relegãt imperiũ inter se patiunt. Que dũ fieri gregorius videt illachrymat⁹ romã se recepit. Hoc gregorio autore pars illa q̃ est a mole adriani ad vaticanũ vsq; muro claudi atq; muniri cœpit. Ludouici hui⁹ ĩpẽsa At leo quart⁹ q gregorio post sergiũ. ii. suffectus ẽ ope absoluto eã a suo noie leoninam appellauit Ludouic⁹ in baioariã abiit in aquitaniã pipin⁹ reuertitur lothari⁹ patrẽ i monasterio diui medardi arctissima custodia & carolũ iuniorẽ filiũ asseruari mandat. Huius rei indignitatẽ si quis diligẽter putet: malit mea sententia cęlebs puatusq; viuere q̃ filiorũ fecũdissima sobole eẽ parentẽ a quibus per summã ingratitudinẽ e supremo honoris culmine se deiectũ aliq̃n queratur. Ludouicus tanta calamitate accepta de sua flebili cõditiõe epistolã edidit: qua posteros admoneret etiam summis q̃busq; principibus a domesticis atq; ab ipis liberis impẽdere pericula Quod eni conseruãdis regibus firmius pręsidium q̃ pietas q̃ mansuetudo q̃ clementia & liberalitas eẽ potest. In has tamen virtutum tam firmas munitiones irrupit filiorum aduersus pium & beneficium patrem iniquitas & seua ambitio dominandi.

¶ Ludouici pii de acceptis a liberis suis iniuriis dũ suessione apd scm̃ medardum in custodia esset querela & comploratio.

Ractus robusti olim brachii viribus: ego ludouicus cesar imperator august⁹ dei dispansante gratia orbi romano imperans cum late in populo iuris habenas immoderatius relaxauissem indulgentia nostra quidam dissoluti impugnãdo pietatẽ in infideliũ prupere crudelitatẽ. Qd malũ eo vsq; incanduit. vt ipos quoq; pdulces natos meos in me seuire cõpulerit Ad locũ sic forte venit qui ex euẽtu rupte fidei paucis & sacramentorũ mẽtitus cãpus extũc appellat Hic me omis pœne meorũ militũ mau⁹ deserẽs eo vt rettuli pduellio filios meos (horrẽdũ facin⁹) iuoluit & pfices sceleris esse delegit: insonti mihi multa morti obnoxia iputãtes A nunq̃ lesis multipliciter lesus & delesus: nefandorũ actuũ meorũ nõ imemor ęquissimo dei iudicio hec me digne perpeti cõminiscẽs casus equanimiter ferebã Suessionis ciuitate deinde inimica cohorte vallatus ad sanctorũ dominorũ meorũ medardi & sebastiani cœnobiũ pductus sum Et quia sciebant me illũ locũ diligere plurimũ cõciliabantur inibi me fortuity post desperationẽ spõte arma positurũ Quo cum me

publica custodia arctauissent:quaten⁹ qd' callide tractauerat ope ꝯsummaret quos dā submisere:q vxorē meā i monasterium virginū sanctimonialē factā:vel qd' veri us audissent mortuā mihi nūciarent.filiū quoqꝫ meū paruulū & innocētē carolum bonę indolis puerū:quē nouerāt prę oibus mihi amatissimum attōsum & mona chorū affirmarēt coetui adnixū.Qd' ego audiens & me cōtinere nō valēs:quippe q regni decore spoliat⁹:cōiuge priuatus:filiisqꝫ essem orbat⁹ dieb⁹ nō paucis eiulās nullo ꝯsolatore fruit⁹:languoris violētissimi paulatim me ꝯsentiebā ex tristitię ma gnitudine ęstibus aduri.Et qa ꝑter deū ꝯsolatorē nemīnē habere poterā(qm̄ qui de₃ adit⁹ & colloquiū negabat oibus) ad ecclesiā tantū & ad fratres rara via & ip sa,cū summa ꝓspectione custodū patebat insedit aio illuc ire.Quo cū ire deuenissē oim vestigiis ꝓuolut⁹morbi quo afficiebar plagā medicis sapientibus retuli.Quib⁹ vt aliquantu leuaminis apud propitios dn̄os obtinerēt supplicaui vt & ꝓ rege cō iugis quā exemptā vita arbitrabar missas celebrarent & attentius orarēt venerabi lem religiositatē eorū obnixe efflagitaui.Qui afflictionib⁹ & miseriis meis pruden ter cōpassi: p merita & interuentū sanctorū quibus deseruiebant:veluti futuroru₃ pręcii ꝓximā pollicitati sunt ab oipotente mihi affuturā medelā si tm̄ fidei sacramē tis animū accōmodarē.Sic ab eis bene cōfortatus post orōnē ab illis deductus no ctis ergastuli antris ita demū sum restitutus.Sequente noctis vmbra cogitatu sedu lo lucicomū desiderabā cernere sydus ingressusqꝫ sancte trinitatis vicinū carceris o ratoriū post matutinalem expeditionē solus inibi pernoctat⁹ cū per fenestrā ītuitū extra dirigerē quēdam custodū vltra vires īmerito tm̄ mihi īffensu₃ sub imbrice co minus video iacentē &,ne vel p modico m..eriei foramine elaberer ipo statu serua re cupientē. Quē summo & mero sopitū deprehēdens iter alta cordis suspiria ridi culum mihi omen melius aspectās oboritur. Enimuero cum ita diffusum soloten⁹ & eius esse₃ frequēti ceruicalis quo superfuerat exposit⁹ repuls⁹ viderētqꝫ eū penes fundamina basilice impexū scala₃ concite q ad accedendos faros angulo fuerat re posita subiens funiculū ocio torpētē super a laquearibus solui Cominusqꝫ hastas quibus vexilla tēpore letaniarū aptant cōspiciens vni earū funiculum cum laqueo subnexui pqꝫ eandē fenestrā ieci.Hac cōprehēsum arte mucronē sustuli inqꝫ altas & squalentes feci iactare latrinas vocatoqꝫ ei⁹noie aio ad eū O custos puigil tuorū spes fidissima vigilas ne? At hęc ille. Vigilo & bene vigilo.Cui iterum ego:& quid struis? & ille.Quid de his iquit tibi? Rursus ego.Si forte repētina necessitas cogeret forsitā gladi⁹ manu abesset. Illo ad caput brachia cōuertēte & cū huc illucqꝫ quęri tanti:si me dixi si custodisses:hodie me nequaq̄ hic habuisses. Quicquid ingt illud est qd' de mucrone actū ē:satis supqꝫ te vt iussus sum seruari & seruare curabo. Et ego Vade ergo & i munere fidelitatis hui⁹ & vigiliarū tuarū illo i loco cōpetēti ar mamētario quē turpiter amisisti recollige mucronē.Eadē ipa die:qdā fratrū explo rātes toti⁹cause mee veritatis tenorē p harduinū q quotidiano misterio an̄ me mis sas salere ꝯsuerat scripto misere. Cūqꝫ de more ei oblationes deo mactādas maxie ꝓ ꝯiugis meę absolutiōe quā humanis exēptā reb⁹ credebā offerrē ille meā cauti⁹ strigēs manū sec⁹altare esto dixit.Post ꝯsūmatā hostiā oēs cū foras egressi fuissent subsitin solus & sacello ꝓiectā colligēs rotulam viuere vxorē & nil in filiū meum si nistri operatū cognoui & cōplures iā poenitere ꝙ taliter fidē ruperit & a me disces serint ferocibusqꝫ animis certatim restitutionē regni moliri Qd' deo fauente resqꝫ i melius p obtentum sanctorū suorū transfundente ad perfectum deducere.

Alia eiusdē Ludouici cōpl oratio.

Uerū q̄q̄ augustius regni recuperato fastigio pristine dignitatis perfruerer: gloria meorū attamen nō imemor votorū ac precationū quibus excellētissimum martyrem sebastianum rogauerā:& me icūctanter accepturū credebam isurgente rursus perduellione cum passim regni qetudo ꝓpugnaret & paucis trāquillitas ꝯfunderet. ꝓ his sanctū supplicaturꝰ ad ꝑdictū accessi locū. Et qa sepenumero in huiusmodi priuatis seu publicis eiꝰ ꝑpotēs auxiliū fuerā expertus:sup his quoq̧ solitū quo ipartiri dignaret ꝑcabar enixius. Proxima ruēte nocte illud qđ añ dies rogauerā nocturno visu accepto euidentissimis indiciis:ab eo celitus vt reor michi ꝯdonatis. Sed vt ingruētiū cladiū ruina nulla pateret ratiōe oblatas mihi duplicare moras. Hinc digressus discrimini me ꝓ cōmissis a deo ppl'is tētabam impendere & certamini se res exegisset:viriliter exhibere. Hinc me ꝓficiscētē ꝑposiťꝰ huiꝰ almi collegii thenterus noie ꝓsecutꝰ nostri comes efficiebať itineris. Cūq̧ penes me eqtaret & ꝓcul a sancto loco diuelleremur caput retorquēs:& in eūdē ꝓdolor vltimū aspectū ꝯuertēs:itimi cordis moerore turbatꝰ:supexcrescētes ꝓfunde moesticię fluctus:inhibere vltra nō valui. Tristis & moerens: amaras fundere lachrymas letaliter ꝯclusus coepi. quid agendū mihi potiꝰ foret valde suspensus. Votū scō deuouerā:cuiꝰ operādi diē ꝑfixū videbā. Vite ab eo finē ꝑceperā:cuiꝰ me trāsgredi metas nō licere sciebā. Deniq̧ ꝯmissū michi ad regēdū xp̄ianū a deo imperium haud ignorabā. Cuius vsq̧ a deo cū oēs labefactari orbē ꝯsiderarē & vicinā desolatiōē quā ꝑsciebā formidarē:reum me sup hoc iueniri proq̧ hoc ęternis suppliciis dānari ab illo metuebā:qui vniuersorū auctor extaret & dn̄s:iudexq̧ venturus vnicuiq̧ secundū opera esset redditurꝰ. Ille taliter me tristari ꝯspiciēs:diutius qdem cōsultū tenuit. Erat em̄ vir in oibus fidelissimus. Et cū iam vberrimū meorū fletuū imbrē ferre nequiret. Ipe quoq̧ ex hoc ꝑmotꝰ in lachrymas ruit. Quid inqt optime cęsar tibi & tuis grauiter destitutis hęc ꝓdesse potest. Per te ꝯsolabanť vniuersi:hilaritas tua si moestis patebat dolorē oēm euacuabat. Noli dn̄e & gloriosissime impator noli hoc seruis tuis letalis tristicię vulnus:in re cui sūma semp iocūditas vultus serenissimi obnubilationē talē ostētare Hoc tuorū militū corda brachiaq̧ dissoluenť hostiū vires robora cōcipiet Singulare id dūtaxat tuis eē debet secretū qđ ita tui pectoris turbare potuit letissimū semp quietissimū statū. His fortasse si fideliter tibi conpassi: fuerit dabitur vt cōsolatiōis remedia valeāt reperire. Et si secus fieri nequibit:leuius deinceps cū huiꝰ rei plures ceperint effici participes feres Tū ego quę fideli nouerā persuasiōe edita: ꝯsolatoris mei verba suscipiēs ei causā reddidi:cī qd lateret corde detexi ꝓtinꝰ ore. Sanctū illū locū me amauisse plurimū dixi: quem vltra me nō videre:sancti martyris agnouerā releuatiōe. Votū isuper vouisse cuiꝰ effectū ꝓhibuisset fluctuatio collati iperii. Et nisi formidine ab hostibus iputaret aut eius qđ supra modū ꝑtimescendū erat: ab oipotēte ruina exigeret: arma purpuram & stemmata q̄libentissime ibidē deponere voluisse. Inde ab eo cū salubriꝰ ꝯsiliū experto dari tale ꝑcepi. Bonū inquit votū tuū gloriosissime cesar sed sicut docet beatus gregorius:deo nihil bona voluntate ditectius. Magnū qdē est qđ optas renūciari seculo & oibus q̄ possides:siquidem per hoc christi imitator eē potest. Verū multorum salus a quibus perficiť multiplicia in singulis pręmia polliceť. Illud tibi:istud omnibus consulit. Magnū illud:sed maximū est istud. Hoc si nō potest operari voluntas in isto poterit remunerari. Deniq̧ in deo fuit id magis mirabile:q̄ dignatꝰ est

mori pro seruis. Caritatis augmentū maius idem ipse cōmendauit esse si quis ꝑ fra tre non dubitasset aiam ponere. Fecit quod docuit: pro nobis aiam posuit. Pertu lit dominus mortē vt seruus reciperet dignitatem: nō necessitati succumbēs sꝫ plas mati suo ineffabiliter subueniens. Qđ sequamur exemplū in sese ostendit: & danti operam: palmam victorie ꝓmisit: & permanēs premiū reposuit. Quia ergo gregē suum regimini vestro cōmisit ꝓ eo si necesse sit: vsqꝫ ad mortem decertādū ē vobis & hoc erit insigne atqꝫ laudabile. His luculenter a predicto viro istructus & fortiter in agendum animatus me iterū iterumqꝫ sanctitati illius & fratrū attētius cōmēdās tamesi non vt ante tristis nō tñ a deo discedere hinc preualui letus quippe ꝙ quos dilexeram vnice: supremum me sciebam trāsmittere vale.

Hec quidem descripsit ludouicus pius.

Cōuētio apđ cōpendium

AT ne publico auctoramento coniurati aduersus patrē filii destituerentur co acto apud compendium ex toto regno episcoporū ꝓcerūqꝫ concilio: lotha rius eductum de custodia patrem cōpēdiū perduxit: vbi cū pleriqꝫ Ludouici aduer sitati condolerent coniurati formidantes ne tanta miseratio in eorum perniciē ver teretur: decere dicunt vt quemadmodū apud populū se Ludouic⁹ purgauerat ita ipse satis ecclesię faceret quā leserat. Ipsi aūt hec dicentes plane mentiebanť. Sed ex pōtificiis legibus testimoniū sumentes asserebant satisfactionē digne fieri non pos se nisi balteum militare atqꝫ arma a se sine vlla spe repetende dignitatis reiiceret. In cōiuratorū sentētiā ꝑ multi venere inter quos sibi timētes pontifices ꝙ cōiuratio nis conscii erāt pleriqꝫ fuerūt. Itaqꝫ in Ludouicū sententia fertur. Ille imperatoria di gnitate se abdicat & cucullā monachalē sibi sumit. Nec nihilo secius custodiendus in monasterio remittitur. His ita vt ꝑmissum est in cōuentu cōpēdiensi confectis lotharius aquisgranū cōtendit. Sed cure deo est hominū virtus Ludouico ex frācia abducto fiunt ꝑ totius regni ꝓuincias hominū cōuentus & plurimo passim mur mure filiis detrahitur cunctis miserabilē regis fortunā complorantibus. Erat eo tē

Cōnestabilis.

pore Guilhelmus francie connestabilis ꝙ magistratus ad res bellicas secundus post regem est & eggardus comes genere clarus Hi summo studio imperatorē restitue re adnitebanť: quibus frequētes ex germana atqꝫ burgundia nobilitate viri quorū pars animus erat adiungebanť. Bernardus preterea & guerin⁹ ex veteri ludouici fa milia potētes cōtiones i burgūdia habebāt & quosdam ꝑmissis: alios equis ratio nibus sibi demerebantur Etiam vulgabatur ludouicum imperatoris filiū ad patrē in alemāniā cōcessisse. Quibus rebus ab aduersariis cognitis ad pipinū in aquita nia agētē ꝙ celerrimę brionē ex suis mittūt qui de his que de restituendo ludouico agerētur pipinū certum reddat Cū aquisgrani hybernasset lotharius. Parisium ire constituit Cui per albamensem vicū iter agēti occurrunt nō contemnēda manu ter re illius primores Petūt dñm sibi impatorē liberū reddi Alioquin se vi facturos Sꝫ per ludouici beniuolos re cognita imperator ꝙ occultissime potest ꝓcerib⁹ man dat id ne conenť Nam si septa nō procedant in suam perniciem omnia reditura. Desistunt ergo proceres Lotharius vero iam ad sancti dyonisii monasterium per uenerat cum ex burgundia aubericus comes & berardus magnis ꝯtractis copiis ꝓ perātes rembaldū & gautelinū ad lothariū legāt. quibus mandatum est imperato rē ex seruitute repetere. Si id faciat nihil sibi de fortunis neqꝫ de dignitate detractū iri Sin min⁹ cōstituisse se vi atqꝫ armis innocētem ludouicum educere. Legatis Lo tharius respondit: nō sua culpa sed pontificū & seniorū iuditio ludouicū cōdēna

tum esse. Neminem esse qui de patris ignominia plus se succenseat. vel de eius hono re ꝯgaudeat. Quę postq̃ locutus fuisset discedentibus legatis iubet ad se paulopost reuertant. scrutaturus qua ratione id quod petebãt absolui posset. Hec q̃uis ita di ceret: protenus tñ abeuntibus legatis patrẽ in dyonisiano cœnobio liberũ dimittit. Quo salutandi regis gratia cõplures epi proceresq; se cõtulere: cohortatiq; sunt vt balteo militari resumpto in pristinã se dignitatẽ restituat. Qđ facere distulit donec episcoporũ consilio atq; auctoritate purgaret: veluti fuerat quorũdam sentẽtia cõ dẽnatus. Recõciliatione pcepta: accingit balteo & imperiali dyademate coronatur. Nec multo post carsiacũ petit. Illuc venere pipin⁹ & ludouicus cũ multo amicorũ numero: quibuscum familiariter confabulatus: rex tandẽ eos dimisit: atq; aquisgra nũ profectus est. Vbi iudith vxorẽ ab exilio ex italia redeũtẽ excepit. Patrẽ interim aspernatus lotharius in burgũdiã abierat: cabilonẽq; vrbẽ diripuerat tẽplis oibus spoliatis atq; exustis occasione a guarino comite sumpta: q locũ muniuerat. Nec cũ ctatus ad cœnomãnos vbi lambertũ & maufredũ belli duces ex neustria recipe spe rabat: cõtendit. Quẽ vna cũ ludouico filio insecut⁹ impator: positis vtrisq; ad tizuz fluuiũ castris cũ pipinũ insup cum copiis ad patrẽ venisse lotharius cognouisset: vi ctoriã desperãs supplex ad imperatorẽ venit. Quẽ cũ oi sua nobilitate in verba im peratoris iuratũ pater in italiã dimittit: alpiũ claustris pręsidio occupatis. Ne qs ex italia inuito milite in franciã demigraret. Curauit deinde summope impator op pressas p supiores cõtentiones ecclesias instaurare: debitoq; ritu atq; cerimoniis ve nerari. Neq; omittit grassatores & viarũ obsessores pœna afficere. Inter cõdemna tos fuere ebo cõiuratorũ cõscius: & agobertus lugdunẽsis primas q tertio ab impa tore vocatus imperata non fecerat. Dũ hęc gerunt iudith ꝓuida mulier ex regis ętate admonita primores aulicos adit: cõsulit de caroli filii futura cõditione si vita forte defungeret impator. Tris filios regi supesse grãdeuos memorat: hunc vnũ ca rolũ adolescentẽ esse cui nihil terrę pater hactenus cõtulisset. Nisi supstite impatore alter ex filiis caroli eius curã receperit se vna cũ filio pessum iri. Orare igit illos: ma tri filioq; boni cõsulant. Proceres iustis reginę pcibus adducti respõdent: vnum ex regiis liberis lothariũ qui ad hanc tutelã idoneus esse videatur. Ludouic⁹ de hac re a regina ꝓceribusq; admonitus cũ interim a lothario: nũcii ad eũ venissent: re quã petebãt ꝯfecta: impator nunciis imperat: lothariũ hortent ad eũ venire sui commo di causa. Sed patri parere morbo occupat⁹ lothari⁹ nõ potuit. Recepta sanitate cũ venire differret: nunciat imperatori lothariũ ecclesię libertates & ꝯuentuũ iura vio lare: sibiq; rapere q̃ ad romanã sedem pertinerent. Eã ob rẽ supra q̃ credi potest idi gnatus imperator ad lotharium pergere nũcios nulla mora interposita compellit. Per eos filio mandat: meminerit iuramenti quo se (cum regnũ italię adipisceret) ob strinxit. tueri scilicet atq; conseruare ecclesię romanę ditionẽ. Idcirco dedecere illum oppressorẽ eius esse cuius tutelam in se recepisset. Restituat igit q̃ vel ipe vel sui ab stulerint. Patris mandata quę de restituendis ecclesiis erant se impleturum lothari⁹ promittit. Interim rebellantes normãnos id est danos imperator bello domuerat: q̃ causa fuit q̃obrẽ italiã atq; vrbẽ vt constituerat adire non potuit. Per id tps cũ aquisgrani ageret: vocatis ad se aulicorũ primorib⁹ carolo iuniori filio portionem imperii dat. moxq; in cõcilio apud carisiũ agens presente filio ludouico: carolũ mi litari singulo & regiis vestibus ornat: data illi neustria. Quibus insignib⁹ donis tam etsi Iudith regina exultaret; nihil tamen firmũ rata nisi filii cura lothario commissa

Lothari⁹ cabi lonẽ incendit

Iudith regina prudens.

Sollicitus lu douicus de re bus ecclesię.

Normanni re belles

Carolus q po stea caluus

a patre esset: ipa cũ aulicis regem orat: id vnũ potissimum curet. Nec multis se orare passus impator: lothario mãdat. Si caroli fratris sui ꝓcurationẽ tutelamq̃ nõ recusset: ad se ꝓpere veniat. Neq̃ formidet ꝓpter ea q̃ ipe male cõmisisset: pacato se aĩo in eũ esse ita vt dimidiatũ illi iperiũ dare statuerit: baioaria tñ excepta. Hoc nũcio lętus lotharius ad patrẽ vuarmaciã q̃ vangionũ ciuitas ẽ ꝓficiscit. Cõstitutis in cõspectu patris fratribus lothario dico & carolo adolescẽte (iã eñ pipin⁹ mortẽ obierat: & ludouicus baioariã possidebat) iperiũ ad hũc modũ dispartit. Totum austrasię regnũ a mosa flumine ad hungaros vsq̃ ptingens lothario attribuit. Reliquum qđ ad occidentẽ spectat carolo assignat. Hęc partitio assensu ꝓcerũ & populi multi assistẽtis facta & cõprobata est. Deinde lothariũ monet iperator: caroli curã recipiat: adolescentięq̃ assit vt pater: & ad caroliũ cõuersus: tu ingt carole lothariũ vt patrẽ colito & diligito vt fratrẽ. Re pfecta liberũ lothario in italiã reditũ pmittit. At ludouicus baioarorũ rex imperii distributionẽ molesto aĩo ferens icursare cœpit finitimas sibi germanię regiones. Sed in eũ mouere vbi patrẽ intellexit: pron⁹ ad iperatorẽ dodonã se contulit. A quo ipetrata venia ad bauaros reuertit. Defuncto pipino: aqtani audientes caroliũ iuniorẽ ludouici filiũ ex patris decreto ꝯstitutũ frãcię regẽ / qdã pipinũ quẽ pipinus reliq̃rat ex se ꝓgnatũ / regem sibi habere student: plerįq̃ ꝯtra sentiẽtes cẽsebant imperatoris expectare sententiã. Qua controuersia p ebroynũ pictauorũ antistitẽ impatori relata: primorib⁹ aqtanię mãdat ad se cabilonẽ ꝓficiscãtur: vbi ꝯuentũ habere statuerat. Cõuenietibus eodẽ loco aquitanis magnaq̃ ꝓcerũ multitudine: de statu ecclesie primo: deinde de his q̃ ad rẽpublicã ptinebant: postremo de aqtanię ꝯditione actũ est: ita dissoluta cõtione: ludouic⁹ claromontẽ aruernię ciuitatẽ petit. Vbi dũ de aquitanię reb⁹ consultat: ecce ex alemãnia nũcius defert ludouicũ ex baioaria mouisse: adiũctisq̃ sibi saxonib⁹ & thorigis germanos inuasisse. Quo nũcio ludouicus adeo turbat⁹ est. vt inde grauẽ pter senium quo ipe ꝯfectus erat valitudinẽ ꝯtraxerit. Nihilomin⁹ forti aĩo impator copiis eductis aduersus ludouicũ cõtẽdit. Traiecto rheno postq̃ ludouic⁹ patrẽ cũ ingẽti exercitu adesse cognouit: p sclauones i baioariã se recepit. Imperator vero quẽ pmebat egritudo maguntiã veniens tẽtoria sibi explicari in insula ciuitati ꝓxima iubet. Tãta fuit morbi vis: vt mẽbris ꝓpe oĩbus defect⁹: p dies quadraginta nullũ neq̃ cibũ neq̃ potũ pter spũale corporis & sanguinis dñi viaticũ ad alimẽtũ acceperit. Aderat egrotãti patri lotharius: qui ex italia vocatus paucis ante dieb⁹ venerat. Eo corã posito supellectilẽ suã omnẽ afferri sibi rex iperat: ea quidẽ rõne vt recẽsitis opibus quid filiis relinq̃re: quid ve cęteris siue ecclesiis seu inopibus & palatinis dispartiri posset intelligeret. Lothariũ corona aurea & ẽnse quo in pliis vtebatur donat: pręcipitq̃ vt iudith reginã venerẽt: caroli amicitiã seruet: ne derelicta sibi regni francorũ hęreditate quicq̃ detractet. Ludouico autẽ baioaro tametsi mediocriter succẽsseret offensam tñ pius pater remisit. Fuerunt iperatoris extrema oĩa religionis atq̃ fidei plena. Tãdẽ sub ipm ꝓpe animę exitũ: ad fenestrã conuersus abite ingt abite. Hãc vocẽ pleriq̃ eorũ qui aderant interpretati sunt dictã esse demonio quod cuiq̃ morienti apparere christiana fides tradit. Mox in alterã se partem versans: ridenti similis vitam efflauit duodecimo kalendas iunii. anno christianę pietatis octingẽtesimo quadragesimo. Cadauer in monumentum hildegardę matris quod mettis erat lugubri pompa illatũ est postq̃ annos. lxxiiii. vixisset. Eius mortẽ cometa precesserat. Et sol passus est eclypsim generalem.

Ludouic⁹ Lothario & carolo caluo hereditatem distribuit.

Aqtani de cõstituẽdo rege dissentiunt.

Ludouic⁹ pi⁹ egrotat.

Eiusdem cōpendii. Liber quintus incipit

Einceps q̄ sit imperii & regnorū participibus fides sequēs narratio mōstrabit. Sublato e vita ludouico pio lotharius & ludouic⁹ baioar⁹ in carolū īsurgūt quē nobiliori pater neq̨ possessiōis parte īstitutū heredē esse donabāt Augebat īdignationē q̄ carol⁹ posteriore patris vxore nat⁹ par illis i capiēda hereditate fact⁹ esset. Itaq̨ exercitū q̄ maximū q̄s q̨ potest cōparat. Ea re cognita carol⁹ cōsilio a frācis proceribus capto cum eos ad id bellū paratissimos fore cognouisset: numeroso exercitu collecto aduersus hostes (qui iam apud funtanetum altissiodorensis agri vicum castra habebant) non fracto animo progreditur. In conspectu hostium cū venisset quia pridie esset dominicę ascensionis carolus ratus hostē festo die quieturum: negligentius suos agere pmisit. Sed instructi ad pugnam fratres: acies perducunt Carolus inopinato licet cōgressu paululum commotus suos tamē viriliter hortat̄. Nec territus miles irruentem in se hostē ferociter incepit: fit pugna atrox atq̨ diuturna In ea longe plures ex vtroq̨ exercitu ceciderūt q̄ apud francos vno prelio occubuisse vsq̄ lectum sit. Nam tanta ad hoc bellum ex orbe christiano diuersarū partium studio copia cōfluxerat: q̄tam magna pars europe vix cogere in vnam aciem potuisset. Cedes proculdubio ea fuit vt a victo non longe dissimilis victor esse putaretur. Carolus tamen fugientib⁹ fratribus superior euasit. Qui ne se colligendi spaciuꝫ hosti esset ipse victorē exercitum aduersus lothariū q aquisgranū se receperat paucis castris educit. Accepto caroli aduentu lotarius recepta vxore lugdunū cuꝫ suis se liberis confert. Quē mox ludouicus cōsequitur. Inde viēnā cōmigrant. Est in flumine rhodano nō pcul a ciuitate insula. In ea consilium de rebus ad se pertinētib⁹ capiunt. Eunt vltro citroq̨ ad reges legati de cōcordia precepta ferentes Eius pcordie formula hęc fuit. Lothario austrasia oīs: atq̨ pruincia cū portione terrę quam ad eo post ea lotharingiā appellarā esse quidā putant: cū imperii dyademate ī pteꝫ venit ludouico germania in qua baioarii sunt Carolo regū frācie ab occeano britānico ad mosam vsq̨ relinquit. His ad hūc modū conuenti lotharius siue pœnitudine peccatorū: siue tedio presentis vitę pmot⁹ distributa filiis: quos tres habebat hęreditate: religionē apud pruliacum pfitetur. Ludouicus grādior natu italiā adeptus est lotharius austrasiam accepit. Carolo cessit pruincia cū patre terre burgūdie Quo post octauū inde annū defuncto lotharius burgundiā ludouicus pruinciam obtinuit: Hic lothari⁹ est q̄ cōtra ecclesiasticas leges duas pariter vxores galdradam & tebergā altera dimissa ptinaciter habere nitebat̄ Cuius errori duo pontifices teugaldus treuereñ. & gōtharius colonieñ. patrocinabant̄ quos ppterea graues penas luisse & dignitate priuatos certum est. Lothario aūt eam ob rē ad pōtificē romanū pfecto dira sors accidit. Nā inde cū domū repetit apud placētiā lombardie vrbeꝫ egrotans amātiā incurrit mutusq̨ effectus est nec diu postea vixit Sepelitur a suis & ī tēplo diui antonini qd̄ ciuitati pximū erat humat⁹. Nunc vero aucta ciuitate tēplū muro vrbis ptinet̄ & religiosis puilegiis multaq̨ veneratiōe celebre ē. Inter hec siluanecti agēs carol⁹ q calu⁹ postea dict⁹ ē nūtio de lotharii nepotis sui morte audito mettiꝫ cit⁹ ptēdit vbi ī diui stephani tēplo more regū vnct⁹ rex austrasie appellat̄ Que res ludouico indignissima visa est: q̄ se videlꝫ posthabito lotharii oēm successionem carolus accepisset. Ea ppter per legatos romani pontificis: austrasię regni

Bellū īter fratres ludouici pii heredes.

Carol⁹ caluus victor.

Lotharingia

Lotharius monach⁹ efficitur.

Lotharius.

Carol⁹ regnū austrasie vsurpat.

Excõicatio

incolis inhibet carolo obedire:aut de lotharii regno qcq̃ sibi detrahere:alioqn iterdictũ illi iri cõmunione christiana.Quę pœna sicuti grauis ita ignominiosa christiano est:hanc põtifices excõicatione appellant: q̃ is cui irrogatur e cõione & contubernio hoim eiectus sit.Id postq̃ minus ꝓcedere ludouic⁹ itelligit vi atq; armis agere tentat. Interim carolus cũ nouiomi esset:richẽtem quã prius pellicẽ habuerat: vxorẽ secũdũ ritũ ecclesię accepit. Per id tp̃s rorit⁹ normãnorũ princeps i amicitiã regis venit.Cũ antea seguinus burdegalę/& xãtonũ comes a normãnis fuissent occisi/& magna aquitanię pars vastata. Quo fere tp̃e apud lemouicas Canonici diui martialis relicto secularis habitu se ad monasticã vitã ꝯuerterũt. Cęterũ diui martini cœnobitę q multis opibus apud turonos elati viuebãt reiecta monachali indumento sese in ritũ cleri secularis deformarũt.Cuius temeritatis mox pœnas luerunt missa in eos cęlitus pestilentia qua per noctẽ extincti sunt oẽs p̃ter vnũ vedastũ qui in numerũ sanctorũ relatus est & noi ei⁹sacellũ dicatũ.Ex nouiomo aquisgranũ carolo repetenti ludouicus p nũtios mãdat nisi regno qd̕ lotharii fuerat egrediat:illũ se inde ꝓpe diẽ eiecturũ.In re ancipiti legati vtrinq; cõueniũt:iurãt ꝓ suo qq; principe ea firma ꝑmãsura de q̃bus ad pacem inter eos cõuenirret . Sed paulo post cum de vuãdalis ludouicus victoriã habuisset:duce eorũ capto: legatorũ pacta atq; iusiurandum neglexit.Id eni plerisq; principibus vsu venit: dũ suis rebus timent:iureiurando multa polliceri:mox vero tergiuersari si arridentiore fortuna iuuenť. Tandem crebris legationibus pactum extitit: vtrunq; regem ad arbitros contentionem referre:& quod illi definirent stabile mansurum.Postq̃ de cõtionis loco compositum est: dum apud flametũ ludouicus diuersatur cęnaculi tabulatũ carie & vetustate detritum in regem atq; aulicos quosdã decidit. quo lapsu ludouicus vulneratus est.Solidato vulnere aquisgranũ se contulit. Inde coeuntibus ad.xv.kalẽdas augusti regibus de partiendo austrasię regno cõuenit.Discretaq; est certis limitibus portio quę singulos contingebat. Hunc exitum habuit orta de regno inter fratres cõtentio.Sed non vno se impetu fortuna continet. Ecce aduersus instauratam caritatem belli motus ab italia nunciatur . Repetente austrasiam ludouico: cui lotharius pater italiam tradiderat. & iam esset a sergio secundo pontifice imperator appellatus.Missi de re ipsa a pontifice adriano atq; ab imperatore nuntii ad ludouicũ germanię regẽ:ad carolũ caluum ludouici iussu remittuntur. Quibus auditis: etsi mandatorum seueritate carolus moueref:q̃ se inaudito partem austrasię relinquere iuberetur:ad pontificis tñ legatos suos nuncios adiungit:qui pontificẽ cõueniant. Inuenio ludouicum germanię regẽ veniente in gallias engeberga : id restituisse imperatori qd̕ de lotharii regno receperat. Carolum vero ab engeberga vocatũ nõ obediuisse.Sed summopere curasse:vt carlo quem ex priore vxore hermecota susceptũ ecclesię sacris addixerat puniretur.Hic eñ carlo hominũ perditoruȝ suasu pessimis facinoribus se inquinabat:oia quoquouersum iret:predatus.Quẽ in vinculis emendationis spe diu habitũ:atq; inde relaxatũ cũ non resipisceret dyaconii gradu amotũ oculis priuauit atq; i monasterio corbiensi custodiẽdũ mãdauit.Qui postea duorũ pseudo monachorũ nixu(hortãte ludouico germanię rege)educt⁹:ad ip̃m ludouicũ ꝑfugit.Hęc ꝑ̃gerũt agẽte carolo in expeditiõe quã aduersus normãnos q andegauiã vrbẽ circũsederant habebat.Nec tñ rẽ a se susceptã omisit.Normannos qui iam ciuitate potiti essent circũuallat: adiutore salomone britonũ duce q suppetias carolo ferebat.Pressi dura obsidione normãni eas conditiones pacis quas caro

Roritus normãnorũ princeps

Cœnobitæ sc̃ti martini.

Victoria de vuandalis

Cõcordia de regno austrasiæ

Altera de regno cõtentio

Carlo dyaconꝰ factus apostata carcere custoditur.

Normanni apud andegauiam obsessi

lus dixit (datis obsidibus) acceperunt. Relicta libera ciuitate petût normâni liceat illis isulâ q̃ proxime erat ad paucos dies incolere. ibiq̃ cõmeatu iuuari. Interim q̃ inter illos christiani erât posse ad regê reuerti: qui vero paganissimo relicto fidê xpi profiteri vellent eos quoq̃ non respuendos. Ceteris quibus induratum cor esset suas sedes nulla mora repeterêt. Rebus ad hanc formam compositis cû i siluam arduennam venatum habuisset de ludouici îperatoris sui ex fratre nepotis morte nûtium accepit. Quare richêtê vxorê siluanectû mittit ludouicû filiû in eam austrasię partem quę a lotharii decessu sibi obuenerat ꝓficisci mandat. Ipse superatis festinatione multa alpibus in lombardiâ contendit: Inter eundum. carl⁹ ludouici germanici filius iussus a patre transitu ꝓhibere regem cum se frustra niti itelligeret ad carolum ꝓficiscitur. Ea re cognita indignatus pater alterû filium cû copiis mittit Sꝫ & numero & virtute militû inferior: caroli potentiaꝫ nô sustinens pace data ad patrem exercitum reduxit Quem receptum ludouicus per caroli absentiaꝫ in francos duxit dirisq̃ incursionibus franciâ vexat. Audito in italiam caroli aduentu. Iohannes octauus romanus pontifex missis ad eû nunciis romam propere vocat venientem augustum appellatafficitq̃ imperiali dignitate. Digrediês inde carol⁹ rosymô richentis vxoris fratrem italię preponit consiliariis viris atq̃ copiis quas voluit illi attributis. Cui neptem quoq̃ suam ludouici regis germani filiâ despôdet. In frâciâ reuerso carolo Ludouicus germanię rex vita decessit: relicto filio ludouico. Cuius decessus causa fuit carolo infœlicis belli. Nam patre mortuo ludouicus magna saxonû thoringorûq̃ delecta manu nûtios ad carolum patruelem mittit ei⁹ amicitiam oratû. Qua nô îpetrata ad rhenû castra ponit Nec cunctatus carolus ad alteram rheni ripâ ducto exercitû animû ludouici explorat si legatis vtrinq̃ missis rem agere velit placuit vtriq̃ côditio Sed dolo malo illectus imperator dum viam pacis simulat agmen occulto & augusto itinere seorsum a castri ludouicis noctu festinare iubet ratus occultis insidiis intercipere posse improuisum hosteꝫ. Fuerunt ea nocte continui imbres qbus & nocturno labore grauatus miles ꝑlio minus idoneus fuit. Fraude detecta: ludouicus instructa acie diuersus ab itinere quo hostis veniebat ꝯsistit. Irruentê in se fracû tanta vi excipit: vt ad aciê in qua carolus erat cedere francos côpulerit. Atq̃ ita fugę se cômittêtibus francis impator quoq̃ comes fuit Qui vero regias sarcinas ferebât angustia viaꝝ & cepibus intercepti occisi sunt & inter eos côplures illustres viri ceciderunt. Reliq̃ man⁹ agrestiû hoiꝫ incidentes ad nudum spoliati ita vt ex thoris herbarû atq̃ a rentis fœni manipuł tegumêta sibi côsuerêt. Eius infortunii tempore nomani sequane ostiû classe irrumpere têtabât Aduersum quos misso cû exercitu comardo carol⁹ mâdat cû normânis qualêcûq̃ posset pacê habere nihilomin⁹ terrâ oêꝫ diligêter tueaꝛ ꝑsidiis permunitissima quęq̃ loca îpositis. Incidit ꝑter has turbas alia carolo nô parua sollicitudo. Grassabantur in câpania saraceni quorû aduêtu territus iohânes pôtifex romanus carolû admonet ecclesię opê ferat paret carolus & côtractis copiis vbi lombardię fines attigit adelgarus a pôtifice veniês refert iohannê papiam aduenire imperatori obuium. Papię dû pontifex imperatorq̃ de rebus gerendis côsultant certiores facti de carli ludouici filii cû ingentib⁹ copiis aduentu papia abscesserût moxq̃ imperator romam ꝓfectus est Rê hoc loco ridiculâ narrabim⁹. Carolus dû a carlo fugit leui rumore carlus perterritus (ꝙ imperator pontificem comitatus aduersus se mouere dicebaꝛ) eadê qua venerat via in germaniâ imperatorê fugiês ꝓcedit Rebus quaruꝫ

Caluus i italiâ contendit.

Carolus calu⁹ imperator.

Ludouic⁹ iperator moritur

Bellû côtra carolû caluû in alemannia

Dolo caluus agit.

Carolus caluus fugit

Normanni.

Saraceni i câpania.

Iohannes octauus ad carolû caluû papiâ venit

Ridiculum.

Carolus calu⁹ veneno a iu deo necatus.

gratia carolus normam petierat absolutis febre afficitur. Erat iudeus medicus sedechias noie impatori propter eius peritiam perfamiliaris qui vel religionis christiane odio (cui maxime infensi iudei sunt) motus: vel corruptus forte pecunia potionem carolo propinandam miscet. Qua epota carolus omnibus membris ita defectus est: vt aulicorũ ministerio in cubiculum delatus duodecimo post die mãtue intetiit. Cuius dum corpus exenteratum & multis aromatibus cõditum sui in franciã efferre cupiunt: cadaueris putredinem ferre non valẽtes versellis inhumauerunt in diui eusebii martyris ede anno octingẽtesimo septuagesimooctauo. Vnde post annum septimũ exemptũ in diui dionysii templũ delatum est. Eius exhumandi causã attulit archẽgerus quidam apud diuum dyonisium cœnobita & alphonsus ecclesie diui Quintini viromandensis editus qui sibi dum in suis ecclesiis pernoctant carolum per quietem visum esse affirmauerunt eosq͂ admonuisset vt de tollendo ei⁹ corpore & in templo martyrum in humando regem filium facerent sollicitũ. Hac reuelatione filius rex excitus patris corpus ex versellis ad sanctum dyonisium trãsferendum curauit Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a plerisq͂ scriptoribus memorię mandatum est. Carolum duce angelo paulo anteq͂ moreretur ad inferos deductum supplicia vidisse miserarum animarum. Ardere valles & altissimos puteos pice & sulphure immixto plumbo efferuescere: ibiq͂ plerosq͂ ex suis pdecessoribus reges inspexisse: episcopos quoq͂ qui vel ad bella gerenda cõsultores vel ad opprimendum iniquis vectigalibus populum autores extitissent Eius rei visum litteris ipse mandauit/posteros admonens iuste moderationis ne aut male imperarent: ne ve vsurparent dominandi potestatem. Eius certe Caroli calui extãt pręclara & religiosa monimenta. Nam diui cornelii cœnobium apud compendium extruxit vbi christi sudarium quod ex constantinopoli ad se aduectum erat reposuit. Compendium enim maxime amabat ita vt a suo nomine carolopolĩ appellare cogitauerit. Sancti dyonisii templum magnis audit prouentibus & preciosissimis donariis adornauit que ad hoc vsq͂ tempus diligenter asseruata visuntur. Nec ignoro quosdã scribere nundinas que in campo dyonisiano ante Calẽdas iunias fiunt ab hoc rege esse instituta de qua re quid sentẽtiã in dagoberti gestis ãnotaui. Eius regis ętate flandria quę paucis tunc vicis atq͂ edificiis ornata erat & feris magis q͂ hominibus incolebatur: eiq͂ pręficiebatur a rege custos qui francorum lingua forestarius dicebatur comitatus dignitatem hac occasione accepit. Erat balduinus andaqueri filius qui patre defuncto cum in magistratu fuisset a carolo institut⁹ iudith regis filiam dum ex anglia reuertitur sibi rapere temerarius iuuenis ausus ẽ. Nusperat enim adolapho anglorum regi Qui cum absq͂ liberis decessisset. Iudith viro destituta in franciã ad patrem rediens deprehensa est cuius rei gratia caroli iussu coeuntes episcopi balduinum excõmunicatione persellunt At cum nihilomin⁹ facti nõ peniteret consilio procerum persuasus carolus permittit filiam balduino in matrimonio copulari. Et de custode flandrie comitem balduinum instituit. Plerumq͂ siquidem id euenit vt que peccata atq͂ iniurias facile vlcisci non possumus eas alicuius dignitatis ratiõe assumpta ad gloriam perducamus. Ad hunc carolũ caluum ortis in anglia bellis iohannes scotus venit homo grece eruditus. Vnde a caluo rogatus diui dionisii aryopagite de celesti hierarchia libros ad verbum latinos fecit. Reuersus in angliam & ab elfredo rege liberaliter accept⁹ ad melmesbrie monasteriũ se cõferẽs dũ docẽdi officiũ gerit a discipulis corrept⁹ graphiis occis⁹ ẽ

Archengerus

Visũ quod carol⁹ calu⁹ vidit

Flãdrie comitatus initium

Balduin⁹ primus comes flandrie.

Iohãnes scot⁹.

NVncio de caroli decessu accepto ludouicus balbus eius filius apud enderuillam agens regni proceres ad se ꝑ propere vocat: quorum beniuolentiam & fidem regia munificentia demereri studuit. Richentem vero reginam ex italia redeuntem cum apud moymerum campanię castellum cum multa nobilitate restitisse accepisset aio conuentum quod parlamentũ franci vocant habendi missis vtrinqꝫ legatis compendium regina se contulit. Ibi ludouico patris testamentuꝫ exhibet ꝓferens regia ornamenta gladium dyadema sceptrum aureum quibus carolum institutum heredem pater moriens declarauerat. His igitur regiis insignibus exceptis suscipiende vnctionis gratia remorum vrbem petit quem haymardus eius loci archiflamen coronauit. Anno salutis octingentesimo septuagesimooctauo. Exactis inde paucis mensibus sequanam traiecit: vbi godefridi filii hedonem comitem castello quodam mulctauerant & haymo bernardi comitis filius prędas agebat & loca quedam sibi subegerat. Turonum vsqꝫ rege profecto: godefridus amicorum consilio filios ad carolum ducit: & eas quas occupauerat terras restituit ita vt illas sibi ex regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiã compensat. Nam rebellantes britones ad caroli obedientiam sua opera reuocauit. Erant per id tempꝰ in italia comites duo. Lambertus & helbardus qui de ecclesie romane ditione pleraqꝫ sibi loca rapuerant: in quos excommunicatione promulgata iohannes pontifex lugdunum venit. Quo regem accedere per nũcios orat. Sed valitudine nondum leuatus rex quam turoni inciderat: morem pontifici gerere vsqꝫ a kalendas septembris distulit. Per epos tamen obsequi pontifici curat: Interea curatus morbo trecas ꝓfectus illo venire iohannem obtinuit. Fit in eo loco manus ex belgis eporum conuentus. Narratur a pontifice quę in memoratos raptores per eum gesta essent petit a pontificibus qui aderant verbo & scripturis eorũ nominibus omnia comprobari. Comprobantur. In eo conuẽtu cognito ꝙ frotarius ex burdegala pictauiã & inde ad bituriges incõsulto põtifice transisset iohannes ꝓferri iubet sanctiones sardinensis & affricani concilii: qbus epi ad alias ecclesias sua relicta transire ꝓhibẽtur. Recitatis vtriusqꝫ synodi capitibus: pontifex diffinit sacerdotes q suis sedibꝰ abiissent ad eas reuerterentur. Ipse mox ludouicuꝫ imperii dyademate coronat augustũqꝫ appellat. Reginã richẽtẽ quis obnixe a ludouico rogatus coronare recusauit. Conuẽtione treceñ. dissoluta: põtifex in vrbẽ regressus est. Imperator autem cõponẽde discordię: q illi cũ ludouico nepote erat cupidus: ita ꝑ legatos egit vt cõuentu furõne indicto pax ad sequentẽ modũ dicta sit. De austrasie regno secuti defuncto lothario inter carolũ caluũ & ludouicum bauarũ ꝓuenerat ita permaneret. Italie vero imperiũ qñquidẽ tũc cõmode distribui nõ poterat qsqꝫ vt partẽ obtinebat ita illam habeat donec de partiõe in alio ꝓxime habendo cõsilio agi stabilius posset. Interim si ab saracenis alter regũ impeteretur alter suppeties ferret: huic formule si qs detractũ iret eũ a neutro regũ recipi aut defendi posse. Pace ad hanc formam ꝓposita ludouicus germanie rex ad suos remeauit. Imperator cõpendium accessit. Nec data qete bernardus marchio bellũ reuocat icti dudũ federis oblitus. In hunc mouens imperator cuꝫ trecis venisset morbo decubuit. Hinc omni spe salutis destitutꝰ carolũ filiũ q simplex dictus est bernardo aruernorũ comiti committit. Augescente morbo cõpendium se deferri iubet. ꝓtenusqꝫ imperii insignibꝰ ad filium missis coronari illũ iperat: atqꝫ ita paucis interiectis diebꝰ morte absumit idibꝰ aprilis ibiqꝫ in diue marię ede sepelitur. Anno dñi octingentesimo octogesimo.

Motꝰ belli in italia. Iohannes papa i frãciam venit.

Ludouicꝰ balbus iperator.

Cõcordia inter reges

Ludouicꝰ babus moritur

LVdouici interitũ secuta est varia rerum francorũ mutatio tumultu antibus hinc atq̧ illinc diuersarum partiũ studiosis. Nam qui tutelam noui r egis i se receperant bernardus hugo abbas theoderic⁹ & rosymus audito patris decessu re gni proceres meldẽ vocãt vbi de his que ex vsu reipublice erant consilium cape rẽt Erat gosselinus ex prima nobilitate homo potens qui tẽpus aduenisse ratus quo aduersus theodericũ & rosymum alteri⁹ factionis sectatc res suas iniurias vlcisci po tuisset ad cõrardũ parisiorũ comitẽ veniens hominem nõdum beno in nouum re gem animo existentẽ in suas partes ducit affirmans fore vt a germanorum rege de quo ipse bene meritus esset plurimos honores adipisceretur: His blãditiis assenti ens conrardus ipseq̧ gosselinus suarũ partium cõscios meldẽ legãt ꝙ ꝯsilio adessẽt Conuentu coacto pleriq̧ sententiam rogati dicũt vnũ esse ludouicuȝ germanię re gem ꝙ regni negocia recte moderari possit hunc accersere oportere a quo salus re bus cõibus conferatur: & ꝙ suis destitutos possessionibus restituat Cum hec locuti fuissent qui nouello regi aduersabanť adolescẽtis tutores spe retributiõis adducti germanie regẽ in franciã ꝓperare ꝑ nuncios orant Qui nũcio accepto mettim ve niẽs a ꝓceribus iterũ admonit⁹ verdunum quo & ipi ꝓceres cõuenerant impigre se cõtulit. At hugo & theoderic⁹ reliq̃ ꝑterea sue factionis nobiles cognito ꝙd ini mici machinarenť galterũ aurelię antistitẽ a germanię ire cũ his mãdatis iubent. Si rex eã regni partẽ quam ex lotharii hereditate carolus caluus obtinuerat sibi assu mendam diceret licere adire eam atq̧ possidere modo franciam liberã dimittat. Ea oblatione rex optime sibi factum esse arbitrat⁹ gosselino cõrardoq̧ paulati cõten ptui habitis franciã relinquẽs ad suos reuersus est. Amoto hoste hugo & theode ric⁹ ferrariã adolescẽtes ludouicũ & carlomanũ ꝑducũt. Atq̧ in diui petri tẽplo re ges appellatos coronãt. Eodẽ ferme tpe boso regine frater per quosdã sibi vel ꝓ missis allectos vel metu perterritos epos in regẽ aqtanię assumit Et normãni ꝑterea ad flumẽ ligeri infestis icursionib⁹ grassantes ꝑdas agere ad reges fratres deferunť Qui magna militũ cõtracta manu in hostẽ prodeũtes normãnos magna strage af ficiũt nouẽ milib⁹ occisis cõplurib⁹ itẽ i viẽna flumine absorptis Ea victoria poti ti fratres alio mox tristi nũcio turbanť Ludouicus eni germanie rex grãdeȝ exercitũ ad duciũ vsq̧ ꝑmouerat seq̧ gosselin⁹ & cõrard⁹ parisiorũ comes ad eũ cũ bona ꝯiuratorũ parte ꝑtulerãt. Quib⁹ ductorib⁹ ad ribemõtẽ quoq̧ accessit Hi nescio ꝙd grande germano regi ꝓmiserãt. Qď cũ absoluere nõ possent: rex despatis reb⁹ cũ re gibus francis paciscit: & paulopost in germaniã ꝯuersus: normãnorũ genteȝ ꝙ his dieb⁹ vt in italia ita in germania cũcta vastabant offendit. Quos fusos non magno negocio fugat. Verũ apud saxones eadẽ ferocissima gens maximo regeȝ dãno affe cerunt. Victoria de normãnis habita: fratres ambianũ cõuenerũt regnum pater nuȝ inter se pariturí. Ludouic⁹ francorũ regnũ cũ oi neustria accepit. Carloni bur gũdia atq̧ aqtania ꝯcessa est. Ab ambianis gõdeuillã ꝑ rhemos & cathalaunos cõ meant vbi de cõuentu habẽdo cũ rege germanię cõuenerat. Cõsilio tñ (ꝙa egrota ret) rex germanus nõ affuit: sed ꝑ nũtios apud fratres reges egit. Qui accepto nũtio ꝙ rosymus prouincie rex viennam occupasset: vbi vxore relicta in ꝓximos mõtes se recepisset. exercitu ex germania partim coacto: partiȝ ex suis collecto viẽnã circum cludũt. Inde carolus obsidione relicta romã petẽs a iohãne pontifice august⁹ appel latur. Dũ viennã obsidet ludouicus ꝑ nũtios certior de normãnorũ in franciã icur sione factus carolo ad ꝯtinuandũ vienne obsidionẽ relicto aduersus normãnos se conuertit. Gens enim illa preter caeteras barbara & immanis ac christianam gra

Varie iter frãcos snie de re ge instituẽdo.

Normãni iterum icursiões faciũt: sed vincuntur.

Vienna obsidetur.

tiam exosa iā ambianis expilatis diui petri monasteriū qđ corbie celeberrimū habe
bat diruerāt. Igitur cōmisso acerrime p̄lio ludouicus normānos in fugaȝ vertit mul
tis occisis Mirū ꝑfecto scriptur⁹sum. Reuertēte a ꝓstrato hoste victore exercitu tā
effusa (nullo insequente) fuga franci dissipati sūt vt victis similes facile arbitrareris. Francorū dissipatio
Crediderim elatū victoria francum hac trepidatiōe diuinitus pcitum esse ꝙ victo-
riam suis viribus non dei benignitate partam gloriaretur At reuocato ex fuga mi
lite ludouic⁹ iterū i normānos bellū istaurātes ꝓgressus cū dissipato p fugā milite
raro sui corpori custodes circū se haberet cōpēdiū venit. Insurgētibus iterum nor
mannis & per ligeris ripas predas agentibus theoderico viro militari copias attri
buit q normānos p̄lio adoriretur. Ipse nō multo post turonū ꝓfectus britonu m
nō paruā manū ad id bellū mittit. Dū turoni moratur morbo correpť⁹ vita defūgi
tur & i diui dyonisii cœnobiū effertur. Hic traditur spurcitiis atq̃ ineptiis dedit⁹ ex
titisse: q ad balbi cognomē accepit. De ludouici morte cert⁹ fact⁹ carolus qui vien-
nam obsidebat parte copiarū ad vienā relicta ad ꝓceres q eū vocabāt ꝓcessit. Cui
iter agenti nuntius affert vienā receptā a suis esse Sȝ normānos ex germania mo- Ludouic⁹ lu-
uisse & i cāpaniā vsq̃ irrupuisse multis vrbibus tēplisq̃ direptis atq̃ icēsis. In quos douici filius moritur.
sayllus mettēsiū p̄sul copias ducēs suis fugientib⁹ ceciderat. Quō aut per id tp̄s ad- Carolus eius
uersus hanc pestē bellatū sit: apud hystoricos nihil inuenio. Constat tamen eodem frater rex.
tēpore alterā ferocissime gētis manū duce astingo ligeri traiecto ad materne flumis
ripas ꝓsedisse: carolūq̃ austrasie regē expeditionē i eos duxisse sȝ aio ꝑpe tabuisse
cū in cōspectu hostiū castra locasset. Tandēq̃ cū normānis fedus paceq̃ iniisse: ita
mō godefridus ei⁹gētis p̄nceps xp̄i fidē ꝓfiteri curaret Cōditiōe nō reiecta godefri
dus simul cū baptismate spiritalis regeneratiōis frisiā oēm a rege dono accepit Do
natus insuper magnis munerib⁹ incolere vbi castra habebat pmissus est in perniciā Godefridus normānus perfidus.
frācie regni quā ipse perfidus godefridus cū sigiberto paulo post inuexit. Nam q̄
draginta milibus armatorum instructus parisiū circūuallat. Sed viriliter agentibus i
oppidanis gossellino quoq̃ loci antistite & eudone comite q regnū postea admini
strauit adnitēte cuȝ obsidio hosti nō procederet eā soluēs laudunuȝ vrbē in edito
colle positā inuadit. Inde agri nouiomēsem atq̃ suessionēseȝ populati remos nor
māni adoriunť. Quibus incōmodis indignat⁹ carolus imperator aduersus barba
ros ex vuarmacia vbi parlamētū habebat iterum insurgit & egregio nixu p̄liať ster
nit occidit fugatq̃ Nec ꝑtermittēdū reor carlomanū & fratrē ei⁹ ludouicū ludouici
balbi nothos ex pellice fuisse q nihilomin⁹ moderatiōe regni suscepta nō segniter
normānis obstiterūt nouē milibus vt supradiximus vno prelio interfectis. Hic
aūt carloman⁹ & si decessisse nō ignoreť de ei⁹ tñ morte null⁹ ad hystoricis mod⁹
aut tp̄s scriptū iuenit. Reliq̄t tñ heredē filiū ludouicū q ob inertiā nichil faciēs ap-
pellat⁹ē. Nulla ei re isignior habit⁹ ē: q̄ ꝙ virginē monialē cuius amore deperibat Ludouic⁹ nihil faciens
ex calensi cœnobio abductā vxorē accepit. Huius inertissimi regis etate norman-
ni induciis quas cū carolo ad annos. xii. firmauerāt contentis iterum franciā vexāt
Que cā fuit plerisq̃ sacerdotib⁹ & viris religiosis oratoria sua relinquendi & se alio
traducēdi Qua ꝓsecutiōe grauati franci carolū iperatorē ludouici germanici filium
p legatos orant regni curā assumat. Erat aūt illis diebus hugo abbas appellatus
qui valida manu collecta normānos adeo exterminauit: vt ex eorū multitudine vix
vnus supexstaret q accepte cedis nunciū ad suos ferret. Ea strage affecti barbari ad
tp̄s bello abstinuerūt. At quia de hugone abbate mētio incidit. Illud non est omit- Hugo abbas

tendum hunc hugonem atqꝫ robertum parisiorū comitē q & marchio dicebatur: primos fuisse q relicta monachis & sanctimonialib⁹ p̄dia ꝓuentusqꝫ occupauerint ea sibi suisqꝫ militib⁹ attribuentes seqꝫ abbates appellātes atqꝫ ipartiētes monachis ꝓut volebāt adhibito moderamīe victus & vestimētorū. Que violētia ad roberti regis tēpora perdurauit. Per id tp̄s iners ille & nichil faciēs ludouic⁹ relicto carolo filio (cui simplici cognomē inditū est) decessit. Scriptū inuenio hunc carolū simplicē ex ludouico balbo prognatū esse. postq̄ ludouicū & carolū balbi filios spurios sub tutela eudonis educatū fuisse & postea regnasse. Qui cū per etatē regendo regno nequaq̄ idoneus esset: cognito ꝙ normāni nouos belli mot⁹ pararēt ad eudonē roberti andegaueñ. filiū hominē bonū & reb⁹ gerēdis aptū mittūt: cui & caroli simplicis tutelā & regni administratiōeꝫ cū regia appellatiōe cōmittūt. Hic a galtero senonū archipresule cōsecrat⁹ carolū simplicē ꝓbe educauit francisqꝫ modestissime prefuit. Moriēs aūt ꝓceres iureiurādo adactos admonet regnū sine ꝯtrouersia carolo simplici administrādū ꝑmittāt eū esse regni legitimū heredē. Carolo simplice regno adepto normāni q annos q̄draginta multis locis franciā incursauerant ampliore multitudie ꝯtracta in neustriā irrūpūt: & p sequanā rothomagum vsqꝫ aduerso flumine deferunt. Quibuscū franco rothomagorū antistes ciuiū & vrbis salutē desperans colloquēdi occasionē nactus ita egit: vt neqꝫ incolis neqꝫ ciuitati qc q̄ nocituri vrbē normāni reciperēt. Quid eni ꝓuidus pastor faceret regis subsidio destitut⁹. Potiti vrbe normāni vbi tutissimū sibi refugiū esset. Rollone ex suis hominē strenuū q cū nullā domū redeūdi spē ꝓpter a se commissum flagitiū haberet ducem pficiūt. Hic imperandi apud suos potestate accepta animum in primis intēdit vrbē parisiorū perdere & inde christi eliminare pietatē. Ad hanc rē cōducere tria sibi latissima flumina sequanā ligerim & garōnā maxie arbitrabat. Igit ingenti fabricata classe copias trípharíā diuidit Qui ligeri nauigarūt nauetē vrbem expugnant & pōtificē guymardū inter sacrificandū ad christi aram iugulant. Inde profecti andegauim incendunt mox turonū adoriunt: atqꝫ ita per aquitaniā p̄das agētes rollo neduce in parisios p sequanā delati in burgūdos p ararim. id est sagonā nauigantes in aruerniā tandē incursant. Nec mora interposita senones depopulati monasterium floriaceñ. occisis cœnobitis diripiūt atqꝫ igne cōsumunt. Sꝫ aduēt⁹ rollonis nō ignari sacerdotes supra biduū diui bēedicti corp⁹ aureliā apud sanctū anianū deposuerāt: Erat eius monasterii ex cœnobitarū cōi assensu defensor patronusqꝫ elect⁹ sigillosus comes. Hunc insequēti nocte qua monasteriū conflagrauerat diu⁹ benedict⁹ p quietē obiurgasse fert quare monasterio ꝯtra normános opē nō tulisset Quo viso expergefact⁹ comes paruaqꝫ illi ꝓ tpe erat inermiū manu coacta i normános p̄da onustos irruēs assessore sibi vt sancte asseuerauit postea sigillos⁹ diuo benedicto p̄dā captiuosqꝫ recepit. Inde ad mōasteriū cōmigrans cenobitarū cadauera q̄ hactenus humi strata cōperit humari iubet. Cum tā crudeliter debaccharent per frāciā normāni. Carolus simplex francone rothomagorū p̄suleꝫ iam rolloni notum ad rollonē mittit q triū mēsiū inducias firmet. Exactis inducijs per stāpas mouens rollo carnotū petit atqꝫ oppugnat herente in vrbis obsidiōe normāno richardus burgundorum dux atqꝫ ebalus pictauorum comes copiis ad carnotum ꝓmotis rollonē inuadunt. Qua re animatus carnoteñ. antistes irruptiōe a ciuib⁹ facta ipe tunicā iteriorē virginis marie quā camisiā frāci vocāt: eīqꝫ apud eos magna religione obseruata deportās normános a tergo insilit. Fit per aduētū

Ludouic⁹ nihil faciēs moritur.

Eudo andegauensis rex: francorum & caroli simplicis tutor.

Franco rothomagensis archiepiscopus

Rolo [handwritten marginal note]

Miraculum.

Carnotum obsidetur

pontificis hostiū magna strages. Rollo vero fugiēs postq̄ suos ex fuga recepit: idi=gnabundus iubet eos p oēs regionē populationes facere & ea oia in q̄cunq̧ irruis sent perdere. Itaq̧ fera gēs nihil sibi obuiū integrū reliquerūt. Abducunt i seruitutē & stuprū virgines matres cū liberis gladiis occumbunt. Nulli tēplo ignē nō imisert flagrant p agros atq̧ vrbes oia. Clamoribus mortibusq̧ eter replebat. Tam diris afflictionib⁹ vexatis francis regē ꝯueniūt. Inertiā hois atq̧ pusillanimitatem accu=sant pdi ei⁹ negligētia ꝓuinciā qui neq̧ hosti p se neq̧ p ductores belli occurrat.

His ꝗ̄stubus excitat⁹ rex frāconē rothomagensē iterū ad rollonē ꝓficisci impe=rat qui eum ad xp̄ianā cōionē hortet. Quā si fide integra recipiat eē carolo filiam gillā quā illi cum oi neustria nuptui det. His mādatis p franconē cognitis Rollo a ferocia tēperat seq̧ (ꝯsilio cū suis habito) cum carolo colloquiū designato quo vo let die habiturū spōdet. Ad hec triū mēsiū inducie firmant. Apud flumen epte qd̓ est neustrie ad orientē limes fit cōuentio vnā fluminis ripā carol⁹ alterā rollo inse=dit. Intercedentib⁹ legatis res acta est. Rollo gillā caroli filiā vxorē recipit & in do=tem neustriā epta fluento ad britones terminat claudit q̧ gallico occeano abiecta quoq̧ est britonū prouincia que diu sub normānorū ditione militauit. Rebus vt maxime carolus cupiebat ordinatis rollo rothomagum ꝓfect⁹ initiat sacris & laua cro christiano. Appellatusq̧ ē robert⁹ a roberto pictauorū comite q recepte a rol lone fidei testis assistebat. Neustriā adept⁹ rollo eā normāniā appellauit ꝙ eā ho=mines a septētrione ꝓfecti occupassent. North enī danorū ligua septētrionē mā vero hoiem signat. Inde vocabulo cōposito normāni id ē septētrionales & nor=mannia ad hūc vsq̧ diē vocitat. Eius tā barbare & ferocis gentis dū originē quero eā ex gothorū feritate ortā accepi. Quos nōnulli magog iaphel filiū parētē habuisse audacissime tradunt gothorū prosapiā ad noe vsq̧ referētes. Quib⁹ ego nequaq̄ as sentior. Quippe ꝙ a nobis tā remota antiquitas nulla p̄sertim scriptoris auctorita te nitēs fabule simili videri possit. Daci aūt gothorū soboles lōgo tēpore hunc mo rem seruarūt vt ex multis liberis vnū tm̄ apd̓ se heredē pater haberet ceteris post le gitimam etatē domo emissis. Qua lege vsus lothrocus cū aliquot a se filios dimitte ret biergostā hastingo cuidā nobili daco cōmendat adiuncta plurimorū iuuenū manu. Qui tranquillo mari nauigantes in picardos inde in viromādos penetraue=runt vbi diui quintini monasteriū incendētes mox nouiomum capiunt omnione episcopo cū clero interempto. Nec qeti gemeticū p sequanā ꝓuecti monasteriū nō gētorū monachorū diruerūt qd̓ annos. xxx. postea sine habitatore mansit. Que ra bies in multas ꝓuincias ꝑfusa ad tolonē vsq̧ de quo ꝓxime dictū est grassari non destitit. Ab his quidē dacis normānū seuitia appellatioq̧ ꝓcessit. Pacatis normā nis regni ꝓceres a carolo desiscūt. Sed preliis aliquot postq̄ digladiatū ē recōsiliati sunt aduersus robertū eudonis fratrē cuius supra a me mentio facta est. Hic rober t⁹ aqtanie dux ꝙ de fratris regno portionē nō accepisset aliquot sibi viciniores vr bes capit cōstitutis i eis pōtificib⁹ a qbus tandē regis appellationē obtinuit. Quo titulo elatior fact⁹ copias i carolū suessione agētē ducit. Cōmisso ibi ꝓlio robert⁹ oc cidit. Redeūti victori carolo hebert⁹ viromādorū comes gratulādi specie occurrit. Regē orat peronē ad se diuertat atq̧ in arce diuersetur. Perfido hoi cui⁹ sororē ro bertus vxorē habuerat rex p simplicitatē credul⁹ peronē petit. Moxq̧ arcē ingres sus in vincula ab heberto coniicit. Que res grauissimorum per franciā icōmodo=rū causā iuexit. Itū est tn̄ aduersus fortūe iīqtatē atq̧ vt i morbis solet vt capiti in

Clades normānis in francos.

Caroli & rollonis cōuētio

Rollo baptisatur.

Quare & vnde normānia dicta.

Origo normānorum

Proceres a carolo simplice deficiunt.

Robertus eudonis fili⁹ occiditur

Hebert⁹ viromādorum comes regē perōe icarcerat.

Cõsiliũ de cõstituẽdo rege

primus adhibeatur medela:franci quasi regẽ nõ haberẽt de rege pficiẽdo psultant. Erat ex liberis richardi burgũdorum ducis supstes radulphus caroli nepos. Hũc (tametsi carolꝰ ex elgina regis anglorũ filia prolẽ suscepisset) in regẽ assumi carolꝰ pmittit q suessiõe regio dyademate recepto regnũ admĩstrare cepit. Ludouicꝰ aũt caroli simplici filius:patris atq amicorũ ope destitutus: enauigato mari ad anglos cũ elgina matre se cõtulit vbi elstannus eiꝰ auunculus regnabat Radulphi tpe apđ carrolas pugnatũ est cõtra sarracenos qui burgũdiã iuaserãt vbi ex francis complures interierũt. Radulphꝰ postq̃ annos dudecim regnando explesset monſ.xviii.kalen.iunii. Et apud senones in ęde sancte columbe inhumatus. Blondus & platina italici scriptore tradunt post ludouicũ balbum. Berẽgariũ ex lõgobardis ortũ foro iulitũ tenuisse/imperatorẽq a romanis creatũ esse cũ eandẽ dignitatẽ arnulphꝰ a francis accepisset post ãnos centũ q̃ carolꝰ magnꝰ cœperat impare Arnulpho pediculari morbo defuncto platina addit ludouicũ in arnulphi locũ suffectũ In quez berẽgariꝰ apud veronã ducẽs eũ capit & oculis priuat. Ad modũ ablatũ a longobardis imperiũ. Berẽgariꝰ a regibus lõgobardis ortus vindicauit. Tã fluxe sunt res humane vt earum gubernationem nunc hic nunc ille recipiat vel perdat.

Ludouicus cũ matre elgina iã gliã fugit

Radulpho defuncto & carolo simplice apud heronem vbi ab heberto in custodia habebatur:mortuo francorũ pceres & ante omnes hugo magnus atq guillermus senonũ primas ad elginã ludouicumq in angliam legatos mittunt: qui dicerent tempꝰ aduenisse cum ipi tuto in franciã reuerti possent eis se subsidio affore & obsequiũ vna cũ aliis cõpluribꝰ regni primoribꝰ pstituros. Ea re in ãgliam plata elgina cũ filio ludouico in franciã venire festinat. Cui obuii pceres Ludouicũ lauduni regẽ cõsalutãt:adiutore maxime guillermo rollonis filio qui ducatuz normãnie gerebat. Secundo anno regni eiꝰ pdigiũ visum ẽ hoim in etherę flagrãtiũ & diris cãtionibꝰ nocte tota aliquid futuri incommodi vaticinantiũ qđ post ea cõtigit Nã tertio,ab ipo pdigio anno pceres franci a ludouico deficiunt qua insup tẽpestate tãta fuit per franciã ãnone caritas vt frumẽti mẽsura cui sestariꝰ nomẽ ẽ quattuor & vigiti libris veniret. Sedẽtibꝰ a rege frãcis ludouicꝰ hẽricum germaniȩ regẽ per legatos petit.liceat cõuẽtũ alicubi idicere vbi mutuũ habere colloquium possint. Cupere se beniuolẽtiã eiꝰ atq amicitiã pmereri Henricꝰ auditis nũciis respondet regis petita cõmode facere non posse nisi guillermi normãnorũ ducis sententia de hac re cognosceret. Ea re cognita ludouicꝰ guillermũ adit memorat q sit regni status qđ in se moliantur pceres illũ vnũ esse cuiꝰ psiliis res bñ geri possit Accepit guillermus regẽ vt dñm opẽq suã pollicitꝰ tregũ equitẽ auratũ ad hẽricũ ex ludouici assensu mittit. Ad mosaz fluuiũ cõuenturos reges placuit ibi guillermi opera amicitiã reges firmãt: Qđ postq̃ resciuere pceres frãci ludouici potẽtiam veriti in regis gratiã se vt meliꝰ possunt insinuat. Mox lauduni ꝯuenientibꝰ ex edicto regis pceribus hebertus quoq viromãdensis affuit. Aduersum quẽ paterne iiurie recordatꝰ ludouicus huiusmodi ꝯmẽtũ para delecto ad fabulã hoie ydoneo Huic mãdat vestẽ ad ãglici icole formã induere seq velut ex anglia ad se missum petere i cõsiliũ admitti. habere litteras q̃s regi reddat: Lr̃as aũt quales rex ipe scripserat hoi dat.. Sedẽti i cõditiõe regi:venit cursor vt istructꝰ erat lr̃as pfert. Eas dũ scriba regi demisse recitat rex subrisit. Proceres rati aliqđ ridiculi regez accepisse rogãt cur risisset. Nũc inqt maxime noui anglos desipere: Namq hermanus ãglie rex meus propinquus fuisse apđ eos scribit agricolã hominẽ q herũ ad ꝯuiuiũ cũ inuitasſ

Ludouicus ex ãglia reuocaẗ

Prodigium.

Fames

Ludouicus ad guillermũ normãnie ducem

Nota regis in hebertũ comitẽ cõmẽtum.

set necare ausus sit. Eius tā insignis facinoris autorē quo supplicio afficiat sententiā vestrā inquirit. Igitur vt regi gratū faciam⁹: dicite pceres quo mortis genere sceleratissim⁹ agricola puniēd⁹ eē videat. Theobald⁹ blesensis hō iprimis prudēs rogatus sententiā dicere: hic inquit homicida tametsi vario cruciatu dign⁹ est tñ quaten⁹ ad supplicii modum attinet nulla mihi detestabilior mors visa est: q̄ a furca hoiem pendere cui iugulū laqueo lictor pstringat. In hāc sententiā cūctis q aderāt venientibus cū ipe itē hebertus viromādēsis sequeref pdeūt ex occulto satellites q hebertum vt a rege pdocti fuerāt cōprehēdūt. Nec cunctant incollē nō pcul a lauduno pducere: vbi in furca hebertū suspendūt prius tñ q̄ iugulū lictor arctaret: rex i eum cōuersus. Tu inqt heberte ille pfidus agricola es q dñm meū & prem carolū tuū p fecto regē perone i vinculis necasti Nūc ergo p tuis meritis meritū supplicium accipito Collis vbi extrema passus est hebertus mōs heberti appellat⁹ est. Interī dum hec gerunt cū guillermus normānorū dux herloyno picardo nobili faueret aduersus arnulphū frandrēsium principē a quo herloyn⁹ fuerat monasteriolo castro vi & armis spoliat⁹: idq ei restitutū eē cū egre ferret arnulph⁹ simulata beniuolentia colloquēdi locūq a guillermo apud pinquiniacū ipetrat. Qui prima puentione assentationibus & blanditiis apud guillermum pfidus pditor agit. Nec multo negocio benignū ducē p speciē caritatis fallit. Itaq re insula quadā somme fluminis nō pcul a pingniaco (vt videbat) composita ascensa nauicula discedēte ab arnulpho guillermū satellites flandrie reuocāt quasi aliquid ab arnulpho omissum esset qd ad beniuolētiam pertineret Appulsuq ripe ducē cū alterū ex naui pedē ptulisset alzo cui turco cognomē fuit trucidat Serui aūt ducis q ad alterā ripā reuersurū mox dñm pstolabant flumine impediti opē dño ferre minime potuerūt. Occisi cadauer (fugiēte cū suis satellitibus arnulpho) rothomagū religio se delatū tumulo manifi centissimo. xviii. kalē. ianuarii honorauerūt. Ab hoc guillermo gemeticū cœnobiū qd a dacis dirutū supra annotauit: instaurātū est: vbi vitā quoq monasticā pfiteri statuerat: nā inter archana ei⁹ inuēte sunt religiose vestes q̄ argumēto fuerūt cōcepte a se vite regularis. Huius guillermi mors occasio fuit ludouico audēdi pessimi facinoris: quāobrem ipe quoq multas sibi turbationes excitauit Nā de guillermi iteritu nūcio accepto rothomagū ire festinat: simulās amici pncipis necē velle vlcisci aio reuera aliud agitās. Superat em̄ guillermo fili⁹ richard⁹ infans: cuius tutelā pariter & terre normānie administrationē rodulph⁹ bernardusq gerebāt. A qb⁹ vt dignum erat recept⁹ ludouic⁹ terre specie atq serenitate illect⁹ spe capit ei⁹ potiende Petit richardū infantē ad se deferri: tanq̄ apud se educandū Qua re ad ciues perlata piectat popul⁹ regē nō aliā ob rē infantē abducere velle: nisi vt normāniā sibi vsurparet. Tumultuat igit populus & in regē seditionē agitat. Cui pīculo bernard⁹ danus occurēs: ludouico cōsiliū dat infantē in vlnis āplexū tumultuāti populo ostētat. Paret csulto ludouicus. Simulq iureiurando plebi asseuerat: nichil se de normānia pter ius supioris dñii vēdicare terrā oēm richardi esse. cupere infantē bonis disciplinis erudiri: bonisq morib⁹ si pmittant educari. Sedata plebe rex infantē in franciā traduxit accepte a normannis iniurie memor Cognito q richardi curam recepisset ludouicus veritus arnulphus flandrensis ne in se vnū ppter guillermi necē curreret: quadraginta auri mercas regi dono mittit. nec cunctat ad regē aduentare seq quoq mō posset de ducis iterēptiōe reddere purgatū atq i regis potestatem traducere nescis auctores. Et hec quidam palam elocutus arnulphus ad regis au

Hebert⁹ viromādie comes suspenditur.

Guillermus normannorū dux p pditionē occiditur

Ingrat⁹ ludouicus. Richard⁹ dux Guillermi filius.

Tumultus rothomagensis populi contra ludouicum.

Arnulph⁹ flādrie comes nequissimus.

res aliud insusurrat recordari scȝ decere regẽ ignominiarũ quas olim & in se atqȝ in
pr̄em normãni & dixissent & fecissent. Talia suadẽti rex credidit purgatũqȝ arnul-
phũ dimisit. Inde cepit rex aduersus ĩfãtẽ richardũ frequẽter stomachari atqȝ indi-
gnari ita vt redeũti a venatiõe richardo rex tanq̃ aliquo eius delicto indignat⁹ euȝ
spuriũ vocaret cominat⁹ nisi mores emẽdaret se illi poplites male mulctaturũ & cũ
c̃tis honoribus priuaturũ Ad hec richardũ diligẽter asseruari trucissime imperat.
Erat richardo ludi magister & p̃ceptor Osmũd⁹ q̃ regis aduersus richardũ indi-
gnationẽ secũ reputãs yuoni cuidã spectato sibi rẽ cõicat. Ambo richardũ p̃uenie-
tes hortãt̃ egrotare grauiter se simulet Quã tegnã caut⁹ puer haud pueriliter ipleuit
Aegrotãtẽ cũ serui negligẽti⁹ obseruarẽt aliis atqȝ aliis seorsum in reb⁹ suis occupa-

Richard⁹ opa sui p̃ceptoris lauduno clã educitur.

tis: Osmundus palustrium herbarum fasce richardum inuolutum dum conuiuio
rex indulget vrbe laugduno exportat. Inde equo euectũ conciliaci p̃fecto commit-
tit. Moxqȝ ad bernardũ siluanectĩ comitẽ preueniẽs rei geste ordinem narrat Ber-
nardus richardo timẽs hugonẽ magnũ parisiorũ comitẽ in auxiliũ vocat. Qui sta-
ti copias q̃s potuit ex tp̃e coactas ducẽs richardũ ex cõscia siluanectũ trãsfert. Com-
perto ꝙ sublatus sibi richardus esset ludouicus hugoni magno parisiorum comiti
mãdat richardũ restituat. At comes tanq̃ negocii ignarus in bernardũ culpã reiicit

Cõsilium arnulphi comitis flandrie.

Atqȝ ita illusus rex arnulphũ flãdrenseȝ accersit Qui adueniens ꝯsiliũ regi dat ma-
gnis hugonẽ pollicitatiõib⁹ alliciẽdũ esse ꝙ ambitiosus & magni potẽtat⁹ appetẽs
esset Secũdũ arnulphi ꝯsiliũ ludouic⁹ ad crucẽ cõpendii hugonẽ ad se vẽire iubet.
Hugoni corã ꝯstituto postq̃ multa rex memorasset vrbes illi in normãnia daturũ
se pollicet̃: Quib⁹ ꝓmissis deuict⁹ hugo acceptis a rege copiis baiocas neustrie vrbẽ
aggredit̃. Rex caletos inuadit Quorũ exercituȝ irruptiõe attonit⁹ bernard⁹ danus

Bernard⁹ danus prudens.

ex ꝯsilio bernardi siluanectẽsis ad ludouicũ nũtios legat: atqȝ his impat nũciare regi
frustra in sibi beniuolã gentẽ arma mouere. Rothomagũ & reliquã normanniã ei⁹
esse: modo eorũ obsequiis vti velit quorũ ope aduersus hostes olim forte adiuuet̃.
His mãdatis hilarior factus rex nihil dubitãs suos inhibet vltra bello agere: atqȝ ita
rothomagũ ingredit̃. Apud quẽ recũbentẽ sic locutũ eẽ bernardũ danũ tradũt. hoc
inquit die serenissime rex plurimo nos honore affecisti. Fuim⁹ hactenus duci obno-
xii: nunc regię paremus maiestati. Habeat sibi richardũ bernard⁹: satis nobis bene a
fortuna factũ arbitramur si tue celsitudini normãna gens subiaceat. Illud vnũ mirat̃
gens tua: hugonẽ tibi sine ambiguitate hostẽ viginti hoiȝ milib⁹ armasse te. queȝ se-
p̃ numero iperatis tuis renitentẽ fuisse nõ ignoras. Consule igit̃ normannis tuis &
eos regia liberalitate asserua. Motus hac orõne ludouic⁹ hugoneȝ armis abstinere
iubet. Rebus apud normãnos fœliciter vt arbitrabatur gestis. laudunum rex ꝓ-
fectus est. Per cuius absentiam bernardus danus metuens ne hugo maiore manu
instructus normanniam repeteret: aygrotuȝ dacie regẽ qui adhuc cereburgi agebat

Rex danorũ aygrotus.

admonet: militẽ ex constãtiẽsi agro collectũ ad se mittat: ipse aduerso sequane flumi-
ne classe adnauiget: oĩa qua iter facturus erat vastans. eo pacto futurũ esse vt ludo-
uicus in colloquiũ cũ eo ꝓdiret: Aygroto vt a bernardo admonitus fuerat faciente
bernardus de aduentu aygroti ludouicũ certuȝ facit. Rex ergo exercitu pro tempo-
ris angustia cõgregato. rothomagũ veniens: aygroto ad vadũ cui nomen erat her-
liciano cõicat. In eo loco dũ multa de guillermi nece reges inuicẽ fabulant̃: danus q̃-
dam herloynũ comitẽ cuius gratia guillermus occubuerat conspicatus: lancea con-
fodit atqȝ interimit. Cuius rei indignitate commoti franci armis decertant commit-

titurq̃ vtrinq̃ atrox pugna.ita vt fusis cōpluribus francis:rex fuga sibi salutē parauerit.pnicissimo equo vectus.Fugientē tñ miles quidā danus dephēdit.Apud quē cū dies aliquot delituisset:iubēte tandē bernardo dano rothomagū captiuꝰ deducitur.Rege in custodia habito:engeberga de viro curā gerēs ad othonē germanię regem cuiꝰ erat filia festinās opem aduersus normános efflagitat.Petēti filię pater respondit. Hęc ludouico incōmoda cōtingere q̃ guillermo duci & pbatissimo viro neq̃ fidē neq̃ iusiurandū seruasset.Atq̃ ita spe destituta engeberga ad hugonē magnum se cōuertit.Illū p oēm debitā regi fidē atq̃ obseruantiam orās:liberare suū regē studeat. Reginę pcibus adductus Hugo:a Bernardo siluanecti comite impetrat ad normános se conferat si forte de rebus cōibꝰ cōuētū habere vsq̃ velint. Cōcilio apud sanctū clerū coacto de liberādo rege postq̃ hinc atq̃ hinc locuti sunt: vos inquit hugo o normáni regē nostrū restituētes accipite vobis obsidē filiū lotharium: donec altero indicto cōuētu de cōcordia paceq̃ ad plenū transigamus. Itaq̃ lotharium cū duobus epis hildrico beluacēsi & guidone siluanectēsi accipiētes normáni regē custodia liberāt. Qui paulopost tpe validissima manu instructi richardū a bernardo receptū sibi abducūt. Ludouicꝰ laudunū pficiscit. Inde vbi secūdi cōuentus tps aduenit:pueniētibꝰ ad eptā flumē francis normánisq̃:pacis fœdus ictū ē.hugo aūt magnus ille comes sibi pspiciēs:& quāto richardꝰ p dies melior auctiorq̃ esset: auctore bernardo siluanectēsi filiā emam richardo desponsat.Quo fœdere suspicatus ludouicus facile fore vt a duobꝰ maximis principibꝰ deprimi posset:accersitum arnulphū flandrię comitē ad othonē tertiū rhenanū:hoc est germanię regē mittit: q̃ eū in belli societatē alliciat: accepturū pmii loco lotharingiā oēꝫ si eiꝰ opa normánia potiri possit. Hac pposita mercede:otho belli aduersus normános se sociū ludouico adiūgit:cōtractisq̃ in vnū copiis:rothomagū infesto agmie reges petūt vbi vastatis p circuitū vrbis vicinis agris vicisq̃ incēsis: ciuitatē oppugnare constituūt. Igit pmisso q̃ occultissime otho pōt nepote q secū militabat: terrēdorū ciuiū cā: cū ad portā qua pōs supra sequanā est cōcessisset: aptis repēte portis ciues eruptionē faciūt.cōmittit ad ipm pontē pugna:vbi cōpluribus fusis othonis nepos occubuit Venere preterea reges.Sed pspecta vrbis munitione: otho vbi nepotē cęsum eē cognouit:oia in arnulphū retorquēs:cogitat si quo mō arnulphū ad manꝰ hostiū deducere posset.Qua re aiaduersa arnulphus receptis sarcinis se e castris in flandriā pripuit.Nec morant idē facere reges:atq̃ cœptis desistētes exercitū reducūt: quos insecuti normáni plurimos in fuga interemerūt.Ludouicꝰ aūt eodē anno quo hęc gesta sunt decessit.Atq̃ in diui remigii tēplo regio sepulchro iposituꝰ est āno xpianę salutis nōgentęsimo qnquagesimoquinto. Hic nullo fere quo regnauit tēporis momento prospera fortuna vsus est.Per id tps gemeticū cœnobiū quod a danis dirutū ānos.xxx. desertū fuerat a balduino & gunduino monachis instaurari cœpit hi enim ex aspera vico cameraceñ.agri prodierunt.

Reliquit ex engeberga othonis sorore liberos duos lotharium atq̃ carolū.Carolus imbecilli & demisso animo vitā priuatā egit bruxellā brabantie primariū oppidū incolens vbi apud.s.gāgericū sepultus est.Lothariū proceres in regē assumpserūt.Huic fuit aduersus richardū normánorū ducem:autore theobaldo carnotensiū:diuturna ptētio.Qui theobaldus p engebergā primo tētauit richardo insidias ponere.Deinde nō procedētibus cœptis lothariū in ducem exasperat:identidem crebro repetens richardū ea potentia valere:vt rege non longe inferior esse vi

Ludouicus capitur.

Engeberga ludouici vxor

Consilium de ludouico liberando.

Otho imperator & ludouicus rex rothomagū inuadūt.

Arnulphus fugit.

Cōtētio aduersus richardū normānię ducem

deatur.tm̃ lotharium apud francos posse: q̃ illi a richardo permissum foret.queren dam idcirco equissimã occasionem esse qua hois magnitudinẽ lotharius pessundet Audiuit rex ęquo aio loquentẽ.quippe cui doleret tã magno potẽtatu hoiem esse sc3 sibi obnoxiũ q pro suo arbitrio impata vel faciat vel recuset.Igit richardo mandat:meminerit neustriã francorũ ditiõis eẽ.cuius gratia in verba regis iurare & ei fidem dare debeat. Veniat ergo suo satis officio veteri more factur⁹. Ad regis mãdata se venturũ richardus rñdet.Quo rñso lothari⁹ ratus pfectũ iri posse q̃ in richardũ aio agitabat:balduinũ flandrẽse3:goffredũq3 andegauũ:& theobaldũ comitem accersit.His trib⁹ & magno militũ numero comitatus ad helnam flumẽ quo richardus accedere statuisset venit. At richardus cũ in aduersa fluminis ripa in conspectu lotharii cõsedisset:fraudis hũanę recordatus: exploratores da3 a se dimittit q lotharii eiusq3 gẽtis cõditionẽ & statũ sibi referant. Redeũtes q missi erãt:dicũt oia apud francos ad bellum instructa esse. putare se illũ armorũ apparatũ in ducem conspirare.Ea re cõperta dux assistere sibi quosq3 ex suis fortissimos iubet. quorũ ope nixus flumen traiicere francos ꝓhibet. at potentię regis cõscius:rothomagũ ꝓtenus contendit. Atq3 ita suo instituto frustrat⁹ rex summa indignatione percitus est. Nec ꝓpterea moratus alterũ ex frãcis burgũdisq3 exercitũ cogit. Adq3 ebroicã normãnię ciuitatẽ ꝓgreditur quã (ꝓdẽte gilberto fabro ferrario)recepit.Receptã theobaldo carnotensi ꝯmittit pręsidio imposito. Inde in castellum quod hermeuillum incolę vocãt mouẽs theobaldus cũ illic diutius hęret:dux sequana transmisso:cũ nõ cõtẽnẽda manu hostem repente adoritur.Cęsi sunt in ea pugna ex theobaldi militibus sexcenti sexaginta. Theobaldo se carnotũ recipiendi vix spaciũ fuit. Rebus prospere gestis richardus metuens ne magnis a lothario incõmodis afficeretur:ad erardum danorũ regem legatos ire iubet.qui regẽ orent suppetias normãnis ferre:q ex sua gente prognati essent.Gratus fuit erardo legatorum aduentus:seq3 cũ copiis ꝓpe diem affuturum respondit.Nec richardum fefellit. Instructa enim classe ad ostia sequanę adnauigans militẽ incontinentem egressum in carnutes aduersus theobaldum ducit: cuncta obuia nõ aliter q̃ irruens supernę grando quatit proteritq3: nec minus ea quę lotharii erant quocunq3 irrupit vastat atq3 populatur : trãsferens ad normannos vili precio quas auferebat prędas. Inter has calamitates pontifices franci laudunũ ad lotharium proficiscuntur occursuri tot incommodis quibus afficiebãtur.Ex lotharii sententia carnoteñ.antistes ducem cõueniens:ex richardo petit:q̃obrem ipse qui christicola esset tam diris calamitatibus per gẽtem christum nescientem francos persequeretur . Qui cognito hęc mala a richardo procurari ꝙ lotharii iniquitatem atq3 in se maliuolentiam maxime suspectam haberet: simulq3 theobaldi q ebroicam lotharii dono occupabat incursiones rapinasq3 vlcisci conaret: antistes firmatis cum normãnis induciis ad lotharium reuertitur. Legatione ad regem perlata:priusq̃ cum richardo lotharius quicq̃ pacti iniret:iniuriarũ satisfactionem richardo exhibens ebroicam duci reconciliatus dimittit. Succedẽte die cum ad cõuentũ normãnorũ eundũ erat:Richardus in castris danorũ apud gondelfossam apparare diuersoria ad excipiendum lotharium iubet . Ibi habito conuentu lotharius apud richardũ se excusatum faciens: cõmissorum a se obliuisci ducem petit:speraret in reliquũ tẽp⁹ regem sibi amicum fore:& ad res suas adiutorem. Regis seu vera seu simulata mansuetudine perspecta:Richardus offensam remittit:atq3 ad hunc modũ pace vtrinq3 firmata discessum est. Ab hoc richardo fiscanii cœnobiũ diuinę

Ebroicã rex cepit.

Theobaldus carnotẽsis comes vincitur. Erardus adnorũr ex.

Recõciliãtur Lotharius & richardus.

trinitati dicatū est. ideq; in suburbano rothomagi audoeni tēplū & i mōte tūba sācti michaelis monasterium multis cenobitis cumulatum. Absumpsit autem illum mors anno salutis nongentesimo nonagesimosexto & apud fiscanū sepultus est.

At inquiete animo lotharius regnum austrasie quod ludouici patris eius fuerat repetere ob othone cōstituit. Ad eamq; rem cōgregato exercitu aqsgranū maiore q̄ credi potest celeritate ingredit. Prandenti vna cū vxore othoni cū de francoruz iopinata irruptiōe nuncius affertur mirū i modū attonit⁹ raptis q̄ potuit fuga elapsus est. Preda ex regis palatio ditissimoq; oppido atq; ex oi puincia correpta cōtentus lotharius retro in franciā cessit. Quē nō longo iterposito tempore magnis copiis insecutus otho castra e cōspectu lutecie parisiorū ponit. Sz eruptione a ciuibus facta & othonis nepote cū aliis cōpluribꝰ fusis occisisq; ciuitatis suburbia otho incēdit. Nec morat lothariꝰ hostē ad ysarā vsq; cū hugone magno & hērico duce burgūdie p suessionēsiū agrū psequ vbi tā multis occisorū cadaueribus alueus oppletus est vt a consueto fluxu ysara impeditus in agros sese effunderet Nichilo tamen segniꝰ fugientem othonē frācus psecutus est: At pacatis demū regibus austrasiam cuius causa bellum gerebatur othoni lotharius reclamantibus regni francorū mltis pceribꝰ dedit. repugnāte etiā hugone abbate q occasione inde suscepta regnuz affectauit atq; vsurpauit. Nec diu deinceps lothariꝰ supfuit. Nā apud remos morit & in diui remigii cœnobio tumulo illatus est anno nōgētesimo octogesimosexto.

Lotharius othonē iuadit.

Occasio hugoni capeto: regnum affectādi.

At quia de austrasie regno pluribus locis fecimꝰ mentionē: instituto nr̄o cōgruit qui fuerint olim eius regni limites patentius apire testimoniū ex brabātie annalibꝰ capientes. Duas austrasię primarias sedes aliquando fuisse p tēporū iterualla cōperio. mettim & aquisgranū Hanc sigiberto filio rex dagobertus integram viuens attribuit ab extrema scilicet burgundia ad alpes orientem versus & ad mare frisonū inter rheni & scaldis fluenta ptingentē. Cōprehendebat traiectū Agrippinam coloniam. Treuerim. Magonciā. Brabantiā. Geldriā. Cliuiam cum holandia atq; zelandia hanoniā item atq; hasbauiā Leodium Lemburgū Alsaciam. Comitis palatini q̄ citra regnū sunt loca. Siluā arduennā Barrū quod inducalem post inde puectum est dignitatem. Cum ea portione quæ lotharingia hodieq; appellatur q̄ ad mosaz flumē inchoat multis oppidulis & vicis frequens Hanc galię belgice late extensam regionē prisci orientalem franciā alteram cui carolus caluus impabat quia ad occiduum solem pcurrit occidentalē dixerunt. Et austrasia quidem hiscę finibꝰ psepta in partem lotharii vt supra a nobis relatum est postea veniens lotharingie nomē adepta ad othonem vsq; quem tertium diximus permansit. Lotharius propterea othonis sororius tornacum & alia quędam per galliam belgicā oppida in perpetuam hereditatem accepit. Recepta igitur austrasia otho lotharingiam ducatus appellatione sublimauit. Cuius magna pars brabantia extabat. Dictaq; est lotharingia inferior. At quia othoni lotharius suspectus erat vt caroli fratris lotharii amicitiam demereri posset eū terre tractum qui lotharingia nūc vocatur illi dono dat ratus Carolum beneficii recordatione fratrem in fide & beniuolentia ne nouos belli motus excitaret retenturum: Succedentes inde imperatores inferiorem lotharingiam partim coloniensi: partim leodiensi ecclesię donauerunt. Nonnulla vero ad leodios pontifices emptione peruenere. Bruxellas autem atq; Louanium cum Niuella gerberga othonis soror obtinuit. cum ant vuerpia/qui marchionatꝰ sacri imperii appellatur. In quæ loca gofridus barbatus gerbergę aliquo pximitatis gradu

Austrasie regni limites.

attinens postea successit. Ad hunc modum mutilata austrasia cum nomen tum re-gni dignitatem amisit. Adeo nichil est quod integrum perseueret. Principum enim donatione in alteri⁹ possessioné multa traducunt. Desidétiũ quoq; regũ perdũtur ignauia vel tyránide (sicut sequẽs factũ ostẽdit) vsurpantur.

LOthario successit filius adolescẽs ludouicus. Quę autem gesta ab eo sunt silentio ab hystoricis pretereuntur: vel quia propter breuitaté regnãdi nulla vel quia indigna memoratu ipsi iudicauere. Apud cõpendiũ sepultus nominis tan tum appellationem sui posterioris reliquit

CArolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lotharingia cuius duca tum gerebat tanq̃ legitimus heres recipere tentauit: sed lauduni cum vxore a-gentem hugo qui capetus appellatus est ope atq; proditione anselini vrbis antisti tis recepta vrbe carolum intercipit atq; aureliam in custodiam mittit anno salutis nongentesimo nonagesimo. Quo fere tempore angli grauissimum danis tributum quotannis soluere data fide promiserunt: is census fuit decem millium librarum au ri anglicani. Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicum atq; carolum spẽ adipiscendi regni frustra accepit. Nam hugo ille capetus animi magnitudine & re-bus potẽs: cũ eius conat⁹ nemo reprimeret: vi atq; armi regni se dyademate isigniri obtinuit: iactans ad eam rem se a sanctis vualerico & richerio per quietem fuisse ad monitum propterea ꝙ eorum corpora dum de sepulchro transferabantur pluri-mo cultu honorasset. Addebat ad miraculum legitimam generis successionem. Ab odone enim andegauo / quem franca nobilitas propter caroli simplicis ignaui am regno suffecerat / originem ducere gloriabatur / eumq; patruum appellabat. Ei⁹ odonis frater robertus hugonem magnum parisiorum comitem cum genuisset fu issetq; vt paulo supra scripsi a carolo simplice ob regnum affectatum occisus ipse hu go magnus huc regni vsurpatorum capetum ex aygunde primi othonis imperato ris sorore tulit. Qui ideo capetus appellatus est quia cauputia per ludum alus aufe rebat. Vnus tm̃ flandrensis comes arnulphus hugonis temeritati aduersari tenta uit. Hinc excitato bello hugo toto arthesio comitatu arnulphum mulctauit Quem postea intercessore richardo normannorũ duce ab hugone recepit. Arnulphum præterea lotharii fratrem nothum remorum pontificem synodo episcoporum ha bita ab vrbe deiectum in vinculis coniecit & remis gelbertum philosophum posu it antistitem. Romani tamen pontificis iohannis edicto arnulphus per signinu; se nonum presulem (reuocato gelberto) restititus est Hunc gelbertum magie sciẽtem scriptores fuisse tradunt: eamq; artem yspalis didicisse q̃uis gallus esset & floriaci monachus effectus. Othoni propterea gratus cum esset: rauennatam ecclesia; administrasse & tandem iohanne. xvii. mortem obeunte pontificatum romanum fuisse adeptum. Nec fuit hugoni vita diuturnior: sed ad reges frãcos apud diui dy onisii edem est appositus anno christiane natiuitatis nõgẽtesimo. xcviii. relicto suc cessore roberto quem ex filia eduardi anglie regis susceperat.

Gelbert⁹ phi losophus.

HVnc secutus est filius robertus bonis moribus spectatissimus rex nec minus optimis discipulis eruditus. Cuius hactenus extant in ecclesiasticis sacris pre-clara scripta: quæ responsoria clerus appellat: Quorum hęc pręcipua habentur O iuda & hierusalem: quod pridie natalis dominici cantari a clero consueuit. illud preterea de sanctorum martyrum triumpho. O constantia martyrum: item & illud Cornelius centurio: quod a diui apostoli Petri aram scriptum cum romę

Responsoria roberti regis.

esset pridie festiuitatis apostoli obtulit. Nec omittendam reor illam quam sequentiam gallica ecclesia vocat Sancti spiritus assit nobis gratia. q̃ maximi alicuius theologi opus ęstimari possit. Principio regni eius Eudo carnotensiũ comes Castellũ meldunense qđ bouchardi comitis erat galteri opera qui castello prefectus eẽt occupauit. Quod a roberto p̃monitus: cum restituere ablata Eudo recusasset: accito richardo normanorũ principe: arcem vndiq̧ circũuallat: atq̧ expugnat: ꝓditoré galterũ in arce dephensum vna cum vxore robertus patibulo illaqueari iubet: & bouchardo arcem restitui. Tenebat eodẽ tpe burgundiam henricus. Qui vita deficiens: cum se liberis carere intelligit: terram roberto legat. Quãobrẽ ad landericũ niuernensem comitem spectantes burgundi: roberto se obtemperaturos negant. Igitur accersito richardo normãno quẽ secundũ vocant promotis copiis robertus antissiodorum vrbem burgundo audientẽ obsidet. Cuius obsidionis pertesi ciues dedita tandem ciuitate landericum quoq̧ regi dedunt. Recepta ciuitate aualonem p̃terea munitissimam arcẽ robertus vi capit. Atq̧ hac expeditione satis suę ęstimationi factũ ratus in franciã se conuertit: vbi apud senones bernardus quidã agẽs graui tyrannide dei sacerdotes & templa vexabat. Qua persecutione percitus leothericus senonensium p̃sul cõicato cum ramaldo parisiorũ põtifice ꝯsilio: ciuitatem tyranno liberat. Liberatam roberto permisit. At cũ ernardus inde aufugisset: fromõdus eius frater occupata arce: regi resistit. Sʒ obsessaʒ robert⁹ post aliquot dies recepit: capto fromõdo quem aureliam ad patrẽ renardum misit: vbi paulopost defunctus est. Nec diu sup̃stes robertus fuit. Nam quarto & vigesimo regni sui ãno q̃ fuit xp̃ianę gratię trigẽsimus supra mille ad cõe regum sepulchrũ delatus & dyonisiana ęde sepult⁹ est: relictis suę memorię p̃claris monumentis. Mõtis enim fortis arcẽ validissimis turrib⁹ & muris extruxit. Diui reguli apud sil[illegible]anectũ ędẽ. Aurelię diui aniani templũ. Stanpis diuę virgis marię basilicã. Augustuduni ędes sacras duas. Apud possiacum diuę virginis ecclesiã. Hic cũ vxores duas diuerso tpe habuisset: ex ꝯstantia guillermi arelateñ. filia henricũ suscepit. Ex altera q̃ nouiomensis erat. duos symonẽ & amalricũ extulit. A quibus focus: & duo eius liberi balduinus & amalricus hierosolimorũ reges prodierũt. De richardo secũdo insigni admodũ pricipe qm̃ mẽtio supra incidit: illud tradendũ litteris sũm arbitratus. fuit illi in delitiis puella plebeia quam annos sex perdite amauit. tulitq̧ ex ea mares tris & fœminas totidẽ. Nec ab ea alienari potuit / q̃q̃ a suis maxime rogaretur illustri genere ducere vxorem. Sed puellã cõiugem accepit. Ex eius liberis duo richardus & robertus temporis successione ducatum normãnię administrauerũt. Tertius cui guillermo nomen erat in fiscani cœnobio monachus vixit. Alisia maxima natu reginaldo britonum comiti copulata est. Alienora flandrię comiti: tertia nauarrę regi tradita.

Eudo carnotensis comes.

Ducatus burgũdie ex legato henrici ducis roberto regi dimititur.

Landericus niuernẽsis comes de burgũdia cõtẽdit.

Robertus rex moritur.

Ecclesie a roberto extructe.

Richardus.

Religioso regi roberto successit henricus. Cui mater cõstantia ita aduersari studuit: vt multis regni proceribus ad eam deficientibus robertum burgundionem henrico pręferre contenderet. Filios enim tres ex constantia robertus susceperat. hugonem ducem qui prę patre mortuus est. Robertum burgũdionum ducem & hunc henricum: de quo nunc scribimus: francorum regem. filia autem balduino de insula flandrorum comiti thoro licet immatura sponsa cõmittitur. Aliʒa erat illi nomẽ. vnde nati sunt liberi mares duo ludouicus & robertus & fœmina q̃ guillermo notho anglorum regit nupsit. Iam arces aliquot vrbesq̧ constantia occuparat: cum henricus matris potentiam furoremq̧ veritus: ad robertũ normãnorum du

Contentio de regno iter fratres.

Normãnorũ dux robertus hẽrico regi auxilium tulit.

cem accessit:auxilium:opemq aduersus maternā vim petiturus.Qui henrici fortunā miseratus magnis illū muneribus cumulatum:validoq insup milite instructum ad patruelem suum malgerium qui corbolii comes erat mittēs comiti mandat henrici partes sequat & quoad p eū cōmode fieri possit tueat.Abeunte a duce hērico:ipse dux finitima normānię castra q regis erāt capit:imposito illis firmissimo psidio ne ab illis quicq belli in hēricū insurgeret.His igit auxiliis:suis quoq copiis auctus hē ricus nō longo tēporis pgressu & maternū in se rigorē deflexit & q illa abstulisset partim vi partim libera deditione facta recepit.Et per id tempus parisii ciuitas cfla grauit.Quo anno dñice salutis millesimo trigesimoquarto Campanie comitē eu donem & balduinum flandrensem quibusdā arcibus oppidisq mulctauit Que cō moda henricus in deū referēs accepta diui martini templū quod campanorum ap pellat a se parisii cōstructum sacerdotibus quos seculares vulgus vocat assignauit. At nō fuit illi eadē erga hoies gratitudo.A normāna nobilitate post roberti mor tem in suum ducem guillermū conspiratione orta hēricus potiēdi tilliarie arcis cu pidus a guillermo impetratam sed a gilberto crispino q seruande arci pērat defensā vi expugnat atq incendit. Deinceps ad septētrionē versus secūdū mare pficiscens argētonē diruit.Inde ad tilliariam reuersus arcē instaurat imposito pręsidio Cum suscepta aduersus guillermum conspiratio pcederet:guillermus ad hēricum nunci os mittit orans vt paterni in se meriti recordatus se roberti ducis a quo olim opē accepisset filium contra inimicorum violentiam iubet.Quo nuncio motus rex cor repto pro tempore exercitu ad halsedunum vna cum guillermo copias in cōspira tores ducent eos multos militum numero superiores fudit.Neq hoc modo melio re rex animo guillermum pseuerat plerisq henrico suadentibus neustriā repetere quę ditionis francorū fuisset.Atq his verbis motus henric⁹:bipertito exercitu nor māniā ingressus est vno caletos duce eudone fratre altero gaufredo martello ebro icenses inuadit.Ea re cognita guillermus diuersis copiis:cognatus tardare festinat. Ipse aduersus regem proficiscitur. franci qui in caletos grassabantur: & ad mortu um mare vsq peruaserant a normannis fusi:occisiq sunt Quam victoriam postq guillermus accepit in collem q regis castris pximus erat caduceatorē ascendere iu bet atq ibi q maxima posse voce nunciare fugatos fusosq francos esse.Re cōper ta henricus iniuriā acceptā vindicaturus gaufredum andegauensem in auxilium accersit.Atq ita vno agmine pgressi cum sinū quēdam pelagi cui vadadiue nomē est vno traiectu transire oēs non potuissent:alterā q impediēte ęstu restiterat. Guil lermus adoritur atq interimit:spectante henrico q suis interlabente ęstuario auxi lio esse non valebat.Quo infortunio admonitus rex:secum reputat q inique.Guil lermū lacessisset.Igit p nuncios ducis amicitiam expetit & intrā illibatę seruauit:re stituta arce tillaria quam a guillermo iniuste rapuerat hic est guillermus roberti fili us nothus qui angliam haroldo rege occiso occupauit eamq melioribus legibus i formauit atq continuit.quibus hodieq vtunt angli. Quieuit deinde a bello hē ricus & Philippum quem ex anna russionum regis georgii filia extulerat:seviuo re gnare imperauit.Fuere prętere henrico liberi duo.Robertus burgundie dux atq hugo qui magnus appellatus est Henrici tempore berengarius turonensis dyaco nus errorem de eucharistie sacramento excitauit: vbi non verū xpi corpus sed exē plar quoddam corporis inesse dicebat.A quo postea resipiscens sentētiam muta uit vixitq appme liberalis in pauperes & foemine cōgressus ipatiēs.ita vt a plerisq

Prioratus diui martini de campis.

propter multam eius sanctitaté mortuus sit honoratus Naȝ hildebertus cœnomanensiũ antistes multis illum carminibus extulit in quorum extremo ad hũc modũ scripsit. Post obitũ viuam secũ: secum requiescã. Nec fiat melior sors mea sorte sua. Atqȝ eodé quo id factũ est anno henricus defunctus cũ atauo atqȝ auo regib⁹ sepelitur anno salutis millesimo sexagesimo. Moriés philippũ filiũ balduino flandriæ comiti cõmendauit vt illi tutor adesset. fuit itaqȝ balduinus philippo fidelissim⁹ et qȝ adulto regnũ sine cõtrouersia administrãdum reliqt. Hui⁹ regis ętate burgũdi cum annos centũ & triginta francis regibus paruissent ad cõrardum imperatorem defecerunt. Vnde factum est vt quę vna erat burgundia in duas partita sit. & alteram quę campaniam attingit franci: alteram que bisantinos spectat alemanni impera ores tenuerint.

Burgundie diuisio.

Eiusdem cõpendii Liber sextus

Philippus qui hoc inter reges frãcos nomé prim⁹ accepit psperа fortuna vsus duxit vxoré berthã florentii hollãdie comitis & frigie regis filiã q ludouicũ atqȝ cõstantiaȝ peperit. Erat p id tps biturigũ comes harpin⁹ vir strẽnu⁹ & bellipotés. Qui i expeditioné q illo tpe ad hierosolymã primũ duce petro heremita deinde godefrido bullioñ parabat pfecturus cum rei pecuniarie idigeret biturigũ principatũ regi venale pponit. Quem sexaginta milib⁹ nũmum ab hérico emptũ frãcorũ ditioni ascripsit. Adiũxit pterea vastiniũ ex huiusmodi causa. Orto inter gaufridum barbatũ andegauũ & fulconé richinũ vastinienses fratres ob male distributam paternam hereditatem richin⁹ henrico pmittit se vastiniũ illi perpetuo relicturũ si se aduersus fratré bello decertanté non impediat. Igitur annuéte philippo richinus fratrem deprehensum in custodia donec moreretur habuit atqȝ ista vastiniũ. Hérico pmisit. Ex quo factum est vt crescente superiore fortuna philippo pariter habédi cupido augeretur. Eapropter vilcassinũ qd ad francos respicit & francũ appellatur occupat & aduersus hugonem dõni martini comité mõtémelianũ munitissimam arcem muro circuncigit. Inter hęc cum ludouicus adolesceret. & iaȝ spé faceret futu re magnitudinis pater ad regni cõsortiũ illũ admisit. Qui nõ p socordiaȝ atqȝ ignauiam molis & effœminat⁹ neqȝ ferarum venationibus occupat⁹ etaté egit ſȝ nũc iaculandi: nunc sagitandi: vel armorũ se cõsuetudine exercebat. At philipp⁹ filii cura a negociis respirãs in aliud se incommodũ itricauit. Nã in bertham odio concepto eam apud monasteriolũ in arce asseruari iubet: abducta a foco ãdegauo Bertranda vxore quã in pellicem annos cõplures habuit susceptis ex ea liberis philippo & floreo atqȝ filia vna. Eius adulterii causa cũ a stupro nõ resipisceret philipp⁹ romanus pontifex vrbanus secundus regi hominũ cõmunione interdixit. Habuit qȝ apud claromõté aruernie ciuitaté synodũ ãno salutis millesimo nonagesimoqnto vbi de morib⁹ cleri multa instituit quorum illud ante oia est: ne a quouis principe beneficiorũ inuestituram clericus recipiat. Preterea de cogédo aduersus turcos exercitu longam orationem habuit. Quãobrem plurimi adducti se cruce signarunt atqȝ in primis aymarus aniciensis id est podiensis antistes clarus habitus atqȝ alii de quibus posteri⁹ scribemus. Congregandi consilii occasioné petrus heremita dedit

Bituriges iure emptiõis ad frãcos ptinét
Vastiniũ item

Ludouic⁹ ad regni cõsortium a patre admittitur.
Philipp⁹ berthã dimittit: & bertrãdã in delitiis habuit

Ex solymis enim reuersus vrbano narrat vidisse se symonem hierosolymę patriarchá i seruitute a calipha rege miserabiliter teneri & ludibrio haberi sarracenis. Que lachrymando cum petrus referret hinc pontifex motus de expeditiõe in syriam ca cenda animum adiecit. Igitur excõicationis ignominia percitus rex recepta bertha: bertrandam dimisit. Inter patris libidines ludouicus regni administrationem curiosissime gerens aduersus guillermũ nouum anglię regem qui normanniam roberto fratri abstulerat pręliis aliquot fœliciter gestis: grandi semp aío se gessit ita vt desperata victoria angl⁹ retro ad suos se côuerterit. Vbi dũ venationi indulget sagitta incerto auctore traiectus interiit. Fuit equidem ludouico non segnis cura rebelles edomandi. Bochardum enim montismorentiani dñm ob lesam diui dyonisii libertatem in arce obsessum ad se venire & dãna ecclesie illata compẽsare coegit. Droetum montiacum preterea eius criminis participem incẽdio castelli quo se receperat affecit. Eius quoqꝫ virtute & diligentia mathei bellimontis temeritas pœnas luit.

Ludouic⁹ ecclesie & pacis turbatores punit.

Qui ablatá castelli lusarceñ. partem hugoni claromontensi cuius filiaꝫ duxerat vxorem restituere côtẽnerat. Ná castellũ vi atqꝫ armis receptum ludouicus hugoni restituit. Fugiẽtẽ autẽ matheum ad cambeliacũ vsqꝫ persecutus eũ in arce obsedit sed crebris imbribus sagitatus & continuo tonitru pterritus miles relicta obsidiõe & parte castrorũ incensa se fuge cõmisit a qua nõ ludouici reuerẽtia nõ clamor nõ preces fugientem continere potuerunt. Ea re tantá indignationem concepit ludouic⁹ vt parisios repetẽs sepenumero diceret pulchri⁹ esse crudeli morte si honesta esset occumbere: q̃ cum dedecore vitam ꝓducere. Igitur nouo exercitu contracto bellum redintegrare contendit. Sed matheus bellomõtensis gnar⁹ stultũ esse maiorum iussis non parere amicorũ interuentu & ipi⁹ insup philippi auctoritate benigniorẽ habuit ludouicum satisfactione incõmodorũ exhibita. Ebonẽ pręterea roseacum qui laudunensi & remensi clero frequentem vim inferebat ad penitẽtiam compulit Pari quoqꝫ virtute leonetum de magduno aurelianensem ecclesiam turbantem cõpressit. Per hos item dies guido de rupeforti prime nobilitatis homo egre ferẽs filiam quam ludouico nuptui dederat diuortio fuisse dimissam ꝑpterea ꝙ cognationis gradu ludouico ꝯtingeret belli occasiones q̃ritabat. Nec defuit maliuolo hoĩ ad flagitium socius. Erat in materna flumine castellum gorneyũ aquis murisqꝫ munitissimum. Cui hugo pomponus preerat guidonis sectator Hic ꝙ secus publicaꝫ viam castellum situ esset abductos a mercatoribus equos in arcem sustulerat. Ea re indignatus ludouicus cum predam pomponus nõ redderet ad castellũ copias ꝓ tpe celeriter cõtractas mouet. vbi dum aliquot dies distinetur: guido de rupeforti de obsessis sollicitus a theobaldo campanię comite per richardũ sue factiõis cõsortem auxilium petit: atqꝫ impetrat. Ipse interim aliquot regni loca incursionib⁹ populaẽ. At ludouic⁹ cognito theobaldi aduentu ex finitima gorneyo gẽte milite raptim collecto in comitem instructo agmine pergit. Quem profligata magna exercitus parte in fugam vertit. Inde reuersus victor ludouicus castellum recepit Accessit ad hęc alia ab hombaldo turbatio qui sancte serenne castellũ quod in biturigibus ed lemouicenses spectat incollens biturigum agros crebris incursionibus vastabat Igitur in predatorem ꝓfectus ludouicus in cõspectu hostiũ castra locat Perfluebat eum locum riuulus quem hõbaldus ad vtranqꝫ ripã occupabat & quouadum erat ne franco pateret trãsitus liber preacutos palos defixerat. Qua re postq̃ se remorari ludouicus videt ipse citato equo in hombaldum fert quem & alterum

Gorneyũ in materna flumine

Theobald⁹ cãpanie comes cõtra ludouicũ

Hõbaldus in biturigibus.

Officiũ egregii militis.

qui iuxta erat in profluentū prosternit. Quibus in alteram ripam elapsis: ludouicus qua vadum esse intellexit traiciens: in hostes prope iam attonitos irruit. Quē insequentes franci hostem ad castellū vsq; profligauerunt. Hoc euentu pterritus hombaldus se & sua ludouici potestati pmisit. Recepto castello ludouicus hóbaldu3 in turre stampensi custodiri iubet. His diebus Robert⁹ de bruxello in agro pictauēn. fontiseuraldi monasteriū a petro pictauorum epo adiutus instituit op⁹ mirificum & celebre. Hec atq; alia strennue gerente ludouico: philippum melduni ęgrotantē vita destituit. Cuius funus religiose curans ludouicus: ad diuū benedictum ligerensem extulit vbi se delegerat sepeliri. labente incarnationis dominicę Anno centesimosexto supra mille. Philippo adhuc viuēte cum per syriam atq; palestinā christiani a mahumeti cultoribus diris incursionibus premerenť ingēs ex prouinciis orbis christiani militum & populi exercitus insurrexit in syriamq; profecta est. Cuius bonę partis ductor fuit gaufridus de billone & lotharingia dux comitātibus eum fratribus suis eustatio & balduino. quibus se comite addiderunt anselmus richemōt⁹ Balduinus mancium comes: robertus flandrensis. Stephanus valesius Hugo magnus philippi regis frater viromandorū comes. Robertus normannorū dux. Raymondus tholosates & alii complures. Duxit non minus segniter copias petrus eremita. qbus prędicando/hortandoq; animū dabat/inter pręliantes fortiter militans Gaufridus autem cui ad tam longā diuturnamq; militiam non suppetebant opes bullionē castrū quod in leodiis est oberto gentis epo vēdit acceptis mille & trecētis argēti marchis. Mettēses pręterea qui ad lotharingię principatū ptinebāt recepta ab eis grandi (sicut ego accepi) pecunia: sui iuris esse permisit. quod non secus ac recuperatā libertatem hactenus seruant & constanti virtute tuentur.

expeditio hierosolimitana a gaufrido de billone

Mettensiū libertas.

PAtris funere digna pietate expleto: ludouicus etsi populari beniuolentia iuuaretur: non pauci tamen ex regni primoribus suspecti cum illi essent: consilio yuonis carnotensium episcopi confestim aurelię conuentum habuit. Ibiq; conuenientibus ex senonensi prouincia & vicinioribus vrbibus episcopis: regiis insignibus ornatus rex appellatus est. Quo ritu vix exacto: ecce a remis missi ab archiprę sule nuncii venere: in mandatis habentes: dicere remensem ecclesiam vnam inter frācos esse: vbi reges sacra vnctione liniri optima consuetudine oporteret. Sed cum sacrum iam mysterium absolutum intellexerunt: obmutescentes irrita legatione reuersi sunt. Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo siquidem ruffus: & Guido crecíacus eius filius prędis assueti: & quibus doleret ꝙ castello gornell spoliati a rege essent: aduersus quē eudo corbeii comes suppetias fratri mittere recusasset: insidias eudoni parant: eūq; relaxandi animi causa venatū prodeuntem inuadunt. Atq; in vinculis in arce firmitatis balduini conlicíunt. Qua re animaduersa eudonis amici ludouico iniuriam sui domini renunciant. Adiicientes cum castellanis. hoc est cum oppidanis pepegisse: se eos dum aduenirēt in castellum admissuros esse. Rex igitur paucis: ne ab hoste dignosceretur: adcitis: ad firmitatem contendens Anselinū cum quadraginta equitibus pręmittit. Qui per pontem ad hoc paratum introducti: strepitu & susurro suo castellanos rei ignaros excitarunt. Quo factum est: vt noctu & viarum angustia prępediti qui premissi erant retro abire compulsi sunt anselino capto: quem vna cum eudone corboliano in ergastulum castellani demisere. Fuit ea re supra ꝙ credi potest indignatus ludouicus. Idcirco festinanter properat castellū obsidere aggeribus quinq; per circuitum erectis. Per eam obsidionem comperto ꝙ

Cōtētio de loco vbi rex iacrari debeat

Eudo corbeii comes a gigone fratre dum venationi indulgēt capit.

guido crediacus variato frequẽter habitu ad obsessos clam introire tentaret: ludouic⁹ arcem oppugnat. Quia re territi castellani: ludouici potestati se pmisere. Quorum alii fortunis oibus mulctati alii carcere longo afflicti mortem obierũt. Receptis ad hunc modũ iis quos hostis vinctos tenebat ludouicus reliquis metuz icussit. Sed aliud difficilius mox bellum ab anglo rege exortũ est. Eodẽ tpe henricus quartus anglis imperabat cuius nomẽ grande quidẽ fuit de quo herlinus vates anglus vaticinatus esse perhibetur q inter anglos diuinationis nõ mediocre nomen obtinuit. Hic henricus ordinatis apud anglos rebus cũ in normãniã anno dñi cẽtesimodecimo supra millesimũ venisset arcẽ gisortii q̃ ad eptaz amnẽ inter francos normãnosq; limes est: a pagano arcis dño vi extorquet Quod factũ post q̃ resciuit Ludouicus legatis ad henricũ missis petit: arcẽ aut restituat aut diruat. Sed ad hoc ventum est: vt cõuentu apud plancas habito reges de hac re colloquium inirẽt Cũ ad designatum cõsilio locũ reges accessissent ludouicus aliquot ex suis ad hẽricuz legat Cuius legationis primarius ad hunc modũ locutus fuisse perhibetur. Cũ normannie principatum henrice ex francos rege recepisti iureiurãdo inter vos sancitũ est vter vestrum gisortiũ arcẽ aut brayũ occuparet iis infra quartuz occupate arcis diẽ eã dirueret. Quod pactũ q̃nquidem pꝛuaricatus es pcepit rex vt cõditioni obediens arcẽ gisortii quã occupatã tenes oino ꝓsternas & q̃ dãna itulisti compẽses Si q̃spiã ex tuis adest q pactũ neget paratus est rex aut ydoneis testibus id probare aut bello rẽ suam agitare. Hec cũ hẽrico nũciassent legati nullo expectato responso ad regẽ se receperunt. Quos ꝓtenus secuti q̃dã ex normãnis regẽ ipudẽter cõuenitũt cõditionẽ (cuius mentionẽ fecerant legati) pnegantes ꝓpterea litigiosam rẽ iudicio decernendã esse Mittunt igit iterũ ad henricum nuncii qui certamen singulare aut bellũ indicent. Quibus respondit anglus se id quidẽ (accedente ꝑ tempore occasione) curaturũ insani hoĩs esse se rẽq; oẽm suam inconstanti fortune velut aleam luderet cõmittere. Ad hec hẽrici verba tumultuantes franci leuibus q̃busdã prẹliis in normãnos cõcurrunt. Sed cũ nox superueniens pugnam diremisset discedẽte guisortiũ anglo franci caluũ montẽ petũt. Qui sub diei sequẽtis lucez correptis armis gisortiũ expugnare cũ statuissent inde sunt (normãnis ex oppido erumpẽtibus) repulsi. Hoc vt diximus inchoatũ bellũ secũdo tandẽ anno finẽ cepit guillermo hẽrici filio ludouici iussa capescẽte. Cui ob ingenuã eius indolẽ arcẽ cuius causa digladiatum erat liberam ludouicus dimisit. Per id tempus inhumanum facinus a socero in generũ patratum silentio prẹterire nõ possum. Est enim tũ sceleris atrocitate tũ supplicii grauitate cognitu dignũ. Est ꝓxime seq̃nã edita rupes i cui⁹ altissimo iugo guydo quidã nobilitate insignis arcẽ munitissimam extruxerat indito a suo nomine arci vocabulo. Rupes eni guidonis etiã nunc appellatur in ea cum aliquot seculis ipe pmũ deide filii eius duo successu tpis habitassẽt vicinos pplos prẹdictis affligentes guido tandem alter hereditario iure arcem sucepit Qui maiorum suorũ vitã exosus ad humanitatẽ se ꝯuertit ducta vxore guillermi cuiusdã potẽtis normãni filia Hic guillermus normãna perfidia vsus genero insidias ponit. si quo modo arcẽ illi eripere posset. Satellitibus igitur (quos loricis sub sagis instruxerat) cum assumptis in sacellũ quo rem diuinã auditurus erat gener cõtendit. Ibi simulata pietate perfidus socer dũ veniẽtem cũ vxore generum intuet occupata sacelli ianua guidonẽ summouet Quem dum satellites gladiis confodiunt: misera vxor i virum humi procumbẽtez se prosternit: prompta omnino vulnera quẹ marito ifer

Bellũ ab ãglia

Oratores frãci ad henricũ anglum.

Crudele factũ

Rupes guidonis.

rent satellites in se excipere aut pietate atq̧ mia ferociam cōpescere tyrannorū Sed frustra gladiis districtis lachryme obiiciūť interimitur auctore socero gener. Et qui in arce inuenti sunt ad vnum omnes necantur. Pia autem vxor & viri & suo cruore madens se ad virum reptando vt potuit illapsa dū mortuū maritū gemēs obscu latur ipsa pariter occubuit. Postq̄ tā atrox flagitiū in vulgus delatū est finitimi loco proceres sceleris imanitate exiti veriti quoq̧ ne anglus opem guillermo ferret contracta ex agris qualicunq̧ manu arcem circunsistunt missis ad ludouicum festinanter nunciis qui de homicidis agendum statuat inquirentes Rex crudele factum detestatus mandat eos grauissimo atq̧ ignominioso supplicio affici. Cum ad arcem aliquot dies proceres consedissent/rebus suis desperās guillermus: colloquio impetrato pollicetur/si aliā sibi suisq̧ sedē dēt: se locū in potestate obsidentium relicturum. Cum plures ex procerib⁹ ꝓmissum admittētes/dāt fidē postulata cōplēdi. Qui in arcē recepti relique multitudini obsistere nec ingressum ꝓhibere valentes fidem datam seruare non potuerunt. Quin furentium more beluarum cohors intus irrumpens satellites laniat/euulsis quorundam intestinis aliis p fenestras precipitatis quos qui foris aderant lanceis mucronibusq̧ excipiebant. Exsectum autem guillermū flagitii auctorez corde precordiisq̧ euulsis. crudeli vt dignus erat morte necauerunt. Occisorum preterea cadauera cratibus ligneis imposita in seq̄nā abiecerunt vt secundo flumine rothomagū delata dignas suo flagitio poenas luisse testimonium normānis darent. Ad hanc impietatem philipp⁹ philippi regis nothus guillermo fautor fuisse creditus est. Nam a rege tertio vocatus siue cōscientie metu siue concepte rebellionis concupiscentia remoratus parare neglexit/ amicorum potentia fretus. Sed repugnantē & magduni obsessum ludouicus castigauit. Eodem animi robore hugonem puyssiacum qui carnotensium agrum peruaserat ecclesiasq̧ p̄dabatur neq̧ superis neq̧ hoibus indulgens in castello puyssiaco cōprehendit atq̧ ad castrū laudunum in vinculis habuit. Vnde postea liberatus est corboli arce ludouico ꝑmissa quā theobaldus cāpanie comes eudone defuncto occupare vehementer ardebat. At hugo quietis impatiens & date fidei oblitus: cum in flandriā iter facturum ludouicū accepit capto cū theobaldo & hērico anglo cōsilio puyssiacū quod diruptum franci reliq̄rant instaurat. Theobaldūq̧ & normānorū nō ꝯtēnēdā manū in castellū admittit. Nec sua seruare cōtentus thuriū belsie oppidū copias ducit atq̧ obsidet. Ea re ad ludouicū delata/ a flandria quo iter habebat reuertēs: ad hostes exercitū ducit. In aduenientē theobald⁹ eruptiōe facta ꝓgreditur. Sed francorū potētia in arcē se recipere ꝯpulsus est. Est in cōspectu puyssiaci tumul⁹ terreus quē occupare cū ludouic⁹ festinasset.i eo castellū magno suorum periculo extruxit. Nā in eū vsq̧ locū ex arce puyssiaci iaculis & fundis emissis nr̄os hostis appetebat. Castello absoluto p̄sidioq̧ & q̄tū ꝓ tp̄e opus erat cōmeatu instructo rex thuriū veniēs nouas copias parat Moxq̧ p iāuillā ducēs a theobaldo armis impedit. Qui ꝙ militū numero sup̄ior esset de victoria ferme securus, suis animos facit. At cōtra frācus oia i virtute ponēs hostē viriliter excipit. Promoto p̄lio cum ad rodolphi viromādensis tētoria theobaldus venisset rodolphus & vos inquit brienses iā primū in viromādos audetis ꝯcurrere Atq̧ ita locutus in theobaldū impetū facit Qua ferocis hostis incursū territus ad signiferū suos oēs conuenire magna voce inclamabat, Qua etiā excitati franci resumptis animis adeo ferociter p̄lium cōmittunt: vt hostem in fugam actum ad puyssiacum vsq̧ sint persecuti.

Philipp⁹ spurius.

Corbolium.

Puyssiacum

Theobald⁹ cāpanus comes superatur.

Ab hoc tempore theobaldus aīo languidore fuit cœpitq̧ illum fortuna deficere. Quamobrem a rege impetrat carnotū tutose recipere possit. Igitur abeunte comite & hugo & puyssiacum in ludouici potestatem venere. Hugonē aūt fortunis omnibus destitutum dimisit arce ad solū excisa. Reliquos ꝯiurationis ꝑsciosvel morte affecit: vel hereditatibus mulctauit. Dum his rebus ludouicus occupatur Thomas de marla stupendę imanitatis latro laudunensem clerum atq̧ ipsam vrbē multis incōmodis afflixit. diuę marię templo incenso: atq̧ a diui iohannis monasterio: creciaco nogentoq̧ ereptis. vbi extructis per ambitum turribus fossisq̧ presidiū imposuerat. Ex quib⁹ oppidis incursiones crebras faciens oīa populabatur Cui⁹ iniq̧tati vt occurreret clerus cōcilio francorū sacerdotū viennę indicto vbi pōtificis maximi legatus affuit: Thomas absens omni militię dignitate exuitur atq̧ hoīm communione interdicitur. Orantibus ludouicum sacerdotibus in thomā expeditiōem recipere Quorū precibus adductus rex ad creciacū castra ponit. Nec multo negocio oppidanos ad deditionem cōpellit ide nihil cūctat⁹ nogentum adit: vbi Thomas incollebat q̧ paucis supra diebus laudunen̄. antistē galterū templo ꝑ summaʒ iniuriā abductū oculis priuauerat: & mox necatū in ꝓximū agrum nudum proiici mādauerat. Cuius flagitii magnitudine indignatus ludouicus arcem ꝓtenus oppugnare iubet. Qua recepta eos q̧ thome inseruiebāt furcis appendit Recepit preterea bellouacum quā lancellin⁹ dōni martini comes ad se ꝑtinere iactabat qui & ipe in ecclesias earūq̧ ministros ipia crudelitate grassabatur ferente ludouico tam diligēter opē tutellāq̧ dei sacerdotib⁹ venit ad eum ex bituri gibus alardus guillebaldus ab archābaldo missus quem haymo borbonii dn̄s portione ad se ꝑtinētis

Haymo borbonius

hereditatis spoliauerat. Erat eni archēbaldus haymonis ex fratre nepos Igitur postulat regem ius in ea cā dicere & pariter auxiliari ecclesiis atq̧ inopibus quib⁹ multas calamitates haymo inuexisset. Alardo hec nunciante ludouicus priusq̄ ꝑ hanc iniuriarū occasionē armis decertaretur: haymonem ad se vocat. Non parentem in castello germiniaco qđ munitissimum sibi haymo milite & cōmeatu istruxerat obsidet. Nec obsidionē diu passus ꝙ temerarium iudicaret potenti regi cōtraire petit ad regem ire sibi liceat. At quē demisso supcilio veniens relicto i ludouici potestate castello veniam accepit: deductusq̧ in franciaʒ publico iudicio nepoti qui abstulerat reddere cōdemnatur.

Bellū a henrico anglo.

His ꝓspere a ludouico gestis magis aliud bellum incidit henric⁹ anglus q̧ normāniā tenebat adiūcto sibi theobaldo campanie comite cū & pecunia & dignitate cū ludouico certaret: frāco subesse recusabat. est oppidū quod aquam nicasii incolę vocant ēpta flumine vndiq̧ allutum qua iter in normāniam est. Id breui militū manu ꝑmissa: ludouicus suos occupatū mittit. Oppido recepto rex locū ꝙ bello in normānos gerēdo ydoneus erat turribus firmat atq̧ ꝑsidiū imponit. mox q̄nquidē anglus ad collem q̧ postea malesitus appellatus est castra habere nūciabatur augere & ipse copias instituit Cōuenere ad regē istructo milite balduinus flandrensis & focus andegauus & alii ex frācis plurimi ꝓceres. Nec minore conatus anglus ad eū quē nūc memoraui colleʒ castellū extruxit qđ ꝓpugnaculū aduersus frācos eē in posterū posset. Postq̄ vero parato iusto exercitu ludouic⁹ anglū ide abiisse cognouit: illo sub lucē ꝓfect⁹ castellū expugnat atq̧ ꝓsternit Fuit deinde āglo fortuna deterior Nā tribus diuersis locis a frācis ipetit⁹ cui ꝑmū occurreret hesitabat. Foc⁹ ei a cœnomānis: ludouic⁹ a pōtiuiaco & balduin⁹ aliūde hēricū iuasit. accedebat ad dirā sortē suorū defectio & quorūdā aulicorū odiū ita vt ipe

nusq̃ securus nocturnam custodiam in armis excubare in cubiculo preciperet: mucronemq̃ ceruicali supponere interdiu autẽ gladio sẽp accinctus familiarissimos quosq̃ domo sine ense egredi non pmittebat. Dum his malis henricus angeretur enguerandus caluomõtensis homo diues & militie insuetus eudeliũ castellũ (proditoribus normãnis) anglo surripuit. Ex quo interdũ copiosa manu in vicinũ agrũ erumpens aduersus anglũ plio dimicare non formidabat. At postq̃ in cuiusdam arcis obsidione resistens balduinus flandrensis in facie vulnus accepit quo male curato non multo post tempore interiit. Simulq̃ desciuit a rege focus andegau⁹ data guillermo henrici filio: filia vxore. Nec tamen his auxiliis destitutus rex animo itabuit: neq̃ destitit anglũ normãnosq̃ persequi: ita vt positis aliquando ex aduerso castris bouchardus mõmorentianus & guido claromonteñ. cuneo facto aciem hostium peruadentes normãnos ad peditẽ militẽ retro abire cõpelleret. Quos insecutis franci non qua hostis loco sedebat sed in cõfertissimã aciem deserto ordine puecti mox terga verterunt. Quos rex cũ continere nõ potuisse lentissimo quoad potuit agmine ne discessus fuge similis videretur andeliũ se ptulit. Inde receptis ex fuga suis nouisq̃ copiis coactis iterũ in anglũ mouet: atq̃ inter eundũ arce diuerii incẽsa vernoliũ pgressus cum oĩa igni ferroq̃ pderet angl⁹ tñ i aciẽ nõ pdiit. Nõ inuento hoste ludouicus in carnotos (q̃ theobaldi ditionis erant) impetũ facit animo ciuitatẽ desolandi. Sed occurrẽte illi cũ interiore diue marie tunica clero religiosus rex iram deposuit. Eadem tempestate gelasius secũdus pontifex romanus henrici imperatoris furorem timens (qui italie clades plurimas inferebat: mauricũq̃ bracharensem pontificem esse contendebat) in galliam ad ludouicũ adnauigat. Sed magalone cum appulisset valitudinarius ex pleureci factus properante illi obuiam ludouico duniaci moritur. Cui suffectus guido vianeñ. antistes ac calixtus secundus appellatus ope & potentia ludouici adiutus: romam (excipientibus eũ magna letitia populis) se contulit. At henricus imperator ęgro aĩo ferens pontificem a francis in vrbem deductum esse, cõstituit infestis copiis remos perdere (vbi concilio epõrum habito pontifex eũ excommunicatiõe pstrinxerat) Quod quidem facile factu arbitrabatur: q̃ henrici angli filiam vxorem duxisset. Consilio imperatoris ad ludouicum relato maioribus q̃ solitus erat copiis comparatis grandem admodum exercitum conflat interim dũ delectus militũ haberetur diuũ dyonisiũ petit atq̃ pcatur vt sibi regnoq̃ aduersus hostẽ tutor assit. Sanctorum autem corpora q̃ munitissimo loco asseruari solent eductis e feretris iubet visenda venerandaq̃ his q̃ aderant pceribus & populo. Moxq̃ sumpta ex altari auriflamma (id ei peculiare signũ regibus francis est dum difficile aliquid in potentẽ quempiã hostẽ suscipiũt) Igitur hoc insigni ornatus rex remos petit: ibi acies instruũtur. In prima remi atq̃ cathalauni duce theobaldo cãpanie comiti sunt pstituti secũdã tenuere aureliani atq̃ stempences & ii qui ad ditionem dyonisiani cœnobii pertinebant. Tertiã sibi ducendam ex parisiis & finitimis locis ludouic⁹ desumpsit. Paucis deinde interiectis diebus aduenientes magnis copiis instructi guillermus aquitanie dux & niuernensis comes in prima acie collocantur. Radulpho aũt viromãdo quẽ militũ delectissima manus sequebaẽ dextrũ cornu pictauis sinistrũ assignaẽ. Itaq̃ tam multus exercitus fuit q̃tus a nullo superiore francorũ rege comparatus fuisse lectum sit. Sz henrico ĩpatore animus elanguit. q̃ postq̃ francorũ ingentẽ in se belli apparatum accepit relicto negocio timide abscessit. Huic hẽrico vxor erat mabildis hẽrici anglie regis

Henric⁹ a suis destitutus.

Balduinus flãdrẽsis male curato vulnere iteriit.

Nota vicecrorem.

Diuerium castellum Vernolium.

Henric⁹ quartus imperator copias in remos parat.

Auri flamma.

Ludouic⁹ acies instruit.

soror. Quo sine liberis defuncto: mahildis normanniam reuertens secundo nupsit gaufrido martello andegauorũ turonorũq & cœnomanorum comiti. Hinc pro gnati sunt gaufridus plantagenestus & guillermus longaspata. Tertio filio henric⁹ nomen fuit: qui anglię prefectus rex andegauiam cum cœnomania & turonia pos sedit.

Amorre⁹ mõtefortensis hẽricum pellit.

Interea dum hęc apud remos geruntur Anglus spe bene gerendę rei dum ludouicus abest adductus franciam vastare cõtendit. Sed opera amorrei mõtefortensis qui tuendę regionis causa relictus a rege erat: anglus ingẽti suo damno repellitur. Alemanno imperatore superato. ludouicus exercitum dimisit atq ad dyonisianum cœnobium voti cõpos veniens gratias deo & sanctis martyrib⁹ supplex persoluit. Quorũ feretra suis humeris in testudinem vbi diligenti custodia seruãtur deposuit: donis compluribus religiose exhibitis.

Aruerniæ comes malus

Dedit post hęc alterã belli causam aruernorũ comes qui furto claromõtẽ vrbem epo abstulerat. Quam iniuriam ab antistite ad se delatã molestissime rex tulit. Et pmoto i comitẽ valido exercitu ciuitatem recepit: rebus inter epm & comitẽ compositis. Sed diuturna non fuit pacis cõditio renouantibus aruernis bellum. In quo mouens ludouicus q̃q iam ętate ingrauesceret: dehortantibus expeditionem amicis valitudinẽ dissimulans pergit. In ea expeditione vsus est maxime opera caroli flandrensis & foci andegauorum ducis: pręterea britonici atq amorrei: rei militaris apprime periti. Prima apud montẽferrandum duobus circiter passuum milibus ad claromõtem distante decertatio fuit.

Guillerm⁹ aqtan⁹ dux opẽ fert aruernis.

Oppido recepto cũ iam aruernia ois regis ditioni se dederet. Affuit cũ ingẽtibus copiis guillermus aqtanię princeps suppetias aruernis laturus: ppterea q hi ad ducatũ eius pertinerent. Qui ex vicino monte castra ludouici contemplatus quę in planicie locata erant: copias apparatũq admiratus: ad regẽ nũcios mittit dicere: se quidem in eum nihil deliquisse cuius optimo iure subditus esset: sed ratione moueri: vt comitis atq aruernorum causam tueref: qui in fide eius persisterẽt. Si quod ab illis peccatum esset: deducturũ se comitẽ a quo malefactorum rationẽ lege iudicioq exigat. Si regi ita placebit: daturos illi aruernos nõ cõtẽnẽdos obsides. Nunciis auditis rex cõsiliũ ex suis capit. Igitur receptis obsidibus: paceq restituta: cõuentus aurelię indicit.

Mot⁹ in flandria cõtra comitem

Cũ in flandriã ex aruernis carolus comes reuertisset: cõiuratione quorundam apud brugas flandrię insigne oppidum: in ecclesia sancti donati a Bochardo prępositi ecclesię fratre comes carolus occiditur. Qui enim primam in ea ecclesia dignitatem gerit prępositus appellatur. Quo execrabili facto ad iracundiam permotus ludouicus: brugas contendit: ecclesiamq vbi homicidę tanq̃ in arce incolebant circũuallat.

Bochardus & bertop⁹ comitis interfecto res puniũtur.

Ex qua se furtim surripientes bochardus & bertopus: ille fugiens dep̃rehensus oculis orbatus est atq ad palum deligatus sagittis in faciem eius actis cum interiisset: in rotam altissimo tigno superfixam tanq̃ ad spectaculum sublatus mox in sordidissimam cloacam abiectus est. bertopus autẽ a furca pependit: appenso cum eo viuo cane qui stimulis a carnifice agitatus in bertopi faciem furens pendentem laniabat & interdum stercore perfundebat. Reliquos quos in turre comprehendit e turris fastigio pręcipites dedit. vnum vero (ysaac illi nomen erat) cum spe vitandi periculi monachatum profiteri promisisset: captum laqueo strangulari iubet.

Guillermus necis auctor

Eius factionis auctor Guillermus nothus qui ypras se receperat postq̃ Ludouicum ad se comprehendendum properare intellexit: eductis ex oppido trecentis delectis militibus regi occurrit. At partita acie milites Ludouici alii in hostem concurrunt: alii in arcem per posticum consentientibus castellanis se conferunt.

Atq; ad hūc modū guillermo spes flādria potiēdi abla ta est de satellitib⁹ vero sub plicium sumptum est. Affecit preterea ignominiosa morte thomā de marla quez non longe conciaco regi insidias ponentem interceptum Laudunum misit: ibiq; interimere hoiem iubet. Venit non longe post ad ludouicuz innocentius secundus maximus pontifex aduersante sibi petro leone ab altera cardinaliū parte electo Cui obuiam progressus rex: cū vxore & liberis apud iulianum ligerensem pontificem debita veneratione excepit: opē fortunasq; suas oēs pollicitus. Sinodos enim duas apud claromontez vnam: apud remos alteram innocentius celebrauit. Non ignoro blondum atq; platinā scripsisse hunc innocentium regnante philippo in frāciā venisse: qbus franci annales non assentiunt. Inter hec nunciatur ludouico filium eius philippū dū extra muros parisii equo veheret interiisse. Nam inter crura lasciuientis equi cū domesticus suis incurrisset equus ferociter cespitās iuuenem humi deturbat: quo lapsu nocte q̄ insecuta est decessit. Cuius mors sicut merori ludouico fuit. ita eum ammonuit rerū futurarū sollicitum esse. Tū enim in mētē venit diui bernardi clareuallen. vaticiniū. Nam cū ludouicum cleri bona alquando vsurpātem bernardus argueret nec propterea abstineret hec inqt tua rex ptinacia filii interitu mulctabitur. Igitur cum annorum plenus esset plurimisq; laboribus affect⁹ ex amicorum consilio ludouicum alterum filium qui iunior appellatus est in consortium administrandi regni assumpsit: remisq; deductum regia vnctione atq; corona eum insigniri iubet. Inde Parisium reuersus postq̄ resciuit theobaldum cāpanie comitem in perfidia persistere q̄q̄ in femore grauiter vulneratus esset: ad castelluz boneuallis mouens locum omnem Preter cœnobium diruit: pari itez ruina contriuit castellum reginaldi quod theobaldo parebat. Postrema vero ludouici expeditio i brissonetū quod ligeri fluuio finitimum est fuit ob dñi iniquitatem q vias publicas mercatoribus precludebat desolata igitur arce cum valitudine & quotidiana tussi laboraret apud montricardum decubuit vbi cum pluribus episcopis accersitis postq̄ confessionis sacramento conscientiam emundasset: cōferri sibi sacram eucharistiam postulauit. Interim dū ad id se parant sacerdotes ipsi vestibus indutus & cubili exurgens obuiam sacerdotibus pergit. Recepto celesti cibo rex ludouicū ad se vocans regni se administratione abdicauit hec prelocutus ego inquit ludouice regnum quod male ipse administraui tibi cōmitto: tuere quoad per te fieri poterit: dei ministros: inopes foue viduis atq; orphanis subsidium ferto. Hec postq̄ dixisset supellectilem regiam omnem per ecclesias distribuit & egenis erogauit Ludouici glorie atq; optime fœlicitati dari plane potest: plerosq; suo tempore ordines aut originem aut magnum sanctitatis incrementum accepisse inter quos sunt cluuiacensium quibus locum dedit atq; extruxit Guillermus pius aquitanie dux in territorio matisconensis regnante carolo simplici cum Adrianus secundus apostolice sedi p̄sideret. Huius aūt Ludouici tempore ordo est longe dilatus hospitalariorum preterea premonstracensiumq; atq; tēplariorū sanctissime institutiones: que nō secus ac vite & morum luminaria in orbem christianū effulserūt. Quib⁹ splendorem addebat diuus ille bernardus clareuallis primus abbas qui olerum loco fagi frondes desumebat: & pane ordeaceo admixto milio & vicia vtebatur Talis diu fuit religiosis hominibus viuendi austeritas & parcimonia. Sed vbi possessionib⁹ aucti: prouentibus ditati sunt: apud successores illorum virtus & dei pietas elāguit: ita vt in luxū parcimonia in superfluas opes paupertas: i fastū humilitas in lasciuiā,

Thomas de marla punitur

Innocenti⁹ secundus.

Philipp⁹ ludouici fili⁹ equo deturbat⁹ moritur.

Ludouic⁹ iunior viuo patre coronatur

Bonauallis dirupta.

Brisonetū castellū dirutū.

Mōtricardū.

Religios⁹ rex

Quorundam ordinum origines & icrementa.

Cartusienses

continentia in confusionem omnis fere ordo nunc nunc versus parui habeat. Cartusiensium quoq durissima austeritas & parcimonia eodē fere tempore dum annus salutis ageretur. Millesimus centesim⁹ trigesimus secundus sue sanctitatis lumē exhibuit. Cū autem morbo paululum leuatus ludouic⁹ esset: ad sancti dyonisii cœnobium orationis gratia venit. Inde abeūti nuncii ex aquitania detulere guillermū eorum principem compostellam proficiscentē defunctum esse atq ex testamento heredem instituisse vnicam quam filiam habebat. Ea re cognita rex testamētū laudat. Moxq filium ludouicum cum sexcentum auratis equitib⁹ duce theobaldo comite & radulpho viromandensi cū sigero sancti dyonisii abbate in aquitaniā mittit. Burdegalę cōuentus procerum habitus est atq ibi omniū consensu ludouicus alienoram aquitanię heredem vxorem duxit quam statim regia corona donatam se in franciam comitari iubet. Dum hęc a filio geruntur pater augescente morbo: peractis quę ex ritu christiano solent: mandat p[ar]auimentum tapete insterni & super eum crucis ex cinere signum fieri: vbi & iaceret atq moreretur. Decūbēs igit in tapete rex defunctus est regni sui anno. xxx. ętatis aūt m. lx. anno christiane salutis millesimo centesimo trigesimoseptimo. Elatusq ad sanctum dyonisium ibi sepelitur: De quo sequens epigramma scriptum inuenio.

Illustris genitor ludouici rex ludouicus
Vir clemens christi seruorum semper amicus
Instituit fecit pastorem canonicorum
In cella veteri trans flumen parisiorum
Hanc vir magnanimus almi victoris amore:
Auro: reliquiis: ornauit: rebus: honore
Sancte dyonisii qui seruas corpus humatum
Martyr & antistes ludouici solue reatum

Huius ludouici cui grosso p[ro]pter corporis molam agnomē fuit op⁹ est diui victoris cœnobium: quod in suburbano parisiano ad orientem solem a fundamētis extruxit. Ab eo pręterea caroli locus sistersiensis ordinis in agro siluanectēsi ędificatus est & cœnobium puteolanum in agro vastinensi. Reliquit ex adelaide vxore ducis moriane filia liberos mares sex. Philippum quē equo delapsum interiisse diximus. Ludouicum q regnum adeptus est. Henricū bellouacorum pontificē Petrū qui reginaldi de courtenaco filiā vxorē accepit Et philippum parisieñ. ecclesie archidyaconū. quē imatura mors assumpsit. Fuit quoq inter liberos quart⁹ cuius nomen autores pretereunt pater roberti comitis pertici & drocarū quos druydes antiquitas appellauit. Eius regis ętate apud legiensem vicū porcus editus est facie humana & calligine pullus quadrupes prodiit.

Iohānes de tēpor. b⁹ annos ccc. sexaginta & vnum vixit

ACcepta patris morte: ludouic⁹ cum res aquitanię ordinasset: in franciam p[ro]pere reuertitur. datq alisiam reginę sororem arnulpho viromandensi vxorem. Per illum fere tempus iohannes de temporibus morte absumptus est. Quem pertinaci cōsensu franci atq germani scriptores a caroli magni imperio ad hunc vsq Ludouicum vixisse tradunt. Quod si a fide non abhorret trecentū sexaginta & vno anno superstes in terris fuisse credendus est. Quo tempore in territorio beluacensi fromontis monasterium erigitur. Inter hęc galletus mommorensis comes cum in vicinos agros grassaretur ducto ad monceyum exercitu arcem rex euertit. Ea tempestate ab hierosolymis venere ad ludouicum nuncii qui ingen

tem in christianos cladē fecisse turcos nunciarent: & vrbes aliquot occupasse. Que res merori ludouico fuit. Eapropter vezelaii quod burgandię oppidum est cōtracto consilio recens christiane pietatis a turcis acceptum incommodum per bernardum clareuallensem abbatem qui postea in numero sanctorum relatus est renunciari iubet. Quo sapienter atq; venustissime elocuto rex imprimis charitate accensus suppetias rei christiane laturum (crucis insigni assumpto) promittit quem secuta alienora vxor & multi ex francorum nobilitate primores eodem se voto astrinxerunt. Ad hanc longinquam expeditionem cum necessaria parantur: imperator conrardus non dissimili animo exercitum ex suis cogit. Sed quia difficillimum videbatur tam potentes & numerosos exercitus ex diuersis populis contractos concordibus animis continere eisq; vno tempore sufficere commeatū communicato consilio inter principes conuenit alemānos prius deinde francos proficisci. Igit̄ p germaniam atq; pannoniā ducentes cum in thraciam peruenissent: in cōspectu constantinopoleos ciuitatis stationem fecere: vbi se ex diuturno labore reficientes emanuelem constantinopolitanum imperatorem conuenerunt. cum quo de rebus ad expeditionē presentem ptinentibus colloquio habito duces itineris ab emanuele acceperunt. Quos incōsiderate secutus conrardus grauem suoru3 stragem ab yconii soldano accepit. Qui de christiano exercitu nuncio accepto grandes ex oriēte copias contraxerat cōstitutis militum prefectis qui conrardo occurrerent. Greci enim vie duces quasi paucorum dierum itinere capadocia transmissa in terram vberem conrardum perducerent monent duodecim tantum dierum commeatu3 ferat. Cū in lycoaniam per viarum angustias exercitum greci loco sterili statuissent inito cū turcorum satrapis clandestino tractatu in vasta solitudine conrardum relinquunt atq; ita e castris noctu aufugiunt Ducibus & commeatu destitutus imperator a prefectis militum concilium capit. Stat omnium sententia retro qua venerat cedendum. Inter consulendum exploratores referunt magnas turcorum copias non procul ab esse. Quo nūcio perterriti germani quos & labor famesq; extenuauerat de rebus suis desperant. Turci vero alacres pharmone duce nichil pigritant christianos inuadere donec victoria potiuntur. Traditum est emanuelis dolo gipsu3 farine admixtum fuisse. vn̄ panis quo vesceretur christianus exercitus cōfectus est. Itaq; ex septuaginta milibus quos preter pedites conrardus secum eduxerat vix pars decima superfuit. Imperator cum paucis ad niceam vrbem se recepit inde misso ad ludouicū federico sueuorū duce cladē nunciat. Re cōperta ludouicus ad conrardum comitāte foederico consolādi hois gr̄a venit fuit inter cōrardū ludouicūq; longu3 & familiare colloquium deinde admissis primoribus aulicis conuenit negociū susceptum iunctis exercitibus peragere atq; postq̄ itineris nonnihil simul pfecti sunt imperator animo repetens suorū paucitatem & q̄tum illi dignitatis atq; auctoritatis fortuna detraxisset: partē reliquiarū sui exercitus itinere terrestri ex epheso cū stantinopolim pmissa: ipse mari eodē se contulit. Ludouicus vero inde transiēs ad flumen venandri castra ponit cupidus manum cum turcis conferre du3 eo loci stationem haberet miles franc⁹ ab altera fluminis ripa iaculis fundisq; hostis nostros aquatiōe phibebat. Sed reperto vado franci flumē traiiciunt atq; in turpos pgrediuntur. Quibus partim fusis partim occisis aut captis castra eorum diripiūt atq; ingentes inde opes exportant. Postridie habite de turcis victorie: vltra pgredi acies rex imperat. Incedendi hic mos constitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus

Expeditio in hierusalem

Victoria de turcis

Error signiferi.

satrapis vnus signifer preficiebatur: Eo autem die gaufridus rinacinus pictau⁹ gerendi vexilli curam susceperat. Cui mandatum erat ad montem vsq͡ȝ progredi qui in via qua iturus esset agmen editus videbatur. Et isthic castrametari. Signifer igit̃ in prima acie mouens: cum ad constitutum sibi locum ante solis occubitū veniſſet ratus parum itineris illo die confeciſſe & lucis satis ad transmittendum mōteȝ sup esse dicentibus vię exploratoribus non procul abesse planiciē vbi statiua haberet vltra pergit. At postrema acies lentius incedens ꝙ locus castris designatus ꝓpe eēt turcorum incidiis graui est incommodo profligata. Nam hostes postq̄ acies disiūctas progredi & primam longe ab esse vident iugum montis occupare festināt. Atq͡ȝ in nostros quibus erat per vias angustas in montem conscendēdum adoriūtur atq͡ȝ a deo vsq͡ȝ occidunt: donec nox prelium diremit. Abeuntibus inde cum ingēti preda & captiuoruȝ numero turci: recipientes se nostri cum neq͡ȝ de prima acie quicq̄ compertum haberent neq͡ȝ gnari viarum essent quid per dēsas tenebras agerent consultant. Cū placuiſſet forte fortuna iter pagere despiciūt in planicie ignes: quo signo admoniti castra suorum posita illic esse ad stationem egre perueniunt. Tum periculi magnitudine cognita: vt quisq͡ȝ vel patrem vel filium aut amicū desiderat ita illachrymabatur & fiebat totis castris mœror & luctus. Redintegrato exercitu viribusq͡ȝ receptis rex superatis montium iugis ad vrbem cui a frācis satilia nomen inditum est contendit. Est enim ad mare sita potens sed agri indigēs propter turcorum potentiam qui proximas arces occupant nec sinunt incolas terram colere. Sunt tamen intra vrbem feraces horti fructiferis arborib⁹ cōsiti. Mercib⁹ porro & commeatu que mari importantur affatim valet. In ea ludouicus cum se exercitūq͡ȝ aliquot dies curaſſet relicto petide qui eū terra sequeretur cum reliquo exercitu ad sancti symeonis portum mari delatus est vbi mare influit far fluuius q̄ āthiochiam interluit. Cognito ludouici aduentu raymondus antiochenus princeps magno suorum numero comitatus regi obuiam venit quem in ciuitatem regio apparatu exceptum honorabiliter habuit. Et eo curiosius id faciebat ꝙ potentia regis fretus vicinas quasdam alapiā cesareāq͡ȝ sibi inimicas ciuitates in potestatē suam adigere speraret. Sed voto obstare ludouicus dicebat ꝙ hierosolymam prius videre astringeretur q̄ aliquo se bello implicaret. Regis respōso raymondus irritatus ex eo tempore malos in francos animo fuit ita vt insidias regi tendere niteret. Itaq͡ȝ alienorē suam ex patre neptem ludouici vxorem illexit dicere illicitum esse se ad ludouicū comitari ꝙ eam cōtra ecclesiasticas leges accepiſſet/mulierem scilicet quarto cognationis gradu eis proximam. Proinde cupere se ab illo separari. Hanc vxoris cōtumaciā egre ferens ludouicus quandoquidem eam arctiſſime amaret diu contendit eam secum educere. Sed illa pertinaci animo repugnans apud raymonduȝ mansit. Quam obrem noctu egreſſus vrbe ludouicus hierusalem se contulit. Quo etiaȝ conrardus imperator hibernis apud emanueleȝ constantinopolitanuȝ exactis aduenerat. Visitatis deinde summa religione locis quos sua presentia & sanguine christus sacrauerat principes aconem maritimaȝ vrbem profecti sunt. Vbi conuentu habito de re communi & bello concordibus animis gerendo consultant. Quattuor erant omnino in syria & palestina principatus qui a principibus christianis per id temp⁹ administrabātur hyerosolymitanus cui prerat balduinus rex: Tripolitanus: Antiochenus. Et rochenus eufratem versus. Qui omnes speȝ non paruā ceperāt magnorum principum ope atq͡ȝ auxiliis ditionis sue terminos proferre: q̄obrem donis in

Turci in nostros.

Vrbs satilia.

portus sancti symeonis.

Conrard⁹ imperator.

Cesarea phi lippi. Damascus.

gentibus quisq certabat principum amicitiam demereri. Visum ante omnia est ex vsu christianorum esse: damascum proficisci. Preconis ergo voce edicitur omnes cesaream philippi conueniant: q̄ syrie vrbs est in planicie constituta: iunctis ibi exercitibus p montem libanum ordinato agmine ad quartum a damasco lapidē castra metātur: ex quo loco qui daria appellatur vrbs prospici potest. Damasco proximi sunt cōplures per quinq fere passuū milia horti ex quibus multa ciues commoda ad vite alimentum percipiunt. Eos occupare nostris in animo erat. Quibus captis sicut detrimentum plurimum incolis accederet: ita adiumēti non parum nostris afferret. Nam cū vasti sint & aquarum fistulis ex proximo amne deriuatis irrigui omniu3 preterea fructuū genere feraces multa exercitibus atq iumentis pabula suppeditare poterant. Igitur ex omni militum nūero tribus instructis aciebus: prima3 balduinus hierosolymitanus. alteram francorum rex: conrardus imperator tertia3 duxit. Erat ex ciuitate vna ad ortos via: & qua vector equus tm̄ cum clitellis aut corbibus duci posset. Et singuli horti maceria terre a circūuallati angusta inter vtrosq semita relicta difficilem prebebant accessum. Et post quidem macerias latebant turci qui per macerias hortorum ex industria perforatas in adeūtes poterant sagittas iaculari neq a nostris poterant facile cohiberi. Ad hoc quisq horti dominus turricula3 in suo fundo extruxerat quas eo tempore turci & presidiis & commeatu muniuerant. Et ad hunc quidē modum horti arcis loco ab hoste tenebātur. Procedēs autem balduinus cum illo primus peruenisset: frequentibus turcoru3 sagittis tardatus publico itinere relicto: ad deiiciendas terreas munitiones alia via se conuertit. Multis locis effractis maceriis turci deprehenduntur compluribus eorū interēptis captisq. Reliqui qui per hortos excubabāt cognita balduini irruptione se fuge cōmittunt. Occupatis hortis turci id quod futurum erat coniectantes fluuiū q pone muros damasci fuit: ne in vsu nostris esset densis sagittariis ad oppositam ripā complent. Quo facto nostros a flumine prohibebāt Sed postq̄ totis copiis digladiari nostri ceperunt hostem repetere damascum compellunt. Commissum ibi ab imperatore egregium facinus memorie proditum est. Cum imperator pedes prelio interesset exertoq gladio pugnaret: turcus quispiam ignarus quis nam conrardus esset cum arctissime a collo p̄ehendit. at conrardus tam valido ictu turcum inter collū armumq sinistrum percussit vt ab ea parte ad dexteram vsq adacto gladio hominem secuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti prelium turci deseruerūt Re ad ciues relata cœperunt de salute desperare iamq pleriq sarcinis quas exportarent cōgestis fuge se parabāt at si forte subita oppugnatiōe premerētur: murosq hostis superaret per muri ambitum qua obsidio erat tigna bone crassitudinis ītra vrbem constituunt vt hoc repagulo impeditus miles dum obstantia dimoueret ipsi spacium haberent demigrandi. Sed non placitum est deo christianos tā insignē victoria3 obtinere. Erant syrii quida3 proceres quibus balduinus hierosolymitanoru3 rex fide3 habebat. Hos damasceni conuenientes magnis ornant donis pollicenturq longe maiora si ab hortis quos tenebant christiani in oppositam fluminis rippā exercitu3 traducere possint. Negocio ad syris recepto ad p̄ncipes veniūt Ostendūt longe faciliorem obsidionem fore si ad alteram vrbis regionem milites locarētur presertim q eo loci debilior ciuitas esset: & humilibus muris. communita non virgulta neq arbores illic esse quibus a flumine prohiberentur flumen preterea lentius illic fluere. Quibus commoditatibus accidere posse: vt ad primam op

Aegregiū imperatoris cōram di factum.

Francos syri decipiunt.

pugnationem vrbe potirentur. Syrorum verbis crudeli principes in eā partē quo syri eos ducunt copias omnes migrare iubent. Castris positis munitiones contemplati: malis se consultoribus vsos esse intelligunt: q a flumine procul essent & hortorum beneficiis destituti. Itaq commeatu egentes quo nec a syris iuuari poterant: neq vrbem oppugnare munitissimam. neq ad hortos vnde venerant regredi tentauerunt. Nam relictis a nostris hortis: turci multis sepibus atq tignis vias præcluserant maceriasq resarciuerant in eis tanq i arce firmissima se tutātes Tot difficultatibus impliciti principes & q maxime a syris proderentur obsidionem soluerunt Conrardus vero non multo post in germaniam reuertitur. Ludouicus insequenti vere franciam petit. Ad hunc modum duo delectissimi exercit⁹ nulla re gloriose gesta hosti ludibrio fuere. Hac etate claruit illustris doctor hugo de sācto victore

Hugo de sancto victore.

Raymōd⁹ occiditur.

Dissoluto christianorum conuentu: noradinus ex infidelium turba potens princeps nichil cunctatus copiis coactis antiochiam petit. In quem egressus raymond⁹ cum inconsiderate pugnat occiditur anno salutis. M.cxlviii. Comes vero edessan⁹ dum se domum recipere contendit interceptus in vinculis situ & squalore loci extinctus est. Tripolitanus quoq comes a siccariis quibusdam confoditur Ad hūc modum bona palestine pars christianis erepta est. Ludouico ex palestina reuertēti greci occurrunt. Captumq dum præda exultantes nauigant georgius siciliensis nauigii rector ludouicum ex hoste recuperat atq in siciliam ducit. Inde romam pfectus rex galliam repetiuit. Regresso in galliam ludouico gaufredus andegauus comes & eius filius Henricus qui regnum angliæ postea adeptus est regem orant suppetias illis ferat aduersus stephanum anglum qui normanniam iniuste occupabat. Comparato igitur exercitu in stephanum copias ducens non difficili negocio normanniam recuperat: quam henrico restitutam hēricus vexiuium quod normānum appellatur regi dat. Non mansit in fide henricus qui ludouici contemptor mandatis parere negat: Mox tamen cum vernonem & nouum mercatum rex illi abstulisset simulata obedientia eas a ludouico recepit. ¶ Eadem fere tempestate alienoram Guillermi pictaueñ. filiam petulantem quidem fœminem rex dimisit plerisq asseuerātibus cognationis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filia suscepisset. Quam a ludouico dimissam henricus vxorem desponsat. Quæ res initum fecit multis postea bellis. Nam ob eas nuptias andegauia: cœnomannia: & turonensis comitatus henrico aduenere. Quos principatus defuncto eius patre hēric9 vna cum anglie regno suscepit: potens aduersus francos effectus Genuit enim ex alienora Richardum Henricum & Iohannem quos successuros habuit & gaufridum comitem filiam primogenitam castelle regi dedit vnde prodiit blācha diui ludouici mater. Alteram duxit bizantinus imperator. tertiam saxonum dux accepit. Othonis qui imperio alemannorum præfuit matrem. Quartam sibi copulauit tholosatium comes: Ceterum rex ne sine liberis masculis vita defungeretur constantiam alphonsi castelle regis filiam ducit. Quæ dum secundo partu filiam alteram edit moritur. Huic superinduxit alzam theobaldi blesseñ. filiā forma pudicitiaq laudatissimam. Accessit iterum ludouico causa belli in aruernos gerendi propterea q Guillermus podieñ. comes: & claromontensis princeps preterea pollyniaci vicecomes: ecclesias peregrinosq popularentur. Quos prælio victos in vinculis habuit. Mouit quoq in cabilonensem comitem qui cum cluniacum spoliandi loci causa satellitibus stipatus proficisceretur: cœnobitas sacratis deo vestibus ornatos cū mul

Ganfred⁹ ādegauie comes.

Bellum in aruernia.

ta plebe illi obuiam reuerenter occurrentes spoliauit quingentis ex populo iterfe-ctis. Quod flagitium vlturus rex cabilonē & montem sancti vincentii qui comitis erant receptis bipertitoq; principatu burgundorum duci partem alteram niuernorum comiti dedit. Hic tamen quem postremo nominaui seditiosos veselai ciues in abbatem pinconem qui eorum dominus erat concitauit ita vt monasteriū diuturna obsidione vexatum cœnobite egre tuerentur: nisi regis auctoritate adnixi opē accepissent. Mulctati sunt ciues septuaginta milibus solidorum quos compensandi damni causa monasterio penderent Niuernensis vero iureiurando adactus est suo contentus esse & nō deinceps persequi seruos dei. Sub hoc ludouico/ valdo lugdunensis ciuis admoduʒ diues atq; opulentus erogans in pauperes diuitiis xpi paupertatem omnino imitari constituit. Hic cum litterarum ignarus esset obtinuit ab eruditis libellos aliquot gallicos sibi cōscribi vbi nonnulle doctorum sentētie incerte essent. Quos postq̄ adeptus est easq; suo sensu homo ydiota interpretatur docendi officium apud sui similes vsurpans multis se atq; discipulos erroribus implicauit. Fuit enim imprelatos ecclesię precipuo odio infectus Admonitus autē ab errore resilire. Oportet inquit deo magis q̄ hominibus obedire. Quare pertinax & delyrus hereticus anathema factus patria extruditur. A quo valdenses ad hūc vsq; diem nominati sui preceptoris multis per orbem locis tuentur errorem.

Valdo.

Tam egregiis gestis deo hominibusq; cōmendatissimus cum esset ludouicus liberis tamen infecundus precipua illi cura erat suscipiende prolis Eaʒ ob rem hanc vnam solicitudinem tantum deo committebat. Ergo exauditus philippum ex aliʒa suscepit cui propterea q; dei munere dat⁹ esse crederetur: adeo datus cognominatus est. Verum priusq̄ nasceretur quiescenti patri hoc insomnium apparuit. Videre visus est filium calicem manu tenere humani cruoris plenum eū q; suis proceribus propinare: ex quo ipsi biberent imperterriti. Quod visum pater vni tantum henrico albano qui legationem apostolicam apud francos per id tempus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus rem propalat. Anno superiore q̄ ludouicus mortem obiret: curat philippum regni consortem assumere. Quare remis perductum magna pompa adolescentem sacrare iubet annum vix quartumdecimum agentem. Cui dum coronatur guillermus nouelli regis auunculus remorum primas & sancte sabine cardinalis romanus legatus affuit. Henricus item anglie rex ob eas quas a rege in francia terras possidebat obsequens pro debito subiectionis philippo astitit. Sacro coronamēti absoluto memor rex adolescēs q̄ impie plerisq; per franciam deierarent & execrabili deum blasphemia puocarēt legem tulit: si quis eius impietatis reus compertus esset in fluuiū aut paludeʒ citra necem dimitteretur In iudeos quoq; quorum erat per oēm franciam ingens multitudo seueritatem exercuit: Itaq; huic perfide genti impia cōsuetudo erat surreptū quotannis aliquem infantem christianum in locum apud se subterraneū ducere atq; illum diu pœnis affectum tandem die veneris sancte cruci affigere: contemnētes hoc suo immani facinore dei christi mortem & christianorum religionem ludibrios habentes. Quam rem postq̄ rex certo cognouit iubet. iiii. kalendas martias omnes iudeos comprehendi. Comprehensos auro argentoq; atq; vestibus spoliat. Erat inter bituriges ebes charetonius potens & insignis predo queʒ in dei seruos grassantem Philippus ducto in eum exercitu edomuit. Compescuit preterea ymbertum de belloico: & cabilonensium comitem qui predas ex sacris locis agētes

Visum de philippo augusto nascituro.

Iudei puniti.

viros religiosos magnis incommodis vexabant. Proceres quoqꝫ aliquot ad arma & seditiones pronos apud baruillam sibi audientes fecit: cum annos tantum quindecim natus esset. Quo tempore ludouicus eius pater quorumdam aulicorum suasu adductus philippum in dionisiano templo coronari iterum imperauit. Vbi ysabellam balduini hannonie comitis filiam Philippus vxoré accepit Cui in perpetuam dotem Philippus flandrie comes cui arthesium attinebat quia liberos non haberet arthesium vsqꝫ ad lisam amnem qui a flandrẽsibus arthesios disterminat attribuit. Paucis post diebus Ludouicus paralisis morbo interiit: dum annus agitur salutis Millesimus centesimus octogesimus. Elatusqꝫ est in monasterium de barbello quod viuens extruxerat cuius sepulchrum alisa regina auro argentoqꝫ superadditis gemmis ornauit. Quo regnãte tornacum que sub nouiomensi ecclesia sexcentis fere annis extiterat episcopalis sedes facta est. Eugenio tertio romanũ põtificatũ gerente curato patris funere. Philippus in iudeos iterum se conuertit. Qui ingenti foenore ciues ita oberatos sibi habebãt vt eorum prediis ditati dimidiam fere ciuitatem vendicarent alios in custodia penes se seruarent plerosqꝫ fortunis omnibus dissoluendi debiti causa spoliatos mendicis non dissimiles efficerent. Domi preterea ex christianis familiam continebant quorum quottidianis seruitiis rem suam augebant. Et cum pignoris loco vestes & sacro sancta ecclesie vasa a creditoribus suscepissent ea in sordidos vsus admouebant. His iudeorum iniquitatibus cognitis bernardum anachoritam qui in saltu vincennaruꝫ incolebat hominem sãctitatis opinione clarum rex adiit Rogat quæ de indeis eius sententia esset Bernardus optimũ factu esse respondet si debita omnia quibus christiani erga iudeos astricti tenebantur rex remitteret: quinta omnium debitorum ad fiscum (si volet) attributa. Anachorite sententia rex cõfirmat⁹ prediis possessionibusqꝫ iudeos mulctat: edicto ad diui iohannis baptiste termino quo iudei omnes regno francorum abscederent. Neqꝫ dimoueri rex potuit: q̃q̃ multi ex primoribus hanc seueritatem moderari tentassent: iudeorum muneribus illecti. Itaqꝫ cum precibus locus non pateret diesqꝫ ad discessum dilectus aduentaret iudei distractis suis rebus omnes abierunt: præter paucos qui religionem christi profiteri voluerunt. Quibus lauacri sacramento absolutis Philippus fortunas & libertatem restituit. Anno christianę redemptionis Millesimo centesimo octogesimo secundo. Exactis e francia iudeis synagogas eorum ad christianissimi ritum conuerti atqꝫ dicari iubet. ¶ Est in via militari q̃ a parisio ad sanctum dyonisium itur sacellum lepra infectis attributum Quibus proxime adiecebat mercatus rerum venalium. Huius fori ius a leprosis comparatuꝫ philippus intra lutetiam statuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi amplissimis edibus extructis merces extrudi a mercatoribus sine imbrium molestia possent Hunc mercatum franci vulgo hallas appellant. Ambiuit quoqꝫ philippus perpetuo muro saltum vincennarum cum antea peruius esset. Occupabat eadem tempestate viromandiam Philippus flandrie comes quam ad se pertinere rex optimo iure dicebat. Hinc bello exorto contracto tandem ab alterutro principe exercitu. Comes sponte sua nullo commisso prelio occupata restituit præter Peronem & sanctum Quintinum quæ valida oppida comes quoad viueret sibi conseruauit. Eius concordie autores fuerunt Theobaldus blesensis senescalus / & Guillermus remorum præsul. Nec miraculo caret q cum ad kalendas iulias in agro viromandensi

ysabella comitis hãnonie filia philippi in dotẽ vxor habuit arthesii comitatum.

Tornacum

Iudei iterum.

Iudei regno expelluntur.

Mercatus seu halle parisienses.

Saltus vincennarum.

Viromãdia restituitur philippo.

Miraculum.

frumentationibus pabulationibusq3 segetes late miles detriuisset ita vt messis faciendę nulla agricolis spes superesset: tanta tamen fumenti & omnis generis commeatus copia fuit: vt duplicatas fruges messores receperint. Ceterum vbi flandrorum exercitus constiterat omnia aruerunt. Inter has regis occupationes venere ab hierosolymis ad Philippum eradius patriarcha hierosolymitanus & domus hospitalis prior: nuntii calamitatis quam salhaldinus egyptius christianis per palestinam intulisset: locis aliquot non sine nostrorum cede occupatis. Cui incommodo nisi catholici principes succurrant res hierosolymitanas in hostium potestatem breui relapsuras. His querelis rex motus Parisium: regni pontifices aduocat. Quibus conuenientibus edocet que sit in syria christianissimi status oportere quemq3 eorum per sua territoria populum admonere vt misere christianorum conditioni suppetias ferant se quidē paratissimum esse qui in primis auxilietur: si presentium reru3 cōditio admittat: sed nihilo segnius missurum se ad id negocium viros strennuos cum valida militum manu Oratione regis a presentibus laudata paruo post tempore rex ex suis destinat qui afflictis rebus opitulentur. Ipse interea in Hugonem burgundum qui arcem vergii circunsederat: in eoq3 guidonem loci dominum obsederat copias ducit. Iam enī Hugo turres quattuor non procul ab arce erexerat q bus ab eruptione obsessos prohibebat atq3 pertinacissime constituerat. nunq̄ inde abiturum priusq̄ arcem recepisset. Sed obstinatis secus ac cupiunt sepenumero accidit. Rex enim celerius Hugonis opinione adueniens: spem obsidentis intercipit dirutisq3 propugnaculis intra arcem a Guidone recipitur. Sed nec tanto incommodo accepto Hugo populari ecclesias & monasteria destitit q̄uis a philippo ne id committeret crebro admonittus extitisset Eam ob rem rex ad castilione3 promoto exercitu arcem vi expugnat. Vnde sibi timens hugo regis gratiam propere impetrare elaborat. Qua imdetrata duobus castellis potestati regis permissis donec triginta milia librarum ecclesiis persoluisset. Philippus Parisium regreditur. Vbi dum aliquot dies incolit ambulanti per palatium foetor quidam ex viis publicis infertur: quo supra modum offensus cognito ꝙ ex cœno lutoq3 viarum procederet vias lapidibus ꝑ auire constituit opus profecto propter vrbis magnitudinem grande atq3 arduum. Propterea accitis ciuibus & mercatorum prępositio negocium dat vias sternendi. Eodem studio adductus: campelli partem quæ & importantis venalibus rebus: & sepeliendis humanis corporibus proxime sacellum sancti innocentis erat: sepire quadratis lapidibus fecit: eamq3 ad sepulturam tantū humanam deputauit. Per hos dies Richardus henrici angli filius cum pictauiam teneret nec inde debitam Philippo fidem prestaret: sed dolosis dilationibus in verba regis iurare cunctaretur: Philippus hominis ad rebellionem inclinantis astutiam non vltra tolerare constituit. Quare bituriges magnis copiis petens aquitaniam ad castrum vsq3 Radulphi vastat. Ea re cognita Henricus vna cum filio Richardo: educto in Philippum exercitu: eum ab obsidiōe arcis vi atq3 armis dimouere contendunt. Quibus in conspectum francorum venientibus in anglos se philippus conuertit: facta pugnandi potestate. Qua audacia territi hostes mox ad regem legatos de pace mittunt duos cardinales: qui per id tempus ad reconciliandos reges in franciam Roma aduenerant. Promittunt anglorum nomine fidem regi prestituros: & quæ ad ius fidelitatis spectant ex procerum arbitrio facturos. Hac igitur conditione accepta atq3 in inducis hincinde fir-

Oratores hierusalem

Philipp9 in cōcilio parisiēsi.

Bellū in hugonem burgūdū

Lutecia parisiorū lapidibus sternitur. Cimiteriū. s innocētis.

Bellum in richardū aquitanie ducem.

Miraculum

matis:ab armis discessum est. Interim dum de pace agitur:quidam introducti a richardo satellites: quos illa ętas coterellos appellauit: dum alea ludunt quidam perditis nummis blasphemus in deum: dum simulachrum virginis filium dextra gestātis in templi vestibulo aspicit: iacto in imaginem lapide brachii partem a filio abrupit : ex quo profluens cruor multis ęgrotantibus salus fuit ₵ Satelles autem virginis contemptor demonio mox abreptus eodem die spiritum miserabiliter efflauit. Nemo igitur venerabiles imagines sanctorum despuat quę tametsi nichil in se diuinitatis obtinent:sunt tamen ad monumentum virtutis populo exhibitæ. Admonentq̧ humanam mentem imitari eorum spectatissimam vitam quorum imagines in honore haberi vident. Quietis per franciam rebus nuntii iterum ex asia aduenerunt qui omnia apud christianos qui in syria erant a salhadino profligata esse: atq̧ ipsam sanctam ciuitatem vna cum rege:& christi crucem asportatam:tresq̧ tantum vrbes superesse : tyrum:tripolim:atq̧ antiochiaʒ:& castella pauca in fide stare. Qua per franciam calamitate vulgata:mœrore omēs affecti sunt. Atq̧ ipse in primis philippus tot malis condolens:per nuntios Henricum anglum in colloquium vocat. Conuenientibus regibus in planicie quæ a gisortio non procul abest. Tanta fuit tyri pręsulis suasu principū charitas:vt nemo illos vllo tempore a perpetua pace discessuros formidaret. Itaq̧ cruce in hostes fidei desumpta:q̄plurimos pontifices & proceres populorum quoq̧ numerosam multitudinem vt idem faceret prouocauerunt . Ad tantam expeditionem cum pecunia deesset: conuocatis parisiis pontificibus & nobilitate rex petit sibi annuam decimam ecclesiasticorum prouentuum concedi. Quę postea salhadini decima appellata est. Militi autem qui ęre alieno tenebatur permissum est:contracti ad illū diem fœnoris libertatem habere. debita vero tribus terminis creditoribus persoluere. His ita in contione definitis tertio post mense Richardus anglus induciarum & iurisiurandi pręuaricator occasione sumpta in Raymundum tholosatem bellum mouet. Quod postq̄ per raymondum nūtios philippus cognouit promoto exercitu castrum radulphi busentalum insup & argentonium expugnat. Leurontem vero secus paludem situm cum circumsedisset tanta siccitate terra inaruit. vt paulus ipsa aresceret. Aquarum igitur cum iumēta atq̧ exercitus indigeret. nec vllus de cęlo ymber speraretur:mox eruptione aquę pluribus locis facta palus exundauit . Expugnatum leurontem rex ludouico theobaldi bl. scē n̄. filio consobrino suo donauit. A leuronte ad montricardum exercitū p̄gredi iubet. Quam arcem cum aliquot dies circumsedisset tandem expugnat:incensis suburbiis:& turre grandi & munitissima solo ęquata. Inde progressus per aruerniam philippus:omnia quæ angli regis in ea regione erant occupat. Tam multis incommodis acceptis rex anglus reducto exercitu per normanniam cum richardo filio abiens non pauca loca donec gisortium venisset perdit & diripit. ₵ Non multo post interiecto tempore Richardus pictauensis cum negatam sibi ab Henrico patre Margaretam philippi sororem quæ apud henricum ad coniugii spem asseruabatur non impetraret vxorem: a patre desciscens ad philippum se contulit pręstita de terris quas in francia possidebat fide. In sequenti vere philippus cœpti in henricum belli diligens executor: copias educens: dū iter in cœnomanniam facit firmitatem bernardi cum aliis quattuor munitissimis castellis capit:mox cœnomanniam progressus vrbem circūuallat ex qua se henricus proripiens:chinonē petit. Cœnomania recepta Philipp⁹ turonos adorit: vbi flumine ligeri impeditus:ipse lāceā ma

Nuntii a hierusalem

Cruce signati in turcum.

Salhadini decima.

Richard⁹ turbator expeditionis.

Nota

Richardus a patre deficit

nu apprehendens: vadum pre exercitu scrutans: viam qua sui toto pergerent mon strauit. Flumine tr aiecto: turonum vi expugnat. Nichil tamen seuitie ciuibus inferri rex permisit. Duodecimo post receptam vrbem die presidio in ea relicto philippus exercitum reduxit. Interim circiter.xv.kalendas iulias henricus anglus apud chinonem defunctus est. quo persecutore diuus thomas cantuarien dum vesperorum officio interesset quattuor satellitũ ministerio quinq3 vulneribus est trucidatus quem beatorum martyrum collegio relatum ecclesia veneratur. Huius henrici sepulchrũ apud fronteuallem visitur. Patri richardus successit cor leoninũ appellatus. Atq3 paulo post pace cum philippo icta rex quęcunq3 Henrico abstulisset: richardo spõte sua restituit. Receptis a richardo tribus castellis ipse quoq3 liberalitate in philippum vsus cresacum essaudunum & dolonnam donat quę philippo perpetua essent. Ordinatis ad hunc modum rebus: reges de expeditione hierosolymitana cõueniunt vt iunctis classibus in syriam nauigarent. Anno igitur salutis centesimo octogesimonono supra. M. circiter festum diui iohãnis baptistę: postq̃ apud diui dyonisii sepulchrum preces habuisset philippus: veselaum richardo comite profectus est. Ibi filio in tutela matris atq3 auunculi remensis legati apostolici relicto ianuã se contulit. Richardus vero marsiliam profectus est. Comparatis ianue quae ad expeditionem conuenirent. Cum mari se reges cõmisissent orta tempestate ps messanam: pars ad alios portus delati sunt. Cum reges messanę agerent. Ioachin⁹ abbas res future pręsagus ad eos venit / vaticinatusq3 est nondum tẽpus aduenisse recuperande hierusalẽ. Nichilominus tamen hybernis exactis philippus proximo vere cum Richardus in mensem augustum nauigationem differre statuisset educta classe aconem appulit. Quã miles christianus iam secũdo anno obsessam expugnare nõ potuerat. Castris igitur acone positis: Philippus vrbis muros licet prope machinis diruisset: expugnare tamen locum supersedit: richardum expectans. Hic cu3 aduenisset rogatus a philippo vna oppugnationem facere: pnegauit. Neq3 arbitris qui vtriusq3 principis assensu rei militari prefecti erant obtemperauit. Tanto liuore atq3 odio anglorum gens francos omnes habet vt lupum oui facilius q̃ francis anglum concilies. Itaq3 (sicut ego accepi: cum apud henricum anglie regem huius nominis septimum. Caroli octaui regis francorum tunc regnantis legationis munere fũgerer) liberos suos dum per etatem licet plerisq3 in anglia parentes arcu sagittas mittere instituunt: propositaq3 illis franci hominis effigie Age inquiunt fili disce ferire & mactare francum. Recusante auxilium richardo: cum obsessi Philippum oppugnationẽ parare vident vrbem se dedituros dicunt si cũ suis fortunis salui abire permittantur. Admissa conditione philippus adiecit liberandos insuper esse captiuos omnes qui per egyptum & syriã a salhadino tenebatur. Atq3 ipam xpi crucẽ in primis restituendam: nõ habituros hinc nisi hec oĩa impleta perfecissent. Recepta vrbe distributisq3 inter principes captiuis philippus cum richardum suspectũ haberet quod cum salhadino per nũcios cõmunionẽ haberet a quo etiã donis honoraret q᷑q3 ipe grauiter ęgrotaret vocatis sui exercitus primoribus in franciam se reuerti velle dixit. Atq3 ita odne burgundorũ duce exercitui prefecto trib⁹ tantu3 triremibus a ruffino ianuen. preparatis: in appulliã nauigauit Vbi post aliquot dies morbo leuatus romam religionis & voti gratia pfect⁹ est celestino tertio romanã sedẽ ministrãte. Post Philippi discessum richardus captiuos quos ex obsessis habebat ad se duci iubet: cum ab eis christicolas & domini cruce3: sicuti conuenerat re

Philippi egregium factum.

Henricus anglus moritur.

Expeditio in syriam.

Acõ ciuitas palestine.

Richardus pfidus.

Discendit philippus ab acõe.

Iudeorũ execrabile factũ.

petit: nec promisso se absoluere salhadin⁹ curat: milia sex ex vrbe eductos capite dãnauit. Cum in franciem philippus venisset: essetq́ apud sanctum germanum de layo: execrabile iudeorum facinus ad eum delatum ęst. Apud brayum castrũ iudei christianum quendam (quem furti atq́ homicidii insimulabant) captũ serto spineo coronauerant: deductumq́ per oppidum & multis verberibus affectum tandẽ cruci affigentes interemerant: permittẽte loci domina quam ipsi muneribus euicissent Cognita iniuria rex nulla mora interposita nesciẽtibus aulicis quid animo agitaret: ad brayum perpropere se contulit. Moxq́ portas & viarum exitus a suis diligẽter obseruari pręcipiens: supra octoginta iudeos comprẹhensos cremare iubet.

Suspitio a syria

Supplicio de iudeis expleto. agente apud pentizaram philippo litterę ex syria ad eũ pferuntur. Quibus admonebatur bartasim quendam ex arabia in franciam richardi consilio eius necandi gratia missum esse. Qua re intellecta de se sollicitus rex: diligentiore custodia vsus est. Sed missis in syriam ad amicos legatis: qa id ab inimicis fictũ cognouit omni se suspitione absoluit. Atq́ iniuriarũ quas a richardo accepisset recordatus hominis perfidiã vlcisci festinat.

Philipp⁹ normanniã occupat

Gisortio igitur atq́ velexino quod normannum dicunt occupato: tota deinde normannia potitus est. Deinde liberorum cupidus stephano nouiomensi antistite ad caynum dalmatarum regem misso ingebergam sororem regis vxorem duxit.

Ingeberga dalmatæ regis filia philippi vxor.

Quam parisii receptam paucis interactis diebus dimisit: occasione sumpta: ꝙ eius consobrina esset. De qua re procurãte cayno tametsi legati apostolici midas & cecinus cardinales quęrere mandata recepissent. segniter tamen agentes: vel largitione regia corrupti: vel metu offendendi regis perterriti negocium non absoluerũt. Ingeberga autem licet diuortium iniquo animo ferret: celebs tamen apud francos viuere q̃ alteri viro nubere maluit.

Richardus syriã relĩqt & diui martini canonicos suis fortunis spoliatos expellit

At richard⁹ anglus relicta syria cũ in franciam reuertisset: in clerum turonensem sęuire cœpit: ex actis e templo diui martini sacerdotibus quos fortunis omnib⁹ spoliauerat. ad quã calamitatem philippus alteram addit. Nam omniuʒ ecclesiarum quę in principatu richardi erant bona diripuit. Expulsisq́ e sacris locis dei seruitoribus prædas sibi ex eorum prouentibus fecit. Nec ab his quæ suę ditionis erant continuit manus. Sed vectigalibus & crebris tributis oppressit: dictitans opus illi esse grandi pecunia ob terræ sanctæ liberationem quam suis militibus impartiret. Est enim omni peccanti præsens semper aliqua ratio quam suo prætendat errori.

Philippi in sacerdotes sæuitia

Vallisruelli castellum a normãnis obsessũ & a philippo dirutum.

Cum hęc in ecclesia dei ageret philippus richardi frater iohannes qui sine terra nomen habebat: adiunctis sibi comite dalphino & darondello comite: & rothomagorum parte ad castrũ vallis ruelli mouens arcẽ obsidet. Vbi post q̃ vix dies octo hesitasset: superueniens philippus tam insperato in hostem irrupit vt capescentibus fugam normannis: castra deseruerint quæ fuerunt in prædam francis. Paruo post tpe contemptis induciis cũ richardus archas circũsedisset: philippus educto presidio quod in valleruelli habebat locum diruit. Aduersusq́ richardum inde pfectus: hostem anglum cũ normannis ad dieppam vsq́ fugauit: nauibus quæ in statione erant incensis. His hostiliter aduersus anglum gestis. cum per inducias ab armis paulo cessatũ est: richardus nullius promissi tenax: violatis induciis bellũ instaurat.

Richard⁹ inducias violat

Positis non pcul ab essouduno castris: cũ acies congrediẽdi signum expectarent: ecce richardus paucis comitantibus ad philippũ sponte sua inermis accessit. Eidemq́ pręstitit se regis mandatis paritur ũ. Deinde inter reges conuenit conuentionem apud valleruelli & castrũ gallardi ad nonas ianuarias hr̃e. Vbi & ppetua vt sperabat pacis formula dictaest.

& datis hincinde atq; acceptis obsidibus firmata. Insequenti martio mense Philippus mariam ducis bohemorum filiam matrimonio sibi coniūxit. Moxq; richardi perfidia fractis induciis cum arcem brisoni dolo captam solo prostrasset Philippus collecto exercitu dammallam progredi festinat vbi dum in obsidione distinetur: ad nouemcurtum richardus aduenieris presidium quod in eo erat ꝑmissis ad duxit locum illi permittere. Quem receptū armis & commeatu munit. Inde in philippum dammallam circuncidentem ducens: dum loco regem summouere concertat ipse a francis ferociter impetitus fugatur Capto in fuga guidone thouardo viro apprime nobili & strennuo franci dammallaȝ repetentes arcē oppugnant. Sed dedentibus se hostibus si istructi armis discedere liceret dammalla recepta est & arx solo equata. Guisortium deinceps adueniēs & protenus nouemcurtum quod Richerdus sibi rapuerat circumuallās multo suoruȝ periculo expugnauit. Pugnantem aduersus anglum alia philippum sollicitudo turbauit. Balduinus enim flādrēsium comes ad Richardum desciuit: queȝ preterea secutus reginaldus comitis domni martini filius: multas frācis incommoditates hi pariter inuexerūt: q̄q̄ ipse reginaldus nuptiis domine boloniensis atq; ipso comitatu pauloante a rege honoratus auctusq; extitisset. Per has belli tempestates sanctus audomarus arthesii insigne atq; munitissimum oppidum in potestatem Balduini venit. Iudeos autem eiectos francia philippus parisium reduxit pecunie forte inter tot belli impēsas egēs. Nam & de ecclesiis vectigalia pensionesq; annuas reclamante clero excepit Quamobrem maiore q̄ vllo tempore bello mox implicitus est. Itaq; Richardus numeroso instructus exercitu gisortium mouens omnem per ambitum regionem populat̄ corcella arce ad solum complanata. In quem cum copias philippus duxisset primo ad uentu hostis illum ne gisortium peteret prohibuit. Sed animos tollens Philippus cuneo facto per acies hostium perrumpens gisortium ingressus est quibusdam ex suis aulicis atq; proceribus ab hoste interclusus captisq;. Deinde ab eūte in normanniam richardo: philippus hostili agmine normānos insecut⁹ ad nouūburgū & bellūmontem rogerii vsq; progressus: vicos complures ferro igneq; vastauit. Repetente tandem franciam philippo cum intellexisset richardus illum exercitum dimisisse in velexinum & claromontē incursiones facit. Cui occurrentes bellouaci antistes & guilhelmus de demelli: cum ab hoste predas recuperare incōsulte nituntur insidias hostiū incurrentes capti abductiq; sunt. Cū tantis animis reges digladiantur innocentius tertius qui celestino tertio in sedem romanam susceperat, studiosus pacis. Petrum capuanum cardinalem ad reges mittit. Qui de pace quidem desperans: quinq; vix annorum inducias impetrauit. Nec Richardum adducere potuit vt obsides daret atq; reciperet. Ipse autem ferox & idomitus hostis: non longo post interiecto tempore dum in lemouicibus arcem lemouicā obsidet emissa ex arce sagitta ictus eo vulnere interiit. Sub hoc innocentio romano pōtifice ordo fratrum sancte trinitatis de redemptione captiuorum auctorib⁹ Iohāne de mata & fœlice anachorita initium cepit. Qui post q̄ apud cer uum frigidū meldēsis territorii solitariam diu vitam egissent per quietem admoniti pontificem romanū conuenire: a quo vite modum acciperent cū innocētiū adiissent cognouerūt pōtificem simili reuelatione fuisse diuinitus instinctum. Quamobrē a pōtifice benignissime excepti sunt Et quinto kalēdas februarias cū dies festus agnetis scd'o igitur innocentius rem diuinā faciens dum diuinam eucharistiā circunstantibus se ostendit

Maria bohemorum ducis filia philippi vxor.

Richardi perfidia.

Guido thouardus capitur

Nouē curtū castrum.

Balduinus flādr⁹ cū richardo iungitur.

Reginald⁹ comes boloniēn conspirat.

Sanct⁹ audomarus fit comitis flandri.

Iudei in franciam redeunt

Philipp⁹ a clero pēsiōes exigit.

Philipp⁹ normanniam vastat.

Innocentius tertius.

Richardus occiditur.

Reuelatio atq; istitutio ordis sancte trinitatis.

angelum dei videt candore multo fulgentem cãcellatis manibus duos captiuos te-
nentem: christianum vnum alterum maurum: tanq̃ eos commutaret. Cui angelo
crux rubri & azuri coloris ad pectus eminebat. Quo viso & re diuina confecta: ana
choritas ad se vocans: iam inquit filiosi animaduerto dei spiritu vos duci. Conficiã
vobis indumenta exemplo visionis quę mihi diuina celebranti innotuit. Igitur cõ-
sutis tunicis Iohannem fœlicemq; candidis vestibus decorauit: superaddita cruce
qualem angelus ostendisset. Additq; nouo ordini titulum de trinitate & redemp-
tione captiuorum cui negocium imponit: captiuos a male credentibus christianos
liberandi. Eius rei simulachrum romę in cœlio monte apud sanctum thomã de for
mis visitur: vbi ecclesiã diuinę trinitati innocentius extruxit. Succedẽtibus aliquot
annis predicatorũ ordo dominico autore viro apprime docto & sancto ortus ce-
lebratusq; est. Richardo defuncto philippus contracto grãdi exercitu ebroicas nor
mannorum vrbem cum aliis compluribus instructissimis arcibus occupat: atq; om
nia cœnomannia tenus perdit. Arturus pręterea britonum princeps andegauiam
vrbem quam sibi richardus sustulerat recepit: philippoq; obuiam pergens ei⁹ fidei
se permisit. His rebus rege prępedito: Robert⁹ blesensis & eustacius de nouavil
la philippum namurci comitem balduini flandrẽsis fratrem cum equitibus auratis
duodecim & sacerdote vno petro duacensi compręhendunt ad regemq; ducunt.
Nec longa mora intercessit: cum inter philippum & iohannem: richardi successo-
rem cui sine terra cognomen fuit inducię dictę sunt & sacramento firmatę. Con-
cessa philippo a bello quiete: noua illi a romano legato afflictio consurgit propter
ingebergam vxorem dimissam: Nam conuentu prelatorum habito ex eorum sen-
tentia legatus philippo & toti regno sacris & communione hominum interdixit:
q̃uis romanum pontificem rex appellasset. Qua legis seueritate exasperatus philip-
pus in clerum sęuitia vsus est: pulsis e suis sedibus põtificibus: quorum assensu hãc
ignominiam accepisset. Itaq; nec dignitati nec vicariatui pepercit. quin etiam plebei
os sacerdotes rebus suis exutos extruderet. Quin & ingebergam in arce stampensi
clausam tenuit. Nec a plebe temperauit: exacta a populo tertia parte bonorũ: prę-
ter vectigalia & annuas pensiones. Induciis prope diem finituris reges inter ver
nonem & insulam andelinam de firmanda pace conuenerunt. Ibi partitis terris de
quibus contendebatur: iohannes anglus omnia quę philippus richardo abstulis-
set ludouico regis filio (cui blanca alphonsi castellę filia nupserat: & iohãnis neptis
erat) libera permittit. Adiunxit pręterea anglus ad tantam liberalitatẽ: si absq; libe-
ris moreretur: instituere se ludouicum hęredem omniũ possessionum quæ cis oce-
anum gallicum suę ditionis essent. Interim dum hęc aguntur alter a pontifice ro
mano legatus otho hostiẽsis episcopus in franciã venit: attributo sibi collega bur-
degalensi archipręsule. hic philippum admonet ingebergam vxorem recipiat. Pa-
ruit legato philippus. Nam cũ suessione legati variis disceptationibus de regis cum
vxore reconciliatione agerent: rex tantę morę impatiens assumpta ingeberga insa-
lutatis legatis consilium dimittit. Abeunte rege legati rubore perfusi alter romã se
contulit: alter in franciam reuersus est. Exactis inde paucis mensibus: conuenien
tibus iterum non longe a vernone regibus: philippus iohanni anglo atq; norman
nis diem dicit quo Parisii ad iudicium venirent. Causa vocationis hęc fuit. Erat ar-
turus britonum comes angli regis nepos. quem philippi partes sequentem Iohan-
nes anglus cum cepisset: eum occidisse diffamatus est. Libere dimissis iis qui cum eo

Dominicus.

Namurci co-
mes icaptur.

Interdictũ in
francia.

Sæuit philip-
pus in clerum

Pax iter reges

Legati a phi-
lippo illusi.

capti erant. Statuto die postq ad rebellionem anglū inclinare philippus cognouit Concilio a proceribus capto militem cogit ducitq in normanniam ad castellū cui bontauentum nomen est: quod vna cum genselino & gorneyo munitissimis locis pstrauit. At cū hyems inhorresceret: relictis vbiq presidiis reges bello tantisper dum hybernarent abstinuerunt. Ineunte vere philippus britonum atq pictauorū auxiliis fretus: aquitaniam sibi subiugauit: nec multo post in normannos conuersus: Conchias & valleruelli cum insula andelina in potestatem recepit. Eodē ferme tempore innocentius tertius pontifex missis in franciam nunciis regib⁹ mādat bello supersedeant pœna incontemptorem precepti adiecta. Sed philippus appellatione aduersus legatos se tutauit. Atq ita ad radepontem copiis instructis mouens: post quindecimū obsidionis diem arcē expugnat. Dehinc ad gallardum castrum profectus (quod edito ad ripam sequane loco situē est: & a richardo magnis munitionibus instauratum) constituit presidiū quod intus erat fame ad deditionem cōpellere: ne vel militem difficili & periculosa obsidione pderet: vel casu aliquo obsessi clam dilaberentur atq subterfugerent. Igitur magnis fossis atq aggerib⁹ castellū circundat: imposito inter aggerem & arcem milite. Extruxit preterea ligneas turres ex quibus tela in obsessos iaculari possent. Comparatis omnibus que oppugnationi conuenirent: insilientibus francis atq acerrime pugnantibus obsessi non minore animi fortitudine francos repellebant donec quintodecimo die continua oppugnatione fracti deditionē fecere. Altero qui secutus est anno philippus cum falle siam atq danfrontem recepisset ad diui michaelis promōtorium quod in periculo maris ab incolis dicitur puadens sue omnia ditioni subiecit. Quod videntes normanni ne philippi fortune temere obsisterent: abrincas baiocū constantiam atq lexouiū vrbes dedūt. In quibus relicto valido presidio: rex rothomagum primariā normannie ciuitatem obsidione premere constituit. Circūsessa a francis vrbe: ciues triginta dierum inducias a philippo impetrant. Interim in angliam missis ad iohānē anglum nunciis vt infra impetratos induciarum dies obsessis opitularetur: cum nihil spei a rege acciperent sed intelligerent hominem desidere & cūctari ad suos remigrātes nuncii se atq ciuitatem philippo permiserunt. Quorum exemplo mōti arquenses & vernolienses in verba regis iurant. Subacta normannia in franciam cum redisset. paucos ibi dies cōmoratus: aquitanos magnis copiis petit. Prima ad arcem lochiarum castra fecit: quam magna vi expugnatam droetio de nullo dono dedit. Inde chinonem acri virtute a presidio defensam cœpit omnes vero qui intus erant compendium in custodiam duci iubet. Intercedentibus paucis post hec diebus: iohannes anglus rupellam cum classe appellit. Cui a philippo deficiens comes touardus se coniunxit. Vrbs andegauia primos iohannis impetus experta ē: quā solotenus anglus destruxit. Eapropter in pictauiam veniens Philippus omnib⁹ munitiorib⁹ pictauorum locis imposito presidio touardum vbi anglus agebat petere cuē statuisset iamq ad hoc acies ordinatas haberet comitis touardi terra ferro atq igni vastata duorum annorum induciis inter reges firmatis. ab armis temperatum est. Quibus exactis Philippus iterum in aquitaniam militem promouet: vbi equatis ad solum quibusdam castellis aliis autem receptis: cum presidiū in illis collocasset eius regionis curaē guillermo marescallo & guillermo de rupibus committit atq in franciam rem eat. Illi a rege prefecti dum pictauie agunt locatis insidiis: touardi vicecomitē & sauarum maulioneum predas abigētes capiunt: quos vna cuē hu

Iubet inocēti⁹ reges bello abstinere a quo philipp⁹ prouocat.

Philippus in aquitania.

Anglus ad rupellā cū classe

Andegauia vrbs diruitur.

gone vicecomitis fratre & amerio lisiniaco: atq militibus quinquaginta ad Philippum mittunt. Est in britonum principatu collis editus ad septentrionē spectās sinuoso maris estuario circundatus: cui britonum lingua graplitum: id est mari vndiq implicitum. nomen est: in eo colle cum britones arcem extruxissent quę in aduenientes anglos propugnaculum esse posset: id michael quidaз inter britones nō ignobilis cum Philippo nunciassent: cōtracto apud mantam exercitu Comiti sancti pauli & michaeli committit arcem occupare. Nec pigritatur comes regi parare. Itaq arce capta: michaëlem cum valido pręsidio arci preponit. Ad hoc expugnandę arcis negocium cum pōtifices franci a Philippo premoniti armatos aliquot ex suis misissent soli: aurelianeñ. atq altissiodoreñ. antistes detrectare auxilium non formidauerunt. Quamobrem cum Philippus eorum terras donec satis de contemptu factionem fecisset occupasset epi romanum pontificem adeuntes Philippum ne id faceret pōtificia auctoritate prohibere nisi sunt. At pontificē francorū consuetudini que de temporalium rerum gubernaculis introducta esset detrectare nihil tentauit. Igitur episcopi mulctam a rebellione Philippo soluentes: quę sue ditionis erāt receperunt post biennium q̄ illa rex possedisset. Eodem anno qui fuit christianę gratie millesim⁹ ducentesimusseptimus. Almaricus carnuteñ. litteris apprime eruditus cum apud parisios non paruam doctrine oppinionem obtineret: palaз docuit. quosq christianos membra christi corporis esse & dum a iudeis christus pateretur vna cum ipso dolorem atq afflictionem fuisse reuera perpessos. Sed errorem cum tueri non posset: damnatus est resipicere: & contrariam sententiā asserere Ob hanc ignominiam contracta animi egritudine: paulo post tempore interiit. Fuere alii preterea litterati homines qui singulis diuine trinitatis psonis singula tempora per successionem tribuerent asserentes patris omnipotentiam christi aduentu desciuisse christi vero doctrinam spiritussancti accessu exoletam esse. Cuius hęreseos autores procurantibus petro parisieñ. episcopos atq garino consulari viro deprehensi honoribus & dignitate priuati sunt Laycos id est qui extra cleri ordinē essent ignis absumpsit. Fœminis vero parcitum est. At almarici cadauer quod pone diui martini parisieñ. ecclesiam sepultum fuerat: exhumatum & crematum est. Per eosdem ferme dies fredericus imperator missis ad Philippum nūciis: petit locum deligi vbi de rebus ad vtrumq ptinentibus colloqui possint. Apud vallicolorem placuit conuentionem habere. Est enim vallicolor vltimus regni locus tullum versus spectans Philippo consiliū non fuit illo proficisci. Sed misso Ludouico filio cum procerum ornatissima caterua: fides atq amicitia q̄ vetustissimo fœdere inter principes romanos regesq francorum obseruata fuisset innouata est. Eodem tempore cum a veteri diui dyonisii porta: vsq ad eam quę nunc noua appellatur multum agri intercederet eam omnem partem parisii vrbis sequana tenus muro Philippus claudi iubet. In eaq domos extrui: quas incoleret populus Muniuit preterea pleraq alia per regnum francie loca: arces turresq exedificauit: precio dato iis a quibus possessiones ad hunc vsum recipiebat. Interim reginaldus bolonię comes qui ecclesiarum atq pauperum oppressor erat & ob eam rem extra hominum communionē pontificum auctoritate positus cum a rege sibi timeret (comitatu bolonię ludouici filii regis potestati permisso) cum othone pseudo iperatore amicitiā iungit: mox q postq̄ ablatas sibi terras a Philippo recuperare non posset nisi parlamenti diffinitione illas reciperet: flandriam petens in angliam ad iohannem anglum nauiga

Graplitum in britonib⁹ collis.

Aurelianensis & altissidorēsis pontifices philippo repugnant.

Almaricus hereticus.

Alii heretici.

Frederic⁹ iperator.

Noui muri parisiensis.

uit. Erat hic iohannes a romano pontifice excommunicatus propterea ꝙ ecclesię prouentus annos sex vsurpauerat: episcoposq; anglia extrusisset quos in francia receptos philippus reuerenter habebat. Cu3 hic in anglia status rerum esset: consilio suessione habito (in quo dux brabantinus affuit) visum est dignum rege esse si i angliam expeditionem duceret: pontificesq; sedibus expulsos restitueret. Cui sentẽtię ferrandus flandrentiũ comes aduersatus est: propter duo munitissima oppida sanctum audomarum atq; aeriam quę ludouicus occupabat. Iam enim (vt postea cognitum est) cum iohanne anglo reginaldi boloniensis suasu ferrandus sentiebat. Non destitit tamen a cœptis rex. Sed ad boloniam ingentes copias ducens: vbi classis vehendi militis causa parabatur: mox ad grauelinguam maritimu3 in flãdria oppidum profectus: naues illo se subsequi iubet. Promiserat ferrandus ad eum locum venire & de offensis in regẽ satisfacere. Sed postꝗ a fide & promissis deficere perfidum hominem compertum est: Philippus omissa in angliam expeditione in cassel letũ quod in colle paucis a grauelingua miliaribus distans munitissimum erat: irrũpens brugas vsq; peruenit. classemq; ad dãmu3 deduci mandat. Est autem damm⁹ nauium statio & portus vnde excauato opere humano alueo merces brugas deferuntur. in eo portu quia regia classis contineri non potuit: pars in proximo mari seorsum in anchoris manserat. Philippum autem a brugis gandauum promouẽtem reginaldus boloniensis & guillermus longaspata mari ex anglia delati occurrente illis flãmigorum turba regias naues quę extra portu3 erant inuadunt: captas abducunt atq; postridie eas quę in statione seruabantur inuadere festinant. Quib⁹ franci viriliter obstiterunt. Cognito classis & suorum periculo Philippus in hostẽ dimissa obsidione reuertitur: quos nauali pugna fugatos a duo milia iteremit: compluribus ex eorum nobilitate captis. Deinde dammu3 repetens quod reliquum erat nauium armamentis & commeatu receptis incendit. Dirutoq; portu cum agro adiacenti postꝗ a gandauis brugeñ. ypris atq; insula obsides recepisset in franciã exercitum reduxit. Erat per hos dies in narbonensi prouincia quam vulgo linguam occitana3 appellamus christiana puritatis permulti contemptores ex albigesio primam sue doctrine & iniquitatis institutionem referentes Quorum dogmata nemo ad hunc michi diem notus scriptor reliquit. Et cum hereticos eos vocẽt atq; ob eã culpam exterminatos esse autores tradant genus tamen hereseos pretereunt. Puto eos quo ad cõiectura assequi possum arrianã pestẽ secutos fœdis quoq; amoribus & masculinis ꝯcubitib⁹ indulsisse. Ideoq; legitimas nuptias & carnis esu3 dãnare & i diuã mariã xpi matrem eẽ blasphemos. Diffusu3 id vir⁹ cũ totã ferme regionẽ inquinasset: roman⁹ põtifex innocẽti⁹ tertius misso gallone cardinali legato philippũ põtificis auctoritate monet i hereticos armari pctõrũ remissiõe ꝯcessa his q i signe crucis ad id bellũ desumerẽt. Legati oratiõe permotus Philippus permittit suos arma capere & in albigenses proficisci Fuisse in exercitu episcopos multos & proceres inuenio atq; in primis eudonem burgundię ducem: henricum niuernensem: petrum senonum archipresulem: Richardum rothomagensem: Robertum baioceñ. Iordanum lexouium: & reginaldum carnotensem. Igitur mouentes franci biteras primum obsident expugnantq; occisis qui in ea erant multis hereticorum milibus. Quo periculo territi reliqui regionis incole ad Carcassonem munitissimam vrbe3 confugerant: in qua a nostris circuncepti: inde abire nudi omnino compelluntur: vt qui pudendis membris per summum nephas abusi fuerant: ea ad ignominiam

Iohãnes ãgl⁹ excõmunicat

Ad grauelinguã classis regia.

Dãm⁹ portus

Albigensis

Bitere ciuitas

Simō de mōteforti.

videnda exhiberent Eliminata fedissime gentis turpitudine:franci cupidi sua quisq loca reuisere:reliquo exercitui symonem de monteforti hominem nobilem & strennuum nec minus religiosum preficiunt Qui mox belli cura suscepta non segniter q̄ superant executus est comitante eum dominico viro hispano quo autore predicatorum ordo initium sumpsit.Itaq arces per eam terram expugnauit:hereticis interemptis.Habuit tamen obscœna albigesiorum turpitudo defensores aragonum videlicet regem sancti item eligii comitem & fuxi principem qui eductis ingentib⁹ copiis symonem apud murellum arcem obsederunt.Qui tametsi raros armatos secū in presidio haberet:nichil tamen desperans re diuina a sacerdote facta:postq̄ se i p̄mis atq suos cōfessionis sacramento purgasset:eruptionem subito facit:regē aragonum & hostium octodecim milia interemit:cum ipse octo tantum ex suo presidio amisisset.Credi merito potest deum pro sua religione comitem recte pugnātē adiuuisse.Discedentibus ex albigesio principibus francis:giraudus quidam albigensium prefectus crudelitate atq perfidia vsus: sacerdoti christiano fidem dat deducere eū tuto ad suos & cum eo equites auratos sex & seruos quos habebāt qnquaginta.Confidens igitur sacerdos se cum suis comitibus giraudo credit.Quos omēs ad cœnā liberaliter acceptos remotis epulis statim in vincula conicit.Deinde eqtibus seorsum eductis ignem in ergastulum vbi reliqui asseruabantur mittit. quem triduo perpessi christicole nulla aductione lesi sunt.Duos autem ex equitibus oculis & naribus cum superiore labio priuauerunt quo malo alter interiit superstite altero.

Egregia victoria.

Giraudi seuitia.

Miraculum.

Per hos dies multis ymbribus sequana amnis auctus paruum apud Parisios pontem deiecit.

Iohānes āgl⁹

Hec inter iustissima bella iohannes anglus ex anglia mouēs andegauiam que diruta erat restituit & muro claudit.Inde deficientibus ad eū britonibus atq pictauis: ope eorum auctus rupam monachi quod castellum ad ligerim flumen.Guillermus de rupibus supra non multos annos extruxerat contēdit Ibi cum primam oppugnatione sibi non bene procedere intellexit:fecit consuetudinem ad aggerem qui ad fossas erat quoq die ambulandi: & scrutandi qua parte castello potiretur.Qui ne ab obsessis telo aliquo offenderetur: satellitem instituerat scutum pretendere ambulanti.Eam rem cum ex obsessis vnus ingenio pollens animaduertisset:tenuem ex canabe funem texit iuxta longitudine que ad aggerem pertingere posset.Eius funis extremo ad sagittam deligato reliquum clauo iuxta se ad muri pinnas affigit.Atq ita sagitta baliste imposita:anglo dum transiret insidiatur quem vbi suo more incedere videt:sagittam in satellitis scutū penitus adegit:mox chordula ad se reducta satelles cum scuto quod gerebat in fossā preceps ruit i quē obsessi tela crebra iaculantes necauerunt.Satellitis nece exasperatus iohannes: furcas e regione castris protenus erigi iubet comminatus nisi se dederent eos furcarū supplicio affectum iri omnes.Nichilominus tamen franci pugnacissime arcem tutati sunt occisis plerisq anglis.

Nota factum.

Ludouic⁹ philippi filius.

Interim occupato aduersus flandrenses Philippo: filius eius Ludouicus ductis ad Chinonem copiis cum inde magnis itineribus ferre opem obsessis contendit:cognito eius aduentu anglus relicta obsidione traiecto ligeri quinquaginta eo die miliaria fugiens confecit.Fugato anglo reliqas arces: & ipsam andegauiam ludouicus recepit.dirutoq castello belloforti & terris vicecomitis touardi vastatis:muros quibus andegauiā anglus muniuerat dissipauit:nec moncotoro abstinuit:quod fundo tenus dirui iubet.Filio in pictauia bellum gerēte philippus postq̄ accepit othonem multis militum millibus apud vallencinas ca

Mōcotorū castellum.

stra habere vt ferrando cęterisq; francorum perfugis auxilio esset: exercitum cogit: & per flandriam ducens cum omnem fere regionem diris incursionibus vexasset: tornacum proficiscitur a comite sancti Pauli & fratre garino qui hospitalarii ordinis erat ex hostium potestate paulo ante receptam. At agente tornaci philippo nũciatur: othonem quintum ex vallencinis ad mauritaniam octodecim miliaribus tornaco distãtem consedisse. Quem adoriri cupientem regem proceres dehortati sunt propter viarum qua incedendum esset angustiam. Ingressus postea in hannoniam francus terrã omnẽ magnis incõmodis affecit: propterea q̃ eius terræ dominus in numero hostium habebatur. Redeunte tornacum Philippo: vbi paucorum dierũ quiete militem seq; recrearet: accepit othonem instructis aciebus aduentare. Eodem die siue fortuna siue deo ita volente vicecomes meldunẽ & frater garinus cum leuis armaturę mille militibus iter quo hostis veniebat euntes in tumulũ qui extra militarem viam erat abierunt. vnde prospicere longe lateq; possent: si quis hostis appareret. Viso hoste qui instructissimo ordine accedebat: maturant ad Philippum deferre Othonis aduentum. Tum militem in armis stare Philippus iubet. Vocatoq; procerum conuentu: consilium fuit paulo vltra progredi: vt quid sibi hostis faciendum instituisset exploratum certius haberet. Erat inter vtrumq; exercitum riuulus non adeo magnus q̃ traiectu difficilis. Quo superato hostis tornacum adire simulat. Sed contra sentiens Garinus suadet aut prælio conferendum aut cum summa ignominia abeundũ esse. Igitur procedentibus vsq; ad pontem bouinuz francis: cum lassus rex sub fraxino arbore obdormisset. & ad clamorez suorum quos in vltima acie hostis inuaserat expergisceretur sacellum: quod proxime diuo Petro dicatum erat ingressus: breui precatione habita tam hylaris in equum conscendit: q̃ si ad conuiuium inuocatus extitisset. Atq; ita in primam aciem progressus militi animos dedit. Otho vero rege inspecto: suos a via subducens: agrum qui septentrionem versus erat occupauit. Qua re factum est: vt solem meridianum præ oculis hostis haberet. Dispositis in acie francis: philippus in hac sententia locutus est. Viri cõmilitones spem capimus rei bene gerendæ: præsertim qui aduersus sacris interdictos & ecclesiæ spoliatores pugnam suscepimus. Et nos tametsi per fragilitatis humanæ tenuitatem peccatores sumus tamen communionem tenemus fidei & institutionis catholicæ. Quare bono animo estote & progredimini in hostem viriliter. Dabit deus in se sperantibus victoriam. Ad hunc moduz paucis cuz locutus rex esset: impartita militi benedictione: signum pridie nonas iunii bello dat. Itum est in hostem & pugnatum incredibili virtute. In flandrenses primus a suessionensibus impetus fuit subsequente Petro remigio campanorum ductore: qui galterũ de guistella & buridanum captos abduxerunt. At Galterus sancti pauli comes/ & comes bellomontensis cuneo facto acies hostium irrumpunt obuios quosq; ferientes: ita vt penetratis aciebus iterum in consertos hostes pari gloria reuerterentur: ad quos se conferentibus magna virtute francis: egregiam inter illos operam nauauerunt: Eudo burgũdus: Matheus momorentianus: Galterus de sancto paulo: Hugo de marolio: cuius potestati ferrandus flandrensis a francis interceptus se permisit suis vel fugatis vel occisis. Ferrãdo capto tota belli moles in othonẽ incubuit qui philippo procul inspecto: in eum se prorumpens intercurrentibus qui ad regis custodiã deputati erant: ęgre se defendit: atq; equo quem insidebat sauciato: e prælio cedens cum alterum equum recepisset aufugit. Othonis vero pedites qui inter equi

Tornacum

Otho imperator cũ copiis.

Philippus aduersus othonem.

Oratio philippi ad milites.

Ferrãdus flandrus capitur.

Otho fugit.

tes dilapsi erant: philippum ab equo deiiciunt ita vt opera galli de montigniaco & petri cristaldi difficillime fuerit periculo liberatus hostes autem postq̃ othonem fugisse cognouerunt animis destituti compluribus occisis fugientem dominum secuti sunt relicta imperatoria aquila que thrachonis simulachro alte superposita curru vehebatur. Fugientibus alemanis Reginaldus comes qui suos seorsum continuerat prælium instaurans vulnerato per ylia equo captus est. Supererat ex toto othonis exercitu barbantinorum turma septingentorum armatorum qui desperata salute vt cunq̃ poterant præliabantur. Quos postq̃ Philippus prospexit misso cum duobus expeditorum milibus Thoma de sancto valerio omnes aut capti aut occisi sunt: cum nisi vnum ex suis tantum recensito numero thomas desiderasset qui tamen inter cadauera occisorum saucius repertus est & deinde chirurgorum ope curatus. In othonis exercitu mille quingenti equites aurati: inferioris vero ordinis & peditum centumquinquaginta milia (sicut ex captiuis cognitum est) fuerunt. Hostibus superatis cum fugientes miles fracus persequeretur: veritus rex ne dissipato exercitu vel captiui effugerent: vel receptis viribus hostis nouam aliquam cladem importaret: receptui cani iubet atq̃ ita receptis post insignam victoriam militibus captiuos per diuersa francie loca in carcerem mittit. Reginaldum vero boloniẽsem perone cathenis victum seruat. Ferrandũ flanrdensem parisium deducit: atq̃ in turre quam luparam vocant includit. Anno dominicę pietatis ducentesimo vndecimo supra mille. De huius ferrandi fortuna cum mater quæ portugala erat ariolos & diuinatores consuleret insequens responsum habuerat: rex in prelio cadet pedibus hominum atq̃ equorum calcatus nec sepelietur ferrandus a parisiacis iocundissime excipietur. Quo oraculo stolida mulier decepta secus ac sperabat pro regni dyademate filii carcerem accepit. Reuerso in franciam philippo pictaui q̃ coniuratione cum hostibus facta domi se continuerant belli exitum expectantes cũ victorem Philippum pertimescerent: per vicecomitem touardum veniam impetrant

Et iohannes anglus missis ad regem legatis roberto apostolico cardinali & Renulpho lincestrie comite quinquennes inducias cum philippo firmat. Cum hec in pictauis geruntur ferrandi vxor iohanna balduini constantinopoleos imperatoris filia ad regem de viro sollicita venit. Offert ferrandi loco posituram se obsidem Gaufridum brabantini ducis filium soluto pro ferrandi & suorum captiuorum redemptione isto precio se quoq̃ arces per flandriam atq̃ hannoniam desolaturam quas rex dirutas esse preciperet. Ad hunc modum fœmina maritum & captiuos liberauit. ¶ Eodem tempore quo Philippus othonem vicit: Ludouicus de pictauis victoriam obtinuit. Quorum beneficiorum gratia rex qui in deum omnia referebat monasterium quod victoriam appellauit prope siluanectum edificat: assignatis largissime annuis prouentibus iis qui in eo ministraturi erant cœnobitis. Rebus in francia fœliciter compositis ludouicus grandi exercitu contracto & classi imposito in angliam traiecit. Londoniisq̃ a ciuibus exceptus paucis diebus insulã recepit iurantibus in verba eius regni proceribus: Qua re cognita iohannes fugiens breui post tempore morte eripitur. Cui proceres iurisiurandi contemptores (relicto Ludouico) Henricum iohannis filium sufficiũt. Igitur anglorum perfidiam execratus ludouicus quindecim marcharum argenti millibus ab Henrico acceptis in franciam integro exercitu se recepit. Philippus vero cum vetulus esset & annos tres & quadraginta regnasset anno salutis. M. ducentesimo vigesimo tertio vita ex

Reginald⁹ boloniẽsis capit

Pro dyademate carcerẽ ferrandus accepit.

Victorie. Monasterium

Ludouicus in angliam copias ducit.

cedens apud sancti dyonisii ędem magnificentissimo sepulchro conditur. Rex pro culdubio gestorum magnitudine memorabilis qui cum ab initio ętatis edoadatus appellaretur augustus quoq; dictus est: tum propter eius egregiam sanctamq; virtutem: tum quia adeptus regnum auxit. Reliquit preterea ex testamento tercentu; mille parisieñ. librarum insumptus hierosolymitani belli quae pecunia hierosolimorum regi iohanni qui tum aderat compostellam deuotionis causa profecturus annumerata est. Milia insuper centena domui hospitali. Almarico montifortensi totidem qui terre albigensium prefectus erat. Pauperibus millia viginti Sunt q̃ minus a philippo legatum esse tradunt: sed ego hystoricum gallum secutus plus fidei franco q̃ peregrino autori dandum sum arbitratus. Addidit ad dyonisianorum monachorum numerũ triginta cœnobitas qui perpetuo re; diuinã pro se deo exoluerẽt Anno quo decessit visus est in occidente cometa cum anno superiore luna ab intẽpesta nocte vsq; ad insequentis diei crepusculum defecisset.

Eiusdem compendii Liber septimus

Ost Philippum regni gubernacula suscepit Ludouicũ sextũ & trigesimum agens annum. Hunc tradunt auctores Caroli magni gen⁹ in reges francos per matris cognationẽ retulisse. Carolus eni; ludouici quarti filius a quo hugo cappetus regnũ sustulit: emengardam filiã comiti namurceñ vxorẽ dederat ex qua suscepta prole virili balduinus hanonieñ. comes nat⁹ ẽ q ysabellã ex se genitã Philippo ludouici de quo scribimus patri matrimonio copulauit. Putant hoc facto frãcis plus nobilitatis ad reges qui inde prognati sunt peruenisse: quasi a prima origine perseuerẽt in posteris mores & virtus. Sed vt in ceteris animantibus atq; in plantinis ita in hominũ genere contingit. A forti imbecillis equus: fructifera arbore sterilis plerumq; enascit. Nichil enim natura fert quod temporis accessu a stirpe non degeneret. Adepto regno ludouicus cum pictaui parere detractarent anglis fauentes ducto ad niortum arcem exercitu eam obsedit: in qua praesidio erat sauaricus mauleonus cum non inualida anglorum manu Qui postq̃ assidua opugnatione se premi videt: impetrata cũ suis abeundi libertate deditionem fecit. Itum deinde est ad sanctum iohannem quod incole dangeli vocant. Cuius oppidani regis potentiam formidantes Ludouico occurrunt: atq; vt dominum suum & regem reuerentur: recipiuntq;. Tam prospere succedentibus sibi rebus rochellam maritimum in pictauis oppidum & idem munitissimũ quo statio est nauiu; quibus merces mari importantur: petit. vbi (quẽ ex niorto abiisse memorauimus) sauaricus mauleonus erat multis anglis stipatus Postq̃ continuis decem & octo diebus oppugnatio facta est: orta inter Mauleonũ & anglos suspitione: de dedendo oppido mens sauarico fuit ne (subeunte discordia) in potestatem hostis ipse nolens insideret: Salute a Ludouico impetrata abeunt in angliam omnes. Fama perferente rochellam a francis possideri: Lemouicenses & Petragorici ad Ludouicum veniunt imperata facturi Quibus in fide receptis & rochellę imposito firmissimo presidio: franciam repetiuit. Sauaricus vero cum ad anglum regem venisset: multis indiciis coniectans se regi esse suspectum & sibi parari insidias: clam ex anglia ad ludouicum se contulit. a quo indulgẽter re-

Pictaui rebellant.

Rochella.

Sauaric⁹ mauleonus.

ceptus fidem debite subiectionis regi prestitit. Ea re cognita rex anglus tributo a clero anglie collecto: richardum fratrem in aquitaniam cum trecentarum nauium classe mittit. Qui primo appulsu ad sanctum macharum castra ponens arcem vi ex pugnat: atq; oppidum quod arci iunctum erat diripit. Cognito Richardi in aquitaniam aduentu: ludouicus vnum ex marescallis (id enim nomen est officii eius q parte aliqua bellicis rebus preest) aduersus anglos cum copiis premittit. Francis in terram domini bergeraci irrumpentibus agrosq; populantibus: Richardus relicto castello cui rochellę appellatio est: quod & ipse obsidebat: rebus suis diffidés i angliam classem reduxit. Per id tempus balduinus quidam ausus se mentiri balduinum flandrensem esse qui ex constantinopoli grecorũ perfidiam cum aufugisset a flandrésibus exceptus est: reiecta comite muliere profecto sapiente quæ ad ludouicum querulosa veniens permouit regem peronam proficisci. Quo simulatorem balduinum ad se euocatum: cum multa rogatus vel superbe responderet vel nulla de seuera iudicia exhiberet: tertio inde die regno abscedere ludouicus iubet. Abiens mendax homo vallécenas postq̃ a suis se desertum intelligit burgundiam specie mercatoris assumpta: a nescio quo milite agnitus ad comitem deduct[9] est: quem in ergastulo multis cruciatibus affectum furce illaqueatum serui dominę comitis strangulauerunt. Interea romanus a pontifice gregorio nono legatus Parisii sacerdotuz conuentu habito: a rege multitudine procerum considente de albigensium heresi atq; pertinacia questus regem & qui concilio aderant excitat crucem aduersus hereticos pro dei religione sumere. Ipseq; romanus complures sua manu cruce signat Anno insequenti qui erat christianę gratie ducentesimus vigesimusseptimus supra millesimum ludouicus & qui cum eo cruce dominica insigniti erant ab bituriges cõuenunt inde niuernum lugdunumq; prætereuntes auinionem prouincie nõ contemnendam vrbem petunt: quæ septimo iam anno interdicto ecclesiastico damnata: ab heresi non recipuerat. Quã cuz ludouicus pacto ciuibus interposito spondet nullo incommodo affecturum sed vltra ꝓfecturũ: portas regi occludunt. Qua accepta iniuria ludouicus auinionem circumuallat. Ea obsidio cum ad kalendis decébribus ad medium augustum continuata non procederet fortissime se tuétibus hereticis telis & scorpionũ mille sexcenti ex nostris periere. Inter quos Guido sancti pauli comes strennuus & bellicarum rerum peritissimus & lemouicarum antistes iteremti sunt. His incommodis acceptis ludouicus iurat se nunq̃ nisi vrbe recepta inde abiturum. Cognita regis indignatione & constantia ciues duos ad eum de primoribus ciuitatis mittunt: qui se ciuitatemq; potestati Ludouici atq; romani legati permitterent. Rebus compositis ludouicus vrbem ingressus fossas ciuitatis terra expleri ad summum imperat. demum trecentis præclaris ędibus murisq; ad solum excisis: ciues ab interdicto romanus laxauit: ordinato illic episcopo petro corbio erudito homine qui ex cluniaci cœnobio erat. Auinione recepta rex tholosaz ad quartum vsq; lapidem peruadens desiderium cepit franciam reuisendi. Atq; ita cura rerum prouincie ymberto de bellosco qui eum genere attingebat deputata in franciam venit. Vbi paruo tempore moratus ad mompenserium cum festinus reuertisset ęgrotauit. Et secundo idus nouembris defunctus est: rex per omnem vitam continens & qui nullius præter q̃ ꝓprie coniugis concubitu vsus fuisse perhibetur. Ex mompenserio ad sanctum dyonisium elatus iuxta philippi patris sepulchrũ humatus est. Eius mortem merlinus vates anglus hoc vaticinio visus est psignasse

Sanctus macharus.

Pseudo flandrie comes.

Auinio circũsidetur

In monte venti morietur leo pacificus.

LUdouico suffectus est ludouicus filius annos duodecim natus: quem in blā che matris tutela pater reliquerat. Eius erudiendi sollicita mater curam sine intermissione adhibuit: ita vt vigili studio elaboraret christianis illum institutis ꝑ clarisq; moribus educari. Deputatis ad id negocium religiosis hominibus ordinis precipue predicatorum atq; minorum. Quorum disciplina ita didicit vite sāctimoniam amare: vt illo tempore nemo religiosior sit habitus. Regni dyadema a suessionum antiste apud remos ad kalendas decembris suscepit: orbata per hos dies ecclesia remorum pastore anno christiane salutis.ccxxvi.supra mille. Mox theobaldus campanus: petrus maucleric⁹ britonum dux & hugo marchie comes propter non idoneam ad regnandum ętatem parui habentes ludouicum: cōiuratione facta a rege deficiunt. Atq; ante omne mauclericus duas munitissimas arces sanctum iacobū de beuron atq; belesmum imposito ad pręsidium milite occupat: quas a patre dum ad albigenses ꝓficisceretur comiti britonum petro custodiendas tribuerat. Coniuratione patefacta nouellus rex ex matris consilio magnis itinerib⁹ in britonem ducit. At theobaldus campanus viso regii militis exercitu futuri prouidus nescientibus sociis ad regem concedens delicti veniam impetrauit. Statimq; ludouicus mauclericum atq; Hugonem per caduceatorem monet ad se veniant aut pugnandi faciant potestatem. Coniurati respondent acceptissimam sibi pacem cōcordiamq; esse: tantum dicatur conuentioni dies & locus: cum de pace colloquium cum rege habere possint. Apud chinonem cum die condicto coniurati non venissent tertio vocati: missis ad Ludouicum nuptiis spondent se vindocinum venturos ibiq; pro regis voluntate se purgaturos. Quo responso placatus rex adolescēs tantum illis mandat ab iniuriis abstineat. Illi autem regis benignitatem atq; indulgentiam contemptui habentes: per multos regni proceres in suam sententiam ducunt. Blancham regis matrem indignam dicēres: quę tantum principatum administraret: nec decere illos fœmineo duci imperio. His atq; aliis suasi verbis proceres sollicite explorant: quonam modo in suam potestatem ludouicum a matre abducant. Inter per agrum aurelianum faciente rege nunciatur insidias sibi a proceribus positas eē Eam ob rem retro inde sedens parisium versus cum ad mōtéheriuꝫ venisset: ad matrem parisium agentem mittit quę filio timens parisios ad arma excitat qui collecta raptim ex agris hominum multitudine ad regem contendunt. Insidiatores vero cognito parisiorum aduentu silentes abire. Igitur recepto rege: Parisii domum reuertuntur. At proceres suo instituto frustrati: in Theobaldum campanum a quo coniuratione patefacta deserti erant bellum mouent Obsessoq; oppido quod cahorsam vocant frequenti populatione campaniam infestabant. Re ad Ludouicum per theobaldi nuntios delata proceres primuꝫ rex admonet ab armis discedant. Qui regi non audientes mox vt acceperunt ludouicum in festo exercitu ad se festinare obsidione soluta domum quisq; remeauit. Verum Hugo marchianus sue in regem coniurationis acer & diligens autor ad anglos traiicit Regemq; admonet tempus aduenisse: cum ablatam sibi a Philippo normanniam recuperet. Ludouicuꝫ quidem adolescentem non acceptum nobilitati esse: quippe qui ipsis inconsultis & prӕter iustam ętatem regnum aduenisset. Scire se. si anglus cum exercitu galliam petat futurum vt se adiutore normanniam vendisset. His hugonis verbis persuasus anglus classe instructa ad britones vna cum Hugo

Cōiuratio in ludouicum.

Insidie ī ludouicum.

Bellum in theobaldū cāpanum.

Marchie comes ad āglos deficit.

Rex anglus.

ne duce: q̃q̃ aspera hyems esset adnauigat. Moxq adiunctis sibi britonum auxiliis vicinos britonibus agros incursionibus populationibusq disperdit. Quod postq̃ ludouico nunciatum est. Copias in ducem primum educit: belesmumq arcem pertinacissime prius obsidet q̃ insolitis ātea frigoribus hyems militem molestaret. Sed huic malo blancha ludouici mater remedium attulit: iubet calones castris egredi: & arbores cuiusq generis fertiles atq infœcūdas succidere: easq concisas ad castra importari. Quo nimirum facto tanta lignorum congeries in castris fuit: vt magnis crebrisq ignibus excitatis: hybernus rigor nec militem nec iumenta offenderit. Prima oppugnatione irrita: marescalus militum dum secundam oppugnationem parat: fossores instituit qui cuniculis viam in arcem faciant. Ipse interea machinis dispositis muros quatit: & simul militem oppugnationem facere iubet. Tāta fuit lapidum vis: vt primaria arcis turre concussa nutaret: & muri cuniculis perforati prope dilaberentur. Quo periculo territi britones cum nullum ab hugone subsidiū sperarent se atq arcē ludouico dedunt. Belesmo superato: anglus hugonem increpat cuius suasu bello se immiscuit: atq ita exercitu classi imposito angliam repetiuit. Per idē tempus ii qui hayapannelli incolebant: ad britones defecerunt. Sed blanchæ iussu iohannes de vineis in eos copias ducens paucis diebus compescuit. Ludouicus britonum regionem ingressus ardonem atq chancealum validissimas arces cum cepisset ducem perterruit. Qui ad fratrem drocarum comitem missis nuntiis orat regem sibi conciliet: in se nullam moram fore quin imperata faciat. Comes de ducis animo certus factus regem placat. Igitur datis obsidibus hugo iureiurando promittit nullo se vnq̃ tempore arma in regem capturum sed in fide constanter permansurum. Cum annos quattuor Ludouicus bona visus fortuna esset: Regalis montis cœnobium nō procul ab ysara flumine extruxit: collocatis in eo fratribus cisterciensis ordinis. Interea dum circa cœnobii institutionem rex animum intendit: seditio inter ciues & parisieñ scholasticos insurgit: ita vt non nullis vtrinq occisis cum sibi de iniuriis acceptis satis non esse factum scholastici queruntur: eo indignatio processit: vt de transferendo studio: hoc est vt vulgo loquuntur vniuersitate: consultarent. Quos etiam rex anglus francorum perpetuus & implicabilis hostis clandestinis nūciis vt id facerent sollicitabat. Daturum se illis dicens (si oxonem transirent) domos ad diuersandum libertatemq atq priuilegia concessurum. Sed ludouico cura fuit scholasticos continere: ne nobile regnum litterario splendore priuaretur: quem diuus Carolus magnus autore alchuino parisii locauerat. Nam ante id tempus nulla scholę conuentio apud Parisios fuerat instituta. Quare miror quosdam doctrinę sibi scientiam arrogantes iactitare ab athenis diuum dionysium aryopagitam secutā scholasticorum multitudinem romam primum: deinde Parisium demigrasse. Cuius rei verisimilitudinem nullo vel gręce locutionis vel collegii vel eruditi hominis vestigio confirmant. Nam ante caroli magni ętatem apud Parisios scholasticorum conuentum fuisse nemo scriptorum prodit. Alioquin ex scotia venientes bede discipuli Parisiensis scholę autores frustra fuissent a carolo constituti. Non negauerim tamen aliquot qui litteris operam dabant/ imperatoris Caroli potentiam secutos parisium aduenisse. Nam illud nonnunq̃ visum est: vt litterarū studiosi fortunā principū amplectant̄ sub q̄bus se quietissime victuros sperāt. Erat comiti p̄uincię filia margareta hāc ludouic⁹ a p̄re acceptā vxorē duxit. Curauit quoq robertū fratrē terris atq vxore donare. Nā arthesium atrebatemq illi attribuit desponsa

Blāchæ egregium factum.

Hayapānelli.

Regalis mōs.

Scholasticorum & ciuium parisiēsiū dissensio.

ta mathilde brabantini ducis filia. Hoc fere anno qui. M.ccxxix. dicebatur altera in sularum balearium id est maioricarum & valentia ciuitas a tarraconensibus e ma humeti potestate recuperata est. Dum hęc geruntur federicus secundus roma nus impator per nuncios ludouicum orat: ad vallicolorem venire non recuset ha bere se que illi communicata esse velit. Ludouicus delectu militum habito cū ad lo cum peruenisset (federico egritudinem simulante) in franciam se conuertit. Creditu3 est imperatorem fallere regem voluisse: vt si cum paucis aduenisse comprehensum abduceret. Per hos dies balduinus bizantinus imperator ludouico coronam xp̄i spineam dono dat: quam religiosissimo receptam apparatu ex vincēnis ad dionisii anum cœnobium portari iubet. comitantibus se fratribus roberto alphonso caro loq3. Nec multo post tempore ludouicus cognito ꝙ balduinus reru3 inops bonā dominice crucis partem cum spongia & lanceę ferro quibus dum cruci affixus chri stus esset potus & confossus fuerat pignori obligasset ingenti pecunia recepta: Lu douicus p Balduini assensum dissoluto ęre sacrosancta dominicę passionis moni menta in regio apud parisios sacello condit: institutis ibi ad dei cultum ministris.

Corona xp̄i.

Crucis christi partem cū spō gia & lācee fer ro pignori o bligatā ludo uic⁹ liberauit.

Deinde obstinatis in pfidia albigensibus cū multis militem francum iniuriis affi cerent: accito. Iohāne bellomontensi rex illi imperat copias in hereticos ducere. Au diens regio dicto iohannes exercitum educit atq3 in primis arcem que mons rega lis dicebatur expugnat. deinde aliis atq3 aliis locis intra paucos dies receptis rebellē hereticū domat & pœnis afficit. Igitur rebus fœliciter expletis postq̄ ad regē venit magnis muneribus donatus est. Eodem tempore mortuo nauarroru3 rege the obaldus campanus eius frater in regem a proceribus assumitur. Qui breui mora in terlecta collecto ex suis atq3 francis non contēnendo exercitu in asyam proficiscitur animo rebus christianis opem conferendi. Sed lasciuientibus & predis intentis gal lie neq3 theobaldo regi parentibus res male processit: Non receperat adhuc pa terne hereditatis alphonsus ludouici frater portionē Comitis tholosatis filiam lu douicus illi vxorem dat: cum pictauię atq3 aruernie portionē & ea parte qua3 in al bigesio tenebat. Mox vocato regis iussu comite marchiensi: qui fidem alphōso sub iectionis iure prestaret: dehortante vxore que angli regis mater erat ad anglos con templo alphonso comes defecit. Apud quos multa fingens quasi suis esset possessi onibus a ludouico eiectus: permonuit regem exercitum in gallias traducere. Ea re cognita ludouicus copiis coactis in marchiā expeditionem ducit Monsterolumq3 & bergam arces munitissimas occupat Bergam autem prorsus desolauit. Nec mo ratus fonceum vbi gaufridus lisiniacus erat circunsidet: quē & paulopost nonon tum vi expugnat. At mater angli regis vxor comitis marchiani postq̄ ludouicū videt superiorem atq3 potentiorem bello esse veneno regem intercipere tentauit. Sed venientibus in ludouici castra iis quos venefica mulier ad perpetrandum faci nus instituerat cum deprehensi fuissent puluerem in cibos regios inicere: furcis ap pensi strangulati sunt. Que res a deo angle mulieri indoluit: vt consciscere sibi mor tem tentarit: Sed a suis impedita ppetua egritudine laborauit. Cum ad hūc modu3 regis fortuna in dies melior esset: & multi ad eum auxiliares iugiter aduenientes ad fontanetum arcę3 progressus eam obsidione cingit. Est autem arx in medio fluēto altis turrib⁹ & muro duplici extructa: quam ii qui intus erāt diligēti opera defende bant: ita vt a nostris parum damni acceperant: ideo rex turrim ligneam erigi impe rat ad eā altitudine3. vnde in arcem pspectus esse: & lapides telaq3 iaci possent. Sed

Theobald⁹ cā pan⁹ nauarre rex.

Veneno ludo uic⁹ appetitur

in turrem iniecto ab obsessis igni machina conflagrauit.in ea oppugnatione pictauensis comes graue in pede vulnus accepit. Quam ob rem ludouicus oppugnationem redintegrat tanta militum cōtentione: vt alii portas cremarent: alii funibus & scalis in muros scanderent.In arcemq ad hunc modū irrumpentes eam cum comitis marchiani filio & equitibus quadraginta peditibusq octoginta captam solotenus imperante ludouico diruerint. Fontaneto desolato:villariu3 mox quod ad Guidonem rupefortensem pertinebat: qui marchiani comitis partium erat destruxit.Idem & aliis compluribus fecit:donec in conspectu hostium castrametatus est. Apud talliburgum hęc gerebantur:& erat charentum flumen traiiciendum.Ponte igitur facto cum francus pertransisset : frumentatores xantonas versus pabulantes cum omnia per agrum xantonū corriperēt marchianus comes in eos progreditur Sed ludouicus nichil cunctatus auxilio frumentatoribus affuit.Primoq regis incursu senescallus comitis signifer interemptus est moxq redintegrantibus pręlium regibus pręliatum est diu atq ferociter. Cessit tamen anglus retro:& pedē referre cœpit.

Henricus xantonas petit

Henricus autem cognita suorum fuga xantonas petit in eo pręlio multis occisis:capta sunt hostium duo fere milia. Cum henricus xantonas se recepisset: insequente nocte receptis quot poterat ex fuga militibus:portas sibi aperiri iubet simulans in frācos ducere quos inopinantes & hesterno labore defessos iterciperet sed conuerso itinere blaya3 profectus est. Quocirca xantonibus animus fuit ludouico se dedendi.Quos imitatus est reginaldus pontii dñs:venit & ad regē maior natu filiorum comitis martiani: mandatis pariturus. Cui pax in hac formula concessa est. Quęcunq belli iure de comitis possessionibus rex haberet:ea comiti pictauorum alphonso forent.Ipse vero arces meffiniū cretoyam atq estardium sibi retineret.

Marchiæ comes ad ludouicum venit

Cognito quid filius apud regē effecisset : comes pater assumptis vxore & reliquis liberis ad regem veniens ad pedes eius prostratus quę conuenta erant roborauit fidelitatis iureiurando interposito. Pacata ad garonnam vsq aquitania:henric⁹ blayam deserens cum richardo filio burdegalam traiecit. Vnde missis ad ludouicum de induciis nunciis eas ęgre obtinuit:reclamantibus proceribus francis:quos in asia richardus ignominio se habuerat. Per idē tempus fœdericus imperator german⁹ romanę ecclesię aduersabatur.Cuius tyrannide pressus pontifex romanus innocentius quartus lugdunum delatus:regem per nuncios orat:ad se venire nō tardet. Verum pręcedente morbo:cū apud pontisaram diu decubuisset:pontifici morem gerere non potuit.Eius morbi cū nullū a medicis remediū esset:deo oia attribuens ludouicus crucem dñicam sibi assumens : rebus hierosolymitanis subsidium ferre illoq expeditionem ducere voto se astringit.Recuperata sanitate rex cluniacum ad innocentium se contulit.

Beatrix vxor caroli Ludouici fratris.

Apud quem dies quindecim de hierosolymitanoru3 rebus consulens:pontificali tandem benedictione suscepta in franciam rediens Beatricem reginę sororem fratri suo carolo despondet: andegauiamq atq cœnomaniam attribuit.Innocentius vero lugduni consiliu3 generale celebrauit fœdericumq imperatorem imperio priuat.

Cardinalium insigne.

Cardinalibus insigne dat quod capite perpetuo deferant hoc est rubrum galerum.idq diligenter seruatur.Quo pontifex eos admonitos eē voluit paratos omni tempore esse debere sanguinem fundere pro christiani populi libertate tuenda. Dissoluto conuentu lugduneñ.dum pontifex ad componēdas neapolitanas res contendit/neapoli interiit āno salutis ducentesimo quinquagesimoquarto supra millesimum. Memor deinde voti:paratis quę ad hierosolymita-

nam expeditionem pertinebant Parisios adiens: relicto Alphonso fratre qui vna cum blancha matre regnum administraret lugdunum contendit: vbi fœdericum timens innocentius agebat. Salutato pontifice Ludouicus iter ingreditur & mari apud aquam mortuam vbi classis parata erat conscenso cyprum appulit: vbi hybernauit. Eo venere ad eum tartari quidam ab Erchaltao principe cum litteris missi: quibus cognoscit Chaam tartarorum regem christi fidem accepisse: & baptisatum esse. instructumq; militem magno numero habere: quem in fidei hostem duceret. Gratulari etiam Ludouico/ cui auxliaris esse cuperet. Nunciis liberaliter acceptis gratias habuit Erchaltao. Litterarum quas Andreas quidam predicatorum ordinis gallicas fecerat matri Blanchæ Ludouicus demisit. At primum autem insequentis veris tempus cum apud cyprum non pauci ex franco exercitu morbo interiissent. Ludouicus soluens in ægyptum prospera nauigatione delatus est. Est damyata ægypti vrbs nilo adiacens quæ & helyopolis dicta est. Cum in vrbis conspectum classis aduenisset: ęgyptii per ripas dispositi nostros a continenti facile repellebant. Sed desilientes ex nauibus franci hostem damyatam repetere coegerunt. Positis non longe ab vrbe castris primores damyatani igne per muri circuitum imposito: noctu aufugerent. At nostri accepta illorum fuga: loco potiuntur atq; ignem restingunt. Ego autem legationibus volens abstineo quas ab oriente ad Ludouicum missas quidam scriptores tradunt: quæ plus verborum q̄ rerum ad rem gestā pertinentium habent. Damyata capta: ruderibusq; atq; inquinamentis hostium purgata ciuitate: ritum christianæ religionis legatus qui in expeditione cum Ludouico erat ordinauit. Postq̄ a labore miles se refecit Ludouicus ad masseram quam pharamiam platina vocat exercitum ducit qua nili pars alluit. Dum exercitus composito agmine incedit: hostis nostros vt poterat premebat: quo cum leuibus commissis prœliis francus superior euadens: tandē in insula quā nilus proxime masserā efficit castra deposuit vbi varia fortuna pugnatū est. Nā tametsi hostis fuga & clade dānificatus est amisso inter cęteros duce pharhardino: tamē ludouicus plurimis incōmodis acceptis: fratrē isuper robertū arthesii comitē amisit. Nā cū post hostiū fugā stragēq; franci in castra se recipere debuissent: ipsi p agros palantes regionēq; lustrantes: hostē mox viribus receptis in se conuersum senserūt. Quē ęgre sustinentes: cū in castra rediissent: a tergo insecut⁹ hostis castra oppugnare nō distulit. Sed inde egregia nostrorū defensione repulsus est. Ad hęc incōmoda grauis quoq; pestilētia & fames frāco militi accessit. Ita vt rari integri essent. Eodē tpe ingentib⁹ copiis instructus soldanus masseram aduenerat. Qui cognita rerū pręsentiū conditione: postq̄ accepit ludouicū ęgrotare: & de repetēda damyata cōsiliū capere: suos in armis stare iubet: q statim iter agentib⁹ nostris irruētes: & regem ipm duosq; ei⁹ fratres carolū & alphonsum cum reliquiis exercitus compręhendūt. Eos vero q infirmitate laborabāt per nilū petentes damyatā ad vnū necauerūt. Ludouicū vero soldanus p suos medicos diligēter curare iubet. Curatū de induciis alloqtur. Quæ his cōditionib⁹ firmatæ sunt. Ludouicus milia octo bizantiorū sarracenorū sui redimēdi gratia solueret: damyata soldano restituta: soldan⁹ vero quosq; captiuos ex egypto aliisq; suę potestatis locis liberos emitteret. Quę nisi impleta redderet: iurat alioquin se mahumetum pernegasse. Eandem conditionē cū soldanus a ludouico de christo deo exigeret iusiurandū religiosus rex exhorruit negatq; cōstanter id se facturū. Induciis datis soldan⁹ a suis occiditur. Eo interempto homicidę Ludouicum

Ludouic⁹ ad cyprū appulit

Damyata: q̄ & helyopolis

Robertus arthesii comes moritur

Ludouicus capitur.

Induciæ.

Nota ludouici fidem & cōstantiam.

districtis gladiis conuenientes petunt pacta sibi seruari quæ cum soldano conue nissent. Igitur annuente rege damynta hosti dimittitur. demum receptis fratribus & captiuis principibus rex dimissa egypto in syriam venit. Hostis vero de duodecim milibus captiuorum: tribus tantum milibus restitutis reliquos vel trucidauit vel mahumeti impietati cõsentire coegit. Ludouico capto exercitati plerique per germaniam atque galliam adolescentes: tanquam regem custodia eximere sperarent conuenientes duce hungaro: qui illis non aliter quam eps presidebat: magnam sibi sociorum multitudinem coegerant. Atque ita per parisios aurelianosque & bituriges profecti cum nõ furto non adulteriis abstinerent a biturigibus non longe a vico q mortuum mare dicitur qua ad nouã villam inter est: perempti sunt. Hi enim pastorellos se nominari volebãt. De quib[9] hoc distichon scriptũ esse cõperio

Fides ab hoste violata

Pastorelli.

M. semel & bis. c. l. i. coniungere disce.
Duxit pastorũ sęua megera chorũ

At ludouicus in syria agens: ne repentino suo discessu hostis pacta non seruaret præmittit in franciam fratrem pictauię comitem: qui administrando regno operam cum blancha matre daret. Ipse interim vt erat religiosissimus cum sydonem vrbem peteret christianorum cadauera que per viam insepulta putridaque iacebãt: suis manibus sepeliuit. Ioppem quoque & alias per syriam dirutas: & maritimas vrbes muris turribusque muniuit. Peregrinatus preterea in ciuitatem nazareth atque ad thabor montem: ioppem regressus est. Vbi nuntio de matris morte accepto postquam debita deo pro matris animæ salute persoluisset post sextum huius expeditiõis annum franciam repetere constituit: in quam angli incursiones facere parabant. Eadem tempestate heremitarum ordo qui augustinensium appellatur initium dedit sanctitatis. Cum parisium venisset Ludouicus conuentu generali habito rempublicam reformauit: statutis optimis legib[9] de iure a iudicibus dicendo. & de officiis non emendis. De religiosis atque execrabilibus iuramentis: de scortis quibus domos & lustra habere ad explendam libidinem interdixit. Vetuit præsides atque prætores quos aut balliuos aut præpositos appellant possessiones in territorio sue ditionis dum prefecturam gerunt: comparare. Liberosque suos matrimonio copulare incolis prouincie cui præsidebant prohibuit. Per id tempus prefectura apud parisios venalis habebatur: solique ciues pręcio illam sibi vel liberis suis comparabant Vnde fiebat vt inopes premerentur opulenti omnia licenter agerent Fures nullis pœnis afficerentur. Hanc venalitatẽ rex prohibuit: constituto anno stipendio ei qui prefectus esset. Atque ita stephanũ boilleũ iusticia atque ęquitate spectatũ hominẽ prepositum instituit: qui officiũ adeptus intra paucos dies statum ciuitatis lõge trãquilliorem reddit Interim dum rex palatio egressus audisset blasphemum quendam dei nomen iterum temere assumere: candẽti ferro labra deierãtis inurere iubet

Rex pius.

Optime leges

Stephan[9] boille[9] ppositus parisiorum.

Erat in cœnobio diui nicolai laudunẽsis adolescentes tres ex flandria nobiles discendi sermonis franci gratia illic a parentibus positi. Hi laxãdi animi causa arcu & sagittis desumptis: cum in proximum cœnobii saltum processissent: feramque vltra monasterii fines persequũtur: silue custodes ab enguerranno cociaco cõstituti: adolescentes comprehensos ad enguerrannũ ducunt: quos non secus ac aliene rei inuasores habitos patibulo appendit. Qua re ad ludouicũ per gillũ brunũ francie conestabilem delata (hoc enim est nomẽ eius q militie apud francos prim[9] post regẽ pręficit) enguerrandũ ad se vocat: venientẽ tametsi ludouic[9] vltimo supplicio ple

Enguerranni cõciaci iniquitas

ctere animo cogitaret:flexus tamen precibus amicoru3 quos apud regẽ multos habebat enguerrannus:decẽ illum milibus librarum parisiensium mulctauit atq3 triennii exilio in syriam ire ibiq3 opem aduersus sarracenos christianis ferre imperat. Ex enguerranni mulcta hospitalem domum apud pontisaram:apud parisios dormitorium fratrũ ordinis diui dominici tecto cooperire & minorum ecclesiam extruere iubet. Et cum inopum atq3 egenorum curam sollicitissime gereret:iis qui luminibus orbati essent locum parisii assignauit sacello atq3 cellulis vbi habitarent extructis quem cecorum locum appellauit. Eius quoq3 impensa complures religiosis cenobia parisii edificauerunt:ipsius Ludouici opus est domus hospitalis secus sequane littus ꝑpe templum diue marię parisieñ. Et preterea apud compendium sancti nicholai diuersorium egenorum. Est & rothomagi apostoli mathei cœnobium & apud longumcampũ monasterium monialium diui francisci regulã profitentium. Attribuit quoq3 diuerticulum pœnitẽtibꝰ fœminis que a libidine resipiscerẽt.quas dei filias appellauit. Cartusiensibus etiam extra vrbe3 ad sancti michaelis portã monasterium dedit. Deduxit preterea ex mõte carmelo viros religiosos quos a monte ipso carmelitas dicimus. Quibus apud Parisios locum ecclesiãq3 attribuit. Huiusmodi operum studiosus rex alieni quoq3 minime tenax erat. Vnde venientem ad se henricum anglie regem ad annum salutis millesimum ducentesimum quinquagesimum nonum summa charitate excepit dimissa illi aquitania:ea quidẽ lege vt normannię andegauie atq3 cœnomanie cederet ob quas mane olim contentiones inter francos anglosq3 extitissent & quas a philippo augusto receptas frãcie reges ad eam etatem possedissent. Addidit quoq3 lemouicenses petragoricos & cadurcos. Agennensem vero agrum quem alphonsus eius frater nuptiarum lege tenebat ab anglo grandi pecunia redemit. Adiecit preterea xantonum partem quæ vltra charentem amnem est:retenta regibus francis suprema ditione atq3 potestate. Et ne timorate conscientie rex scrupulo trepidantis animi offenderetur quingentis militibꝰ annuum stipendium constituit: quos hierosolymam aduersus christiane religionis hostem anglus mittere decreuerat. Firmata iureiurãdo inter reges pace:anglus in angliam transfretauit. Ludouicus missis ad iacobum tarraconensium regem nũciis ysabellam eius filiam philippo filio vxorem impetrat. Atq3 per has nuptias iacobus carcassonem vrbem cum aliis quibusdam locis que in prouincia tenebat ludouico reliquit. Ludouicus contra russilionem cathaloniamq3 de quibus controuersia agebatur iacobo permitit. Eode3 tempore manfredus federici imperatoris nothus sicilie regnum occupabat. Cui alexander quartus pontifex romanus communione hominum interdixit ꝙ sedem apostolicam infestaret:militantibus cũ eo iudeis atq3 sarracenis. Preterea & qui alexandro successit vrbanus quartus manfredi tyrannidem persecutus ludouicum per nuncios orat festinet ad se mittere. Carolum eis fratrem andegauie ducem cui sicilie vtrumq3 regnum cum apulia & tarento donaret graue profecto incõmodum andegauorum familie. Hinc enim bella geri oportuit quibus andegauorum principes ad carolum vsq3 octauũ frãcie regẽ occupati vano labore & plurimo dãno se se extenuarunt. Pontificibus romanis nũc ad francos nunc ad tarracones aut hyspanos pro temporum conditione inclinantibus. Nã calixtus tertiꝰ & pius secũdus põtifices romani. Renato andegauẽsis atq3 iohãnis eius filio palã aduersati sunt tutãtes ferdinãdũ nothũ cui pr̃ alphõsus apulie regnũ ꝑtulerat/retento sibi sicilie regno. Itaq3 illud verũ est:italã gẽtẽ in gallos tẽ

Carmelite

ysabella filia Iacobi aragonũ philippo ludouici filio nubit

perfidem semper extitisse: vt nulla expeditio alpes ex gallia ob huiusmodi causã trã scenderit. vnde non lasceri & mendicantes milites franci nõ redierint. Hadrian⁹ nẽ pe quintus caroli andegauensis potentiã virtus/eũ persequi cogitauit. sed morte preuentus est. Vrbanus preterea quintus ludouico huius primi caroli nepoti ini mic⁹ fuit: Carolo vngaro fauens: aduersus iohannã reginã q̃ ludouicũ & filiũ ado ptasset Consueuerunt eñ romani pontifices statim eos suspectos haberet quos i re gno hoc sicilie prosperari cognoscunt. Cognita pontificis voluntate rex communi cato cum fratre consilio moram vrbano gerendum eẽ constituit. Igitur plurima mi litum manu collecta carol⁹ aduersus manfredũ philippũ mõtifortensem ꝑmittit q̃ viã romanã per id tp̃s a mãfredi milite obsessam patefaceret. Subacto p̃ philippũ viarũ ĩpedimẽto. Carolus p̃ lõgobardiã romã petere iubet ip̃e marsiliã ꝑfect⁹ istru cta triremi ducibus guillermo cornuto: & Roberto de basles peritissimis naucleris ostiã delatus rome tandẽ except⁹ ẽ mox. adepta senatoria dignitate dyadema quo q; sicilie regni donãte clemente vrbani successore accepit: annua quadragita miliũ ducatorũ pensione indicta: quã sedi apostolice solueret Additũ quoq; eit imperiũ nõ reciperet etiã si ad illud gerẽdũ accerseret. Cũ normãniã miles frãc⁹ nõdũ attigis set carol⁹ rome aliquot dies morat⁹ est Recepto vero exercitu: & põtifice salutato cũ sãcti germani arcẽ fortissimo ꝑsidio defensã expugnasset ĩ mãfredũ bñuẽti agẽ tẽ mouet Cõmisso vtriq; ꝑlio manfred⁹ occubuit & bñuentũ vi receptũ Reliqua ge sti a carolo in apulia belli nõ ꝑsequor. Satis eni illud ꝯstat manfredo atq; cõradino supato Hẽrico itẽ hyspanieñ. fugato & apud mõtẽ cassinũ p̃ loci abbatẽ capto. & in carcere vincto carolũ regno esse potitũ donec ꝯstãtia aragonũ regina bellũ ad uersus eũ instaurauit. Dum hec in apulia a carolo geruntur legat⁹ a põtifice roma no ad ludouicũ parisiũ venit q̃ regẽ ad hierosolimitanã expeditionẽ hortaret Nul lũ negociũ fuit sua spõte currẽtẽ ꝓmouere. Cõuocato eni ex toto regno cõsilio: post q̃ legat⁹ rei xp̃iane in syria statũ lõga oratiõe patefecit: oẽs pari voto fidei cau sam ãplectẽtes vna cũ rege cruce se isignitũt. Classe igitur apud aquas mortuas para ta rex cũ trib⁹ suis liberis philippo iohãne atq; petro ãno christiãe grẽ. M.cc.lxix. exercitũ eduxit. Cõdito prius testamẽto. regniq; administratiõe & custodia symo ni de nella & dyonisiano abbati matheo vindocinẽsi ꝑmissa. Impositis classe militi bus cum i altum delati sũt egre p̃ seuissimas tẽpestates ad sardiniã insulã appulerũt Vbi recreatis iis q̃ morbo affecti erãt cũ reliquẽ naues ex marsilia aduenissẽt thunici um nauigare cõsiliũ fuit: ꝓpterea q; ei⁹ terre ꝑnceps missis aliq̃n ad ludouicũ nũciis religionẽ xp̃i ꝓfiteri ꝓponeret si p̃ ꝓcerũ suorũ volũtatẽ commode posset. Hac spe adductus rex cũ nõ longe a carthaginensi portu ab esset admiraldũ cũ aliquot nauib⁹ ꝑmittit q̃ duab⁹ tm̃ magnis i ip̃o portu nauib⁹ visis eas occupat & milite ĩ cõtinẽtẽ educit significãs regi op⁹ eẽ maiore manu Igit ludouic⁹ mouẽs cũ nocte il la copias nauib⁹ cõtinuisset: interi gestis littora armatis cõplet Egressis tãdẽ i ter rã nostris fõtesq; aut puteos q̃rentib⁹ occurrit copiis potenter istruct⁹ hostis. Qui tametsi summis viribus francos a doriret decẽ tamẽ milib⁹ suorũ occisis terga vertit

Re bene gesta classis ꝑfecti ludouicũ cõueniũt Admonetq; carthaginẽ non ma gno negocio expugnari posse si ad muros vrbis copie ꝓmouerent. Acceptis a re ge copiis prefecti carthaginem oppugnare cõstituũt. Interea hostes eruptiõe facta castra nostrorum inuadunt. Sed castrorum marescallus educto in hostem milite ĩ ter vrbem hosteq; suos locat. prefecti vero classis signo dato arcẽ aggrediunt &

Altera in syriam expeditio

Thuniciũ ludouicus petit

Hostis sarracenus fugit.

capiunt. Arce a nostris occupata: ludouicus cum iis quos secũ habebat marescallo se cõiungit: atq ita sarraceni vertuntur in fugaʒ multis eoruʒ interẽptis multis etiã in abditissimis speluncis saluatis. Post habitam victoriam rex carthaginem ingressus thunicium proficisci distulit: donec carolus sicilie rex vt promiserat aduẽtasset. Et quia crebris incursionibus hostis exercituʒ vexabat: vallo fossisq munire castra iubet. Ea re cognita thunicii rex contracto numeroso exercitu: ordinatisq aciebus ad maris littora ꝓcedit. vbi naues in anchoris stabant. At robertus arthesii comes primam hostium aciem promoto e castris milite intercipit. Ioannes item cambellanus diuerso a roberto itinere ducens: ita hostes compressos dedit: vt eis paruam se tuendi potestatem relinqueret. Elapsi tamen fuge se committunt comitantibus his q ex arce cũ ingentibus spoliis aufugerant. Interfluentibus post hęc paucis dieb⁹ ꝑpter pestilentes aquas & aeris intemperiem morbus exercitum inuasit mortuiq sũt imprimis iohannes tristanus niuerneñ. comes & romani pontificis legatus: & plebeii non pauci. Et ludouicus ipse ventris profluuio laborans: postq̃ ad se vocatuʒ philippum filium salutari doctrina admonuit: sacris christianis multa religione ac pietate perceptis. cinericio strato decumbens septem & quinquaginta annos nat⁹ animam afflauit qui per omnem vitam singulare charitate pauperes curauit. ita vt quoq die centum & viginti inopes quotidiano alimento reficeret: preter alios quibus christi exemplo pedes ipse abluebat. Nec horrori sibi erat exulceratos fetenti sanie leprosos osculari: & eos ad colloquium admittere. De Ludouici obitu incertus michi auctor hoc distichõ edidit: quod non tam propter carminis venustatẽ q̃ ad ꝑpiissimi regis memoriam hystorię coniunxi.

Anno milleno bis centum septuageno:
Thunis catholicus decessit rex ludouicus.

Suscepit ex margareta comitis prouincie filia liberos nouem Philippum q successor eius fuit. Ludouicũ qui iuuenis interiit. Iohannem niuernensiuʒ comitẽ Petrum alenconium & robertum comitem claromontanum agri beluacensis ysabellã quã theobaldus nauernorum rex coniugem accepit. Blancham ferrandi castelle vxoreʒ Margaretam cui brabantia mortuo viro accessit. Et agnetam roberti burgundi ducis vxorem. Ab hac quam ludouicus thori consortem acceperat extructuʒ est ĩ suburbano sancti marcelli cœnobiũ quod cordigerarũ parisiani vocãt vbi rege defuncto continentissime habitauit. Mortui regis ossa carne nudata ad sanctũ dyonisium elata sunt & humo commendata: Dũ aũt a parisiis fun⁹ efferr fuerę designatis locis stationes vbi pyramides cũ lapideis statuis & xp̃i cruce ꝯstructe q̃ ad hãc vsq diẽ ꝑsistũt Eius tã religiosi principis plurima opa miraculis comprobata legunt & credunt. Oĩ q̃dragesima & p solennẽ xp̃i aduentũ & dieb⁹ quattuor ab suscepta eucharistia vxoris ꝯcubitu abstinuit peccatorũ cõfessionẽ oĩ sexta feria sacerdoti faciebat. Erat illi flagellũ q̃q cathenulis ferreis ꝯtextũ qđ ĩ eburnea pixide ferebat. Quo a sacerdote post factã ꝯfessionẽ detectis scapulis ꝑcutiebat Cilicio frequẽter vsus est Eo cũ admonẽte ꝯfessore abstineret cingulo cilicino ad nudã carnẽ vtebat & nihilominus solidos. xl. pauperibus sacerdotis ministerio dietim dari iussit. In archiuis caroli q̃nti repta ẽ cartula ꝑceptorũ q̃ hic diu⁹ rex filio suo p̃mogenito dũ thunicium obsidebat dictauit & scripsit Quã ex caroli thesauro receptã girard⁹ de mõtaguto regi⁹ scriba carolo exhibuit ãno salutis. M.ccc.lxiiii. Que oĩa quia salutaris discipline plena sunt: ita latina feci.

Thunicii rex.

Pestilẽtia i exercitu frãcorũ

Sanctus ludouic⁹ moritur.

Ludouici liberi.

Pyramides dionisiane.

Austera Ludouici vita.

Deum libera mente amato/ quo sine nemo saluus est.

Nullo illum crimine offendito.

Tolerabilior tibi mors esto/ q̃ peccatum

Si te premet aduersitas:durato/tanq̃ commeritus.hinc tibi prouentus accrescet.

Si prospera blandientur: gratias illi exsoluito. Non superbito.Dementis est/ob acceptum beneficiū in datorem extolli.

Perito & sapienti sacerdoti:tuā frequenter conscientiam aperito. qui te intrepidus male opantem libere reprehendat. doceatq; quid sequaris.

Diuinam rem atq; ecclesiasticam religio se auscultato. nec confabulator huc atq; illuc circunspectans.Sed voce menteq; deum orato.illo maxime tempore cū hostiam consecrat tractatq; sacerdos.

In egenos pius esto.& miseriis illorū pro tuis facultatibus subuenito.

Cum tibi animus dolet:anxiusq; erit: idquod molestū est aut sacerdoti/aut fido tibi amico reuelato .quodcunq; illud est leuius feres.

Religiosis aut probis seculi viris sepius communicato.Perditis autem atq; perfidis abstineto.

Sanam doctrinam clā palam ve libens audito.

In quaq; re bonū diligito.malo ne faueto

Nulli fas esto te coram loqui quod peccati pre se ferat exemplum.Igitur detractoribus dum ades fores precludito

In deū & sancta plasphemos indēnatos nō preterito

Pro acceptis bonis deo gratias sedulus agito.vt meliora recipere dignus habearis.

Erga christicolas pro equo & bono rigidus rectusq; esto.nec in vllam partem inclinato

Pauperū causis eaten⁹ faueto quoad verum se prodat.

Si aduersum te questio agitatur minus tibi q̃ litigatori donec verum cōpereris indulgeto eo pacto iis q tibi assistūt cōsules liberiusq; & sanctius iudicium ferent.

Si quid alienū ministri tui vel ipse occupas idq; certo nocti:mox restituto

Si dubia res est:inquisitoribus qui verum protenus peruideant committito In hoc enī maxime te versari decet:vt ii q magistratus gerunt/quiq; tibi subdunt̃ castissime viuāt/& i primis viri religioni & diuinis rebus addicti Ego ei a maiorib⁹ accepi philippū optimū regē/vnde nostrū gen⁹ deducit̃ id diligētissime obseruasse Cū enim ex consiliariis eius aliquot ad eū detulissent ecclesiasticos homines ditionem & regia iura vsurpare:vnde sua dignitas atq; amplitudo ledebatur:credo inquit id quod loquimini a vero non abhorrere.Sed dei beneficiorum memor meis aliquid reb⁹ detractatum iri malo:q̃ dei ecclesiam & seruos in contentionē adducere propter quod scandalum oriatur.igitur dei famulos q̃ maxime potes diligito & paci consulito.

Parentibus reuerens esto.eorūq; pcepta ne spernito

Sacerdotia.i.ecclesiastica beneficia bonis & optime merētibus cōferto Cum hec facturus eris prouidos ante hoies consulito.

Bellum nisi apprime consultus in xpianum ne gerito.Si gerendum erit:ecclesiā atq; insontes protegito

Omni bello & cōtētioni finē imponere/diui martini exēplo/quoad potes studeto

Prouidos tibi ministros & magistratus instituto.eorumq; mores & opera scruta

tor nec domesticorũ facta omittito.
Peccatis te obiicito.
Execranda iuramenta phibeto.
Nouis sectis & heresib⁹ capita.i.initia prescindito.
Domestice impẽse curã adhibeto eãq; rationis lege moderator
Deniq; fili te hortor atq; obsecro si pre te terris abiero anime mee obseqis & reb⁹ diuinis subuenito. & que post hac feceris bonorũ omnium mihi partẽ cõcedito
Illud ad extremum fili carissime deum precor. det tibi quasq; benedictiones quibus probatissimus pater filio benedicere potest. Et qui trinus & vnus colitur deus te custodiat. aduersum mala omnia te protegat. ita vt a te iugiter honoretur vnaq; cum illo post huius vite exitum viuere & illũ laudare mereamur
Hec in archiuis ludouici gerandus de montaguto regius scriba se reperisse. & philippo successori prebuisse constanter affirmat.

Eo die quo ludouicus mortem obiit: carolus sicilie rex in castra francorũ venit Cui obuiam procedentes primores exercitus: dissimulato (vt poterant) mœrore carolum excipiunt. Verum non ita facile dolor occultatur quin aliquo se indicio pdat. Igitur carolus languentem quandem procerum letitiam admiratus mox qualiter se frater gerat percontatur. Respondentibus illis regem quidem morbo affici: festinat carolus ludouicum inuisere. Quem vt mortuum conspexit humi prostratus cum breuem ad deum orationem emisisset: surgens a lachrimis temperauit nec mœstitie signum prodens: bono animo esse reliquos hortatur ne ex dãno recenter accepto hostis ferocior esset: qui consuetudinem fecerat castra francorum per dies quosq; iaculis offendendi. At quartum enim lapidem e regione castrorum nostrorum castra sarracenus habebat: & q̃uis in nostros intra vallum se continentes tella eminus emitteret: erumpentibus tamen francis nunq̃ prelii potestatem hostis exhibebat. Dum his leuibus preliis assueti essent collectis demum maioribus copiis munitiones francorum obire & late per agrum vagari ad ostentationem ceperũt. Quã rem animaduertentes franci: castris egressi in hostem pergunt Et q̃uis paulo longius carolus copias haberet: nichil tamen cunctatus militem educit: simulans fugam vt hostem aliquo astu falleret: quem insecuti sarraceni velut fugientem comprehẽsuri essent. carolum statim in se arma vertere & francos a tergo venire conspiciunt ita inter duas acies interceptus hostis multa suorum clade accepta ad castra se recepit. Tria milia occubuisse illic tradunt: preter eos quos fugientes mare desorpsit. perire preterea complures in fossis quas in perniciem nostrorum superiecto sabulo sarracen⁹ extruxerat. Erat inter hostium castra & thunicium maris sinus quo ĩ vrbem commeatus affatim importabatur. Hunc vt hosti precluderet carolus: accersitis fabris lignariis spaciosam turrim ligneam edificari & ad sinus oraʒ admoueri mandat. Quod postq̃ rex thunicii cognouit coacto ex omni regno suo ingẽti exercitu aut terrere francum aut omnino perdere statuit. Progrediendi sarraceno christianus exercitus occurrit fugatq; atq; persequitur. Destitit tamen longius abire eo ꝙ lassus esset miles: & insidias ab hoste positas esse vereretur. Igitur in castra hostium conuersus omnia diripit atq; incendit. Hanc victoriam grauis pestilentia secuta est: a qua nec sarracenus immunis euasit. Quamobrem adductus thunicii rex caduceatorem de pace ad philippum regem mittit. Induciarum he fuerunt leges impensam omnem presenti expeditionis sarracenus auro compensaret: annuuʒ tribu

Carol⁹ andegauẽsis sicilie rex.

tum quod siciliȩ regibus soluere tenebatur: Carolo quotannis penderet. Captiuos christianos liberos dimitteret. pateretur christi fidem in sua gente per fratres ordinum diui dominici: atq francisci libere annunciari & doceri: neq suos prohiberet sacris initiari christianis. Auri parte dissoluta: decénes induciæ iuramento pactæ sunt. Demum parata classe & milite recepto: philippus per siciliam (vbi patris viscera in monte regali terrȩ sunt religiose commédata) & inde per italiam in galliam se contulit: ysabella vxore in itinere defuncta: & nauarrorum rege Theobaldo apud drepanum mortuo. Cum autem viterbium philippus venisset: dissidentes de pontifice instituendo cardinales ad concordiam adduxit qui in theobaldum leodiésem archidiaconum eo tempore in syria agentem conuenerunt qui gregorius decimus appellatus est. Regni autem dyademate remis a suessionensi antistite adepto: vt romandiam arresiumq a roberto fratre inuitatus visere cóstituit. Qui licet inter delitias pro regia dignitate versaretur: tamen post amissam vxorem cilicio continéter vsus est. Cum autem tertium annū regnasset: dissidentibus per odium arminiaci comite: & girardo de casabona: Philippus girardi causaȝ tuebatur. Sed arminiacus ad casambonam accedens multis opprobriis cum girardum lacessisset: girardus iniuriarum impatiens: castello egressus in arminiacum prosiliit: & comitis fratrem: quem imprimis occurrenté sibi habuit necat. Quo incommodo affectus comes: accersito in auxilium comite fuxensi: in girardum ad casambonam progreditur. At girardus hostium potestatem veritus: in castellum quod philippi erat cuȝ vxore & liberis se recepit: regis auxilio implorato: cui se causamq omnis discidii permittebat. Verum arminiacus fuxensisq parui Philippum habentes: Girardum obsident. & castello expugnato omnes incolas occidunt: præter girardū: qui dam forte fortuna aufugerat. Eam rem grauiter ferens Philippus: copioso admodum exercitu contracto fuxum petit: vbi in arce situ atq arte munitissima multis satellitibus stipatus comes agebat: securus loci quem inexpugnabilem arbitrabatur. Ad quem cum philippus propter scopulorum rigorem & viæ angustiam proxime castra admouere: nec militem ꝓmouere posset: rupem concidere: & angustias proferre instituit: non se inde abiturum professus: priusq̄ arcem diruisset. Constantiam philippi secum reputans comes: nuncios ad regem mittit: qui eū ad omnem obedientiam paratum esse testarentur. Iussus ergo comes ad philippum supplex accedit: quem in custodiá missum anno toto vinctum tenuit. Abductis inde vxore & liberis comitis philippus parisium repetit. Exacto anno liberatus carcere fuxensis comes possessioneȝ omné a philippo recuperat. Eodem prope tempore anno salutis millesimo.cc.lxxii. patrum synodus prȩside gregorio decimo romano pontifice lugduni habita est: vbi de expeditione in syriam ducenda actum est. Philippus cognito pontificis aduentu: ad eum salutandum profectus postq̄ de christiano statu diu confabulati sunt: tres lugduno finitimas arces in potestate gregorii donec synodus solueretur permisit: attributo insuper ad pontificis custodiam (non paruo numero) milite. Affuit consilio palealog⁹ grȩcus imperator ecclesiȩq occidentali se vniuit. Quem nonnulli ex tartaris secuti sacro lauacro abluti sunt & christiani effecti. Rediens lugduno philipp⁹ mariam henrici brabantini filiam quia forma erat & pudicitia insignis: duxit vxoré Mortuo deinde henrico campano nauarrorum rege filiam eius iohánam a matre ad se deductam in tutelam recepit: misso ad nauarros stephano belmarchio qui fidelitatis iuramenta puellȩ nomine a proceribus exigeret. Quo tempore petrus phi

Rex philipp⁹ sacratur.

Arminiacus comes

Palealogus

lippi frater alenconii comes iohannam comitis blesensis filiam duxit vxorem. Per idem tempus ferrandus castelle regis filius qui ex blācha ludouici filia duos liberos ferrandum & alphonsum susceperat moritur. Cuius morte post patris decessuȝ regnum castelle sicut ex conuentione nuptiarum conuenerat ad alterum ex ferrādi filiis pertinebat. Sed perfidus rex pater ferrandi cum sanxium superstitem ferrādo videt matre blancha filiiꝗ exheredatis proceribꝰ castellanis imperat sanxium in suum regem admittant: eiꝗ debitam prestent fidem: presertim cum se etate & morbo cōfectum administrando regno non satis idoneum iudicaret. Sanxio rege instituto: pater nichil prorsus terre aut ditionis suis nepotibus distribuit: Nec admonitus a philippo vt pactorum recordatus nepotum iura seruaret aut si id minus vellet blancham & liberos eius ad se dimitteret. Permisit igitur castellanus veternosus rex blācham cum liberis hyspania abire. Ad hoc philippi incommodum alterum successit mortuo non sine veneni suspitione ludouico eius filio. Cuius autor veneficus Petrus brochius regis cubicularius esse putabatur. Nam sepenumero reginam mariā insimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonii liberis regnum inuideret optaretꝗ ex se partos ad id dignitatis promoueri. Cū de ea re inter aulicos & regni proceres rumor increbesceret nec vlla ratione tanti flagitii patrator inueniri posset vaticinio rem querere instituit. Erat apud niuellam brabantie oppidum religiosa ex beguinarum professione mulier vaticinandi perita Ad hanc cōsulendam philippus petrum baioacum antistiteȝ vxoris petri brochii consobrinuȝ & stephanum diui dyonisii abbatem legat. Hi cum niuellam peruenissent petrus baioacꝰ simulans superesse sibi aliquid diuini obsequii quod non absoluisset Relicto domi abbate ad vatem contendit. Cognosciťꝗ ex illa quis ludouici necem procurasset: & simul mulierem obtestatur: ne suo college abbati reuelet homicidā. Que paulopost a stephano rogata respondet quae de cede nouerat ea baiocensi episcopo dixisse a quo si velit sciscitetur. Hoc astu peruentus a petro stephanus & si doli suspitionem haberet re dissimulata vna cum antistite ad philippum redit. Quem cum imprimis rex de beguina interrogasset atꝗ ex eo quid baiocus pontifex fecerit accepisset Vocato ad se episcopo querit quod fuerit mulieris de filii sede oraculum Quo respondente se oraculum a muliere sub sacre confessionis signaculo audiuisse: neꝗ id pro sacerdotali integritate atꝗ taciturnitate reuelare posse. Et ego rex inquit episcope non vt confessorem: sed vt nuncium ad vatem te legaueram Sed propterea indiscussum crimen non vltra differem. Accersito igitur Theobaldo dolensi pōtifice: atꝗ arnulpho milite templario his negocium imponit vatem conueniēdi. Qui legationi diligenter expleta philippo referunt reginam culpa careret alterum esse q tacti conscius ante philippi oculos dietim versaretur. Hac relatione quis tristiciā philippus contraxisset: dolorem tamen dissimulat. Atꝗ interim sororis Blanche quae ab hispano rege contempta fuisset reminiscēs: sororia iura repetere cōstituit. Cuiꝰ rei causa comparato exercitu per pictauiam atꝗ vasconiam ad saluamterram in pyreneo saltu oppidum copiis promotis tandem seua hieme impeditus: commeatuꝗ defectus ex quorumdam procerum quibus expeditio non placebat consilio: militem domum dimittit: misso in nauarram cum delecta militȝ manu carolo arthesii comite qui belli motum sedaret suppetias ferens eustachio belmarchio quem seditiosi quidam nauarre primates pampilone obsessum tenebant. In eo belli negocio cum secunda fortuna carolus vsus esset: castelle rex carolum per nuncios oratū

Cōtētio de regno castelle.

Petrꝰ brochiꝰ veneficus.

Nota

Bellū i castellanos inane

Nauarre

Carol' arthesii comes hyspaniã fecit.

Facit: ad se concedat. Sed id facere carolus distulit donec Philippum de re ipsa consuleret. Ex consilio regis cum ad castellę regem carolus accessisset. longa confabulatione habita: castellanus Carolum orat vt cõciliator pacis inter Philippum & se interueniat. Et vix quidem hęc locutus fuerat castellanus ecce tabellarius ex frãcia cũ epistola venit. Litterasq; castellę regi reddit. Eas postq̃ rex plegit. O carole inqt nõ sum amicorum ope destitutus. Sunt apud francorum regem qui mihi diligẽter obsequuntur meq; de his quæ apud Philippum gerũtur efficiunt certiorem. Quibus & te conuenire oportuit: qui mihi es consobrinus. Talibus colloquiis postq̃ dies aliquot exacti sunt: Carolus vale regi dicto nauarram petẽs: ordinatis rebus: ad philippum in franciam venit: narrans quæ a castellę rege ipe audiuisset: esse apud eum qui archana ipsius consilia inimicis proderent. De qua re cum Philippus magnopere sollicitus esset. contigit vt tabellarius qui ad regẽ castellę litteras a Petro brochio per idem tempus acceperat morbo interceptus: priusq̃ mortem obiret: litteras ipas monacho cuidam tradiderit Philippo perferendas: per omnẽ religionem obtestatus: q nemini nisi Philippo litteras redderet. Acceptis litteris monachus ad regẽ pficiscitur & vt tabellario promiserat cõmissa absoluit. Intelligit rex ex litteris Petrũ brochium perfidum & rerum suarum proditorem esse. Nam ex diplomate & sigillo cognitus est autor. De quo nihil dubius rex brochiũ depręhensum: parisii in custodia haberi iubet. Quod vbi cognouit baiocus pręsul: romã aufugit: ecclesiæ pręsidio protegendus. Conuocatis parisii paucis post diebus proceribus: morte damnatus est brochius: quem carnifex excipiens ante solis ortum patibulo strangulauit

Petri brochii proditio reuelatur.

Brochio vltimo supplicio affecto philippus atq; castellanus rex: cum hic bayone esset: ille apud monmarsanũ ageret: & per legationes vltro citroq; missas de blãchę & filiorum iniuriis tractaretur: nuncii a pontifice romano martino quarto veniunt: qui reges ad pacem censura ecclesiastica compellant. Hęc causa extitit quamobrem Philippus cœpta non est persecutus. Magna in excelso principe vel humilitas vel socordia: ad sacerdotis imperium causam innocentis sororis & pupillorum deserere. Deseruit tamen philippus & profectus inde: aragonię regem Petrum occurrentem sibi habuit. Qui paucis apud tholosates diebus moratus: in cathaloniã remeauit. vbi constantia eius vxor ex manfredo genita virum docet tempus aduenisse cum siciliæ regnum ad se pertinens occupare possit. Eadẽ tempestate sequana fluuius tam exundanti aquarum incremento intumuit: vt maioris apud parisiũ pontis testudines sex dissoluerit: & minoris vnam vrbe per gyrum aquis circũsepta. Ad petrum aragonum redeo. Agente importune apud virum constantia ne sicilię rex negligeret: adductus quoq; a nicholao tertio romano pontifice qui caroli regis potẽtiam minorem facere cupiebat: vt constantię suę vxoris ius in sicilia vindicaret: petrus missis messanam panhormumq; nunciis: iubet terræ conditione3 & statum inquiri. Communicato cum ciuibus consilio: nuncii adductis secũ regni quibusdam primariis ad Petrum reuertuntur. Cum quo fœdere icto siciliensis cũ in vrbes suas quisq; concessissent cõstituta ad detestabile facinus die/cum per ecclesias signũ daretur cantandorũ vesperorũ: omnes gallicæ stirpis vna cum grauidis vxoribus necant. Nec defuerunt qui matribus exsectis euulsum ex vtero fœtum ad parietem allidere: ne quid franci sanguinis apud eos posthac extaret. Idem periculum excidit apud forumiulium. Cum enim in obsidione guido appius ageretur: & pontificis martini quarti forumiulium recuperare contenderet: guido bonatus astrolo

Petrus arago.

Sequanæ exundatio

Nota de regno siciliæ

gus non vulgaris considerata syderum opportunitate: Ciues ad eruptionem excitat guidonemq cum octingentis gallis fudit & occidit. Tam impatiens est gens italica gallice superbie & libidinis in foeminas. Hoc crudeli initio petrus spem cepit. & simulata in saracenos expeditione in siciliam mox aduersus Carolum andegauū se conuertit: qui eodem tempore messanam obsidebat. Contra vero Philippus de rebus sicilie sollicitus & petrum a siciliensi bello reuocaret in aragoniam per par pigniacum exercitu3 ducit genuam capit & diruit. Publicauerat enim martin⁹ quartus petri regnu3 & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniam itervnum quod incole sclusam vocant transitu quidem difficile sed breue quod preterea doliis sabulo oppletis hostis impediuerat: seq in iugis montium continebat vnde francorū venientes copias contemplaretur. Scrutāti Philippo commodum qua faceret iter: Ruscillianus quidem nothus qui apud genuam captus libertatem a rege meruerat scire se ait viam ad primum ꝓximum lapidem que nesciēte hoste exercit⁹ tuto euaderet. Rem gratam leto animo rex excepit. Iussitq aliquot ex suis simulare per sclusam facere transitum: ipse cum expedita militum manu nothum secutus tande3 per densissimos sentes & inculta virgulta in Proximum montem euasit atq ad se p eā dem viam copias omnes recepit. Hostis autem cum in montes supasse francos: & ad se ordine instructo contendere videt: nullo comisso praelio: fugam arripuit: castris relictis. Inde ad petramlatam itum est quam a francis circumuallatam oppidani intempesta nocte igne per moenia iniecto deseruerūt. Ea a nostris occupata & ꝑsidio imposito Philippus gerōnā copias mittit. Vbi laboriosa nimis obsidio fuit: & oppugnatio frequens atq diu inutilis. Deniq excogitauit Philippus machina3 quam ad quatiendos diruēdosq vrbis muros fabricatam obessi noctu vrbe egressi succederunt. Eam ob rem nimia indignatione percitus rex: firma animo fame premere ciuitatem. Interim tamen propter cadauerum per agros passim iacentium putorem & muscarum vix credibilem multitudinem pestilens factus aer francis letifer fuit. At petrus accepto philippi in aragoniam aduentu relicta panhormi vxore constātia: que rerum siciliensium cura3 gereret magnis assumptis copiis in aragoniam nauigare festinat Erant regie naues in statione apud portum rose vnde commeatus in castra francorum dietim facile importabatur donec petrus aragonensis vectore intercipere magnopere cognatur Itaq portum rose occupaturus milibus duobus & quadringentis armatis assumptis: a portum mouens insidias ponit: cuius aduentu ad exploratore franco cognito rem ad radulphum conestabile3 & iohannem haricurtum exercitus marescalum defert. Hi communione cum comite marchiano habita quingentos electos milites duce exploratore educunt. Contemplatis autem hostium copiis que suis maiores erant cum nescirent petrum in isidiis agere retro abire statuerant: nisi eos cohortatus matheus de roya. O inquit commilitones ecce in conspectu adest hostis quem querebamus. Quid cunctamur: hodie diue assumptionis marie festum diem acturi sumus. Ab ea speremus opem aduersus eos qui cōmunionis christiane sunt extorres. Par enim nobis meritu3 impēdet ecclesie iniurias vlciscendo: acsi fidei hostes pugnaremus. Hac mathei oratione incitati franci aragones inuadunt. Fitq prelium atrox & cruentum: ita vt petr⁹ equo desiliens cum pedite pugnaret Vbi vulnere accepto & fugientibus suis ipse quoq fuge se cōmittens paulopost interiit. Hac victoria Philippus exultās de expugnāda geronna maxime laborabat. Erat in philippi exercitu fuxensis comes qui cum

Machina extruitur.

Pestifer ānus.

Petr⁹ i aragoniam reuertit

Mathei de roya ad suos oratio.

Petrus vulneratus interiit.

geronnensib⁹ nonnunq̄(non ignaro rege) colloquebatur. Hic ciuitatis statum cō pertum habebat:& in illa tridui vix commeatum esse non ignorabat. eam ob rem sciens cupere ciues Philippo conciliari:regem rogat si geronnenses ad deditionem saluis fortunis omnibus reciperet. impetrat comes paucorum dierum inducias: donec geronnenses suum regem ad ferendas illis suppetias admoneant. Missis ob eaȝ rem a geronnensibus ad petrum legatis:cognita principis sui morte ad suos cuȝ redissent ciuitatem philippo dedunt:permissa illis exportandoruȝ quovellent bonorum suorum potestate. Recepta geronna firmum ex suis presidium Philippus iponit Atq̧ a tholosates se conferre constituens malo concilio vsus: classis partē quæ in portu rose erat in franciam remitit. Quod postq̄ hostis cognouit francos reliq̄ classis custodes adoritur & plurima sede dilaniat:inter quos Enguerrennus caroli nauium prefectus & aubertus de longaualle viri armis strennui occiduntur. Franci vero tanto incommodo accepto nauibus igne imposito atq̧ inceso oppido ad regem se recipiunt:Qui egre ignominiam ferens febrem incidit. Et cum iugum mōtium hostis insideret:philippus per angustias pyreneas parpigniacum se contulit. Vbi recrudescente morbo:sacris christianis receptis rex emoritur. Cui⁹ exsecta præcordia narbone sepulta sunt. Ossa vero ad dyonisianum cenobiū elata. Huic philippo due vxores fuerūt:vna ysabella ex arragonensib⁹ q̄ tres illi liberos tulit Ludouicū qui mortu⁹ est infans. Philippū q pulcher appellatus est:& Carolū valesiēsem. Ex altera cui marie nomen fuit brabantini ducis filia processit Ludouicus ebroicensis comes & Margareta quæ anglo regi nupsit: & Blancha quā austrię dux auberti alemannorū regis filius duxit vxorem.

Geronna dedit philippo.

Philipp⁹ moritur.

Patris regnum Philippus pulcher: anno gratie salutaris ducentesimo octogesimosexto supra mille suscepit. Ad edouardus anglus veniens aquitaniam sub Philippi ditione atq̧ potestatē se possidere cognouit: præstito iureiurando in fide erga regem permanendi: quam tamen minime obseruauit. Nam magnis copiis normanniaȝ derepente inuasit: regiæ classis occisis præfectis & aliis plurimis qui normanniam Philippi nomine moderabantur. Quam rem postq̄ rex cognouit ad edouardum & aquitanię prefectos mittit. Mandans eos qui huius rebellionis auctores extitissent comprehensos petragoricum ducāt digna pro scelere pœna afficiendos. Sed contumax anglus dicto audiens non fuit. Eapropter per arnulphum de nella connestabilem aquitaniam Philippus sibi vendicat Et nihilominus edouardo diem dicit ad iudicium suum veniendi At anglus debite philippo fidei conscius vt aliquam cōceptę a se fraudi viam aperiret per nuncios Philippo significat se aquitaniam:& quicquid in francia terre sub imperio eius tenuisset remittere eiq̧ in perpetuum cedere. Hec enim edouardus dicens spe magna ducebatur armis possessionem repetēdi: quas iure belli atq̧ gentium forte postea comparatas non aliena ditione astrictus retineret. Eadem ferme tempestate guido flādrię comes inita clam cum edouardo societate filiam illi suam desponderat. Quod ne preter philippi assensum facere videretur ipse cum filia ad regem venit:vt inde ī angliam ex regis sententia traiiceret. At secus ac comes ratus est accidit Nam pater ī custodia habitus est Et filia cum liberis philippi educanda tradita. Interim Carol⁹ philippi frater expeditionem in aquitanos ducit. Et rionem arcem maritimā circumuallat. Quo tempore Rodulphus de nella pontēseyum(quam arcem cōplures aquitani angliq̧ præsidio tenebant)obsidens: pacto cum anglis claȝ inito arcem re

Edouardus fidefragus.

Attēde edouardi dolum.

Guido flādrie comes cū filia retinet a rege.

cepit atq ita anglis liberis dimissis aquitanos omnes vinctos ad carolu3 rioné per ducit. Quos furcis appensos Carolus ante rionis portas strangulare imperat Quo errore perculsi Io hánes de sancto iohanne:& iohannes britonicus qui rione obsessi erant noctu fugientes priusq naues ad hoc in portu paratas conscendissent: a vasconibus anglisq necãtur: Intellecta obsessorum seditione:carolus arcem expugnat interemptis vasconibus cum bona anglorum parte. Deinde ad sanctum seuerum mouens cum per continuam estatem dura obsidione locum pressisset oppidũ tandé capit. At paulopost carolo in franciã abeunte oppidani fide non manserunt. Multis bellis occupatus philippus cum re pecuniaria laboraret tributum a mercatoribus primum mox & a clero plebeq centesimam atq quinquagesimam omnium quę possidebant exigit. Secutumq est aduersus anglos ingens bellum cuius rei gratia missus ab edouardo frater ei⁹ eadmondus bayone mortuus est. Post eius mortem vasconibus sollicitis & summopere curantibus presidio & commeatu munire ciuitates: Robertus arthesii comes qui in aquitania aduersus anglos bellum administrabat occurrit & statim fugat compluribus ex illis occisis. Per idem tempus henricus dux barry qui edouardi filiam desponsauerat campaniam incursionibus atq incẽdiis vexat quem galterus creciacus cum magnis copiis barrum iubente philippo petens: terram ita vastat vt henricum per campaniam grassantem domum repetere compulerit. Insurrexit preterea aduersus philippum guido flãdrie comes atq edouardi partium fuit: cum fuisset a philippo sue libertati pmissus Hanc belli causam iustam esse ratus philippus: arma capit & magno militũ robore in flandriam progreditur. Et ad insulam castra ponens oppidum cum arce expugnatum recepit: Dum hec a philippo geruntur carolus aquitania prefectis relicta: arthesium reuersus est Atq a sancto audomaro copias in flandrenses mouet. Cui occurrens apud furnas guydo comes sexcentis equitibus & sexdecim peditum milibus instructus prelium nõ detraxit. In quo Guillermus iuliaci & Henricus bello montensis cum plurimis capti per diuersas custodia asseruari iussi sunt & furne cũ omni valle casletẽsi a carolo occupate guydo vero brugis se recepit. Ad qué edouardus anglus ex anglia concedens cum audisset philippum ad se in festo agmine pficisci relictis brugis ipse & comes gandauum petunt. Philippo quidem (abeũte guidone) brugenses deditionem fecere. Nec multi dies intercesserunt cum edouardus inducias a rege postulat. Quibus ad biennium concessis & iureiurando roboratis Philippus flandria egressus est. Eodem tempore bonifacius octauus põtifex romanus Ludouicum regem claris operibus & miraculis illustrem in numerum celestium incolarum rettulit. Concessit preterea philippo atq eius successori filio priuilegium vacantium ecclesiarum prouentum anni vnius exigendi pręterq earũ quas cathedrales & monasticas vocant id autem ius regalie appellatum est quod regib⁹ ita peculiare esse franci contendunt vt nichil magis ad ius regium pertinere possit

Centesimã & quiquagesimã philipp⁹ indixit.

Bellũ flãdrense.

Inducie.

Sancti ludouici i sanctos relatio.

Regalia.

Conuenere per id tempus apud vallicolorem aubertus alemãnus rex & Philippus qui veteris amicitie atq societatis iura innouarunt: Firmata inter reges beniuolentia cum induciarum finis adesset: philippus carolum valesium cum valita militũ manu in flandriam mittit qui duaco atq bethunia capta: brugas contendit aduersus Robertum Guidonis filium: qui illic castra fixisse dicebatur. Prelii potestate facta cum victoria ad francos inclinaret: fugientes flamingi gandauum se recipiunt. Quos cum Carolus insequitur: guido intercedentibus amicis cum filio roberto ad

Bonifacii in philippū odiū

Carolum supplices accedunt ad philippum deducti diuersis custodiis mancipātur Tunc flandriam ingressus philippus:fide illi a proceribus prestita iacobum de sancto paulo flandrie prefecit. Nam satis fortunæ fuit tot secularibus bellis regem implicare:nisi romanum etiam pontificem aduersus eum prouocaret. Bonifacius enim octauus bellum hierosolimitanum animo agitans cum speraret. Philippum ad id bellum inducere:appamensem episcopum ad regē mitti. Qui incassum seniti cum intellexit minis agere tentans:quasi philippum regno priuādū dictaret si pontifici nō suffragaret in carcerē philippi iussu coniectus est. Quo facto quia ius gentium violasse Philippum bonifacius diceret vt erat supra modum arrogans vltionem parat. Itaq3 misso in franciam archidiacono narboneñ. philippū vetat quicq̄ de ecclesie prouentibus percipere q̄ tametsi ecclesiaru3 defensor sit: se tamen regnū q3 francie per eius contumaciam ad romanam ecclesiam esse deuolutum. Si sec9 faceret ipsum cum fautoribus in hereticorum numerum habiturum. Episcopis quoq3 & aliquot abbatibus theologis insuper & pontificii iuris doctoribus diem dicere iubet:rome ad kalendas nouembris se sistendi. Simulq3 indulgentias & concessiones a romanis pontificibus francis elargitas nullas esse declarat. His mandatis ab archidiacono superbe expositis Philippus episcopum appamensem qui ob maledicta in regem in carcere tenebatur archidyacono restituit. simulq3 imperat regno sine cūctatione illum excedere. Insequenti postea vere conuentu parisii habito pōtifices primū Philippus commemoratis quas a bonifacio acceperat iniuriis rogat a quo suarum ecclesiarum predia prouentusq3 accepissent deinde ad proceres cōuersus. Et vos inquit viri nobiles quem vobis regem dominumq3 habere arbitramini Respondentibus sine controuersia regio se iure illa omnia tenere atq3 tueri at inqt rex:bonifacius ita agit quasi vos regnumq3 omne francorum sedi apostolice subiectum sit. Imperium enim alemannorum quod ipse alberto ter petenti negauerat illud cū francorum regno simul alberto contulit. Nos autem o viri fidei vestre atq3 beniuolentie gratias agentes pollicemur:libertatem publicam vestra ope freti protegere. Conuentu dissoluto:rex publico edicto ꝓhibet regno quicq̄ auri argenti ve aliarūq3 mercīū exportari constituta preuaricatores edicti pœna. Iubet preterea ad regni extremos fines atq3 exitus custodes assignari:qui ingrediētes egrediētesq3 asseruent. Interim dum hec a philippo sollicite curantur seditio a flandrensibus in iacobum comitem sancti pauli quam genti prefecerat rex orta est:ob vectigalia quibus comes incolas aggrauabat. Ad curtacum hec primo pestis exundauit Fitq3 a plebe brugensi in francos perniciosus insultus cadētibus vtrinq3 q̄ plurimis Quod vt resciuit philippus delectos bono numero milites brugas mittit. Quos simulata parendi humilitate receptos nocte insequente brugenses trucidant. Fama extitit comitem sancti pauli brugis admissum comminatum fuisse oppidanis quibusdam necem:atq3 ob idipsum brugsēēs animos ad tantum facinus desumpsisse. Noctis atq3 hospitis sui beneficio defensus comes aufugit suis relictis quos noctu brugenses ad magnum numerum furentes trucidauere. Et sceleris imanitate tumultuosiore effecti:contracta omnis generis hominum manu spem capiunt guidone3 comitem suum quem in custodia philippus habebat liberandi. Atq3 ita mouētes Guidonem namurcum comitis flandrensis filium obuium excipiunt qui alemānorum theutonicorumq3 raptim copiis instructus:eorum expectationem auxit. Parātibus bellum brugensib9:res nouas copias roberto. Arthesieñ. attribuens iubet in

Cause cedis i francos apud curtracū a flamigis facte.

flandriam proficiscatur. Robertus negocium recipiens eductis copiis inter brugas curtracumq; castra ponit ad fluentum quod mediu3 inter se atq; hostes erat Quod tametsi ponte flamingi iunxissent aduenietibus tamẽ francis pontem dissoluerant Quo a francis magna contentione hostiũ instaurato: dies prelio dicta est. Erant in exercitu brugensiũ plebe fere omnes verubus partim partim clauis & prꝑacutis sudibus instructi. Quam ob rem parui illos habentes equites franci: peditẽ qui in prima acie erat & bene rẽ gerebat ad se reuocant: atq; ita equites ex equis preliantes in aciẽ ꝑgressi occiduntur. Quibus dum auxiliari Robertus magna vi cõtendit: multis vulneribus acceptis occubuit fuge se cõmittentibus duobus hominum milibus inter quos comes ille sancti pauli & boloniensis comes/ robertusq; claromontẽsis comitis filius principes extiterunt perpetua ignominia notati. Perijsseq; i hoc ꝑlio referuntur preter ipsum Robertũ genere insignes viri Godefridus brabantinus cũ eius filio egregio adolescẽte. Comes dammallus iohannes hannonie comitis filius reginaldus de neella francus connestabilis: Guido castrensis mareschallus: Iacobus de sancto paulo/ Iohannes bruliacꝰ balistarioru3 prefectus & alii numero ducenti quorum nuda cadauera inhumata triduo feris auibusq; patuere: donec ex ordine minorum quidem fraterculus roberti arthesiensis corpus triginta vulneribus ꝑfossum in proximo virginum monasteriolo terre cõdidit. Occisorum milia duodeci3 fuisse referuntur. Brugenses aũt tam insigni victoria adepta feroces direptis francorum castris curtracum cũ arce capiũt. Et guido namurcus superbus iuuenis: rebus maioribus studens insulam obsidet tornacũq; atq; duacum cum gandauo & ypris in suas partes vel metu vel pollicitis allicit. & mox attrebates incursionibꝰ & populationibus infestat. Presignasse hanc tam dirã cladem cometa ferebatur qui superiore proximo anno visus fuisset. Hanc a plebeis ignominiã franca nobilitas accepit: que suis viribus & generis claritate freta atq; supbiens: popularem turba3 & ministeriis vilioribus operam nauante3 cõtempsit. Sumit eñ animos quisquis libertatẽ tuetur: nec inermis estimari debet qui pro patria vitaq; decertat. Eodem tempore pontifices franci quibus ab archidiacono narboneñ. dies dictꝰ erat (tribus ad bonifacium deputatis episcopis) purgatos se a cõtumacia faciunt ꝑpterea ꝙ & bello flandrensi distinerentur. nec liceret legibus positis regno egredi. Clade suorum accepta philippus copiosissimum supra ꝙ credi potest exercitum cogit. Progressusq; cum in agro attrebatium castra posuisset: hostemq; flamingum pene in conspectu haberet (nam vitriacum hostis obsidebat) neq; hostem prelio lacessiuit: neq; locum vllum oppugnare sustinuit territus vt vulgatum postea est nuncio quod soror eius edouardi vxor ad illum dimiserat. Cuius cõmenti autor fuerat edouardus Nam cum ad flamingos inclinaret omni studio laborabat bellicum philippi apparatũ dissoluere. Igitur beniuolentiam simulans edouardus vxorem de fratris futuro periculo certam facit: dicens se certo scire si philippus prelio aduersus flamingos cõgrederet̃ eum a suis in manus hostium prodendum fore. Soror accepto fr̃is periculo pilippum sibi cauere litteris admonet. Huius rei causa rex othelinum burgundionum ducẽ comitatu arthesii donat. Moxq; presidiis per loca munitiora relictis reliquum exercitum domum dimisit. Paucis vero post diebus flamingos commissi sceleris pœna excepit. Nam apud aria3 occurrentes brugensibus franci supra octigentos interemerunt. Hec cum in francia gerũtur carolus vallesius in appulia agens postꝙ de brugensi victoria certum nuncium accepit: composita cum frederico

Francorum temeritas.

Cõmentũ fictum ficticio ab edouardo iuẽta.

Clades flamingorum.

Burdegalẽses philippi detrectant imperiũ

Bellum rursus in flandria

Abbas cisterciensis.

Bellũ a flãdris

Philippus i bonifacium

de rebus sicilie pace ad Philippum se recepit. Burdegalenses cum incommodũ a francis per flamingos acceptum cognouissent: Philippus detractantes imperium regios ministros qui apud eos erant ciuitate extrudunt. Sibiq; ditionem vsurpãt. Verebantur enim si quando icto inter francos anglosq; federe in edouardi potestatem venirent: pœna nõ dissimili plecti qua londonienses edouardus paulo ante affecerat quos ob rebellionem ad suarum edium portas strangulatos fuisse fama vulgabat. Pugnatum est rursus eodem anno aduersus flandrenses. Qui non procul a sancto audomaro victi: milia: xv. ex suis vno prelio amisere preterea apud insulam grassantes quingentos flamingos tornacẽses duce fucaudo melleo omnes vel necauerunt vel captos abduxerunt. Per eos dies philippus aquitaniam edouardo restituit paxq; inter reges cõuenit. Habitumq; est non multis post diebus parisii episcoporum atq; magnatum consiliũ vbi de bonifacii pontificis in francos concepto imperio actum est deferentibus proceribus bonifaciũ pontificatu indignũ esse: qui & homicida & hereticus esset quorum scelerum testes ĩ promptu habere facile erat. Fuit igitur omniũ vna sententia Bonifacii iussis parere non deberi nisi prius sese ab obiectis illi criminibus expurgasset. Cui sentẽtie vnus tantũ sistercíensis abbas non est assensus: sed consilio relicto: cisterciũ se cõtulit. Iohannes quoq; monachus romanus legatur (qui per eos dies legationis munere apud frãcos fungebatur) cognito qd in bonifacium consultaretur: ad pontificem reuersus est Qui autem a pontifice venerãt constantiensis archydiaconus & nicolaus befarus missi vt regno sacris interdicerent apud trecas deprehensi carceri deduntur. Erat guidoni flandrie comiti philippus filius q bonifacii partes secutus non cõtemnẽdas ex theutonicis alemanisq; copias in flãdriã deduxit Quibus aucti flandrenses seniore q̃ prius animo bellum in francos parant Et ad sanctum audomarum expugnandi loci spe procurrentes: quattuor milibus ex suis interemptis morinum proximam vrbem sine presidio relictam inuadẽtes incederunt. Et cum aduersus illos grandem admodum exercitum peronem vsq; philippus promouisset consilio comitis sabaudie inducias dedit flãdrensibus & accepit nulla re gloriose gesta. Post hec bonifacii arrogantiam iniquo animo ferens Philippus anagniam quo se põtifex receperat sarram ex colũnensium familia cum nogareto equite franco in italiam mittit ob causam insinuãde prouocationis qua aduersus bonifacii iniurias philippus sese tuebatur. Na; pontifex plus equo elatus philippum regno p̃uauerat & alberto austrie duci simul cum germanorum imperio regnum francie donauerat q̃uis illum ab initio sui pontificatus reiecisset. Erat sarra philippo obnoxius. Quippe quem ex italia fugientem & a pyratis captũ rex redemerat. Itaq;. Sarra mutata veste: ne ab italis agnosceretur quot potest amicos colligit & cõductis ducentis ex iis qui sub carolo valesio in apulia militauerant nogaretum cum bona manu ferentinum pręmittit vt inde vrgẽte negocio sarre auxiliatis adueniret: ipse anagniam nocte gibellinarum ope ingressus bonifacium in patris domo capit: inde romam deductum superbũ pontificem atq; animi egritudine laborantem mors abstulit Ferunt nogaretum sarramq; ĩ mãdatis habuisse pontificem ad philippũ p̃ducendi. sed pontificie sanctitatis reuerẽtia partim deterritos partim anagniensiu; occursu prohibitos cœpto destitisse. Tale; vite exitum habuit contemptor omniũ hominũ bonifacius qui christi præceptorum minime recordatus: adimere & conferre regna pro suo arbitrio conabatur cũ non ignoraret eius se loco versari in terris: cuius regnum non de hoc mũdo & ter

terris rebus sed de celestibus esset: quiqȝ dolo & malis a rtibus episcopatū romanū sibi quesiuerat: & celestinum a quo dignitatem receperat in carcere dum vixit habuerat. Non pretermittam hoc loco scribere quod constanti fide per hos dies in parisiensi agro accidisse ab hystoricis accepi. Erat adam de monasterio vallis sarnarii cōuersus cui villa creches ad ipsum monasteriū pertinens commissa a loci abbate fuerat. Hic paucos ante christi natalem dies ad villam sibi creditam ex cœnobio ante diei exortum proficiscens vno seruo tantum comitatus: videt in via proceram arborem pruina geluqȝ albescētem ad se ocissime cōcedere qua re equus cui isidebat adam terrefactus e via prosiliens: vix potuit a conuerso ad viam reflecti. Eodemqȝ moetu affectu seruus nutare cepit ita vt i pedes stare & ambulare difficile posset.

Propior conuerso facta arbor cum homini nichil nocuisset euanuit: aerem & sulphureum odorem relinquens. Suspicatus propterea conuersus aliquid a demonio illusionis fuisse sibi obiectum: ad superos animum vertens: diue marię laudes recitat. Moxqȝ pone se hominis nigri equitantis effigieȝ conspicit: aduersuȝ quē adam indignabundus: Cur inquit infœlix michi audes insultare: cū mihi habeam i monasterio comprecatores fratres quib⁹ cura sedula est me & reliquos a cenobio absentes deo & diuę marię commendare: Abi quandoquidem nulla tibi pars mecum est. Discedens inde ad pauculum tempus demum protenus cōuerso astitit forma hominis q̄ maxima: cui prolixum & gracile collum erat. Quem se infestantem adam frustra pugione repellere conatus: videt confestim illum mutata effigie mediocri statura esse & monachi instar cucullа faciē velare: cuius oculi sicuti es candens rutilabant. In quos dum conuersus gladiolum incassum vibrat: pecudis similitudine visus demon non minor q̄ asinus auritus apparuit. Vnde magis timens seruus domine inquit describe in solo orbem atqȝ in medio crucem christi insculpe in circo enim stantibus nobis nichil aduersabitur inimicus. Fecit igitur conuersus sicuti a seruo fuerat admonitus Nec sic destitit impius aduersator. Nam asininas aures in cornua commutauit: atqȝ ad circulū concedens opprobriis est a conuerso reprobatus & sputis contaminatus. Cunqȝ a seruo doctus cōuersus cruce se signasset demō in dolii speciem figuratus: se molerias vicum versus in rote speciem circunegit: conuerso illeso relicto. Huius tam mirandi euentus indicia extiterunt. Abbas imprimis vallis sarnarii a conuerso fidem rei quesiuit. Scriptor preterea hystorie loci vbi hec gesta sunt inspector qui equum prius mansuetum: calcitrantem postea atqȝ ferocientem se vidisse profitetur. Languor item serui diuturnus & vestium conuersi intolerabilis fetor: & vocis donec ȝinȝiber desumpsit difficilis emissio. Per eosdē dies Marchiensi comite mortuo: Angolisma ciuitas philippo obuenit. Quam ipse adiens aquitaniam quoqȝ & tholoȝatium prouinciam visitauit pacatis quorūdam animis qui ad rebellionem procliui esse ferebantur. Reuersus in franciā philippus ratus flamingos ferociam deponere: si guido eorum comes carcere liberat⁹ ad eos mitteretur: comitem cum filio guillermo dimittit illi postq̄ seditiosaȝ genteȝ ad sanitatem deducere non potuerunt ad philippum vt promiserant conuertūtur Cognita flandrensium pertinacia philippus tertio in eos mouēs apud montē populorum (ab arboribus populis quarum in eo loco copia est sic vocatum) positis castris cum speraret flandrēses in prelium descēsuros cognouit hostem vallo se cōtinere: & castra carris quadrigisqȝ circumuallasse. Igitur cum aduesperasceret: rege exarmato & militibus paulo negligentius agentibus: ecce irrumpit in regem fe

Conuersi de monasterio vallis sarnarii apparitio nocturna.

Angolisma ciuitas mortuo comite marchiensi philippi fuit

rox hostis atq; in conspectu philippi occisis petro gētiano & iacobo fratre ei⁹: aliis quoq; non paucis rex conscenso equo cum ipse sibi galeam imposuisset: in hostem animosissime fertur: obuios quosq; interimens. Quē reliqui insecuti viginti millium flamingorum stragem fecere: ita vt nisi superueniens nox tenebris hostem protexisset: actum prorsus de flandrensibus extitisset. Rediit ex prelio rex facibus accensis q̄ noctis caliginem superabant. Huius victorie tempore flandrensis comes qui cōpēdiis asseruabatur defunctus est. Moritur item iohanna philippi vxor Fuitq; his diebus tanta annone per franciam caritas vt frumenti mensura q̄ sextarius appellatur solidis veniret centum. Pistores preterea publici ne plebs expositos a se venales panes desumeret vi q; auferret: officinas clauserunt donec recensitis diuitum & religiosorum horreis frumentum venale iussu philippi promeretur. Mortuo deinde edouardo anglie rege: successor eius filius edouardus isabellam philippi filiam vxorem duxit. Per eosdem dies mortuo benedicto vndecimo: qui philippum ab excommunicatione bonifacii absoluerat conuenientibus perusii cardinalibus curāte maxime philippo bernardus gottus vasco Burdegalensis archiepiscopus pōtifex absens eligitur: quem clementem quintum appellauerunt. Hec tēpore electionis cum in gallia ageret cardinales lugdunum ad se venire iubet. Vbi tyara pontificali fuit coronatus assistente philippo & principibus cōpluribus francis. Ex eo tempore anno salutis. M.ccc.quinto cepit clemens auinionem vrbem incollere: vbi p annos quattuor & septuaginta sedes pontificū mãsit. Publice letici ę quę propter noui pontificis assumptionem agebatur calamitas nō defuit. Erat iuxta viam qua pōtifex ducebat murus veteri materia male concinatus. In hunc cū turba visendi pōtificis desiderio cōscendisset vetustate exesus & pondere super extantis populi pssus murus in britonum ducem collapsus est. Consecrato clemente cardinales ex colūnensiū familia suis dignitatibus prediisq; a bonifacio destituti restituunt. A quo etiam clemente dum ex lugduno burdegalā petit magnis impensis ecclesie grauate feruntur: vt inde ad philippum graues admodum querele delate sint. Philippo autem qui ad bellum flandrense grandes sumptus fecisset pontifex decime ius donauit. Concessitq; vt ecclesias sarcerdote vel ministro destitutas sibi seruentib⁹ clericis atq; benemerenti familie conferre posset. Et qmoniam per id tempus iusti pōderis moneta non esset: philippus pontifici pollicetur illam ad legitimam æstimationem se reducturum. Atq; ita clementem philippus dimittens cum in franciam rediisset margaretā burgundie ducis maiorem natu filiam ludouico vxorem accipere permittit. Sedauit preterea ortam a bellouacis in simonem episcopū seditionem in que eo processerat vt ciuitate extorris pontifex nobilium quorumdam manu collecta ciues quosdam ex insidiis ceperit suburbiis igne consumptis. Tumultuatum etiam eodē anno a parisiis ob monete vsum. Diuites enim qui suas inquilin⁹ & variorum ministeriorum opificibus domos locauerant minoris precii monetam accipere annue pensionis loco recusabant alteram quæ iustioris ponderis erat exigētes Cuius inuenti autor stephanus quidam barbetus habebatur. Hic stephanus in delitiis habebat hortos a suo nomine barbetos appellatos cū: preclaris edibus: in eo loco (cui barbeti porta nomen post ea mansit). Furens ergo populus in stephani possessiones delatus: quicquid in edibus & hortis preciosum fuit vastat atq; incendit mox inde mouentes ad viam sancti martini vbi ipe barbetus incolebat se conferunt fustibus clauisq; & verubus vt cuiq; arma furor ministrabat instructi Effractis

Flādrensium cedes

Caritas ānone

Edouard⁹ tertius anglus rex.

Clemens qntus.

Monete reformatio:

Seditio bellouacorū in suū episcopū.

Stephan⁹ barbetus

Seditio parisiorum

stephani portis domum supellectilemq; omnem diripiunt. Erat per hos dies philippus apud templarios: quem nichil periculi expectantem seditiosi in templo confestim obsident: Nec quicq̃ ad eum inferri sustinebant quod non vel raperent vel cœno inficerent. Tam repentino populi motu attonit⁹ rex: misso ad seditiosos parisiano cum quibusdam aulicis præposito dicere illis imperat: si quid in illos a quopiam commissum esset: aut iniuria illata se regem esse qui eos tueri possit: petāt modo si quid a rege optent: & domum abeant se protenus curaturum vt populo melius cōsultum sit. His pro tempore simulatis leuis populus a furore temperans: cū domum quisq; petiisset nihil cunctatus philippus seditionis autores ad octo & viginti correptos furcis ad quattuor verbis celebriores portas erectis illaqueari & strāgulari mādat. Nec multo post monetam ad legitimum æris valorem cudit. Et per hos dies Ludouicus hutinus philippi filius pampilone a nauarris rex coronatus atq; appellatus est anno domini Millesimo trigentesimo septimo. Tum etiam proditus est templariorum error qui apud hierosolymam fidei defensionem professi cum primum religionis consideratione opulentissimos se effecissent: preclarissimis per orbem christianum editus comparatis christo reiecto falsis se religionib⁹ dediderunt. Erat enim illis simulachrum cui pellem humanam superinduxerant appositis ad oculos statue duobus fulgentissimis carbunculis qui vice oculorum micarent. Ei statue dum quippiam ad illos ingrederetur ordinem vitam q; tēplariorū professurus abnegato ante omnia christo & cruce eius calcata: sacrificium faciebat. Morientes autem corpus in puluerem adactum ceteris in potum cōferebant quo poculo constantiores suos fieri arbitrabantur. Preterea si ex templarii coitu infans ex puella virgine nasceretur: hunc igni torrebant exq; eliquata inde pinguedine suum simulachrum decoris gratia vngebant. In ꝯfesso quoq; habitum eorū dolo diuum ludouicum dū in syria peregrinaretur in vinculis a soldano egyptio coniectū fuisse. His atq; huiusmodi criminibus: & q̄ item masculorum fœdissimi amatores essent templariorum ordo in concilio viennensi anno dominice pietatis millesimo trecentesimo duodecimo per clementem quintum finem excepit. Comprehensis vbilibet terrarum qui eius impietatis fuerant atq; crematis Administrabat eadem tempestate ecclesiam lugdunensem quidam non satis prudens episcopus: qui ob blasphemias regie sublimitati irrogatas obsidione a ludouico hutino cictus & inde ad philippum deductus post longam custodiam satisfactione exhibita tandem sue libertati permissus est. Non intercedentibus post hec multis diebus lugdunenses coniuratione facta a rege deficiunt: mouentesq; sancti iusti castellum diripiunt. Sed per Ludouicum hutinum edomiti se imperata facturos iurant. Et motus iterum belli a flamingis insurgit: cuius auctor extitit Ludouicus filius guidonis flandrēsis niuernensis comes. Qui ob id decreto parlamentei senatus sua hereditate priuatus est: & bona eius publicata. Fuerunt quoq; insignibus fœminis sua fata. Nam vxores filiorum Philippi tres adulterii insimulate sunt. quamobrem margaretha Ludouici huthini nauarri regi coniunx. & Blanca caroli comitis marchiani vxor regis edicto in castello galliardi relegate sunt/quarum libido satis in aperto erat. Iohanna vero Philippo pictauensi nupta postq̃ apud dordanum in custodia aliquot: diebus fuit/innocens liberata est: & viro restituta. Hostiarius margarite adulterii conscius furca appēsus ē. Stupratores aūt Philipp⁹ & galter⁹ dānoy fratres (mētulis exsectis) pelle nudati apud pōtisarā vltimi supplicii pœnas subierun

Penai seditiosos.

Ludouic⁹ hutinus nauarre rex.

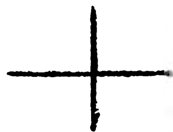
Error tēplariorum

Lugdunensis antistes sue temeritatis pe- nas luit

Femine insignes punite.

Ioanna regina casta

Ob hanc impudicitiam insignium mulierum natam fabulam reor: quę de iohanna philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari solet. Eā videlicet aliquot scholasticorum concubitu vsam eosq̧ ne pareret scelus protenus extinxisse & in sequanam amnem de cubiculi sui fenestra abiecisse. Sed vnum tantū iohannem buridanum eo periculo forte liberatum: & propterea sophisma ab eo editū esse. Reginam interficere nolite timere bonum est. Fuit siquidem buridanus iohanna posterior. Quippe qui philippo valesio regnum moderante cum liberalium artium nominatissimus professor esset multa & in rationabili & morali philosophia scripsit/dum parisinæ ecclesiæ fulco præsidebat/anno christianæ resurrectionis. M.cccxlviii. Nec cōmeruit prę clara mulier huiusmodi vicio taxari/cuius liberalitatis atq̧ mētis in pauperes testimoniū exhibet nauarrę apud parisios collegium/vbi scholasticos incolere perpetuo instituit designatis triplici ordine præceptoribus/qui grāmaticā dyaleticenq̧ adolescentes docerent. qui item philosophiam interpretarentur. Addidit & theologos/qui omnes anniuersariis prouentibus præditi/litterarū studio se perpetuo accōmodarent. Hisq̧ cōmune sacellum extruxit/præpositis ad rem diuinaʒ sacerdotibus. Itaq̧ in eo tam grandi tamq̧ spacioso collegio/tam multi continēter scholastici diuersantur: quot ad constituendam vniuersalem scholam satis esse putari possit.

Rebellant flamingi.

Interim rebellātibus flamingis enguerrānus mariguyanus qui vna cū philippo regnū administrabat: conuocato ad regē ex regni ciuitatibus populo: cū multa pręsente philippo de flamingorū crebra rebellione disseruissent: rogauit postremo auditores si ad bellum quod rex aduersus illos parabat pecuniam suppeditarent. Quibus respondentibus se regiis negociis opē non substracturos: enguerrannus gratiis populo persolutis grāde pensum ad militū stipendia exegit. Sed tribus ad id bellū regiis filiis atq̧ ipso enguerranno cū ingentibus copiis a rege missis: cuʒ ad insulam castra posuissent: re infecta: de enguerranni consilio exercitum domum dimiserunt.

Moritur philippus.

Philippum interea morbus inuasit mortuusq̧ est apud fontē bleaudi qui vicus in vastino est postq̄ annos octo & viginti regnasset. Eius cor ex pcordiis exsectum in poissiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui sui memoriā philippus cōdiderat virginibusq̧ sub custodia fratrū dominici ordinis attribuerat sepultum est: reliquo corpore in dyonisiano monasterio terrę cōmendato. Eius mortis cōscios fuisse petrū cathalaunēsem epm & radulphū praerū in regio senatu aduocatum creditū est. Sed radulphus innocens inuentus est.

Philippi morientis ad filios pia oratio.

At philippus priusq̄ mortē obiret: filios tris (quos superstites sibi relinquebat) ad se aduocans ad maiorē natu cōuersus: Ludouice inquit regnaui hactenus: plurimis vectigalibꝰ & tributis meum populum vexans: nec michi satis curę fuit monetam cudere quæ legitimi pōderis esset. Eam ob rē multorū in me odia concitaui. Ecce post me regnaturus es: miserere patris animę: & quę perperā a me gesta sunt ipse emēdes. Deo satis meo nomine fac: de iis quę tibi relinquo: & hierosolimitano me voto absoluas. Vos quoq̧ filii seruate sinceram inter vos charitatē. His a philippo pulchro pro tēporis angustia breuissime dictis: cum dauidis versiculum. In manus tuas dn̄e commēdo spiritum meū religiose pronunciat: animā efflauit. mense nouembri pridie diui andreę anno christiani natalis. M.ccc.decimotertio. Huic philippo quinq̧ liberos iohāna vxor peperit: Ludouicū hutinū: Philippū pictauorū comitē: Carolū marchiæ principem: filiā quā infantem mors abstulit: & alterā ysabellam quā edouardo anglorū regi pater philippus matrimonio iunxit.

Post philippi mortem filii eius de patris thesauris solliciti cũ nihil eris inuenissent (ferrico pinquigniaco maxime hortãte) enguerrannũ in arcem lupare parisii conjectum rationem administrati a se regni ponere compellunt. At cum bonã thesauri partem carolus vallesiũ philippi fratrem habuisse enguerrannus diceret. Carolus egre id ferẽs: oẽs quibus enguerranni nomen odio habebatur excitat q̃rimoniã aduersus eũ proferre Et ne quid gratie a beniuolis enguerrãn⁹ reciperet ex lupara (cui⁹ ipse p̃fectus erat) ad templariorũ munitissimam arcẽ traducit. Ipe paucis post diebus cũ p̃ductus ad ludouicũ hutinũ esset: iohannes hannerius ad hoc a carolo valesio edoctus in presentẽ enguerrannũ hec que subscripsi crimia cumulauit. Eum quidem philippo fuisse suspectũ eam ob rem recusasse illũ ne testamenti sui p̃curationẽ gereret. Extremam in flamingos expeditionẽ suo dolo fuisse irritaꝫ ꝙ cõicato clã cũ niuernensi comite p̃silio: atq̃ ab eo receptis muneribus cõsiliũ dederit exercitũ reducendi. Cuius tñ causa grandẽ ex regno pecuniam exegerat Ea p̄terea nocte q̃ philippus obiisset mortẽ regis thesauros ex lupara alio trãstulisse retinuisse quoq̃ sibi triginta librarũ parisieñ miliaq̃ clementi romano pontifici dono danda a rege accepisset. Neq̃ rationẽ fecisse sexaginta & trecentorum pannorum quos ex naufragio quodã regis noie detinebat Celasse quoq̃ octo & quadraginta librarũ milia q̃ regi attrebates impẽdissent. Nec in re pecuniaria fraudẽ modo fecisse sed cũ ad arthesii dñam rex q̃dam que ad regiam dignitatem p̃tinebant scripsisset enguerrannũ suis adiectis litteris repugnantia scripsisse: pollicitũ eaꝫ omni incõmodo eximere: atq̃ ab ea.xv. librarũ mulctã dono habuisse quã a cameracẽsibus si rex decreuisset acceptura erat: eã nichilominus pecuniã sua auctoritate enguerrannum a cameracensibus exegisse. Et cũ regiũ apud parisios palatiũ exedificandũ recepisset p̃ter decẽ milia librarũ que illi philippus tribuerat domos q̃ proxime palatiũ ciuiũ erant vsurpasse: p̃stituta possessorib⁹ ãnua pẽsione q̃ ad illũ quotannis peruenire. Cõmisisse insup in priuatos quosdam inexplebilis auaricie flagitia atq̃ ita regios q̃ fisco preerant ministros & questores sibi deuinxisse vt sine eius syngrapho regiis iussionibus nõ obtẽperent. His aliisq̃ ab hannerio palã expositis nulla enguerranno se purgandi potestas fuit. Erat aũt illi vxor q̃ liberandi eius causa postq̃ multa frustra tẽtasset ad magiã & diuinatiões se cõuertit: pauioto quodã malefico & cauda mulier ad id facin⁹ opẽ ferẽtib⁹. Itaq̃ cerea q̃dã simulachra ad regis & caroli valesieñ. formã demonia arte cõficiũt q̃ lãguẽtiũ speciẽ p̃ se ferrẽt ad quorũ similitudinẽ (nisi male sors p̃dita fuisset) rex: & ipe carol⁹ cõficiẽdi macie sensim erãt & definita ad tps morte cõsumẽdi. Cognito maleficio rex toti⁹ negocii cẽsurã carolo p̃mittit. Qui mox accitis q̃busdã magne auctoritatis p̃cerib⁹ enguerrãnũ i supmo patibuli parisieñ. tigno strãgulari impat. Pauiotũ par suppliciũ excepit: p̃terq̃ ꝙ infra enguerrãnũ ad inferiorem trabẽ illaqueat⁹ ẽ. Claudã flãma cõsumpsit. Vxor auteꝫ enguerranni atq̃ eius soror de canteleu in carcerẽ cõiecti sũt. Eodeꝫ tẽpore ludouicus niuernẽsis & iohannes namurcus regis beniuolentiã meruerũt reb⁹ ad flãdrẽses spectantibus cõpositis. Quarũ gratia robert⁹ comes flandrensiũ cũ ad regem die cõstituto non venisset: reiectis excusationibus quas per sistercii abbatẽ & quosdam ad id missos procuratores pretendebat contumax dictus est & in rebelliũ numero habitus. Per id tempus quattuor venefice mulieres cum parato veneno deprehense igne cremantur: quarum opera cathalaunẽsis antistes predecessor eius petri litigu iaci quẽ in custodia h abitum supra memoraui: fuerat interemptus. Quem in-

Enguerrann⁹ rationẽ regni administrati ponere cogit

Capita accusatiõis ẽguerrãni.

Enguerranni vxor.

Enguerrann⁹ suspẽditur patibulo

sequente tempore ludouicus sede pontificia amotum relegauit: instituto eidem successore stephano caroli valesiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater francia expulerat. Tētauit ludouicus annua tributa q̄ ludouicus pulcher ampliora fecerat colligere. Sed cōuenientes campani/burgūdi/veromandi/ arthesii/ambiani/ bellouaci/pōtiuiaci/forestani/altissiodorenses/& aliquot alii populi/ campaniæ comite autore/cōiurāt se id nō ꝓmissuros. Propterea ludouicus carolū valesiū mittit/qui futurę seditioni bonis ꝓmissis occurrat/& placet dissidentes. Fecerat idē philippus pulcher aureas coronas tris: gēmis multi precii ornatas. Eas ludouic⁹ hutinus ī cœnobiū diui dyonisii transtulit: vt ad coronādos deinceps reges reginasq̧ reponerētur. Quas matheus abbas & eius monasterii cœnobitæ receptas seruare chirographis datis cōpromiserūt. In rebellione ꝑsistētibus flamingis bellū indixit. Sed ad lisam fluuiū cū admouisset tātis ymbribus terra q̄ palustris est: emollita est: vt eq genuū tenus in luto cōtinēter essent: nec cōmeatus īportari ad castra nisi magno labore poterat: ita vt singulis vini doliis vehendis triginta vix equi sufficerēt. Quę res cū quotidianas difficultates militi afferret: regē adduxit bello abstinere: & cū tentoria & belli īpedimenta ꝓpter luti iniquitatē educi potestas nō fuit: cuncta magno suo dāno miles cremauit. Secuta est hanc aduersitatē annonę incredibilis caritas. Deinde fames & mox pestilētia. Visusq̧ est cometes crinitus. Ipse insup ludouicus apud vicennas defunctus est: relicta grauida clementia vxore roberti siciliēsis nepte. Hic ludouicus instituit parlamenti curiā parisii stabilem esse & loco non moueri: ne litigatores crebris circuitionibus grauarentur. Per hoc interregnū philippus ludouici frater pictauorū comes omniū procerum consensu regni administratione suscepta francorum & nauarrę se rectorē appellauit. Ad quem venientibus flamingorū legatis: pax inter eū & robertum flandrensem comitē conuenit quæ litteris mandata flamingorum sigillis firmata est. Per idem tempus clementia quā moriens philippus grauidam reliquerat filium iohannem parit paucorum dierum regem. Quo defuncto philippus ex rectore rex appellatus est. Reclamante burgundorum duce q̧ diceret non ad philippū: sed ad ludouici defuncti regis filiā regna patris pertinere: quæ res difficiles postea controuersias frācorū quieti inuexit: dicētibus plurimis regni hæredes filias esse nō posse. Burgundū tamē philippus in suas partes allicit: data ei grandiore natu filia vxore. Et cum alias tris filias rex haberet vnā niuernensis comitis filio: secundam dalphino viennensi collocat. Interim cum pacis conditiones flamingi non reciperent: nec pontificis romani decreto assentirentur: inducias philippus ꝓrogauit. Misso deinde a pontifice iohanne vigesimosecundo in frāciā ioseranno cardinali qui flamingos philippo conciliaret: cū tornacum peruenisset: gentis peruicaciā inconstantiāq̧ veritus per loci episcopum nunciare illis iubet se pacis causa tornaci esse: ad eū se conferant dū de concordia agere licet. Missis qui hęc flamingis exponerēt duobus ex minorū ordine fratribus inter quos petrus de palude fuit robertus comes eos in vinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gandauensibus plebe excitata insulā oppugnare cōstituerat. At vbi ad lisam flumē vētum est: conuersus in comitē populus. Nos inquiunt illustris comes inducias quæ tibi cum rege iuratę sunt seruare promisimus. Ideo te nō sequi ad bellum in animo est. Destitut⁹ igitur comes exercitu: legato audientior fuit. Nā tornacū se contulit: vbi regii oratores se continebant. Promisit comes primo vere parisiū ad regem cōcedere: fideq̧ præstare & cætera cōfirmare quæ in conditionibus pacis cōuenerāt.

Iudei in franciam reducti.

Ludouic⁹ hutinus moritur

Clementia ludouici hutini vxor.

Philippus lōgus rex

Comes flandrie rebellis.

Sed cum dies conuentionis successisset. per nuncios excusatum se facere falsis argumentis conatus est. Instante tamen legato anno salutis. M.cccxx. Robertus & flamingorum procuratores in philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionib⁹ cum ad cōstitutum diem ageretur firmare conuenta comes recusauit nisi tria sibi oppida insulam bethuniam & duacum quę rex occupabat redderentur: que & ipe enguerrannus marigmagnus philippi pulchri olim negociorum gestor: regio nomine facere promisisset. Nam inter pacis leges que illo tempore dicte erant adiectum extitit flandrie comitem debere regi duodecim milia librarum annui prouentus intra francie regnum constituere quod quandoquidem comes nō compleret ea quę supra dixi oppida philippus pulcher memorati prouētus loco possederat Que cū relinquere rex nollet: comes festinanter re īfecta digreditur. Sed a procuratorib⁹ flamige gentis reuocatus: propositam prius pacem admisit: roborauitq̧. Dum hęc difficili negocio aguntur: ouium quidem pastores admoniti celesti vt ipse asseuerabant oraculo in siriam religionis christiane causa profecturos se iactabāt. Qui postq̄ magno numero aucti sunt: latrūculis non dissimiles cum prędas agerent carcassonam vsq̧ progressi ab incolis grege facto dissipati aufugerunt compluribus interfectis & paribulo stragulatis. Afflicti quoq̧ leprosi qui iudeorum hortatu susceptum ab eis venenum puteis p omnē franciā īfundere coniurassent: vt qui inde in potū haurirent aut interirent aut elephantie virus inciderent. Itaq̧ farmacum sanguine & lotio humano herbisq̧ quibusdam letiferis confectum panno inuoluentes in puteos dimittebant lapide adhibeto vt ad que fundum cito deferretur. Id cum ī prouincia narbonensi a leprosis factum Philippus accepit veneficosq̧ omnes flammis fuisse punitos inquiri per reliquū regnum leprosos iubet. quos de crimine cōfessos vna cum plerisq̧ iudeis vindex flamma corripuit. Fuisse per id tempus ꝯstat iudeos quadraginta vitriaci ob id ipm in custodia habitos mirabile in sese facinus perpetrasse. Nam cum se morti addictos iam minime dubitarent duos ex eorum numero delegerunt qui eos occiderunt: ne christianorum manibus sumerent supplicium. Vetustissimus illorū atq̧ iunior execrabile ministeriū exequuntur. Omnibus īteremptis cum duo tātū homicidii autores supessent senior iuniorem orat se necet. Ille seniore occiso cū se solū videt direpto auro quod apud iteremptos erat fune ex defectis lintheis facto per fenestrā se dimisit. Sed & corporis atq̧ auri grauitate fune q̄ se deorsum mittebat dissoluta in fossam delapsus crus fregit atq̧ ita in fossa ꝓcūbens deprehensus est & vltimo supplicio affectus iudeorū autē cadauera cremata sunt. Cogitauit etiam philippus mensurarum genera q̄ p franciā plurima erant: vlnam quoq̧ & monetā ad vnam speciē formāq̧ perducere. Sed valitudinarius factus institutū nō expleuit. Nam & quartana febri diutissime vexat⁹ tandē alui profluuio apud fontem blandi interiit. Corporis eius partes tres facte sunt. Cor minores intestina predicatores apud se partiū terre ꝯdiderunt corpus ad sanctū dyonisium elatum est. Anno dñice pietatis M.cccxxi. Post enim diui ludouici mortem qui ab ipsis mendicantium fratrum ordinibus litteras didicerat consuetudinem fecerāt ꝑdicatores atq̧ minores cum integrum regū cadauer habere non possent intestinorum sibi partes ad sepulturā vendicare. Insurrexit per idē tempus iohannes de polliaco natione picardus asseuerās eos qui mendicantibus religiosis peccata confitētur oportere eadem suis plebanis presbyteris rursus enarrare. Qui iohannes iohannis xxii. papę iudicio aliter sentire & docere damnatus est.

Pastores.

Leprosi

Iudeorū īfelix pertinacia.

Iohannes de polliaco

Eiusdem compendii Liber octauus.

Hilippo sine liberis defuncto: Carolus eius frater marchiæ comes successit. Hic cum Blancham mahildis filiam desponsasset: eam a se dimittere cogitauit. Mahildis enim Blanchæ mater carolum ex baptismi lauachro susceperat q̄obrē ecclesiastica lege filiam habere vxorem prohibebatur. Consultus ad eam rem pontifex romanus diffinit nuptias (nisi aliqua dispensatio præcessisset) esse incestas. Mortuo p hos dies Roberto flandrensi: quæstio de legitimo successore apud parlamenti iudices versabatur: cōtendente maxime ludouico niuernensi proximū se hæredem esse. Qua spe fretus cum parisiū se contulisset: proceres qui cū eo ex flandria erant contra regias constitutiones ad fidei sacramentū admisit. Ob quā causam in arcem luparā mittitur asseruandus. Sed non multo post cū heres a iudicibus esset declaratus absoluit: regiq̄ fidelitatis iusiurandū exhibet atq̄ in flandriā se recepit. Erat eodē tempore in aquitania iordanus insulanus nobilis quidē & in primis potēs: cui ob insignē eius potentiam iohannes vigesimussecundus pontifex romanus matrem matrimonio iunxerat. Sed moribus cū esset ferox rapinisq̄ atq̄ homicidiis dehonestabatur ob quæ flagitia primo ad regē delatus: cum amicorum præsidio veniā impetrasset: criminibus non abstinuit. Sed ministrum quendam regium (quem seruientem vulgus vocat) virga qua ad officiū seruiens de more vtebatur: trucidauit. Vocatus ergo ad carolum multis armatis stipatus veniēs: post legitimas accusationes & commissorum a iordano argumenta: iudicio parlamentei senatus ad patibulum tractus ab altiore furcarum tigno pependit. Exactis post hęc paucis mēsibus mortua apud argimontem maria caroli vxore bohemorum regis sorore iohannā ebroicen. comitis filiam ex dispensatione pontificis q̄ eius consobrina esset: sibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab hugone mompesaco ex huiusmodi causa bellum insurgit Mompesacus in loco qui regis erat propugnaculum munitissimum extruxit: idq̄ ad anglum regem pertinere contendebat Lite ab arbitris discussa: rex presidium ꝓpugnaculo imponit. Quod postea mompesacus auxiliante aquitaniæ marescallo: occisis qui in eo erant custodibus recuperat. Quā iniuriā non æquo animo ferens carolus ne in re sua iudex esset: anglum regem per nūcios monet: mompesacum castiget: & de iniuriis satisfaciat. Deputat anglus fratrem suum aymerū: data potestate controuersiam componendi. Qui ad carolum proficiscens omnia pro regis voluntate diffinit. Igitur rex misso cum anglis iudicibus in aquitaniā iohanne darblao qui eius nomine satis de iniuriis factionem exciperet: postq̄ ad primos aquitaniæ fines ventum est: Et tu iohannes inquiunt angli: si capiti tuo parcis: in franciam reuertere. Quo verbo iohannes dolum intelligens: regi nunciat iudicum perfidiam. Qua cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciam ad sibi editam diem rex anglus non venisset: aquitaniam ad fiscum rediisse: Carolum valesium cum exercitu qui regionem vendicet mittit. Is agenum vrbem petens: eam dedentibus sese sponte ciuibus capit: infensi enim aymero erant propter pecuniā quam ab eis supra paucos dies exegerat & propter speciosissimæ cuiusdā puellæ stuprum quam ille abduxisset. Profectus deinde riolam carolus vbi aymerus se receperat: cum militem propius admouisset: eruptione ab oppidanis facta francos cedere coegerūt: occiso sancti florentini domino. Cuius mortem vindicaturus carolus: extructis machinis atq̄

Quæstio de comitatu flādrensi.

Iordanus ioānis pape. xxii. matrē accepit vxorem.

Iordanus insignis aqtanus patibulo appenditur.

Belli causa in aquitania

Aymerus neq̄ anglus

ligneis tabulatis ad muros admotis:oppugnare locum mandat.Pugnabat enim fra
cus ex ipsis tabulatis conserta manu aduersus hostem ita vt desperata prope salute
de pace ad carolum nuncio hostis miserit.Contentus se atq; locum carolo permit
tere modo liceat iis sedes non mutare qui & manere & regi franco fidem iurare ve
lint:reliquis angli partes sequi volentibus saluis suis fortunis abire. His conditiõi-
bus propositis aymerus relictis apud Carolum valesium obsidibus viris proceribꝰ
in angliam ad regem ire permittitur qui regis sententiam de legibus pacis exquirat.

At cum non reuerteretur aymerus:riolla carolo deditur:& mompesacus diruit
restituitq; propugnaculum quod hostis deiecerat. Riolla recepta reliqua aqui-
tania preter burdegalam baionam & sanctum seuerum carolo obtemperat. Non
intercedentibus post hec multis diebus regina anglię ysabella caroli regis soror in
franciam veniens inducias a fratre obtinet(spe vt ipsa dicebat)componende firmi-
oris pacis atq; interim ad virum suum regem mittit Qui pollicitus post paucos di-
es bellouacum conuenire:sibiq; franco regi debitam ob aquitanie principatum fidẽ
prestare per nuncios filio edouardo qui cum regina venerat omnem aquitaniã at-
tribuit.Qua ex patris dono recepta edouardus ĩ verba regis franci iurat & vt est in
verbo gallico homagium exhibet.At regina edouardi mater:cum aliquot dies ĩ frã
cia mansisset:timens ne viro suspecta haberetur in angliam reuerti instituit.Id post
q̃ resciuit rex anglus singulis portubus custodibus appositis mandat reginã ingre
di angliam prohibebant:atq; vt nequitiam dissimulet romanum pontificem p lega
tos orat carolum francie regem moneat ysabellã ad se remittere Quod vbi ysabel
la resciuit:Illa nichilominus accersito iohanne hannonio Guillermi comitis hanno
nie fratre strennuo equite qui trecentos miles in potestate habebat in angliam na-
uigat.Et quoad maxime potuit plerosq; sibi ex anglis cõsiliat exhibens illis edouar
dum filium vt illum quasi futurum aliquando regem vererentur Nec destitit quo-
quouersum rex anglus iret eodem se recipere Quam cuꝫ pertinax maritus nullo pa
cto audiret:proceres indignati arma in eum mouent:a quibus egre se tutatus ãglus
ad gallias insulam se recepit:Captus est hugo dispensarius apud br estuꝫ.Cuius cõ
silio rex vxorem non admittebat.Captoq; paulopost rege anglo conuenientibus
londoniis proceribus repudiato patre edouardum filium regni dyademate insigni
unt.Anno christiane salutis millesimo trecentesimo vigesimosexto.Iohannem ve-
ro dispensarium post euulsa illi intestina & se inspiciente cremata capite pugniunt
Carolum autem pulchrum anno insequente apud vincennas morbo extenuatum
mors assumpsit.Impositusq; est regio sepulchro in sancti dyonisii ede. Anno salu-
tis.ccc.xxvii.supra mille.

Post huius obitum cum iohanna eius vxor grauida esset:disceptatio inter p
ceres insurrexit quis interim dum regine partus expectatur regni administra-
tionem gereret. Duo erant qui id sibi iure deberi predicabant. Philippus va
lesius & edouardus tertius ex maria Philippi pulchri filia natus. Philippo ma-
xime suffragabatur q͂ ipse masculino gradu carolo pulchro proximus haberetur.

Edouardo autem si quod ad hanc rem ius pertineret id a fœmina esse quæ nul
lo tempore visa est francorum imperium moderari. His rationibus valesius ad
ministrando regno preficitur. De nauarre regno contendentibus plurimis nichil
tunc diffiniri potuit.Quæ res quia ad eam quam percurrimus hystoriam cõduce-
re minime videtur illam pretereo. per id tempꝰ de petro remo supplicium sumptũ

Regina ãglie cum filio Edouardo in franciã venit.

est q regium pecuniam male administrasset. Et iohanna regina quam grauidam carolus pulcher moriens reliquerat apud vicennas filiaz enixa est. Quam obrē philipppus valesius ex regente rex appellatus est:& a Guillermo remorum archipresule vna cum vxore regina coronatus. Inde parisios repetens: cum secum reputaret q̄ pui caces flamingi & in se & in Ludouicum eorum comitem persisterent: capto a p̄ceribus consilio grandē exercitum in eos ducit. Ad casletum autem cuz peruenisset flamingi flocci Philippum habentes gallum ex ligneo panno cū his verbis effigiāt Cum hic gallus resonabit rex repertus casletum occupabit Philippum enim repertum appellabant: arbitrantes illum non legibus factum regem. Hanc galli effigiem in edito loco Philippo illudentes constituunt. Quod factum magne calamitatis cā flamingis fuit. Nam ex eo tempore Philippus cogitationem suam ad eorum internicionem vertit. Itaq3 accito roberto flandrensi eum cum ducentis instructis militibus ad sanctum audomarum mittit: qui flamingos ne dilaberētur diligenter obseruet. Iubet rursus Ludouicum flandriæ comitem: insulam cum copiis proficisci: qui flamingis si quippiam molirentur obstaret. Animaduerso tam instructo apparatu flamingi nobilitate destituti cum nullos idoneos prefectos haberent: trifariaz se diuiserunt: furnenses; & brugenses plebeios cum pourpringis ad casletum ire iubent Brugensibus atq3 franconiis mandatum est tornacum versus mouere. Iprenses & curtracii insule partes recipiunt Philippus vero ad nouam fossam reliquum exercitum continebat. Quam in decem acies distribuit: prime marescalli & balestariorum prefecti prefuerunt. Secūdā duxit alenconii dux. Tertia magistro hospitalarii ordinis obtigit. Quartam galterus de castilione conestabilis accepit. In quinta ipse rex erat quem nauarrorum rex cum lotharingie & barri ducibus comitabatur. Sextæ ductor burgundie dux fuit. Dalphino vienneñ. septima attributa est. Octauæ præfuit hannonie princeps. Nonam britonum dux administrauit. Postreme imperabat robertus arthesiensis. Ad hunc tam instructum exercitum borboniorum dux postera die quattuordecim militaribus signis stipatus accessit. Hec cum in amplissima valle constituuntur flamingi constitutis ad quasletum edito loco castris: vñ frācorum acies despicere poterant ita suos instruunt vt a francis videri ipsi possent. Postq̄ nullam pugnandi potestatem fecissent: Philippus paulo propius incedere suos iubet: vt a monte quos se tuebatur hostem deduceret Postq̄ id parum conducere intelligit marescallos vltra quasletum cum copiis mittit: qui omnia late & perderent & cremarent. Sed neq3 hoc accepto damno: flamingi loco se mouerunt. Reuersis ab incursionibus marescallis: cum ex labore se curare statuissent: nostri segnius agere cœperunt neq3 excubias adhibēt. Sed proceres palantes per tentoria aleā ludebant ad lusibus animum relaxabant: rege in tabernaculo suo cum paucis cubicularíis & duobus diui dominici ordinis fratribus agente. Quibus ab hoste vigilāter animaduersis: tribus sub vesperam aciebus relicto monte in nostros ire festināt Iamq3 infesti aderant: cum a nostris sublato clamore pars sanctum audomaruz versus fugam parabat. Nec moratur hostis regis tabernaculum appetere fecissetq3 nisi a marescallis contra occurrentibus fuissent impediti. Per hanc moram reliquus exercitus armis resumptis acrem pugnam instaurat atq3 interim rex suis ad se propere venientibus in hostes fertur. precedente milone de noiers auriflamme signifero: pugnatum est ab alterutris acerrime. Sed cedentibus tandem flamingis: francus victor extitit: paucis desideratis. Et flamingis autem octingenti supra decem & noue

Bellū in flamigos

Acies a philippo valesio ordinate.

Vide franeorum icuriam

Famingi regē inuadunt

milia cecidisse referuntur. Qui vero ex prælio fuga dilapsi erant cum se in agro sepibus vndiq; vallato recepissent: a comite hannoniæ qui in casleto mõte considebat aspecti: primo quidem ferocissime restiterunt. Deinde fracti nostrorum incursu omnes occisi sunt. Post partam victoriam quarto die Philippus mouens receptis in fidem oppidis quæ ad oram maritimam sunt: ypras contendit & sponte deditam recepit supplicio affectis quibusdam defectionis auctoribus atq; armis a ciuib⁹ datis. Campana præterea quæ in edita turre pendebat ad plebem repente concitandã desecta est. Dum hæc a Philippo geruntur brugenses qui tornaci fines aduersus eorum comitem Ludouicum obseruabant: audita suorum clade comitis se potestati permisere: quos ad Philippum deductos partim rex morte affici: partim in exilium agi mandat. Atq; ita flamingis decem kalẽdas septembres. Anno christi millesimo trecentesimo vigesimooctauo subactis Philippus Ludouicum comitem in flandriam restituit. His eum verbis admonens. Age inquit Ludouice cautior deinceps esto: ne per iniustitiam principatu exclusus nostram opem rursus implores. Cuius verbi recordatus comes postq̃ in flandriam venit: ad decem hominu₃ milia eoru₃ qui rebellionis participes extitissent interemit. In quem cũ guillermus canus ex brugis ad brabantinum ducem euadens: aduersus comitem auxilium petit: Ad Philippum perductus: manibus abscissis in rotam primum more patrio surrigitur: deinde patibulo appenditur. Nondum de aquitania edouardus debita Philippo iuramenta præstiterat. Ideo misso in angliam iohanne fiscani abbate edouardum Philippus monet secundum feudi leges fidem exhibeat. At legatos anglus ad se nõ admisit. Sed a matre eius regina responso accepto: ad philippũ legati redierũt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatium episcopum & baronẽ de craone in aquitaniã legat: qui regionis prouentus sub regis potestate reponãt. Atq; interim in angliam secundo mittit: dicem Edouardo dicere: ea lege si venire negligeret: dicendum ius nichilominus aduersus eum esse. Venit tandem edouardus atq; apud ambianos quo se philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pontiuiaco terras possidebat præstitit. De his autẽ quas a Carolo vallesio Philippi patre ablatas sibi fuisse dicebat iudicium parlamentei senatus exposceret. Eadem tempestate Philippus animo voluens q̃ procliues ad seditionem flamingi semper extitissent: misso iohanne abrinceñ. antistite portas yprensis oppidi atq; curtraci & aliarũ quarundam artium munitiones dirui confestim iubet. Per eosdem dies robertus artheſieñ. aduersus mathildem ob arthesii principatum in iudicio contendebat: nitebaturq; comitatum ipsum paterno iure vendicare: q̃q̃ parlamenti decreto mathildi fuisset addictus. Sed aduersus decretũ robertus litteras recenter inuentas exhibebat quibus se terræ ipsius hærede₃ asserebat. Litteris penes regem depositis: mathildis diligenter explorat vnde syngraphum emanasset. Compertum est id a fœmina nobili ex bethunieñ. agro quam robertus in delitiis habebat fuisse sequenti calliditate inuentum. Erat attrebati ciuis potens qui annuum ex comitatu arthesii prouẽtum emptionis lege sibi quoad viueret tantũ comparauerat: eiusq; emptionis syngraphum patris erat roberti sigillo firmatum. Ciue mortuo fœmina ex hæredibus litteras recuperat: vtpote quæ nullius momenti hæredib⁹ essent. Litteris receptis sigillum calenti ferro detrahit: atq; alteris quæ ad causam roberti pertinerent confectis vetus sigillum agglutinat: easq; ad robertum deferens se illas domi forte fortuna repperisse ait. Fraude cognita per eum qui syngraphum scripserat: Philippus ro

Philippus flandriæ comitẽ alloquitur.

Guillerm⁹ canus patibulo afficitur

Edouardus

Edouardus fidẽ Philippo prestat

Robertus artheſieñ

Mulieris astutia

bertus ad se vocatū hortatur a lite desistat: sibi sine ambiguitate constare adulterinum syngraphum esse. At Robertus mali prepositi tenax regem nō exaudit. Quā obrem philippus syngraphum ad iudices mittit: & fœminam apprehendi iubet. Quæ tormentis expressa veritate igne consumpta est in eo loco qui porcorum mercatur a parisiis appellatur. Eisdem diebus querimonia aduersus clerus exoritur quem ditione sua abuti pleriq; palam testabantur. Eius rei causa conuocato consilio. cum de ordinādis legibus ageretur regina visa est cognari ab ecclesiasticis iurisditionem abrogare. Quod postq̄ philippus cognouit: non inquit vt clero quicq̄ detrahatur hec contio habita est. Non enim modo non auferre ecclesiis sua iura: sed ea ampliare in animo est: satis esto errata emendare. Sed de roberto arthesieñ. reliqua persequamur. Prohibitus Robertus captam ob arthesium litem producere. quia femine supplicium grauius iusto ferebat regi detractare veritus non est. Et cū obloquenti dies ad iudicium dictus esset: venire contemnens me inquit autore philippus rex institutus est & me quoq; autore regno depelletur atq; ita irritat⁹ equos quos formosissimos habebat cū omni thesauro burdegalam misit Moxq; in angliam omnia traduci iubet. Ipsa ad Guillermum hannonie comitem primum inde ad brabantinum ducem consobrinum eius festinanter contendit Hic autem brabantinus Guillermi hannonieñ. filiam vxorem filio suo accipere instituerat: Quod Philippus sagacissime intelligens cum maxime sciret Guillermum ipsum alias suas filias magnis principibus colloquasse & inde sibi & potentiam & auctoritatem cōparasse: veritus ne accessione ducis brabantini incrementum acciperet presertim in eo tempore cum edouardus bellum in francos parare nunciabatur brabantinum ad se venire compendium erat quo bohemus rex & iohannes hannonieñ. & iuliaci comes atq; leodiensis antistes conuenerunt. Quibus cū amicicia iuncta philipp⁹ brabantino seorsum assumpto monstrat eas nuptias quas de guillermi filia institutu erat inferiores dignitate sui generis esse habere se filiam quam filio dare si non abnuat velit. His philippi verbis persuasus brabantinus: discedentibus a rege aliis principibus apud Philippum mansit. Ea re cognita Robertus brabantiā deserens namurcum prefectus est. Qui postea ad contumaciam regno interdictus est & bona eius publicata. Et his item diebus Ludouico claromontano comiti rex concessit vt qui dominus borbonii appellabatur ducatus dignitatem assumeret Ad hunc modum borboniorum ducatus initium accepit. Per idem tempus iohannes normānorum dux Philippi primogenitus apud meldunum bohemorum regis filiā vxorem duxit. Quo item die brabantini ducis filio maria Philippi filia nupsit. Nuptiis celebratis conuentu multorum sacerdotum atq; procerum Parisiis congregato philippus expeditionem se ad hierosolymam ducturū proponit. & Iohanni filio. xiiii. annum agenti regni curam mandaturum: ideo orare eos qui aderant: filio obtemperarent & si in ea expeditione moreretur: fidem erga illum seruarent. Iureiurando pro philippi voluntate recepto consilium rex dimittit. Interiectis inde paucis admodum diebus: Radulphum augi id est deu comitem: & beluacorum pontificem ad edouardum proficisci mandat sciscitatum si ad eam quam in syriam expeditionē parat socium se coniungeret. Quibus edouardus respondet mirari se Philippum longinquam profiteri militiam qui de aquitania id quod ambianis promiserat. non absoluisset: oportere quidem illum erga se conuentorum fidem seruare qua expleta se ad expeditionem philippo paratiorem fore. Verum q̄uis ad hunc mo

Nota contra nouas reformationes.

Regis calliditas.

Borbonii comitat⁹ Roberti arthesiēsis bōa publicāt.

dum oratores a se dimisisset:tamen postq̄ aduersus scotos autore Edouardo balliolo bello decertasset:cantuariȩ archiepiscopum cum Philippo montisacuti & gaufrido scorpo ad philippum legat.Qui initio cum ad regem accessissent:paruз comiter habiti:suæ legationis exordia apud comitem deu:& Petrū rogerium rothomagorum archipræsulem/mareschallumq̧ trecensem fecere.Causa quamobrem venissent exposita: ad regem perducti oratores pacem cum philippo firmant. Sed discedentibus a rege in sua diuersoria anglis : mox Philippus eos ad se reuocare iubet. Venientibus rex ait. eam cum illis pacem iniuisse: cuius scoti participes habeantur: q̄q̄ de illis nulla prius oratio habita sit. Hanc angli conditionem cum se admittere non posse respondissent:in angliam abierunt.Eius legationis relatione Edouardo facta: excandens anglus iurat se prius omnem scotiam perditurum: q̄ ea se pacis lege teneri. Anno eodem nundinis in agro sancti dyonisii existentibus : repentinus ignis in merces exarsit quo lenditum id est vt supra interpretatus sum edictum conflagrauit. Hugo quoq̧ crussiacus parisiensis prætor:& deinde parlamenteus præses ex burgundia oriundus:ob corruptū a se iudicium pœnas luit.Patibulo suspensus.xii. kalendas Augusti anno dominicæ passionis millesimo trecentesimo trigesimosexto. Et regina in puerperio apud vicennas decumbente: quæ Philippum pepererat:tanto fulgure atq̧ tonitru aer inhorruit:vt pars cubiculi vbi regina incolebat deciderit:& cortinæ cōtritæ sint.Ingentes arbores suis sedibus euulsæ & plerīq̧ homines trucidati . Per hanc tempestatem Edouardus exulceratum animū gerens ob dirutam apud xantonas arcem:aliaq̧ sibi subrepta loca:per nuncios a philippo petit ea omnia restitui. De qua re & si crebre vltro citroq̧ legationes intercessernt: impediente maxime carolo valesio nulla concordiæ via fuit. Vnde animatis ad bellum regibus: edouardus animaduertens Philippum scotorum partes sequi cum ludouico bauaro amicitiam init/atq̧ armis se q̄maxime potest instruit. At cōtra Philippus controuersiam quæ burgundo duci aduersus Iohannem cabilonensem ob salinarum fontem erat sedat. Quo tempore cometes apparuit ignitissimus futurorum quæ superuentura erant & astronomi pronosticabantur index. Naз & ab anglis incursiones plurimæ atq̧ incendia facta fuere. Nec minus in anglos franci grassati sunt occupatis in vasconia pleris q̧ locis : incensis quoq̧ in anglia duce Nicholao bucheto nonnullis villis ad maris oram. Nec prætermittit Edouardus cum flamingis societatem iungere repugnante magnopere eorum comite: Philippo insuper rege dissuadente. Sed erat gandaui Iacobus arteuella plebeio genere ortus:& q̄ seruili ministerio Carolo valesio aliquando seruierat. Hunc cum astutus esset & ingenio polleret: Edouardus auctoritatem illi apud gandenses comparat:ita vt non parui intra paucos dies fuerit æstimatus. Nactus ergo nomē Iacobus arteuella gandensibus q̄ necessaria illis esset anglorum communio ostendit . Flamingos omnes lanificio deditos esse dicens:qui (nisi ex āglia) lanas nullas haberent:ideo operæprecium illis esse Edouardi partes sequi.hac oratione persuasis Gandensibus ipse brugas petit satellite multo stipatus. Deinde ypras atq̧ alia maritimæ ore oppida persuadens ab omnibus magna lætitia exceptus est.Postea autem conuentu Gādaui facto coniurant omnes bellum cum Edouardo gerere . Atq̧ ita omnes qui exulabāt ad se reuocarunt:coacta nobilitate obsides dare ne secus ac iuratum erat quippiam moliretur. Ea factione comperta comes gādauum se contulit : si forte reducere ad meliorem mentem flamingos posset. Qui venientē comitem apud se distinent. Sed

Punit⁹ iudex corruptus pecunia

Cometa.

Bellū exarsit inter francos atq̧ anglos Iacobus arteuella.

Flamingorū coniuratio

dolo dolum comes eludit. Exactis paucis diebus facti se pœnitere & eoru3 sentētiam sequi simulat: & recepta qua vtebatur veste cœpit inter illos perfamiliariter cōuersari. Tandem bonam apud illos oppinionem assecutus: insigniores fœminas ad conuiuium accepit Post delicatissimas epulas cum locatū lusumq3 esset: comes venatum ire simulans Gandauo egreditur cum canum rapaciumq3 volucrum turba Atq3 hoc pacto dum querendis vel ardeis vel feris quisq3 studet: ipe cum paucis se surripiens ad Philippum venit. Cuius aduentu letificatus rex: aliquot ex flamingis factionis autoribus sacris & communione christianorum pontificis romani auctoritate interdicere facit: missis qui sententiam exequeretur siluanectēn. episcopo & guidone castrensi dyonisiano abbate. Hęc quę de comite scribo frossardus gesta esse tradit obsidente caliseum Edouardo. Qui ysabellam filiam comiti desponsare adnitentibus flamingis curauerat. Sed comes cum eas nuptias egre admitteret: qa eius pater fuisset ab anglis interemptus: Gandauo abire ad Philippum sollicite laborauit. Dum hęc a Philippo geruntur: Edouardus in brabantiam atq3 inde in alemanniam cum vxore sua hannoniēn. comitis filia se confert: vbi contracta cu3 ludouico bauaro pseudo imperatore atq3 excommunicato societate: ludouici vicarius constituitur vt nominis amplitudine theutones ad sese alliceret. Quorum magnum numerum proposito stipendo comparauit. Nec philippo cura defuit se suosq3 aduersus imminentem hostem instruendi sed collecto ingenti exercitu: ad ambianos castra metatus est. Vbi postq̄ longo satis tempore concedisset cognito q̄ edouardus apud alemannos delitiis vacaret pręsidiis per munitiores vrbes depositis reliquum exercitum dimittit. Visus est p id tempus sub minore versa alter cometes sine vllo splendore perpallidus. Et franci nauali pugna duas ex Edouardi classe onerarias naues non sine suorum cede capiunt. Que cum multis variisq3 opibus cumulate essent magno francis commodo extitere. Hautona quoq3 anglie ī ora maris oppidū iniicientibus ignem francis conflagrauit. Et penna arx in agro agenensi excepta est: ipsi prœterea Gandenses duce iacobo arteuilla alias flandrie regiones ad defectionem sollicitant quœ cū se dicerent in francos arma non sumpturos: non inquit arteuilla in francos: sed in comitem bellum paramus qui nos & vectigalibus premit & afficit iniuriis. At Philippus prudenter coniectans que ab anglis flamingisq3 bella in eum mouerentur: vt normannos in fide contineret multis eos priuilegiis donat. & Haricurie principatum comitatus appellatione decorauit. Et eisdem diebus in Philippi potestate3 venere burgus & blauia munitissima in aquitania oppida deprehensis eudone caluomōtensi & iohanne de albreto. Contra vero ad maris littus Picardiam versus angli tramportum capiunt. Et edouardus quas numerosas diuersarum gentium copias ad quadraginta milia contraxerat in franciā mouet. Cui ad sanctum quintinum viromandiœ non contēnendum oppidum cum valido exercitu centum milium armatorum Philippus occurit. Interim tamen dum ibi tantisper se continet: dum omnes copie conuenissent anglus Terrasciam populatus est. Conuenientibus simul copiis: cum rex manu conserere inter burumfossam & flamingariam instituisset: quide3 in exercitu primores id agere dehortantur: esse veneris diem que christianis venerabilis eē solet. Militē eo die magnum iter confeci sse: neq3 equis spacium fuisse pabuli aliquid capiendi. intercedere prœterea inter se & hostem locū transitu difficilē. Igitur vtile fore si in posteram p ximam diem prelium intermittat. Hec & si inuitus audiret Philippus: prēlio tū absti

Haricuria ī comitatū erigit.

net.Interim edouardus intempeste noctis silentio: francia relicta ad theuthones in brabantiam se recepit.Quare fraudatū se rex arbitrat⁹ exercitum in franciā reduxit.

Fugit edouardus Edouardus a flamigis rex frācorum appellatur.

At flamingi comite suo deserto ad edouardū proficiscentes eū vt francorū regē ꝯsalutant in verba eius iurantes.Ea flamingorum veneratiōe letus edouard⁹ ꝙ eorum auxiliis rē ꝑclaram gesturus esset:in angliam ꝑgit pecuniā ad belli vsum coacturus.Interea terrascēses q hannoniis finitimi sunt:duce iohāne veruino hannoniam vastant aspra oppido nonnullisq; locis incensis.Hac calamitate offensus iohannes hannonię comes veruinum in prelium prouocat:die ad dimicandū dicto Qđ cū nō detractaret veruin⁹ comee aubentū q̄ francorū erat suo ꝑsidio destituta(nã ád veruinū latur⁹ opem miles ꝓfectus erat)populatur atq; incendit.Crassabat aliunde & ipse anglus &;bolonie suburbana cū aliquot nauibus cremat Diu quidem ꝑ annos tres cū oia incursionibus ꝑderentur & milites inter se leuibus tm̄ ꝑliis ꝑtenderent multis populis incōmodis grauabatur. Nā tornacenses Philippi iussu ad curtracō excurrentes numerosam pecudū & boū ꝑdā ex flandria abegerāt.At edouardus in angliam traiiciens comitē salberiensemoxone dn̄m rebus flandrensibus ꝑfecerat.Hi vt aliquo insigni facto nomē ꝑ edouardi abscētiā cōpararēt insulā obsidere ꝯstituūt.Quare accersito guillermo montisacuti qui regine apud sanctum bauonē gādaui cœnobiū puerpere custos a rege anglo fuerat deputatus Armētariā q̄ nō ꝓcul ab insula distabat & eū genuēsiū cohors tuebatur incēdunt. Inde marq̄te monasteriū adeūtes ibi cōsiliū capiūt de isula obsidendā.Mittunt ducenti eq̄tes cū salberien̄.& guillermo q insule sitū explorēt.Quorū cognito aduentu: insulenses clā bona ciuiū parte emissa duce relaio viro nobili appropinquantē oppido salberiense3 a tergo inuadūt capiūtq;:reliquis fere oib⁹ interēptis ꝑductū aūt ad regē hostē anglū in castelleto parisiorū carceri Philippus committit. Hoc malo auspicio flamingi nutantes de pace ad philippū nūcios mittūt.Verū pacis leges quas illi ꝓponebāt rex nō admisit.Relectis igitur a se nūciis:copias attrebatū ducit ꝑmisso in hānoniā filio suo iohāne q regionē popularet:q collecto ex finitimis presidiis exercitu post duras excursiones valēcenas vsq; latissime factas:cū ad scandouenum castellū dies fere.xv. in obsidione sedisset aduenīete Philippo obsessi paulopost: se & fortunis suis saluis deditionē fecere.Arce diruta ad thuinu3 q̄ arx cameracen̄. epi erat ꝑgūt:quā a richardo lymosino egregie defensam & scalde flumīe allutam philippus ꝑtinaci oppugnatiōe vexat: in que3 a bochayni presidio quod ꝓpe erat fiebant quotidiane incursiones.Nec lōga mora interfuit:ecce brabantinorum dux & gheldrensis comes & iacobus arteuella cū multa flādrensium manu ad diuersā qua philippus milite3 habebat scaldis ripā castra fecere.Ponte ad scaldē extructo freq̄ns & acris pugna fuit.Sed machinarū crebro iactu ꝑcussis muris castelli: ꝑfectus(opibus in nauē depositis atq; igne in arcem iniecto) ad alemānos nauigat. Quibuscū silēti nocte aufugit.Flagranti aūt castello miles francus succurrit incendio restīcto Inde normānie dux iohānes assumpto in societatē burgūdionū duce:hānoniā infestat: qua decursa paucis post diebus ad Philippum patrē reuertitur. Cōstituerat Philippus bouchaynū obsidere:sed audito edouardi conatu qui numerosa classe i flādriam traiicere nūciabatur: Locis hostibus finitimis præsidio imposito franciā repetiuit:ad cōparandam aduersus edouardum classem.Quā ex normānis picardisq; (ducibus mareschallis)celeriter eductam armis milite commeatuq; philippus instruit:institutis ductorib⁹ hugone quiereto:nicholao bucheto: & barbauario ma-

Salberiensis apud isulā fusus

Classis frācorum

ritimarum rerum peritissimis. Hi quadringentarum nauium classe mouentes ante sclusam flandrie communem portum constiterunt: ita vt nec anglo ingrediēdi nec flamingo egrediendi potestas esset. Hec francis agentibus Edouardus roberto arthesieñ. comitante conscensis nauibus prospero vento in conspectum france classis paulo post adnauigat. Quo animaduerso barbauarius ecce o commilitones inquit regem anglum. Qui si omnibus nauibus nos in hoc angusto mari intercipiat nulla nobis erit classem dilatandi potestas. Satius esse arbitror: in late patens pelagus nos traducere quoruꝫ in oculos sol irradiat & maris fluctus nobis aduersatur. Hec barbauario loquenti Nicholaus buchetus & tu inquit barbauari pecuniæ rationem melius q̄ naualem pugnam ministrares. A furca pendeat qui hinc discesserit. Periculi peritus barbauarius cum quattuor triremibus portu soluit. Ante omnem edouardi classem precedebant onerarie naues due quibus nobiles quidam āgli vehebantur. In quas iniectus barbauarius non magno negocio naues superat. occisis qui in ea erant vniuersis. Sed instauranti tota classe pugnam edouardo cum portu ad hunc franci se continerent & loci angustia atq; hostium multitudine ita p̄merentur vt sese explicare non possent nec in continente se recipiendi facultateꝫ haberent littora flamingo obseruante post q̄ oras sed acerrime depugnassent periere: pridie festi iohannis baptiste anno salutis trecentesimo quadragesimo supra mille. Itaq; quieretus in hostium potestatem viuus incidit: qui classis partem sibi attributam solis piscatoribus & vilis ministerii hominibus armauerat q̄ eos scilicet modico stipendio conductos acceperat nobilitate contempta cui maius stipendium opus esset. Buchetus autem qui barbauario furcas imprecatus fuerat in malum sublatus strangulatus est. Vnus tantum cum paucis minoribus nauigiis barbauarius euasit: reliqua classe amissa cum illis duab⁹ quas sub ipso pugne preludio captas rettulit. Cecidisse ex vtroq; exercitu triginta milia traduntur. Edouardo autē femur tragula traiectum fuit. Qui solidato vulnere: gandauum omnes belli duces accersit vt de reliquo bello gerendo rationem exquireret. Est in frossardi hystoria francos omnes in hac nauali pugna occubuisse. Et cum ipse autor plus anglis q̄ francis suo more tribuat: contrahit vt vult suam narrationem vel ampliat. Nam cum maxime verum est buchetum alterum classis ductorem fuisse a malo iubente Edouardo suspensum: id tamen frossardus preterit: quia id ad edouardi gloriam minime pertinere non ignorabat. Cum anglus copias in continentem deposuisset atq; Gandauum peruenisset Placuit omnes copias bipharíam diuidere vnam alemannorum atq; gandensium qui tornacum versus mouerent: reliquam ex flamingis qui ad oram maritimam & casletum incolunt: cui Robertus arthesiensis præficeretur sanctum audomarum petere Edouardus iubet. Ordinatis ad hunc modum copiis ipse ad sclinium tornaceñ. episcopi prædium tentoria sua ponit atq; ciuitatem vndiq; circumuallat. Erát enim in eius exercitu preter anglos brabantinorū dux comes hannoniæ: Iacobus arteualla & ex theutonum proceribus q̄ plurimi: ita vt omnis exercitus centum & vigniti milium esse diceretur. Post q̄ philippus cognouit qđ ab edouardo ageretur connectabilem: fuxi comitem: & bertrandum alteroꝫ ex mareschallis cū quattuor equitum milibus tornacum mittit. Burgundorum vero ducem cum magno procerum numero ad sanctum audomaruꝫ p̄gredi iubet: qui duabus & quadraginta nauibus delati imperata fecerunt. At rex ipse delecto sibi exercitu castra inter attrebates lensumq; habuit: dubius ad hunc quorsuꝫ iclinaret

Clades ingēs francorum apud sclusam

Robertus vero arthesien̄. cui attributi inferiores flamingi erant: vix eos ducere po tuit cum omnino instituissent nouam fossam non preterire. Sed dolo vsus Robertus affirmat se ex oppidanis sancti audomari binas litteras excepisse quibus maxime sperabat patere illi in vrbem aditū si illas copias promoueret. Creduli roberto flamingi arquas qui vicus est in flandriam euntibus sancto audomaro proxim⁹ arcem habens: protenus petunt. Ex quo loco incursiones atq; incendia fecere. Interim mens philippo fuit in Robertum arthesiensem ducere. Quod postq̄ Robertus cognouit vocatis ad se suis exercitus primoribus ait tempus esse ad sanctum audomarum propius concedere: se alteris litteris ab oppidanis admonitum ne oblatam occasionem prætermittat. Leti hoc nuncio milites armis captis in aciem a Roberto ordinātur. Igitur duplici acie instructus proxime hostem copias sistit. Pugnatum est diuersis locis acerrime ita vt pro portis oppidi Robertus irrumpens equites aliquot francos occiderit. Sed dum ad hunc modum fuit: arthesienses & nonnulli ex flamingis qui in francorum exercitu erant in alam berghēsium atq; furnensium irruentes & comes arminiaci aliorsum pugnam in yprenses committens: hostem in fugam vertunt. Rediens autem in castra robertus cum deserta omnia comperisset casletum primo deinde ypras: mox ad Edouardum se recepit. Ex quinq; & quadragita milibus qui cum Roberto militabant tria tantum milia intercēpta fuisse memorie proditum est. Fuga flamingorum cognita Philippus ypras copias ducit: & edouardus de vindesora obsidere tornacum festinat. Litteras quoq; ad philippum in hac sententia dat. Non ignorare illum pro sua virtute & sapientia frācie regnum ad se optimo iure pertinere: quod vi atq; armis ipse Philippus vsurparet: se propterea flamingorum maxime auxilio in franciam traiecisse quæ sua esset: ideo scite probeq; facturum se iniurius vltra non fuerit sibiq; dubitam hereditatem liberam dimittat. ne eius culpa populus calamitate cladeq; violetur. Si minus id curret: se ligat homines belli peritos centum quibus cum ipse secum cum totidem armatis congrediatur. Alioquin totis copiis ad pugnam descendat. post præsentes litteras scriptas decimo die ad preliandum constituto Ad has angli litteras Philippus ad insequentem modum respondit: se vnas quidem litteras vidisse que edouardi nomine ad Philippum vallesium date esse ferebantur. Sed quia ad se regez scriptas nō esse constabat ad ea que a Philippo peteret non opus esse responso. Sed quādo quidem in franciam arma intulisset: qui sibi francorum regi debitam fidem supra paucos annos prestitisset atq; in eius verba iurasset: se ita regni maiestatem tutaturum vt opportuno aliquando tempore illum regno extrudat. Neq; se multi esti mare q̄ flamingos auxiliares haberet quos prauis facile consiliis ad defectionem se duxerit. Sperare propterea gentis eius oppida atq; communitates comitem suum aliquando recepturas. Nunc quia de Edouardi in regnum frācorum aduersus Philippum controuersia locus incidit: non impertinens est paucis ostendere quo iure anglus regnum ad se pertinere decertarit. ¶ Philippo pulchro masculinæ prolis tres liberi & totidem fœminæ fuerunt. Ludouicus qui Hutinus dictus est: Phillippus longus / & Carolus pulcher: fœminæ diuersa matrimonia sortite sūt. Margareta Edouardo castellæ regis filio nupsit: ysabellam Edouardus secundus huius Edouardi pater habuit vxorem. Tertia cui katherina nomen fuit decessit innupta. Singuli fratres Philippo pulchro defuncto regnum legitima successione tenuere. Hutinus patri: Philippus longus Hutino: Philip-

Littere edouardi ad philippum.

Responsio philippi.

Quamobrē disceptauit edouard⁹ de regno francorū

po longo Carolus pulcher successit. Hutinus annum longus quinq; : pulcher an
nos septem (nullis liberis relictis) regnum possedit. Nam iohannes hutini filius dus
remos vnctionis gratia petit / moritur. filiam ebroicen̄. comes sibi copulauit Philip
po longo hutini successori vnica filia fuit comitis arthesien̄. vxor. Quare morienti
longo: successit carolus pulcher: qui iohannam burgundam grauidam cum reliq̄s
set: turbationis de qua nunc agitur occasio extitit. Nam cum blancha3 regina pepe
risset de legitimo herede contentio insurrexit. Erat eodem tempore ex carolo valle
sio Philippi pulchri fratre superstes Philippus filius qui & vallesius appellabat cu3
fratre carolo alenconii comite Edouardo igitur atq; Philippo valesio de successi
one contendentibus: conuentus francorum habitus est: quem trium statuum con
tionem vulgus vocat. Ibi de contendentium iure diu multumq; disceptatum est di
centibus vallesianis Philippum Caroli pulchri heredem esse cuius & duorum pre
cedentium regum Hutini & longi consobrinus per genus masculinum esset. Con
tra asseuerantibus anglis edouardum tertium non iniuste regnum vendicare: quā
ysabella Philippi pulchri filia & trium quos memoraui regum soror genuisset. Igi
tur cum ex regibus nepos & masculus esset edouardus successorem caroli diffinitū
iri se magnopere deposcebat. Sed edouardo obstabat lex saliqua: quæ a pharamō
do vt supra scripsi francis data in illos vsq; dies obseruatissima habebatur. Ea lege
soli virili sexus reges a maribus regibus orti: regnum administrent nec ad eam di
gnitatem fœmine admittuntur. Cuius legis hec sententia est. Nulla hereditatis por
Terra saliqua tio de terra saliqua ad mulierē veniat. Terram autem saliquam francorum iurecon
sulti eam dicunt quæ soli⁹ regis est. & a rege alodii dilatat quæ subditos comprahē
dit quibus datur per hanc legem rei alicuius liberum dominium non exclusa prin
cipis maiestate. Astipulabatur præterea vetustissime legi diuturna consuetudo quę
mares non fœminas francis præfici obtinebat. Quare edouardo qui ex femina or
tus erat nulla successionis ratio poterat suffragari. Quod si iuris quippiam Edouar
dus ex matris origine sibi presumeret: videret ipse nauarre regem qui ex hutini filia
& ebroicen̄. comite cum natus esset: nullam in regno potestatem quesiuisse q̄ intel
ligeret fœminas a regni hereditate esse remotas His rationibus edocti ii qui cōmu
ni auctoritate consilium habebant: Philippo regnum adiudicant. Cui iudicio nec
edouardus detraxit: fide post paucos annos apud ambianos Philippo de aquita
nię feudo prestita. Cuius deniq; aspernator sicuti ex prescriptis paulo supra litteris
constat tornacum flamingorum auxilio fretus obsedit. Igitur coangustati obsi
dione tornacenses missis ad Philippum nunciis orant suppetias ferat commeatum
ad eos propter circunsedentem ciuitati hostem importari non posse. Tornacen
sium conditione accepta: Philipp⁹ delectos confestim proceres cum instructis duo
bus militum milibus mittit. Ipse vocatis ad se belli ductoribus petit vtrum meli⁹ iu
dicarēt in flandriam ne penetrare an tornacum proficisci. Tornacum petere satius
Philippus copias tornacū ducit. visum est. Mouit igitur rex & a tria miliaria proxime hostem castra ponit. Inte
rim cum neq; tornacum anglus oppugnaret : neq; hostem Philippus lacesseret, sed
nūc a francis nūc ab hanoniensibus atq; brabantinis flamīgisq; fierēt excursiones :
& diriperentur circunstantia oppida : concordiam inter reges comitis hannoniæ
mater & philippi regis soror procurauit atq; inducias obtinuit ¶ Compositionis
forma hæc fuit. Edouardo aquitaniam & pontiuiacum Philippus restitueret fla
mingis debitum omne remitteret : excommunicatione qua tenebantur oboleta.

Inducie

Ad hunc modum rebus compositis exercitu dimisso: Philipp⁹ franciam: Edouardus gandauum petit. Eadem tempestate Iohannes Britonum dux sine liberis vita defungitur: cuius morte grauis admodum contentio de principatu inter carolum blesensem & iohannem de monteforti excitata est. Itaque guido & iohannes fratres erant iohannis quem mortuum diximus. Et guido Lemouicen. vicecomes relicta filia quam carolus blesensis duxerat vxorem/cum pre iohanne fratre mortē incidisset iohannes montefortan⁹ ducatum vendicare contendebat: repugnante carolo qui britonum consuetudinem iohanni obiectabat. Britonum enim lege qq multi eodem matrimonio fratres in nobili familia nascantur grandior natu patri p omnem hereditatem succedit. Et hic quidem nullis relictis liberis si moritur secund⁹ hereditatem omnino assequitur. Morienti vero quisquis ex eo generatus est etiam fœmina vendicat principatum. Et sic deinceps per fratrum successiones eadem lex obseruatur. Igitur quia caroli vxor ex guydone genita esset ad eum vxoris nomine ducatum pertinere carolus certabat. Atque ita in iudicium parlamentei senatus re p lata principatum blesensi iudices attribuerūt. At iohannes montefortensis ne senatus sententie accederet nānetum vrbem profectus est: meditatus armis se tutari. Verum inanis eius conatus extitit. Nam missis nannetum iohanne normannie duce: & Carolo alenconii comite montefortensis ad philippum deducitur quem apud luparam rex in carcerem coniecit. Cognito montefortensis impedimento. Edouardus (qq per id tempus inter philippum & se inducie prorogatę essēt) robertum arthesiensem ad Britones aduersus blesensem mittit. Qui prima expeditione cum incursiones aliquot predasque fecisset: ad Edouardum reuersus iterum cum salberiensi comite mouens pugna nauali cōmissa in femore vulnus accepit vnde paruo post tempore decumbens morte absumitur. Transfretauit quoque ad britones. Edouardus: vannasque vrbem maritimam circumsedit. Quod postq̄ philippo nunciatum est qui tum apud turonos agebat: illo exercitum ducit. Cuius aduētu cognito edouardus obsidionem soluit. Legati autem romani prenestinus & hannibal qui pacis causa a pontifice clemente sexto venerant postq̄ vident reges non procul ab alterutro distare crebris de legationibus de pace agunt. De qua cum non cōueniret inducie positæ sunt intra quas vtriusque regis oratores se coram pontifice sisterent. Qui controuersiæ causa cognita meliores pacis conditiones nō vt iudex sed vt publice pacis curator proponeret. Hec legatis agentibus philippi oratores ad pontificem missi cum de ludouici bauari absolutione nichil impetrant (nam vt bauarum ad se anglo rege relicto: Philippus conuerteret absolutionis eius procurationem apud pontificem omni curia tractabat). De dalphinatu viennensi hæc composita referuntur. Imberto dalphino nec liberi nec liberorum spes vlla erat. quamobrem ad vicinum sibi regem prospiciens: a quo principatus eius pace belloque administrari posset: Philippum Philippi regis filium successorem atque heredem instituit: nec multo post pecunia de qua conuenerat a Philippo accepta mundo abrenuncians predicatorum ordinem Lugduni ymbertus professus est. Et ab eo quidem tempore ymberto defuncto franci viennā delphinatūque possederūt. Inter tot que supra memoraui bella cum Philippo pecunia parū sufficeret: nouā exigende pecunię formā excogitat: qua sine cuiusque conditionis discrimine omnes regnicole tenerentur. Sal quo nemo facile abstinet cōparari aliūde q̄ ex publicis q̄ instituerat próptuariis vetat. Quod aūt a mercatoribus aut emptum hactenus: aut posthac emendum esset

Cōtentio de ducatu britānie.

Edouardi perfidia

Robert⁹ arthesien. moritur.

Dalphinatus ad frācos ptinet.

Vectigal salis.

sed ab iis quos ad id negocium deputaret granetarios per vices temporu3 precio in dicto distribuendum fore. Id tributi genus & si graue multis visum est. ad hanc tamen vsq; ætatem penditur: ingeniosum profecto inuentum quo nemo a tributo liber est. & vnde ingens regibus pecunia quotannis venit. Monetæ insuper æstimationem auxit ita vt quæ vnius denarii erat quinq; denariorum paruo post tempore haberetur. Quæ res annonæ caritate3 importauit ita vt tritici sextarius. lxxvi. auenæ vero septuaginta solidis venirent. Eadē frumenti pœnuria cum burgundia laboraret: dux ex regis assensu magnam tritici ex agro aurelianensi vastiniensiq; atq; blesia nauibus copiam imponit quæ per ligerim ad burgundos veheretur. Id moleste ferentes aurelianeñ. cōcursu facto naues expilant & omne frumentum venale extrudunt: cuius rei certior factus rex missis aureliam duobus ex aulicis auratis equitibus negocium dat autores supplicio afficere. Oliuerius præterea de clissone qui a rege defecerat comprahensus parisii capite punitur. Puniuntur eadem causa gaufridus malestretus: Iohannes talkarus: Guillermus ebroiceñ. & alii quida3 ex britonu3 nobilitate qui Edouardi partes sequebantur. Par quoq; pœna secuta est Guillermum baconem/Richardum perseium/& rochetessonem qui Gaufrido harcurto normanniæ principatum affectanti fauebant. Per eos dies anno qui fuit a salute. xliiii. supra mille. ccc. Philippi iussu iohannes normannorū dux auinionem ꝓfectus est: vt sicuti conuenerat de regum controuersia apud pontificem ageretur Sed edouardo per nuncios omnia agente: quibus non satissufficiens experiendi in iudicio potestas erat: re infecta iohannes ad patrem reuersus est. Tunc blancha Caroli pulchri filia Philippo regis filio nupsit. Et eodem prope tempore cū edouardus sclusam se contulisset spem gerens flamingos in fidem recipiendi: cognito ꝙ arteuella gandēsibus fuisset trucidatus retro in angliam abiit atq; ad aquitanos copias mittit: qui inducias sua sponte violauerant. Arteuella autem ꝓditionis suspectus/Gandauum a magistratu vocatus mox a plebeia turba occiditur. Neq; passa est cadauer sepulchro conditum consumi: sed inde effossum feris & volucribus exedendum abiecit. Nuncio de anglorum in vascones aduentu accepto Philippus iohannem filium cū delectis militibus ire iubet. Sed postq̄ cognouit anglos duce herbi comite multas per eam regionem arces occupasse. de rebus bene gerendis desperans: exercitum reduxit. Qua re vbi patrem indignari accepit: aquitaniam repetens aguilonem obsedit. Sed renouato inter reges bello vt patri auxilium ferret: soluta obsidione: in franciam venit. Per id tempus anno salutis Millesimo trecentesimo quadragesimoquinto. Iohannes de monteforti impos mentis vita excessit apparētibus illi in ipso excessu demonibus. Tāta siquidem coruorum turba ædibus moriētis insedit: quantam esse in gallia nemo iudicasset. Erat per id tempus compendii ciuis symon poilletus qui verbi ꝓdigus dicere non veritus est Edouardo q̄ Philippo plus iuris ad franciæ regnum pertinere. Quamobrem mox comprahensus atq; in tabulatum elatus: brachiis primū: deinde cruribus atq; postremo capite exsectis: diras pro sua temeritate pœnas luit. Constituerat Philippus magnam classem cogere vt in angliam traiiceret: atq; eius rei causa missis ad genuam nunciis onerarias naues expectabat: & fabricare præterea insolitę magnitudinis nauem apud harfleū normanniæ portū iusserat. Sed cunctantibus qui missi erant: atq; appellente in normāniam cum cētum supra mille nauibus edouardo: instituto Philippus abstinuit compulsus aduersus hostem militem instruere. Interim dum cunctatur: festinabat

Monetæ valor augetur. Caritas annonæ

Oliuerius de clissone capite pnnit & alii

Edouardus iterū nocens

Coruorum grex

Stultus locutor punitur

anglus cum Gaufrido haricurto omnia populari. Itaq montemburgum: carentũ sanctum londum thorinum/cadomumq occupat: prædis inde abactis & in angliam traductis. Cadomi autem cum pleriq non parua nobilitate proceres & guillermus bertrandus baiocensis presul presidii causa essent. q̃q oppidani obstinatis viribus hosti resisterent retro tandem (nescio quo reuocante) cedentes. anglum mox in oppidum irrumpere conspiciunt. Atq ipse conestabilis cum iohãne de tãcaruilla arce egressus capitur/& in angliam dimittitur. Ex cadomo lexouios Edouardus petit. Inde fallesiam mox rothomagum ducens: postq̃ philippum exercitum ibi habere cognouit: ad pontem arche se conuertens: a philippo præuentus est qui ydoneum bello locum occuparat. Quo potitus rex edouardo per nuncios mãdat: si in prælium totis copiis veniat: se pugnandi potestatem facturum. Nunciis anglus respondet non detractaturũ se prælium dum in agrum parisiensem venisset. Conserendi spe accepta philippus ad diui germani monasterium se recepit. Anglus vero per agrum vernonensium iter faciens suburbanis succensis mantam alias medõtem accessit. Deinde meulanum oppugnare conatus cæde suorum damnificatus est: eapropter ira excandens murilum proximum meulano locum totum prorsus incendio consumpsit. Nec cunctatus possiacum accessit omnia sancto Clodoaldo tenus diruens cremãsq. Cui ne retro abeundi potestas foret: ponte qui est possiaci a francis refracto: interceptus anglus videbatur. Sed cum se per montefortem iter habere simulasset: & Philippus vt illi occurreret ad antonium vicum castra posuisset: restituto possiaci ponte anglus bellouacum abscessit. Quod postq̃ resciuit philippus se proditum esse palã magna voce querebatur. Vnde hostem persequi omnino constituens: cum audisset anglum per picardiam iter ad mare conficere: abbatis villam pontiuiaci primarium oppidum petit. Habebat arenis castra eo die anglus & se ibi militemq reficere constituerat donec ex iis quos ad vadum quo exercitum traiceret: nuncium miserat accepit. Sed de philippi aduentu certior effectus flumine celeriter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorum peritus erat traiecto: ad vicũ quem blancam aquam incolæ dicunt iuxta creciaci siluam castra fecit. Nec transitũ impedire potuit godemarus fayacus: quem vt anglum traiici prohiberet cum duodecim milibus pugnatorum Philippus præmiserat. Eo cum proxime se Philippus contulisset: sciscitat⁹ q̃ procul hostis abesset: cum mentientibus sibi quibusdam crederet hostem duodecim miliaribus distare: ipse vt erat ardens congredi: ãglos prospicit tribus tantum passuum milibus abesse: protenus ergo signo suis dato q̃q ordinem miles non seruaret in hostem vadit. Erant balistarii genuenses ad numerum quindecim milium in prima fronte constituti. Qui ad primũ sagittarum strepitum (quibus anglus statim ineunte pugna vsus est) exterriti in fugã se conuertũt. Quos cũ persequi philippus atq interfici iubet: magna nihilomin⁹ reliqui exercitus pars deserto rege fugæ se dedit: magna pars fusa occisaq est: cum ex acie hostium sagittarii tãtum depugnassent. In interemptorum numero primi fuere bohemus rex: alenconii comes philippi frater/Lotharingorum dux/Ludouicus flamingorum comes/ Comes haricurtus & sancerrensis: alias castri cæsaris quod oppidum olim agenditum dicebatur. Philippus vero ad ambianos nocte cum paucis se recepit. Postridie pugnæ qui dies erat dominicus permulti pedites atq equites ex fuga recepti cũ ad castra sua redirent: visis procul francorum signis quæ erecta angli tenebant: rati illic aciem francorum esse: in manus hostium incidentes multo plures ex eis q̃ pridie oc

Conestabilis & iohãnes de tancaruilla in angliã ducũt.

Pugna apud creciacum

cisi sunt. Strages fuit occisorum milium triginta. Hác pleriq; stragé vindice deo factam dixerunt: aliis in Philippum culpam referentibus: qui spreto procerũ pręfectorumq; cõsilio: cum militem diuturno itinere defessum haberet/nulla quiete data in hostem incurrit. ¶ Fuisse per id tempus per franciam vestimentorum nimiam deformitatem scriptores tradunt ita vt ioculatoriam vitá agere francos a vestibus iudicares. Crediderim non defuisse illis & lasciuiam atq; superbiam quottidiana gentis mala. Itaq; continuo vix decennio vnius modi indumentũ seruat: nouitatis semper studiosa. Itaq; vel angustia vel laxitate: item breuitate seu longitudine vestimẽtorum galli peccant semper. Philippus autem multa secum repetens godomarum fayacum suspectum habuit q hostem apud blancam aquam a vado non propulisset: voluit propterea godomarum supplicio afficere. Consilio tamen iohannis hannoniensis ab ira temperauit. Victor edouardus re prospere gesta per monstrolium boloniamq; viam faciens: in planicie calisii castra fixit. Indignatusq; q oppidani illi obsisterent iurat se inde non moturum: donec oppidum expugnet: atq; ita viculo quodam leui materia non procul a callisio extructo (quem villam nouá audacez appellauit) ibi diuersari per obsidionis tempus animo firmat. Cui ab initio flamingi commeatum affatim ministrabát. Sed postq̃ defuncti comitis ludouici filiũ in dominum admiserunt alius illis animus fuit. Interea cum hæc in picardia geruntur: comes darbus qui burdegalam tenebat postq̃ iohánem normannorum ducem aquitaniá reliquisse cognoscit: xantonas: sanctum iohánem ágeliacum: pictauumq; occupat: & prædis inde factis burdegalam reuertitur. Gaufridus autem haricurtus quem a philippo defecisse & normániam affectasse supra scripsi: commissorum a se pœnitens: collum mátili quasi fune circumligat atq; ita ad philippũ veniens & vociferans. Prodidi inquit regem & regnum: misericordiam tuam rex expeto. Cui veniam philippus impartiuit. Paulo post reparato exercitu: hisdinum arthesii oppidum rex petit: vt anglum pugna adoriretur qui tam arcta obsidione mari terraq; calisianos premebat: vt nichil victus ad eos inuehi posset. Dũ sedet ad calisiũ edouardus: gauuinus bellomontanus laudunensis. qui lauduno relicto se ad mediomatricos receperat: per colinum tomelum miseræ conditionis hominem litteras ad anglum dat quibus spondet illi laudunum tradere. Est autem laudunum non procul a viromandis in colle edito ciuitas: bello in omnes finitimos gerendo accommodatissima. Colinus acceptis a gauuino litteris: cum francus esset diu dubius fuit anglone an franco regi eas reddat. Stat tandem animo sententia ad philippum proditionem deferre. Cognitis litteris rex colinum docet remos repetat. vbi gauuinus illum pręstolabatur. Vtebatur auté proditor religioso habitu & se specie pietatis occultabat. Colinus postq̃ ad remos se contulit: prætore certiore ab eo facto gauuinũ pdit: qui laudunum a pretore perductus: post acceptas a plebe multas contumelias: postremo lapidibus obrutus est & eius vnicus filius paterni criminis cõsors perpetuo carcere afflictus. Interim callisiani commeatu defecti postq̃ Philippus desperato subsidio auxilium ferre non potest: anglo se dedunt: vita atq; vna tantum veste illis concessa. mense vndecimo obsidionis áno christiani natalis. M.ccc.xlvii. Relicto igitur callisio omnes cum ad regem francum venissent plurima ab eo humanitate accepti sunt. Instituitq; philippus vt nulli potestas magistratus aut officiũ committeretur: donec qui callisium tam ingenue defendissent singuli singula officia recepissent. Inter quos primarius erat iohánes viennensis burgundus eques. Cuius opa

Gallorũ indumenta.

Callisiũ ab edouardo obsessum

Nota Haricurti comitis pœnitentiam.

Gauuinus pditor

Callisiũ edouardo deditur.

callisium in philippi fide quoad fieri per eum potuit permanserat. Callisio recepto edouardus aymerum pauiensem oppido prefecit A quo cum Gaufridus charnus qui sancto audomaro preerat callisium pecunia redimere voluisset re comperta:in emptoris perniciem fraus recidit.captus enim & grauiter vulneratus in angliā missus est. Qui autem cum eo tam gloriosum facinus aggrediebatur dominus de mōtemorentiano fuga se saluauit. Per id tempus carolus blesensis britonum dux apud rupem lerianā victus captusq3 ab anglis est. Tot incommodis affect⁹ philippus consilium parisium contrahit. Ibi agit de expeditione in angliam ducenda. Cui sine controuersiā omnes assentiuntur pmittuntq3 singuli auxiliū ferre:atq3 vt stipendio militi soluēdo pecunia quereretur:itur in aduenas italos qui foenus exercebant. Illi enim preter regias leges fenus augebant: ita vt supra milia librarum decem primæ sortis ad quattuor & viginti milia librarum parisiarum vsura increuisset. Eam ob rem eorum bona fisco deputata sunt. Grauis eodem tempore pestilentia francos affecit.absumptis per annum & semis triginta hominum milib⁹. Eadem tempestate ex teuthonibus exiuere in franciam complures qui se flagellis & acutis stimulis percutientes poenitentiā de suis peccatis agere se dicebant. Sed a philippo prohibitivix abstinuerunt. Mortuis vero vxoribus Philippus blancham regis nauarre filiam iohannes eius filius iohannam boloniensem vxorem accepit.

Comes blesēsis capitur.

Edouardo adhunc apud calisium agente:intercedentibus romanis legatis induciæ anni vnius a regibus concesse sunt. Hec cum anno salutis. M.ccc.quinquagesimo mense iunio aguntur: Philippus mense augusto apud nogentum regis moritur annum agens quinquagesimumseptimum: qui bene fortunatus primum deinde foelix postremo optimus christicola appellatus est:& apud diuū dyonisium humatus postq̄ annos tris & viginti regnasset. Eius regis diebus iohannes.xxii.pontifex romanus de diuina cōtemplatione atq3 visione temere sentire atq3 predicare ausus est aduersantibus illis catholicis viris quibus in primis philippus adiutor fuit Hui⁹ regis opus est monasterium virginum ordinis sanctæ clare apud pōtem sancti maxentii quod de moucello appellatur Qui locus ob bonorum publicationem cuiusdam lese maiestatis dānati philippi fisco fuerat adiectus.

Iohānes xxii.

Eiusdem compendii Liber nonus

Erre commendato philippo vallesi iohānes ei⁹ fili⁹ regnuʒ adept⁹ est & de more francorū regū remis vnctus. Qui inde parisiū repetens incredibili oīm letitia exceptus est Venerat tū ex āglia solut⁹ carcere radulphus angi comes& conestabilis quē cadomi ab anglis captū supra enarraui Hic q̄ in iohānē vt ipe spōte cōfessus ē crimē lese maiestatis cōmiserat apud neellā parisii capite trūcatus est:substituto in conestabilitatu iohanne hispaniēsi quē rex angolismēsi comitatu paulo ante donauerat. Tunc dira annone caritas francos vexauit.tritici nāq3 sextarius libris octo parisiorum veniebat. ¶ Per hos dies in xantonibus infoeliciter aduersus anglos a francis duce guidone neellensi pugnatuʒ est:eodem cum plurimis francis occiso. Sʒ ne prorsus inimica fortuna esse videretur sancti iohannis angeliaci oppiduʒ a francis receptum est. Sed accessit ab anglis aliud detrimentum Agente enim iohanne apud

sanctum audoenum in agro Parisiensi diem festum ordinis stelle: quam pro insigni suos portare instituerat: aderat illic inter aulicos matheus de bonquinghem. quem arci guinarum prefectum iohannes posuerat. Qui per inducias que cum anglis conuenerant nihil doni metuens guillermum bellicorum sui loco statuerat. Hic guinas anglis pdidit. Et paulopost perfidie penas luit. Facta etiã cedes ẽ a carolo nauarro rege apud aquilam normannie vicũ Nec eius cedis causam scriptam inuenio. Quiescentem noctu iohannem hispaniensem francie conestabilem missis satellitib⁹ necari nauarrus iubet. Nec homicidium dissimulat. Sed datis ad complures ciuitates: atqꝫ ad regios consiliarios litteris iohannem legitimis causis interemptum fuisse diuulgat. Nec secus necis autorem se predicare verebatur q̃ si aperto bello crimen defensurus aduersus regem esset. Cuius filiam desponsauerat Apud magnates raro affinitas valet. Nauarrũ homicidã sequebantur Philippus eius frat er gaufridus harricurtus dñs hãbius iohannes maletus dñs item de gerardi villa quã grauillã vocamus. Almaricus de melanno & alii non pauci: Iohannes autem rex qui regni cõditionem & diram fortunam asperiorem reddere nolebat ad carolũ nauarrũ qui mãte agebat viros & dignitate & genere illustres guidonem bononiensem cardinalem robertũ gallũ laudunensem antistitẽ borbonii ducẽ & comitẽ vindosinensem mittit. Qui tametsi criminis impugnitatẽ carolo offerrent veteres tñ iuste indignatiõis causas adduxit. Deberi sibi ex composito & nuptiarũ foedere pecuniam Quam dissolui in primis opportere contendebat. Ea persoluta est: terreqꝫ plurimum attributũ quod perpetuo teneret Liberũ itẽ illi esset ꝑtoriũ iter suos cõe instituere quare normannorũ duci fuerat indultũ quoad scacarium vocant. Super hec homicidis impunitas concessa. Et q̃q̃ hec accepisset: nõ tñ ad regem prius venit q̃ andegauum comitem iohannis filium obsidem haberet. Venit tandem & apud senatum parlamẽti (sedente rege) carolus cõmisse cędis veniam postulauit: obtinuitqꝫ interuenietib⁹ reginis iohanna eius sorore & blancha. Non quieuit tamen nauarrus. Quamobrem iohannes rothomagum se contulit & complures quæ ad carolum spectabãt arces ad se recepit. Verũ reuersus ex nauarra carolus hortatu dalphini vienneñ. ad regem veniens se omni suspitione liberauit. Mouit p eos dies ex anglia gallie princeps edouardi filius & per aquitaniam ad tholosates irrumpẽt carcassone burgum & quę oĩa narbonam vsqꝫ erant igne consumpsit non occurrentibus illi arminiaco comite & aliis permultis copiis quas ad prouincie custodiã iohãnes statuerat Edouardus preterea induciarũ impaciẽs iureiurando violato arthesium rursus ingrediẽ & hisdinũ vsqꝫ predas facit. Qui iohãnem in eum ex ambianis ducẽtẽ cũ audisset intacto hisdino calisium regressus ẽ. Iohãnes vero hostẽ sedẽtẽ ꝑsecutus apud sanctum audomarum castris positis marescallum dodtehan ad anglũ cum his mandatis legat. aut cum eo eo singulari certamine aut toto exercitu congrediatur. Neutrũ edouardus acceptum habuit. Sed confestim transfretauit ad suos. Iohanni cum in franciam remeasset cura fuit bellicis rebus animum intendere & pecuniã ad belli vsum cogere: Conuocatis ad regni primoribus omnium assensu promittuntur illi triginta milia armatorum in annos singulos q̃ populi impensa militi stipendia facerent. Nec fuit quispiã in omni francie regno: annuũ vel ex suis operis vel ex ꝓuẽtibus censum ꝑcipiens qui cogendo stipendio non cotribueret. Quæ res (vt ipse arbitror) causa fuit seditionis plebeiorum attrebatium aduersus primores ciuitatis. Plebs enim in opulentos insurgẽs aliquot interfectis reipublicę gubernacula vsur-

Marginal notes: Cedes a nauarro rege homine malo — Cura cogende pecunie — Seditio attrebatium

pauit. Ad quos missus a rege arnulphus daudregus francie senescallus centum sup plicio affecit. Rex preterea nauarrus iohanni continenter infensus: detractare id quod de stipendio agebatur cœpit. Cui haricurt⁹ comes & plerique normani pceres astipulanẽ. His rothomagi cũ carolo normannie duce qui iohannis primogenitus erat in arce epulantibus iohãnes cẽtum delectis equitibus secũ assumptis p posticũ ad eos clam ingressus omnes in vincula cõiecit. Nec moratus quattuor ex illis comitem haricurtũ gauillam mabuum: & colinetũ doubletũ in proximum agrum eductos capite plecti iubet. Relictos preter nauarrum regẽ friquetũ & iohanne3 vaubatum abire permittit. Caroli regis captiuitate cogn ita philippus nauarrus arces complures que in agro constantiensi erant presidio firmat caroli ignominiã vl turus. Ad quẽ mox cõcessit gaufridus comitis haricurti patruelis q coactis vndique iohannis inimicis comitis necẽ vlcisci studebant. Hi oẽs duce principe clocestrie q̃ttuor armatorum milibus stipati per lexouios ad becunheloynũ: inde ad pontẽ audomari predas agentes pueniunt. Obsidebat tum arcẽ robert⁹ holecot⁹ q eorum cognito aduentu relictis impedimentis abscessit. A ponte audomari hostis bretolium contendit oia populatus Inde ebroicã pretereũtes vrbem (quã iohãnis presidium tenebat & fuerat paucis ante diebus igne fere cõsumpta) vernoliũ cũ arce expugnant Que postq̃ iohãnes cognouit copias quas coactas habebat educit. Sed abeuntem aquilã hostẽ pter interextantes siluas persequi destitit. Tulleriam tñ & bretoliũ fortissima castella cepit: presidioque muniuit. Deinceps carnotum profectus est vbi recẽsito auctoque exercitu cũ accepisset richardum edouardi filiũ maiorem natu in bituriges & pictauos grassari atque in turonos venturum turonum magnis itineribus petit aio cum richardo conserendi. Id aiaduertens richardus pictauia3 regressus castra impeditissimis locis fecit quę densissimis sepibus velut palis munita erãt Contra quẽ iohãnes non procul a chãno castello acies suas tripharia instruit: ita vt vix mille passus inter vtraque castra itercederẽt. Priusq̃ acies cõcurrerẽt cardinalis petragoricus q pacis causam ab innocẽtio sexto missus pcurabat mognopere pacis rationes vtrique pricipi pponẽs postq̃ irritatos principũ aios flectere posse despe rat castris excessit Richardus enim & si oia q iohãni abstulerat reddere non recusaret facto tñ malo nõ est a francis exauditus. Sed irritat⁹ & furẽs rex pcurrit in hostem. Aciẽ primã ducebat athenarum dux francię tũc conestabilis Quẽ magnis copiis instructi sequebantur arnolphus & iohãnes claromõtẽsis marescallus. Prçerat secunde carolus dux normãnus iohannes filius maior natu. Tertiã moderabaẽ aurelianorum dux regis frater. Hi tribus locis .xiii. kalẽ. octobris anno salutis . M.ccc. lvi. in vallum hostium irrumpere conati crebri sagittariorum iactibus tardati sunt atque ita q imbellis animi erant equites peditesque magno numero ignominiosam fugam fecere. Anglo tandẽ victoria cessit occisis in prima acie trib⁹ quos supra mẽoraui & gaufrido de charni signifero cui auriflãma credita erat cũ quib⁹ cecidere mille septingenti. Iohannes vero egregie prę cęteris pugnans a Dyonisio morbequo equite arthesieñ. cũ philippo eius filio & mille septingentis captus burdegala3 perductus est. Carolo re male gesta consilium fuit parisium se recipere. Quo aduocatis ex regno primoribus patris miseram fortunam in senatu parlamenti magno omnium mœrore enarrat: loco eius verba agente petro forestano rothomagorũ archipresule francię cancellario atque pecuniam belli subsidium in tot aduersis postulante. Conditione captiui regis cognita: fuit vna oim sententia: miseris rebus opitulari

Rex nauarrus seditiosus cũ normãnis.
Nota vltionẽ
Nauarrus rex capitur.

Excursiones per normãniã

Iohannes rex apud pictauos a richardo ãglo capit.

anno M ... (manuscript note)

Rex Iohannes captivus (manuscript note)

moderatione habita id quod in omnium conspectu neq ab incondita multitudie fieri rite poterat. Diliguntur propterea ex omnibus quinquaginta viri quorũ arbitratu tanta res ageretur. Illi hominum turbem tumultumq vitantes: ad minorum ędes secesserunt: vbi quindecim dies sententiis dictis: tandem carolum per nuncios oratum faciunt ad eos accedat: habere multa quę ad illum referant. Nec segniter agens carolus: cũ sex tantum aulicis ad illos pergit. Sedenti carolo vnus cui cõmissũ dicendi munus erat. Nos inquit illustrissime princeps pro nostro officio per supiores ꝓximos dies de patris tui atq regni francorũ miserenda fortuna cõsilium cepimus: qđ tibi reipublicę salutare esse possit. Tm̃ te oramus archanum teneas quod in præsentiarum dicturi sum⁹. Carolus verbis loquentis interceptis se quidẽ acceptũ habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati suę nõ conuenire iureiurãdo ad silentium abstringi de eis potissimum rebus q̃ ad vniuersitatẽ regni spectarẽt Hec tametsi diceret carolus pergit nichilominus dicere qui loqui cepat. Presentẽ rerum statum idcirco obtigisse q̄ malis consultoribus vsus rex esset Apud eos regni opes & diuitias esse qui & fisco & publicę administrationi pręfuissent. Ab eis pecuniam exigendam mouendosq eos officio esse & bona eorum publicanda. Cõplures quidem ex clero reliquoq populo esse male administrate rei conscios atq iprimis Petrum forestanum cancellarium. Simonem bussium parlamenti primum pręsidentem: Robertum lorrium equitem auratum: Nicholaum brachum: Enguerrannum peticellariũ parisieñ. ciuem: & iohannem pilliuiallanum: qui monete ꝑfectus erat & iohannem caueum bellicarum rerum thesaurarium. Congruere prætereà custodia liberare carolum nauarrum. Ad hunc pernecessarium esse ipi optimos viros assistere ecclesiasticos quattuor: proceres duodecim: & populares totidẽ: quorum sapientia & decreto respublica administretur. Fine dicendi facto: Carolus de his oĩbus ad consilium se relaturũ respondit. Sed interiũ cupere se intelligere quid de ferendo tributo ipsi decreuissent. Hec nobis inquiunt optima factu visa sunt si a clero atq nobilitate decima & semis omnium prouentuum anni vni⁹ exigat. Ciuitates vero & reliqua per regnũ oppida singula ex singulis hoĩm centenis vnum militem si instruant: & ad bellum mittãt: id milia triginta constituere posse. His a delegatis: acceptis carolus domum se recepit. Paucis deinde seorsum accersitis quibus rem auditam carolus communicaret: cognoscit pleraq ex illorũ postulatis admittenda non esse. Quare postridię conuenientibus delegatis admonet ea non petere que presenti tempori non cõuenirent. Persistentibus in sentẽtia legatis dies dictus est cum apud regem in parlamẽti senatu sua palã decreta postulataq ꝓmerẽt Constituto die conueniẽte in curia vix numerabili populo Carolus ne in vulgum efferretur quod alioquin celatum esse deberet: delegatis impetrat suam petitionem in alteram diem transferant. Expectanti populo vt delegatorum consilia vulgarentur philippus aurelianus dux a carolo iussus venisse ait a patre rege atq ab imperatore romano caroli auũculo nuncium (cuius causa legati referre que ipsi gessissent impedirentur. simulq palam enũciat quę fuerat a carolo edoctus. Tam paruo negocio popularis conatus & ad rempublicam pertinax feruor lãguescit. Itaq ad philippi verba magna consilii pars cõuentu relicto ad sua demigrauit. Quarto deinceps die carolus ex amicis consilio capto vocatis seorsum quibusdam delegatis reliquę multitudini per eos mandat domum ꝓficiscantur: donec commodiore tempore eos accersiret. Hoc caroli inuento consilium dimissũ est. Non enim commode

Decima & semis vnius ãni

se aptat principum voluntati populus frequens: existimantibus plurimis inter res aduersas suam conditionem vel meliorem effici posse: vel principis liberam administrationem plurimorum sententiis cohiberi. Nã per eos dies quibus cõuentus Parisii habitus est: licet carolus apud primores parisiẽsiũ crebro egisset vt præsenti fortunæ pecuniariũ auxilium ferrent: ipsi ad publicum consilium id negocium reiiciebant. At linguæ occitanæ & ꝓuinciæ narbonensis incolis misericordior animus fuit. Nã auctore armigniaco comite conuenientes: ante omnia prohibent regionis incolas auro argẽtoq & vnionibus in publico vti: neue insigni colore vestes induerent donec iohannes eorum rex apud anglos captus teneretur. Octo preterea hominũ milia ad belli societatem cum diurno stipendio decernũt. Cuduntq ad stipẽdium armatorum assentiente carolo monetam nouam. Dum hec gerũtur robertus claromõtensis aduersus philippũ nauarrensem & gaufridũ haricurtũ in territorio cõstantieñ fœliciter pugnat: occiso ipso gaufrido cũ aliis nõ paucis. Receptũ insuper est castellũ pontis audomari quod nauarri dedidere sex milibus nũmũ a francis acceptis. Inuenio carolũ per hos dies ad carolũ bohemũ imperatorẽ romanũ q mettis agebat ꝓfectũ & inde post paucos dies reuertisse. Quid aũt ab eo cũ impatore auunculo factũ sit nõ inuenio. Interea dũ imperatorẽ carolus adit: mercatorũ præpositus stephanus marcellus & parisieñ scabini (id eñ nomen est eorũ q ciuitatis parisiorum moderationẽ gerunt) mutatã a carolo monetã esse non bono aĩo ferentes andegauorũ comitẽ vicariũ a carolo relictũ plurimo populo comitante cõueniunt: vt monetæ vsum inhibeat. Id qđ comes (duꝫ carolus ab impatore rediret) cõcedit: veritus credo tumultuantẽ populũ irritare. Carolo ab imperatore reuerso: mercatorũ prepositũ ad sanctũ germanũ altissiodorensem p archiepm senonẽsẽ vocat. Quem cum ingenti armate plebis multitudine venientẽ archieps monet nõ aduersari legi quã de moneta Carolus tulerat. Sed plebis frequentia fretus præpositus: ꝓnegat id se facturũ. neq pmissurũ eã monetam in vsum venire atq ita locut⁹ domũ discessit. moxq quosq opifices ab opere cessare & i armis esse paratos iubet. Trepidatum est ne quod a plebe insigne flagitiũ patraretur. Exacta nocte: Carolus sub initium lucis palatiũ petit: quo item mercatorũ prepositus se confert. Queꝫ carolus alloquens. Ego inquit præposite bono aĩo fero qđ a cõciuibus tuis cõmissum est: & si qd culpe est: illã tibi remitto neq ipedio cõuentũ ꝓcerũ habere/ eosq ab officiis semouere placet/ q sub patre potestatẽ gessere. Monetæ vero consideratione atq vsum ad arbitriũ eorũ deferre placet qui a publico conuẽtu delegabunt. Caroli verba ꝓpositus libens excepit: petit de ipsis syngraphũ a rege ꝓscribi. Quod carolus facile admisit. Nã pro rerum temporumq conditione vir consultus sese accommodat. Conuentum igitur carolus iterum parisiis cogit. In æde minorũ diui francisci contio habita est. Vbi cõstitutis q̃ ad rem præsentem expedire videbãtur/ ad parlamenti senatũ carolus cõtionem vocat. Ibi post habitã a roberto gallo laudunen̄ epo orationem. duo & viginti regii ministri non auditi a suis officiis caroli edicto amoti sunt: præter nonnullos ex caroli ministris. Ex senatu quoq parlamenti & rationũ prætorio: id est (ne ab vsitato vocabulo discedã) camera computorũ cõplures seclusi. De subsidio quidem pecuniario/ atq militũ copiis ita vt supra memoraui sancitũ est. Monetæ vero ꝓciũ inditũ. De pace autem nũcii burdegalã a carolo missi: cum per absentiã edouardi qui in anglia erat nihil transigi posset/ duorũ annorum inducias firmauerunt. Iohannem autem regem richardus vualliæ prin

Narbonen̄sis ꝓuincie i suũ regẽ pietas

Seditio propter monetã

Consilium parisii

Sum p uaspul, ... ey, ... (handwritten marginal note, largely illegible)

Iohãnes in an gliã ducitur.

ceps in angliam victor traduxit: remissis domum reliquis captiuis quorum vice io hannes se constituerat debitorem. Redeuntibus burdegala nunciis: litteræ carolo a patre redduntur: quibus legem de bellico subsidio latam seruari prohibebat. Quas per compita vrbis præconis voce promulgatas cum seditiosus populus accepit: strepitu & clamore carolum impellit non patris sed delegatorum consilii statuta obseruare. Carolus igitur populi furiam animaduertens: statim altera præconis voce consilii decretum probat. Sed non multo post contionis huius seueritas elanguit: in suas quibusq; domos remeantibus. Consilio dissoluto: Carolus mercatorum præpositum: carolum consacũ: & iohannem insulanum regni primores rectores ad se vocat: administrationem illis vltra vsurpare prohibens. se ydonea ætate ad reipublicæ moderationem esse. Atq; ita parisio egressus: per alias ciuitates vadens: quasq; ad ferendum rebus afflictis subsidium hortabatur. At parisiani Caroli absentiã nõ æquo animo ferentes: cũ futurum fore coniectarent vt pertinaciæ illorũ carolus facto aliquo obsisteret: placare illum elaborant opem pecuniãq; pollicentes. Quos carolus vt erat inopia pressus libens in suã beniuolentiã recepit. Cõcessitq; vt conuentus alter parisii haberetur: non oim quidem/ sed paucarũ ciuitatũ. Cũ parisium carolus reuertisset: cõuenientibus qui ad consiliũ designati erant: nihil vtile actũ est. propterea q paucis nõ licebat de vniuersa republica decretum statuere. Interim dum hæc agũtur iohãnes pinquigniacus quẽ rex arthesio præfecerat nauarrum regẽ carcere vi armisq; surreptũ ambianũ eduxit: amicorum precibus securitate a carolo impetrata/ nauarrus multa satellitum manu stipatus/ ad sancti Germani de pratis cœnobium venit/ fauentibus imprimis laudunensi epo & aliquot cum mercatorum præposito ciuibus parisianis. Nauarri aduentum nõ bene ferentibus/ seu timentibus quibusdam campanis burgũdisq;/ qui ad consiliũ venissent clam domũ abierunt. At nauarrus missis ad amicos quos parisii cõplures habebat/ nunciis/ significat se habere q̃dã q̃ palã discernere populo velit. Nauarri volũtate cognita ꝓtenus affuit cũ ingenti multitudine mercatorũ ꝑpositus. Ad quos nauarrus ex tabulato quod ad muros cœnobii/ clericorũ pratũ versus extructũ erat concionat⁹ cum multa in ministros regios aperte/ q̃dã vero in regẽ carolũq; occulte disseruisset omnis reliqua eius oratio ad sui purgationem pertinuit/ se innocentẽ/ se iniuste captum. se nouem & decẽ menses in custodia habitũ demonstrans. His a nauarro dictis/ mercatorũ præpositus assumptis secum nõnullis conciuibus carolum adit/ petitq; nauarro innocenti ius æquũq; dicat. Cuius verba mox excipiẽs præsul laudunensis/ cuius consilio fiebãt oia respondet/ nõ modo æquum iustumq; nauarro regi/ sed gratiam quoq; dñm ducem nauarro facturum. Nec multi post intercesserũt dies/ cum carolus ad locũ quo nauarrus intra ciuitatem venturus erat prior se contulit. Venientem armatis instructum nauarrũ carolus (composito ad gratiam vt potuit vultu) excepit. Nauarrus vero cui nihil satis tutum erat/ exturbatis q ad fores erãt: Caroli custodibus/ suos asseruare portas iubet. Breui ibi habito colloquio q̃sq; discessit. Postridie conuenientibus apud carolum iis qui de nauarri postulatis decernerent/ venit & ipse mercatorũ præpositus/ simulans se alia causa a delegatis cõsilii trium statuum missum. Erat enim vt hæc ageret a laudunensi episcopo edoctus Causa propter quam venerat exposita: Carolus eos tantisper manere iubet: donec suam de iis quæ in consilio versabantur sententiam dixisset. Prolatis nauarri postulatis/ præpositus rogatus sententiam. Aequum inquit omnino rex nauarrus po

Populi furor Carolus rempublicã regendam accipit

Iohãnes pinquigniac⁹ nauarrũ regẽ liberat.

Rex nauarrus ad populũ parisiensem

Vis a nauarro facta in custodes ducis.

stulat Cui te carole non decet refragari. Propositi dictum omnes (quia inter eos cõ sultore laudunensi pontifice ita conuenerat) probant. Itaq; supplex tota & quic quid anteq̃ caperet habebat: nauarro restituta ei quoq; & suis commissorum im punitas concessa. Cadauera etiam eorum quos rothomagi capite punitos: & pati bulo appensos rettuli sacre humo commendata: & eorum heredibus bona quæ fi sco applicata fuerant condonata misso in normanniaʒ iohanne amalrico quæ hęc reuera compleret. Pręter hæc spem ceperat nauarrus normannię ducatum: vel co mitatum campanie a Carolo obtinere. compensande impense causa quam ipe a de prehensione sua hactenus fecisset. Composita vtrinq; vel vt ipe sentio simulata am citia postq̃ alternis congressibus atq; conuiuiis Carolus dux nauarrusq; sese colui sent mantam nauarrus petit. Inde rothomagum vbi eos de quibus supplicium sũ ptum fuerat magna pompa sepulture commendauit habita ad rothomagẽses ora tione de iniqua damnatorum nece. Eodem tempore non pauci ex constantiẽsi atq; ebroicensi territorio predones agrum parisiorum incursantes cuncta popula bantur. Et licet in eos cum copiis missus esset petrus villarius prefectus vigilum nullo grassatores damno affecit. Ea propter occasione sumpta: carolus copias con trahit: siue vt predatoribus (vt ipse dicebat) occurreret siue (vt pleriq; sentiebãt) pa risio & vicinis oppidis presidium colloquaret. Idq; metuentes parisiaci carolum ad monent ne id faciat. Non enim se in vrbem milites admissuros. Quibus tametsi Ca rolus se nichil tale cogitare respondisset: custodibus tamen ab vrbis portas attribu tis nemini nisi apprime noto ingressum patere patiuntur. Nauarri postq̃ a Ca rolo copias intelligit ipe quoq; se pluribus armatis instruit palam professus quan doquidem conuentorum fides non seruaretur (nondum enim arces quæ sue i nor mannia erant receperat) se eas vendicaturum. Ob id veriti parisienses ne aperto bel lo arma circunferentur signum sibi ciuilis concordie accommodant. Caputiola ru bri blauiq; coloris consuunt: quæ quiq; ferant. Hec ad dissensionem spectare ani maduertens Carolus: ad forum quas halas vocant quos Parisienses conuenire fre quentes soliti essent prodire constituit. Et q̃q̃ id illi non conuenire laudunensis pręsul atq; ipe mercatorum præpositus identidem dicerent propterea ꝙ a furibun da plebe periculum impenderet: Prodiit tamen paucis comitatus atq; his populũ qui in foro erat paucis affatus. Vos inquit amici saluos esse cupio omnes. Hortor itaq; sic de mea in vos beniuolentia sperare: vt persuasum michi esse confidatis: me & viuere vna vobiscum: & si sors tulerit mori. Neq; enim armatos in vestram per niciem contraho. Perspectum vobis esse potest hostem per agrum vestrum popu lationes facere: quorum ego conatibus atq; incursionibus militem opponere insti tui. Quod numerorum pœnuria impeditus quia facere non celeriter possum ani mus est gubernacula reipublicæ recipiendi atq; e magistratuum faucibus collectam pecuniam recuperandi: cuius ipse ne minimam partem hactenus sum consecutus. Fuit plebi non ingrata Caroli oratio. Id postq̃ mercatorum præpositus cogno scit: concione apud sancti Iacobi hospitalis ædem contracta: quæ pridie eius diei a Carolo dicta essent nunciat. Sed superueniens mox Carolus dictorum a se ra tionem exposuit causam memorans quamobrem restitui: quæ nauarro promissa erant non possent. Teneri quidem arces quasdam a presidiis quæ pater illis impo suisset. qui eas deserere pro fide prestita non deberent. Idcirco non per se stare quin arces restituerentur. Hæc dixisse contentus Carolus: concionem dimisit. At

Predones ĩ pa risios

Nauarrus cõ pias cogit

Capuciola pa risiorum

Caroli ad ple bem oratio

Prepositi mer catorũ cõsiliũ

carolus consacus abeūte carolo multa in regios magistratus euomens à duce quo
q̄ non abstinuit Laudauit magnopere propositum eum bonum fidumq̄ ciuem esse
commemorans rationabile propterea fore vt illum in his que a se gesta fuissent ce
teri ciues tuerentur. Tunc a plerisq̄ conclamatum est propositū recte oīa admini-
Monete mutatio. strasse presidiumq̄ ferendum illi esse. Per hos dies monete precium mutatum est
Nam mutonus (id enim monetę aureæ nomen erat: q̄ arietis effigiem quem muto
nem franci dicunt sculptam haberet) solidis triginta estimatus est. Interim caro-
lo parisii agente: hi qui circum vrbem predas fecerant stampas diripiunt: abductis
multis captiuis. Et cum duo fere armatorum milia carolus in armis penes se habe
ret stampensibus tamen nullam opem tulit. Hoc tempore perrinus marcuscan-
psoris cuiusdam seruus iohannem bailletum Caroli thesaurarium incautum a ter-
go occidit. quem in ędem diui mederici latentem Carolus inde euelli iubet & ma-
nu qua bailletum peremerat abscissa homicidam patibulo strangulari. Sed procu-
rante parisiorum episcopo inde ablatus & apud sanctum medericum humatus est.
Redeuntibus per id tempus ex anglia morinensi antistite francie cancellario: &
vindocinensi comite: Carolus de pace inter reges habito conuentu procerū cogno
uit exultantibus vniuersis qui res meliores factum iri sperarent. Venit preterea a na
uarro rege qui mantę agebat iohannes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q̄
in conuentis habebantur. Ad hoc ipsum venerunt petrus corbius mercatorum p̄-
positus & scholę parisiensis cum plerisq̄ doctoribus rector. Tantum erat omnium
fere illis diebus in nauarrum regem studiū atq̄ beniuolentia. Nec satis erat preter
equum & bonum postulare: nisi precibus minas adiicerent. Ad hanc rem vsi sunt si
mone lingonensi qui ordinis sancti dominici minister erat. homo eloquens & peri
tus dicendi a pontifice romano pacis gratia missus. His a carolo responsum est cō
uentis quatenus posset satis esse factum: eosq̄ mentiri qui secus loquerentur. Habe
re se ingenuos equites qui eius rei detractorem singulari certamine ob eam causam
Homicidiū a preposito mercatorū in caroli cubiculo factum. exciperēt. Postridie contracto in ęde diui eligii magno populi coetu cęso pri⁹ re
ginaldo daucy dum a palatio domum petit. mercatorum præpositus stephanus
marcellus cubiculum Caroli ingressus: Nichil inquit serene princeps inter ea quæ
gesturi sumus contristeris. Et simul hæc dicens consilauum campanum mareschal-
lum Carolo conspiciente necant: Robertumq̄ claromontensem inde fugientem in
penetrali interimunt. Quibus cędibus preterritus corolus: atq̄ a suis desertus Et tu
inquit præposite libera Carolum: & serua. Securus esto præpositus respondit: &
hoc tuo capiti capuciolum impone. Id enim vestimenti genus erat quod sibi po-
pulus ad diuerse partis discrimen desumpserat. Carolus igitur commutato cū pre
posito capucio: per omnem diem illam populari insigni vsus suum præposito ca-
Mira prepositi mercatorū seuitia. putium ferre permisit. Cęsorum cadauera trahi a satellitibus & ad mensā marmo
ream quæ in atrio ad gradus palatii est proiici inspiciente Carolo prepositus iubet
Vbi ad populi spectaculum ad vesperam vsq̄ relicta iacuere. Itaq̄ eo superbie pro
cessit populi furor: vt prepositus ty ranno persimilis abuteretur magistratu Enim
uero laneos carolo panno bicolores misit ex quib⁹ capuciola suis aulicis cōficeret
futura munimenta aduersus seditiosos. Id quod carolus non recusauit. Cōuocatis
p̄terea in augustinensium coenobio p̄ multis qui p̄ eos dies in cōi frācie ꝯuētu age
bāt cedē a se factā prepositus (adnitēte maxime roberto corbio) laudari ꝓbariq̄ im
petrat. Carolū deinde in senatu parlamēti ius dicentē cū plerisq̄ armatis cōueniēs

petit ea omnia illibata seruari quæ ad trium statuum delegatis instituta decretaq; essent: neq; impediret aliquot ex suis magistratu amoueri: sed sineret eos rempublicā moderari a quibus regendā esse populus decreuerat. Reciperetq; in suum cōsilium tris aut ad summū quattuor parisianos ciues quos populus designaret. Postulata carolus admisit. Dū hæc a parisianis furore tumultuq; populari aguntur: nauarrus Parisium accessit: atq; apud neellā diuersatus est: quā regiam domum dono caroli postea accepit: cum bigore & matisconis comitatu aliisq; quibusdā locis: ex quibus annui census decē librarum milia ad eū peruenire poterant. Eius donationis cā fuit impensa: quā suæ captiuitatis tempore se fecisse querebatur. Pacato vt videbatur nauarro: parisiani considerātes ne per principum beniuolentiā male cum eis ageretur: & pessimorū facinorū pœnas luerēt: ad alias ciuitates & regni primores litteras dant: suadentes suā societatem profiteri: & caputiolum parisieñ. fœderis atq; cōis amicitiæ præ se ferre: quod iā carolus dux: & nauarrus rex: philippus præterea aurelianus franciæ regis frater: & comes stāpensis assumpsissent. Litteris acceptis pauci assumpsere. Reliqui nullo respōso parisienses dignati sunt. Inter tot reipublicæ dāna carolus consilium cepit: non se regis vicarium & locūtenentem (vt solitꝰ erat) sed regentem appellare: plus auctoritatis in ea appellatione esse ratus. Vsus est autem consultoribus iohanne darmanno cācellario: mercatorū præposito: roberto corbio: Carolo consaco: & iohanne insulano. Qui post laudunensem epm primas consilii partes gerebant. Egressus inde siluanectū Carolus quo beluacensiū nobilitatem venire iusserat: habito cū proceribus de præsentium rerum statu consilio: mox pruinum profectus campanos ad fidem concordiāq; hortatus est: sine quibus inter tā multas calamitates regnum francię pessum ibat. Atq; ita recepto monsteriolo quod ad yonam amnem situm est: meldeʒ vrbem (vbi eius vxor incolebat) petit: pręmisso comite iogniano cum sexaginta delectis equitibus: qui mercatū meldensem occuparent. A meldensibus compendiū se confert: vt viromandos in fide contineret. Ibi per nuncios accepit/ parisianos arcem luparam occupasse/ & pſidio imposito machinas inde belli ad ædes publicas vrbis traduxisse. Itaq; parum & abfuit quin ad priorem aduersitatem nouæ factiones accederent. Nā abeunte parisio carolo: nemo nobilium parisios inuisebat/ carolum sequentes. Et aliquot ciuitates cum parisiis sentiebāt/ sed longe plures caroli partes tuebātur. Per eos dies cum alter apud parisios trium statuum conuentus haberi speraretur. Carolus compendium contionē contraxit. Vbi & de militibus legendis/ deq; belli & republicę subsidio forma quā cāpani inter se statuerāt seruata est. Hoc est: vt per ciuitates & regni oppida ex septuaginta domesticis capitibus eques vnus: ex vicis atq; agris ex cētum liberis hominibus vnus/ ex ducentis seruis totideʒ legerentur. Clerus decimā/ nobilitas ex centū librarū ānuo prouentu solidos centū penderet. Cuius pensionis quæstores a populo cōmissi essent/ preterq̄ decimæ quā ad quotidianos sumptus Carolus suo arbitratu moderaretur. Cōuenere paucis post diebus Carolus nauarrusq; apud claromontē agri beluacensis frustra adnitēte nauarro vt in caroli grām parisianos reduceret. Qui postq̄ nauarri interuētu nichil sibi bene ꝓcedere vident/ duos ex caroli ministris/ henricum metretū fabrum lignariū: & poretum pontiū padelensium præfectū proditionis insimulatos capitis supplicio afficiunt. Insurrexit sor idē tempus in beluacensiū territorio agricolaruʒ insolens turba quæ ex vicis in nobilitatem duce guillermo calleto irrumpens cędā multam facit: cōpendiūq; vsq;

Rex nauarrus parisiū venit

Parisiorum temeritas atq; arrogantia

Parisiani luparā arcē occupant

Modus pensionis Carolo soluendæ

Iaquæ beluacenses.

atq; siluanectum & suessiones grassata arces cóplures spoliauit delecitq;. Erat huic hominum pesti in nobilitatem precipua conspiratio & execrabilis seuitia. Cu⁹ ne per eius singula flagitia circũferar: duo tantũ precipue immanitatis crimina memorabo. Inter plurimas cędes hęc debacchantium furia castellum quoddam irrumpés loci dominum cum palo alligassent: eius vxorem filiamq; in conspectu mariti iiu- prauerunt stupratas necauerunt: viro mox crudeliter interempto. Alterum prȩterea auratum equitem a se trucidatum: & veru transfixum igni assauerunt spectante equitis vxore: quam a duodecim stupratoribus violatam: impulerunt de mariti carne vesci miseram paulopost mulierem morte afficientes. Sunt qui memorie prodiderunt hos grassatores regem sibi instituisse iaqueum quendam bellouacum a quo ipsi se iaquas voluerunt appellari. Egressi quoq; parisio trecenti ex numero perditorum homines duce petro gillo tillium profecti: cum ibi Iohannem vaillant cum quingentis eiusdem factionis armatis comperissent: inita societate meldem ducunt rati prima incursione mercatum expugnare. Quos meldenses positis per vias mensis vino atq; dapibus magna omnium lȩtitia reficiunt. Erant in mercato cum vxore caroli: fuxensis comes: atq; alii bono numero nobiles quidã. Qui postq̃ oppugnationem aduersum se parari vident irruptione facta totam illam plebeiam vim furoréq; dissipant. Ingressiq; ciuitatem: eam partim incendunt atq; diripiunt capto solanno ciuitatis prȩtore: quem abductum necauerunt. Deprȩhensus prȩterea a nauarro rege guillermus calletus iaquarum beluacensium primarius carnifex (iaquas enim hęc se factio vocabat) vltimum supplicium apud claromontem tulit. Veniens deinde parisium rex nauarr⁹ a parisiis dux & vt est in vulgari vocabulo capitaneus vrbis constituitur iurantibus se ad reliquas ciuitates litteras dare que illum totius regni prefectum constituant. Hec agentibus parisianis: Carolus numero militum fiebat in dies auctior qui vbilibet deprehensos parisianos spoliabat: ita vt ei⁹ ciuitatis ciuem nemo se ꝓfiteri auderet. Sęuiebant tamen maxime in beluacensium iaquas: quos ad numerum viginti milium intra paucos dies trucidatos fuisse traditum est. Postq̃ iustum exercitum se habere carolus intelligit: callam mouet: deinde apud pontem chalentonium atq; conflanum castra ponit. in parisianos incursiones faciens. Nec erat qui aut ingredi vrbem aut inde egredi sine eminenti sui incommodo tentaret. Quod si turba facta populus interdũ eruptionem faceret: vrbem magno suo damno repetere cogebatur: insequentib⁹ eos carolinis militibus. Interim autem nauarrus apud sanctum dyonisium se continebat. Et iohanna regina cum concordię formulam principibus proposuisset: obtinuit vt ambo in colloquium venirent. Pone sanctum anthonium campestrem tentorium carolo fixum est: quo se nauarrus contulit. Carolo stabant in armis triginta bellatorũ milia. Nauarro vero octo apud carronam vicum erant. Tandem côuenit vt ad omne debitum quo carolus nauarro obnoxius erat dissoluendum milia librarum decem ãnui prouentus nauarro assignaret: solueretq; deffinitis temporibus quater centũ milia florenorum: Re ad hunc modum confecta iureq; iurando interposito principes discessere. Abiens a carolo nauarrus promiserat de parisiensibus ad carolum postera die referre. Sed verbi iuramentiq; neglector: anglos qui sub eo militabant parisii ad prȩsidiũ locat. Nec morati parisienses: aliquot ex suis armatis ad caroli castra mittunt: quos acerrime repulsos ad muros vsq; carolus persequitur Fuisse alios belli motus constat qui cum parum momẽti habuerint eos prȩtermitto. Illud memo

Furor plebis reprimitur

Nauarr⁹ parisiensis ꝓfect⁹.

Côuentio caroli & nauarri

rabile magis aduersus anglos gestum est. Erat apud sanctum dyonisium anglorum manus preter eam quam parisii nauarrus habebat que predas faciens agros infestabat. Quamobrem arbitrari parisienses vnius criminis anglos esse conscios impetu sancto: quattuor & viginti ex iis qui parisii erant occidunt. Compluribus quod apud neellam cum nauarro epulabantur captis: quos apud luparam in vincula coniecerunt. Ob cuius facti attrocitatem cum nauarrus illos (assistente sibi mercatorum preposito increparet) non prius tumultuari destiterunt: quam ipsum nauarrum prepositumque coegerint cum eis in reliquos pradatores anglos arma mouere. Cuius coepti eos tandem poenituit. Nam diu negligenterque sese nauarrus instruens: dat anglis spacium sibi prospiciendi Nec dubium fuit dimisisse ad eos nuncios de parisiensium aduentu. Quare insidiis ad saltum diue marie boloniensis positis: pauci extra saltum conspiciebantur vt paruae multitudinis speciem ostederent. Mouentibus autem parisianis nauarrus prepositusque dyonisiana porta cum parte copiarum egressi sunt. Reliqua peditum turba sancti honorati portam petit qua in hostem iter erat. Qui dum in conspectu hostis veniunt mox qui in nemore latebant se palam ostendentibus tota illa in condita plebs fuge se committit. Quarum maximam partem insequentes angli spectante nauarro trucidant & nichilominus prepositus ad suos reuersus: anglos non multopost e lupara & vinculis soluit. Deinde rixante eo aduersus iohannem mailardum ob clauem propugnaculi dyonisiane porte: quam ioserano matisconensi committi illa die prepositus iubebat: mailardus ad falas: prepositus ad diui anthonii propugnaculum se recepit: gestans necio quas in manu litteras a nauarro vt ipse dicebat acceptas. Quas quia propugnaculi custodibus communicare recusauit insurgentibus qui presidio erant: Philippum guissardum primum: mox prepositum interficiunt: commeritam tot a se commissis flagitiis poenam excipientes. Occisi quoque sunt iohannes insulanus iunior: & iohannes poretus: qui omnes vestibus nudati in viam publicam furente plebe abiecti sunt. Comprehensi praeterea carolus consacus parisiensis scabinus & ioserannus matisconensis regis nauarri thesaurarius in carcerem coniecti sunt & postea capitali supplicio affecti: & in profluentum sequane proiecti. Per eam cedium tempestatem carolus parisium accessit concilliandi sibi populi causa. Itaque egregia oratione patefecit que mala ab iis qui paulo supra penas luissent facta iam erant: & postea futura timebantur. Nauarro quidem regi francorum regimen commissuros introducturos ob eam causam in ciuitatem anglos nauarrosque eo die quo de illis fuerat supplicium sumptum/mactaturos preterea eos qui regis patris atque suas partes sequebantur: occidendorum edibus posita signa esse destinate cedis. Confirmatus caroli oratione populus crudelissima perditorum facinora execratus est. Mutatur enim semper cum fortuna populi instabilita. Hinc ergo indignabundus nauarrus apertum carolo bellum indixit & melduunum occupat multasque per anglos incursiones faciens omnia populabatur: sollicitabatque vrbes ad se deficere iuuantibus eum anglis Propterea robinus canolus anglus ex britonibus in aurelianos mouens castrum nouum/ & castilionem capit deinde malicornum. Eodem tempore angli qui in agro altissiodorensi populationes faciebant ciuitatem sub lucem intercipiunt: diripiuntque paucis interfectis. Et ne singula persequar: omnia flumina quibus aliquid commeatus ad parisios importari poterat sursum deorsumque hostis occupabat. Et iohannes pinquigniacus in territorio nouiomensi centum & viginti insigni nobilitate viros cum nouiomensi anti

Prepositi complicumque cedes

Apertum bellum a nauarro indicitur.

stite captos in vincula apud creoliũ coniecit. Moxq́ ambianos petens: ciuitatis sub urbia cremat. Sperabat enim adiutore iacobo fusciano ambianos in potestatẽ na uarri recipere. Sed proditione cognita iacobus capite punitus est. Interim cũ ex anglia a iohanne rege reuertissent oratores: pręposite pacis conditionem ferentes: Carolus accersitis in atrio palatii multis varie dignitatis hominibus pacis formulã per guillermum dormanum regium in senatu parlamenti aduocatum ad tabulam marmoream recitare iubet. Petebat edouardus pro iohannis redemptione sibi per petuo normanniam xantonasq́ dimitti: cum adiacentibus ciuitatibus agenensi tar ba/petragora/lemouice/cadurco/turonensi/ boloniensi/pontiuiaco/ & Guina rum comitatibus/calisio/& monsteriolo: quos principatus libero iure & suo im perio possideret: ita vt britonicus ducatus normannorum ducem non secus ac pri marium dominum esse profiteretur: atq́ in eius verba iuraret. Si iuris preterea quip piam in terris ipsis vsu vel lege aliquis vendicaret: id (restitutis possessoribus) redi meretur a iohanne. Adhuc quadragies centum milia nũmum philipporum aure orum edouardo persolueret duodecim datis obsidibus: cum aliquot ciuitatibus: in ter quas rothomagus cadomumq́ designabantur: & super hec centum milia libra rum sterlingorum (id genus est pecunię estimationis apud anglos) Et hec quidem edouardus petebat. Sꝫ iniquę visę sunt cõcordię leges. Ideo communi decreto bel lum anglis indictum est. Simulq́ institutum quem numerum militum: quam ve pe cuniam ad id bellum quiq́ suppeditaret. Exactis inde paucis diebus de reducendis ad mutuam beniuolentiam principibus cum sollicití essent ita egerunt: vt ad Caro lum nauarrus veniret. Venit autem pontisaram obsidibus a carolo datis. Vbi post multa hincinde de concordia habitis sermonibus cum nauarrus oblata respueret: carolus misso ad illum comite stampensi hec dicere iubet. Quandoquidem iusto & ęquo aduersaretur: sciret carolum neq́ amicitiam cum eo/neq́ pacem habiturum sed eum in vincula reducturum vnde fuisset sublatus. Insequenti nocte nauarrus si ue numine aliquo institutus siue dolo malo iram dissimulans ad caroli consiliarios misso nuncio orat ad se veniant. Vbi illi aduenerunt hec locutum nauarrum acce pi. Haud inquit viri sapientes dubius sum eam regni huius miseram conditionem esse vt si discordiis agere pergamus facile respublica dilabatur. Ea propter quoniã a francis regibus genus sumpsi ponenda esse odia operepręcium iudico/ & regni ca lamitatibus succurrenduꝫ. Itaq́ constitui regis & caroli amicitiam inire: eamq́ syn cere obseruare. Neq́ mihi pecuniam/neq́ alias possessiones vendico pretereas q̃ ante discordiam tempus meę ditionis extiterũt. Quare ite: & hęc aliis collegis ve stris & carolo nunciate. Hæc cum carolo relata fuissent magnopere laudauit. Ac cersitoq́ in cęnacum arcis procerum & prudentum conuentu nauarrum introdu ci iubet. Qui adueniens ea quę apud consiliarios dixerat/coram est locutus. Recon ciliatis principibus beniuolentie initium hoc nauarrus dedit. Anglos partium sua rum omnes qui in pręsidio possiaci & in caluomonte erant emisit. Non defuere ta men qui nauarri in carolum fidem suspectã haberent. Idcirco carolus non prius na uarrum parisium admisit q̃ populi animum explorasset. At vbi comperit pacem gratam parisiensibus esse/nauarrumq́ tuto introducere posse proditoribus exclu sis regem amicum liberaliter accepit. Proditorum hæc nomina sunt Robertus gal lus laudunensis antistes. Michael tassus nouiomensis ecclesię cancellarius iohãnes Sandacus. Petrus delacurtus Vincentius mauricerius. Petrus debarrus & gaufrid⁹

Forma cõcor die quã legati caroli ab ãglia retulerunt

Nauarr⁹ pon tisarã ad caro lum venit.

Nauarrus ca roli consiliari os alloquitur.

flamingus. Quos iohannes marcelianus in cenatu parlamenti (autore mercatorū p̄posito) palam designauerat. Paucos inde dies parisii diuersatus nauarrus meldunū proficiscitur & sperabatur ex creolio anglos dimissurus propterea q̄ inauditū vectigal ab iis q sequana merces parisiū inueherent exegisset nō alia cā (vt iactabat) q̄ vt stipendium militi solueret. Sed neq̄ meldunum nauarris: neq̄ creolium anglis liberauit q̄uis sex regalium milia a parisianis vt anglos amoueret receperat. Per id tēpus mense nouembri. Edouardus postq̄ cōperit francos pacis conditiones quas iohannes posuisset respuere præmisso calisium duce leucastriæ cum quadringentis equitibus & duobus sagittariorum milibus ipse in galliam traiiciens cum calisium appulisset recensito diligenti cura exercitu tris acies instruxit. Primam quæ quingētis equitibus auratis: & mille sagittariis constabat: sequebatur altera in qua rex ipse erat tribus equitum & sagittariorum milibus quinq̄ septus. Ingens post carrorū numer⁹ succedebat/ quibus omnis generis commeatus vehebatur. Nam cum inaudita prius annonæ caritas franciam vexaret non tantum frumenti copiā sed molendinorum machinas edouardus condiderat cum breuibus scaphis quibus e stagnis pisces exciperet vel flumina transmitteret. Que omnia sex carrorū milib⁹ iposita tuebatur. Tertia acies duorum milium equitum præter pedites & sagittarios qui ex germanis & belgis ad edouardum conuenerant vt in tāto belli apparatu edouardo obsequerentur: vel reuera predas facerent: & suas fortunas rapinis āpliarēt Comitabantur quoq̄ fossores quingenti & fabri lignarii qui aspera viarum & impedientes profectionem siluas equarent. Hanc tanti belli molem edouardus ideo susceperat ut francie regnum vendicaret aut pacis leges quas aio conceperat franci reciperēt. Igitur per arthesium ducens postq̄ apud remos in obsidione dies quadraginta sedisset: relictis remis campaniam ingressus senones tandē atq̄ niuernēses petit. Acceptis a burgundis ne in eos moueret florenorum aureorū milibus ducētis. Inde moretum per vastiniū profectus ad regine burgum consedit: is vicul⁹ est quattuor a parisiis miliaribus distans. Vnde missis ad carolum normannie ducem caduceatoribus per eos a carolo petit dugnandi faciat potestatem Quo non impetrato aliquod angli ad parisiorū portas incurrētes satis acerrime repulsi sint mox q̄ edouardus per belsiam iter faciens in britanniam copias ducit: Vbi per estatē recreato exercitu ad autūni initium parisium reuertitur quam circunuallare nisus est. Inter has calamitates carolus multa prospiciens cancellarium guillermum de monte acuto abbatem preterea cluniacēsem & symonem lingonensem ordinis predicatorum primarium rectorem ex aulicorum consilio ad edouardum legat. Sed nec sic pacis conditio processit. Castris igitur sublatis: partem copiarum hostis ad diui marcelli suburbium locat ratus parisienses prælii potestatem facturos. Quietis frācis & in vrbe se continentibus spe frustratus Edouardus carnutum versus iter fecit. Casteldunum autem cum venisset orta tempestate (quæ solido horridior fuit) territus hostis per aubericum cluniaci abbatem clam explorat si pacis aliqua conditio inueniri possit. Quod postq̄ referente abbate cognitum est carolus animum ad pacem intendit. Missis ab vtroq̄ principe nunciis viris & nobilitate & doctrina illustribus apud bretignacum qui vicus est non procul a chartris sub mōteletico cōuentio habita pacem ad insequentem modum constituit. Anno christiane gratiæ ccclx: supra mille. Anglo omnis pictauia toardus/ bellauilla/ xantones/ agena/ petragoricum/ Lemouicenses/ cadurci/ tabienses/ bigorii/ angolismi/ ruteni/ pontiui

Edouardus remos mouet

Edouardus suburbio sancti marcelli parisiensis

Formula liberandi regis iohannis

acl/ calisii/ & guinarum comitatus cum aliis adiacentibus vicis obuenirent: & ad ip sius perpetuam ditione3 absq; vlla iuris aut maiestatis diminutione cederet Et quo q; tredecies centena milia aureorum statutis diebus soluerentur. His ad hunc mo dum caroli nomine firmatis edouardus iohannem regem calisium deducere pro misit. vnde liber & nullius rei obnoxius abire posset: datis ante omnia obsidibus: p missisq; in angli potestate ruppella & guinarum pertinentiis Qui iohannes calisio aliquando digressus: nec bellum anglo indicere: nec in eū arma sumere tentaret: do nec quę decreta ad pacem erant plenissime complerentur. Huius concordię post q̃ syngrapha principum iuramento & sigillis roborata sunt inducięq; positę: Iohan nes rex post quartum sue captiuitatis annum calisium perducitur. Quo visendi pa tris causa carolus se contulit. Rebus post aliquot menses plane ordinatis ioh ānes boloniam mox ad sanctum audomarum profectus est. Edouardus vero ludouicū andegauię ducem & iohannem aluernię atq; biturigum principem regis filios. Lu douicum borboniensem Petrum /alenconium/ Iohannem comitis stampensis fra trem Guidonem blesensem: alios præterea obsides non infime nobilitatis secu3 du cens angliam repetiuit. Iohānis autem aduentus mirabili omnium leticia exceptus est. Ad quem veniens paulopost nauarrus iurat in fide se mansurum. Conciliatio ne principum habita: cum milites suis presidiis sicut conuenerat egredi oporteret: nec stipendio vllo iuuarentur: desperatis rebus: magna pars pręfectos capitaneos q; sibi constituunt. atq; ita per campaniam populationes facientes burgundiam in uadunt. quibus aliquot nobiles burgundi sese coniunxere: tanto quidem numero vt supra quindecim milia paruo tempore hæc turba excreuerit. Moxq; dece3 & se ptem ductoribus grassantes per matisconem in forestam iter faciunt Aduersum quos a rege missus cum non cōtemnendis copiis iacobus borbonius infœliciter pu gnat. Predones enim in monticulum non multum procul a lugduno cum successis sent partem copiarum post montem occultāt reliqua pars velut inermis se iacobo ostendit. Erat mons petrosus atq; confragosus. In quem dum iohannes archipres byter prime cohortis ductor ascendere pergit: pręedones lapidibus deorsu3 magna vi & numero iactis: subeuntes arcebant iohannemq; grauissime contundunt. Cui subsidio adueniens borbonius toto exercitu preliatur. Sed confestim prodeuntib⁹ qui latuerāt fit strages magna francorum. Cadentib⁹ plurimis iacobus cum filio eius petro saucius lugdunum egre relatus est: cum ageretur annus salutis. ccc. lxi. su pra mille. Igitur victores latrūculi partim cū beguino patefolo ansam oppidu3 ara ri: id est sagone finitimum se recipiunt: partim cū nādone baugerano auinionē pe tunt pontemq; sanctispiritus ad rhodanum flumen sub diei crepusculo capiunt & spoliant nulli sexui parcentes. Id pontificem innocentium vi. qui auinione agebat vehementer exterruit. Itaq; ex patrum cardinalium sententia petrum monasterium cardinalem ducem constituit qui collecto exercitu grassatores compesceret. fitq; ob id ipsum tanq̃ in hostes religionis christiane cruciata. Egresso petro carpentracum vt conuenientes illuc milites exciperet cum pecunia ad stipendium non sufficit: alii in lombardiam alii ad grassatores plerique domum se contulerunt. In hac rerum de speratione venit in mentem pontificis accersire montisferrati marchionem qui per id tempus belli peritissimus habebatur: & aduersus mediolanenses bellum gerebat Hunc magnis stipendiis pontifex adducit hac perditorum hominum colluuiem sibi adiungere ad eam expeditionem quam in insubres parabat. Marchio aūt quia

Discessio mili tum in varias partes

ad rem suam id conducere iudicabat: latrunculorum prefectos spe præmiorum allicit: ita vt sexaginta florenorum milibus acceptis: & pontificis absolutiõe percepta pontem sanctispiritus relinquerent. Hinc marchionem secuti superatis alpibus stipendia apud eum fecerunt. Seguynus autem qui ansam vt diximus occupabat briodam aruerniæ oppidum relicta ansa multis munitionibus firmat: atq; ide post diras excursiones in finitimos facta: in vasconiam tandem quia vasco erat cum ingenti preda se recepit. Eodem tempore philippus burgundorum dux & comes defunctus est atq; in demortui locum iohannes rex successit. Quam terram cum adiisset auinionem salutandi pontificis innocentii sexti causa profectus est. Quo paulo post mortuo: & vrbano quinto post difficilem cardinalium contentionem suffecto: iohannes pontificem vt christianę legis primarium sacerdotem honorauit. Sub ipso creationis vrbani tempore venit ex cypro petrus lusigniacus hierosolymoruʒ rex. Hunc a pontifice & collegio patrum plurima benignitate susceptum. Iohannes quoq; liberalissime amplexus est. Audiuitq; attente de belli aduersus fidei hostes in pontificis & cardinalium consessu differentem. De qua re cum præsul vrbanus contionari & dicertissime suadere cepisset: iohannes paterni voti recordatus quo se huius in saraceno expeditionis reũ philippus fecerat ratus quoq; id opportune contigisse quo vagas per franciam militum turmas ad eam expeditionem educeret cruce se signauit. Nec multo post a pontifice abiens cum de filiis obsidibus aliisq; anglo regi astrictis curam gerens vt eos in libertatem vendicaret in angliam nauigauit. Sed ad idus martias ęgrotans octauo aprilis die Anno christiane pietatis trecentesimo sexagesimo quarto supra mille londonis vita decessit. Cuius corpus inde elatum sinistrorsum arę maioris in diui dyonisii cenobio humatum est. Qua tempestate bertrandus guescluinus brito gallus homo belli apprime sciens mãtaʒ quę nauarri regis erat hoc astu in caroli ditionem accepit. Est rolebessa castelluʒ ad ripam sequane tertio a manta miliari distans quod vantarus astarus patria bruxellensis coactis vndecunq; poterat desperatis militibus occupabat cuiq; homini inimicus. Quem Bertrandus & iohannes boursicaudus petere simulantes in ebroycẽses ducunt qui ad nauarrum pertinebãt. Verum cum inde repulsi abirent: dolo vsi mantam versus proficiscuntur. Preueniens autem vt conuenerat boursicaudus: quasi ipse a vantaro & robelessibus fusus fugeret: mãte vigiles qui noctu ad muros excusabãt miserabili voce inclamat. Interrogantibus custodiis quisnam eos appellaret franci inquit sumus quos rolebesse presidium exuperatos perdere approperat. Suscipite miseros & portas pandite desperatis. Itaq; his questubus moti custodes boursicaudum in oppidum admittunt. Quem in insidiis latitans confestim sequtur guescluinus/fitq; omnium nauarrorum qui mante erant predaq; cedes. Cepere preterea caroli milites melannum cum arce vbi deprehensis aliquot parisianis ciuibus qui nauarri partium erant: cum parisium fuissent perducti de ipsis suppliciũ sumptum est. Idem quoq; bertrandus cum illi occurrisset vasco quidam nobilis Iohãnes grayrus cathaubusus nauarro inseruiens cum bona militum manu cõferto prælio apud ytonem fluuium haud procul a Cocherello oppido vasconem capit meliore suorum parte intemempta. Queʒ carolus rex a guesclũino receptum in meldensi mercato asseruari in custodia iubet. Datq; bertrando in captiui locum lõgamuillam quam guyffardam vocant

Iohannes ex anglia liber factus ducatum burgũdie recepit.

Mãta a bertrãdo occupatur

Vita apud londonias Iohanne defuncto Carolus cum Iohanne borboniensi eius vxore remis veterum regum more sacratus est. Inde cum Parisium reuertisset: philippo fratri suo iuniori burgundiam donat: recepta ab eo turonia quã antea philippus possidebat. Per id tempus carolus blesensis aduersus iohannẽ de monteforti ob britannię ducatum: aduersante fortuna pugnans occubuit suis partim cęsis: partimq̨ fugatis. labente anno dominicę salutis millesimo trecentesimo sexagesimoquarto. Inter eos qui cesi decumbant cum Carolus blesensis inuentus fuisset iohannes victor interemptum hostem videre festinauit. Illachrymauitq̨ consobrini necem moxq̨ iussit sepeliri & apud guyngantam tumulo deponi: vbi miris operibus claruisse perhibetur in sanctos a pontifice vrbano quinto relatus. Nec fuit qui in iohannem postea pro britonum imperio dimicaret. Sed interuenientibus Caroli regis legatis vxoris caroli blesensis cui parlamenti decreto britonum principatus fuerat attributus data est pointiura cuʒ vice comitatu lemouico. Intercessore etiam edouardo pax inter carolum nauarrumq̨ conuenit cõmutatione possessionum facta: ita vt nauarrus montempessulanum baiolam Carolus vere mantam meulanum & longuamuillam quam guescluino donauerat possideret captaubusꝰ vinculis exẽpto. Supererant his diebus diuersis per franciã locis armatorum varię ex anglis britonibus atq̨ nauarris cohortes: quę predas populationesq̨ nullo certo duce faciebant. Has vt emitteret guescluinus mognopere studebat promouente maxime carolo rege: qui eum post caroli blesensis interitum de anglorum captiuitate centum francorum milibus exemerat. Et bertrando quidem se obtulit cogitata faciendi talis occasio. Castelle regno petrus potiebatur fratrem habens henricum spurium. Hic siue quia praua natura esset siue quia petri principatum moleste ferret siue quia ab eo esset possessione deiectus in aragoniam primum mox in franciam concesserat: spe cogendi manum aliquam hominum perditorum quorum plurimus ex preteritorum bellorum reliquiis numerus per franciam erat.

Carolꝰ blesensis moritur

Carolus blesẽsis. Sanctus.

Occasio expeditionis in castellam perpetrandum

Itaq̨ guescluinum bellicosum hominem sollicitat arma in castellam cõuertere illic iustam belli causam esse siue in sarracenos/siue in petrum decertet. Guescluinus henrici frequenti suasu animatus opoꝛtunum tempꝰ adesse ratꝰ quo turmas armatorum regno submoueret: quosq̨ qui plus inter illos auctoritatis habebant cõuenit. Ait se expeditionẽ in hyspaniam aduersus mauros desumpsisse in qua stipendia facere: & salutare bellum gerere se duce possint habere ad belli societatem hẽricum hyspaniensem. In ea militia opes gloriam salutemq̨ propositam illis esse. Apud francos quorum res ad pacem quietemq̨ inclinabant: nichil praeter latrocinia & tandem supplicia predatoribus eminere. Quibus guescluini verbis pleriq̨ persuasi cũ eo se profecturos pollicetur. Itaq̨ decem milibus diuerse nationis hominum belli peritorum coactis guescluinus in hyspaniam ducit. promouente maxime Carolo rege. Habuit secum guescluinus henricum ipsum Iacobum borbonium arnulphũ dandrehanum francie marescallum Iohannem caurelaum anglum: & mauricium tresinguydum. His per aragoniam in castellam profectis petrus castellanoruꝫ rex ea tempestate potens & diuitiarum abundans: sed alioquin prauꝰ & religionis minime obseruator nichil belli intulit. Nam cum aduentantibus in castellam copiis burgis primaria eius regionis ciuitate ageret: vrbe relicta tolletum se recepit conscius iniquitatis qua in plerosq̨ seuierat. Igitur vacuas hoste burgas francis receperũt aliquot ex iudeis saracenisq̨ interfectis. Christianis enim nichil damni illatum est re

cepta ciuitate Henricum dyademate imposito franci regem appellant. Restite rat in francia ex turmis predatorum Arnulphus cognomento archipresbyter qui guescluino non audiens regnum mirum in modum vexabat. Hunc sui ob male distributas prædas occidunt. Nunciatumq; est carolo petrum ex castella ad valię principem edouardi filium in aquitaniam profugisse & henricum toti castelle principari. Per eos dies iohannes de monteforti ob britannię ducatu3: & eas quas sub caroli ditione possidebat fidem regi præstitit. Angli vero valię principe duce per nauarram vadentes restituendi petri causa in castellam ducunt. In quos henrici milites progressi quingentos occidunt. Sed fœlici initio dirior fortuna successit Nam conserto totis copiis prelio Henricus apud nauarretum superatur capto guesclaino cũ aliis ductoribus francis Ea siquidem victoria superbior factus petrus in penitiorem castellam se recipiens/ anglos in vallisoleto reliquit yspalim petens: vbi congesta vt ipse gloriabatur pecunia stipendium militi anglo sicut constituerat solueret Sed eo negligenter improbeq; agente: cum nec stipendia nec commeatus sufficerent valliæ princeps copias burdegalam reduxit. Quæ paucos post dies per franciam diffusę: omnia ligeri transmisso: in agro matisconensi & burgũdia deinde in campania populabantur. Ad henricus qui castella relicta carcassone agebat cognito anglorum discessu viribus receptis & multorum castellanorum francorumq; auxilio nisus: castellam recuperat: occiso apud Nantuellum castellum Petro: qui vxorem ducis borbonii filiam supra aliquot annos sua crudelitate vsus necauerat. Valię vero princeps in aquitaniam reuersus perfidię in francos tenax: & quia expeditio hyspana eũ pecunia destituerat: nouum in aquitania sensum ex singulis qui rem domesticã gerebant colligere tentauit. Id exactionis pensum foagium franci vocãt. Igitur cũ aquitanos vasconesq; vectigalibus vexare cœpisset: & proceres male tractare studeret armygniaci comes adherentibus ei albreto & petragorio comite ad Carolum regẽ prouocant. Et quædam anglorum cohors accepta a Carolo grandi pecunia in aquitaniam abierunt: relictis locis quæ præter concordiæ leges occupauerant. Et aliquot præterea burgundi equites contracta non magna militum manu: in turmas prædatoru3 apud lamalatum irruentes: aliquot occisis captisq; in fugam coegerunt recuperatis captiuis quos grassatores abducebant. Quo tempore Caroli vxor filium ingenti omnium gaudio peperit: cui Carolo nomen inditum est. Abbatiuilla quoq; & reliquæ pontiuiaci comitatus arces & loca autoribus Guidone de sancto paulo/ & iohanne castillionensi relictis anglis quorum duram dominationem ferre non poterant Caroli se potestati permisere. Armyniaci vero comitis: cęterorumq; procerum aquitaniæ prouocatio ad parlamenti senatum relata decreto publico rege presidente recepta & ad vocandum in iudicium valiæ principẽ mandatum expeditum. Cuius exequendi causa eques auratus ex belsia caponellus vocatus cum iureconsulto homine Burdegalam profectus: cum suæ legatiõis rationem principi prodidissent: iussi a principis conspectu cõfestim discedere tholosam iter facere properarunt vbi andegauus dux agebat Sed abeuntibus oratoribus mox edouardus guillermũ monachum equitẽ anglum persequi eos mittit Qđ ne principis mandato fieri videretur guillermus deprehẽso in agro agenensi caponello: hospes inquit vester o caponelle queritur ꝙ vos equorum commutatiõe facta equũ ad se ptinentẽ abduxeritis/ hospiti satis te facere oportet. Atq; ita caponellũ cum eius collega in custodia apud agenenses posuit. Parui ad hunc modum pro

Henric⁹ vicit Guesclainus capitur

Hẽric⁹ castellam repetit

Petr⁹ occidit.

Prouocatio comitis armigniaci ad carolum regem

Edouardi loratores iniuria

uocatione habita princeps armygniacum eiusq consortes bello persequebat. Qui bus de rebus tametsi multis legationibus vltro citroq missis disceptatum diu multumq fuisset dicentibus anglis prouocationem ipsam definite cum iohanne paci repugnare prasertim cũ aquitanię primaria ditio in anglie regem esset a iohanne reposita contra asseuerantibus francis appellationem ab armygniaco intercessisse prius q̃ suprema aquitanię potestate se iohannes abdicasset propterea ad carolum pręsentem regem prouocationis causam optimo iure pertinere: qui subditorum controuersias a se reiicere non deberet hę argumentationes multis aliis rationibus adiectis cum proposite scriptęq fuissent: eas ad edouardum carolus in angliam misit.

Dum hęc ita geruntur/legatorum iniuriam quam ab anglo acceperant Petragoricus comes & qui cum eo parisii apud regem erant vascones: persequi maturantes bello se accingunt. Festinantesq cum bona suorum manu/cum rescissent Thomã viracum ex villanoua agenensis agri rutenos petere/ vt arci quę vrbi eminet p̃sidium imponeret trecentorũ equitum insidias aduersus Thomam secundo amontalbano lapide locant. Igitur pretereuntem cum sexaginta equitibus & ducentis sagittariis thomam inuadunt: fit clamor vt in rebus subitaneis solet. Sed succũbentibus anglis/thomas pernicissimo equo vsus in mõtalbanum se recepit. Interim philippus burgundionum dux & comes/Caroli frater gandauum profectus anno christianę gratię millesimo trecentesimo sexagesimonono. Margaretam ludouici flamingorum comitis filiam vxorem accepit. conditionibus quę sequuntur lege iureq iurando roboratis. Tenuerant reges franci tria secus flandriam non parui momenti oppida/insulam/duacum/orchias/cum eorum agris atq appendissibus. Et ludouicus flandrensis deberi sibi ex pacto dicebat librarum milia decem annui census & centum preterea scutorum milia que franci reges non exsoluissent Conuenit igitur vt illa tria oppida memorati census nomine sub regis fide & principatu comes ppetuo possideret: eiq centena que diximus scutorum milia in primis soluerẽtur. Si vero nullis liberis virilis sexus ex legitima vxore susceptis. Ludouicus interiret: ea ad Margaretam eius filiam hereditario iure transirent. Cui si nulla ex philippo burgũdie duce masculina proles foret: ad reges francos oppida redderent: assignatis prius flandrie comitibus cuiuscuis sexus essent decem librarum flandrensium milibus que ante Philippi & Margarete nuptias comiti debebantur. Nuptiarum quidem philippi huiusmodi leges fuisse haud dubium est. Celebrato matrimonio constituerat Carolus expeditionem in angliam duce philippo fratre mittere: & ad id venturum prope diem nauarre regem sperabat. Quapropter harefium profectus nuncium accepit docestrie ducem ex anglia cum valido exercitu calisium traiecisse: atq inde morinum ariamq in festo agmine duxisse. Atq ita anglice expeditionis negocio pretermisso: Philippum aduersus anglum cum copiis mittit. Positis in mutuo tuo conspectu in colle tornehani castris non procul ad ardera (leuibus prçliis commissis) vtriusq exercitus ducibus placuit loco designato totis copiis preliari. Deligũtur a quoq principe sex aurati equites qui locum pugnç constituant. Sed abeunte nescio qua ratione Philippo nulla dimicandi potestate facta anglus per calctos rothomagensis agri harefluz vrendç classis causa quę in anchoris erat contendit. Vbi postq̃ id se frustra conari videt retro calisium iter vertit. capto in abbatisuille suburbio. Hugone castillionensi cum aliquot pontiuiacis equitibus auratis Capiendi autem Hugonis hęc occasio incidit: dum ab Harefio angli per ponti-

Thomas viracus Angl' fugit.

Philipp' burgũd' margaretã ludouici flãdrẽsis duxit vxorem.

Philipp' burgũd' cõtra ducẽ clocestrie

Hugo de castilione i suburbio abbatisuille capitur.

tiacum reuertitur: Nicolaus louanius qui pontiuiaci senescallus fuerat/& ab hu gone captus decem fuerat milibus fräcorum mulctatus: eius damni non immemor viginti tátũ armatis secum assumptis in suburbano quod ad roueriam portam est clam delituit/donec ex oppido prodeuntem quempiam captum abduceret. Quo die hugo castillonensis sollicitus explorare quis ordo esset prætereuntium äglorũ accersitis duodecim tantum militibus ad portam roueriam insidiarum nescius acce dit/simulãs præsidium eo loco ponere. Egressus porta cum ad macerias vbi hostis louanius considebat nihil metuens peruenisset/repente in eũ hostis inuolat/incau tũq; deprehendit/& duxit in ägliã captiuũ. A quo cũ ingens redemptionis preciũ expetitur: post longã tandẽ custodiã negociator quidã flandrius hugonem clam li berauit. Per hęc belli incõmoda/quia nec fiscus nec ęrariũ ad belli vsu3 carolo erat contracto parisii consilio/cõi oim instituto decretum est. regem ad eius dalphiniq; quottidianam impensam denarios duodecim ex singulis libris venditi salis quotan nis percipere. Ad belli autem necessitates & stipendia militi tribuenda/vrbium in colas qui rem familiarem domesticamq; haberent/ frãcos quattuor/agricolas vnũ & dimidium ãnui census singulos pendere. Et præterea venali vino vectigal ad iectum/ vt de integro vini dolio (quod caudã vocãt) dum veniret solidos tride im emptor: de eo vero quod mensuratim quisq; venale promeret/quartum regi dena rium venditor pendere cogeretur. Cum vero ad parisios vinũ importaretur: si fran cum esset/solidos duodecim/si belnense/duplicatum ex singulis cadis: id est caudis portiores pensum exigerent. Et licet ea esset regii fisci tenuitas/non desinebat tñ na uarrus aliquid in carolum doli pensitare. Cũq; de reconciliatione apud regem nun cios frequẽtes haberet: ad ägli tamen societate non abstinebat/partes eius aperte se cuturus si caroli amicitiam non adipisceretur. Sed acceptis tãdẽ apud ebroicas ob sidibus/Vernonem vbi Carolus agebat/venit. Iuratq; in Caroli verba. Erat his die bus parisii regius præpositus Hugo aubriotus/ qui propugnaculum cui bastilda nomen est a diui Anthonii portam extruxit/sumptu ex ea pecunia facto quam pa risiorum communitati Carolus donauerat. Mouere per id tempus ex anglia & calisio cum sex armatorum milibus/ & sagittariorum mille quingentis Robinus ca nolus/& Thomas granconus/atq; a sancto audomaro per arthesium atq; attreba tes profecti/remos (ysara traiecto) omnia populantes inuadunt. Moxq; albam/ sequanamq;/atq; yonam amnes transmittentes: in agro Parisiano apud ablonem castra ponunt. Inde cum inter villam iudeam (quam iuliam a Iulio cæsare dictam esse pleriq; contendunt) acies ordinassent/nulla tamen in illos a Parisiis eruptio fa cta est/q̃q̃ mille ducentos equites/a præsidium haberent. Quare non cũctatus post ea hostis/quibusdam vicis incensis/ stampas belsiamq; incursibus vastantes/in an degauos ducunt. Quos bertrandus qui eodẽ tempore conestabilis a carolo fuerat institutus/sexcẽtis eorum primũ deinde trecẽtis/postremo quadringẽtis occisis fu dit/receptis locis quibusdã quæ per andegauiã anglus occupauerat/capto insuper thoma grancono. Et paucis post diebus variis locis angli a frãcis supati sunt/ita vt nemo eorũ qui duce canolo calisio egressi erant fuerit superstes. Et q̃q̃ venientibus a pontifice cardinalibus de pace inter reges diligenter actum est / vani tamen fuere conatus legatorum. Superstitionis quoddam genus eodem tempore a turlupinis (hoc enim erat hęreticis nomen) qui se de societate pauperũ vocitari gaudebant or tuum/finem cepit. Crematis eoru3 vestibus & libris/in foro suillo extra sancti hono

Consiliũ pari sii indicitur.

Vectigal vino imponitur

Dolus nauarri regis

Hugo aubrio tus

Robertus Ca nolus anglus.

Supstitio turlupinorum

rati portam. Iohanna autem dabentona & cum ea alter: cui⁹ nomen hystorici nõ tradunt eiusdem sectę in primis professores comburuntur. Hic aũt quem sine noie ponimus cũ ante damnationis eius sententiam in carcere mortem obiisset: dies q̃n decim in aggere calcis ne putresceret eius cadauer asseruatus est: & die ad suppliciuȝ præscripto crematus. Porro carolus omni studio anglos persequens: bertrandũ in pictauiam non parua militũ manu proficisci iubet. Henricus praeterea castellæ rex carolo suppetias ferens eodem tempore multis nauibus ex castella rochellã de latus: soluentes ex portu trigintaquinq̃ onerarias anglorum naues capit. Et bertrã dus (biturigum duce autore) pictauos in caroli fidẽ recepit: captaubulo paulopost a francis apud subizam in acie fuso: & in vinculis coniecto. Moxq̃ rochella angolismi & xantones cum multis eius populi arcibus seditionẽ fecere. Paucis autem post diebus quia iohannes britonum dux a carolo desciuerat ãglos secutus: nec eidem regionis ꝓceres assentirentur: guescluinus in eũ mouit. Cuius aduentũ non sustinens iohãnes in angliam se festinato proripuit. Post cuius fugam britones guescluinum admiserunt: præter arces tris / brestum / aulorum / & derualum. Brestum tamen postea Bertrandus: laualus autem & clissonus derualum obsidione cingunt. Brestenses duodecim obsidibus bertrando datis: cum vel deditionis vel pugnæ diem ad idus augusti constituissent: neutrum fecerunt. Et iohannes de monteforti cũ duce leucastriæ coacto exercitu: calisium appellẽs decurso arthesio atq̃ viromãdia per remos campanosq̃ prædas facientes: transmisso tandem ligeri: burdegalaȝ se receperunt / fuga cęde & multis incommodis a francis affecti. Nam philippus burgũdorum dux illos adequitans multis frequenter interceptis necabat. Et iohannes viennensis eques strennuus quinquaginta equites & sagittarios anglos fudit. Ita vt ex triginta armatorum milibus: quos ex anglia eduxerant: sex tantum milia garonnam traiecerint. Ex burdegala receptis viribus: iohannes de monteforti cum anglorum manu aulorum petit: vbi eius vxor incolebat. Eo quosdam britonum episcopos & proceres ad seuocat. Id postq̃ carolus cognouit: nouas copias guescluino q̃ reliquam britanniam tenebat mittit. Interim conuenientibus apud brugas cum romanis legatis oratoribus francis anglisq̃ vt pax inter reges tandem firmaretur / nichil diffiniri potuit. Translato deinde boloniam conuentu postq̃ iteratis crebro legationibus / pontificis oratores caroli assensu nonnulla anglo regi plus æquo proponerent Angli qui calisii edouardi nomine agebant responderunt / se de his ad suum regem relaturos / et inde ad kalendas augusti edouardi sententiaȝ brugis dimissuros. Sed Edouardi mors interim intercessit pridie solẽnitatis diui Iohannis baptistæ / dũ ageretur annus salutis trecentesimus septuagesimussextus supra mille. His ita gestis / carolus futura prospiciens / publica contione in parlamento senatu habita / de liberis qui in regnum successuri essent huiusmodi legem tulit. Quemq̃ primo nitum regis francorum filium regni administrationem recipere debere cum quartũ decimum ageret annum ne per longiorem tutelam occasio incideret maliuolis / res nouas excitandi. Anno insequẽti qui fuit christianæ gratiæ millesimus trecẽtesimus septuagesimusseptimus Carolus quinq̃ per franciam distãtibus locis quinq̃ exercitus alebat. Primus quem ãdegauus comes guescluino comitãte ducebat: per aquitaniam incedens condacum bergeracum sanctam fidem ad dordonæ ripam sitam / castillionem / sammutram / canderetum / macarium cum arce / & lãgonem partim expugnatione / partim voluntaria deditione recepit / superato thoma feltone: qui nõ

Iohannis britonum ducis defectio

Inanis legatorũ conuentio.

Edouardus moritur

Constitutio a Carolo facta de filiis q̃ ad regnũ successuri essent

Quinq̃ exercitus fracorũ eodẽ tp̃e.

procul a riola sexcentos equites habens cum iohanne de buelo prelium cōmiserat Dedentibus passim se aquitanię proceribus ii qui durasie familie erant ad anglos ꝑ fugerunt. Quare dulaco pretermisso quod obsidere instituerat andegauus dux ad durasium se conuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcem vero q̄ ibi muni tissima erat circunuallans: post primā & vigesimā circūuallatiōis diem deditione a castellanis facta arce potitus est. Deinde quia hyems aderat in hyberna militē mi sit. Ad clissonus qui apud aulorum obsidionem habebat paciscentibus cū eo āglis vt liberi abirēt locum obtinuit Omnis ad hunc modum britannia preter brestēses caroli facta est. Qui vero regię classi pręerant in angliā delati: lariam non paruam ci uitatē ceperunt atq͂ incenderunt. Philippus preterea burgūdie dux calisiū ꝓfectus nonnullas per vicinū calisio agrū arces atq͂ arderē subiugauit: vbi validissimis ba listariorū presidiis impositis in hiberna se cōtulit. Per eos dies romanorum impe rator carolus visendi regis desiderio iter hannoniā cametacumq͂ faciens in franciā venit. De cuius aduentu carolus litteris acceptis ad singula qua transiturus impera tor erat loca pręmissis qui illum honorificētissime venerarentur: tandē biturigū & burgundorū duces. Senonū archipresulem & haricurtū dn̄m obuiā siluanectum ꝓficisci iubet. Qui cum ad vicum luparam inde ꝑducentes cū articulari morbo īpe rator laboraret currū & lecticā auro gēmisq͂ artificiosissime elaborantē ad impera torē ꝑpropere carolus mittit. Lectica postera die impositus post q̄ dyonisiani ceno bii sacrosancta religionis monumēta: reliquiasq͂ multa veneratione ꝑlustrasset in cu biculum reuersus: dum per fenestrā in atriū diuersorii aspicit: burrellus riueri⁹ & ni colaus detencus ex domesticis regis aulicis equos duos ingenuos atq͂ animosos ī signibus francorum apparatissime ornatos imperatori totidēq͂ filio eius romano rū regi caroli noīe presentāt. Quod munus imperator liberalissime letissimeq͂ exci piens ego inquit in altero illorū sedens parisiū ingrediar. Egrediēti sancto dyonisio imperatore parisiensis preses mercatorum prepositus & prefectus vigilum comitā te multa ciuium parisiēsiū frequentia composito ordine in equis occurrentes impe ratorem consultant. Rex vero post q̄ ex viculo capella imperatorem digredi acce pit: miro apparatu & pompa ducum quoq͂ & comitum procerū insuper atq͂ epi scoporum ornatu & numero vrbe progressus quibusq͂ distinctis officiis atq͂ vesti bus pro sua dignitate & conditione euntibus dum paulo supra molendinum q̄d est secus dionisianam viā ꝑuenissent venientibus in alteralterius conspectu princi pibus reuelato capite datisq͂ dextris sese amicissime venerantur. Mox ad romano rum regem carolus accedens impetita illi salute imperatorem dextrorsum regē ve ro filium sinistrorsum habens ipse medius incessit: donec ad palatium ventum est vbi grande spaciosumq͂ cenaculū accipiendo imperatori tapetibusq͂ & mensis or natissimum carolus esse imperauerat. Post q̄ aliquot dieb⁹ feriatū est & mutuis se colloquiis muneribusq͂ principes coluissent firmataq͂ in eos iureiurando amici tia est discedentē imꝑatorē carolus ad mosum vsq͂ perducere sua impensa iubet. Traditum a gallis scriptoribus compio: imperatorē quibusdā castellis terre dalphi nat⁹ donasse dalphino eūq͂ı narelateñ. regno imperii vicariū istituisse. Arelatē eñ regni burgūdorū ꝑmariā ciuitatē & caput fuisse imperioq͂ paruisse certū ē. Quam vt geruasius scribit aram latam prisci appellabāt. Nam in eo loco prope ciuitatem qui rocheta dicebatur due colūnæ extructæ erant. Et super eas ara imposita. Vbi quot annis ad kalendas maias frequens vndiq͂ populus humanas hostias ꝑ sua

Duras capit

Imperator carolus i frāciā ad carolū venit

Pompa i occursum imperatoris

Arelatēsis ara

sospitate mactare consueuerat. Itaq; tris iuuenes publica pecunia emptos annos toto sagitabat. quos constituto die ad ipsam aram immolabant/ victimarũ sanguine circunstantem populum aspergentes. Quem ritum diuus trophimus ex. lxxii. christi discipulis illo ex iudea missus sustulit docens non cruore mortaliũ hominũ sed christi sanguine illos debere aspergi. Digresso imperatore quorundam procerum litteris corolus cognoscit nauarrum regem in iohannem caroli patrem atq; postea in eum multa occultis dolis & cogitasse & perpetrasse. Cuius proditiõis maxime conscius eet iaquetus ruus nauarri cubicularius qui per eos dies missus in franciam iter facere constituerat. Hic vbi in franciam venit deprehensus in vincula coniectus est penes quem repertus est codicillus dolis inscriptis aduersus carolum conceptis. Et cum per id tempus carol⁹ nauarri filius securitate a rege accepta siluanectum: vbi rex francus agebat accessisset: contenderetq; multis precibus iaquetum liberare patefactis illi quę ipse commiserat flagitiis non modo inquit tam perditum hominem absoluere non possumus: sed instituimus possessiones a patre tuo que i regno meo sunt recipere & illis presidium ex meis collocare: qui michi fide integra obsequantur. Venerant cum nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius potestate complures nauarri arces atq; oppida perseuerabant: qui tametsi iureiurando fuisset addictus eas regi dedere: satius tamen visum est illum sine custodibus non dimittere donec re perfecta fuisset iuramento liberatus. In normanniam a rege ob id missus philippus burgundię dux: cum arces frustra repetit: obstinatis ad rebellionem qui eas tenebant militibus vi atq; armis philippus a bertrando adiutus recuperat: capto apud bretolium petro nauarro cum maria eius sorore: quos asseruatos rex honestissime haberi: & complura ex locis receptis dirui iussit. Dum hec a philippo in normãnia geruntur/ petrus de tertro nauarri scriba/ caroli iussu in bernarci arce deprehenditur/ conscius malorum que nauarrus in carolũ coniurasset. Sumpto igitur de eo/ deq; iaqueto ruo supplicio/ eorum singula cadauera quadrifariam exsecta/ ante quattuor parisii primarias portas furcis appensa sunt. Moritur per id tempus gregorius vndecimus qui apostolicam sedem romam deduxerat auinione relicta. Cui dum patres cardinales successorem diligere constituũt/ romani ne gallus aliquis iterum sumeretur/ tumultuantes/ bartholomeum de aquilla (aduersãte magna cardinalium parte) pontificem declarant. Quamobrem dilapsi roma cardinales fundum petunt/ vbi clementem septimum pontificatui pręficiunt. Quam rem cum patres carolo missis nunciis demonstrassent: carolus clemẽtis partes secutus est amicis sibi principibus scribens/ vt idem facere dignarentur. Sd rex bohem⁹ atq; flandrenses non statim acqeuerũt bartholomeo fauentes. Et carolo romanorum imperatore defuncto: filius eius romanorum rex: vt in demortui patris locum veniret bartholomeo adherebat a quo imperii dyademate recipere sperabat. Per eosdem fere dies post iohannes de monteforti quẽ anglos secutum fuisse mẽorauĩ & eis per superiora bella auxilium aduersus francum regem tulisse: ad senatus parlamenti iudicium tertio vocatus cum non veniret. ducali dignitate priuatus est: & bona eius publicata. Accitis inde aliquot ex britonum nobilitate proceribus inter quos primores erant iohannes rohanus/ iohannes lauallus & clissonus qui arces oppidaq; regionis tenebant: Carolus eos docet quæ de iohanne monteforteñsi ob eius perfidiam decreta fuissent: vellent loqua quibus prefecti erãt tollendi belli causa potestati eius permittere. Carolo ita suadenti proceres se obtemperaturos iurant. At

Dol⁹ a nauarro rege

Gregorius vndecim⁹ morit

Iohannes de monteforti ducatu britãnie priuatur.

postq̄ dimissi a rege in britanniam rediere:rohanus imprimis iohannem montifortensem anglia reuocare festinat præsidia locis francę finitimis instituens. Ea re cognita andegauus dux imperante carolo copiis contractis eo contendit. Venientes rohanus vanis legationibus differt concordiam tantisper simulans vt re ipsa post ea compertum est:donec iohannes montifortensis ex anglia aduentaret. Quo tandem cum manu anglorum ad britones appulso tametsi multis coitionibus pacem querere videretur:nichil tamen effectum est. Dum apud britones andegau⁹ dux frustra tempus terit:flandrenses suo more iterum a comite discessionem faciunt occisoq; gandaui præside quem illis comes prefecerat:tripartitis copiis aldenardum: ypras:atq; alostum eodem simul tempore inuadunt. At philippus Burgundiæ dux comitis gener:tornacum profectus aldenardum nuncios ad flandrenses mittit petens vt ad colloquium de instituto venire ad se non abnuant. Venientibus iter tornacum aldenardumq; burgundus communicat.Tandem cognito quid illis doleret:philippus conditiones reconsiliationis proposuit. Quibus scripto commendatis & iuramento roboratis:comes discessionis autoribus veniam dat. Fuit p̄terea apud montempessulanum cędes a ciuibus truculenter occisis octoginta viris ingenuis atq; nobilibus.Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorū ducis cancellarius guido desserus: & arnoldus eiusdem loci pretorCędis causa hec fuisse memoratur.Erat in prouincia narbonensi (cui lingue occitanę nunc nomen est)Ludouicus andegauus caroli frater positus a rege gubernator Cuius nomie cū ob bellum quod in ea regione gerebatur pensum magistratus exigerent seditione facta sanguinarii ciues eos trucidarunt:deiectis in altos puteos cadaueribus occisorum Tam detestabile flagitium non preterierūt impugne. Nam armatis instructus dux ad montempessulanum cum aduenisset omnis populus fletu merore lachrimisq; cōfect⁹ vrbe egressus:& loci cōsules funes ex cānabe collo tanq̄ morti obnoxii gestantes per vias postrati duci obuiam pergunt miserabili clamori ignosci sibi flagitantes Assistebant duci cardinales aruernię cum pontificis clementis oratoribus qui eo placandi ducis causa conuenerant. Postridię aduent⁹ ducis in vrbem ipse in tabulatum quod ei in foro editum erat:compluribus precipua dignitate viris comitatus conscendit.Ex quo ob omni plebe conspectus cum grauā admoduz in ciues sententiam tulisset:sublato rursus clamore populus veniam frequenter repetebat quorum flebilibus votis cardinalis oratoresq; pontificis accedentes animū tandem ducis inflexerunt:sententie seueritatē rigoremq; moderantes:habuit igitur locum miseratio.Nam cum sexcenti necis iudicium excepissent:soli cedis auctores: & qui operam sceleri nauassent regis arbitrio reseruati suntCumq; omnium incolarum bona fisco deputata forent dimidium remissum est armis omnibus que apud illos extabant deditis pensata insuper ad plenum impensa quam dux ob huiusmodi cędem sustinuisset. Erant etiam tum per linguam occitanam ex reliquiis superiorum bellorum aliquot populatores qui regionem quottidianis predis vexabant Aduersum hos incolę a Carolo auxilium petunt duplicatum vectigal ad belli onera pollicentes Missus cum copiis guesclinus cum ad nouum castrum nō longe a belcaro quod ab hoste tenebatur obsidione destinetur morbo occupatus octauo post die defunctus est.Nichilominus tamen qui in presidio erant castellum sponte dedidere.Non quieuit per hos dies richardus Edouardi filius nouellus anglie rex. sed traiecto ex anglia calisium exercitu.thomas edouardi filius octo circiter homi-

Flandrenses a suo comite deficiunt.

Cedes apud montempessulanum

Cedes vindicta

Guesclinus moritur.

Excursiones ab anglis

num milibus stipatus/arthesium/viromandos/suessiones/cathalaunos/trecenses/senones/vastinium/blesiam/perq3 bonamualle3 incursantes:abductis aliquot claris equitibus ab britones contenderunt quos iohannes mōtiforte ñ.alacriter excepit. Fuit a flandrensibus in suum comitem belli motus:quem non magno negocio comes repressit:captis ypris suppliciocq3 affectis qui rebellionem excitarant. Sed interim caroli mors multorum incommodorum causam francis importauit. Nam pace & bello cum republice fuisset accommodatissimus insequens tempus beniuolentiam vnanimitatem charitatemq3 discordiis & grauissimis inimicitiis commutauit. Enimuero prouidus rex vbi se mala valitudine esse sensit:liberos quos iuniore ętate duos Carolum & Ludouicum relinquebat Philippi burgundiæ ducis & Ludouici borboniensis tutelę commisit. Regni vero gubernacula Ludouicum andegauorum ducem moderari constituit:donec Carolus cui ex primogenitura regnū debebatur annum quartumdecimum ageret. At sapiente rege apud beautam defuncto (sapientis enim appellationem emeruit) aliud atq3 aliud decretum est. Mortuus autem apud vicennas ad diuum antonium Campestrē delatus est:ibi aliquot dies asseruatus:dum fratres eius tres aduenissent. Dum ex ęde diui antonii funus effertur scholastici studii parisiensis qui spectandi causa frequentes aderant: a seruientibus hugonis aubrioti parisiaci pretoris:quia forte procedentem pompam impedirent propulsi in prętorem atq3 in seruientes tumultuati sunt. Quorum aliquot q deprehēdi potuerunt in vinculis habiti sunt. Sed paulopost regis filiis restituti caroli cor rothomagi:reliquum corpus apud sanctum dyonisium. Anno dominicæ pietatis Millesimo.ccc.lxxx.sepelitur.

Carolus quintus moritur

Scholasticorū tumultus.

DE successore tametsi minime dubitaretur:quia tamen maiori natu Carolo q sextus appellatus est: ętas nondum idonea erat: & regno rectores: tutoresq3 liberis pater instituisset: neq3 de ipsa institutione inter principes bene conueniret acciti ex toto regno proceres parisii coegerunt de sacrando nouello rege consilium capturi. Dicebant enim principes consultore Petro dorgemonto neq3 sacrari annum quartumdecimum regem oportere: neq3 conducere reipublicę: vt tantillę etatis adolescens rerum curam susciperet. Ita Carolum patrem arbitratum esse & lege firmasse. Fuere contra plerıq3 ętate & doctrina spectatissimi homines voluentes animo cum præsentium rerum: tum futurarum calamitatem. si multis rectoribus regnum ageretur: breui & cito finituro susceptæ administrationis tempore: quemq3 sibi potius q̄ rebus communibus consulere:opes cumulare: amplificare principatus: ęmulari inuicem:& inde factiones gigni. Raro quidem euenire vt multi sine contentione rem quampiam simul administrent. Quod si vnius regis nomine atq3 imperio respublica gubernetur facile esse: vt ad vnum omnes concordibus animis respiciant. Eapropter operępretium fore Carolum natu priorem sacratum iri & omnia suis auspiciis atq3 nomine geri. Neq3 obstare patris legem quam si ad perniciem inclinare coniectasset ipse tollendam in primis censuisset. Legibus du3 populo conueniunt vtendum:dum officium abstinendum. Hec sententia cum multorum tum Iohannis de marcilis fuit in quam facile venit Ludouicus andegauus. Reliqui vero fratres (adnitente petro dorgemonte) legem a patre lata3 magnopere tuebantur. Nec parum abfuit quin ad dissensionem bellumq3 irritati prope animi spectarent. Nam ex eo tempore quisq3 sibi armatos parabat: & hostis anglus nunc ad aquitaniam: nunc ad britones:inde in normanniā arthesiumq3 & per oēs

Cōsiliū capit de carolo sacrando

maris oras copias suas dimittebat. Dum inter tam repugnantes sententias nichil decerni posset: contio dissoluta est. Sed intercedentibus nonnullis optimis & sapientibus viris arbitri de principum voluntate delecti sunt: qui examinato diligenter negocio tandem rem componerent. Arbitris conuenientibus dictum est Carolum sacrandum esse & regem appellandum: suoq nomine gerenda agendaq omnia esse fidem illi a proceribus & subditis prestandam: bellum non nisi suis auspiciis parandum. Adolescentulos Carolum & eius fratrem Ludouicum curæ & prouidentiæ burgundorum & borbonii ducum credendos qui eos vt regios liberos decet: educarent ad tempus vsq pubertatis & docerent. Omnem regium fiscum in erario regio deponendum: supellectilem vero omnem & quicquid Carolus mortis sue tēpore auri argentiq possidebat: assignata regi iusta portione: Ludouico andegauo committandam qui interim dum rex adolesceret regentis tantum nomine vteretur & rebus communibus gerēdis vocatus adesset. His ita vt ab arbitris definitis prīcipes assenserunt & lex ipsa in vulgus promulgata. Quietis compositisq regni primoribus cum stipendia militibus nulla soluerentur: non secus ac hostis prædis stuprisq populum milites vexabant. Quamobrem rura vicosq agricolæ deserentes: in oppida arcesq fortunas suas contrahebant. Nec aduersus militum crudelitatē valuit regentis auctoritas q̄q̄ vocatos ad se præfectos militum sepenumero minis terrere tentasset. Hinc plerisq locis tumultuatus populus est: & seditiones exortæ. Parisianos tamen benignitate atq modestia sua regens sedauit. Non erat his diebus ad militiam (mortuo bertrando) conestabilis. Hunc magistratum instituendum a se regens dictitabat: cōtra sentientibus burgundie borboniiq ducibus eum quidem regentem nomine tenus esse: sed ad regem omnia referri oportere Erat tūc melduni Carolus: vbi armamentum patria erat & magna supellectilis pars. Enim uero adolescentulus rex armis delectabatur speciosis/ & de re ipsa patri aliquando speciem prebuerat. Nam proferente illi patre coronam & cassidem rogatus vtrū mallet: cassidem optauit Cui non dissimile mox factum suis aulicis exhibuit. Itaq ꝓpositis coram preciosissima patris suppellectili: atq diuersorum armatorum generibus arma sibi pluris q̄ diuitias esse respondit. Futurorum vt ipse auguror incommodorum omen Nam nulla superiorum regum etate propius ad excidium respublica francorum propendit: q̄ huius & filii ipsius temporibus Dedit & aliud magni animi signum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianensis appellatus qui autor fuerat augendi census & tributi. Et seuere aliquādo Carolum dum adhuc viueret pater tractauerat. Quam rem tunc recordatus Carolus ad sauosium qui prope astabat. Ecce iam inquit sauosi de hoc sacerdote liberi erimus. Quo verbo territus ambianensis confestim per duacum auinionem se recepit: exportato ingenti thesauro quem sibi ex publico contraxerat. Illud siquidem nonnunq̄ compertum est inter francos plus damni in rempublicaʒ inuehi dum sacerdotis consilio res agitur q̄ cuʒ prudens aliquis ex seculi nobilitate rebus grendis præficitur. Ille enim nescio qua insatiabili ambitione omnia sibi vendicat: Hic populi misertus & communitatis detrimentum suum esse ratus: reipublice bene vt potest consulit. Ille factum & pompam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit quo minus vltionem timet ecclesiastica libertate protectus. Hic autem opes suas cum respublica coniunctas eē non ignarus: ex publico incommodo priuatum quoq auguratur. nam qui res suas ex reipublicæ statu considerat: illas sine hac nequaq̄ stare posse intelligit. Sed

Milites sine stipendiis oia populantur.

De conestabili instituendo contentio.

Magni animi i rege iudiciū.

Cardinalis ābianēsis fugit

ad conestabilem redeo. Erant omnino duo apud regem strennui & magni ad bellum nominis proceres.. Sancerrus comes: & Clissonus britonicę nobilitatis clarus eques. Interrogatus sancerrus an conestabilis magistratum gerere vellet: Respondit in eo magistratu Guescluinum ita se gessisse: vt nemo post illus memoria dignū quicq̄ exhibiturus esse facile videretur. Igitur ad Oliuerium clissonum dignitas (rege tribuente) delata est. Cui mox negocium fuit. contractis copiis regem in remos quo sacre vnctionis causa profecturus erat) praecedere. Hunc rex multorum ducum procerumq̧ frequentia stipatus: protenus secutus est. Pręerat regio ęrario sauosius rare probitatis homo. Hunc abeunte melduno rege andegauus regens: compręhensium reuelare regium thesaurum mortem comminatus cogit. Erant in ęrario auri solidi lamine: & aliarum preciosarum rerum ingens copia: quae pariter estimata centies octogesies centena milia aureorum nummum efficiebant: quae (supputatione francorum more facta) decem & octo miliones constituunt. Thesauro recepto Ludouicus andegauus remos petit. Rege consecrato cum ad conuiuii locum ventum est: id enim in ędibus archiepiscopi apparatū erat: principibus incidit de sessionis ordine atq̧ prelatione controuersia. Nam andegauus ętate grādior philippo anteire contendebat Philippus parem & parium decanum se esse atq̧ propterea primam sibi post regem deberi sedem argumentabatur. Eam litem cōsultatione procerum habita rex diremit & philippo recubitum primum: quatenus ad praesens negocium attinebat: decernit. Qua re offensus Andegauus regi proximum nichilominus locum vsurpat. At philippus nichil cunctatus: medius inter regem andegauumq̧ insilit: recubuitq̧. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus est. Reuerso ex remis parisium Carolo: sancti pauli comes in perfidie suspitionem incidit q̧ rege inconsulto Richardi anglie regis filiam sibi vxorem despōsasset. Sed pretensis excusationibus vt cunq̧ purgato: rex veniam comiti dedit. Qui mox in bureum riuarium liuorem exercens eum detulit ad anglos litteras dedisse vt eos in franciam acciret. Quamobrem a curia bureus abstinens Clissono rem patefecit. Qui cum amicus esset regem conueniens bureum q̄ maxime potest excusat: & q̄q̄ multi aulicorum aduersarentur: gratiam tamen amico impetrauit. Interim milites per agros populum grauare non desinebant: & duces fratres Ludouicus philippusq̧ simulate agebant clam alioquin furentes: & alter alteri detrahentes. Itaq̧ ludouico dolebat: regentis: tantum nomine sine vllo dignitatis cōmodo potiri. Contra autem philippus querebatur illum regiam supellectilem thesaurumq̧ vsurpasse: & nullam inde regi portionem impartisse. Hinc timor omnibus erat ne principum ira belli flammas excitaret. Ibant ppterea inter vtrunq̧ suasores ad beniuolentiam & charitatem prelati & qui inter proceres pacati animi erant in amicitia fratres continere studiose conabantur. de qua re orationem ad pncipes habuit iohannes maresius de octina & facundia spectatus. Tandem sopitis odiis & mutuam fratres charitatem rediere. Conciliatis principibus humilis quaedam ex parisianis plebecula nouis furiis acta est: querens se vectigalium magnitudine premi. Itaq̧ praepositum mercatorum aggrediens ad contionem venire hominē cogit: vbi vnus e plebe audentior vice multitudinis petit pēsiones & vectagalia tolli. Quod quādoquidem olim postulassent nec fuissent exauditi iam adesse tempus cum satis illis factum esse oporteat Concitatae multitudini plerique sobrie obsistere cupiētes: rati si res in crastinum deferretur compesci furorem posse in posteram

Oliuerius clissonus conestabilis

Thesaurū regiū ludouic⁹ andegauus accipit

Cōtēptio iter principes de ordie sessiōis.

Liuor.

Miles grassat

Simultas iter fratres.

Iohannes maresius.

diem negocium remittebant. Quod intelligens quidam veterum calceorum sutor: temere exurgens pompa inquit aulicorum & fastus in humeros populi recidunt: & quæ ab illis per luxum profunduntur: damna nostra & calamitates sunt. Hanc vilis opificis temeritatem arguere ausus est Iohannes dormannus regius cancellarius: obtinuitq; in alteram diem postulata transferri. Non restinxit mora furorem. Enimuero rediit postridie concitatior plebs & petita ex regis proximorumq; eius sententia reportauit. Et vt sedatior domum plebs repeteret: ad illam adhuc fremen tem contionari iohanné maresium Carolus imperat atq; causas memorare quãob rem census & vectigalia reipublicæ moderatoribus pendantur. Oportere eos qui præsunt multa onera subire. Bella plurima a Carolo patre gesta. & item a filio gerẽ da esse quæ sine populari ope bene procedere non possunt. Regios prouentus & fiscum anglorum iniquitate imminutos esse. Regem publicæ libertatis & populi tu torem: populum coadiutorem esse debere: æquo animo ferre si quid nonnunq̃ du rius per necessitatem imperetur. Nihilominus tamen gratum nunc regi esse vectiga lia tolli. Abeant ipsi domum/ quiescant tumultuari. Ad hanc iohannis orationem cum sedata turba esse speraretur: sublato clamore: Volumus inquiunt iudeos vrbe expelli. Quibus respondente iohanne de re ipsa ad regem relaturuȝ se procurrens confestim quisq; plebeius: publicanorum ædes aggreditur atq; effractis pixidibus vbi reposita de vectigalibus pecunia erat: nummos in vias dispergit/ libellosq; rationum carpit & laniat: ministris interfectis. Iudeorũ domos aliquot & bona diripit. Quæ tametsi reddi restituiq; rex iussisset: nequaq̃ tamen obtemperatum est.

Seditio parisiorum

Hæc cum parisii geruntur angli cognito francorum ex aquitania discessu/ turonos andegauos cœnomannosq; infectis passim ignibus incursant/ moxq; ad britones (non impediente duce amico) se recipiunt. Id postq̃ ad regem perlatum est/ carnotensium episcopum & arnoldum corbium parlamenteum præsidem ad ducem iter facere iubet: cum syngraphis præteritorum fœderum quæ cum regibus francis & britonum duce olim icta essent. Hæc (audiente duce) cũ oratores recitassent: dux (inuitus ne an volens incertum est) fœdera ipsa innouauit: & obseruare se iureiurãdo adegit. Quamobrem irritati angli nãuetam vrbem circunuallare pergunt. Ciuitati tum præfectus erat almaricus clissonus qui summa vi & diligentia aduersus hostem restitit. At non satis ciuium perseuerantiæ credens: ad regem subsidium petere mittit. Nec cunctatur rex almarico suppetiari. Nam magnis itineribus copiæ in hostium conspectum citius venere q̃ anglus subolere aduentum potuerit. Quarũ primũ impetum cum ægre sustinere anglos: eorum præfectus animaduertit (iam enim signifer signo amisso oppetierat mortem) eos increpans vah inquit milites: quis vestros animos pauor inuasit: superamus enim numero francos: quare non dubium est si animo non defeceritis: virtute quoq; superiores fore. His ductoris verbis animatus anglus/ incredibili pertinacia restitit/ tanta sagittarum multitudine agens vt æther ipse sagittis non secus ac nubibus tegi videretur. Itaq; diu fuit pugna anceps vtrisq; acerrime pugnantibus. Tandem multis saucijs/ multisq; occisis & captis/ frãco anglus cessit. brestumq; fuga petẽs præsidio imposito & vulneratis qui se illic cu rarent relictis/ in angliam traiecit. Inter hęc animaduertẽtes principes ęrarii tenuitatem & regios census esse exiguos vocatis ad se ciuium parisiensiũ primoribus/ de vectigali exigendo consultant. Cum vero placuisset ex quaq; venientium rerum libra solidum vnũ exigi. Idq; parisii rothomagi pariter & ambianis promulgari rex

Anglorum incursiones.

Pertinax pugna

Cõsiliũ de vectigalibus exigendis

imperasset: plebs vniuersa vectigal pendere pernegauit. Accidit per hos dies res cognitu digna. Siluanectum Carolus venandi causa se contulerat. Canum latratibus excitatus in fugam ceruus: æneam torquem collo gerere visus est: quem venabulis aut ferro appeti rex prohibens in casses & rethia compellit. Erat in torque litteris latinis inscriptum. Hoc me cæsar donauit. Interpretantibus nonnullis id de iulio cæsare intelligendum. Sed tam longa ceruis ætas tributa nō est vt a Iulio in hoc tempus durare ceruus potuisset. Ad alium ergo imperatorem referatur oportet. quandoquidem a primo illo Cæsare quemuis imperatorem cęsarem appellari visus atq; autoritas obtinuit. Ex eo tempore Carolus ceruum allatum auream coronam collo gestātem pro insigni habuit/ & regiis insignibus quæ liliis aureis tribus constant: hinc atq; hinc cerui duo apponi consueuerunt. Per eos dies cum de romano pontifice controuersia agitaretur: accessere ad regem Bohemiæ castellæq; oratores vrbani partes aduersus Clementem septimum quem rex sequebatur defensuri. Quibus per Andegauorum ducem responsum est: regem non ita affectum Clementi esse: quin veritatem sequi velit. Daturum operam vt ecclesiæ pax (sedata discordium pontificum contentione) reddatur. Responso accepto oratores abiere. Hæc reuera de romano pontificatu altercatio multis incommodis tum alias nationes tum gentem gallicam vexauit. Nam cardinales triginta Clementis causam secuti: exploratores per franciam constituerant qui ecclesiarum opulentiores prouentus inquirerent: quas rectoribus vacuas mox sibi a Clemente obtinebant. Tulit quoq; Clemens de vacaturis ecclesiis legem quam expectatiuam gratiam appellauit: qua ad adipiscendas morte possessorum ecclesias: fas iusq; expectāti per pontificem designato erat. Solis ex hac lege cardinalibus & potentioribus viris ecclesiæ contingebant. Exigebantur præterea a clero decimæ: & de maioribus ecclesiis dum pastore orbatę erant primi anni prouentus legebantur. Id annatam vocant quam cameræ apostolicæ deberi romani contendunt. Neq; id sine ducis andegaui conscientia fieri rumor erat: exactionis siquidem partē capientis. Eas ob res cum scholastici non pauci scholam relinquerent: studii Parisiensis rector contione aduocata: ex consilio doctorum Iohannem ronceum Picardum deputat qui de huiusmodi dispendiis ad regem/ Andegauumq; ducem orationem habeat. Habita oratione: tanta ira percitus andegauus est: vt satellitibus noctu ad cubiculum Iohannis roncei missis hominem effractis foribus abductum in vincula coniici mandauerit. Nec aliter/ repetente eum rectore exemptus est: q̄ vt clementi auditurum se polliceretur. Nisus quoq; dux est rectorem deprædendere/ sed re per amicos cognita: rector aufugit. Deprædendendi rectoris causam afferebat dux q ab vrbano exceptas litteras regi non exhibuisset. Accessit & nouus a Ludouico biturigum duce contentionis turbo: reputante secum male agi q Andegauo regendi auctoritas: Philippo burgundo Caroloq; borbonio regis tutela obuenerat: sibi vero nichil præter Pictauiam collatum esset. Petit ergo linguæ occitanæ atq; aquitaniæ sibi gubernacula committi. Idq; adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi comes eius prouinciæ ministrator se in magistratu tueri omnino studebat: ita vt iubenti regi prouincia non cederet. Ludouicus propterea collecta militum manu in tholosates profectus. prælium cum comite suis dissuadentibus conserit & vincitur Sed reputans animo comes his decertationibus regionem perdi: atq; populum

Ceruus inuentus

Ambitio cardinalium

Auarus pontifex

Iohānes ronceus mittitur ad regē cōtra exactiōes pōtificis

Ludouicus biturigū dux cōtētionem excitat

aggrauari.ad Ludouicum mittit: seq; magistratu abdicat: Ludouico cedens.

Per id tempus Hugonis aubrioti Parisiorum præsidiis falsa religio & iniqui mores in lucem prodiere.. Nam Iudeorum sectator cum esset: clerum exosum & sacrosanctæ eucharistiæ dignitatem contemptui habebat. Scholasticos in primis aspernabatur: stupri & omnis generis libidinis reus. Ob quorum flagitiorum execrationem ad publicum spectaculum loco edito in atrio diuæ mariæ positus: post suæ heresis manifestatam a contionatore perfidiam perpetui carceris damnationem a Parisianorum antistite excepit. Hic Aubriotus cum publicæ pecuniæ administrationem diuturnam gessisset: publica opera non parum illustria Parisii extruxit. Bastildam ad diui Antonii portam munitissimum propugnaculum: diui Michaelis supra sequanam pontem: & aduersus scholasticorum Parisiorum iniurias & nocturnos motus paruum castelletum. Quiescebant his diebus Flamingi a bello paululum respirantes: nisi eorum comes Ludouicus noua illos pecuniæ exactione lacessisset. Enimuero siue egens siue pecuniæ auidus a Gandensibus qui propter oppidi magnitudinem & populi frequentiam primi inter Flandrenses habentur: grandem pecuniam arrogantissime petens cum ea sibi constanter negaretur: loco discedens: & ego inquit huic contumaci populo me principem & dominum exhibebo. Erat comiti notus Halsus nomine homo militaris atq; magnanimus. Huic attributis copiis & anglorum manu mandat: Gandensibus bellum inferre. Qui patri audiens: mox gandensem agrum quottidianis incursionibus vexat. Ibant nihilominus Gandenses armis instructi/seq; viriliter tuebantur: incommodis multis hostem afficientes. Recordati tamen debitæ suo comiti subiectionis: petunt ab illo se audiri. Admisit eos comes: quorum hæc breuis oratio fuit. Tu inquiunt comes sumus. Tu nobis ex princeps & comes. Tibi cum oratione parere nos decet: tu nos tueri debes Si quid in te peccauimus quod tibi molestum sit: id nobis cōdonari suppliciter flagitamus. Tantum ne libertatem tollas quam a maioribus acceptam gandensis populus tueri instituit. Cogi se vectigalibus nescit. Si reb9 tuis per aliquam necessitatem op9 est pecuniarium subsidium id tibi non coactione s; sua se sponte daturum libet populus offert. His comitem verbis placasse rati: ab aulicis imprudentibus & per etatem rerum imperitis iniurias acceperunt. Iactantibus comitis potestate esse: illorum obstinatam rebellionem flectere: calcaribus perinde ac stimulis asellū illos agi oportere & omnimodo iugum imponere. Quo accepto conuicio: gandenses abiere. Comes vero magnopere studebat illos rerū & commeatus penuria affligi vt egentes potestati eius se crederent. At gandenses animo erecti vim propulsare constituunt. Itaq; philippum arteuellam filiū eius quem in gestis philippi vallesii a gandensibus occisum diximus belli ducem sibi pficiunt. Qui contractis vt cunq; armatis oppido egressus in vicinum agrum ducit. Conspectis procul gandensibus: comes prælii appetens suos in arteuellam progredi iubet. Telis primum & scorpionibus deinde districtis gladiis pugnatum est. Aduersa comiti fortuna extitit: amissis quinq; hominum milibus: atq; ita se brugis recepit. Arteuella ex victoria spem sibi meliorem accipiens: suos hortatur animis non tabescere. Si in armis perseuerent: facile factu esse: grande parare. Imperiū. Etiam si comiti franci suppetientur: quorum neq; factus neq; lasciuia bello ydonea esset: plus illis iactantiæ q̃ roboris inesse. Talibus suasi verbis Gaudenses

Hugonis aubrioti heresis

Flamigorum seditio.

Comes victus

regnũ insuper sibi affectare audent. Qua spe quoq; illecti agricole relictis agris bel li se socios gandensibus iungunt. Cura omnis arteuelle erat: comiti incommodari.

Mos brugensium.

Mos est brugensi populo q̃ vetustissimus ob dominici sanguinis reuerentiam (cuius partem se brugenses habere gloriantur) supplicationẽ quotannis facere: ad quã solennitatem ex vicino agro frequentes coloni conueniunt. Cuius rei non ignarus arteuella duo ex suis milia docet arma sumere quæ vsitatis vestibus occultent & ita quaterni per interualla & quini ad celebritatem simulata religione se conferant: vt die supplicationi statuto dum populus rei diuinæ intentum animum habet: mercatum occupent: atq; incautum comitem inuadunt. Implent milites arteuellæ præceptum & in foro sine vlla suspitione conuenientes/ dum comitem procedere vident: arma inquiunt o socii exerite. Clamore sublato perterritus comes/ suosq; Gandensibus opponit: Sed cadentibus multis/ ipse domum q̃ velocissime potest profectus cum illum arteuella persequitur per fenestram in mulieris vetule proximam ædem dilapsus inde sclusam se recepit At comitis fugam arteuella in Brugenses referens eos populatur/ compluribus trucidatis. Atq; inde cum ingenti prȩda Gandauum profectus est.

Seditio in flãdria.

Defectionis causam comes hanc ab initio dedit Gandauũ enim ciuem autore iohanne leone comes trucidauerat: & parricidam a Gandauensibus proscriptum ad se fugientem receperat. postq; aliquot proscriptionis annos contra oppidanorum leges restitutum nautarum prefectura donauerat. Est enim huius negociationis & ministerii nautici apud Gandenses multitudo & potestas non mediocris quæ in seditione dum forte insurgit plurimum valet. Est quoq; huius præfecture officium non parue apud illos auctoritatis atq; emolumenti. Quam obrem excitata in Iohannem leonem inuidia vnus ex nautarum ordine de matheorum familia Gisebertus/ assumptis secum sex quos habebat fratribus occidere leonem cogitauit. Sed comitis reuerentia proposito destitit. Sub inde causas quærens quomodo a beniuolentia principis Iohannem abduceret. Igitur insinuat se in cubiculariorum comitis familiaritatem. Quam postq̃ satis sibi firmatam putat: miror inquit principem nostrum nondum animaduertisse grande vectigal quod ex mercibus quæ nauigio ad nos inferuntur pendi sibi quotannis possit: Itaq; si id curare volet: Iohannem leonem vnum satis esse cuius opera vectigal a nautis & negociatoribus facile exigatur. Re ad comitem per cubicularium relata: comes leonem ad se vocat/ deq; exigendo vectigali hominem admonet. Qui tametsi id frustra se tentaturum non ignoraret/ conuenire tamen de re ipsa nautas respondit. Interim Gisebertus clam fratres hortatur contraria comitis postulatis sentire: quandoquidem publice libertati nequaq̃ congruerent: Ipse vero apud principem Iohannem insimularet negligentiæ: quia susceptum a comite negocium non curaret satis. Ex huiusmodi causa odium principis in Iohannem leonem excitatum iri. seq; in eius locũ suffici posse sperabat. Hac spe erectis matheorum animis conuenientibus ad iohannis edictum nautis: postq̃ de portitorio pendendo consulit: frẽs magnopere restitere venientibus in eorum sententiam eiusdẽ ministerii ꝓfessorib⁹ Quod vbi referente iohanne resciuit comes: iã a giseberto ꝑsuasus credidit culpam esse iohannis quot petita sibi negarentur. Quare ablatam iohanni nautarum prefecturã giseberto dat. Idq; nõ egrȩ ferre iohannes pre se tulit: domi apud Gandauos se continẽs donec fortunam tempus commutaret. Nec intercessere plurimi dies cum brugenses ad quos null⁹ nauigabilis fluuius euoluitur: per comitis assensum

fossam grandez ex amne lisa diriuare ad se inceptant: constituto ad has operas magno fossorum numero quos præterea deputati a brugensibus milites protegerent conscii q̃tum id opus damni gandauo importaret. Nam ea fluuii accessione sicut brugẽsibus magnum incrementum ita Gandensibus multum detrimenti poterat afferri. Tumultuantur propterea gandauenses & rei nouæ occurrere consultant. Accersuntq̧ iohannem leonem qui communi necessitati auxilietur. Qui licet accitũ se gauderet: nullum tamen exultationis signum dat. Sed ad consilium intromissus rogatusq̧ sententiam Viri inquit gandenses palam vobis omnibus est quam reb⁹ vestris iacturam brugensium hæc vsurpatio allatura sit. Haud tamen paruo negocio illi resistere poteritis nisi relictam iamdiu alborum capuciorum institutionez restitueritis Cum enim maioribus nostris repentino ad res insuetas præsidio opus esset: designatos habebant ex suis milites qui capuciolis albis ab aliis discreti vestris se periculis obiiciebant. Id armatorum genus censeo confestim innouandum eisq̧ prefectum instituendum. Vix hæc iohannes dixerat cum vox omnium exauditur. condamentium restituuntur capucia. Conficiuntur statim publica impensa capucia distribuuntur quibusuis parui pensi hominibus quibus nihil magis q̃ vrbana quies odiosum erat. quorum præfecturam communi omniuz decreto iohãnes leo recepit cupientissimus infensos maxime efficere Gandenses aduersuz comitez post q̃ præfectura donatus est iohannes magnam capuciatorum multitudinem in brugensium fossores ducit. Qui de illorum aduentu nuncio accepto mox se brugas receperant. Ad hunc modum frustratus sua expectatione iohannes capuciatos Gandauum reduxit. Per eos dies quidam ex nautarum collegio a comitis prætore quez ballium vocant in custodia tenebatur. Quem repetitum liberare Gandenses non poterant. Igitur arbitratis his tot offensionibus suam libertatem tolli: hortante Iohanne leone mittitur ad comitem gisebertus cum aliquot bone estimationis ciuib⁹ qui captiuum conciuem carcere emitti & suas leges illibatas seruari a comite impetrent. Hoc pacto iohannes sperabat Gisebertum ab irato comite aliquid quod molestum ciuibus esset relaturum. Profecti gandenses principem apud mailam inuenerunt. Quos humane acceptos comes remisit restituto illis nauta captiuo: eorumq̧ consuetis legibus confirmatis. Optare se tantum dixit capuciatos tollerent. Reuersi ad suos legati comitis liberalitatem cum enarrassent tum de tollẽdis capuciis animum comitis explicarunt. Quo verbo offensus populus cum sileret: Vos iquit iohannes leo conciues compertum habetis q̃ commode capuciatos restituistis a q bus nunc vestra libertas in tuto est: Alioquin absq̧ illis omnia periclitabantur. Nunc si eos vt princeps suadet abrogabitis de vestre quiete & honestissimis legib⁹ actum esse iudico. Agite ergo & quod a maioribus accepistis seruatote Ad hanc iohannis orationem cum quiq̧ diuersi abiissent aliis illum laudantibus aliis in neutram partem loquentibus. Iohãnes vicarios quos singulis capuciatorum turmis præfecerat cohortatur suos moneantinter diu noctuq̧ ad repentinos casus paratos esse: & ad se protenus conuenire si quid seditionis aut tumultus excitari norit satius fore obtruncare in sese insultantes q̃ ab illis occidi. Nec incassum id sibi præsagire Iohannes videbatur. Nam comitis Balliuus Rogerus Dauteruius paucis post diebus cum ducentis equitibus explicato principis vt in bello solet vexillo Gandauum ingressus in medio rerum venalium foro constitit: ad quem mox Gisebertus cum suis fratribus / & iis qui in eum frequenter sequebantur ad

Alba flammigõrum capucia.

balliuum concursat. Qui a principe iussi in iohannis ędes irrumpere eumq; trucida re coniurauerant. At iohannes casuum humanorum prouidus conuenientibus ad se capuciatis ad forum nullo tumultu facto progreditur Quo conspecto gisebertus cum fratribus sensim dilabitur & balliuum deseruit. Capuciati vero quasi spectaturi quid balliuus incœptaret proxime eum considētes in terram confestim deturbatum necant frustratim dilaniato comitis quod prę se ferebat vexillo. Nec ex stipatoribus quispiam fuit qui procumbenti auxilium ferret. Solus enim balliuus occubuit: a suis per ignauiam turpiter desertus. Liberati hostibus capuciati ędes gisebertiq; cęterorumq; suę factionis edes inuadunt & spoliant. Eam balliui inopinatam fortunam gisebertο referente postq̄ comes accepit ira percussus iurat de necis autoribus vltionem se nouo exemplo sumpturum Cuius rei non improuidi gandenses duodecim ex suis non obscuros ciues ad principem legant mitigaturos pricipis quoad possent indignationem pollicituros satisfactionem delictorum. Venientes ad comitem legati ęgre admissi sunt sed intercessione quorundam aulicorum cum benignior factus esse comes speraretur: nouus a gandensibus furor excitatur. Nam iohannes leo timens re apud principem composita detrimentu; sibi succedere: augere hoc modo comitis furorem pergit primoribus suę factionis suadet: vtile esse coactos quos haberent reipublice defensores oppido educere & recognoscere quibus viribus aduersus futurum forte hoste; resistere possent Itaq; egreditur ad portam quę burgensis appellatur cum capuciatorum & aliorū; facinorosorum hominum turba milium decem. Quos cum iohannes perlustrasset laudatis omnibus. Est inquit hinc non procul principis nostri palatium quod recenter miro opere extruxit: procedamus edes videre. Munitissimus enim sicuti ego accepi locus est ita vt insurgente bello nobis incommodare possit. Postq̄ incondita plebs andreghemum accessit (ea enim est loci appellatio) edes spoliat immisso multis ędium partibus igni. Inde autem cum abirent conuersus ad palatium iohānes vt flagrantem locum vidit quasi id sibi doleret percontantur vnde hoc incendium erupisset q̄q̄ nullam loci inquit curam habere oportet qui in excidium nostrum ędificatus instructusq; erat. Hac ędium direptione comes nichil magis egre tulit: quippe qui eas ad voluptatem & delicias accuratissime excoleret. Quamobrem vocatos ad se gandauensium oratores attroci vultu & aspera oratione allocutus Ite inquit seditiosa gens prope est vt pœnas vniuersi detis offensionum in me vestrarum Cu; non concederetur a legatis excusatio trepidi Gandauum petiuere. Ex huiusmodi causis atrox & longum bellum conflatum est. Iohannes autem leo burgas quas suarum partium effecerat linquens ardenburgi moritur veneno vt quidam tradunt impetitus Fuit quindecim huius flādrensis belli varia & anceps fortuna quam sigillatim explicare longioris esset negocii. Vnum quod maxime inhumanum dici potest operepretium erit a flagitii detestationem scripto commendasse. Deficientibus a comite yprensibus cum aduersus eos copias ducere comes instituisset gandauenses de ea expeditione certiores facti nouem hominum millibus collectis curtracum prodeuntes yprensibus significant se ad eos defendendos aduenire propterea mittant ex suis armatos vt iunctis copiis paribus studiis & virtute comiti resistant. Parant confesti; yprenses & ductoribus Iohanne Bauleo & Arnulpho clerico octo oppidanorum suorum milia ad Gandenses qui apud Rolerum castra fecerant proficisci iubent. Hac profectione ad comitem relata insidias duo

Balliu° comitis occiditur.

Palatiū comitis incēditur.

bus locis qua yprenses iter facturos verisimile erat ponit. Incedentibus vero yprensibus obtulit se biceps via. vna rolerum/altera tourotum ducebat. Quare consistere illic agmen militum ductores imperant: dubii vtram ingrederentur. Pręualuit iohannis boulei sententia & tourotum versus proficiscuntur: vbi delitescebant comitis insidiæ in quas dum inopinato incidissent viso hoste proditos se a bouleo esse conclamitát/nec fuit illis animus se tutandi nisi quatenus fuga eripere se potuerunt Alteris igitur ypras/alteris ad gandensiū castra diffugientibus: comitis milites quadringentos supra duo milia in fuga trucidarunt. Reliqui ad gandauos dilapsi mox vbi curtracum militari ordine profecti sunt: Iohānē bouleum plebeio furore accusantes quasi insidiarum & proditionis conscium in viam publicam protractum minutatim concidunt: partem ex cadauere quibusq sibi radientibus. Tam beluina natura est plebs semel furiis incitata/nec furoris vllum habet modum/præsertiz in flamingorum gente quæ præter reliquos gallos seditiosa semper fuit: q̄uis vel grandi ære ob factas iniurias mulctata vel miserabili cęde ob rebellionez afflicta. Sed de his hactenus. Hæc dum in flandria geruntur mareschallus sancerrus subterranam in lemouicibus capit: dedentibus oppidum anglis. qui relicto loco dum per regionez grassantur sancerrus eos secutus quottidianis fere prælíis & cędibus afficit. Coiere per id tempus apud belinguerium agri Boloniensis vicum oratores franci: vt cū anglis de pace tractaretur. Sed nihil inde præter vanam spem relatum. At britonum dux meliore in regem animo: fidem repromittit. Seq cum britonum comitatu Carolo subditum interposito sacramento profitetur. Non potest suos ignes cęlare ambitio. Andegauus dux regens/alii item principes & regii pleriq consultores qui rebus gerendis præerant/ęrarium fiscumq sublatis vectigalibus immunituz iri contemplantes/ suæq auariciæ non satis alimenti superesse: nouū tributi genus instituere contendunt. Habitis aliquot contionibus/nunc blandis interdum suasiunculus: nunc amicorum interuentu adducere non paucos in suam sententiam studebant. Obsistebat tamen populus/nec petro dillerio nec iohāni maresio (qui maxime populares erant) aures accommodabat: tametsi dicerent ex ea pertinacia regem irritatum iri & hinc periculum grauioris alicuius pœnæ impendere. Itaq discedens a principibus populus arma capit: decanos quadragenariosq & quinquagenarios per ciuitatem ponens. Cathenas quæ ad compita viarum intra vrbem erant prætendebat/positis contra nocturnas insidias excubiis: custodibus præterea ad portas ordinatis. Idq facere incipientibus Parisianis reliquæ fere regni vrbes subsequuntur. Itaq ducenti ex Rothomagensibus plebei homines hoc exemplum imitati/quendam obesum ciuem qui ob crassam corpulentiam crassus vocabatur alioquin renitentem sibi regem præficiunt/ curruq impositum per vrbem circunferentes/tādem in rerum venalium foro constitutū de abolendis vectigalibus legem ferre & eam promulgare cōpellunt a cæde non abstinentes. Sæuitum enim est in vectigalium quæstores: & expilatum diui audonei cœnobium/propterea ꝙ in eo priuilegia quædam reposita esse audierant quæ libertati ciuitatis non congruerent. Arcē quoq oppugnare adorti/inde a præsidio repulsi sunt aliquot interēptis. Dū hæc rothomagi geruntur: ludouicus andegauus regens post quartū mensem cum parisiacæ plebis seditionē sedatam esse putat. Legem de vectigalibus exigendis tulit & in foro iudiciali apud castelletum promulgare iubet/institutis ministris qui legē di vectigalis officium exequerētur. Ad kalendas martias cum eius officii causa quæ

Auari principes nouū tributi genus cogitant.

Rothomagēsiū stultitia

Cedes ppter vectigal apud parisios

stor ad mercatum apud hallas aduenisset obolūq pro nasturcio a muliercula cui pe
rota morela nomen erat exigeret: questa & vociferans anus mercatores aliquot in
quæstorem excitauit: qui hominem multis vulneribus confossum trucidauerunt.
Eius facinoris fama vbi per ciuitatem vulgata est: protenus vilium artium ministri
arma capiunt perq ciuitatis vias circumcursant: ad cædem perpetrandum animati:
quibus cum perditi plerīq & nullius ęstimationis homines facile accedebant. Et vt
inermibus arma non deessent: publicas ciuitatis ędes adoriuntur. Vbi emotis euul
sisq postibus communia arma rapiunt & ea induuntur. Fuere ex prudentioribus
nonnulli: & inter illos parisianus antistes qui tot malis insurgētibus coactas clā for
tunas suas ciuitate exportarent: tutiore se loco committētes. Inter arma quæ furibū
da plebs desumpserat erant plumbei mallei quibus obuios quosq subsidii pecunia
rii exactores trucidabant/domos eorum fortunis omnibus spoliantes/nec ad eccle
siam profugientibus immunitas prestabatur. Vnum enim in diui iacobi hospitalis
æde diuæ mariæ simulachrum amplexantem protenus necauerūt. Simile autem ad
diuum germanum de pratis quo nonnulli confugerant cum facere molirentur/de
fendentibus se incolis/inanes in vrbem reuersi. Castelleti item & episcopi carcere re
cluso captiuos omnes & hugonem aubriotum (cuius paulo supra mētionem feci)
soluerūt hūc sibi ducem preficiētes. Sed cōscius quid pensi furiis incitata plebs habe
ret/noctu se ex vrbe proripuit/ quo insequēte luce domi non inuēto sæuius furere
omnes cœperūt/cōstituerūtq charentonum pōtem petere & prosternere. Sed de
stiterūt a iohanne maresio admoniti/tumq frigescere illis cœpit hesternus furor &
mētis insania. Per eos dies nō procul a sancto dyonisio visum est monstrum bi

Monstrum Prodigium.

ceps tris oculos & linguas duas habens. Dedit prætereas suum prodigium æther.
Nam ex cardinalis monachi collegio per summam cœli serenitatem visus est ignis
supra ciuitatem parisiorum a porta in portam circūferri. Parisiana seditione ad
carolum perlata: autores supplicio grauissimo plectere constituit. Sed regis indigna
tionem quidam ex ciuibus & schola parisiensi delecti sapiētes mitigauerūt. De his tā
tum pœna sumpta est qui castelletum violauerant subsidio pecuniario abrogato.
De quo postea quia pecunia opus erat rex cōuentum ex primoribus habuit/ratus

De pecunia iterū cōsulit

publica necessitate cognita/neminem nō impartiturum rebus miseris opem. At qui
cōuenerāt nullum a suis mandatum nisi audiendi atq referendi se habere respōde
runt. Idcirco rex illis imperat ad suos cum festinatione reuertantur/moxq ad eum
pontisaram quo abiturus erat exploratam suorum volūtatem perferant. Fuit pro
fecto vna omnium sententia mortis potius se periculis obiicere q̄ vectigalium tribu
ta & seruilem perpeti seruitutem. Ea responsione habita/rex cum parisiensibus ma
lefactorum veniam dedisset/per legatos egit/ vt ipsi ad conferēdum subsidium ani
mos inclinarent. Apud sanctum dyonisium conuenientibus vtrinq oratoribus cē
tum milia francorum: iohāne maresio autore regi concessa sunt. Per hanc publi
cam francis tempestatē Ludouicus andegauus a clemente septimo regni neepolita
ni dyademate suscepto/prouinciam armis occupat/ atq per alpes ducens quas nō

Fuga comitis flandriæ.

sine suorum cęde superauit in appuliam profectus est. Et ludouicus flandriæ co
mes ad priorem brugis acceptam a gandauensibus ignominiam alteram adiecit im
patiens vinci. Nam prælio aduersus arteuellam gādauensium ductorem malo euē
tu gesto: decem milib⁹ suorum fusis: per saltus & siluam ad insulam ægre se recepit:
aliis brugas/aliis qui ex francis erant/aldenardum petentibus. Tam prospera fortu

na visus arteuella:quadraginta hominum milibus potens:aldenardum obsidere cō stituit. Quem irruptione facta excipientes franci cęde multorum eum affecerūt Sed quia militum numero hostis erat superior:intra oppidum se recipientes franci locū magnis munitionibus roborauerunt:fortunam experturi Arteuella autez id quod vero simile erat cogitans:francorū regem comiti suisqꝫ auxilia missurū equitem ca= ducei veste indutum cum litteris ad regez legat. Petebat arteuella ne se rex huic bel lo commisceat:quod libertatis causa aduersus comitis tyrannidē a gandensibus ge rebatur. Alioquin ab anglis accersiturum auxilium. Tabellario nullum responsum datum est. Interim ludouicus flandrēsis p generum suum burgundię ducem dein= de per semet carolum conueniens:quid a flamingis perpessus esset exponit. oratqꝫ aduersus rebellem populum sibi auxilietur. Id ne rex faceret & si vna causa dehorta batur:ꝙ scilicet Ludouicus cum anglis conuentiones plerasqꝫ clam habuisset. quia tamen comes francę ditionis erat:& flamingi assueta contumacia crebros belli mo= tus excitabant:opem comiti liberalissime pollicetur. Instructis non procul ab attre= bate ingentibus copiis:rex auriflāma & dyonisiano abbate more maiorum desum pta:illam petro dillerio equite aureę militię ferendam dat. Hec agente rege fran= ci qui aldenardi erant:vrgente arteuella cum crebris oppugnationibus fatigati con meatu quoqꝫ deficerent:ad philippum burgūdię ducem delata eorum conditione orant sibi subsidium mitti si deserantur:deditionem hosti se facturos. Nec fuit i cu rius philippus petitionis obsessorum. In ea cōmeatus pœnuria res cōmoda obses sis obtigit. Ducebat rusticus quidē porcorum gregem. Quo conspecto franci tur= ma facta inter oppidum hostemqꝫ aliquot equites peditesqꝫ locant. mox ex pediti= bus pauci ad regem concedentes tris ex eo numero porcos cum in oppidū raptos & grūnientes trahunt reliquus grex (vt est eius pecoris natura) clamantes porcos secutus est. Nec impedire hostis potuit quin omnes in oppidum consequerenť re sistentibus francis qui subsidio pediti astabant. Ad finem octobris carolus ad ex ercituz qui in attrebatibus castra habebat pergit:eosqꝫ ludouicus flādrensiū comes ꝓfectus ob arthesii comitatum quia eius mater mortē obierat carolo fidē repromit tit. Inter hec arteuella cognito ꝙ ingenti exercitu rex aduenirct ad āglos nūcios mit tit:causatus ante omnia pecuniam sibi a rege āglo deberi quā pater eiꝰ iacobus ad bellū quod in philippum vallesium gesserat mutuo illi tribuisset. Sed id agebat arte uella magis spe auxilium impetrandi. Nec latuit carolum quid flamingus hostis pa raret. Festinat propterea iter facere & marquetā (id monasteriū est virginum vltra insulam) petit. Premittuntur ante omnem exercitum mille septingēti sexagita fosso res cum ligonibus atqꝫ securibus qui amputatis arbustis vias equarent quibus pre positi erant Iodocus haluynus & ramburus. In reliquo agmine tribus ordinibus i cedebant equitum milia viginti sagittariorum atqꝫ balistariorum duo milia septin= genti preter peditum ingentem multitudinem. Erant ad aldenardum itinera duo: vnum per ariam & sanctum audomarum vnde liza flumen oritur longum & diffi cile. Alterum per comminarum pontem quem flamingi occupabant dirutis p enz fluminis tractum reliquis pontibus:In hos irrumpere cupiētibus aliquot militibus qui apud insulam stationem habebant duce halso comitis flandrie notho per me= nini pontem harlam inuadunt: vbi occisis incolis & bonorum direptione facta: cum per finitimos vicos classicum sicut in communi periculo in ecclesiis pulsare hal sus audisset:receptui canit. Sed iam magna incolarum vis ad pontem conueniens;

Expeditio in flandriam.

Bona fortuna obsessorum

Franci in flandriam intrant

pontem per partes effractũ fimo & fragili materia contexerat. Eo properantes franci rusticorum turba conspecta: sese colligentes per medium hostem viam aperiunt & ita ponti se credentes primi quidem euadunt qui vero proxime sequebant suo & equoruз pondere pontem dissoluerunt in flumẽ protenus demersi. Nec postremis melius obtigit: fluuio se committentibus. Cum enim eminentioribus ripis aluc us lize ferretur: inde euadere infœlix miles nõ poterat iactantibus in eos tela rusticis. Halsus tantum cum triginta suorum inter primos se periculo exemit. Igitur per cominarum ponteз (quo exercitum traducere rex constituisset) clissonum conestabilem & sancerrum marescallum hostem loco extrudere mittit. Cognito frãcorum aduentu flamingi vnam pontis arcem diruunt in aduersa ripa stationem habentes. Sed insequenti eius diei nocte non inueuto vado: cum pons resistentibus flamingis non facile restitui posset: Sampus auratus eques & aliquot ei amicitia cõsuetudine

Sampus. neq coniuncti nauibus ex insula aduectis lizam paulatim transmisere. Nec ex alueto quod ripe proximum erat prius prodierunt ꝗ paulo plus quadringentis vna conuenissent: viri quidem genere non obscuri & animo constantes. Igitur secus littus fluminis incedentes: hostem dum petunt: petrus de bosco flamingorum præfectus eos conspicatus cum aduesperasset suos continuit: donec crastino crepusculo eos adorietur palustri loco impeditos & longa fessos vigilia. interea dum hec agũtur clissonus anxius valde ꝗ temere sui admodum pauci periculo se committerent vt hostem qui ponti defensando assidebat distineret: iubet sagittarius ponteз istaurent q postꝗ cõperit partẽ militũ flumen enauigasse liberã optionẽ dat vt cuiq cõmodum foret pontem transmittendi. Per eam noctem sampus & qui cum eo i palude armati & vigiles sine vllo somno hostem expectabant condixerunt nõ prius in hostem irrumpere ꝗ inuaderentur. Hostis igitur clanculo sub diei crepusculum magno silentio mouens francos adoritur. A quibus acerrime exceptus (petro grauiter vulnerato) cedere loco cœpit: moxq in oppidum se recipiens aliquot ędes incendit vel vt francos inde amoueret vel suos ad se dispersos hoc signo reuocaret. Interim clissonus liberum factus pontem restituere imperat: traiicitq reliquum exercitum Multas ex cominis opes francus abstulit quibus ditatus est maxime. Est enim regionis illius plebs lanificii peritissima pannos ex eo artificio textos cum i suos conterraneos atq indigetes tum in exteros dispartiens. Quę omnia in potestatẽ irruentium militum concessere postꝗ tria ex illis milia periissent. Superato ponte Carolus rex cum reliquis copiis flandriam ingressus ad montem yprensem castra fecit Quamobrem veriti yprenses caroli potestatem: duos ex ordine predicatorum fratres ad eum mittunt de pace viam tentaturos. Audiuit benigne Carolus nuncios. Nec morantur yprenses duodecim ex suis optimos ciues ad regem delegare: qui vrbem se suaq dederent. Deditos carolus recepit quadraginta francorum milibus i stipendium militi mulctatos Accessere quoq omnis illius ore flandrie maritime populus qui vinctos ducentes prefectos quos ab arteuella acceperãt regi tradiderunt quo facto regis gratiam demererentur: simulq sexaginta milia nummum persoluẽtes: ne agri viciq eorum vrerentur impetrarunt. Prefectis in ponte yprensi ceruices cesę sunt. Ingressus ypras Carolus quinto post die certus factus arteuellam relicto aldenardo cum sexaginta milibus ad se aduentare: Clissonum conestabilem & marescallos preire iubet. Ipse ꝗꝗ continuo ymbre itinera lutosiora essent cum secunda & tertia acie subsequitur: atq inter rolerum & rosebequam castra faciens flamin

gos operiebatur. Ad quem se conuertere cum brugenses cogitarent: Petrus de bosco & Petrus mutrus quos arteuella brugis prefectos posuerat ne id facerent spe future victorie distinuerunt. Tanta siquidem animi elatione turba illa plebis flandrensium ferebatur: vt parui admodum haberet francos. Nam vt ex suis pagis vicisque turmatim ad gandēses confluxerant ita erant variis insignibus & vestiu3 genere distincti: sui ductoris imperio quasi explorata victoria parentes. Cognito ex frumentatoribus q̄ arteuella tribus hinc tantum miliaribus a rosebequa castra haberet: Clissonus Matheusque viennensis & Guillermus pictauus castris Caroli edicto progressi hostium agmen adequitant: & postq̄ satis exploratum habent: qui illorum modus ordoque in incendendo esset: ad Carolum protenus renunciant hostium numerum ingentem esse densos progredi & gradu moderato non aliter q̄ si in cōspectu hostem ituerentur sed non ita instructos quin a peritis armorum vinci fortiter possint. Id postq̄ Clissonus locutus est ecce hostiu3 agmen conspicitur: nec frāci pigritantes quandoquidem in acie parati stabant flamingos durissime excipiunt Priusq̄ bellum committeretur tanta coruorum nubes supra vtrunque exercitum volitauit vt multis admirationi essent. Tanta quoque caligo celum obscurauit vt sese vix acies conspicerent. At postq̄ in hostem suos procedere Carolus iubet atque auriflammam signifer explicauit discussa mox caligine serenitas reddita est. Que res vt francis spem: ita vt hosti animos extulit vtrisque credentibus propiciari sibi deum. Commisso praelio: tanta ferocitate flamingi pugnauerunt vt loco parumper cedere francus cogeretur donec vnus qui in fronte erat sublata voce clamans. O maria virgo inquit & vos commilitones procedite & prelemini. Quod exemplum imitati complures mutuis se & clamoribus & exhortationibus ad fortiter agendum excitarūt Itaque vt ferocibus & obstinatis animis pugnatum est & flandrēses superātur. Ex q bus mortem oppetierunt milia q̄draginta praeter eos quos i fuga apud rosebequā Anno salutis Millesimo trecentesimo vno & octogesimo quinto kalendas decembres dominus de Albreto & conciacus interemere: praeterque eos qui in siluis & palustribus locis latitantes a flandriae comitis militibus necati sunt. Hec cede ad eos q apud aldenardum in obsidione perseuerabant perlata nullo ordine fuge se commiserunt. In quos aldenardo egressi franci impetu facto incurrunt obuios quosque passim obtruncantes. Tam gloriosa diuinitus prope habita victoria rex accitis exercitus primoribus gratias deo soluit. Et flandrensis comes regi principibusque gratificatus se perpetue illis gratie debitorem esse professus est. Cui respondens carolus consobrine inquit comes tuis desperatis rebus opitulati sumus. Habes victum prostratumque rebellem tibi populum Non me latet: te dum meus viueret pater: cum inimicis nostris anglis societatem occultam habuisse. Post hac integra in me fide esto. In te beniuolus esse non desina3. Post hec carolus arteuellam inquiri (viuat ne an oppetierit mortem) iubet. Erat inter saucios flamingus vnus ex arteuelle prefectis: qui illum necatum esse (cum iuxta illum pugnat) affirmaret. Perductusque in campum vbi fuerat preliatum arteuellae cadauer ostendit nullo vulnere percussum: sed inter cadentem suorum turbam ruina & mole cesorum oppressum. Ob id ipsum Carolus cum saucium captiuū curare imperasset & seruari flamingus medicamenta recusans volo inquit vna cum meis commilitonibus mori & ita per vulnera perfluente sanguine examinatus est. Haec victrix pugna cum non procul a curtraco commissa fuisset carolus curtracum proficiscitur vbi cum cognouisset quingenta calcaria aura-

Pugna apud rosebequam

Caroli sexti ad flandrie comitem verba.

ta seruari: eorum scilicet qui cum Roberto arthesiensi olim interierant. oppidi portas sine vlla oppidanorum cęde deiici imperauit. Sed miles francus non oblitus superioris ignominię quam illic aliquando accepisset: dirutis portis compluribusq; occisis atq; spoliatis curtracum tandem incendit. Agente adhuc curtraci rege Brugenses missis oratoribus veniam impetrant viginti & centum francorum milia pœnę loco pendentes. Petrus autem de bosco inde ad gandauos se recipiés eos obstinatiores reddit. In curtraci publicis ędibus litterę repertę sunt parisiacę factionis q̄s illis de seditione Parisienses dedisse subscriptio annotabat. Id Carolus ęgerrime admodum tulit: nec cunctatus imposito fortioribus locis pręsidio primo vere ad dyonisianum cœnobium voti & religionis causa profectus: postq̄ voto satisfecit: animum conuertit vt parisiorum contumaciam retunderet. Quod subolens mercatorum prępositus comitatus aliquot ciuitatis primoribus ad regem concessit. Offerens liberum in ciuitatem aditum. populum a furia resipuisse preteritorum ipse obliuiscatur: nec despiciat penitentes. Hec si suo aut populi nomine prepositus dixerit. incertum est. Rex tamen se ingressurum respondit. Aduenienti carolo praeibant acies instructe tres: Primam clissonus sancerrusq; ducebant/in secũda rex ibat equo insigni vectus: reliqui omnes pedites incedunt. Que ante Dyonisianam portam lignea propugnacula erant effrata sunt & porta ciuitatis diruta. Pergenti ad hunc modum regi praepositus magna ciuium multitudine stipatus humilis pronusq; occurrens cum loqui cepisset rex audire noluit Sed preteriens ad diuę marie templũ profectus supplicatione absoluta palatium petit. Erant per compita & diuersoria vrbis dispositi ad custodiam milites prohibiti ne populo & ne militi populus iniuriam faceret. Edicti tamen contemptores duo ex plebe fuere. Qui mox comprahensi a suis fenestris illaqueati strangulatiq; pependerunt. Incesserunt eo die per vrbem Biturigum & burgundie duces: magna armatorum manu valati & seditionis insigniores autores trecentum in vincula primum coniectos: paulo post carnifex capite mulctauit. Inter quos fuerunt Guillermus cenonensis/Iohannes filiol⁹/& martinus doublus. Et paucis interiectis diebus Nicolaus flamingus: Supplicio eorum expleto cathene omés ex compitis euulsę: in arcem vincennarum Arma per quasq; domos inuenta partim in luparam: partim in palatium deportata sunt. Scabini p̄positusq; mercatorum magistratibus amoti & ciuitatis regimen praetori Parisiensi attributum Vectigalia & pecuniarum ex rerum venalium precio subsidium decretum atq; exactum. Iohannes maresius homo populo gratus delatus q; inter sediciosos furenti plebi fauisset adnitentibus maxime biturige & burgundo principibus indicta causa damnatus & cum eo duodecim capite puniti. Inter hęc ad gradus palatinos vbi philippi pulchri simulachrum visitur: extructo throno: Carolus patruelibus & aulicorum nobilitate circunsessus: petrum dorgemontem cancellarium affari qui conuenerat populum iubet: qui a Carolo quinto ad presentia tempora orationem deducens: preteritas seditiones & populi flagitia regis praeterea gesta & ex flamingis habitas victorias prolixa oratione memorauit. Non mirari eos oportere si de tot scelerũ autoribus suppliciũ sumere rex statuisset: qui in reliquos pœnam commeritam irrogare iure optimo poterat. Haec postq̄ locutus est cancellarius ad Carolum conuersus: Haec ne sunt inquit serenissime rex que mihi dicenda commiseras? Assentiente rege patrueles eius ad genua Caroli procliues populo indulgeri orant: nobilitate quoq; atq; fortunis insignes foeminę: passis crinib⁹ lachry

Nota de curtraco.

Prepositura mercatorum apud parisios suppressa.

mantes procumbente humi populo regis miserationem expectabant. Mouit regẽ omnium miserabilis clamor: & mortis supplicium pecuniaria mulcta commutauit. Nam dimidiam fortunarum omnium partem reus quisq; redimendi sui causa pendit: quę militi ad stipẽdium distributa est. Parisiensiũ edomita pertinacia rothomagenses supererant qui pugnarentur. Misso ad eos iohanne viennensi admiraldo cum iohanne pastorello & iohanne mercerio quasdam ciuitatis portas eruere & factionis conscios comprehendere & supplicio affici rex mandat. At quia prope diẽ dominice resurrectionis solennitas erat: remisso capitali supplicio nõ pauci suis bonis priuati soluti sunt Nec ad fiscum mulcta: sed ad quorumdam singulare commodum venit. Quamuis enim reipublicae titulo principes agant: ministrorum tamen lucrum est quod exigitur. Itaq; bona huius exacte pecunię pars ad biturigũ & burgundorum duces peruenit. Cum haec in francia geruntur angli de inferendo frãcis bello londoniis consultant. Clerus vero non ignarus Richardum suum regem quietis atq; ocii patientem esse bellum dissuadebat: & in primis cantuariensis archipraesul: quem alterius factionis sectatores necauerunt. Porro vrbanus sextus decimam regi richardo cõcesserat vt in franciam copias traiiceret ad opprimendũ eos qui clementem competitorem eius tuebãtur. Eius decimae atq; expeditionis coactor & princeps fuit Henricus dispensarius norduicus antistes vehemẽtis animi iuuenis. Cui attributi sunt quingenti equites & quingenti supra mille pedites: pręter magnum sacerdotum concursum qui vrbano assentiebantur. Qui calisium tempestate primo impediti: mox serenitate trãsfretarunt atq; inde in flandriã migrauerunt excepti aliquot locis liberaliter & commeatu adiuti. Quorum aduentus cum regem lateret: carnutum religionis gratia proficiscens templo diuę marię visitato: Aurelianum vbi seditionem populus mouerat pergit: Supplicio de flagitiosis sumpto protenus Parisium reuertitur. Ibiq; primum de anglis nuncio accepto copias contrahit. Quod audientes Gandaui quosdam ex suis primoribus ad carolum mittunt/sed eos ad suum conspectum Carolus non admisit: non nescius quid societatis cum anglis iniuissent. Coacto exercitu in quo trecenta equorum milia fuisse frossardus tradit. Venerat enim ad regem ex germania foedericus dux bauarus & alii auxiliares multi. Cum de sufficienda annona atq; inuehendo ad exercitũ cõmeatu prefecti militum consulunt. Colinus boulardus parisianus ciuis quadrimestrem commeatum (si precium sibi soluatur) ministrare se pollicetur. Constituta illi mercede carolus ex sancti dyonisii ęde auriflamma recepta eaq; guidoni de trimoulla assignata mouet. Iter agenti nunciatur anglos ex gandensium sententia ypras circunsedisse. Sed illi aduenientem carolũ formidantes obsidione soluta suburbia cremant atq; inde quasletum ducentes oppidum circunuallant. Sed clissono cũ britonum duce illos persequente: incensis castris: burburgũ & grauelingam aduersus abierunt. Et robinus canollus arrogãs & iactabundus anglorũ ductor tametsi quotidiano fere sermone parui se facere francorum potentiam diceret: dunas quo se receperat procedentibus in eum francis reliquit grauelingam petens. Quam itẽ a carolo circunseptam dimisit: per portam quę nondum armatis cincta erat dilapsus. Deserti anglis oppidani cum se acerrime defenderẽt: expugnati tamen partim occubuere partim in seruitutẽ acti: donec magna se pecunia redimerent. Grauelinga relicta quia burburgum anglus occupauerat: eo se franci contulerunt. Prius tamen q̃ vllum obsidionis aut oppugnationis signum darẽt: clissonus anglorũ praefectos

Mulctatur populꝰ parisiẽsis

Angli de bello consultant

Copie regis Caroli.

Burburgus. Grauelinga

in colloquium venire petit: vt illos aliqua forte ratione adducere posset angliam re petere. Sed clissoni verbis elatior factus hostis: timoris hæc indicia esse ratus: statim eruptione facta francos adoritur: ędito demum acri prælio in oppidũ repulsus cõ clusus obsidione est. Ad primam oppugnationem in qua philippus arthesiẽsis. au- (Ad burburgũ ãgli obsident)
gi comes egregiam operam nauauit in muros cum regio vexillo conscendens an- gli britonum ducem affari postulant. Accedentem ducem orant burburgo abire il lis incolumibus liceat. In eo spem suam reposuisse: quod memoria teneret anglorũ o- pe se britannia potiri. Prædecessores eius anglis regibus obsequentes fuisse: eorum- que amicitiam semper coluisse. Ad hęc dux respondit regem se conuenturum. Adiẽs igitur carolum brito quę ab hoste accepisset ei patefecit. Addiditque belli fortunam accipitem esse dei nutu non hominum virtute victoriam dari. Si oppugnare illos pergat cum ipsi plurimi intra oppidum pugnent occisuros facile aliquot ex proce- ribus francis quorum mors non satis compensari possit. Hyemem præterea insta- re quę illis locis horridior soleat esse atque asperior. Ergo operepręcium fore si disce- dat hostis oppido in regis potestate relicto. Huic ducis sententię quamquam multi aduersa- rentur & in primis petrus dillerius pręcipua strennuitate auratus eques asserens fa- cile expugnari anglos posse si continẽter oppugnẽtur. Non audiendum ducẽ qui suo more anglis non inimicaretur eosque armorum & belli socios quondam habuis- set. Vicit ducis sententia. Datusque est hosti liber egressus. Qui burburgo militari or- natu exiens regi gratias ob receptam libertatem egit. Dum hęc aguntur franciscus acremenus gandauus aldenardum noctu scalis in muros oppidi erectis capit & ex- turbatis inde oppidanis gandenses loco imponit. Oppido burburgo recepto: vnus ex francis sacrorum contemptor templi foribus effractis dum diui Iohãnis ar- genteum simulachrum rapere contendit: simulachrum auersa facie dorsum illi ver- sat: nec mora sacrilegus fit mẽtis inops atque in semet insaniens in proprios artus de-
seuit. Ceteri milites hoc euentu exterriti templo abstinuerunt. His rebus burbur- (Nota.)
gi confectis postquam rex parisium remeasset: auditis plurimorum querelis qui in brito- num ducem ob dimissos anglos obloquebantur: rem dissimulat. Quem per paucis post diebus secutus brito: quandam a bello vacationem ab anglis concessã regi re- nunciat atque ita nichil cunctatus in britanniam se proripit. Spe autem pacis cum anglis accepta: Carolus biturigum dncem calisium legat. Quo lencastrię dux anglus cõ- uenturus erat. Multorum dierum hinc atque inde habita coitio nichil præter interi-
turas inducias importauit. Per id tempus flandrensis comes ludouicus moritur (Ludouici flandrensis mors.)
cuius sepulchrum visitur in templo diui petri insulaui. Et in aquitania hominum perditorum qui nouis rebus animum intẽdebãt non parua manus sancerrum ma- rescallum propter inducias quietum & nichil ab hoste timẽtem inuadit. Sed sua cau- tiõe (vt prouidus erat) protectus grassatoribus restitit. Nec propterea destiterunt præ- datores arces vt cunque poterant furto atque insidiis occupare admonentibus anglis
quorum in francos nulla erat sincera vel federis vel induciarum fides. Eadem quo- (A rusticis violentia paruerniam.)
que tempestate aruerni adiunctis sibi lemouicensibus atque pictauis grauissimam sedi- tionem excitarunt. ducem sibi quendam petrũ brueriũ instituentes atque ita per ne- quissimam licentiam grassantes nobilem quemque clerum item & alicuius pensi ho- minẽ sibi obuium sine miseratione obtruncabant. Nam deprehensi forte per viam scoti equitis capiti ignitum cassidem imponunt. Sacerdoti amputatis digitis: ca- pitis verticem deglubunt: deinde cremant: Religiosum hospitalis ordinis per alas

procere arbori appensum sagittis tellisq; confossum necant. Nec modus illis erat vllus seuiendi. Pluris inter illos habebatur qui diriora flagitia committeret. Huius tā detestandę inhumanitatis nuntio accepto: biturigum dux qui auinionem salutandi pontificis causa petebat delecto nobilium exercitu in seditiosos mouet: quos nō difficili prælio multis occisis multisq; laqueo strangulatis superauit. Inter hec ludouicus andegauus qui apulię regnū a gregorio duodecimo vocatus & deinceps ab alexandro quinto rex neapoleos contra ladislaum vngarie regem declaratus vendicabat: rerum omnium egenus petrum craonum ad vxorem in franciam mittit: pecuniam quam illi discedens crediderat accepturus & ad eum mox perlaturus. Sed pfidus in dominum craonus pecunia accepta segniter agens lasciuię suę prius q̄ domino obsecutus est. Nam dum per venetos iter facit: ludouicus expeditionis suę in italiam sero pœnitens: animo eger: & fortunarum omnium inops: moritur. Hunc exitum habuit temerarię & longinquę militię belli incautus ductor: quo defuncto quisq; in eum secutus fuerat miles bacillo contentus vili sordidoq; habitu domum vix reuisit. Eius cladis causa fuit iohannes. xxiii. alexandri successor. Nam copiarum suarum præfecti ludouico exitium parauerunt. Iohannes vero in constantiana synodo agens papatu priuatus est: & in castello haldeberga in custodia habitus sub tutela Ludouici bauari ducis vbi annos tres asseruatus est. Compertum enim synodus habuit illū plurima aduersus ecclesię fidem dogmata diuulgasse. Sub id tempus biturigum dux & lencastrie princeps calisium conueniunt. Causa conuentiōis spes pacis fuit: que irrita habita est: q̄q̄ plurimas optimę pacis leges biturix anglo pponeret. Manifestata anglorum aduersus francos inimicitia quandoquidem carolo conducebat amicitias comparare niuernēsis comes hannonię comitis filiam vxorem duxit: iureiurando pollicente patre partium caroli fore. Cameraci nuptię factæ sunt. Vbi carolus equestre certamen quod hastiludium frāci dicunt: exercitationis gratia cum collardo de spineo non sine laude habuit. Nondum per eos dies nauarri regis inuidens francis animus quieuerat biturigum burgundumq; ducem veneno tollere cogitans. Itaq; confectum letiferum puluerem Iohanni cuidam anglo dat: quam pecunia a nauarro accepta ducibus conferat. Anglus receptum facinus dum exequi parat popinam ducum crebro ingressus a cocis deprehenditur quem scelus confessum lictor capite plectit. ¶ Inter hęc complures ex franca nobilitate q bus dolebat anglos tam frequentibus bellis frāciam impetere de expeditione in angliam ducenda assidue colloquebantur. Qua re a carolo animaduersa cum florenti ętate animoq; excelso esset: de ipsa expeditione conciliū capit. Inuenit facile factu esse angliam vinci. Dacos olim & præterea saxones illam occupasse: ea conditione gentem esse quæ intra suos fines bellum diu ferre non possit. Vno aut ad summum secundo prelio vel vinci vel vincere solitam: nec vnius hominis principatu; longo tempore perpeti suos reges ad necandi aut pellendi consuetudinem fecisse. His rationibus persuasus Carolus bellum anglis indicit. Nauibus vndiq; contractis ingentem classem armat. Tam grandibus ceptis cum pecunia queritur tributū rex iauditum vixq; ferendū exegit. Quamobrem permulti francia relicta nouas sedes quesiuere. Classe viris armis commeatuq; affatim instructa maximus ille naualis appparatus non secus ac in arente stipula crepitans atq; estuans ignis euanuit. Nec dubia fama erat: principum culpa id accidisse: qui exactam ad expeditionem pecuniam inter se corripuerant. Improba siquidem auri cupido publica vtilitate

De neapoli.

Iohan.xxiii.

Nauarri nequitia.

Van⁹ belli in angliam apparatus

Principum iniquitas

Iohannes viennensis in angliam ducit

neglecta sui tantum curam habet. Vnus tantum Iohannes viennensis amiraldus nauibus sexaginta instructis scotos petere ausus est: vt inde bellum anglis inferret: Visus est rex scotus iohannis aduentum moleste tulisse & quoad per eum fieri potuit transitus in angliam tardus est. Interim tamen dum delectum militum facit: francos commeatu iuuat. Nam inter anglum scotumque graues tum belli cause erant. Paratis copiis scotus iohanni tria armatorum milia ex suis attribuit. Ingressi cum scotorum manu angliam franci: omnia hostiliter incursant & depopulantur nullo illis occurrente anglo. Atque ita ad droartum arcem peruenientes eam oppugnare cum amiraldus decreuisset: scoti id ne faceret dehortabantur: persuasum sibi habentes illam inexpugnabilem esse. At iohannes loci naturam atque munitiones diligenter contemplatus vnam partem animaduertit qua arx expugnari posset. Igitur dato oppugnandi signo: franci (spectantibus quasi per ocium scotis) in arcem irrumpunt. Ceperunt praeterea alias munitiones: donec rex anglus arma in illos desumpsit: tanto quidem numero vt iohannes paucitate militum inferior cum intelligeret scotos remisso animo esse in scotiam copias reduxit. Vbi foemine cuiusdam regie nobilitatis amoribus ceptus ammonitus tandem ab ea scotia discedere: quod suspectum eum rex haberet. Conscensa clam naui in franciam se contulit. Perrarum est francos aliena in gente gloriam comparasse: quam arrogantia vel libidino non obscurauerit. Ex classe que ad expeditionem aduersus anglos frustra comparata erat: quota pars in scluse portu stationem habebat. Quam incendere per franciscum attremen humilis conditionis hominem gandenses instituerunt. Quod vbi a scluse prefecto certis indiciis animaduersum est dum autores perquirit damnum aufugerunt. Duodecim tamen deprehensi capite pugniti sunt. Apud damnum erat aliquot anglorum praesidium. Fugientes Carolus persecutus damnum circuncingit: praeter eam partem qua palus est. Circunsidenti franco oppidani conuicia dicunt quasi ad eos superandos impelles essent Sed postquam se oppugnari circumspiciunt: mox de deditione consultant. Atque interim angli aliquot per paludem salutem petere visi sunt. Eapropter ad paludis exitum miles positus qui hostem transitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis: & muri parte deiecta franci locum expugnant. In ea opes per multe preciosaeque inuente. Franciscus vero qui vrendarum nauium negocium in se receperat gandauum se recepit. At rex ad nauium praesidium turrim munitissimam apud sclusam extruxit

Sclusa arx francorum fuit.

Tum enim a regibus francis sclusa tenebatur. Sed eam philippo burgundionum duci cum carolus postea dedisset: illam flamingi comites ab illo tempore hactenus possederunt non sine francorum damno. Nam cum edito mediocriter iugo arx munitissima sit in mare longissimum prospectum habens pelagi illius & terre flandrie imperium quasi sibi arrogasse facile credi potest. Scio frossardum scripsisse sclusam priusquam arce muniretur fuisse guillermi de namurco qui philippi burgundi cognatus erat eamque a guillermo comparasse data illi bethunia cum agro adiacenti. Moxque in colle qui scluse eminet arcem exedificasse.

zelandia

Est pene insula zelandia quam rhenus in mare influens efficit. A cuius incolis angli Gandensesque plerumque iuuabantur. Eos rex adoriri iubet Capti occisique ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cum mortem carolus remitteret mori maluerunt Quorum vnus qui tametsi sanguinis gradu alios contingeret: eos tamen supplicio afficere si saluus euaderet se obtulit. Itaque immanis carnifex concaptiuos consanguineosque necauit. Detestatus autem rex hominis impietatem pari eum poena plecti iubet: Per id tempus sedente apud auinionem In

Nota

nocentio septimo: qui raram nisi ex franciæ regno obedientiam erat consecutus: & cardinales triginta ordinauerat: quibus grandis sumptus opus esset: diui nichasii remensis abbate in franciam misso dimidiatam omniũ ecclesiarum partem exigere conabatur. Cui cœpto scholastici achademiæ parisiensis restiterũt: missis ad Carolum oratoribus qui pontificis edictum haud æquum esse persuaderẽt. Audita scholasticorum querela: rex exportari regno pecuniã vetat: & ecclesiarum prouentus in tris partes distribui iubet. Vnam in ecclesiarũ instaurationem: alteram dissoluendis earum obligationibus & debitis. Tertiam quottidianis ministrorũ vsibus assignauit. Simulq͞ȝ de his rebus arnoldum corbiũ ad pontificem legat. Pontifex autem edicti pœnitens ab exactione destitit. Postq̃ ex flãdria carolus parisium remeasset: brugenses & qui ypras incolunt intercessore iohanne dello aurato equite autores fuere pacis quę a carolo gãdensibus tornaci data est: philippo burgũdorũ duce qui in comitatu flandriæ successerat: assistente. Per id tẽpus rex ysabellaȝ bauari ducis filiam ambianis vxorẽ accepit. Venerat paucis supra diebus ex armenia in frãciã turcos deuitans leo armeniæ rex qui sollicitissime curabat frãcorum anglorũq͞ȝ controuersiam componere: vt duorum potentissimorũ regem conciliatione parta: ipsi in turcos expeditionẽ ducere non recusarent. Eam ob rem caroli assensu in angliaȝ profectus ita egit: vt de mittendis ex huiusmodi causa oratoribus conueniret. Itaq͞ȝ calisium angli: boloniam franci se contulerunt. In ea legatione diebus quinquaginta frustra consumptis: cum anglus præter honestæ pacis leges nulla nõ sibi arrogaret: discessum est. Contrahit ob eã rem Carolus numerosam classem: seq͞ȝ ad anglicanam expeditionem instruit: pecunia a clero mutuo accepta: a populo vero sine modo exacta. Erat carolo soror katherina quam biturigum ducis filio despondet: cognationis legem pontifice laxante. Paratis apud sclusam ad expeditionẽ nongentis nauibus: cunctanti attrebati carolo: præfecti classis significant tempus nauigationi accõmodum esse. Qui ducis biturigum moram causatus: tandem ducem qui Parisii delitiis operam dabat: accersiri iubet. At ille Carolum litteris admonet: vitaȝ in tuto & sine tristi sollicitudine agere: nec in angliam traiicere festinet. Venit tamẽ ad carolum dux non secus ac ludens: ne in se militum odium conuerteret. At cum sclusam venisset: simulat quidẽ in traiicere in ãgliam. Sed pigre iocularíterq͞ȝ omnia agens: ortis tandem grauibus procellis expeditionem dissuasit. Dimissa classe: cum omni belli instrumento: ea omnia in anglorum potestatem venere. Credidit patrueli nepos: & quam incredibili impensa classem militemq͞ȝ contraxerat repente dimittit nulla publicæ vtilitatis ratione habita. Pleriq͞ȝ enim rerum administrationẽ pro ludo principes habent. & quanti suæ libidines constent non considerãt: quod euenire iis solet: quibus populi marsupia ærarium sunt. Fuit nimirũ huius classis nõ facile supputanda impensa. Quippe ingẽtem commeatum cum supra modum haberet: naues quoq͞ȝ ipse variis picturis decoratæ erãt. Et auro mali ornabãtur: ita vt certarent pceres: q͞s ditiore naui veheretur. Milites vero & numero nauiũ & tãto apparatu exultantes atq͞ȝ iactabundi: angliam iamiã victaȝ desolatãq͞ȝ esse inter sese gloriabantur. Eisdẽ diebus regina filiũ enixa est: Cui patris nomẽ inditũ: quẽ immatura mors abstulit. Fato quoq͞ȝ suo functus est nauarrus rex carolus: euentu admiratione digno. Cum longe senex esset: & calore defectus: lintheo illũ insuendum & aqua quæ viua dicitur perfundendum quidam suaserunt. Eã enim aquam efficacẽ calefaciendi vim habere cõstãs opinio est. Hoc suẽdi ministeriũ dũ sutor noctu

Pontificis romani exactio.

ysabella Caroli.vii. mater.

Armenie rex.

Andegauen ducis ignauia

Nauarri regis mors mirabilis.

exequitur: filium (eius abrūpendi causa) ad lucernam admouens: ex ceptam filo flā-mam: ad lintheum priusq̄ animaduerteret sutor raptim delabi videt. Nec mora lin-theum omne subito exuritur miserabiliter vociferante nauarro. Qui die tertio post continuo dolore maceratus extinctus est: plerisq; constanter affirmantibus: diuinā esse iram quæ perfidum regem digna suis sceleribus pœna cruciasset. Fuit eodē tempore nauale aduersus anglos bellum: qui duce hugone dispensario nauibus a-missis: a francis superati sunt/hugone capto. Per eam tempestatem duo ex fami-lia petri alenconii ducis proceres iaquetus grisus: & Iohannes carongius singulari certamine parisii dimicarunt. Dimicandi hæc causa fuit. Erat iohānes eques multa cognoscendi auidus: ob id incidit illi animus aliquorsum peregrinandi. Relicta igi-tur argentolii in persico vxore: vt constituerat abiit. Iaquetus autē grisus vel q̄ mu-lierem quæ formosa erat amabat: vel q̄ iohanni nocuisse aliquando gauderet: dilu-culo surgens argentolium mira festinatione contendit. vbi liberaliter exceptus: di-cit videndæ arcis causa aduenisse quā longe speciosam esse acceperat. Iohānis vxor amicum viro suo hominem reserato ostio in arcem sola intromittit. At grisus soli-tudine loci audacior factus: renitentem fœminam stuprauit. statimq; libidine exple-ta abeunti griso: tu inquit vxor fœdissime adulter: stupri pœnas aliquādo lues. Fla-gitium autem in aduentū mariti cælauit mulier. Cui tandem reuerso iaqueti violen-tiam mœrens detexit. Qua re turbatus iohannes: assumptis secū aliquot ex suis & vxoris amicis ad ducem alenconium rem omnem defert. petitq; aut adulteriū cor-ripi/aut in certamen descendere pugnæ sortem experturus. Id vbi dux non admit-tit: ad regium parlamentum querelam rettulit. Diem certamini senatus edicit. Caro-lus rex ex edito solio duellum spectauit. Venerat quoq; iohannis vxor curru vecta Ad quam vir accedēs/Tu inquit mulier vnica testis ades illati in te stupri: cuius gra-tia duellum hoc ipse assumo. Dic palā: si iuste adulterum aggredior. Mi vir ait vxor meæ in te fidei secur⁹ accede: nichil tibi mentita sum. Ad hæc verba osculo vxori da-to carongius in duellum procedit. Qui equestri congressu mox in fœmore vulnera-tus: nec propterea segnior factus: in pedes desiliens adulterum humo prosternit: at-q; occidit. Quem carnifex ad patibulum tractum sublime illaqueat. Carongium au-tem mille francis: & annuo ducentorū francorum stipendio Carolus donat. Hac sorte interiit fœdus adulter. At britonum dux iohannes de monteforti accepto Clissonum conestabilem contrahendi nauigii causa in britanniam aduenire: eū ad prandium inuitatum remotis epulis in vincula coniici mandat/ neq; exemit donec ea quæ in britannia clissonus loca habebat: eius potestati p̄miserit: solutis insup cen-tū francorū milibus. Oderat em̄ clissonū dux ob id maxime q̄ iohānē britannicum caroli blesen̄ filiū ex anglia vbi annos quinq; & triginta patris loco obses extiterat liberauit: eiq; filiā desponsarat. Cuius gratia timebat dux iohannē britanniæ duca-tum quē eius pater amiserat aliqn̄ armis vendicaturū. Inde liberati clissoni vultum dux intuitus: hæc inqt clissoni dimissio mihi patriæq; olī dāni nō nihil importabit Postq̄ ducis in clissonū dolos pfidiāq; carolus accepit: ad eū mittit q illū in iudiciū aureliā vocēt. Die constituto non adueniente duce: clissonus ad regis genua p̄cum-bens/cōtumaciā inquit iniquissimi ducis rex iustissime nō ignoras. Tuū est mihi in-iuriam passo iusticiā accōmodes. Ecce ducē ad singulare certamen appello: & hæc dicēs pignus duelli exhibet. Vbi hæc a clissono dicta gestaq; dux cognouit: veritus ne instigante clissono Carolus bellum aduersus eū susciperet/ per nūcios Carolum

Duellum pro adulterio

Dux britonū fallax

orat:ne sibi succenseat:ꝙ aurelian vocatus non affuerit.Fuisse arduis tuꝫ negociis occupatum.Iam vero ocium esse: si per regis voluntatem liceat: blesas aduentare, ibiqꝫ coram regiis legatis purgatum se facere de iis quæ regi ab aduersario delata essent.Continuit diu carolus responsum.Deniqꝫ placuit patrueles suos biturigꝫ & burgundię duces blesas mittere. Postꝗ conuenere:britonem arguunt eorum quæ in clissonum commisisset.Nullam illi gratiam dari posse: nisi ad regem concederet Non dubitauit brito ducum præsentia atqꝫ auctoritate fretus regem adire Coram positum clissonus magnopere accusat:ꝙ se regio magistratu illustrem & reipublice causa in britannia ex regis iussu agentem per simulatam beniuolentiam ad epulas inuitatum comprehenderit:tandiu in dura custodia habitum donec arces & ꝗ sua erant eius potestati dimisisset.qui anglo hosti amicus & fautor habebatur: iustum esse aut illum duelli pignus recipere aut pœnas subire debitas proditori. Ad hunc modum excandentem ira clissonuꝫ duces ad modestiam reduxerunt. Nam in communi regis consilio causam agi & prudentum sententia diffiniri clissonus acquieuit.Acta causa est ab vtraqꝫ parte magno certamine. Demum dicente ius cancellario dux arces rupis aurianæ: & iosselini cum tota ablata inde supellectili clissono restituere damnatus est centum milium francorum pœna adiecta. [illegible]

De beate marie conceptione cõtra predicatores

Per hanc tempestatem iohannes montesonus ordinis diui dominici: theologus magni nominis doctor:ad populum de diuę marię virginis puritate contionatus eam originali contaminatione reliquę humanę propaginis instar fuisse infectã disseruit Quẽ alter eiusdem ordinis theologus imitatus: cum rothomagi de re ipsa sermonem haberet. Ego inquit nisi palam ostendero christi matrem paterne originis labẽ dum conciperetur:contraxisse:huetus appellari non recuso.Est enĩ id apud francos nomen rediculum.Eam ob rem diu in consuetudine fuit vt eius ordinis fratres hueti a pueris passim vocarentur. Discussa in presentia pontificis innocentii.vii. veritate procurante maxime Parisiensi schola montesonus parisium redire: & quæ de virgine temere predicauerat retractare compellitur.

Nota militarem astutiam.

Erat in lemouicibus anglus nigrum caput appellatus: qui ex arce chaluceto incursiones crebro faciens aruernos vexabat.Hic quadringentis delectis militibus contractis monferrandum noctu ducit sciens oppidum nullo præsidio teneri.Ibi per obscurum noctis positis ꝗ proxime muros insidiis: aliquot equites simulare se mercatores docet. & cum oneratis iumẽtis sub initio lucis monferrandum proficisci.Itaqꝫ milites vt iussi erant ad pontem qui ante portam est progressi patefieri sibi aditum orant. Ianitores nichil de insidiis conscii ponte demisso pseudo mercatores in suam perniciem admittunt Nam porta occupata milites districtis mox gladiis eos necauerunt. Nec mora qui in insidiis erant oppidum inuadunt omnia in mortem atqꝫ in prædam conuertentes.Ea re ad sancerrum marescallum qui tum in aruernia agebat perlata dum illum copias monferrandum mouere hostis accepit Curribus preda raptim imposita & captiuis abductis chalucetum propere remeauit.

Admonitio de vectigalibꝰ tollendis

Venerat in curiam eo tempore anachorita quidam portans in dextera rubrã crucem:vir austerę & religiose cõuersationis.Hic regẽ affari cũ peteret: ab aulicis sepenumero prohibitus est verẽtibus ne vel dolo regem circũueniret vel reuera specie aliqua sanctitatis regium animum aliorsum traduceret.Perseueranter tamen agens ad regem introducitur. Cui se desuper admonitum esse dicit:vt illũ de vectigalibꝰ tributisqꝫ ãnuis tollẽdis cõueniret Ni faciat dei iram in proximo esse:ꝗ renitentem puniret.Sed neqꝫ liberos vllos ha-

biturum. Tunc enim temporis regina cum filiam genuisset: ea vita decesserat. His anachorite comminationibus rex paululum perterritus: vectigalia demere cogitauit Sed vtroq; patruelę biturige dico atq; burgundo dehortantibus cogitatis absti nuit. Scribunt hystorici gheldrię ducem nullis interuenientibus causis ad bellum regem prouocasse. Idcirco carolum in ducem mouisse quem agripinensis archi presul & iuliaci dux a temeritate resipiscentem regi conciliauerunt. Remis dein de conuentu habito: quandoquidem rex adoleuisset haberetq; etatis & prudentiæ satis vt regnum sine alterius tutela administraret visum est consilii assessoribus ex rei publicæ commodo fore: si vno principe regnum gubernaretur. Igitur ad carolum omnia relata sunt & patruelibus regimen interdictum Egit tamen illis gratias caro lus ꝙ eius negocia bene gessissent precatusq; eos est fidi in eum postea permanerēt Illi magnis a nepote rege donati muneribus Carolo valedicentes alter in linguam occitanam cuius administrationem gerebat: alter in burgundiam profectus est

Rex vero parisios petens veteres regni institutiones recensere iubet. Recensitas pręcipit obseruare. Inter eas institutiones (carolo ex flandria vt supradictum est re uertente) mercatorum præposito scabinisq; parisianis: ciuitatis administratione fu erat interdictum: & pretori vtraq; gubernacula assignata. Quem magistratum cuꝫ iohannes foleuillus homo sine controuersia erudit⁹ & iustus gessisset: non inscius quantę solitudinis erat vtriq; officio inseruire regem adit curas enarrans quæ bino magistratui incumberent. Alteri vix se satis esse posse Orare vt vno se abdicare pos sit.. Deputatur vt in eius locum iohannes iuuenellus inter parlamenteos aduo catos boni nominis & probitatis vir Quem non prępositum sed custodē pręfectu re mercatorum rex appellare instituit. Quo nomine parisianus preses etiam nunc appellatur. Hic iuuenellus patre iuuenello devrsinis natus ex vrsinorum nobili in latio familia genus duxit. Quem neapolinus mettensium episcopus eius frater i gal liam: ꝙ strennuus & belli sciens eques esset illexerat. Qui aduersus anglos preclara militie opera gessit. Deinde quiescente paulo a bellis francia arma in turcos tulit Ibi q; gloriosa morte interiit. Iohannes autem iuuenellus custodia præpositure acce pta cum parisiorum libertates & priuilegia immunita comperisset rothomagenses imprimis in iudicium adduxit. Atq; ita redintegrata priore libertate: flumina quo q; sublatis impedimentis nauigalia fecit. Extruxerant eniꝫ pleriq; in materna amne molendina que alueum angustiorem ad naues deducendas efficiebant Hos iuue nellus defecit compensatione possessoribus facta. Dum hec geruntur clemēs pon tifex carolum per litteras orat ad se auinionem venire vt de neapolitanis rebus vna consulerent. Cui se id curaturum carolus respondit. Huius ad pontificem profecti onis causa Rex tributa exactionesq; auxit clerum sine modo premens Nā cum pl⁹ iusto liberalissimus ipse perfusissimusq; donator natura esset nulla illi profundēde pecunię ratio inerat ita vt qui ratiociniorum magistratus gerebant venientibus ad se fisci & publicæ pecunię quęstoribus dum indiscretas largitiones libris annotatas produnt: hęc margini verba adebant. Nimis accepit recuperetur. Et spes qui dem populo fuit leuande immoderate actionis per regine aduentum quę tum co ronanda parisii erat. Sed ab ambitiosissimis & preter mensuram largitoribus tribu ti remissionem frustra expectes. Non enim tantum non diminutum vectigal est: sed sali maius adiectum. Et patris monetam nullo illi instituto precio Carolus sustulit: & nouam magno populi dispendio cudit. Deinde auinionem profectus clemētem

Nota de ṗtu ta parisiensi.

Cōtra super fluas largitio nes regum.

reuerenter adiit. Apud quem aliquot dies communicato consilio cū ludouicum re-
gni siciliæ dyademate pōtifex decorasset: Carolus in linguam occitanam venit. Cui
per tholosates iter facienti fuxi comes apud mesierā quæ prima est fuxensiū ciuitas
fidelitatis sacramenta præstitit:& quia sine liberis erat:heredē comes carolum inscri-
psit. Fuerat autē comiti filius quē ex nauarri regis sorore susceperat. Hic postq̄ ad- Filii in patrē dolus
oleuit:patri detrahere cœpit:propterea q̄ parce atq̄ illiberaliter eum vt ipse causa-
batur haberet. Accedebat ad indignationē q̄ eius mater comitis sæuitiam intuens e
nauarria quo se cōtulerat ad virum redire formidabat. Quare ad auunculum in na
uarrum perfugiens:consultore nauarro:patri venenum parat:non quidem vt auū
culus dicebat letiferum: sed quod patris cibo admixtum dissidentem mariti animū
vxori recōciliaret:atq̄ ita domum reuersus:dum præter morem popinam ingredi-
tur: venenatos pulueres cibis insparsurus vasculum vbi virus condiderat illi excidit
Quod receptū vnus ex comitis ministris medicinæ professoribus exhibet: qui mox
id mortiferū esse iudicantes:filium patri deferunt. Depræhensus filius crimen vene-
num & veneni auctores non celat. Quē capite dānatū per tortorem necare pater
iubet. Ex huiusmodi causa orbus liberis comes in regē quæq̄ possidebat testamēti
lege transtulit. Reuerso in franciā rege cum de biturige duce frequentes nūcii ad
eum venirent auariciæ illum accusantes:eximere ducē a linguæ occitanæ gubernacu-
lo non tardat:misso tholosam petro caprenso nobili equite qui magistratu amotū
ducem populo significet. Suasus preterea a genuēsibus carolus suppetias aduer Genuēses ad
sus mauros illis dare pollicetur. Eam expeditionē borbonii dux libens excepit. Qui uersus mauros opē petūt
præter pedites cōtractis mille quingentis equitibus tanto diligentius profectus est:
q̄to ad ciuilē quādā discordiam frācos principes magis inclinare cognoscebat. Sub
duce militauerūt harricuriæ comes/admiraldus viēnensis/cōciacus/ & alii cōplures
magni generis homines. Quibus se ex anglia veniens comes darbius coniunxit. Ad
tunicium fuit conflictus & dura obsidio. Sed desperata expugnatione in patētes cā
pos christianus exercitus se contulit vbi sarracenus miles tentoria fixerat. Ibi dū pu
gnatur fugientibus tādem mauris victoria christianis accessit. At quia diminutꝰ esset
exercitus & pestilētia laboraret de repetenda domo cōsultāt. Quod rex maurus su
spicatus/veritꝰ ne id hostis simularet vt receptis viribꝰ & redintegratis copiis mox
acrior insurgeret duces p internūcios tentat si pacisci vellet. Conuenit/vt captiuos
maurus restitueret decem ducatorum millibus præfectis copiarum persolutis. At-
q̄ ita induciæ pactæ sunt & Borbonius militem reduxit. Incidit per idem tem-
pus iohanni castellæ regi bellum aduersus portugalliæ regē:& ducē lencastriæ. Quā
obrem borbonius a Carolo in castellā cum exercitu mittitur qui iohanni suppetias
ferat. Qui borbonius auinionem primū vt pontifici gratularetur: deinde p narbo-
nensem prouinciam:barchinonā profectus est. vbi yolanta barrēsis aragonum regi-
na cum suo viro rege agebat. Itaq̄ tā longis itineribus in castellā venit:vt post bel
lum aduenerit: Francis enim fere mos est citū auxilium promptūq̄ polliceri:facto
tardos esse. Borboniū tamen iohannes lætissime honorificeq̄ excepit. Florenti- Florentini
nis per id tempus opem aduersus galeatium mediolanensium ducem petentibus:
seq̄ caroli potestati dedentibus respōsum est: Inter regem ducemq̄ amicitiā esse quā
(non intercedente iusta causa) dissoluere indecorū extitisset. At si mediolanensis in-
iurias illis facere pergat subsidiū se missurum carolus dixit. Expectatione sua frustra
ti florentini ad armygniacū comitem se contulerunt:eadē quæ a carolo postulātes.

Armigniacus tametsi postulata primũ recusaret:sibi tamen visum est vtile reipubli ce fore si militũ per franciã palantiũ multitudinẽ in longiquã militiã duceret. Col lecta igitur valida manu florentinis auxiliari constituit. Superatis alpibus: alexan driam mediolanensis ditionis ciuitatem obsidet. Vbi audito comitis aduentu dux presidium posuerat. Et in insidiis alterã armatorum turmam non procul ab alexã dria esse imperauit iacobo verme copiarũ præfecto. Circũsedente vrbem comite:in sidiatores quosdã ex suis leuis armature lacessitum obsidentes alexandrini mittunt. In quos emissi armigniaci milites aliquot:dũ longius eos persequuntur hostis ex in sidiis prodit. Quod vbi animaduertit comes:laborantibus suis dum succurrit: ale xandrini eruptione facta comitẽ inter se atq; insidiantes circũuentum intercipiunt. Multis occisis ipse octo vulneribus acceptis non multo post: clamãs in manus tu as domine cõmendo spiritum meum animam efflauit. Scribit frossardus comitem sudore inter prælianteẽ in aluetum proximum secessisse:vbi dũ ex riuo fluentis aque largius bibit voce defecisse:atq; ita ab hoste fuisse captum. De leprosis p eosdem dies puteos iterũ veneno contaminare cõspirantibus supplicium sumptum est. Et cum vectigaliũ aut tributorum nullus esset modus:omnia per frãciã in rixa & con tentione gerebantur. Et quod inexplebiliter tollebatur:non in cõmunem vsũ sed in priuatorum quorũdam auidissimã auariciã veniebat. Quãobrem nulli non ani mo coniectabant que superuenerunt incõmoda. Augebant præterea timorẽ inau dite per illos dies cæli tempestates & magna ventorũ vi agitati in mari fluctus:qui i littora pisces euomebant. Auulse quoq; magne crassitudinis arbores:& per aera lo co translate mentes humanas territabant. Inter hæc cum aurelienensis ducatus ad carolum mortuo philippo peruenisset. anno salutis millesimo trecentesimo no nagesimo primo:eũ ludouico fratri suo assignauit q̃q̃ ciuibus iureiurãdo se adegis set: ducatũ sibi seruaturum & regno perpetua possessione coniuncturũ. Hic ludo uicus tametsi adolescẽs esset erat nichilominus q̃rendi domini appetẽs ita vt paruo tempore blesiam conciacũ & suessionis comitatũ compararit. Obeunte eodem tempore mortem dum manus abluit gastone fuxi comite: q̃uis heredẽ sibi carolũ testamento instituisset:ad quendã tamen comitis nothum excelsi animi virum here ditas cũ tota supellectili rege assentiente venit. Qui fide carolo prestita comes appel latus est Paulo supra hos dies vantadorũ in lemouicibus admodũ munitissimũ castrum a biturigũ duce recipitur. Id eñ cum gaufridus testanorus lõgo tempore occupasset duobus suis nepotibus alano & petro moriens reliquit. Qui frequenter a guillermo boutilerio & iohanne bolonãso vexati simulant se castrum relicturos si milia francorum decẽ eis soluerent. Quod postq̃ dux a guillermo referẽte cogno uit nũmos protenus adnumerat guillermũ adhortatus a fraude caueat. Accepta pecunia alano guillermus significat se cum pecunia aduenire. Est in castro turris for tissima in qua alanus triginta ex suis armatos locauerat vt venientes francos simul cũ pecunia interciperet. At guillerm⁹ doli prouidus partem bonam suorũ in isidiis non longe a castro statuens cũ aliquot armatis castrũ ingressus portã asseruare iu bet & turrim quę clausa erat sibi reserari petit:alioquin pecuniã nõ se soluturũ. Id postq̃ alanus diu recusat:vbi vim sibi afferri timet claues dat. Patente in turrẽ aditu iis qui intus latebant si arma ponant vita salua promittitur. Qua conditione acce pta inermes omnes prodeũt captiui effecti. Alanus aũt & petr⁹ ad biturigẽ prim ũ deinde ad regẽ perducti capite puniuntur. Huiusmodi dolo dolus improbi hostis

Exactiones p franciam

Vantadorum capitur

Dolus dolo superatur

retusus est. Sed ad britonum ducem iterum narratio nostra conuertatur qui per omnia perfidus & cõtumax:parlamenteo edicto(quod de clissoni iniuriis vt supra diximus latuȝ erat)parere contemnebat. Nec carolo(q̄q̄ frequenter admonit⁹)gerebat morem. Vnde incandescens clissonus acerrimũ duci bellũ infert damnis q̄ plurimis britones afficiens:Nec vero tanta odia latius se proferrent carolus biturigũ ducem cum aliquot iureconsultis ad britonem legat Qui hominẽ inducant ne monetam auream vt ceperat cudat: quod ei non licere secũduȝ regum constitutiones ipse nõ ignoraret. Pateret preterea parlamenteo decreto quatenus ad clissoni causam attinebat & ea restitueret q̄ vi a clissono extorsisset:bello quoq̧ abstineret. His ab oratoribus expositis:ꝓceres qui cõsilio aderant regem iusta petere arbitrati:ducẽ orant mãdatis obtemperet. Ille duratus animo aurẽ recta suadẽtibus auertebat discedensq̧ domũ:Et ego inquit istos oratores in vincula coniiciã. Erat cum eo petrus nauarrus vxoris ducis frater. Qui ducis temeritatẽ intelligens:sororẽ illico orat viri ferociam compescat. Dehorteturq̧ legatis iniuriã facere:que in eius perniciẽ facile redundet. Benigna mulier audito fratre ducẽ adit liberos secũ ducens. Quoruȝ conspectu & vxoris prudẽtia mansuetior factus:morẽ inquit o vxor tibi geraȝ. Cõuenientibus postera die in ecclesia ducibus: brito se ad regem non multo post profecturum respondit. Eo respõso contẽtus biturix:dimisso duce in frãciam reuersus est Brito aũt magno apparatu paucis interiectis diebus vt promiserat ad regeȝ venit Multis per euȝ ad excusandũ propalatis rex decernit ea omnia expleri a duce oportere que parlamentei iudices diffinissent. Id ita se facturos brito clissonusq̧ ꝑmittẽtes a rege dimissi sunt. Natus est sub his dieb⁹ regi filius carol⁹ quẽ septimũ etas nostra appellauit. Et richardus anglus rex pacẽ simulãs lencastrie ducem parisium ad carolum mittit. Auditus est in conuentu regio anglus q pecuniã richardo dissolui que pro iohãis regis redẽptione testabat aq̃taniã insup oẽm aureliano ten⁹ restitui petebat. Nec si absoluantur pacẽ in promptu esse q̄ ꝑpetuo firma haberet. His ad insequentem modũ respõsum ẽ. Reddat rex anglus iohannẽ regẽ obsidesq̧ qui sua culpa in anglia mortui perierũt cõpenset insuper dãna ꝑdasq̧ a suis post fœd⁹ initũ per franciã factas quo federe richardus militẽ oẽm suũ ad se reuocare promiserat. Pro his detrimentis carolum petere trigesies centũ milia nummũ aureorũ His si satis richardus faceret regẽ ducis postulatis r̃nsurũ. Lencastrie dux hec que accepisset suo regi relaturũ dixit. Inter ludouici aurelianorũ ducis aulicos multuȝ autoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama que de ludouico circunferebatur adductus(Magie siquidẽ & sortilegiorũ studio ducẽ teneri plerique insimulabant)rem suo principi prodit Ea re indignatus ludouicus ꝙ craonuȝ id de se iudicium facere arbitraret eum domo emittit. Ratus itaq̧ craonus tam insignem(procurãte clissono)ignominiã accepisse(erat enim inter illos vet⁹ simultas) apertam in clissonũ irã vertit. Nam die festo christi eucharistie reuertentem a rege clissonũ craoni satellites equo deiiciũt occidissentq̧ nisi in proximam domũ tribus per nates acceptis vulneribus se proripuisset. Dilapsi fuga satellites apprehẽdi preter tris nõ potuerũt. Qui iudiciũ capitis subiere Craono dies dictus cum esset neque compareret exilio damnatus est: & bona eius publicata. Aedes enim quas nõ longe a templo diui iohannis in grauiã habebat speciosas amplasq̧ diruere rex iubet, & in fundo sepulturam fieri parrochianorũ. Ipse vero ad britonum ducẽ qui ꝓci⁹ illi erat perfugit. Que res carolo indignissima visa est. Accedebat ad indignationẽq̧

Dux britonũ rebellis.

Craoni in clissonum ira.

Bellū in britones.

clissono secundum parlamenti sententiā dux nō satisfecisset. His regis animum as perantibus cōsilio cum suis capto: arma carolus parat. patruelesq̃ suos biturigum & burgundionum duces accersit causā indicans belli in britonē suscepti. Illi repentinum motū admirati egre ferūt q̃ ipsis absentibus tam difficilē expeditionem consulere quis ausus esset. Idq̃ in clissonū riueriūq̃ & nouiantū imprimis ferebant qui reuera tum imperitabant: deducētes regem quocunq̃ libuisset. Clissonum ingentes opes in visum ducibus faciebāt. Nam cum ex vulnere accepto mori se iudicaret testamento cognitum est decē & septingenta francorum milia hęredibus relinquere Mirati ergo duces vnde hæc sibi nisi ex preda clissonus comparasset. Hanc ob rem regii cōsultores optimis q̄bus cū graues & infensi haberentur. Carolum ad sanctum germanū de laya relicta parisio educunt: rati siluestri loco liberius q̃ vellent agitare

Scholastici parisienses

Scholastici nichilominus parisiaci studii quorū priuilegiis crebro derogabatur: misso cū prudentibus sue cōmunitatis rectore ad sanctum germanū cum peruenissent cancellarium orāt dari sibi aditum ad regem: mandata illis esse quę necessario pate faciant regie maiestati. Hæc cum sepenumero frustra postulassēt tandem cancellarius respondit. Arduis pro republica negociis regē distineri. Cęterum de eorum priuilegiis nō necesse esse anxiā gerere sollicitudinē quādoquidem regi cure erat studii libertas & quies Atq̃ ita nichil preter summā indignationem reportantes oratores domū reuerterūt.

Carol⁹ ad cenomānos p̄git.

¶ Non posthabebat carolus in britones expeditionem idcirco: principio estatis cœnomannos petere copias iubet. Cuius aduentu cognito simulator beniuolentie brito mox ad eū oratores legat mirari se dicens q̃ armis instruct⁹ ad se veniret nichil rebellionis in eo esse ciuitates castra arces gentēq̃ britonum mādatis pariturā. Illū regē se subditum esse Erat tū carolo mens nō admodum sana ita vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdum loqueretur. Nullo igitur dato britonis nunciis respōso confestim liberū cāpū paucis comitantibus egressus

Carol⁹ isanit.

dum p̄ siluam q̄ cenomānie proxima est procedit obuium habet pannosum hominem mendico similē. Qui carolum intuitus quo inquit o rex p̄grederis Caue vltra pergas proditus es. Et in potestatē hostis te tradituri sunt domestici tui Ad hāc vilissimi hominis vocem: Carolus cogitabundus & tristi similis vocitare cœpit. Regē sequebantur adolescentes duo ferentes lanceā alter cassidē / alter qui lanceam gestabat dormitans forte lanceam in cassidē subsequentis procidere permisit Quo tinnitu perterritus rex furia mox actus nō secus ac in hostē incidisset districto gladio obuios quoq̃ percutiens quattuor interemit. Confestim igitur cōprehēsus ad diuersorium perducitur vbi mortuo non impari diu decubuit iudicantib⁹ medicis eum interiisse Votis tamen & piis cleri plebisq̃ supplicationibus deo religiosissime exhibitis paululū respirauit & parisium reuersus est Atq̃ ita cum non satis bona valitu

Nota initium future dissessionis.

dine esset patrueles eius duces biturix & burgundus rerum administrationem sibi vendicarunt persequentes nouiātū qui regii erarii custodiam longo tēpore habuisset. Ingrediens enim burgūdus regis palatio nouiantū offendit eumq̃ nomine appellans Opus inquit mihi est pecunia Tu centum milia francorum mihi ex regis opibus exprome. Nouiantus respondit se pecunię dominum non esse sed si ita regi collibuisset libenter deprompturum Ego inquit burgundus morem mihi gerere negas: Tue illiberalitatis te p̄pe diem pœnitebit. Hinc sumpta occasione nouiātus atq̃ riuerius post aliquot dierū carcerē regia domo: & communione abstinere iussi sunt Clissonus conestabilatu amotus comite philippo duensi in eius locum suffecto

Per eos dies male habenti regi aliquid semper ludi iocorumq̧(tristitiæ leuandæ causa) excogitabatur. In ędibus q̄ blanche regine in suburbio diui marcelli erãt huiusmodi ludi non sine quorundã exitio facti sunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis aulici(inter quos ipse carolus fuit) villosas sibi ex tenuissimo lino vestes conficiunt: quas ad nudã cutẽ pice sibi agglutinãtes: & quo fulgentiores essent pinguitudinis aliquid comiscentes/siluestriũ hominũ speciem non ineptę representabant. Nihil enim de omni corpore preter faciem illis apparebat: quippe qui vndiq̧ pendente instar villorũ lino tecti erãt. Igitur ad hunc modũ personati: cœnaculum facibus (quia nox erat)accensis.ingressi cũ choreas agunt flamma(casu ne an cuiuspiam dolo incertum est) in personatorum vestes incidens omnes momento cruciauit Inter nobiles fœminas quę ludos spectabãt vna aderat q̄ amplissima qua idũta erat chlamyde regem complexa incẽdium restixit:reliquis vel adustis vel in puteos vel i fluentum se precipitantibus. Nec compertum est cuius culpa tantum flagitium acciderit in solas regine edes vitio processit que solo tenus equatæ sunt. Eodem tempore regi sicilię neapolitanũ regnum repetenti Clemens pontifex romanus decimã in clerũ impartiuit. A cuius exactoribus q̄q̄ parisiensis schola prouocasset se tamen a tributo eximere non potuit. De copiis vero militũ quę sese in turmas quas societates vocabant rapina viuentes cõstitutũ est:vt boussicaudus marescallus partem in aquitaniam abduceret:pars comiti sancti pauli attribueretur ad bellu₃ quod apud lucemburgum aduersus bohemorũ regẽ gesturus erat qui cũ oberatus comiti esset/debitum dissoluere recusabat. Interea conuentus principum francie atq̧ anglie apud abbatisuillam habitus aliquid sperate pacis attulit ita vt eius confirmãdę gratia cum Carolus abbatisuillam. anglus vero calisium petiisset.carolum solita furia corripuit.propterea re infecta discessum est. Recepit in gratiam per id tempus dissonum biturix dux. At cum inter aulicos varie factiones essent pro sua modestia iuuenellus mercatorum præposituræ custos occurrebat: odientibus eum multis quos in alteram partem nouarum rerum spes abducebat nec ab illoru₃ mente philippus burgundus abhorrere putabatur. Itaq̧ ex burgundia delatores prodiere: qui iuuenellum multis criminibus accusarunt. De quibus burgundionum dux inquiri iuber. Inuenti sunt corrupti testes triginta iuuenellum vno & pari testimonio accusantes Inquisitione a ducem delata cum philippus respondisset/ supersatis ad hominis damnationem esse si crimina ab ipsis inquisitoribus quos castelleti cõmissarios franci vocant summatim scriberentur. Inscriptis criminibus commissarii abeuntes in cauponã vinariam dum vino indulgent libellus inquisitoribus ad extremã mensam negligenter ab illis dum compotant relictus in pauimentum concedisset / adueniens domesticus canis libellum mandens in hospitis cubile deportauit. Quẽ cauponis vxor cubitum pergens pede offendit/maritoq̧ ostendit. Ille inscriptione perlecta ad iuuenellum protenus profert. Cui postridie dictus dies erat advicennas iudicio se sistendi. Admiratus iuuenellus falsas in eum delationes innocẽtie suæ securus ad regem cum quadringentis Parisianis ciuibus pergit. Erat enim integritate optimis quibusq̧ commendatissimus/ ita vt regius parlamentei senatus aduocatus causam in eum dicere rogatus recusauerit q̄q̄ a burgundo duce vt id faceret deligeretur causam egit aduersus inocẽtẽ iohannes andrognetus aruernus magnopere postulans iuuenellum in carcerem mitti. Contra iuuenellus constanti animo respõdens: post q̄ de sua innocentia nonnulla pro tempore disseruit: non in-

Decima pro neapoli recuperanda

Iuuenell⁹ mercatorũ ppositꝰ falso accusatus.

quit ęquum est sine inquisitionis libello hominem in vincula rapi. Cui andrognet⁹ mox intulit accusationes testesq3 presto esse: atq3 inquisitores qui pone illum asta bant conspiciens libellū petit. Illi se vicissim interrogantes/quis eorum haberet: ru bore perfusi: obstupuere vehementer Rex (cui eo die melior mens erat) cōfictos in iuuenellum dolos intelligens Abi inquit iuuenelle: te satis purgatū habem⁹. Missis per illos dies in britanniā oratoribus qui ducem clissonūq3 ad concordiam induce rent: cum inanes reuertissent: burgundię dux in britāniam se cōtulit: cōtrouersiāq3 omnē ita composuit/vt dux in franciā profecturus britonu3 gubernacula clissono crediderit. In iudeos rursus animaduersum est qui christianam pietatē asperi an tes opprobriis christianos lacessebant. Aliquot ex illis per ciuitatis compita fustiga tis milia scutorū. xviii. in fiscum retulerunt. Quę ad pontem qui paruus appellatur extruendum impēsa sunt.

Expe ditio in turcos.

Et cum a turcis impetitus hungarorū rex henricus ca roli auxilium petiuit: missus ad eū est cu3 magnis copiis conestabilis ducensis comes Qui hungariam ducens: cognito quia turci relicto bello se in turciam recepissent: in bohemos impetū facit qui de religione & fide christi non recte sapiebāt. Habita de bohemis victoria prædis ditatū militem in franciā reduxit. De pace iterum apud boloniam franci angliq3 conuenientes: inducias quattuor tantum annorū posuere

Exercet miles

Interea excitatū volens reddere militē omne ludorum genus præter sagittandi carolus ꝓhibet vt ad induciarū fine3 si anglus negligens pacis esset: miles nō emol litus ocio robustior ad bellum cōstantiorq3 haberetur. Sagittariorum siquidem at q3 balistariorū tanta post paucos menses excitatio atq3 copia fuit vt principibus viris timori essent: quare hoc exercitii genus non passim sed per insigniores tantū re gni vrbes permissum est. His diebus cum parisii ageret cardinalis lunensis a pō tifice legatus: hi qui iuuenellum falsis delationibus offenderāt sacerdotis eorū con silio ad cardinalem profecti: culpe remissionē mœsti gemētesq3 efflagitant. Qui pœ nitentiam illorum non aspernatus eos a iuuenello quem offenderant veniā petere iussit. Venere siquidem lintheis ne agnoscerentur tecti ad iuuenelli edēs a quo hu manissime excepti postq̄ nominatim singulos designauit venia donātur.

Scisma

Fuit scholasticorum parisiensis academiæ aduersus cardinalem de ecclesiastico scismate grauis contentio ita vt illi non reuerenter de pontifice verba facere auderent Exe crabilibus demum censuris a cardinale prohibiti egre abstinuerunt Obeūte mor tem paulopost innocentio septimo patres qui auinione erant petrum lunam pon tificem ordinarūt benedictum illum appellantes. Ad quem missis a rege: & Parisien si schola oratoribus: qui de scismate tollendo illum hortarētur postq̄ vacui redus sent consilio parisii habito cum nulla ad vnione3 sanctior pateret via q̄ si vterq3 de pontificatu contendens se dignitate abdicaret: duces biturix & burgūdus ad bene dictum auinionem legātur. Mittuntur quoq3 a scholasticis parisiensibus eadē cau sa nuncii. Hi benedictum conuenientes memorant quę incōmoda ex scismate con tigissent & quę posthac euentura timebantur nisi tantum ab ecclesia discidium tol leretur. Vnicum huic malo remedium afferri posse si ipse atq3 aduersarius eius pō tificatui cederent. Benedictus ad hec oratorum barba cum se rite electum pontificē esse respondisset: nec spem de se faceret pacis perseuerantibus in proposito oratori bus: ego inquit quandoquidem ad vnitatem cessio conducere videtur cedā si idem fecerit competitor angelus corarius. hic enī venetus erat: & gregorius duodecim⁹ a suis sectatoribus vocabatur. In hoc benedicti ācipiti respōso oratores incerti: idē

tidem consultant qua ratione hominis pertinaciam euincerent. Sed eorum frequẽs conuentio benedicto suspecta occasionem dedit vt auinione clam relicta in catalo-niam propere se cõferret. Erat enim ex ea gente prognatus. Igitur duces benedicti abscessu irritati ad regem remearunt. Qui relatione gestorum accepta: ad diuersos christiani nominis reges de auferendo ab ecclesia scismate nuncios mittit. Id postq̃ benedictus intelligit placãdi regis causa decimam illi ecclesiasticam nullo procurãte donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere cunctatus non est. Per su-periores proxime exactos annos. Conuenientibus francis anglisq̧ oratoribus cum fuisset de ysabella Caroli filia regi anglorum desponsanda prolocutum: & annorũ triginta confirmatę essent induciæ: Parisium ob eam causam venere ab anglo rege Rolandus corbiensis anglus admiraldus/ & Monthion mareschallus/ Guillotus quoq̧ stropus legationis principes. Et Rolãdo quidem regis angli vicario data est coniunx ysabella septimum annum agens: & cum in normannia chereburgum: & in britannia brestum hactenus angli occupassent: vtrunq̧ Carolo reliquere. ¶ De prodigiis eius temporis hæc relata ex lingua occitana fuere. Visam stellam esse grã-dem: quam quinq̧ minores stellę hostili more persequi viderentur: & præterea iux-ta astare ęre armatum hominẽ: manu lanceam gestantem/ ignemq̧ mittentem: qui stella percussa mox euanuerit. In aquitania auditas per cęlum voces: & armorũ stre-pitus: velut præliantium hominũ. Quo tempore Boussicaudus marescallus genu-ensium administrationem regis nomine suscepit papiamq̧ atq̧ placentiam insubri-um vrbes duodecim equitum milibus instructus cepit: & demum aduersus turcos constantinopolim duxit: vbi egregia militię opera edidit. Redeuntibus ex infœ-lici apud alexandriam commissa pugna sexcentis militibus: qui sub armygniaco co-mite militauerant: transmissa sabaudia cum ad dalphinatus angustias duce almeri-co fœneraco peruenissent: omniũ rerũ indigentes: peterentq̧ sibi ab incolis alimen-ta ministrari: quidam regionis illius proceres: contractis raptim copiis in illos nõ se-cus ac in hostes arma parant. Ea re ad almericum perlata: ad dalphinates missis nũ-ciis orat: liceat sibi suisq̧ per illorũ fines iter facere: distributis quantum ipsi decerne-rent moderatis alimentis. Reiectis nunciis: negant dalphinates illis subuenturos. Igitur almericus cõuocatis ad se militonibus. Ecce inquit o socii omni ope atq̧ hu-manitate destituimur. procurrunt in nos armati dalphinates: & si in eorum manus incidimus: non aliter q̃ latrones iugulabunt. Si viri sumus: præstat per vulnera glo-riose pręliando occumbere: q̃ more reorum strangulari. Insidiemur illis & intercipi-amus incautos. Mouentes dalphinates cũ mox vltra progredi illos impediret: ma-gnis ignibus incensis: male constitutis excubiis obdormiunt. Vigil autem almericus vbi per exploratores de dalphinatiũ statu cognouit: ordinatis suis sub diei lucem in hostem irrupit: & cęde facta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere auraycensis princeps: valẽtinianus comes/ & viennẽsis præsul. Victor almericus ve-ritus ne ex fuga dalphinates se reciperẽt: & viarũ fauces intercluderent: captiuos li-beraliter habuit. Impetratisq̧ dũ transiturus esset alimentis/ a principibus quãtum ipsi pro eorum redemptione iudicarẽt: a cęteris vero singulis argẽti marcham accepit. Est enim marcha apud gallos libræ pars dimidia. Nondum per eos dies inter frã-ciæ & angliæ reges de conditionibus pacis conuenerat. Idcirco ad idipsum Caro-lus Arderam: anglus guynas venit. Ad arderam vero conuenientibus regibus pa-cis fœdus ictum est. De quo aliud scribere non possum: quãdoquidem eius tempo-

Ysabella septẽnis regi ãglorũ desponsatur

Prodigia

Genuenses

Redit⁹ armygniacorũ ab italia.

Fœdus inter reges francie & angliæ

ris scriptor id se nescire cõfessus est. Indicia multa regũ beniuolẽtię visa: qualia sunt oscula dexterarum tactus/mutui amplexus/amicissimę appellationes. Carolũ enim anglus patrẽ: Carolus anglum generũ vocabat: alternis preciosissimis muneribꝰ se donantes. Dum apud arderam reges consultant: non visi ante id tempus ymbres: grãdoq́ꝫ frequens cum vehementi vento irruentes quattuor sine intermissione horas principes in tentorio Caroli continuerunt. Altera quoq́ꝫ insequentis diei nocte insurgens subito ymbriũ & venti violentia: franci regis tentorii centũ & quattuor funes & tigna quæ tabernaculũ sustentabant: Anglicæ vero mansionis quia demissiore loco distenta erat: quattuor tantum funes abrupit. Interea ysabella ad angluꝫ deducitur: & inde ab anglis insignibus fœminis quæ ob idipsum ex anglia cõuenerant suscepta: calisium profecta est. Reges vero cũ se conuiuio apud anglum recreassent datis atq́ꝫ acceptis inuicem donis: alter franciã/alter angliam petit. Paulo supra hos dies rex hũgarꝰ de turcis insignẽ victoriã retulerat: cuius rei memores turci renouato bello expeditionem in hungariã parãt. Quãobrem sibi consulẽs hungarus ad Carolum missis oratoribus suppetias orat. Missi sunt cum ingentibus copiis Philippus arthesiensis conestabilis/Iohannes niuernensis Philippi audacis filius/Iohannes boussicaudus/Iohannes viennensis/ Conciacus/& alii francæ nobilitatis proceres: armorũ belliq́ꝫ non expertes. Transmisso danubio ad hungarum regem franci galterum de rupibus equitem burgundum mittunt: petentes quid illos cõmodius facere liceret: quo ve itinere in turcos ducerent. Hungarus cui francorũ mores cogniti erant/timens ne per arrogantiam temere quicq̃ committerent: turcorum in bello gerẽdo conditiones modũq́ꝫ galtero explanat. Nichil festinandũ esse. Hũgaros qui proxime turcos incolerẽt/ se assuetos habere: quos primos hosti obiicere oportebat. Hungari regis cõsilium parui habentes franci: primas sibi pugnãdi partes arrogãt. Et lubrici per omnes voluptates/vino ludoq́ꝫ indulgẽtes: bonis omnibꝰ horrori habebantur. ita vt dicere illis incolę nõ dubitarẽt male illis aliquãdo propter eorũ iniquitatem concessurum. Vbi ingentem turcorum multitudineꝫ non longe a castello richo in armis esse cognouerũt franci: ductore conciaco in eos nihil metuentes incurrũt: cæduntq́ꝫ. Et castellũ adueniente in adiutorium hungaro expugnant. Deinde nichopolim munitissimã ciuitatẽ obsidẽt. Vbi cũ dies octodecim consedissent: quotidianis oppugnationibus obsessos vexãtes: nunciũ accipiũt de turcorũ aduentu q̃ instructis militariter aciebus in eos ꝓcederent. Igitur cũ hungaro rege de genere & modo prælıãdi cõsultãt. Atq́ꝫ imprimis gloriæ cupidi franci primã sibi aciẽ (renuẽte hũgaro) deposcũt. id maxime cõtẽdẽte conestabili qui grauiter ferebat cõciacũ superiore prælio se prætermisso victoriã de turcis habuisse. Itaq́ꝫ in prima se fronte collocãt franci: quã sibi deberi rex cõtendebat. ob eas maxime causas quas supra exposui: tum etiã q̄ hũgarus suorum mores spectatos habebat: audaciores fore dũ francos post se pugnaturos cõfiderent: neq́ꝫ terga daturos/metuentes a francis sequẽtibus rogi. Si cõtra fiat & ab iis qui primã aciem ducerẽt male depugnetur: hungaros statim fugę se cõmissuros. Sano cõsilio insani franci non acquieuerunt. Igitur dũ quid in castris turcorũ fieret exploratũ hungarus mittit: acies instruuntur: frãcis primã sibi arrogãtibus. Erãt in castris francorum ex priore victoria turci captiui cõplures/quibus tametsi (fide a francis accepta) spes esset sui redimendi: eos tamen illico franci necant. Constitutis in mutuo conspectu aciebus: signo dato atrox pugna committitur: præliabantur acerrime christiani: nec minus

Tempestas

Expeditio in hungariam.

Insolẽtes franci.

Turci

Franci fide fragi

ferox turc⁹ depugnabat Consciacus & iohannes viennensis primariã in ea pugna laudem meruere. Sed in francos irrũpẽs turcus cũ nostrorũ ordinem turbasset mua titudine militum superior/christianum exercitum fudit fugientibus hungaris q in posteriore acie constiterant. Capiti sunt ex franci & ad turcorum ducem pducti tre centum non mediocris conditionis viri inter quos iohannes comes niuernensis Cõciacus boussicaudus & iohannes viennensis Ducebatur conciacus interiore tantũ tunica vestitus: & verberibus interducendum afficiebatur. Cui sic afflicto nudoq₃ chlamys (diuina ne an humana nescitur ope) iniecta est que ad tegumentum illi fuit. Coram positis captiuis/turcorum tyrannus eos mox occidi in presentiarum iubet. Boussicaudo tantũ & iohãni niuernẽsi cũ aliis duobus & viginti procerbus parcitum est. illi propterea φ turcis in pari fortuna quandoq₃ pepercisset. Huic φ magus quidem inter turcos eũ assereret auctorem futurum maxime christianorum cedis. Nam hic iohannes burgundie ducatum postea adeptus mirabiles in francia dissensiones & ciuilia bella mortesq₃ excitauit. Post tam male gestum prelium cu₃ christianorũ cadauera iubente turco anno & mense vno humi insepulta iacuissent nec a fera vlla/nec ab auibus contacta sunt: arbitrantibus hostibus id alimentum feras despuisse iohannis & suorum concaptiuorum redemptio ducentorum miliũ aureorum nũmum fuit. Philippus vero conestabilis in ipsa captiuitate atq₃ item Conciacus interiit priusq̃ de redemptionis precio conuenisset. Eius philippi cadauer aromatibus conditum in franciã relatum in diui laurẽtii tẽplo in oppido Deu sepultũ Guido trimolus rhodi defunctus est vita: & in eo loco sepulchro inhumatus. Hẽricus barrensis orta in venetiis pestilentia mortuus est. Sub his diebus ducis britannie filius Caroli filiam desponsauit: cui milia francorum trecenta in dotem promissa sunt. Sed nõ multo post exactis mensibus virgo defuncta est. Et francorum regina per eos dies filium peperit ludouicum: cui in baptismate Ludouicus aurelianorum dux nomẽ dedit. Nauarro rege vt supra memoraui defuncto filius pacti memor quod cum carolo pater inierat pampilionensem episcopũ ad regem legat terras repetens quę illi ex paterna hereditate in normãnia pertinebant Consultante de hoc rege: post diuersas sententias ea vixit. quę restituendas nauarro terras aut ei alioquin satisfaciendu₃ dicebat. Itaq₃ in vastinio nemorsium datum: & cu₃ antea comitatus esset: in ducatus dignitatem est sublimatum. Et in campania locis separatis milia librarum decem nauarro assignata. Quo tempore maria regis soror religionem apud poyssiacum profitetur. Venere preterea a constantinopolitano imperatore ad Carolũ legati aduersus turcos opẽ postulãtes. Quibus assensum est orante ludouico aurelianorũ duce hanc sibi expeditionem committi. Et baasacus turcorũ princeps misso militię suę præfecto Carolũ magnis muneribus donat. Venit quoq₃ (carolo remis agente) bohemorũ rex: videndi caroli tantum causa. Que₃ liberaliter exceptum & donis cumulatum rex habuit. Benedictus vero cui frãci in pontificatu fauebant licet pontificatui cedere crebris legationibus admoneretur: pertinax tamen cõtra perstabat. Quare conuentu sacerdotũ procerumq₃ parisiis cõtracto/ a benedicto secedendũ esse decretum est. neq₃ admittendas post hac gratias ad beneficia adipiscenda quas romani expectatiuas dicunt. Ecclesias q̃ rectore carerent a collatoribus petendas electiones confirmandas etiam exemptarum ecclesiarum salua exemptionis libertate. Ea a benedicto discessione cognita: cardinales qui cum illo auinione erant/ad nouamuillam sex milibus passuum ab auinione distan

Cedũtur a turcis franci [handwritten marginal note]

Nemorsiũ in ducatũ erigit

[handwritten marginal note]

Gratie expectatiue.

tem se cōtulerunt suo pōtifice deserto. Carolo vt est a nobis memoratum mentis impoti duo ex ordine augustinensiū fratres mederi se posse iactauerunt. Qd̄ qa gratum q̄ plurimis erat:ad valitudinariū regē introducti/ capiti aliquot incisionib⁹ factis ex impotente moribundum reddiderunt. Idcirco cōprehēsi cum se medicinæ prorsus nescios esse cōfiterentur ex prudētiū cōsilio sacerdotii dignitate exutos:carnifex capite truncauit. Quos ad id scelus excitasse philippum burgūdū fama vulgauit ꝓpterea ꝙ ludouicus aurelian⁹ iohannē barrensem(q burgundi studio ducebatur.& magus erat)igne cōburi procurasset. Ortis eodē tempore in āglia propter ducis lencastrie necē seditionib⁹ Henricus eius ducis nepos cū in suspitionē aduersus richardum coniurationis venisset:in franciā se recepit:& a carolo honorifice est habit⁹. Et per id temp⁹ auctore iohanne cremaldo alexandrino patriarcha decimā clerus ꝑsoluit. Superatis preterea alueis a deo flumina exundauerūt/ vt edes cū iis q eas incolebant efferrent perditis diluuio segetib⁹. Laboratū est etiā grauissima per oēm franciā pestilētia labente anno salutis.M.ccc.nonagesimonono. Visus quoq; est cometes insolite magnitudinis & vehementer ignitus. Superuenere preterea anglis sue calamitates rebellantibus vualis.In quos dum richardus angloruʒ rex copias ducit non pauci ex nobilitate in eū conspirāt & ysabellā reginā in primis in arcē munitissimam abducunt duobus ex oī ei⁹ gallica familia obsequio quotidiano relictis.Seditione anglorū cognita henricus quem ad carolum cōfugisse diximus animum intendēs spem cepit res nouas moliendi.Clam igit̄ e francia abiens ad āglos fertur. Allexit protenus in suas partes richardi amicos datisq; ad ciuitates litteris:qbus regē in multis criminabatur paucis diebus magno satellitum nūero stipatus incessit:supplicio quosdā proceres afficiens ita vt partim metu partim richardi odio populi magna pars henrico obtemperaret: Vbi res apud anglos in nouari richardus accepit: vualia relicta a suis quoq; relictus est qui eū in henrici potestatē prodidere nō ob aliā causā magis q̄ ꝙ cum francis amicitia contracta caroli filiam vxorē duxisset chereburgumq; & brestū restituisset pace preter populi volūtatem cōcessa.His rationibus in publico anglorum cōuentu diffinitū est alio rege op⁹ eē henricū magnis laudib⁹ pleriq; efferebant & ante omnes cātuariēsis archipresul vt factionis iniquitatē aliqua religione palliaret fialam promit liquoris plenā quā ad diuū thomā cantuariensem ad sacrandos reges anglos celo allataʒ asseuerat.Hērico ꝑ simulatā religionem fauere:& conciliatum sibi populum reddere sacerdotem voluisse credo.Eam filiam Henric⁹ postea nūciis quos ad eum carolus miserat ostēdit. Nec differt richardum tollere. Nam accitis quos Richardo fidissimos fuisse nouerat per eos Richardū necat. seq; regem fauentibus anglis instituit. Conscius tamen q̄ indigne richardi mortem Carolus ferret: oratores ad eum legat: qui de pace certo loco & tempore componenda conuenirent.Bolonıam Carolus / calisium henricus suos misit. Qui de pace frustra disceptantes paucorum dierum inducias edixerunt. Acceptus est eodem tempore a carolo honorificentissime constantinopoleos imperator qui visendi regis causa Parisium aduenerat Queʒ apud luparam diuersatum tantum auctores scribunt eius causam aduentus aliā nō ponētes non est tamen dissimile vero ea causa venisse vt in turcos gratie minitantes frācos commoueret. De ysabella que richardo nupserat carolus pater sollicitus gueulum & iohannē blanchetū ad hēricū mittit qui eā ad se reducerēt Qui dum regine causam diligenter constanterq; agūt anglus in carcerē illos asseruari iubet Vbi blā

Pseudo medici.

Dissensio iter anglos.

Produnt āgli richardum regē suum.

Anglorum in suū regē perfidia.

Figmētum sacerdotale.

Oratores a Henrico āglo captiui.

chetus ęgritudine contracta moritur: gueuillus post diuturnã valitudinem cruenti vomitus sanitatem recuperat. Eo ex anglia reuertente: henricus ysabellam calisium mittit. Vbi receptam franci ad patrem perduxerunt. Circiter id temporis mense mayo per bellouacorum agrum grãdo frequens ad anserini oui magnitudinem: tonante cęlo segetes quatit. Et cęlestis ignis apud vincennas in reginę puerperę cubiculo decidens thori cortinas concremauit. Sequenti mense iunio per dies nundinarum Dyonisiani edicti par grando tabernas atq; officinas mercatorum complures cum bona publicarum ædiũ parte: quas hallas vulgus vocat diruit atq; proculcat.

Celi tẽpestas.

Carolo non conualescente: duces Ludouicus aurelianeñ biturix & Burgundus de administrandis regni negociis simultates exercebãt: & burgũdus Ludouico maxime inuidebat. Iram insuper auxit aurelianus dux qui amicitia cum duce gheldrensi nescientibus principibus comparata: gheldrensem quingentis equitibus stipatum in Parisiorum agrum deduxerat. Nec inferiores copias burgundus contraxit: ita vt in apertas inimicitias odium prodire nemo dubitaret. Biturigum tamen dux tanto occurrens malo temporarium remedium attulit reconciliatis ad tẽpus furẽtibus principibus. Apparuit per eos dies a septentrione ardentissimus cometes: qui timori multis fuit: non ignorantibus id pronosticon esse grauioris in republica calamitatis. Enimuero non multo post Aurelianus dux publicis gubernaculis a Carolo qui tum meliusculus erat præfectus est. Quam dignitatem cõsecutus: mox ad rapinas se conuertit: quosuis ad soluẽda vectigalia & tributum compellens: clero ad eam seruitutem compulso. Re cognita remorum archipræsul ducis auariciæ occurrit. At contra senonensis archiepiscopus excõmunicatione feriebat aureliano non parentes: tam diuersa erant hominũ studia: vt non lege non charitate sed concupiscentia sua & sacerdos & proceres in diuersa traherentur. Fauebat maxime benedicto Aurelianus: & ab eo factam esse discessionẽ moleste ferebat. Quã ob rem scholæ Parisiensis odium in se contraxit. Nec diu post rebus præfuit communibus: constituto burgundionum duce qui regnum administraret. Recepto magistratu nouam mox exigendæ pecuniæ formam philippus excogitauit: sed ab antistite remensi admonitus destitit. Aurelianus postq̃ magistratu amotus est: ad lucemburgum contendit. Et cum lothoringiæ dux: mettensesq; bello decertarent: sollicitam nauauit operam pacem componere: honorem inde muneraq; non parua referens.

Simultas iter pricipes frãcos.

Cometa

Nota de vniuersitate parisiensi

Apud britones defuncto duce: vxor eius vidua henrico anglo nubit. Quę dum traiicere in angliam / cum tribus quos habebat liberis parat: philippus burgundus magnis itineribus in britãniam pergens receptos filios ad regem perduxit: iohannem dico Richardum & arturum. Auinione vero cum Benedictus palacio non egrederetur tametsi obsidione liberatus esset: veritus tamen inimicorum insidias se in arce continebat. Sed cũ id carceris speciẽ esse reputaret: Roberti braq̃montis ope clam inde educitur. Nascitur hoc tẽpore anni. M.cccc.secũdi ex ysabella regina carolus filiorum regis caroli quartus. Cui patre defuncto regnũ miserãdus calamitatibus attartũ obuenit. Cõstituitur itẽ conestabilis (mortuo sancerro) carol9 albritus. Qui adepto magistratu: arces nõnullas in lemouicibus ex anglorũ dñatione eripuit. Renataq; est inter aurelianũ burgundũq; de administrãdis rebus cõtrouersia. Quam occurrẽtes viri sapiẽtes pro tpe sedauerũt: vt nemini principũ seorsum: sed oĩbus pariter respublica crederetur: nõ secus q̃ si ad paucorũ moderationem monarchia redacta esset. Tria per id tempus matrimonia contracta fuisse inuenio. Carolus lu

Vxor ducis britonũ viro mortuo: hẽrico ãglo nubit

Carolus.vii. nascitur

douici aureliani filius ysabellam quę richardo anglo nupta fuerat vxorem accepit. Iohannes caroli regis secundo genitus: bauari ducis qui hanoniae comes erat filię copulatus est. Margaretam autē regis filiam iohannes britonū dux licet etate minor i matrimonium duxit. Et philippus burgundię dux vltima nature persoluit: relicto iohanne niuernensi multorum malorū futuro auctore. Naꝫ patris loco burgūdus suffectus postq̄ fidelitatis iura carolo prestitit: preditorum hominum consilio ductus aduersus aurelianum ducem inexpiabili odio ferebatur. Erat itaq̄ aurelianus excelsi animi & magnarum rerū appetens & qui imperiū affectaret propterea lucēburgum profectus aliquot oppida atq̄ arces cepit de se opinionē bonam faciens: quasi imperio ydoneus esset: inde autem quasi glorie satis suę fecerit digressus auinionem ad benedictum venit: laturus opem pontifici quē schola parisiensis dignitate amouendum magnopere contendebat. Magni siquidem nominis atq̄ auctoritatis per id tempus schola ipsa habebatur ita vt scholasticum offendisse piaculū esset Inter itaq̄ multas simultates cū res totam frācorum ad ciuilem discordiā inclinaret nemo non fere studebat scholę fauorem atq̄ beniuolentiā sibi comparare eo melior ęstimandus quo litteratoruꝫ maiore auctoritate iuuaretur. Erat ergo per eos dies Parisianis scholasticis plurimum nominis atq̄ ęstimationis Enimuero d ū ad diuam katherinam quę scholasticorum appellatur supplicationē haberēt quidam ex familia caroli sauosii aurati equitis equo per lutum vectus vnū ex scholasticis luto inquinauit. Quem protenus ira feruens scholasticus pugno percutit. Ad vociferantem seruū cuꝫ reliqua sauosii familia armis instructa ꝓcurreret scholasticos insectās cum ad ecclesie vestibulum successisset nescio quis sagittam temere ad maiorē vsq̄ aram dum ad rem diuinā se sacerdos parat emittit. Quam scholastici iniuriā vlcisci properantes ita apud iudices agunt vt sauosii ędes vnde familia prodierat solotenus irruerentur: ipse vero exularet. Inter principū simultates regina ad aurelianū ducem magis spectabat. Igitur meldunum venandi causa (comitante eam duce) pergens fratri suo ludouico bauarie duci & montaguto mandat dalphinuꝫ cui aq̄tania commissa erat vxoremq̄ eius burgūdi filiā ad se ducant. Nec caruit suspitione regina id imperasse vt filium dalphinū vna cum vxore duceq̄ aureliano i germaniam traduceret. Ea re ad iohannem burgundum perlata ipse contracta amicorum manu: Interdiu noctuq̄ perseueranti itinere parisiū venit: ratus dalphini egressum prepedire. postq̄ abiisse comperit festinans apud giuissium nō procul a corbolio vicum euntes consequitur. Recusante bauaro dalphinum reducere burgūdus vi facta dalphinum recepit & apud arcem luparam seruat Quamobrem aurelian⁹ collectis celeriter sex hominū milibus vincēnas cuꝫ regina ingreditur. Iohanne parisii agente queꝫ bona populi pars sequebatur sperans eius ope vectigalia tolli. Res tota prorsus ad prælium inclinabat: sed interueniente montaguto homine modesto & prudente in gratiam duces redierunt Et ne eorum animi renouato liuore exulcerarentur Aurelianus in aquitaniam aduersus anglos Burgundus ad calisium expeditionem duxit. Extruxerat ad oppugnandum calisium iohannes auctore moncoquero equite aruerno mire magnitudinis fabricam ligneam quę suppositis rotis facile quoquouersum promoueri posset magna enim spe ducebatur oppidi capiendi. Aurelianus autem cum burgum in aquitania circumuallasset: audito q̄ a burdegala auxilia obsessis venirent: obsidionem soluit. Nec multis post diebus Carolus vtrumq̄ ad se vocat: fati sicut est mortale hominum genus improuidus. Nam rede

Iohānes burgundie dux.

Carol⁹ sauosi⁹.

Mors aureliani ducis

uitem noctu domum aurelianum ducem qui puerpere reginæ gratificatus erat: sa
tellites duce radulpho octouillo interficiūt: proxime barbetę portam dextra ma-
nu amputata: in quem humi deiectum cum ex ducis aulicis vnus sese domini prote
gendi causa prostrasset. ab interfectoribus trucidatus est: nono kalēdas decembris:
anno salutis millesimo quadringentesimo septimo. Homicidę vero pessimo facino
re patrato in ędes arthesii comitis: vbi iohannes burgundus diuersabatur: confu-
giunt. Excito ad ducis necem clamore atq; tumultu: vicini occisi corpus in proxi-
mas ędes inferunt. moxq; sceleris immanitas per ciuitatem circumfertur. Aduolant
repente Ludouicus sicilię rex ducesq; biturix & borbonius qui cari sui cadauere cō
specto indignantur pariter atq; illachrymāt. Postera die dux ad celestinorum mo-
nasterium celebri pompa effertur sepelitur in sacello quod postea isigni pictura ho
nestatum est. Comitabantur funus quos dixi principes & dux ipe Burgundus quē
necis auctorem extitisse nemo dubitauit. Nam criminis inquisitores. Robertus tui-
lerus & petrus orfauerius cognito q̄ octouillus ad diuersorum iohannis burgun-
di cum suis participibus profugisset: quia in principum domo hominem prehen-
dere absq; domini assensu nō licebat: ad burgūdum qui apud neelam cum aliis du-
cibus consilio aderat se conferunt. pulsatoq; ostio interrogati quidnam vellent du
cis inquiunt burgundi petimus assensum. vt eius bona cum venia hominem scele-
ratum in eius edibus præhendamus. Hic erat quem petebāt aquę baiulus cuius in
sidiis atq; archanis delationibus necis conscii vsi ad homicidium fuerāt. Cognito
quid peterent inquisitores: burgūdus expalluit.. Quod siciliæ rex callide percipiens:
seorsum iohānem rogat: si necis in se culpam vllam haberet. Iohannes vindice con-
scientia admonitus lachrymas cōtinere nō potuit: seq; & crimen aperit. moxq; con
claui tanq̄ corporis curandi causa egressus ferocissimi equi ministerio vsus: se ex ciui
tate ad sancti maxentii pontem proripuit: quo transmisso pontem diruere iubet: vt
se persequentibus viam precluderet. Eo die attrebatum peruenit milliaribus fere cē
tum a Parisiis distans. Elapso parricida veritus. Carolus ne sceleri scelus Burgūdus
adiungeret seq; tuendi gratia anglorum societatem expeteret biturigem ducē bur-
gundi patruū ad eum mittit. qui hominem bene sperare hortaretur: bellum omni
no dissuadens. Itaq; iohannes tota hyeme se absq; vllius belli apparatu nūc in flā
dria nunc in arthesio continuit. Necis causas burgundus complures diffamauit
Quod aurelianus scilicet regnū affectasset. & magnos adhibuisset a quibus gladios
duos & anulum acceperat: quæ Carolo regi dum beluaci ageret ostensa eū tota ce
sarie expilatum & paulopost decidentibus sensim vnguibus imbecillē reddiderūt
Habuisse præter hęc virgam quæ semel a fœmina cōspecta: eam efficiebat libidini
ducis audientem: fuisse quoq; eorum ludorum autorem vbi carolus fere exust⁹ est
inicidente aureliano facem in villosas vestes quibus lusores personati chorisabant.
procurasse insuper apud pontificem Benedictū tredecimum Caroli a regio fastigio
missionem: q̄ vt mente impotēs ita corpore valitudinarius esset. His addebat bur-
gundus grauia ab eo cōcepta & accepta vectigalia: quibus aduersus regem se po-
tentem nimis exaltabat. Vt cunq; hec burgundus resciuerit: ea tamē nō aliter q̄ cō-
perta per iohannem cui parui cognomen fuit theologum doctorem publica con-
tione parisii habita disseminauit. Ipse nimirū existimo inuidisse aureliano burgun
dum ne reipublicę præ se magis ydone⁹ putaretur. Inuidia siquidem pares maxime
exagitat. Sed alia persequamur. Hyems autem per totos duos menses decēbrē

Quāobrē iohā. dux burgūdie ludouici aurelianen. necē procurauerit.

Ioha. paruꝰ.

Hyems horrida

& ianuarium solito horridior fuit. Vbi autem se terra (incipiente vere) laxauit: & se flumina gratie concreta dissoluerunt: tanta glaciei fragmenta ingruerunt: vt mole sua pontes deiicerent. exundantesq; amnes domibus prostratis incolas cum pecoribus abducerent. ¶ Administrabat per id tempus leodiensem ecclesiam iohannes bauarius Guillermi hollandiæ & hannoniæ comitis frater Et cum præsul & subdyaconus esset nullo tamen die rem diuinam fecerat sue nobilitati detractũ iri forte ratus: si bresbyterio more sacris se altaribus addixisset. Recusantem id pro suo officio facere leodienses traiecti pertinaci obsidione concludunt. Igitur guillermus vt fratri subsidio esset: contractis ex sua gente copiis: burgundum per nuncios orat in auxilium venire festinet. Nam guillermi soror burgundo nupserat. Non aspernatus orantem: Iohannes exercitum cogit: seq; cum guillermo sociat. Præmittuntur in agrum leodiensem leuis armature milites qui sata vicosq; incendãt. vt hoc damno permoti leodienses communibus patriæ incommodis (obsidione dissoluta) succurrere cogerentur. Flagrantibus passim agris leodienses qui in obsidione apud traiectum erat in hostem mouent: quem in planicie cui haysebagno vocabulum est inuentum prelio adoriuntur & vincuntur milibus sexdecim ex suis occisis. Victoria ad Carolum regem perlata: timens ne burgundus victorem exercitum ad Parisios duceret quibus erat tum temporis acceptissimus: assumpta cum suis liberis vxore: turonum se transfert: comitantibus eum francorum primoribus principibus. Qđ vbi Iohannes burgundus cognouit: Guillermum hannoniæ comitem sollicitat: se cum in franciam cum exercitu proficisci: non aliam ob rem q̃ vt regem & dalphinũ cui filia eius nupta esset parisium reuocaret. Erant guillermo multe cause quamobrem a bello abhorrebat: affinitas atq; cognatio. Burgundo enim Guillermi soror matrimonio coniuncta reginæ autem consobrinus ipse erat: & filiam eius vnicam sibi heredem alter ex Caroli liberis desponsauerat. Eam ob rem ad pacem procliuior vltro citroq; oratoribus missis: regem carnotum proficisci impetrat. quo iohannes ad eum venire non differret. Carnoti conuentu habito: Burgundus cum carolo aureliano duce paciscitur. iurantq; vicissim duces nunq̃ posthac inimicitias in alterutrum exercere. At longe secus non multo post tempore accidit. Nec fidei obseruantia nec iurisiurandi religio irritatis animis momentum habuit vllum Parisium tamen Carolus reuersus est. ¶ Quo tempore duos ex schola parisiaca scholasticos propter cedem a se factam cum Guillermus tignonuillus parisianus preses ad patibulum noctu appensos strangulare iussisset ne si segnius fecisset homicide liberarentur coactus est (schola apud iudices suam ignominiam persequente) scholasticos patibulo depositos (osculo mortuis exhibito) & lectice impositos ecclesie restituere aurigante carnifice qui equo insidens lineam instar sacerdotis vestem induerat. Eorum scholasticorum etiam nunc sepulchrum in porticu diui maturini Parisiensis cum epigrammate visitur. ¶ Eadem tempestate boussicaudus qui genuensibus Caroli nomine præfectus erat copiis indigens Gaucurtum a Carolo ad se cum valida manu missum in pedemonte excepit. duxitq; placentiam: qua recepta: pado traiecto mediolanum mouet. Cui iohannesmaria mediolani dux pacato animo occurrit atq; in ciuitatem admisit fide illi subiectionis & obedientie tanq̃ regis vicario præstita. Dum hec mediolani a boussicaudo geruntur marchio montisferrati & comes frãciscus (proditoribus aliquot genuensibus) ciuitatẽ occupant occisis francis quos inuentos habuerunt. Et arce quam castelletum vocãt recepta tholetones

Leodiensium strages

De schola parisiensi

Lõbardorũ i frãcos pfidia.

arcis prefectum interimunt. Quod vbi mediolani nunciatū est ciues in francos cędem meditantur. Sed eius rei certior factus Boussicaudus militem in armis per eam noctem excubare iubet: nec cessat continenter per vrbem cū armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatem sub iureiurando cōmittit: atq; ciuitate egreditur. Abeuntibus francis: mox a fide atq; iureiurando mediolanenses desciscunt: & francos q̄ laxandi animi causa mediolani restiterant deprehensos iohānes maria perfidus suis canibus deuorandos obiecit. Boussicaudus genuam recuperare conatus cū frustra se niti intellexit: ad pedemontium principem cum gaucurto & copiis profect⁹ est. Quorum egregia opera contra marchionem montisferrati vsus princeps: non nulla oppida arcesq; cū cepisset franci alpibus superatis ad Carolum reuertuntur.

Rex nauarre burgundi socius.

¶ Erat tum parisii nauarrus rex qui cum burgūdo societate inita turbatiora oia fecit. Montagutum enim regii palatii præfectu3: qui illoru3 cœptis obsistebat grauis & fidus imprimis consiliarius capite damnant censore petro essaro Parisiorum præposito. Qui mox ex nauarri atq; Burgūdi sentētia ærarii e regiæ pecuniæ administratione3 vsurpauit: deputatis ex sua cognatione qui Carolo in officiis palatinis obsequerentur. Officio quidam amoti & suis fortunis spoliati ad aurelianu3 ducem Carolum abierunt de duce burgundo querimoniā proferentes: qui nichil eorum quę carnoti iurata erant obseruaret. Quare percitus ira aurelianus: suarum partium proceres accersit. Conuenere ad eum in arce vicestrię non longe a Parisio duces biturix borbonius & alenconius: comites vero richemontus alibretus conestabilis armygniacus: & alii non pauci proceres Quibus animus erat suorum iniuria3 vlciscendi. At contra burgundus non ignarus quid aduersus eum aurelianus moliretur: parisium petit copias secū ducens: castris inter siluanectū luparamq; vicū positis. Burgundo frater erat anthonius dux brabantinus qui solertissimo studio curauit ducum controuersias cōponere: nec destitit donec mutuo se amore principes complexi animo ferociamq; ponerent: Rebus vt cunq; sedatis: Burgundus in Picardiam abiit relicto Parisii petro essaro qui ciuitatem moderaretur. Hic ad sua3 tutelam lanios quos ministerio vsuq; sanguinarios esse sciebat in consortium admittit aduersus aurelianę partis sectatores. pręhendit imprimis vinetum despinosum equitem auratum: quem capite truncatum patibulo tandem suspēdit q̄ aureliano faueret: Quam aurelianus iniuriam non ferens: collecto exercitu hanum primas copias ad presidium mittit imperans vt burgundi inceptationibus obsisterent. Quare cognita Burgundus contractis ex flandria sexdecim hominum milibus obsidere hanum festinat. Cōcussa mox tormentis porta quæ ad sanctum Quintinum ducit cum corruisset hi qui intra oppidum erant ad aurelianum ducem qui apud chāniū agebat se recipiunt. Desertum præsidio hannu3 postq̄ flamingi populati sunt i flādriam conuersi non vi non precibus neq; vllis minis a burgundo retineri potuere. Eapropter ad anglos missis nunciis auxilium impetrat Aurelianus autem ratus per burgundi absentiam parisios sibi audituros ponte apud verberiam facto ysaram amnem transmittit. Inde ad sanctum Dyonisiū. quam auraicensis princeps iohannes cabilonus burgundi nomine occupabat/mouet At quia non multum munitus locus erat deditione facta princeps auraicensis iureiurando adigitur: nullo vnq̄ tempore aduersus aurelianum arma capturum. Interim gaucurtus sancti clodoaldi pontem nocte suffuratus est. Id vbi aurelianus cognouit suarum copiaru3 partem ad pontis præsidium collocat. Nec segnior burgundus per pontem melentu3

Marcellus... parisiorū.

hanum ... [illegible]

... burgundus ... [illegible]

Parisium vadens postridie q̃ ad ciuitatem venit sancti Clodoaldi pontem recupe- rat occisis mille prope britonibus põtis presidio ab Aureliano deputatis. Quibus priusq̃ subsidio aduenirent ponte iam burgundus potiebatur. Nocte insequenti re- meante Parisium burgundo: aurelianus extructo e conspectu sancti dyonisii supra sequanam ponte castelduunum propere se contulit. At burgundus assumpto Caro- lo rege: atq; dalphino: stampas mouet oppidumq; occupat. Premisit inde puisetũ belsiæ oppidum cum duobus hominũ milibus iacobum marchie comitem in quẽ Barbaʒanus cum Gaucurto quadringentis milibus stipatus ex Aurelianis adueni- ens: comitem capit. captum in arce bituricensi seruat. Reliqui audito comitis infor- tunio stampas ad burgundium redierunt Qui vna cum rege & dalphino ad parisios se conuertit dimisso domum exercitu: anglisq;. Duces autem biturix & aurelianus animaduertantes burgundum auxiliares sibi fecisse anglos & nunc dimisisse albre- tum confestim ad henricum angliæ regẽ ire iubent: qui auxilium ab eo petat. Audi- uit non illiberaliter angl⁹ Albretum & Thomam filium suum clarentiæ ducem & cum eo eboracensem: iohannem quoq; cornubiẽ. cum octingentis equitibus & sa- gittariis mille in franciam ad duces mittit. ¶ Interea dum hec agũtur Iohãnes bur- gundus conceperat animo bituriges obsidere atq; ob idipsum dominum de Hely cum bona militũ manu linieras premiserat. Quod vbi dux borbonius accepit ex bi- turicensi ciuitate sub lucem mouens copiarum ductorem inuadit sed dilapsus in ar- cem suos prede borboniorum obiecit. At burgundus assidue regem dalphinumq; secum ducens dū de obsidendis biturigibus cogitat: dunum regium sexto a bituri- gibus lapide imprimis capit. Deinde postq̃ ad vnam ciuitatis portam dies quadra- ginta frustra consedit: Alteramq; sancti priuati dicitur circumuallat. Eo ad eum se contulit cum sexcentis milibus sicilie rex ludouicus qui partium eius erat. Ceterum vbi dalphinus certum de anglorum aduentu nunciuʒ accepit molitur priusq̃ se cũ biturigibus hostis coniungeret discordias componere: itaq; conuenientib⁹ ad col- loquium apud rochas nõ longe a charitate principibus cum se vanteram vbi rex a- gebat conuenire promisissent nõ comparuere: propterea ꝗ delatum eis fuerat si eo proficiscerentur capiendo esse & antissiodorum in custodia mittendos & tandem necandos Tanto autem flagitio cum Petrus essatus magnopere repugnaret de re- ipsa duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audiẽtes principum recõsilia- tionem cum nemo illi stipendium solueret Bellumlocum cũ monasterio populan- tur & abbatem captiuum abducunt: angolismorum præterea ducem. Quem in an- gliam missum centum milium librarũ pecuniæ loco quæ eis debita esse dicebant ob sidem tenuerunt annos duos & triginta. Erat autem ducis aurelie frater. Burgũ- dorum factio conestabilem eo tempore sancti pauli comitem instituerat qui apud sanctum Remigium de planis Normannie vicum Gaucurtum prelio superauit: quadringentis alterius factionis occisis anno salutis Millesimo quadringentesimo decimo tertio. Quo anno lanii & carnifices parisioruʒ quos scoriatores illa etas ap- pellauit autore burgundo seditione facta symonem cabocheum & iaqueuillum cũ Iohanne trecensi medico sibi ducem præficiunt: atq; his ductoribus a ducis aquita- ni edes profecti complures ex aulicis quos nomine scriptos habebant furentes sibi tradi petunt. Eius clamoris causas nesciens dalphinus ad burgundum qui corã ad- erat orationem vertens. familiam inquit meam quam hic furens populus deposcit tuæ fidei Iohannes ducendam quo voles committo: donec ferocia hæc deferuescat

Burgũdi Iohã- nis nequitia.

Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerunt eosq; domum suaȝ præsens duxit. Eodem die petrus essarus qui sancti anthonii propugnaculo præerat fide a burgūdo acceptaq; nullo incommodo vexaretur propugnaculo egressus captus & in vinculis habitus est. moxq; propugnaculum recipiētes latrimolus & Enguerrandus bournouillus cuncta quæ essari erant prædantur & exportant. Prehensionis essari causas burgundus in vulgus disseminat illum regiis officiis abusum contra leges esse. Monetam diminuisse ex quo furto peculium sibi ingens diuitiasq; cōparasset. Pulchre equidem in prouerbio galli habent: canem tum rapiduȝ dici cum illum paterfamilias mactare decreuit. Ducitur ad supplicium essarus & capite plectitur. Obtinere tamen amici vt sepulchro inferretur quod apud diui Maturini Parisiensis ędem iuxta primarium altare visitur. Nec satis fuit Burgundo Iacobum riuerium equitem nominatissimum in vinculis interiisse vel (vt creditum est) trucidatum esse nisi etiā mortuo caput fuisse amputatum Necatus est præterea petimenillus ex ducis aquitani familia genere illustris. In nobiles quoq; feminas que regine famulabantur carnificum seuitia grassata est: burgūdo auctore: cui maxime assentabatur Iaqueuillus publicam administrationem effectans Sed hec flagitia non ferentes Henricus de marla primus parlamenti preses & iohannes iuuenellus aggregata sibi ciuium non imbecilli manu regem dalphinumq; adeunt manifestantes præsentis temporis iniquam conditionē necis plena omnia esse. Apud perditos homines regnum atq; imperium extare. Magistratibus tantum licere: quantum illi permitterent ducem Aurelianum vernone cum suis in armis esse: qui concordiam bonis legibus non recusaret Periculis nisi occurratur rempublicaȝ pessum breui ire Presidentis oratione exitus dalphinus ducibus Biturige & Borbonio accersitis vna cum populo qui ad euȝ conuenerat egressus familiam a se abductam & regine feminas recusante burgundo vinculis emittit. Carnifices autem dalphini potentiam metuentes hac atq; illac dispersi in burgundi terras perfugerunt Nec cunctatus dalphinus aurelianum ducem ad se vocat. Quod postq̄ burgund⁹ accepit: veritus ne aduenieris hostis de paterna nece iudicium postularet ciuitate abire constituit explorans quo id modo sine suspitione facere posset. Itaq; per Carolum saueusum regi admodum familiarem regem venatū in bondisiū saltum educit quo cum & ipse pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed stipatus rex magna parisiensium ciuium manu abduxi non potuit. atq; ita burgundus per compendium suessionemq; iter faciens præsidiis impositis arthesium petit

Interim aurelianus adueniens parisii hibernauit: cui se belli & pacis se socios ludouicus sicilie rex & dux andegauus coniunxerunt: remissa burgundo filia quam Ludouici filius desponsauerat. Et quo amicitie arctiuis vinculum esset Carolus regis filiorum quartus Mariam andegaui filiam accepit vxorem. Principibus mutua amicitia conciliatis: rex compendium quod a burgundo presidio tenebatur recepit. Inde Suessionem ducens: quia (dum ciuitas oppugnatur) Nothus quidē ex borboniorum familia sagitta iugulo ictus interiisset. Suessio in prædam militi data est: Nec ab ecclesiis temperauit furor militaris Suessione direpta Carolus laudunuȝ se cōtulit. Quo niuernensis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat nullo tempore suppetias laturum fratri. Profectus inde rex ad sanctum Quintinum viromandorum validissimum oppidum nuntiū accipit de burgundorū aduentu quos

Essarus necat cum aliis

Suessio diripit

iohannes adę attrebatum venire iussisset aduersum quos prodeuntib⁹ barri borbo niiq; ducibus cum Alenconii atq; armygniaci comitibus: Captis inter fugandū aliquot burgundis & guydone de barro: reliqui tandē attrebatū peruenere. Quo rex mouens obsidionę attrebatum circūcingit. Demum per hollādię dominam q̄ Burgundi soror erat rebus cōpositis rex parisium remeauit. Eodē tēpore apud constantiam rheni ciuitatem synodus vniuersalis habita est. Vbi iohannes vigesimus tertius ob crimina obiecta in insula marci prope constantiam custodię traditus pōtificatu priuatur. Nec multo post gregorius duodecimus & benedictus. xiii. qui se pontifices pertinacissime prædicabant dignitate pontificia se abdicantes liberam eligendi pontificem potestatem concilio præbuerunt. Electusq; est otho colūna q martinus quintus appellatus est. Postq̄ annos quattuor ecclesia vero pastore caruisset. Et venientes ab henrico anglię rege ad Carolū oratores cum peterent Catherinam Caroli filiam suo regi dari vxorem rīsum acceperunt nō esse carolo ocium huic rei animum intēdēdi q̄obrem discedere in angliam parari oratores duci se harfleū petunt non q; breuior (vt ipsi simulabant) per eū portum nauigatio esset sed reuera quia nouerant Henricum classem ad traiciendum in franciā exercitu instructam habere: cupere propterea locū exploratum sibi esse vt portus naturā munitionemq; suo regi referrent: Non multo post tempore henricus arfleuȝ adnauigat. Vbi stoteuilla arcis beluacensis prefectus baqueuilla & lyonetus braquemontus presidio affuerunt cōcedente paulopost ad eos Gaucurto. Astabat ad subsidium apud caudebecum cum mille quigētis equitibus boussicaudus apudq; honfleum quæ arx in conspectu harflei sita est: agebat cū totidem armatis Albret⁹ conestabilis vt egressos nauibus ad frumentationem & pabulationē āglos prohiberēt atq; interciperent. Sed nichil cōmeatus discedens domo henricus omiserat. Adeo enim rebus necessariis classem oppleuerat: vt nichil foris petendum esset. Itaq; tam pertinaci obsidione franci circumsepti Harfleum hosti dedunt Ea lege vt tunc liberi facti si priusq̄ Henricus calisium repeteret a francis non inuaderetur: se captiuos calisii representarent. Relictis ad harflei custodiam presidiis Henricus Calisium versus cum suis contendit. Id postq̄ conestabilis Albretus cognouit carolo indicat. Igitur mittūtur per omnem franciam nuntii qui nobilitatem ad arma vocēt aduersus anglos quibuscum priusq̄ arthesio abirent prælio decertare Carolus constituisset. Interim albretus & boussicaudus marescallus abauillam petentes quindecim totos dies anglum transmittere somam amnem prohibent. Deniq; inuento inter corbiam peronamq; traiectu amnem henricus transmittit. Indignati propterea franci q; hostis sine vlla cōcertatione ab eis dilaberetur duces Barri atq; Borbonii & niuernēsis comes anglo diem ad preliandū per caduceatorem dicunt. Qui rem sibi acceptam esse simulans præliandi se potestateȝ factură esse promisit. Sed fefellit henricus expectantes francos & per belliāquercum calisium petere properabat Qua re cognita duces viam hosti præcludunt atq; ad regē qui rothomagi erat mittunt precantes prælio adesse curret. Ad biturigū dux nō cōtentus totis copiis vno in loco pugnam indictam esse memorq; cladis apud pictauos accepte: Caroluȝ rothomagi continuit: satius esse dictitans prælio tm̄ vinci: q̄ & prælium vna cuȝ rege amittere. Nichilominus franci castra apud langium metantes hostem vltra progredi prohibebant parati omni modo manu conserere. Veruȝ anglis impetratis vsq;

Attrebatū obsidetur

Blangiana pugna & clades.

in crastinum induciis acies interim instruxit. Venit interea ad francorũ exercitũ aurelianus dux cũ duce brabantino:cõfluẽtibus insuper vndiq͡ʒ militibus francis. Prius tñ q̃ acies procurrerẽt duces ad hostẽ misere guyscarduʒ dalphinum hugonem de trassy & petrũ de hely sciciatum quid datur⁹ esset:si liber abire in angliã pmitteret. Respõsi(preter aurelianũ ducem) nemo cõscius fuit Ad insequẽtẽ autem modum, suas franci acies ordinauerũt.Primã frontẽ agebãt albretus & boussicaudus marescallus tria equitũ milia habentes. Hos sequebantur imprimis aurelianus dux cum sexcẽtis equitib⁹ dux borbonius mille ducentos equites ducẽs edouard⁹ dux barri sexcentis milibus stipatus:niuernensis comes mille ducentorum hoiʒ ductor: Post hos ordine cõposito incedebãt robert⁹ barrensis & daumallus comes cuʒ quadrigentis equitibus.Comes deu trecẽtis preerat Totidẽ ducebat vãdemõtus comes rossius comes ducẽtos Aderat quoq͡ʒ brabãtinus comes quẽ hannoniẽses sequebãtur.Nã ex suis paucos eduxerat Iohanni barrẽsi lothoringi ducis fratri ducenti parebant.In subsidiis dextrũ cornu richemõtus comes & cũ eo sexcenti equites tuebãtur.Sinistrũ vindocinensis comes totidẽ stipatus armati asseruabant: Armatorum summa nobilium decẽ miliũ fuit prater peditũ & humilis cõditiõis hoim ingenteʒ multitudinem.In anglorũ exercitu mille quingentos equites & peditum sagittariorum octodecim milia esse fama referebat. Ordinatis aciebus albretus validam equitum manũ anglos adoriri imperauerat:ducibus gaufrido boussicaudo:grauilla: trimolo:helipueto brabantino iohanne dengeno:aleammo campeo: roberto thralo & pichone de turre. Qui protenus mouentes neglecto albreti imperio ad primũ conflictũ fuge ppetuo se dedecore cõmiserunt. Anglus aũt explorato francoruʒ statu cũ eos negligenter agere:quosdam ad ignem(velut frigentes)torpere(id eniʒ sub extremo octobri mense gerebat)alios per agrum palantes equos curare & ad pascẽdum ducere quasi hostem tam propiquũ parui estimarẽt ipse i cõpositos signo dato repente suos educit:Mox atroci cõmisso prelio cecidere francorũ milia quattuor genere illustri Angloruʒ quadrigenti cũ duce eboracensi henrici fratre.In hostis potestatẽ viui venere aurelianus & borbonius duces: Comites deu:vindocinensis & richemõtus cum boussicaudo marescallo. Quos in angliã henricus captiuos duxit prelio non affuit dux britonum licet librarũ cẽtũ milia ad stipẽdiũ militum a rege cũ ciuitate maglouiensi accepisset donatus insuper esset aureo equo cuius frenuʒ sellaq͡ʒ gẽmis plurimis atq͡ʒ preciosis ornata erant Eius equi precium quinq͡ʒgita millium aureorum fuit. Blangiana clade affectus rex francus armygniacũ comitem conestabilẽ instituit hominẽ potẽtẽ atq͡ʒ armis strẽnuuʒ. Qui armygniacensiũ copiis instructus ad regeʒ cõfestim venit. Per eosdem dies iohãnes burgũdorũ dux cõtracto exercitu cũ trecas accessisset missis ad eũ reginaldo dẽgeno & iohãne malestreto brioci epo offert carolus picardie administrationẽ si in anglos bellũ gerere nõ recuset His respondet se proterea venisse vt regẽ dalphinũq͡ʒ generũ suũ cõueniat Reuertentibus nũciis rex cũ hominẽ armatũ ad se admittere nollet litteras illico ad vicinas vrbes dat:ne burgũdum accipiãt. Latiniaci tamen qui ad sequanã parisiẽsis agri sunt ducẽ & exercitũ intra oppidum admiserunt vbi ad idibus nouembribus vsq͡ʒ martii nonas hibernauit. Interim circiter dominicum natalem. Dalphinus obiit mortem tumulo apud diuam Mariam Parisiensem impositus Defuncto dalphino armygniacus & tanguidus de castro Parisianus prætor ciuitatis custodie designã

tur & Carolus pontiuiad comes regis filius prefectus parisiorum quem capitaneū appellant institutus missis ad hannoniȩ comitem oratoribus vt carolum qui Dalphinus iam esset vt cuius curā gerebat ad præfecturā obeundam parisiū deduceret modo burgundus absit qui rerum administrationem magnopere affectabat. Tradunt hystorici sigismundum alemannie imperatorē eodē anno q fuit domini quadrigentesimus decimussextus supra millesimū ad carolū deinde ad henricū ꝓsiliā de pacis causa incassum venisse. Quo tempore apud valemontē armygniacus cum vicecomite narbonensis anglos fugauit: quadringentis occisis. Fugientem dorseti comitem henrici patruelem dum marescallus longuyacus incautius persequitur ducētos ex suis e conspectu arflei amisit sigismundus cum in anglia esset: venere ad hēricum nuntii de suorum apud valemontem cede. Eapropter animo eger atq indignabundus: imperatorem de pace nō audiuit. Interim male a francis aduers⁹ anglos nauali bello ad sequanȩ ostia pugnatum est. duce viceconite. Narbonensi & montenaio. Eius incōmodi causa in piquetum de baya & riuerium boulignum refertur qui cum instruende classi & soluendis militū stipēdiis præpositi essent segniter agentes nec militem nauib⁹ iposuerāt nec a terra aliquot onerarias naues subduxerāt cum in cōspectu hostis apparuit. At rothomagis insuper seditio surrexit: occisoq raolo gaucurto ciuitatis prętore arcem ciues circunsederant cuius prefectus erat iohannes borbonius pratelli dominus. Erat eo tempore andeganiæ dalphinus ad curandum funus soceri sui sicilie regis qui rothomagensiū defectiōe cognita carnutum se contulit: vbi nuncium accepit: Burgundos sanctum florentinum obsedisse. Igitur aduersus illos Guidonem torseyum cū octingentis equitibus & ballistariis mille confestim mittit. Occupauerat iam oppidum burgundi: oppidanis se illis sponte dedentibus. Propterea franci imposito arci firmissimo pręsidio discesserunt. Rothomagenses autem cognito daphini aduentu: demissiores effecti seditionis culpam in milites transferebant a quibus quottidianis effecti essent iniuriis. Admissis rothomagensiū excusationibus dalphinus eis veniam dat instituto daumalo comite qui ciuitati atq arci presideret. Interea dum rothomagi hæc a dalphino geruntur: angli ad touquam que validissima est i normānia arx castris positis eam timide segniterq ab iis qui intus erant defensam capiunt. Et burgūdus eodem tempore nuntiabatur Parisiū cum ingēti exercitu aduentare. Inter hæc dubius dalphinus cui potissimum occurreret decreuit parisium proficisci. Vix ciuitatem intrauerat. Ecce burgundus vāuis & apud burgum regine castra facit Armygniacus autem & qui cum eo Parisii erat quottidianis illum irruptionibus lacescētes: damnificanteſq castra mutare coegerunt Propterea ad montemlericū mouēs castellum certis conditionibus recepit. Inde in vastinium cōtēdens cum pussiacum frustra obsideret carnutum copias mouit quam sciebat a dalphino recenter defecisse. Angli ꝑterea cadomū fallesiā baiocas & sanctū laudum subiugant. Nec stetit in fide cōiugali regina causam sumens: ꝙ a daphino atq armygniaco damni i iuriisq offensa fuisset. Nam cū grandē pecuniam diuersis templis seruandam credidisset cancellario eius & guillermo canteo & iohanne picardo scriba thesaurum ꝓdentibus armygniacus & prouinciȩ preses Iohannes louuetus ea sibi rapuerant. His causis excita mulier burgūdū ex carnoto accersit. Qui festinantissimis itinerib⁹ ad regē ꝓfectus a turonēsibus recipitur: captis thesauri ꝓditoribus: q multa se pecu

touqua arx ab anglis capit.

nia redemerunt. Et cum Iohannes vinonetus arci preesset eã nulla vi impulsus burgundo permisit. Mox per turonorum loca dispositis præsidiis: Reginam cum filia eius katherina carnotum adduxit. Inde ioingny se contulit. Quem ad yonam amnem vsq; cum sexcentis supra mille equitibus persecutus armigniacus: quia increscẽtem ymbribus amnem transmittere non poterat retro conuersus est. Senonẽses tũc temporis burgundorum partes secuti a rege defecerant. eam ob rem Parisiani duce tanguido eorum prætore ciuitatem illorum obsident. Qui circũsessione arctati: cuȝ de deditione facienda obsides dedissent: audientes subsidium illis a burgundia venire deditionem ad obsidum perniciem omiserunt. Nam eorum obsidibus capita securi percussa sunt. In linguam occitanã per id tempus auraicensis princeps burgundæ factionis opinatissimus sectator: expeditionem desumpsit. In quem dum aruerni viuariensesq; arma parant: ipse magnam regionis partem occupat: præter villam nouam & bellocarum. ¶ Anno deinde christianę Millesimo quadringentesimo decimooctauo mense mayo: iohannes villerius insulæ adæ dominus: trecentis bellacibus atq; sanguinariis satellitibus stipatus noctu parisium ingreditur patefaciente ciuitatis portam perreneto clerico fabro ferrario: qui patri clauem ciuitatis surstulerat: Iamq; ad mediam ciuitatem nullo percipiente peruenerat cum suos clamare pacem & salutem burgundo; villerius iubet. Ad pacis nomen ii qui burgũdæ factionis erant excitati: andreana protinus cruce desumpta (id enim erat eiꝰ factionis signum) villerio se adiungunt. Aurelianorum vero partium studiosi: abditis locis vtcunq; melius poterãt se credebant. Ea persecutione cognita dalphinus & qui cũ eo erant in sancti Antonii propugnaculũ se recipiunt. Erant autem cum Iohanne villerio veteres regii officiales & ministri qui magistratu fuerant amoti: qui ad regẽ cum villerio venientes: innouata cum eo familiaritate atq; beniuolentia: hominem mentis impotem equo impositum per vrbem circunducunt ad populi fauorem sibi conciliandum. Nec mora in omnes quos sibi hostes esse arbitrarentur desęuiunt Atq; in primis armygniacum: Henricum de marla franciæ cancellarium: comitẽ de grandiprato: & ꝗplurimos variæ dignitatis & potẽtiæ homines quos in custodia diuerso carcere distinebant: interimunt. Nam misso ad eos lictore: cum perditis hominibus qui ex agris ad eos defluxerãt: eos e fenestris vel pinnis præcipites in pauimentum desilire compellebant: Iohanne burgundo Parisii agente. auctoribus quoq; quem dixi villerio/iohãne lucemburgo/Carolo de lens/claudio castello/& guidone barrensi. Interemptorum per hanc tyrannidem numerus miliũ quattuor fuisse relatum est. Causa nescis satis erat alternæ miserationis signũ: aut si quis sua pdidisse quereretur. Nã qui regis erant armygniaci/qui burgũdi: burgundiones per ignominiã appellabãtur. Dalphinus autem cum ex propugnaculo sancti antonii meldunũ peruenisset: accitis belli pfectis: petrus de rieux marescallus francus & barbaȝanus compluresq; alii armatorum ductores ad eum profecti sunt. Quibus cũ ꝓpugnaculum antonianũ repetens: tentat parisios recuperare. Progressi itaq; p sancti antonii militarẽ viã iã ad bauderii portã venerant: cum domos ciuiũ ingredientes: prędas agere milites cœperũt. Quãobrẽ irritatis in se ciuibꝰ cœpto destiterũt. Et dalphinus spe recuperãdæ vrbis deposita/meldunum redit. cõmittitq; tanguido campaniæ & briæ finitimarũq; vrbium administrationẽ. Instituit quoq; linguæ occitanæ rectorẽ comitẽ fuxi. Qui magistratu adepto nihil moratus: contractis copiis auraicenseȝ regione ad nymatẽsem vsq; vrbem & sancti spũs põtem extrudit. Inte-

Auraicensis princeps.

Iohãnis villerii crudelitas.

Cædes

Insolẽs miles

rem dalphinus in turonos progrediés ciuitatem recepit:ciuibus nullo dáno affectis Praeerat per hos dies conciaco castro petrus de santatrila vasco/centum equites habens. Quem ancilla quam sibi seruientem domi habebat hosti (vt protenus dicá) prodit. Erat in vinculis homo ancillę notus: eadé qua mulier patria oriundus. Hęc cum ad captiuum interdum verba faceret: Captiuus fidem interponit si se liberaret: eam in vxorem accepturum. Ancilla spe nuptiarum ducta: sub puluinari quiescentis domini claues arcis noctu surripit. Et carcere recluso vinctisq; emissis: illi ad praefecti cubiculum irrumpentes hominem iugulant: atq; opibus direptis arce potiuntur accersito festinanter Iohanne lucemburgo: qui in viromandia agebat. Illucescéte sole petri milites solitudiné arcis e proximo vico admirantes: inscensis equis pars montem acutum/pars guysam in terrascia petiuere: duos praeficientes sibi belli duces: Stephanum vignolum qui & hyrus appellatus est/& Potonem de santatrila armis per omnem ętatem instructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum suessionum ducentes cum equitibus quadraginta tantum longauallum quadringentis militibus superbum fundűt. Eadem quoq; fortuna vsi hectorem sauensum mille armatorum ductorem in territorio laudunensi superauere. Pontisaram franci per id tempus ex anglorum subiectione funibus in muros scádentes noctu recuperarunt. Henricus autem angliae rex: primo vere insequentis anni: qui erat christianae salutis Millesimus quadringentesimus decimusnonus rothomagű circundúcto milite obsedit: occasione accepta: ex ciuium seditione qui pręfectű suű daumalű comitem cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerant: admissis burgűdis cum duce eorum Guidone boutilerio. Septem totos menses anglus obsidioné continuauit. nichil omittens quod ad expugnationem pertineret. Nec minus constanter obsessi resistebant. Ita vt commeatus poenuria tabescentes muribus vesceréntur sperantes vel burgundorum vel dalphini subsidio prope diem iuuari. Sed neuter opem tulit. Nam burgundus neglexit. Dalphinus autem occupantibus anglis sequanę amnis aditus: suppetias mittere non potuit: & erat illi aliunde aduersus iohannem burgundum sollicitum negocium cui copiis non satis potens obsistere nequibat. Igitur deserti auxilio Rothomagenses in hostis potestatem venere. Interea Burgundus diu varius animo: anglorum ne an dalphini amicitiam sibi compararet: tandem dalphini partes sequi constituit: hortantibus maxime Philippo iosquino & Iohanne tolonguo cum nobili foemina domina degrat. Est oppidum cum arce vbi amnis yona sequanam influit: cui monsteriolum nomen est: pontem ad vtranq; fluminis ripam habens cum sublicio tabulato quod in portae formam pro rerum & temporum conditione sublatum viam praecludit intrare vel egredi oppido volentibus. In eo loco dies principum conuentioni dictus est. Congressuris principibus/ne ab aulicis alteralterius principis tumultus oriretur. placuit tabulatum erigi atq; obfirmari: & ad pontis caput oppidu3 versus ex tignis & sublicis tabernaculum extrui in quod cum singulis principibus Dalphino atq; Burgundo decem delecti proceręs tantum introirent. Conuentu inito: cum hinc atq; hinc multa de praeteritis iniuriis refricarent: subito excandens vnus qui cum Dalphino aderat: Iohannem burgundum necat. Hic fuisse creditus est táguydus de castro aureliani ducis qui Parisii imperante burgundo interemptus est maxime olim familiaris. Eius necis auctoré fuisse carolum dalphinű quis nonnulli putauerint: adolescétis tamé innocétia hinc coniectari potest: q ad cędé expauit: facié a percussoribus auer

Proditio ab ancilla.

Hyrus.

Pontisara recuperata

Rothomagus obsessa

Burgundi ducis aedes

tens neq; ętas hoc suspicari permittit/quam mansuetam egit semper & clementem

Iohanne necato:Philippus eius filius qui parisii agebat anglis se coniungit. Carolumq; regem cum regina & katherina filia quos in potestate pater viuens habebat Henrico anglo tradit:Parisios quoq; briam campaniam atq; burgundiam adiungit.Quibus auctus henricus katherinam Caroli filiã trecis vxorem accepit: non reclamante populo qui spem acceperat libertatis cum tot potentes ad pacem coniunctos principes videret. Facile siquidem popul⁹ fidem constantiamq; proposita sibi libertate commutat. Dalphinus dum hęc aguntur in linguam se occitanã confert vbi recepto vi ponte sancti spiritus:& nymatensi vrbe recepta comitem fuxi magistratu amouet instituto in eius locum Carolo borbonio claremontensi comite.Qui biterras a fuxensibus occupatas mox obsedit cepitq;. Dalphinus autem his gestis ad bituriges turonosq; festinus accessit. Henricus vero ex trecensibus cenones adoritur:scotorum regem quem captiuum habebat secum ducens ratus scotos qui auxiliares dalphino venerant captiui regis fortunam miseraturos & cum eo in scotiam reuersuros.Sed illi parui habito rege:dalphinum secuti sũt. Subiugatis senonibus moretum monsteriolumq; capit.Inde meldunum circuncingens latus oppidi quod ad siluam respicit anglus obsidet.Alterum vbi est diui petri tẽplum burgundi tenuerunt. In prasidio erat Barbasanus qui meldunum egregie tuebatur:qui tandem frumenti copias defectus dedere se anglorũ potestati compulsus est.Libertate inde abeũdi omnibus preposita:prӕter eos qui Iohannis burgundi necis conscii haberentur.Oppido recepto:quos voluit reos henricus deprehendit & in primis barbasanum & aliquot militum prӕfectos cuʒ alicuius nominis & potentię incolis quos parisium in custodiam misit.Meldem quoq; paulopost anglus circumuallat & suppetias obsessis ferentem dauphemontum dum in ciuitateʒ irrumpere festinat/capit.Desperato subsidio obsessi cum dissidium inter se consitasſent:deditionem faciunt:data potestate militibus abeundi preterq̃ notho de vauru eiusq; vicario: quos Henricus ad arborem vlmum quӕ in via militari Parisium versus procera erat:suspendere iussit. Paucis post diebus ipse cum vxore in Angliam traiecit.vbi pregnans regina henricum peperit.Quo tempore comes de pontieure britonum ducem captum in custodia seruauit. Et clarentię dux henrici frater ex normannia Andegauiam cum valida armatorum phalange profectus:castra apud bellifortum metatus est.Qui ex scotis frumentatoribus captis cognito inter prandendum ꝙ apud Baugeum franci cum scotis in armis essent:ã conuiuio surgens.Adoriamur inquit illos in nostra sunt potestate.Nec pedites vlli sed equites tantum nos comitentur. Progredientibus anglis ad vicum cui paruus baugius vocabulum est Iohannem de cruce strennuum equitem gallum offendunt.Qui conspecto hoste raptim cum suis templum ingressus offirmatis in hostem portis i turrim ecclesie conscendit. Vbi dum frustra clarentiӕ dux sedet : reliquos inuadere francos approperat..Precedebat aciem dux super galeam sertum aureum gemmis honestatum portans.Quem in se irruentem franci inter primos necant.& cum eo complures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & sombressеto necnõ thoma beauforti sombresseti fratre : reliqui fuga dilapsi sunt.Qui coenomannum petentes cum effractum pontem comperissent desumptis candidis francorum more crucibus se Francos simulantes : Ruricolas pontem instaurare compellunt: quos transmisso ponte protenus trucidarunt. seq; in Normanniam contulere:

Héric⁹ angl⁹ catherinã caroli filiã duxit vxorem

Meldun⁹ capitur.

Meldis capit.

Henricus ex Margaretana scitur

Clocestrie dux occidit

Interim dalphinus ex pictauis turonum veniens comitem bouscaudum scotum conestabilem creat:& aduersus burgundos ducens montemmiraldum Gallardo= nmq; in cenomania capit. Ceterum henricus ex anglia(accepta fratris sui clare= tiæ ducis morte)maioribus copiis eductis:druydes id est drocas capit: & deinceps vindocinas adorsus baugentium contendit.Sed cum ad vada ligeris castris positis anglum transitu franci prohibent:Henricus commeatu destitutus:secundum lige= rim iter faciens in belsiam exercitum ducit hortensibus herbis atq; oleribus tantu; vitam sustentantem.In ea regione reugemontem a se captum incendit:supplicio:af fecto cum suis commilitonibus arcis præfecto. Post hec advillam nouam quæ ad amnem yonem sita est contendens oppidum vi occupat:atq; inde vindocinas ver sus se conuertens:fame pestilentiaq; vexatus quattuor ex suis milia amisit auiu; fe rarūq; pabula:q̄ per agros scilicet inhumata iacuerunt His ipsis dieb⁹ Iohānes fo restan⁹ rochebaronis dn̄s:burgūde factionis aruernos ductis in eos copiis variis in cursionibus vexauit. Verum complures aruerni proceres ex anicio duce carolo per driaci comite in hostem progressi sunt.quos vbi venientes ad se hostes cōspiciunt. in oppidum quod seruaretam incolę vocant se conferunt.Franci autem nihil cun= ctati proxime oppidum castra metantur.Interim castris egressus sagittarius quida; molendinum quod iuxta erat petit:quippiā prædæ sperans.Nec diu moratus mo= lendino ignem intulit:quo mox oppido conflagrante:burgundi partim ad perdri aci comitem & francos:veniam petentes confugerunt: partim cum forestano per montana rochebaronem petiuere. Quos persecuti franci rochebaronem & alias quę forestani arces erant receperunt.Conenses aūt qui ligerim accolunt cum a fran cis obsiderentur: de oppido dedendo obsides tradiderunt si intra constitutum di= em subsidio non iuuarentur.Henricus opem conensibus laturus morbo(quē Fia= crii esse vulgus credit)corbolii decumbens:non multis post diebus defunctus est. At nichilominus bethforti dux conensibus suppetias tulit & franci acceptos obsi= des restituerunt.Ex conensibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit: audi= ta henrici morte cœptis desistens in angliam: Burgundi in burgundiam redierunt Inter hec belli incommoda Carolus rex vltima nature persoluit:apud sanctum dy onisium sepultus. Anno salutis Millesimo quadringentesimo vigesimosecundo. quo etiam anno Henricus obierat.

Seruereta op= pidū capit a francis.

Henric⁹ mori tur

Caroli sexti mors.

Eiusdē cōpendii Liber decimus.

Rium proxime precedentium regum fortuna : aduersitatis quidē atq; miserationis plena fuit. Sed quēadmodū solidū & vegetū corpus malę valitudinis nō cōfesti sentit incom= moda ita superioris temporis locuples & diuitiarū reple= tus popul⁹ tolerādis aduersitatib⁹ prim ū sufficiēs freque= tia tandē calamitatū attrit⁹ tabescere & quasi obstupescere cœpit. Nā toto regno hinc a burgūdionib⁹:inde ab anglis mox ab iis qui se rebus cōsulere dicebant ita tumultuabatur: vt dicere difficile esset hostis ne a frācus plus dāni miserabili populo importaret.Eo quoq; fortunæ ini= quitas processit:vt carolo eius temporis regi:de quo scribere incipio bituriges tantu; parerent:& biturigensis rex ipse ab hostibus vocaretur.Quę em̄ militū cohortes &

Biturigū rex.

præfecti sparci locis arces & aliquot loca tenebāt: nullo stipendio sustentati: sicut ab hoste cum poterant rapiebāt ita ab amico atq; obtēperāte pro eorū libidine au ferebant. Per has igitur malorum omniū tempestates carolus caroli sexti fili⁹ rex ap pellatus est. Henricus præterea (patre henrico defuncto) regiū francie nomen vsur pabat: francie angliæq; se regem publicis priuatisq; litteris & forēsi sigillo monetaq; quā nouam cudit appellans. Itaq; cum ex vetustissima edouardi tertii querela: tum ex ea quam nunc dicam causa frācie regnū hēricus vendicare se iactabat. Nam dum katherina Caroli sexti filia henrico huius henrici patri nubit. Hę matrimonio leges dictæ sunt. Si præ henrico vita defungeretur carolus: francię regnū henricus adiret. Sin cōtra & ex hērico virilis proles superstes foret: Carolo deficiente: Henrici filius francie principatum adipisceretur. Nulla de carolo cuius nūc gesta scribere aggredi mur legitimo licet hęrede mentione habita tanq̄ ad eum nulla regni portio attine ret. Itaq; in regia & primaria francorū ciuitate mortuo patre hērico hēricus ipse tē poraria ambitione superbiens q̄q̄ in anglia vnum annum agens educaretur: regia appellatione atq; administratiōe vsus est: hebetis quidē ingenii nec satis ad regiam maiestatem idonei. Cui tametsi illustre exordium fortuna concessit deseruit tamen & vtroq; tandem regno extrusum misera seruitute senescētem affecit. Ad primas henrici gloriolas & fastus carolus intentiore animo nixuq; erectus: armis ius tueri: & hostem extrudere regno tentauit victis aliquādo atq; interdū vincentibus frācis Nusq̄ tamen p eos dies totis copiis pugnatū est. Sed vt casu se milites offendebant occasione captata repētina prēlia cōmittebāt Est enim miles francus ad subitaneos casus audax & propt⁹ & plerūq; fœlix In diu meditatis min⁹ feruēs & raro bene fortunat⁹. Igit̄ illud miserabile fuit q̄d sallesberiensi & sufforto anglis comitibus dū crauantū obsidēt cōmissum est. Vbi dū boucati⁹ conestabilis & almaric⁹ seuerac⁹ se nescallus a carolo missi liberare obsessos magnis viribus cōtēdūt duob⁹ ex suis mi lib⁹ occisis ipe conestabilis viuus capit̄. Quo fere tpe aliud cōtraria admodū sorte a iohāne haricurto comite daumallo apud brossimerā aduersus anglos quasi luden te fortuna gestū memorat̄. Ex normānia duce thoma poullo angli profecti incursi onibus p andegauensem cenomanūq; agrū factis cū apud segreyū castrum aliquot dies castra habuissent obsidib⁹ acceptis captiuisq; abductis & abactis pecorib⁹: nor manniā repetere cōstituerūt. In eo igitur viculo instructa acie se sistens daumallus hostē expectat premissis octogita eqtib⁹: duce Ambrosio deloro & ludouico tro margo qui hostis aduentū explorarēt. Quē vbi cōspexere animosi in eū ferunt̄ Sed q in prima fronte angli pedites incedebant singuli singulos preacutos sibi palos ve teri suo more p̄stitunt. Quare franci equites a pedite āglo sensim diuertētes i postre mā aciē incurrūt ita vt turbatis ordinibus peditē anglū simul cum eqtibus pugnare coegerit. Interim aduenìens cū suis daumall⁹ p̄liū acerrime cōmittit funditq; hostem recupatis obsidib⁹ atq; captiuis cū milibus boū duodecim. Ex anglis eo prelio qua dringenti supra mille ceciderūt p̄ter eos q fugiētes necati sunt. Ex francis eques vn⁹ auratus iohannes ruffus cum aliis paucis desideratus est. Ex anglorum toto nume ro centū omnino euasere. Capto in fuga thoma poullo & thoma clitone Victoria potitus daumallus in normāniam per abrincas ad sanctum laudum vsq; progres sus: tandem in cœnomāniam reuersus est: præda onustus & gloria clarus. Per id tempus salsebeniensis comes anglus sedanam brie oppidum circunsedit & expugna uit occisis inter oppugnandum quadragita francis cum eorum præfecto guillermo

Carol⁹ septi mus rex Hēric⁹ anglus pseudo rex.

Franci supāt.

Haricurt⁹ an glos vincit

Sedana ab an glis capitur.

Mōs sc̄ti michaelis obsidetur.

marino & totidem imperio comitis furcis suspensis. In normānia vero cum san ĉti Michaelis montem qui i estuario maris est britāniam versus anglus circumualla ret turriculis ex materia ad militis statione per mōtis ambitū extructis magnisq; na uibus & milite & commeatu instructis: ne quid ad obsessos importari posset mira bili rerum pœnuria incolas affecit: Donec cōparata apud sanctum malu3 classe bel lifortus britonū admiraldus anglos inuadere feliciter tentauit. Na3 ita n auali præ lio superior extitit. vt anglis copioso numero occisis obsidionē dissoluerit. Ab ob sidione dimoti angli ardonem tribus passuum milibus a mōte distāte3 fugientes in eo loco ꝓpugnaculū quod bashildam vulgus appellat extruunt. Ex quo in arenas frequentes progressi leuia cum iis qui in presidio apud sanctū Michaelem erāt pre lia committebat donec iohannes conlonceus normānus eques (sicut inter eum & Michaelianos conuenerat) statuto die adueniens repertos in arena anglos ad du centos occidit. Capto Nicholao bourdeto anglo opulento homine. Venit eo dem tempore rupellam comes glascueñ. scotus quinq; armatorum milia ducens vt Carolo regi auxiliaris esset. Quem rex beniuolo affectu & multo honore suscepit.

Dux autem bethfortus quem frācie regentem anglica factio appellabat yuerum normannie arcem obsidens postq̄ menses tres in negocio perseuerat Giraudū loci præfectum eo necessitatis perducit vt intra diffinitū diē si sibi non auxiliaretur fran ci arcē dederet. Quod cum Giraudus regi per caduceatorem nunciasset Carol⁹ ex tu ronis Iohannem alēconii ducē deputat qui vna cū comite glascueñ. comite bouca no comite daumallo: & vicecomite. Narbonensi bethfortum ab yuero propulsa rent. Illi per carnutes magnis copiis iter facientes certi facti sunt. Giraudum arcem bethforto dedidisse diuersi igitur ab yuero: Vernoliū quam anglus te nebat capiūt quæ cum ad alēconii ducis ius pertineret eam duci restituūt. Ibi dum de futuro bel lo gerendo cōsultant bethfortus in eos mouere nunciatur. Fuere qui præliū detre ctarent superiorum incommodorum non obliti quæ & apud creciacum & deinde apud blangiū franci accepissent. Alii quib⁹ odiosus erat anglorū principatus præli um suadebant dedecori illis atq; timori datū iri: si in proximo habentes hostē pu gna abstinerent. Nam si nullo cōmisso prælio inde abeant: fuge similē discessu3 eo rum esse. Vicit sententia hęc: quę infœlice3 habuit exitum. Egressi vernolio franci in proximo agro acies instruunt. Et vtriq; cornu equitatus partem distribuunt. Beth fortus interim ordinato agmine incedens mox vbi in cōspectu astitit: franci ꝓlium conserunt. ¶ Lombardi equites numero quadringenti quibus mādatum erat i pri mam hostiū aciem irrumpere cū primos in frōte obuios fudissent predę auidi ad di ripienda castra magis q̄ ad feriendū hostem operam nauauerunt. Qui autem alteri cornu pręerant equites franci cū se in primam sagittariorū frontem intulissent: an glos fundunt/ dissipant/ occiduntq; ita vt facile hostis existimaret victoria3 penes francos esse. Sed bethfortus suos reuocās & fortiter pugnare cohortatus prælium instaurat francosq; euincit. Ex quibus cecidere glascuensis comes cum filio iameto: Comes boucanus: daumallus vicecomes narbonensis comes ventadorus: grauil la: belsautus: Carolus bonus/ antonius cahorsus malicornus: guillermus de palude alii preterea ad numerum quinq; milium. Capti fuere Alenconius dux & eius no thus & traietanus francię marescall⁹. Potiti victoria āgli vernoliū recipiūt: dimissis libere francis qui oppidum tenebant. Salberiēsis post hęc comes collectis copiis dum cœnomanū eius obsidende causa pergit: Guillermus porcus eques ex insidiis

Pugna apud vernolium

quas non procul a sagio posuerat in anglos insiliens complures nullo suo dāno i
teremit & cepit. Nihilo tamē segnius salberiensis preteriens cœnomanū duxit: quā
tormētis labefactā tandem subiugat data francis abeūdi potestate: cū ei mille quin
gentos aureos persoluisset ¶Mouit inde ad sanctum susannam eiusdem regionis
validū oppidum Cui ambrosius delorus pfectus erat. Dura obsidio fuit quippe q̄
& anglorū cōtinua oppugnatione & francorū virili defensione vulnerum & mor
tis plena extitit Habebat anglus tormēta nouem quas bōbardas dicunt quibus op
pidi muros cōtinēter quatiebat: ita vt paucis diebus tm̄ muri deiecerit quantū arcu
emitti sagitta potest. Igitur cōpulsus necessitate delorus deditionē fecit duobus scu
torum milib⁹ pro sua suorumq̨ libertate hosti psolutis. Cepit preterea salseberiensis
arcem menam cui inhes nomē incolę dicunt: cepit & feritatē bernardi quarto mēse
postq̄ eam circūsedisset. Liberatus eodem tēpore ex anglorum potestate artur⁹
richemōtus comes britonū ducis frater: ad carolum q andegauis agebat ex anglia
venit & salutādi regis & ei obsequēdi causa. Quē perbenigne carolus habuit eum-
q̨ conestabilitatu dignitate affecit mortuo in vernoliana pugna boucano q eundē
magistratū gesserat. Paucis post diebus exactis angli cū sanctā iamā dirutum olim
oppidum & britonibus finitimum instaurassent/posito illic robustissimo ex suis p
sidio arturus conestabilis collectis viginti hominū milibus: sanctam iamam circunsi
dere pergit Dum autem quattuor totas horas in oppugnatiōe cōsumit: Angli per
posticū quod ad lacū oppido proximū ē eruptiōe facta: eius partis insultores par
tim pellūt partim interimūt: alios in ipso lacu mersos extingūt. Igitur omissa oppu-
gnatione cū in castra franci reuertissent: exorto media nocte tumultu omēs desertis
castris tormentisq̨ reclamante arturo in sua quisq̨ remeant. In andegauiā tamē nō
multo post ducens guellerādū cepit. Cōtra vero angli remefortū arcem cœnoma-
nēsibus abstulerunt. Quā paucis post diebus salbeyus præfect⁹ & belmanori⁹ ad-
iutore ambrosio delore vi receperūt & deinde malicornū. Hos inter euentus guyo
nus cū centum equitibus francis ex salbeyo profect⁹ via militari quæ a cenomania
alenconium duxit guillermū hodehalū viginti equitibus anglis stipatum obuium
forte habet in quos dū protenus irruere guyonus festinat angli ex equis desilientes
aduersus hostē virili se audacia instruunt atq̨ ita tuentur: vt seruato ordine & loco
plantes cōplures ex francis confoderint/& aliquot captiuos/recipientibus se ceno
maniā frācis abduxerit. Ad hunc modum composita & sibi cōstās virt⁹ gloriabun
dam stultāq̨ interdū temeritatē exuperat. Quo tempore gaicus inter regis cōsiliari
os primarius delatus q̨ regis fiscum thesaurosq̨ ad suos vsus magis q̄ reipublice vti
litatē dispēsaret arturi iussu capitur & in profluento demergitur. Obsidentibus
per eos dies montisargum anglis oppidumq̨ perseueranti oppugnatione premēti
bus mittit arturus ad obsidionē soluendā: equites armatos grauillam & gaucurtū
stephanūq̨ vignolū hyrū. Hi accepta forti militum manu dum ad montisargū pue
nere effractis munitionibus quibus se hostis circūsepserat plurimis occisis Anglos
fugant. Non dissimili fortuna apud ambrieras pugnauit ambrosius delorus ad
uersus henricum blancum anglū ducentis supra mille armatis stipatum cū ipe delo
rus centū tantum & sexaginta equites haberet. Eadē tempestate alēconii dux q
apud vernolium captus fuerat ex anglia liberatus est: solutis ob redemptionē ei⁹
ducētis aureorū milibus que partim presto impēdit: datis pro his quę dissoluenda
restarent obsidibus. Inter hęc cœnomanēses anglorum principatum perosi ali-

Cenomanum capitur.

Santa Suzana capit

Feritas bernardi

Arturus richemontus ex anglia liberatus conestabilis a carolo cōstituitur

Giac⁹ thesaurarius demergitur.

Alēconii dux de captiuitate redit.

quot præfectis francis accitis eos in ciuitatem clam admittunt: comite doruallo atq; albreto negocium gerentibus. Hostes cognito francorum igressu i turré (cui orbem delle nomen est) iuxta sancti vincentii portam propere se recipiũt mittẽtes festinanter ad Tallebotum qui alenconium tenebat: vt suppetias illis ferat: dũ spes extabat recuperãde ciuitatis Tallebotus cui paratæ in armis copiæ erant audito suorũ periculo magnis itineribus cœnomãnos petit. At franci quasi securi rerũ suarũ: in diuersoriis delicate se curantes quid hostis moliretur parũ aduertebant. Itaq; veniẽs Tallebotus & a suis receptus per eam quã ipsi occupabant portã ciuitatem inuadit recepitq; exturbatis francis & iis qui deditionis causa fuerant ciuibus supplicio affectis. Nec diu moratus Tallebotus põtorsonẽ a Richemonto instauratam & valido præsidio munitam obsidet atq; expugnat. Aurelianum quoq; salseberiensis comes & cum eo Tallebotus & comes suffocus cõtracto ingenti exercitu angustissime circuncingit ędificatis per Gyrum quattuor firmissimis propugnaculis quibus importari quicq̃ in ciuitatem facile prohibebant. Nã quæ ad ligerim amnẽ supra aurelianum infraq; oppida sunt Anglo parebant. Fuit tamen Aurelianensib⁹ animus semper erectus: & anglicę dominationis impatiens. Quibus præterea Carolus rex q̃ poterat maxime erat sine intermissione subsidio. Et aureliani ducis nothus Iohannes homo apprime militaris egregiã nauabat operam tuendæ ciuitati. Boussacus quoq; franciæ marescallus: cum Stephano hyro ciuitatem continenter tutebatur. Erant ea parte qua in Belsiam via est: grandia superbia & cõplures ędes sacre. Quę omnia franci ne hosti cõmodum afferrent diruerunt. Angli vero ad alteram ligeris ripam suburbiũ cum propugnaculo pontis occupabant. Non tamen ita omnia complectebantur: quin inter propugnaculum grande cui Londoniæ nomen hostis indiderat: & id quod ad sanctũ Lupum erat multum spacii intercederet qua ad obsessos via patebat. Igitur vt laboranti ciuitati subueniretur dux Borbonius: & cum eo struatus conestabilis scotus: Doruallus præterea & stephanus hyrus collecto iusto exercitu: dum Aurelianis suppetiari constituunt nuncium accipiunt Iohannem fastollum anglum equitem commeatũ ex parisiis copiosum desumpsisse & ad eos qui in obsidione agebant deducere adiutore Simone morhieto Parisiorum pretore. Spe autem intercipiendi cõmeatus abducti franci / in Iohannem fastolum iter conuertunt. Ea re cognita Fastolus ex tempore cõsilium sumens curribus atq; vehiculis se suosq; non procul ab ieuilla belsię oppidulo circumsepit: & relictis equis pedes pugnat. Idem Struatus & Doruallus cum bona francorum parte faciunt. Cessit Fastollo victoria struato Dorualloq; cum ducẽtis suorum occisis Borbonius vero Aurelianum contendit. Per eam obsidionem Salseberiensis comes (ex propugnaculi fenestra quod ad extremum pontem est) ciuitatis situm contemplatus agitabat animo quonam pacto vrbem expugnaret. Cui vnus ex copiarum prefectis ei assentãs cum dixisset (Tuam here ciuitatem nunc libere conspicere potes) lapis ex tormento a ciuitate incerto auctore emissus labrum fenestre cõcutit. Cuius fragmenta in salseberiensis faciem dissipata mortem homini post insequens biduum intulere. Haud tamen segnius angli in obsidione persteterunt curãte omnia diligenter Guillermo classida genere quidem non sublimi sed prudentia & rerum gerendarum peritia inter suos illustri. Longa obsidione vexati Aurelianenses consilium capiunt: qua se via ab hoste liberarent: suadentibus quibusdam nulla deditione facta pecuniam anglis dare. Aliis vero deditionẽ vtilẽ fore si burgũdo duci

Franci negligentes

Aurelianũ ab anglis obsessum

Mors salseberiẽsis comitis

ciuitas permitteretur qui fráco genere ortus speraretur ab anglis aliquando discessurus. Potior hec sententia visa est: missusq; est ad burgundum potonus santrallisensis cum certis conditionibus. Legatione accepta Burgūdus quidem (si bethfort⁹ non contrauenîat) ciuitate3 equis se legibus recepturū respondit. Mittitq; ad bethfortu3 de re ipa nuncios. Audita legatione bethfortus non ego inquit dumos sentesq; discussi vt alter auibus potiatur Aurelianenses ꝑ mea volūtate subiugatos recipiam. & quas per totā obsidionē impēsas feci eas compessabūt. Id vbi ad burgūdum perlatum est potonus re infecta aurelianum reuertitur Et ab hinc cepit burgūdus animum ab anglis aliquando discedendi quia eos videret glorie eius inuidere.

Erat illis diebus apud vallicotem annos viginti nata iohanna que patre iacobo darco matre ysabella in vico dampreto genita ob corporis ꝑpetuam integritatem puellç appellationem obtinuit. Ea rerum presentium aduersitatibus deo autore compatiēs/robertum baudricurtum oppidi prçfectum aliosq; complures præsidii equites duce auūculo suo crebro adibat eos admonens vt ad carolum eam deducerent allaturam rebus desperatis nō minimam opem. Mulierem baudricurtus parui a se estimatam iterum atq; iterū aspernatus perseuerantē demum exaudiuit datisq; puelle corporis custodibus eam ad regem duci iubet Ad rolum veniens puella tametsi nullo illū tempore vidisset ipseq; ceteris aulicis veste minus ornatus data opera esset reuerenter tamen atq; vrbane regē intuita salue inquit generosissime rex detq; vitam tibi prosperam deus. Cui cū se regem esse Carolus pernegasset ah inqt puella tu ipe rex es francorum nobilissimus. Ad hæc verba spem cepit rex cuiuspiā fortune melioris. Itaq; selectis prudentibus aliquot viris qui eam diligentius probarent illa se ideo venisse constanter affirmat vt Carolū in regnum restituat: deu3 ita decreuisse vt se duce Aurelianenses obsidione liberētur & angli francia tandem extrudantur perducturam se Carolū ad remos vbi more maiorum sacra vnctione liniatur de quibus omnibus oracula diuinitus accepisset. Tantum copiis opus esse quas illi ducendas Carolus committat. Et du3 de aliis arduis & ad religionem christianam pertinentibus multa accurate rogaretur: supra fœmine sensum respondebat. siue eni de diuinitate siue de bello quereretur: non muliebriter sed scite & quasi perita loquebatur ita vt mulier admirationi esset multis. Perpenso igitur consilio visum est optimum factum esse si auspicio eius Carolus ad bellum vteretur De iportando aureliam commeatu primum mandatum puella accepit quam Rayus & Delorus aureç militiç equites valida armatorum manu stipati comitabā tur. Profectis blesam obuii adueniunt Reginaldus chartrus remorum pōtifex franciæ cancellarius/Aurelianensis nothus/stephanus/hyrus/aliiq; non pauci electi milites Commeatu currib⁹ imposito & milite instructo ex blesis per solonam iohanna mouet. Atq; postridie Aurelianum versus progreditur. Vtebatur puella in expeditiōibus gladio quem hoc modo nacta erat. Est templum in agro turonensi diuç katherine dicatum gentis regionis illius plurimum venerabile vbi donaria plurima atq; vetustissima visuntur. In eo templo antiquum ensem inter sacras oblationes vtraq; parte liliis insculptum extare Carolo iohanna patefacit petens vt misso ad templū armorum fabro gladium illi dono perferat. Admiratus Carolus si templum illud aliquando iohanna inuisisset percontatur mulierē qualiter id norit. Neq; inquit puella locū noui neq; humano ad hoc auctore visa su3. De⁹ est q reuelauit. Mittit rex opificē q inuētū ad se gladiū ferat. Profectus ad tēplu3 faber ensem inter squalentia

Iohanne puelle ad Carolum aduentus

Iohāne gladius.

alia arma rubiginosum ad carolum perfert. Quo mox iohannam rex donauit. Sz de anglis orationem persequamur. Angli qui ad propugnaculum sancti iohannis blanci erant francos venire audientes loco deserto ad fratrum augustinensium edes quae ad extremum pontem in diui laurentii superbio spectant: se receperunt. Puella vero per medios hostes flumine traiecto quem vehebat commeatū in vrbem importauit. At quādoquidem victualia tenuia erant rayus & delorus cū suis blesam remeantes ciuitatis periculum cancellario narrant: cui nisi succurratus venturam esse in hostium potestatem. Et iohannes aurelianeñ. nothus magnopere orabat laborantibus ciuibus suppetiatū iri. Stetit omnium sententia copiosissimum cōmeatū ad obsessos ferre & iter facere per belsiam qua parte obsidio ciuitatem magis vrgebat Copiis igitur vecturisq rite ad iter ordinatis franci (dimidia que est inter blesam aurelianūq via cōfecta) castra ponentes restituerunt se suaq corpora curantes Crastino diluculo insequētis diei cum ad duo passuū milia ciuitati successissent. Iohanna assumptis aliquot cum valida manu prefectis vrbe egressa venientibus obuiā pgit atq ita exercitibus cōiunctis cū franci inferiores hoste nō essent in cōspectu anglorum praetereūtes in ciuitatem recepti sunt. Victualibus ciuitate confortata Iohāna armis egregie instructa ad propugnaculum quod sancti lupi appellabatur mouens anglos qui in eo erant potenter oppugnat atq vicit nemine supstite q vel occisus vel captus non fuerit. Hec cū in conspectu maioris propugnaculi gererentur tētauere hostes eruptionez facere & suis auxiliari: sed mox i propugnaculū se receperūt Franci minore ppugnaculo dissoluto: postq̄ in vrbem rediere multis colloquiis bus clam habitis an londonias propugnaculum oppugnatū irent cōmunicato tandez cum iohāna consilio illa succēsens nichil me inquit proceres celaueritis potis sū hec & maiora animo cōdita meo silere. Tacuerat siquidē proceres ne muliebri leuitate res in vulgum pdiret q propugnaculum oppugnandum simularēt vt anglos qui salonam versus in obsidione erant in alteram ligeris ripā allicerēt dum suis auxilio venire festinarent: quibus a sua sessione mouētibus franci eorū stationes occuparēt Nec iram iohanna posuit donec iohānes aurelianus nothus id quod cōsilio definitum esset illi enarrauit Cognito decreto sententiam inqt puella laudo si opus reuera assit. Nam cū cordata esset & cōfidens deo mulier multa que a prefectis de bello cōsulebantur improbat: nihil obsidionis tempore sinistre aut infoeliciter gerens Aderat em̄ praeliantibus suis armis instructa: equo vsa potenti & animoso in quez expedite instar expediti militis conscendebat. Igitur multa animo cogitans operaeprecium censet si hostē inuadat qui ad extremum pontem ad sancti laurentii suburbana sedebat. Erāt i flumie naues nō pauce muris ciuitatis deligate in eis multo milite imposito ligerim trāsmittit. Copiasq in cōtinentem exponit insultum factura i hostem pugnatum illic est donec occūbēte fere sole receptui signū puella dat Regredientes in naues francos āglus adoritur Eam ob rem puella suos cohortata hosti restitit. propulsatq persequens eū vsq ad augustinensium edes quas licet angl9 munitissimas fecisset captas tamen fugato hoste franci occupauerunt Erat ad eū quem dixi pontē proxime augustinenses turris ex quadrato lapide cuz propugnaculo & fossa in eo loco fugiēs anglus se recepit. Vbi excubias continua nocte habens iohāna cum illuxisset propugnaculum oppugnare iubet asserēs tempus proxime adesse cū anglus vincendus atq regno expellendus erat. Dū hinc francus instat illinc hostis acriter se tuetur: Iohanna in humero scorpione ex propugnaculo misso vulnerata

Aurelianeñ. obsidio.

tur:quo vulnere neq; tristior neq; negligentior fuit:stans cõtinenter ad fossæ labrũ & militem fortiter agere admonens. Continuata obsidione cũ aduesperasceret:frãcus in fossam omnibus ptibus dilapsus in ꝓpugnaculũ scandens vi expugnat:quadringentis anglis interemptis:cũ præfectis tribus mollino iohãne põmaro & guillermo glassida. Cæteri omnes capti in potestatẽ venere francorum. Hæc a iohãna gesta hostis qui belsiam versus grande propugnaculũ habebat ꝓspicere facile poterat. Casu igit̃ suorũ perterriti hostes postq̃ ab vrbe cãpanas toto classico velut in cõmuni lætitia pulsari exaudiunt:mane facto magdunũ (deserta obsidione) confugiunt. Ad hũc modũ dissoluta obsidio est:& ciuitas ab hostis potestate erepta. Qđ maximũ momentũ ad Caroli fortunã fuit. ¶ Tallebotus aũt ægre ferens se aurelianensi circũuallatione frustratũ damnũ compensaturus lauallum aggreditur arcem oppidũq; nocturno furto inuadens. Cepit ibidẽ lauallum comitẽ:quem donec quinq; & viginti scutorum milia illi exsoluisset in vinculis habuit. Interim iohãna carolum regẽ sollicitat maiores copias cogere & sibi recuperare quæ in agro aurelianensi ab hoste occupabantur. Vocato ꝓpterea ad se alẽconii ducẽ Carolus gergeũ petere imperat. Affuerunt mox iohannes aurelianensis nothus/ boussacus marescallus/grauilla/culautus admiraldus/ambrosius delor⁹/vignolus hyrus/ & guillermus brussacus:qui tametsi stipendio regio non iuuarentur: visendæ tamen iohãnæ causa quam diuinitus missam arbitrabantur:militare non recusabãt. Itaq; gergeum profecti oppidum post octauũ obsidionis diem expugnãt. Nec multis interpositis post diebus magdunũ auctis copiis Carolo iubẽte mouentes: pontem cum turri capiũt:positoq; præsidio:bogentiũ protenus contendere. Audito francorum aduentu angli relicto oppido in arcẽ quæ est ad põtem supra ligerim amnẽ confugiunt:quã (dimissis libere abire anglis) franci receperũt. Recepta arce rumor per francorũ castra increbuit Tallebotũ & iohãnem fastolum cũ quinq; anglorũ milibus apud ieuillam in belsia visos esse:qui magdunũ proficiscerentur. Missis exploratoribus postq̃ id verum esse franci cognouerunt: composito agmine in hostem mouent:& apud patayum ꝓpter templũ quod illic munitissimũ erat castra metantur. Stabãt in excubiis belmanorus/Ambrosius delor⁹/ Hyrus/ Potonusq; hostis aduentum explorantes. Quos nõ longe cum iusto exercitu sequebãtur alenconius dux richemõtus conestabilis vindocinensis comes/iohãnes aurelianẽsis nothus:& iohãna puella. Angli vero dum viã pergũt: cõspectis francis ad ꝓximũ nemus iter conuertunt pugnãdi locũ sibi idoneũ captantes. At qui in excubiis erãt nullo se colligendi spacio hosti dato:prælium cõmisere:ita vt equitatum omnẽ angloruꝫ in fugam coegerint. pedites quidẽ visa equitum fuga in nemus & viculuꝫ qui iuxta erat dilapsi nemoris beneficio vt quisq; poterat se tuebantur. Interim alenconii dux acie instructa aduenit. Tria circiter milia hostiũ in ea pugna cecidere. captis ex anglorum nobilitate cuꝫ Talleboto q̃plurimis. Tum in caroli potestatem venit ieuilla & alia quædam per belsiam loca. ¶ Mense iunio insequẽtis ãni qui fuit christianę gratiæ quadringentesimus vigesimusnonus supra mille:Iohãna puella Carolũ cõueniens:iaꝫ inquit serenissime rex hoste superior esse incipis. Multas vrbes atq; arces ex anglis ereptas tibi audientes videmus nũc tuæ consecrationis tempus aduenit. Diuinę dignationi placet ad remos proficiscaris: vbi more maiorũ sacra vnctione delibutus dyadema suscipias. Qua vna re venerabilius franco populo tuum nomẽ erit:& hosti formidabile. Nihil te perterreat ꝙ cãpania & reliqui fere belgæ omnes

Anglorũ cædes

Tallebotus capitur

Initium cõsecrationis Caroli septimi.

ab hoste tenentur: viam tibi propiciatore deo parabimus. Tātum copias contrahe & dei decretum exequamur. Hæc iohannæ verba spem omnibus magnā faciebāt propterea ꝙ vitæ puritate puella præ se ferebat sanctitatē: & nihil muliebriter agebat aut loquebatur. Enimuero sacerdotali cōfessione quaqꝫ fere hebdomada cōscientiam purgabat: & diuinam eucharistiam desumebat. Igitur collecto apud Gyē non mediocri exercitu: Carolus remos per campaniā petere constituit: præmissa cū aliquot præfectis iohanna puella: qui obstantem forte hostē impedirent. Proxime antissiodorū Carolus cum venisset: prodiere illi obuiam aliquot ciues: sed in ciuitatem non admiserūt. Erat illis diebus trimolus q multa apud regē auctoritate habebatur. Hūc ab antissiodorēsibus pecuniam accepisse constans fama fuit: vt illis liceret induciarū beneficio frui. Itaqꝫ ciuitati nihil incommodatū est: cibos exercitui ministrantibus incolis: dū preciū solueretur. Præterea antissiodoro: Carolus sanctū florentinum recepit: oppidanis se libere dedentibus. Trecas inde profectus Post sextum diē q̄ illic desperata deditione sedisset: Laboratū est in exercitu fame: ita vt plerīqꝫ fabis & triticeis spicis tantū milites vescerentur. Rerum pœnuria cognita Carolus primores exercitus ad contionem vocās petit quid ipsi faciendū esse censerent. Nemo omniū fuit qui reducendum exercitum esse non diceret cū neqꝫ commeatus neqꝫ stipendiū militi sufficeret. Vnus tamen robertus massonus q̄q̄ ab hac sententia nō abhorreret: vellem inquit iohannā de hac re audire: quæ enim præsentis expeditionis auctor fuit: ipa suis consiliis paratum forte auxiliū feret. Igitur vocata iohanna rogata sentētiam: ad Carolum cōuersa. Si ego inquit quod verū teneo eloquar: an mihi rex credideris: id cū secūdo quæreret: Tibi inquit rex: si quod profuturū sit dicas credam. Trecenses inquit puella tui sunt & intra ꝓximū biduum se ciuitatemqꝫ tibi dedent. Credulus fœminæ rex stare loco copias iubet. At iohāna confestim equū inscendens quēqꝫ militem cogit ea quæ ad oppugnationē necessaria erant ad muros importare. Quod animaduertētes trecenses loci antistitē cū ciuibus aliquot & militū quibusdam præfectis ad Carolum legant: ciuitatem dedituros si miles anglus inde abire cum iis quos captiuos habebat libere permittatur. Conditione accepta: rex postridie trecas ingreditur. Egrediētes vrbe hostes iohāna captiuos abducere vetat. Quorū redemptionis preciū: ne fides & posite cum hoste legi detraheret rex exsoluit. Ordinatis apud trecas magistratibus: cathalaunos petit: qui eū communi omniū lætitia excipientes ministros reipublicę quos Carolus instituit admiserunt. Inde remos qui anglo parebāt adoritur quos nulla vi recepit: lætis ꝓculdubio ciuibus suū regem excipere. Eo venere dux barrensis & lotharingiæ: Cōmerciensis quoqꝫ dominus: nō paruas copias ducētes: vt regi inseruirent. Itaqꝫ Carolus & vnctus & coronatus est a Reginaldo chartrensi remorū antistite assistente puella quæ militare vexillum manu gerebat: nimirū exultans ꝙ se vna hortante Carolus regni dyadema & sacrā vnctionem loco celebri atqꝫ huiusmodi sacris multos per annos ad id muneris designato recepisset. Sacratiōe absoluta: relictis remis velliū iter agēs oppido libere potitꝰ est. Nec suessiones signū vllū rebellionis ostenderūt. Simili quoqꝫ modo per briam nōnulla fortia loca fecere deditionem. Priuino oppido cū Carolus ageret. bethfortus cū duodecim armatorum milibus ex parisiis ducens corbolium accessit animo (vt ipse iactabat) pugnā cum Carolo conferendi id vbi regi cognitum est: priuino discedens ad castellum cui mota nomē est exercitum duxit non ob aliam causam q̄ vt anglo pugnādi faceret potestatē. At bethforto mēs fuit

Antissiodorꝰ.

Sanctꝰ florentinus

Trecenses.

Nota in regē fidem

Cathalannū

Remi

Velliū

Suessio

Priuinum.

parisios repetendi Constituerat carolus sequana amne traiecto brayum profici sci promittentibus oppidanis transitũ se cõ cessuros. Sed francis anglisq concurrẽti bus eodem tẽpore ad ripã vt traiicerent leui commisso prælio carolus suos transi re prohibuit. Exactis post non multis diebus castrũthiericũ profectus mox per val lesiũ crespeiũq preteriens castra in campo iuxta dãmartinum ponit . spe animoq erectus parisium recuperãdi. Cognito q ad se carolus aduentaret bethfortus ad vi cum mitriacũ copias educit: sed a dãmarto milibus passuũ distantem. Vbi loco na tura munitissimo militem cõtinet. Premissis aliquot equitibus duce stephano hyro qui anglos adequitarent vbi resciuit hostem loci munitionibus cõsidere carol⁹ su os vltra progredi vetat Bethfortus autẽ parisiũ citissime reuersus est Miserat p hos dies carolus ad cõpendium beluacensesq nõnullos ex suis fidissimos exploratum quo in se animo incole essent: Cognouerat q illos cupere maxime ab anglorũ serui tute liberari: eiq obtemperare qui verus rex esset. Proinde barronem siluanectensis agri vicũ vt cõpendiũ peteret profect⁹. cognoscit bethfortum maioribus copiis au ctum in se ducere Patruelis siquidem henrici anglorũ regis per superiores dies ro manus cardinalis a põtifice romano legationẽ ad anglos receperat pecuniã militẽ q cogendi aduersus bohemos: qui de christi doctrina & fide nõ recte crederẽt Qui milibus quattuor armatorum in galliã traductis se cũ bethforto coniunxerat i fran cos arma cõuertens q̃ in christiane religionis hostes simularat accepisse. Igitur vt de bethforti accessu certior carolus redderetur Ambrosium delorũ cum viginti tantũ equitibus exploratum quid apud hostẽ geratur mittit. Qui iter ingressus videt pro cul densissimum puluerẽ in aerem ferri nec dubius fuit id progredientis agminis in dicium esse moxq paulo vltra pergens anglos manifeste cõspicatur idq per cadu ceatorẽ carolo festinanter renũciat. Ea re cognita carolus acie ordinata siluanectum iter facere constituẽs apud montẽpiliolum qui mons contemplationis aliquando dictus est cũ venisset redeunte ãbrosio deloro accepit anglos barronem ducere per riuuũ qui ex siluanecto perfluit: sed eos magnopere impediri vadi angustia p quod vix bini euadere possent. In ea traiiciendi difficultate ratus carolus hostem intercipi posse: primam aciem incedere iubet. Sed iam magnã sui exercitus partẽ anglus trans miserat q̃ obrem carolus suas acies in cõspectu hostis habuit: moxq leuibus cõmis sis digladiationib⁹ cũ sol condere se inciperet angli ad ripam fluenti castra posuere aggere vallo sudibusq sese munientes. Habentes præterea a tergo lacum Rex aũt i monte piliolo suos cõtinuit. Postridie cũ illuxisset carolus quaterna acie instruct⁹ in anglos ducit. Primã alẽconii dux & vindocinensis comes administrab ant. Secũ de præerat dux barri. Tertiã ducebat rayus & boussacus francie marescalli Quartã quę ad excursiones instituta erat & cui frequẽter locum mutare necesse esset mode rabantur Albretus iohannes aurelianẽsis nothus iohanna puella & Hyrus Sagit tariorũ balistariorumq curã gerebant grauilla & iohannes foucaudus lemouicen sis regis custodiam borboniorũ dux trimolusq receperant Aciebus ad hunc mo dum instructis decretum erat anglos adoriri: Sed cognito q̃tum illis locus adiumẽto esset leuibus aliquot preliis ante castra vtrinq cõmissis cũ neq cõuitiis neq prouo cationibus e castris excitari hostis posset francus tandem ad hostiũ castra proxime profectus manu tandiu conseruit: donec aduesperascente & multo puluere celo ca ligante fuerit prælio desistere coactus. Manefacto rex crespeyum bethfortus parisi um petiit. Biduo post recepit carolus compendiũ: vbi præfectum posuit guillermũ

Brayum.

Castrũ thiericum

Improbus sacerdos & sacrilegus

flauium loci indigenam. Eo quoq; beluacenses conuenere regis potestati se permittentes. Idem fecere siluanectenses qui misso ad carolum suo cũ aliquot ciuib⁹ antistite ciuitatẽ dedidere quo rex paulopost se ipse cõtulit. Bethfortus prævidens animo q̃ benignior fortuna caroli rebus arrideret parisio abire constituens Ludouicum luxemburgum morinorũ epyscopum quem francie cancellarium anglorũ factio appellabat & ioha..nẽ rachetum equitem anglum vna cũ symone morhiero parisianũ prætorẽ ciuitati administratorẽ præposuit cum duobus armatorũ milibus ad presidiũ relictis. Reliquum vero exercitum ad normãnos profectus compluribus sue factionis locis dispartiuit. Igitur cognito bethforti discessu Carolus ad sanctum dyonisiũ ex siluanecto mouens oppidum (excipientib⁹ eum ciuibus) igressus est. Tertio post die franci caroli iussu ad vicũ cũ capelle appellatio est castris cõstitutis cũ ibi pernoctassent eruptione in eos a Parisiacis facta crebris prœliis cõcertarunt nõ secus ac si pludia quędã armatorũ agitarẽt: Repetentibus tandeʒ ciuitatem parisianis francis duce alẽconio ad sancti honorati portam copias promouere expugnãtes confestim propugnaculum quod pro porta extructũ erat. Qua spe adducta iohanna ciuitatẽ quoq; oppugnare præter omniũ oppinionẽ constituit Est ab ea parte duplex fossa & inter vtrumq; agger. In priorẽ neq; aqua neq; luto ipeditã cũ facile franci descendissent: Alteram fossam superarẽ labor fuit propterea q latior & aque affatim plena esset. Importatã vndiq; materiã cum iohanna in fossã opplendam iacit e muro sagitta in crure percutitur nec eo tardi⁹ i opere perseuerat commilitones perseuerare cohortãs: Nec potuit inde reuocari donec alẽconius negociosam mulierẽ per se reduxit. Signo receptui dato franci ad sanctũ dyonisiũ iter conuerterunt. Quo tempore ex latiniaco ad carolum nũcii conuenere qui oppidũ tradere pollicentur. Quare missus latiniacũ ambrosius delorus oppidum recepit:

Carolus autẽ e sancto dyonisio digredi volens duceʒ borboniũ administratorẽ instituit earum ciuitatũ quas a tempore sue vnctionis in belgis receperat relicto cuʒ firmis copiis apud sanctum dyonisiũ vindocinensi comite & cullanto Atq; inde latiniacum profect⁹ mox monteargi prӕteriens ligerim traiecit. Abeunte Carolo angli burgũdiq; sanctũ dyonisium recuperãt siluanectuʒ petentibus iis qui ex caroli instituto ad præsidium relicti erant. Mouit prӕterea hostis ad latiniacũ copias sʒ egressus oppido delorus cum iohanne foucaudo ita hostem distinuit vt nulla illi fuerit potestas proxime oppidũ castra admouẽdi Quare admirati resistẽtiã hostes parisium remearũt Cepere per id tempus lauallum tres normanni equites homerus bochetus & ferrerius adiutore multore quodã qui molẽdino prӕerat in amne marona qui proxime oppidum perfluit. Et ambrosius delorus foucaudusq; de capienda rothomago clam cõsultãtes fr eti ope magni petri qui rothomagẽsis erat magna spe ducebantur intercipiẽde ciuitatis. Sed definita die cũ iter noctu copie faciũt: tenebris falsi: alii rothomagũ: alii alio errãtes diuerterũt. Fuitq; eorum inceptatio ad hunc modum irrita. Per eos dies miles francus qui in vrbibus recenter in fide caroli receptus erat mirum in modũ vexare incolas & ciues cepit nemini parcens & in omneʒ rapinã dissolutus: Qua iniquitate factũ est: vt diffugiẽtibus colonis agri compluribus locis inculti remanerent & quę terre frugũ feracissime erant sentibus rusciisq; squalerẽt in saltus & siluas conuerse ingentes vici & iidẽ populosissimi sine incolis dilabẽtibus structuris deserti vacuiq; mox ferarũ lustra fuere. Quę aiaduertens borboniorum dux domũ se contulit relicto siluanecti vindocinensi comite

Scũs dyonisi⁹

Pugna ad scti honorati parisieñ. portam.

Latiniacum

Lauallum.

Error militũ.

Solitudo p agros & vicos.

Cui paulopost Carolus boussacum cū octingentis armis misit praeficiēs illum regi oni quam borbonius reliquerat. Iohanna vero puella sub eisdem diebus sanctū petrum monsteriēsem cepit: inde cū ad charitatē copias promouisset: irritam obsidionem habuit amissis plerisq; tormētis machinisq; bellicis. Erat castellum sancti se lerini in principatu alenconii ducis vetus & longe desolatū qd̄ instaurare dux cū cœpisset: aduocato ad se ex latiniaco ambrosio deloro: castellū illi cum valido praesidio cōmendat. Recepto castello ambrosius mira admodū diligentia locum munit: nihil omittens quod ad arcis custodiā pertinere arbitraretur. Verū enimuero angli priusq̄ munitiones absoluerētur: castellum circūsident. Pressis obsidione francis de lorus precibus suorū victus: simulata eruptione noctu cū quinq; armatis chinonē profectus est: nūcians regi q̄ ad sancti selerini arcem gerebātur. Quibus cognitis: Carolus copias per cœnomaniā aduersus anglos ire iubet. Id vbi anglus accepit omnia in celeritate ponens: arcem cōfestim acerrime oppugnat. Quod cum haud satis procederet: altera die obsidionē soluit. Idem quoq; dū apud latiniacū facere aggreditur: intentione sua frustratus est: oppidū egregie tuentibus foucaudo marescallo & quēnodo scoto equite. His diebus puella cum latiniacū accessisset: cognito q̄ quadringenti ex anglorū copiis non procul a latiniaco in franciam contenderent: assumpto foucaudo & iohanne de sancto albino & aliis ex latiniaci praesidio hostē adoritur: omnes ad vnū necans. Sed non multis post diebus dissimilis apud cōpendium fortuna illi fuit. Nam anglis burgūdionibusq; in cōpēdii obsidione sedētibus: iohāna subsidium obsessis ferens. cū oppidū ingressa esset: & paulopost eruptione in hostē facta res nō prospere sibi succederet: dū oppidum repetit & militū pressura aditum ꝑcluderet capitur a iohanne luxemburgo qui eam anglis venūdedit. A quibus hostiliter habita rothomagi cremata est odio videlicet nominis franci: & q̄ virili veste fœmina visa esset. Prius tamē q̄ sententiam diceret hostis: frequenti foro & crebris cōsultationibus puellam tentat: de fide atq; religione christi multa scrutat⁹. Arbitrabatur enim mulierē magia aliqua edoctā a carolo rege assumptam esse: & propterea a catholica veritate carolū aberrasse: indignūq; esse cui regnū deberetur. Sed supra fœminae vires fuit: pluribus cū hoste (vt est nonnullorum mos) per assentationem sentiētibus praeualere. q̄q̄ se & q̄cūq; gessisset apostolicę sedis examini permitteret. Apud tyrānos semper fuere iniqui cōsultores qui affectione mala vel assentatione caeci insontes ꝓ nocentibus vt principibus gratiam inirēt dānare magis q̄ absoluere curarent. In eā enim partem propensiores sunt qua principis animū procliuem vident. Obiit puella dominicę pietatis anno. M.cccc.xxxi. mense mayo. Sexto ab obsidione mense: laborantibus cōpendianis victualiū pœnuria iametus tyllayus cum centum equitibus oppidū laturus suppetias ingreditur. Eius loci guillermus flauius custodiā gerebat: & ei assistebat philippus gamacheus sancti pharonis meldensis abbas; homo genere illustri qui obsessis & animos faciebat & spem adiiciebat victoriae. Interim vindocinēsis comes & boussacus quingētis supra mille armatis contractis mouentes; turrem ligneā grandē in qua se angli obsidionis tēpore recipiebāt: expugnāt. Dūq; eam angli oppugnant: iametus eruptione facta alteram turrē quae siluam versus extructa erat: & burgundionū praesidio tenebatur: inuadit: qui cū quadringenti essent: vniuersi interempti sunt. Hostis tanto damno affectus: nocte insequēti desertis castris atq; obsidione dissoluta/ alter normanniā: picardiam alter remigrauit. Eodem ferme tempore meldunenses occasi

Castellū sancti selerini.

Puellae iohannae fortūa mala apud compendium

Compēdium recuperatum

onem libertatis nacti:eb hoste discessere. Qui enim in presidio apud illos erant angli atq burgũdiones:oppido aduersus francos cũ excessissent:paucis in presidio relictis:oppidani leuis cõtẽtionis causa aduersus presidiũ suscepta: arma capiũt. Erat tum melduni tubicen quidã vetulus qui carolo aliquãdo seruierat. Hic rixæ casum intelligens ciuibus signũ tuba dat rem gerendi. Itaq fugatus oppido hostis in arcẽ se recepit. Meldunenses vero id quod apud eos gereretur festinãter renunciant geresmo rhodii ordinis commẽdatario/& dionysio challio qui eo tẽpore in bria erãt cohortes aliquot militũ habentes. Hi nihil morati meldunum proficiscẽtes: arcem post duodecimum circũseptionis diem recipiunt. Neq pigritãtes priuignum cum arce per idem tempus vi ab anglis extorquent. Recuperãt præterea per briam regionem oppida atq arces cũ corbolio & vicẽnis. Et apud cathalaunẽses ingẽs de hoste cędes facta est.

Cædes anglorum apud cathalaunum.

Itaq ducẽtibus anglis burgũdionibusq octo milia armatorũ vt per campaniã grassarentur: & prædas agerẽt: Barbasanus cathalauni tũc agens cognito q hostis apud diuam mariã de spina castra haberet:accersitis vicinarum arcium pręfectis cũ se iustum exercitum habere cõsideret:hostem adoriri festinat: misso ad burgũ vignolũ hyri fratrem nũcio:qui apud castellũ sarreyum erat:vt pugnæ adesset. Quo veniente acrior pugna cõmissa est & hostis superatus. Nondũ sub illis diebus henricus angliæ rex:patre henrico defuncto in franciã traiecerat. Anno autem salutis millesimo quadringẽtesimo. xxxi. cum annorũ esset duodecim multa nobilium caterua: copiisq stipatus parisiũ aduenit:vbi magnis honorib[9] exceptus in diuę marię templo regni dyadema cardinalis vicestrẽsis ministerio suscepit. Hic enim cardinalis cũ henrico eius gratia aduenerat.

Rex henricus Henrici filius parisiũ ex anglia venit

Dum hæc parisii aguntur:princeps auraycẽsis a gaucurto q dalphinatibus pręerat fugatur multis Burgũdionib[9] occisis. At in bellouacis alia fortunæ conditio fuit. Darondellus enim comes anglus cõstitutis nõ longe a ciuitate duorũ milium armatorũ insidiis: præmissisq expeditis quibusdã militibus qui beluacẽses ad eruptionem prouocarent: Boussicaudum & santrallum vasconem qui in præsidio erant ciuitate egressos adoritur: multosq occidit eorũ pręsertim qui pedites ex bellouacis cõcurrissent:quibuscũ ipe santrallus interiit. Fuit & iniqua renato barri duci fortuna barbasano quoq qui cũ eo militabat.

Renati ducis barrensis dira fortuna.

Nam apud barrũ in obsidione sedentibus cũ accepissent valdemontẽsium comitem & burgundionũ marescallũ cum valida anglorum manu in eos aduentare relicta obsidione hoste3 vallo carrisq circũuallatum impetunt. Capitur eo prælio renatus & barbasanus cũ aliis plurimis necatur. Renatus philippo burgundo duci traditur a quo pro ipsius renati liberatione casleti vallẽ in perpetuã ditionẽ dux accepit:& ad hũc vsq diem possident eius in flãdria successores. Per eam tempestatẽ vlibyus nothus salseberiensis & matagohus angli coacta suorũ ingẽti multitudine sancti selerini arcem appetentes:locũ circũcludunt:vbi ambrosii delori vicarius erat iohannes armẽgnus:qui obsidionem magno animo tulit:arcẽ potenter tutatus.

Sancti selerini castellũ ab ãglis obsessũ.

Cognito obsidionis periculo: delorus qui illis diebus apud regem erat obsessis subsidium mitti sollicite ꝓcurabat. Igitur bueillus & ipse a Carolo præmittuntur. qui belmontem vicontum profecti illic tantisper morati sunt:donec reliquę copiæ cõuenissent. Tertio die post q̃ in eo loco restitissent:venere interim aliæ francorum cohortes quæ in vico cui nomẽ est binalugus tribus passuum milibus a belmonte distanti consedere. Inter francorũ cohortes que ducentorum supra mille armatorum erant fluebat sattra amnis:qui põte vno nõ procul a belmõte trãsiri po

terat Angli vero qui in obsidione sancti selerini agebant: de francorũ conuentu certiores facti: pars intermissa obsidione ad francos qui castra habebãt noctu ducunt nec morati praeliãtur. Excito mox ex re ĩsperata clamore buellus & qui cũ eo apud belmontem armati excubabãt ponte transmisso laborantibus francis dum opem ferre contendit: iam angli victores militaria signa extra vicum emiserant parsq; obligandis captiuis pars recipiendis equis & sarcinis conuehendis distinebatur Hostẽ sic impeditum franci inuadunt. Fit atrox praelium vt delectis vtrinq; militaribus signis diu sit dubitatũ: quoruz melior conditio esset. Deniq; victor francus extitit sexcentis anglis interfectis q̃plurimis insuper cũ matagotho in captiuitatem abductis. Ex frãcis triginta desiderati sunt: & paulominus capti. inter quos fuit delorus diro vulnere percussus paulopost tamen instaurantibus bellum francis recuperatus est. Huius cladis nuncio accepto vilbius cum reliquis sancti seletini obsessoribus alẽconium fugientes petiuerũt. Apud carnotum res quoq; prospere francis cessit Nã positis tribus locis insidiis aurelianẽsis nothus florẽtinum dillerium iuxta sancti michaelis portam in primis insidiis locat: secũdas paulo & porta longius cõstituit ipse & Hyrus cũ quingentis equitibus sexcentis fere passuum milibus a ciuitate tertias isidias agit. Ordinatos aũt & ad hoc a se edoctos aurigas cum curribus qui pisces alosas vehebant sub lucem ad vrbem mittit: quos non sec⁹/ac victualium vectores in ciuitatem admittere ciues simile vero erat. Aurige vero cũ quibusdaz sibi noctis ianitoribus pridie in colloquium venerãt: & se illis alosas daturos promiserãt si diluculo venientibus patefacerent ingressum Igitur ianitores vt appropinquantes aurigas cõspexere: socios adhortati vt festinanter aperta porta piscibus potirẽtur portam reserant. quam ex proximis insidiis dillerius prodiens occupat: subsequentibus iis qui in secundis insidiis erant: atq; ita ante diuę Mariae templum progressi regiuz vexillum statuunt iohannem nothum expectantes. Concursantibus vero per vrbẽ armatis loci antistes qui burgundum natione erat occiditur. Laubespinus autem ciuitatis prefectus muros vrbis transgressus aufugit Ad hunc modum carnotum receptum est. Obsessum est rursus ad bethforto Latiniacum & magnis viribus frustra oppugnatum/ Foucaudo/ Quennedoq;/ & Renaldo de sancto iohanne oppidum defendentibus. Extruxerat enim bethfortus ad pontis initium ligneam turrim & ad alteram oppidi partem munitiones latissimas ad stationem militũ. Addiderat quoq; sublicium pontem qui a turre ad munitiones peruius esset atq; ita circunseptum exiguum oppidum paucis diebus expugnare sperabat: quatiens crebris tormentis muros. Sed franci ducibus Aurelianensi notho Iohanne rayo/ Iohanne gaucurto/ & Roderico vallendrano hyspano/ sequana transmisso/ cum per matronam commeatum nauibus importãt obsessis eruptione facta oppidani anglos qui ad ligneam turrim in pontis capite stabant adoriuntur. Pars vero francorum quae in alteram matrone ripam nauigabat turrim oppugnare festinat. Expugnato propugnaculo hostis partim capitur/ partim trucidatur. Et veniens bethfortus suppetias laturus fuit haud profuit sed repulsus in munitiones se recepit Frãci quidem commeatu in oppidum importato: Gaucurtum ad oppidi custodiam deputant. Reliqui per franciam incedentes aliquot arces captas solotenus deiiciunt.

Francorum discessu cognito: Bethfortus veritus ne in Parisios ducerent dissoluta confestim obsidione castrisq; desertis Parisium ire accederat. Fuit per hos dies apud argentorum agrisagiensis praelium pertinax: atq; admirabile: francis trigin

Carnotes

Latiniacum

Argẽtonũ in diocesi sagien.

ta aduersus totidem anglos pugnantibus. Nemo enim non vulneratus prælio excessit. tandem nouem ex hostium numero cum argentonii marescallo interemptis reliqui angli fuge se commiserunt. Ex francis se cecidere Ambrosius frolaus Galter⁹ lapostus & Dorus rossaus: reliquis omnibus grauiter vulneratis. Fuere præterea diuersis per andegauiam locis singularia quedam certamina: de quib⁹ scribere supervacaneum iudicaui. Excursionem subiiciam quam in normannia ambrosius delorus prospere consinauit. Est apud cadomenses annuus mercatus quo normāni & ex finitimis locis q̄plurimi vendendi emendiq̄ causa in diui michaelis festo in campo ante beati stephani cœnobiū conueniunt. Id cum non nesciret Delorus: accersitis finitimis militū prefectis petro ialleto & ferrebonto/copias ex sancto selerino mouens orna amne superato copiarum partem ad diripiēdas nundinas mittit ipse cum equitibus quinquaginta sagittariis centum in subsidiis stabat aduersus anglos qui cadomum tenebant ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Itaq̄ direptis mercibus cum magno captiuorum numero se recipiētes frāci postq̄ fluētum ornatam traiece ad lapideam crucē stare copias delorus iubet. Ibi recensitis captiuis omnes sacerdotes senesq̄ cū mulieribus & pueris & pauperes insuper agricolas domum dimittit: ceteros qui alicui⁹ pēsi erāt octigentos abduxit. Addā deinceps rem inter seria risu non indignē. Venerat ad feugeram cœnomanniç vicum Guillermus de sancto albino cum octingenta equitibus francis vbi dum diuersatur angli i eū irruente non modice francos terruerūt ita vt nothus quidam bosapitus eques protenus fugiens in rubo se occuluit. Fit nihilominus apud feugeram atrox pugna & angli superantur. Quorum duo profugi ad rubum quo Bosapræstus se abdiderat euadunt. Ratus bosapræstus persecutores esse qui eum peterent: qui inquit estis Respondentibus anglis qui non minus pertimescerēt se anglos esse eiusq̄ potestati sese permittere: intellexit rem prospere a francis esse gestam. Vnde ab anglis fide accepta bosaprestus tanq̄ egregiā operā prelio nauasset eos ad Guillermū de sancto albino captiuos perduxit. At ille cuius ignauia nota cēt irrisus est & captiuis priuatus. Et apud francos peruetusta consuetudo grandem aliquem ramū vel procerum arbusculum frōdosum ad mayas kalendas ludi causa pro portis amicorum defigere. Id vt obseruarent angli qui frenūuicontem occupabant: assumptū de more ramum in conspectu arcis sancti selerini vbi delorus in presidio erat in terra diligunt protenus abeuntes. Quos mox delorus insequens euulso quem hostis detulerat ramo: eundē proxime propugnaculum freniuicontis per leuis armaturę milites plantare iubet Premisso iohanne armēgno cū octoginta peditibus qui singulos virētes ramos manib⁹ gestarent ad fallendū hostem Delorus vero in insidiis non longe delituit. postq̄ pedites non procul ab arce pone densissimam sepem cū ramis se colloquassent: angli vbi frondosum stipitem pro portis arcis defixū cōspiciunt: protenus arce egressi eos qui ramum humo defixerant acriter persequuntur donec ad delori insidias peruenere: pdit confestim in hostem Delorus & prælio cū hoste cōtendit. Qui vero pedites ad sepem stabant se inter arcem angloq̄ medios locāt: atq̄ hoc pacto interceptū hostem fundunt occiduntq̄ compluribus captis.

Eadem fortune benignitate vsus est apud sillū guillermi delorus Anglos eni ex arce sancte susanne in sillū guillermi mouētes: cum prædas fecissent. supueniēs delorus ducentos ex hostibus interemit. ablatis spoliis captiuisq̄ receptis. Neq̄ deteriorē fortunā exptus est aduersus comitē darondellū in pratis amnis satrēsis secus vi

Prospere i cursu i normāniā a francis.

Ridiculum

Strategema.

Anglorū cędes

cum quem gratalum incolæ vocant. Nam cum sexaginta supra centum equitibus: aduersus tria anglorum milia prœliari audet: prædas ex hoste reportauit. Contra accidit apud Iouuerium Hyro. Qui ab anglis obsessus dum quærēdi subsidii causa loco egreditur: a Iohanne marsio dordani præfecto captus est: & Iouuerium ab anglis subiugatum. Sancti præterea selerini castellum interemptis Iohanne armengno & Guillermo de sancto albino Darondellus post trimestrem obsidionem cepit. Inde ad sillum Guillermi ducens: obsides de oppido dedendo accepit ea lege vt eos si intra quadragesimum diem francorum subsidio obsessi iuuarentur: saluos dimitteret. Alioquin deditione facta oppido ipse potiretur. Erant ad id temporis frācorum copiæ in armis paratæ quas ambrosius delorus ad sanctum selerinum ducere sperauerat: quibus præerant Alenconius & Andegauus duces: & cū illis Richemontus conestabilis. Hi cum suis ad Iomellum (sicut inter sillenses anglosq̧ conuenerat) proficiscuntur. Stabat vterq̧ exercitus in alterutrius conspectu. Vnde & congressus & prælia commissa sunt non quidem integra acie: sed cohortibus hinc atq̧ hinc in se concursantibus & interdum occidentibus. Nam quandoquidem Angli loco se munitissimo continebāt: visum non fuit frācis eos totis copiis impetere. Sed misso ad illos caduceatore petunt aut pugnandi potestatem faciāt: aut obsides reddant sillensibus. Obsides anglus restituit: & franci domum rediere: rati hostem idē facturum. Sed vix obliuiscitur perfidiæ qui fraudulentus est. Itaq̧ abeuntibus francis: hostis ad sillum se cōtulit arcem summis viribus oppugnans: nec multum abfuit quin expugnaret. discedens inde Darondellus: per cœnomaniam andegauiamq̧ excursiones faciens: arces duas cepit: mellayum & sanctū Laurentium de mortariis. Vbi præsidiis impositis in normanniam reuertitur: paucis post diebus moriturus. Hyrus captus

Est in bellouacis octauo ab vrbe miliario distans gerberoyum in colle mediocriter edito. Ea arx supra multos annos diruta desertaq̧ cum fuisset Hyrus potonusq̧ mille circiter assumptis militibus: ex beluacensibus profectus arcem instaurare cōstituunt. In quo opere nihil pigre agentes: muros munitionesq̧ diligentissime extruebant. Qua re cognita Darondellus festinanter cum copiis ex Normannia aduenıens locum circūcingere properat. Id postq̄ Hyrus conspexit: suos in contionem vocans: vos inquit commilitones in hanc collapsam arcem perduxi: vt eam instauratam habentes: ea quasi propugnaculo vteremur aduersus hostem. Sed dum muniendæ arci animum intendimus Anglus nos præpedit. Itaq̧ non arx nobis curanda est: sed vita protegenda. Hostium multitudinē per agros ad nos hoc loco velut in pedica concludendos properare conspicitis. Si viri estis res in promptu gerenda est: priusq̄ statione sibi hostis in obsidione perfecerit. Itaq̧ censeo infesto agmine erumpendum esse: & hostem adhuc venientem & partim occupatum adoriri. Hyri approbato consilio: miles ad rem gerendam accingitur. Fit eruptio & acerrime Darondellus inuaditur. qui tametsi viriliter restiterit sauciatus tamen captus est: & sui fusi. Ex eo vulnere paulopost Darondellus interiit. Superato hoste: franci gerberoyum reuerterunt opus cœptū exequentes. Sub his diebus cum Trimolus apud Carolum plus cæteris aulicis posset: inuidiam in se multorū excitauit. Caroli præsertim Andegauensis bueili caluimontis atq̧ coytiui. Hii tres quos posterius dixi in arcem Chinonem per posticum ab Oliuerio fretarto noctu admissi: Trimolum in cubiculo deprehensum: in castellum montesaurum traduxerunt: inscio rege qui tum chynone erat. Ad quem ex nocturno tumultu pauentē bueilus coyti-

Perfidus āgl⁹

Gerberoyū

Darōdellus moritur

Trimolus cōprehenditur

tiusq accedentes:nihil est inquiunt serenissime rex quod expauescas. Captus est trimolus tibi reiq publicæ apprime nocens. Abducto trimolo carolus andegauensis apud regem cõtinenter conuersatus est:in eius beniuolentiã se sollerter insinuãs:ita vt concilio apud turonos aduocato:rex trimoli depræhensionem laudauerit:comprȩhensoresq inter primores aulicos habuerit. Qui tamen nõ longo tẽpore in gratia permansere:a curiæ negociis semoti. Trimolus autem quatuor muttonum aureorum milibus buello persolutis carcere liberatus est. Et normãni agri constantiensis qui mare accolũt:cum ab anglis arma aduersus carolum regem ferre cogerentur: ipsi hortante quantepio multis hominũ milibus ex plebe & aliquot nobilibus collectis in anglos se conuerterũt:atq cadomũ ducentes ab insidiantibus anglis intercepti partim occubuere:reliquis fugientibus. Quoruz reliquias misso Ambrosio deloro alenconius dux ad arma reuocauit. Ipseq mox abrincas cũ plebeia multitudine profectus:cum nichil proficeret: assumpta quantula inualidi exercitus parte in cœnomaniam se contulit. Nec durauit in armis plebs: sed sensiz dilapsa domum repetiuit. Caleti quoq armi aduersus anglos desumptis. Carnierum ductorem sequentes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti frãciæ marescallus/ Galterus brusacus & Carlotus maresius: Dieppam anglis noctu sustulerunt. Qua occupata cum caletis iuncto exercitu Fiscanum/Harfleum/Monstiuillarium/Tancaruillam & insulam bonam in caroli ditionẽ reduxere. Sed dissoluta militari disciplina:milites Petro marescallo non audiebant. Petulce illiberaliterq viuentes:prædas non mitius a francis q̃ ab hoste faciẽtes: mulieribus iniurii:monasteriolũ violatores:& contemptores religionis. Hæc militũ impietas agros spoliauit cultoribus: & domos effecit desertas. Præter arces & munitas vrbes nichil habitabatur. Igitur nihil parturiẽtibus agris:miles annona destitutus alius alio diuertebat: quidam Carolum conuenerũt opem ab eo vitæq alimoniam flagitãtes: quandoquidẽ fortunas suas omnes ei⁹ causa detriuissent. Prouidit illis pius rex:& cui bene antea seruitum fuisset:deinceps quoq illi miles obediẽtior fuit. Itaq venablo Anglo ducentorum supra mille armatoruz præfecto:sancti Eligii cœnobio quod in inferiore normãnia munitum est occupãte: Andreas lauali comes:& Loheacus cuz Ambrosio deloro anglos noctu petũt: & cœnobii parte intercepta:ducentos ex hostibus interimũt. Mox cum venablus inde suos eduxisset:Loheacus delorusq lazatum vsq progressi post atrocissimũ prælium hostem superarunt:mortẽ oppetentibus ducentis:præter eos qui in francorũ potestatem viui peruenere. Venablus autem cuz aufugisset:paulopost in suspitionẽ veniens a suarum partium anglis capitis supplicio afflictus est. Per eam tempestatem borbonius dux corboliũ & vicennas data præfectis locorum pecunia recepit. Et potonus in picardiã excurrẽs abactis multis pecoribus:aduersante maxime comite lucemburgo prædam incolumis abduxit

Plebis inconstantia.

Dieppa a frãcis capta

Militum insolentia

Sãcti eligii cœnobiũ capitur

Sanctum quoq Dionysiũ nocturnis insidiis ceperũt Iohãnes nothus aureliauẽsis & Petrus de rupeforti anglis inde extrusis. Vbi conseruãdi oppidi causa Petrus cum præsidio mansit:abeunte iohãne notho qui aduersus anglos copias compararet. Moleste enim hostis ferebat in cõspectu fere parisiorum habere loco munitissimo militem francũ. Propterea contracto validissimo exercitu ex parisio mouẽs sanctum Dionysium circũuallat. Cõuenerat ex finitimis agris in oppidum ingẽs rusticorum turba:qui vna cum præsidio muros tuebatur sperans venturũ eis a iohãne notho subsidiũ. Atq equidem iohãnes ipse milite stipatus ad põtẽ meulanũ iã ve

nerat cum certus factus est quasdam anglorum turmas ex gisortio iter ad sanctū dyonisium facere easq̧ ducere mathagonam & Thomam kyrielum. Eam ob rem ipse assumptis Ioheaco bueiloq̧ & Ambrosio de loro: hosti obuiā pergens anglos partim cedit: partimq̧ capit: & mox ad pontem vnde venerat cum præda reuertitur.

Eius autem pōtis atq̧ arcis ad caroli ditionem conuersio recens erat: procurata quidem a rāboello & petro iallardo viris nobilibus Erat a muro prominēs ad amnem sequanam latrinā in quam cōscendentes locamus ferranduſq̧ piscatores viam francis fecere: seducto pecunia custode anglo qui pōtis tutele erat præpositus. Fallendi angli auctor extitit francus quidā cui nomen erat imperator Ponte recepto ii qui in arce erant deditione facta liberi abierunt. Interim dum Iohānes nothus aurelianensis apud pontem meulanū moratur durior indies erat sancti Dyonisii obsidio: ita vt desperantibus auxilium obsessis cum nec esset vnde militi stipendiū solueretur nec multorum dierū commeatus adesset: Petrus de rubeforti viginti dierū inducias cum hoste constituit vt si intra eosdem dies suppetię a carolo nō venirēt oppidum hosti permitteret. Per has obsidiōis angustias viri cœnobite monasterii diui dyonisii miserti fortune obsessorum in stipendiū militi argenti marcas quadrigētas libere contulerunt. Interea dum subsidium expectatur angli non ignorantes quid aurelianensis noth⁹ de suppetiādo obsessis appararet fossam sibi circūndant in quam ex fluento quod extra oppidum est tātam diuersis riuulis aquam deriuant vt ad castellum quod maiori ecclesię vicinum est redundaret extructis quattuor firmissimis propugnaculis quibus adorientes se arcere possent. Exactis induciis cum subsidii spe destitutum se petrus intellexit deditionem fecit militeq̧ vita fortunisq̧ saluis eduxit. Recepto oppido anglus muros munitionesq̧ deiecit preter easq̧ que ad monasterii tutamen pertinebant. Parisiani vero anglo parentes cum crebris incursionib⁹ se a francis premi grauiter ferrent vilbium anglum qui apud pōtisarā in presidio erat orant ciuitatis custodiam recipiat. Qui pōtisare cōstituto sibi vicario Parisium cum bona anglorum manu se contulit. Nec multis post diebus per vilbii absentiam Pontisarenses anglos exosi ad Caroli partes considerationem suam conuerterunt. Igitur die vna egrediente præsidio quod apud eos erat siue vt frumentationem faceret siue vt ex hoste spolia predasq̧ reportaret: cum paucissimos in oppido cum suo prefecto Iohanne ripello relictos esse animaduertissent: ipsi sumptis armis portas omnes oppidi obfirmantes anglos sine vlla tumultuatione compræhendunt. Præter tris qui cum ribello in proximam portam euaserant Vnde tegulis lapidibus iactis postq̄ frustra se tueri considerant in pontisarentium potestatem transiere Qui confestim accito iohanne insule adę domino hominem orant oppidum burgundi ducis nomine custodiendum recipiat. Consulto duce Iohannes Pontisaram in custodiam accepit. Iam enim intercesserant collocutiones componēde pacis conueneratq̧ vt ad diem predefinitum legati attrebatum mitterētur reconsiliationis faciende potestatem habentes. Quamobrem anno salutis Millesimo quadrigētesimo trigesimo quinto Attrebati pacis tractatores consedere. Imprimis affuit cardinalis sancte crucis romanus legatus ordine cartusiensis nicolaus nomine cardinalis ciprius: quos episcopi sex comitabantur & abbas veselaus: Caroli oratores fuere borboniorum dux comes richemontus conestabilis: Remorum archipræsul cancellarius vindocinensis comes regii hospitii primarius magister. Christoforus haricurtus. Adā de cambray parlamētei senatus primarius præses Guiller

Liberalitas religiosorum in obsessos

cōuētio apud attrebatū vbi pacis leges cū burgūdo posite sunt

mus quadrigarius parlamenteus consul ecclesie parisiensis decanus & alii permulti ex francorum nobilitate non obscuri. Nec defuere britonum ducis alenconiiq; & barri oratores Anglorum legationis hi principes conuenerūt cardinalis vicestrensis: Eboracensis archiepiscopus: Comites hontitonus & suffortus & nōnulli ex dignitate ecclesiastica viri cū per multis anglie nobilibus. Burgundionuʒ ducis hi primores fuisse traduntur: Leodi⁹ cameracensiū & attrebatensiū antistites Nicola⁹ raulinus ducis cancellarius: gheldrensis stampensis: sancti pauli vādemōtensis niuernensisq; comites: & alii inferioris nominis proceres quorum frequens numer⁹ erat preter flandrensium oratores. Cōsidentibus pacis gratia cuiusq; partis legatis tametsi sancte crucis cardinalis plurimum eniteretur irritatos preteritis bellis animos ad cōcordiam pacemq; perducere nulla ratione anglorum pertinaciam flectere potuit vt cū carolo frācorum rege pacisceretur. Sed cōsilio abierūt re infectā promittentes se alia aliqua die conuenturos Absentibus anglis cardinalis nō propterea cœptū pretermisit de burgundi cum carolo reconciliatione mox afferens mentionē. Que res sicut grata oratoribus fuit ita finem habuit optatum. Nā postq̄ nicolaus raulinus burgundus cancellarius sui principis nomine longā orationē habuisset multa edisserens que a carolo rege dari concediq; duci philippo merito deberentur (q̄q̄ oia in rem ducis essent) nihil de petitis detractatū est: itaq; pleraq; loca burgūdie finitima que regis cāpaniam versus erāt ad ducis ditionem ꝑuenere. Arthesio quoq; adiuncte sunt. Ambianis ciuitas corbia mondesiderius perona sanct⁹ quintinus & abbatisuilla cū pontiuiaco & bolonie comitatibus: Quas terras sub caroli īperio parlamentiq; senatus ditione dux possideret Eas aūt ciuitates quas posterius nominauimus que ad amnē sommonobriā site sunt redimere carolus poterat quadringētis aureorum milibus. Fuere alie ad pacē conditiones que quandoquidem absolute hacten⁹ non sunt nec eas perficiendi spes vlla manet: mortuis principibus silētio a me pretereuntur permulta siquideʒ cōcordie gratia franci oratores admisere que si completa omnia fuerint quemadmodū carolo oneri erant: ita honori atq; maiestati eius forent indecora. Sed reuera reruʒ omniū ea turbatio & calamitas per id tēpus fuit vt iuri regio aliquid abnuendum esset. Si enī ab anglis burgundus non discessisset longe difficillimum carolo erat vtrunq; hostē peruicere. Et philippus burgundus anglorū superbiā veritus quos sibi aliquando dominari formidabat libēs ab eis secessit. Rebus feliciter cōpositis oratores in legati romani cōspectu iurant illibata seruare que de pace dicta diffinitaq; extitissēt atq; ita pax per caduceatores magna omniū exultatione vulgata est. Moritur eodem tempore ysabella caroli sexti vxor fortunis (si reginam consideres) tenuis & pauper Quippe q̄ sub anglorū principatu degēs eorū arbitratu vitam agebat priuate fœmine nō ab humilis patientissima quidem & ad tēporis qualitatem se acōmodans Nulla re magis irritata: q̄ q; carolum regem eius filiū incesto cōcubitu natum anglus diffamabat. Cadauer nobilissime mulieris quattuor tantū comitibus naui aduectum apud sanctum dyonisiū sine vlla pompa sepelitur. Liberatur eisdem diebus renatus dux barri qui apud diuionem burgundie primarium oppidum a Philippo in custodia habebatur. Ex eo tempore solus hosti anglus erat aduersus queʒ franci belli gerarent Igitur apud pōtisaram agente conestabili & cū eo aurelianensi notho illo se cōtulere cū quingētis equitibus (philippi iussu) domin⁹ de ternādo & symon lallanus strennuus aurate militie eques: quibus ꝑōtisare relictis conestabilis ad sanctum dyonisium ab anglis

Mors ysabelle caroli matris.

desertam proficisci constituit: oppidi instaurãdi causa.Qua re comperta: anglus ex parisiis obuiam pgens:a conestabili(francis a pontisara mouentibus) duriter excipitur ad lapideum ponté qui non procul a sancto dionysio ad sequaná pertinet vbi quadringenti angli periere:multis cũ thoma belmonte militũ præfecto captis.Prælio fœliciter gesta conestabilis sanctum dionysiũ occupat.Et turrim quæ veneni nomen habet in qué aliquot ex fuga angli se receperant circũsepit.Ibiqȝ relictis qui obsidionem cõtinuarent: cũ certum haberet quosdá parisianos ciues pertesos esse anglorum dominationis:atqȝ cupere carolũ sibi regem adciscere:assumpto aurelianési notho:aliisqȝ militũ ductoribus:per possiacũ noctu sequanam transmittés ad cartusienses qui extra diui michaelis portá sunt: castra admouit.De cuius aduẽtu clam prædocti michael laileriꝰ/iohánes fontanus & aliquot alii ciues cũ illuxisset:populum in hostem cõcitant: ad quos confestim cõuenientes thomas pigacheus/iohannes de sancto benedicto/nicolaus louuerius/& iacobus bergerius magni inter suos nominis:anglos partim cædũt:partim fugant capiũtqȝ.Quorũ pleriqȝ sancti dionysii portá occupare frustra nisi sunt.Ná ferreæ cathenæ quæ p omnia fere viaruȝ vrbis compita erant ꝓtenus transuersum tensæ sunt & inter hosti pręreptũ. Ad hoc ex fenestris & tectis ædium nemo nõ in diffugientes anglos saxa & omnis generis materiam demittebat. Alii per viá inuentũ hosté armis adoriebátur. Morinorum autem episcopus qui anglorum se cancellariũ gerebat:cũ vilbio & mohiero mercatorum præposito populi seditionem declinátes:in sancti antonii propugnaculum se citissime receperunt:fugienté præpositũ dum pistor quidá amicus illi & persamiliaris vt eũ populo reconciliaret reducere conatur a præposito vibrata in eũ hasta occisus est. Exaudito qui in vrbe erat clamore conestabilis & qui cũ eo franci erát: alii porta sancti iacobi refracta aliis supatis muris:pleriqȝ nauibꝰ quas in flumine sequana repererunt in vrbé peruadunt:nulla cæde facta.Sed ꝓpugnaculũ quo se hostis tuebatur obsessum est.Ex quo iamiam mohierus delapsus apud pontem charétonum diffugerat vbi a suis proditus in potestatem venit dionysii de chailli equitis franci a quo nõ multo post precio redemptionis accepto liberatus est. Erat huius mohierii nepos brichanteus qui turriȝ veneni apud sanctũ dionysiũ a frácis obsessam tuebatur:anglorũ partes pertinacissime secutus.Huic vt fidem facerent franci parisiorum deditionis auũculi mulaȝ illi repræsentát.Qua cõspecta barichanteus spem euadédi capiés:e turris pinna in subiectam se fossam præcipitat: vbi ab iis qui rure in oppidũ cõuenerant sine mora trucidatu/atqȝ ita turris recepta est: & qui in ea erant vel occisi vel capti. Pacato parisiorum tumultu: angli qui propugnaculum obtinebant salutem desperantes de deditione colloquium habuere.Itaqȝ loco cedentes abire liberi permissi sunt:irridéte eos plebe ꝙ nõ per ciuitaté: sed foras muros facerent iter.Confirmatis in caroli fide parisiis: conestabilis ad creolium moués postq̃ quindecim dierũ obsidioné frustra fecisset:inde abiit & sancti germani in laya arcé recepit:data præfecto vt illá dimitteret pecunia. Eodé anno qui erat christianæ gratiæ quadringétesimus.xxxvi.supra mille Ludouicus caroli filius viennensis dalphinus Margaretá scotorũ regis filiam vxoré turonis accepit. Neqȝ post dies multos angli pontisaram cepere:francis extrusis.Erat eni tum hyems horrida:& oppidi fossæ glaciatæ:& altissima niue terra albicabat.Igitur ãgli niuis beneficio admoniti lintheis candidis se amicientes in ipa niue cum debuissent:fallentes oppidanos: in fossas gelu cõcretas dimissi:inde in muros atqȝ oppidũ repente inuaserunt:

Cædũtur ãgli

Parisiani francos admittũt

Pontisara ab anglis capit

negligenter excubantibus francis: qui tametsi venturos in se anglos accepissent: tñ neq; vigilias facere: neq; fessarũ glaciem effringere curauerunt. E pótisara se vix saluum proripuit iohãnes villerius & varẽbonus burgunde cohortis ductor Fratres autem duo ex genere nõ obscuri ludouicus atq; indetus cognométo guitri portaȝ q̃ daucri nominatur cũ aliquot ex suis occupãtes: post q̃ diu viriliterq; anglorũ oppugnationem ptulissent: subsidii spe defecti salui permittente hoste abeũtes portã reliquere duobus tantũ ãglorũ potestati pmissis quos graui nescio quo crimine delatos capitis amputatione affecerũt. Cepere præterea montẽagri & castella quedaȝ que omnia paucis interactis diebus franci (ere præfectis impartito) receperunt. Missusq; a carolo conestabilis ad castrũ laudunum locum expugnauit. Cepit deinceps nemorsum & deinde monsterolũ ad amnem yonem obsedit: ad quam obsidioneȝ veniente carolo confestim oppidum vi receptũ est & mox arx in quã thomas guerardus anglus cõfugerat Caroli se potestati summit data prefecto facultate abeũdi

Calisiũ a burgũdo obsidet

Philippus item in burgundionum dux anglos calisium occupare permoleste ferẽs q̃ & sibi inimici essent & ad aliquid a finitimis surripiendũ promptissimi grandi ex flandria presertim exercitu cõtracto calisium obsidere maturauit Vbi post menses duos consedisset prelis compluribus militariter perpetratis tumultuante flamingo exercitu vix a suo duce flandrenses tẽperauerũt indignati q̃ tanto tempore domo abessent presertim in quotidiano periculo agẽtes. Itaq; occiso iohãne homo nobilissimo equite quẽ philippus peramabat ipsi dimissa obsidione & philippo cũ paucis relicto nullo ordine flandriã petiuerunt. Laboris siquidem impatiens flandrus ẽ & crapule assuetus in armis non durat. Dum nichilominus strennue agẽs cũ i se ꝓdeũtes anglos sustinuissent repulissetq; cum ea quã habebat militum manu domũ profectus est. Porro angli receptis ex anglia maioribus copiis in arthesium flandriãq; icursantes mirũ in modũ grassati sunt. incendia predasq; facientes Quos tandem burgundus miles adorsus calisium repetere coegit Tẽtauit quoq; philipp⁹ crotoyum arcem ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationẽ fabricata cuius pfectus fuit iohannes de croyo. Sed mouentibus in eũ ex normannia ãglis relicta obsidione copias reduxit.

Frãcorũ militũ i humanitas Misera parisiorũ cõditio.

Eadem tempestate & fames & pestilentia parisios vexauit. Frumentaria enim mensura que est apud illos sextarius/libris turonorũ nouem venibat. Et per agros tanta erat armatoruȝ in agricolas impietas: vt vicis villisq; desertis in ciuitatẽ confugerent nec erat illis anglorum q̃ francorũ melior conditio. Itaq; in hospitali domo parisieñ. quæ dei nõmen habet nõ pauciores fame q̃ pestilẽtia perire eam ob rem ciuitatis primores & in primis richemõthus alii alio se contulere tribus tantum ciuitatis custodiam relictis adã cãbracẽsi parlamenti primo presidente ambrosio deloro prætore & simone carolo rationum regiarum præfecto quem cõputorum presidentẽ appellãt viris quidẽ auctoritate prudentia atq; in regem fide præstantibus. Quibus inter cetera aduersa illum molestissimuȝ maxime fuit q̃ milites franci qui in præsidiis ꝑ munitissima territorii parisieñ. & finitimaruȝ arciũ loca erant pecora sibi abigebãt ex agri coloni predas nos minus q̃ hostis facientes Neq; huic frequẽti malo aliter q̃ precio raptoribus soluto occurrere poterant/præsidio videlicet militũ destituti q pestilentẽ ciuitatẽ non incolebant. Itaq; & agri coloni/& ciuib⁹ ciuitas prope deserta erat

Luporũ icurs⁹

Accedebant tot malis luporũ crebre in vrbem incursiones qui supra octingenta homines cũ per agros deuorassent i vrbanos quoq; seuiebant Aduersus hãc beluã lege definitũ premiũ ẽ vt pro singulis

captis ludis solidi viginti ex fisco captori soluerentur præter publicam erogatióe3 quam plebs sua sponte venatoribus impédisset. Nec defuit per id tempus philip- po burgundo duci a brugensibus aduersitas quē ad se receptum clausis portis bru genses psecuti sunt multis ex eius aulicis trucidatis inter quos adam villerius insulę ade dominus dū oppidi portam effringere contendit:occiditur Quam temerariā se ditionem ducentis rideorū aureorum milibus apud ducem postea brugenses pur- gauerūt præter munera quę ei⁹ vxori isabelle portugallēsi vt virum placaret cōtu- lere. Hec cum brugis geruntur: Carolus apud bituriges cōuētu habito pragma ticam sanctionem ad insequenté modū basiliēsis consilii ductus auctoritate cōdixit

Brugēsiū sedi tio

Pragmaticesā ctionis capita

Apud basiliam eugenii quarti romani pontificis assensu cōgregato consilio / ii quibus ecclesiasticam tueri dignitaté mādatum erat leges cōmuni oīm sententia ri- te digestas sanxerunt quas a carolo admitti missis ei⁹ rei causa oratorib⁹ / petierunt. Legum hęc capita fuere.

Roman⁹ pōtifex quoq3 decēnio generalé synodū loco qué volet posthac con- gregato. Si negligés erit potestas esto patribus id designādi Cōuocati cōsilii locu3 nisi necessū erit pontifex non mutato.

Basiliensis cōtiōis auctoritas & ipsius constantia decretorū/perpetua esto. quæ nemo vnq̄ nec ipse romanus pontifex tollere infirmare/ aut transferre presumito.

Roman⁹pontifex maiores ecclesias metropoles scilicet atq3 episcopales collegia tasq3 aut eas quibus abbates preficiuntur/& ecclesiasticas dignitates que per electio nem sibi deligere rectoré consueuerunt nemini reseruato. Preter eas que iure scrip- to vel romani principatus causa/sibi permittuntur Huic decreto nō contrauenito. Si intercedet causa preter legem faciēdi id apostolicis rescriptis exprimito. Idq3 dum ad pōtificatū quipiā assumetur se seruaturū iurato

Ecclesia pastore destituta:ii penes quos est eligendi potestas die & loco definito cōueniunto peccatorum suorum cōfessionem agunto & eucharistiam sumunto. Mox considentes premisso iureiurādo nō negligenter/non dolose/nō timide/ eū qui gerende dignitati sit ydoneus eligunto. Principibus fas non esto proquopiam commendendo molestis precibus/aut violenta comminatione premere aut coge- re electores.

Electionis formam & electi merita cōfirmatores plati inquirunto. Scribe & no- tarii moderatū salariū accipiunto.

Roman⁹pōtifex qué sanctitatis normā pre se ferre oportet huic sanctiōi nequa quam derogato. Si cōtemnet & inde scandalū exurgat ad subsequens vniuersale cōsiliū deferatur

Electiones tametsi pro canonū auctoritate legitime esse videbuntur si inde aut ecclesia aut patria vel respublica turbari formidabitur cū huiusmodi electio ad ro- manum pontificem forte refertur & ea diligenter examinata nulla dici merebitur al teram electionem iis quorum refert indicito. Electum vero confirmari aut benedici ab alio q̄ ab eo q sine medio electo superior est fas nō esto. Si in pōtificis curia pñs electus erit a pōtifice bñdictioné si volet recipito iuramétum postea suo prelato p- stato. Sec⁹ q faciet cétū aureorū mulcta eū castigato

Vniuersali synodo/eiusq3 de .initiōibus & decretis omnis catholicus etiam ro- man⁹ pontifex/eatenus obedito: quatenus fides & scismatum explodenda seditio postulat.

Quæ synodus/sancto spiritu autore vocata consedit eas/sicuti constantianę cõ stionis patres definiere a christo deo autoritatẽ ꝓtenus obtinere cr edito.

Ecclesiis dei eos sacerdotes & pastores preficito qui doctrina sin t & vita illustres vt creditum sibi populum sollicite instituant.& deo obedientem gratũq; reddant.

Expectatiuis ꝓpterea gratiis/vnde plurima oriri mala constat locũ eẽ nõ sinito Beneficia(viuo eorũ rectore)nemini reseruato.Cum autez admin istratore va cabunt:eorum quibus conferre oportebit mores & merita graduati ne sint an sec⁹ cognoscito.

Decretum de theologo per quasq; metropoles præbẽdãdo ad episcopales quo q; ecclesias extendito.vt in illis pbenda theologo cõferatur qui in aliqua generali a cademia decẽnem litteris operam nauauit:Beneficio donat⁹. verbũ dei predicato& p quasq; hebdomades semel atq; iterũ sacras litteras audire volentibus explanato. Negligẽti quotidiana ecclesie stipẽdia sustrahito

Porro de his qui gradu alicuius discipline prouecti sunt/hun c ordinez obserua to.Primũ post hanc sanctionẽ vacuum possessore beneficiũ doctori vel licenciato vel baccalario conferto.Duo deinceps que rectore carebunt bene merentibus cleri cis cõcedito.Quod his duobus successiuũ erit illud graduatus obtineto

Igitur scholastici gradu insignes sua nomina bñficiorũ collatorib⁹ dum quadra gesima agitur scripta quotannis tradunto

Beneficiorũ preter hoc decretũ collatio facta inanis esto.

E locis que ab vrbe quattuor dierũ itinere distent in ius vocandi romam nisi in maioribus causis fas non esto

Qui dãno aut iniuria grauabitur/eũ qui ꝓximus est superior appellato : si tale est dãnum:quod per eius sententiam restitui possit.Alioquin si ad romanam eccle siã iudex per exẽptionẽ pertinebit causam definiendam ad eũ qui eiusdẽ regionis ẽ iudicem(si metus abest) põtifex cõmitito.

A grauamine/aut interlocutione iudicis secundo non prouocato Eum qui fru stra atq; inaniter ante latam sentẽtiã appellat quindecim florenis præter cetera litis impensas mulctato

Triennem alicuius beneficii & quietum possessorem non turbato nisi hostilitate metu/vel graui impedimento tardatus eris: ne per id triennium impetere potueris possidentem

Cardinales viginti quattuor tantum diuina & humana scientia eruditos/anno rũ trigita boni nõis & generis legitimi q republice xp̃iane cõsulere possint/ponti fex de suorũ fratrũ cõsilio preficito

De dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis quibusuis collatis aut cõferendis nihil prorsus/sed neq; annatã/neq; fructuũ primitias/neq; vt vulgo dicitur deportũ põ tifex exigito.Notariis & scribis mercedem/qui beneficium recipit soluito. Huius decreti preuaricatori pœnam symoniacis debitam infligito. Nichil præterea iuris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis sibi adquisitum intelli gat.

Clerici qui ecclesiarũ & diuini cultus obsequiis deputantur rem omnẽ diuinã & dei laudes sancte : distincte/& grauiter celebranto.Ad iesu nomen caput reuerẽter demittunto.Decanos & rel iquos per ecclesias prefectos huius statuti præuaricato res castigato.

Consuetudinem qua inductum est: eũ qui in aliqua horarum choro affuerit oĩs distributionum participe3 esse tollito. Idq3 ad decanos & prepositos qui suarũ pretextu dignitatũ rei diuine nõ assunt extẽdito.

Quo noueris dũ res diuina agitur p ecclesiã aut iuxta illã deãbulare aut cõfabulari toti⁹ diei quo hoc fecerit distributionib⁹ priuato

Iterũ vero i hoc ipso delinquẽtes vnius mẽsis sti pẽdiis mulctato

Tabulã vbi designentur ii q definitis hebdomadibus sua officia exequi debebũt in choro appẽdito. Negligẽti toti⁹ diei stipẽ delegato.

Fidei symbolũ nõ trũcato sed adverbũ absolute decantato

Camœnas vulgi in ecclesia canere laicos prohibeto

Rem diuinã quã missam appellam⁹ sine ministro nũq̃ celebrato Dũ eã facis vocẽ exaltato: q̃ a circũstantibus exaudiri possit. Secus agẽtẽ corripito.

Canonicos qui se creditorib⁹ obnoxios ita cõstituũt vt si statuto die debito se nõ absolueris interdicto rei diuine cohibẽtur a stipẽdiis ecclesiis toto trimestri abstinẽto. Nec quicq̃ inde/q̃diu diuinis abstinebũt percipiũto.

Solennib⁹ dieb⁹ dũ maior missa fieri debet/capitulũ nõ cognito p integrã alioquin hebdomadam transgressores quottidiana stipe priuato.

Spectacula/ludos/ comessationes/choreas/nũdinatiões ludibria/& laruatas personas icedere ab ecclesia & sacris locis arceto. Cõtẽptorẽ clerũ trimestri prouẽtu abstinere iubeto. Reliquos cẽsura ecclesiastica cohibeto

Clerico cuiusuis stat⁹ cõcubinã fouẽti a secũda hui⁹ sanctiõis promulgatione nõ resipiscẽti/bñficiorũ suorũ perseptione mẽses tris interdicito. & eos fruct⁹ in ecclesiarũ vnde percipiuntur vtilitatẽ impẽdito. Hãc aũt cõstitutionẽ in synodis & capitulis promulgari quotannis iperato. Nec minus laycos admoneto nullum praeter legitimã vxorẽ turpi copula cõtingere

Excõicatos ante latã sententiã & reuera denũciatã nõ vitato. Nisi tã notoria excõmunicatio erit que nõ valeat ignorari

Nulli omnino gẽti cõitati vel loco sacris interdicito: nisi p semet/aut per priuatos aut officiales id est p suos magistratus culpa3 admisit. Iniquũ siquidẽ est obvnius cuiusq3 priuati hois delictũ ferre insõtes

Nulli⁹ litteris quib⁹ quẽpiã bñficio aut suo iure se abdicasse narratur/ nisi testibus aut fidei documẽto id factũ eẽ cõstet credito

Hec cum carolus satis enucleata digestaq3 esse cõperisset. Indicto apud bituriges consilio pragmaticam quam vocant sanctionem tulit. Eamq3 in parlamenti senatu promulgari mandat: anno christiane pietatis.cccc.xxxviii.supra mille nonis iulii. Quam regiam (autoritate basilieñ. synodi) factam constitutionem qui deinceps fuere romani pontifices nõ secus ad pernitiosam heresi3 execrati sunt ꝙ ea3 nemo põtificũ dissoluto basilieñ. conuentu ꝓbauerit. Vetustissima enim cõtẽtio de vniuersali consilio & romano pontifice vtrum maius sit hactenus inter ecclesiasticos perseuerat. Quo mea sententia factum est vt generales synodus cogere pontifices detractent formidãtes suam tam late patentem (ne dicam vsurpatã) auctoritatẽ consiliorum decretis cohiberi. Itaq3 est ea hodie illorum sublimitas & amplitudo: vt parui habitis regibus. Licere eis omnia glorientur. Neq3 quippiam ad pontificatum mea etate venit: qui dignitate adepta non statim suos nepotes magnis opib⁹ & principatu donauerit.

Eodem anno richemontus meldim ciuitatem post quindecimum obsidionis di
Meldis capit. em multis anglis interéptis expugnat. Mercatum auté in quo erat validum præsi
dium hostis fortissime tutatus est. Aduenientibus præsidio dorceto comite atq3 tal
leboto qui nacta in flumine matrona naui in mercatum nouũ præsidiũ induxerũt
post biduum inde abeũtes. Ceterum diligenti oppugnatione attriti angli suis for-
tunis saluis deditionem fecere. Mercato a francis recepto cũ rex parisii esset accito ri
chemonto eum cũ ingenti exercitu in normãniam mittitq3 mox secuti sunt alẽco
nii dux iohãnes & andreas lauallus marescallus multis armatis stipati. Hi omnes
Abrince abrincas petentes ciuitatem obsident. Est aũt vrbs incole mediocriter edito ad oc-
ceanum britannicum sita normannorum ditionis. Ibi cum dies circiter viginti con-
sedissent dorcetus comes dominus de scalis/ & Tallebotus anglorũ præfecti freqn
tibus copiis contractis ad vicum sancti leonardi duobus tantũ passuũ milibus a frã
corum ca stris distantem sua castra admouere non procul a gilberti ponte q supra
sceam amnem inter vtrunq3 exercitum erat. Vbi nõ pauca leuia vtrinq3 prelia com
missa sunt aliis sceam transmittere conantibus aliis transitũ prohibẽtib⁹. Tandem
conspicientibus francis amne superato anglus in abrincas euasit Qui mox eruptiõe
in francos facta acerrime pugnauerunt. Franci aũt mutato loco põtorsonem ver-
sus castra reduxerunt. Sub his diebus sanctam susannã buellus/prodẽte eam an-
glo noctu cepit: que cũ ad alenconium ducem pertineret buellus tamen sibi inuito
duce obtinuit. Non satis carolo fortuna fuerat inimica nisi a filio quoq3 pientis
Ludouici i pa simus offenderetur pater tot per superiora tempora turbationibus vexatus Ludo
trẽ cõiuratio. uicus erat ei filius dalphinus viẽnensis/qui traditus a patre marchie comiti liberali-
ter imbuendus postq̃ adoleuit preceptoris eruditionem aspernatus nyortum se re
cepit: Accersitoq3 iohãne borbonio & iohãne alẽconii duce adiecta tutela / libere
se posthac viuere professus est: quippe q & etate & rerum cognitiõe ydoneus esse
sibi videretur negociorũ regni administrationẽ gerere. Addebãt ludouico animos
ipse dux atq3 antonius chabannus Iohãnes de rupe pictauię senescallus: petrus de
ambasia: & alii complures nouarũ rerum percupidi q aliquot iã ciuitates ad defecti
onem sollicitare ceperũt. Nam ii omnes cõiuratione pictauis facta ludouicum a pa-
tris cõmunione maxime aduertebant Quorum cõspiratio praguerla dicta est Ea re
per marchię comitem carolo delata cõfestim ad ciuitates scribit ne dalphino eiusq3
sectatoribus audiant ne ve eos ad se admittant. Interim dalphini factionis auctores
ex nyorto ad sanctũ maxentiũ progredientes arcem (iaqueto quodã proditore) ex
cipiunt: atq3 in oppidum cœnobiũq3 cõuersi loci dominas fortunis omnibus spo
liauerunt idem cœnobio facere festinantes. Verum iohannes sachetus oppidi mu-
niceps cum tribus & viginti suarum partium studiosis vectibulum quod crucis ap
pellatur tandiu aduersus dalphinates defensauit donec ex pictauis vbi carolus age-
bat subsidium impetraret. Abbas quoq3 & cenobite obseratis ecclesie portis for-
nicem conscendentes testudine effracta in hostes saxa deiiciebant Qui audiẽtes re-
gem ad se cum copiis proficisci/prædis abactis diffugere Carolus autẽ hora noctis
septima cum venisset laudata abbatis diligentia/monasterium prouẽtibus atq3 pri
uilegiis donauit Qui in arce inuenti fuere paucis exceptis vltimum suppliciũ subie-
rũt His ita gestis carolus nyortum adoritur. Vnde mox ad borboniũ ducẽ se pro-
ripuerunt dalphinantes. Quapropter nyortẽses nulla rebellione adhibita carolo se
dedere. Captus in arce est iaquetus ille proditor & in partes quattuor membratim

dissectus. Cognito q dalphinum cum suis dux borboniorum recepisset consilio rum particeps factus: Copias in borbonienses carolus ducés: complura loca cepit: multis regionem damnis afficiens. Hec agente carolo dalphinus sanctum Porsanum occupat belli fortunam experturus. Rex vero nunc tione nūc claromōtez incolebat: borbonium agrum incursantibus suis. Hec ciuilis pestis sexto postq ceperat mense intercessore comite deu quieuit. Dalphino in patris gratiam redeūte: q postea apud regem vixit. Cōspirationis autez auto res venia a carolo impetrata & regio diplomate firmata quiq in suas domos abierunt. Per hos dies obsidentib[9] harfleum anglis franci duce notho aureliane si. vali da manu mouentes cum anglorum muniriones penetrare nō potuissent harfleum tandem presidio saluo & monstiularium hosti permisere. Atq eodē anno carolus aurelianorū dux qui post blāgianam pugnam in angliam ductus quinq & viginti annos in custodia āglie regis fuerat solutus est quatercentum aureorū milibus pro ipsius liberatione numeratis. Hic cum in sancto audomaro reuersus ageret philippi ducis burgūdie neptem mariam cleuensis comitis filiam desponsauit multis a duce donis honoratus. Eodē tempore egidius de raya francie marescallus fortib[9] visus plerosq infantes peremerat quorum sanguine futura auspicabatur principatū affectans. Qui britonum ducis iussu cōprehenditur: & mox veritate maleficiorum per petrum hospitalē ducis cancellariū comperta duplici cruciatu eodem fere mométo afficitur. Extabat ad tormenta furca ad quam egidius illaqueatur scabello supposito cui pedibus adniteretur. Circum quem accenso igni & scabello deiecto confestim strangulatur & vritur

Harfleū ab anglis capitur.

Liberat dux aurelianen sis

Egidi[9] de raia

Est rupes in inferiore normāniam instar insule in mare prominens interdiu bis atq noctu estuariis maris trib[9] partib[9] alluta quā grauillā incolē vocant eam girardi villam primo dictam fuisse accepi eam cū alternis expugnationibus franci angliq diuersis temporibus possedissent angli tandē instaurāt valide illam munientes vt pote q inexpugnabilis eē fortificatione facta videretur & quā deinceps validissimo presidio tenuerūt. Et franci quoq eodem exēplo louuerium diu desolatū a normānis oppidum: auctoribus potono Salzardo & anthonio chabanno muniunt nongentis milibus præsidio adhibitis Extruxerunt præterea ad sequane ripam ligneuz propugnaculum quo rothomagum nauigio adire eos qui supra aduersum amnez incolebant impedirent. Cōchas item petrus bressayus & floquetus dedentibus se anglis cepere. Et katherina caroli septēnis filia philippi ducis primogenito desponsata est vt que inter principes beniuolentia cōuenerat sacro nuptiarum fœdere perduraret. Est in vasconia oppidum tartas non ignobile ad dominuz de albreto spectās id cum franci tenerent burdegalus senescallus cū captabusso & quibusdam anglis circūuallauit: Contritis tandem in obsidione mensibus fere septem interuenient albreto ad insequentē modū cōuentū est. Oppidum in francorum potestate permaneret Carolus albreti filius in eo prefecturam gereret fidem tamen daturus burdegalo senescallo nullam se vim aut bellum ex oppido aduersus anglos illaturum: liberum anglis in oppidum ire redireq negociandi causa. Francis quoq permissum esse burdegalę aliisq locis anglice ditionis cum anglis mercatoruz more cōuersari has cōditiones si carolus aliquando obseruare nollet licere illum tertio ante præteritas conditiones mense id marescallo prædicere infra quod tempus: si franci prælio superarentur locum dederent. Sin contra: oppidum sibi possiderent. Carolo interim qui minori etate esset aliquot ex francis anglisq cōsultores designarent

Tartas

Re vt scripsi confecta quisq; quo voluit digressus est. In campania nonnulle frā corum cohortes cum per summam iniquitatē per agros palantes omēs passim spo liarent: Carolus rex trecas petit: & in primis borboniū nothu; crudeliter armis abu tentem in amne alba extinguere iubet. Plerisq; militum praefectis par facientibus of ficio amotis decernens milites posthac vicis relictis vrbes vel arces icolere & eis sti pendium ex publico dari: quo sine iniuria quietissime alerentur. Ordinatis apud campanos rebus cum per picardiam simile Carolus effecisset: creoliū mittit coytiuū marescallū & hyrum qui arcem oppidumq; ad eā partē que bellouacos spectat ob siderent: ipe vero p siluanectum viam carpēs ad alterā fluminis ysare ripam castra admouit reliquam oppidi partem obsidēs. Fuit illic oppugnatio frequens & ali quot locis tormētorum iactu muri deiecti quo interdū franci cōscēdentes manu cū hoste conferebant cōspiciente eos rege Quapropter colloquio cū francis de dedi tione habito guillermus poytus oppidi prefectus libere cum suis abire permissus/ arcem oppidūq; reliquit. Creolio recepto: ad sanctum dyonisium veniens caro lus inde pontisaram copias omnes admouet in coenobio maubuffono quod mille ab oppido passibus distat diuersatus. Reliquo exercitu veteres macerias quae e regi one oppidi pascua versus sunt occupāte. Quod ii qui in presidio erant aduertentes statim oppido erumpunt coenobium vbi carolus agebat impetentes Fit igitur vtri q; atrox prelium sed sedentibus anglis franci ad pontem vsq; ad propugnaculum quod in eo hostis extruxerat anglum psequūtur. Ibiq; subactis fossis & palis humo defixis: nocte illa se cōtinuerūt donec ex parisiis deductis nauibus amnē ysarā q op pidi muros preterfuit transmiserunt eatenus qua diui martini coenobium exitit: quod ioachinus roaldus thealdusq; valēpargnus cum aliis quibusdam festinanter occupant. Fossis per gyrum coenobiis perducti cum oppidū fere hoc modo circun sessū esset franci propugnaculum pontis angli eiecti capiunt. Libera erat porta quae Rothomagum ducit qua ingredi hostis egrediq; poterat ita vt per eam tallebot⁹ sepe & deinde eboraceñ. dux cōmeatū suis importarēt francos nonnūq̄ ad pugnā prouocantes. Sed loco se mouere ordinemq; deserere temerarium esse ducebant frāci quorū maxime sollicitus Carolus erat diligentissime omnia prouidens q̄ ob sessoribus conuenirent. Nam per ambrosium delorum parisiorū pretorē ingente; commeatū ad suos per amnem sequanā ysarāq; importare fecit: hoste maxime in uito atq; summopere repugnāte. Quod cum prohibere dux eboraceñ. Tallebotus q; non possent per Possiacū vbi regem comprehendere Tallebotus sperabat / iter faciens cum oppidū penitus postulatus est vna cum eboraceñ. duce in normanni am se contulit/relicto apud pontisaram cliptono equite anglo cum fere mille arma tis quibus eboraceñ. fidem abiens dedit de subsidio obsessis statuto die conferendo Digresso duce carolus accersitis praefectis qui per vicos finitimos in statione erant/ tormentis muros quatere coepit. & templum diue marie quo ad propugnaculū ho stis vtebatur (quia prope muros extrinsecus erat) expugnat Et tertio post die oppi dum circūquaq; oppugnare iubens magno omnium militum animo nixuq; exu perat occisis quingentis anglis captoq; cum aliis multis prefecto. Ex francis quinq; ad summum desiderati sūt. Laudatus est in primis coytiuus admiraldus qui ad ob sidionem atq; expugnationem singularem operam nauasset nomen quoq; sibi cō parauit iohannes bureus qui tormentis & belli machinis per eos dies prefectus erat obscurus antea & mox industria atq; diligentia regi acceptus. Ea victoria bene for

Stipendium militibus assi gnatum vt vi cis relictis ar ces incolerēt.

Creoliū capit

Pōtisara obsi detur.

tunatus carolus parisium veniens a ciuibus magna celebritate exceptus est. Eadē tempestate Iohannes floquetus quorundam ciuium ope adiutus ebroicas cepit ꝑforato ab aliquot incolis muro:per quem floquetus est admissus. Et licet in mercatum confugientes angli se turribus tignisq; circūfulsissent:mox tamen partim interempti:partimq; capti aut clam(reserata ciuitatis porta)elapsi sunt. Subiciā vnū quod militem cautum reddere possit.Ex pōtisara cum nō pauci captiui in arce quę corulla dicitur non longe a carnoto in vinculis haberentur vnus ex eis vt reliquorū redemptionem procuraret dimissus: franciscū aragonensem qui anglorum partius erat conueniens narrat ꝙ negligēter castellum a francis seruaretur facile factu eē arcem occupare:predari que in ea essent & inde vinctos eximere.Re cognita frāciscus cohortē non procul a loco in insidiis noctu locat.inde cū illuxisset quattuor ex suis habitu rustico indutos pomorum saccos raporumq; oppletos hūeris tāq̄ venales importare in castellum mandat:qui nullo prohibēt arcum igressi(pars eñ prȩsidii loco aberat pars adhuc somno tenebatur)in cubiculum prefecti euadunt:eūq; dormientem comprehendunt & mox ex insidiis ꝑripiēs se hostis arcem & quȩ in ea cōperta habuit occupat.Atq; ita solutis captiuis reliquam prȩdam rothomagū traduxit.Ignauię pœnas dignę luit qui inimico proximus sibi diligenter non cauet. Enimuero perire aliquando toti exercitus sibi nimiū indulgētes/ & non attendentes quid hostis moliatur. Anno insequente qui fuit christiane gratie. cccc.xlii.supra mille tallebotus mille quingentorum delectorum anglorū ductor non procul a dieppa maritimo oppido quod a frācis tenebatur castra ponens: in colle q polletus ab incolis dicitur cōsedit extructa ibi lignea grandi admodum turre quam multis tormentis & machinis bellicis cōmuniuit vt inde oppidi muros crebris iactibus concuteret. Erat ad oppidi tutelā carlotus maresius trecentos secum egregia virtute milites habens. Ad quem paucis post diebus iohānes aurelianēn.nothus cū circiter mille armatis veniens post locū militemq; recensuit arturum de longauilla & thomam droynum sexcentorum manu militum stipatos ad vetus presidium adiūgens dieppa egressus est.Misit prȩterea carolus rex alterum subsidium obsessis Cui prefecit thedoalum burgēsiū assignato illi guillermo ricarullo cētum equitum prefecto firmata tanto prȩsidio dieppa franci Talleboto cum potenter resisterent : ipse paulopost abiit relictis ad obsidionem peragendā sexcentis anglis quibus prȩerāt guillermus poytus & Iohannes rippellaus Procedente tēpore postq̄ hostis ad dieppam pertinaciter sedet Ludouicus caroli filius viennensis dalphinas patris iussu ingenti collecta militum manu ex pictauis dieppam dissoluende obsidionis gratia Qui secundum amnem summonobriam iter faciens obuios sibi excepit sexcentos supra mille milites qui ei in ea expeditione obsequerentur. Eorum primi ductores extitisse referuntur sancti pauli comes domicellus de cōmersi/Gaucurtus/ castillionis lauali comitis frater:& eius castillioni dominus qui ad amnem matronem est. Accessione huiusmodi ꝓcerum instructior factus dalphinus abbatisuillam se contulit : quo thedoalum burgēn.ad se venire iubet.Is vbi aduenit consilio de re gerenda capto:thedoalum cum trecentis milibus premittit : qui ad anglorum castra cōmeatū inuehi ꝓhibebat ipse paulopost reliquas copias Dieppam ducit:vbi postq̄ militem ex labore paulisper recreatum habuit occidente iam prope sole sexcentum probe armatos ad collem vbi hostis considebat proficisci imperat.Fuit mox illa cōtinuo fere ymbre madens nec propterea erūpere in francos destitit hostis:q̄q̄ acris

Nota

Dieppe obsidio.

pugna in munitiones suas regredi a francis cogeretur. Postridie dalphinus dieppā movens in collē polletū in conspectu hostium copias sistit. Habebat enim fabricatos ligneos pontes ad transmittendas fossas quibus se anglus p ambitū ligneae turris circūsepserat. Igitur secundo die postq̄ ad collem successit potes rotis prouectos ad fossas admouens mox signo dato oppugnare turrim festinat. Nec segniter hostis obstitit & insilientibus in eum francis summa vi cōflictatur: hos saxis opprimēs alios telis sagittisq̄ vulnerans. Ad primū cōgressum octoginta franci cesi sunt trecētis & supra grauissime sauciatis. Quibus integri hortante ludouico succedentes oppugnationem nequaq̄ deserebāt dalphini presentia anglorū quoq̄ odio vehementer animati. Nec defuere dieppenses. Qui balistarios sexaginta educentes crebris scorpionibus hostem ne e turris muro tuto propugnaret prohibebant. Ea propter instāte atrociter frāco milite expugnata est turris trecentis anglis interemptis/reliqs captis cum guillermo poytto: iohanne rupallo & taleboti notho qui in dieppēsium potestatem venere. Qui autem francae originis erāt omnes suspendio affecti sūt cū aliquot anglis q ante oppugnatam turrim dalphino cōuiciati fuissent. Tā firmo propugnaculo dissipato tormēta que in eo erāt in oppidum dalphinus transtulit. Laudatis militibus ciuibusq̄ quorū diligenti opera parta de hoste victoria erat: Dedit itē oppidanis munera ad sarcienda dāna que obsidionis tempore ppessos eē cognoscebat. In sequenti anno. M.cccc.quadragesimoquarto de duorū & viginti mensium induciis inter franciae angliaeq̄ reges cōuenit permissa vtrinq̄ libertate merces cōmutandi atq̄ se inter negociandi. Per quod induciarum tēpus ne miles ocio torpesceret siciliae regi carolus suppetias tulit aduersus metenses & quosdā lotharingie incolas qui ei non parebant. Admonitis metensibus obedire cū dicto audientes non essent eos Carolus circūsedit multis copiis & dalphini presentia potens. Firmata obsidione/romanus imperator de heluetiis q̄stus q̄ iperio rebellarēt Carolū per bourgalemonū germanum insignem equitem orat partem militum sibi contra desciscentem a se heluetium cōmunicet. Ea res cum ingrata regi non esset dalphinum basiliam cū copiis mittit. assistente illi bourgalemonio foederici militis pfecto. Dū aūt viā pergit heluetiorum nō cōtemnendam manum non longe a basilea offendit: in quos cū in hortos quosdam se recepissent arma conuertens bourgalemonū ante alios amisit cū aliquot aliis interemptū. Fudit nihilominus hostē & ad vnum occidit. Inde ad sanctū hippolytum mouens spe oppidi confestim oppugnandi cum id frustra conatus fuisset habuit tamen sibi obtemperantes oppidanos. Sed francus miles suo more ex agris predas agens furentem gentē in se excitauit: ita vt diuersis locis consociati heluetiorū manipuli non paruam copiarū partē occiderūt. Igitur burgalemonio mortuo suisq̄ partim occisis dalphinus regionis asperitate cognita ad patrē qui apud nantium lotharingiae primariū oppidum erat reuersus est. Quo se contulit comes suffortus anglus ab henrico ad carolū missus qui caroli filiā regi suo vxorem peteret. Neq̄ id comiti denegatum est. Preerat metensibus iohannes vitotus barbarus & feris moribus homo. Hic equo insigni vtebatur in cuius cauda assutum erat tintinabulum vt ingrediens egrediensq̄ saeuus imperator audiretur atq̄ cognosceretur. Adeo quidem inhumanus vt ex suis aut ex hostibus captum neminem praecio redimi sustineret. Si autem compertum haberet foeminas vrbe egressas de virorū liberatione pertractasse eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitatē vicit diuī prouidentior modestia. Fatigati itaq̄ diuturna obsidio

Expeditio in metenses

In heluetios

Ductor metēsiū crudelis

ne mettenses regem muneribus placant: ducentis scutorum milibus belli impensas compensantes. Rebus ad hunc modum ordinatis: Carolus cathalaunum profect9 est. Sub idem tempus cũ ecclesie synodus basilie haberetur eugenius pontifex romanus cognito q patres q consilio aderant eũ a pontificatu amouerę studerẽt: sinodum ferrariam & inde florentiam transferre laborauit. Vnde basiliensis synodus amedeum sabaudum qui solitariam vitã apud rapaliam viuebat in pontificeʒ quem felicem nominauit assumpsit. Interim mortuo eugenio cũ romani cardinales thomaʒ de susanna eugenio substituisset nicolaũ quintum eum appellantes orto i ecclesia scismate Caroli maxime opera cõtentio sopita est cõcessa fœlici per sabaudiam amplissima legati potestate. Per eosdem dies tametsi inter reges francoruʒ atq anglie inducie procederent: Franciscus tamen surienus cognomento aragonẽsis tumultuaria armatorũ manu feugeras que normãnie finitime sunt ad britanniã ptinentes circũuentas cepit atq populatus est. Qua de re britonum dux apud carolum per nũcios quest9 ostendit hanc in illum contumeliam ab hoste illatam esse in ducias illibate conseruantem/decere ab anglo repetere quod per nefas abstulisset. Querela ducis accepta carolus ad anglie regem & sombrecetum ducẽ iohannẽ hauartum & guillermũ cousinetum ex suis aulicis mittit qui res ex feugeris induciaruʒ tempore a francisco surreptas repeterẽt. His responsum ẽ franciscũ aragonensem id non ex senten tia regis commisisse factum neq regi neq sombreceto placere. Quod vt carolo sombressetus persuasum faceret per nuncios idem significat petẽs vt ob eã rẽ nihil de induciis nouaretur. De accepta autem iniuria si oratores louuerium mitteret eodem venturos sombresseti legatos qui controuersiam pariter componerent. Id carolo cum gratum fuisset dies cõuentioni apud louuerium dictus est ibi dũ oratores consultant interim de tollenda anglis pontisarcha fortissimo ad sequanã i normãnia oppido Floquetus ebroicẽsis pretor vir bello strennuus consilium capit. Vector quidem quadrigarius solitus per id oppidũ iter crebro facere & eam ob causam anglis iam notus prouiderat animo eius loci presidium negligẽter agere neq satis oppidi custodie attentum esse. Igitur rem a se frequẽter animaduersam ad Floquetum iacobũq de claromonte & dominum de maulgnio belli peritos defert. petitq sibi aliquot delectos milites attribui qui illum ad id negocium iuuent. Designantur imprimis duo qui singulis securibus desũptis lignarios se fabros simulantes vectorem comitantur Quos singulatim alii longo interuallo ne multitudo suspitionem faceret subsequũtur. Qui omnes definito inter eos die ad cauponã que in suburbio est hospitii pretextu conuenere: Hui9 autẽ caupone hospes iniuriam supra paucos dies ab anglo acceperat. Quod non ignorans quadrigarius ab indignante ob iniuriam hospite cubiculum seorsum petit vbi ipse cum suis secreto diuersetur simulq rem conceptam illi patefecit. Letus rei indicio hospes: opem quoq suam illis pollicetur. Insequente nocte dominus de Bressy cum militum cohorte q̃proxime oppidum potest versus sancti Andoeni portum se ad insidias cõponit. Floquetus ad alteram pontis regionem quæ louuerium spectat cum iacobo claremontano & quingentis equitibus in vicino nemore se collocat Vector quadrigarius sub lucem insequentis diei cum vehiculo ad primam vsq põtis portã cum simulatoribus fabris tantũ progressus ianitorem nomine appellat orans ianuam sibi reserari: q festinus esset merces importare quo eas vehẽdas receperat simul q præmium beneficio pollicetur. fidem dans pro eis qui secures ferebant. Ianitor q

Eugenius

Scisma

Felix sabaud9 papa.

vectorem notum haberet adhibito secu3 anglo portam recludit. qua3 mox vector ingressus vehiculum ibi sistit simulansq3 ex marsupio nũmos in mercede3 anglo depromere. vnum qui ex britonum moneta erat labi in terram ex industria permittit quem nũmum vt humo leuaret dum ianitor procũbit vector exerto pugnione cõfodit ii vero qui fabri putabantur ad secundam portã interim cum processissent: anglum interimunt moxq3 ex insidiis. Floquetus aliiq3 milites properantes oppidum arcemq3 hostiliter vociferantes inuadunt omni presidio vel ceso vel capto cum ad eam horam non aliter :q̃ securus quisq3 obdormisceret inter captiuos comprehensus est comes fauquẽburgus diues anglus. Ea res anglorum mirum in modũ contristauit. Quibus ne paci precluderetur via carolus que capta erant reddenda censuit: si feugeras restituerent. Id ad sombressetu3 referentibus anglis vtriq3 legati ad cœnobium quod bonum portum vocant postea coire. Interim gerberoyum in bellouacis a domino de mouy: & in burdegalis conacus: malgrinusq3 a verdrino vascone & a floqueto in normannia conche capte sunt: De quibus locis recuperandis misso sombressefo iohãne infante. Carolus respõdet si feugeras britonum duci reddãt ea quæ recenter capta franci tenerent se restiturum. De feugeris in mandatis nichil habere cum iohannes infans respõdisset: re infecta discessit Nec ab his qui ad bonũ portum conuenerant aliud gestum est. Reuersis ad Carolum oratoribus: ipse de belli ratione consilium cum suis cõmunicat quippe qui hostis suffugia dolosq3 nulla modestia peruincere posset. Ad britonum ducem missis nunciis bellum cõmuni beniuolentia gerendum suscipitur. Per precedentium tempus induciarũ non destiterãt angli q̃ mantã: Vernoliumq3 & latiniacum occuparent vias publicas insidere quosq3 passim vel spoliantes vel iugulantes & vt a crimine patrocinium sumerent eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellant. Facies tamen suas ne agnoscerentur laruis obtegebant & personati quidem incedentes laruatos se appellari gloriabantur eosq3 pseudo faciatos vulgus vocitabat. Aduersus tot mala coeuntibus vndiq3 copiis ausus hostis ex feugeris in britones eruptionem facere viginti supra cẽtũ anglis occisis in suas munitiones redire coactus est. In normãnia apud Vernolium multor cuius molendinum oppidi muris proximũ erat nocturnis excubiis designatus cum forte obdormisset: ab anglo excitatus iniuriã acceperat Quã egre admodum ferens multor: de prodendo francis oppido rationẽ cũ Floqueto init. Cõmoditate facinoris accepta floquetus mercedem homini pollicitus petrum blesseyum & iacobu3 claromontanum rei conscios facit. Quos ad constitutũ die3 conuenientes multor per molendinũ cum ipse præerat scalis ad muros oppidi admontis in vernolium admittit. Erat enim dies ille dominicus ad rem diuinã audiẽda3 christianis maxime celebris hinc occasione accepta multor qui eo quoq3 die excubuerat collegas sub lucem admonet ad ecclesiam rei diuine gratia properare: vt dei religiõe expleta mox cibo matutino reficerentur. Igitur collegis abeuntib[9] gratum francis facinus multor perpetrauit suam iniuriam vlciscens. In minima siquidem fera interdum aĩs inest se ad vindicandum pro tempore componens. Capto oppido qui euadere potuerunt angli in arcem se receperunt atq3 ea3 quæ in media arce est turrim muro fossisq3 apprime munita3 occupant. Ex qua ne hostis dilaberetur Iohannes dunensis comes ad quam aurelianum nothum supra nominauimus Caroli militie per eos dies princeps protenus aduenĩẽs turrim circũsedit. Nec multis interiectis diebus accepit Tallebotum cum copiis Bretolium aduentasse non ali

Vernoliũ capitur

Nota

am ob rem quam vt obsidionem dissiparet: importaretqꝫ commeatum obsessis. Ea propter dunensis comes non diu vernolii moratus relicto in obsidione florentio dalliers carnotensi in tallebotum ducens eum non procul ab haricuria est assecutus: loco quidem munitissimo se continentem. In quo a francis die illa tota ad pugnam prouocatus nullam pugnandi potestatem fecit. Sed insequente eius diei nocte in Haricuriæ arcem se contulit. Franci autem relicto tallebboto: ebroicas profecti sunt. Dum hæc in normannia geruntur: Carolus ligeri per ambasiam transmisso: vernoliū petere constituit opē laturus obsidentibus turrim. Et per eos dies comites deu & sancti pauli cum quattuor equitum milib⁹ nogentum ducentes oppidum arcēqꝫ capiunt præfecto iohanni fabro cū iis qui in presidio erant data libertate abeundi. Arcem vero iniecto igne desolatam franci reliquere. Inde pgredientes sequana traiecto ad pontem audomari vocante eos ab ebroicis dunensi comite iter carpunt. Illis igitur ad rillum amnem qui præter muros fluit se conferentibus dunensis comes cum reliqua copiarum parte in regione quæ ad rothomagū vergit castra ponens: post quam omnia quæ ad oppugnationem necessaria erāt parata nūciantur dato signo quisqꝫ certatim in muros euadere contendit. Itaqꝫ magnis animis anglus obsistit. Sed in oppidum irruentes picardi: moxqꝫ altera parte dunēses: hostem propulere. Qui in ædes publicas quæ in mercato sunt confugientes paulopost comitum dunensis & sancti pauli potestati se permisere. Qui enim capti sunt fuere viginti supra quadringentos: inter quos oppidi præfectus montesaurus normanni fisci moderator fuit/ & Fouquetus hetonus anglus. Re bene ad pontēaudomari gesta: dominus de mouy ad loci præsidium statuitur. Sub idem tempus aliæ quædā arces a francis duce ioheaco receptæ sunt. Et vernoliana turris: rege carnoti agente deditionem fecit modico redemptionis precio ab iis qui in præsidio fuissent persoluto. Secuti sunt lexouii: ad quod dunensis comes cum iis qui ad pontemaudomari militauerāt mouens eos nulla vi adhibita receptos suis legibus viuere permisit. Manta plus laboris vt se dederet attulit: deditionem recusantib⁹ anglis qui eam tuēdam receperant. Sed deficiente ab eis plebe & porta quę sancti nomen habet cū bona oppidi parte armis occupata: ciues ad francos egressi de deditione conditiones acceperūt. Quod ab anglis compertum eos humiliores fecit. Nam accepta discedēdi cū suis fortunis libertate oppidum reliquere. Cæteris qui cum hoste alio se conferre duxissent idem permissum est. Manētibus nihil nocitum omnino fuit. Rebus compositis Petrum bresseyum comes dunensis oppido præposuit. Carolus eodem tempore ex carnotensibus vernolium venit ab incolis magna animi alacritate & beniuolentia exceptus. Atqꝫ interim pictauensis seneschallus petrus bressayus memorabile facin⁹ adortus est. Est castellum apud normannos longnyum cui præextēditur atriū patens (quod bassam curtem franci dicunt) fossa muroqꝫ circūseptum. Ei castello præerat sanctimarianus frācisci aragonēsis gener: habens ad loci præsidiū milites ducentōs: quos in atrio continebat. Cuꝫ hoc bresseyus colloquio habito impetrat castelli deditionē oportuno tēpore a se faciendam. Adueniente conuentorū die bresseyus armatos longnyuꝫ mittit: quos sanctimarianus soceri amicitiā eiusqꝫ vxoris præsentiam parui ducens in castellum clam per posticū introducit. Qui autem in atrio stationē habebāt francis in castello cōspectis obsistere quidē conati facile quasi & numero & robore inferiores cœpto destiterūt: qui oēs capti & bonis spoliati sunt preter franci vxorem quę cum fortunis (in generū multum prius oblocuta) libera discessit

Pons audomarus capitur

Lexouium

Manta

Longnyum

Vernonenses

Sud idem tempus caduceator a floqueto ad vernonenses qui sequanam in normannis accolunt missus vt in caroli ditionem fidemq; se conuerterẽt a iohãne doremonto loci prefecto irrisus est: dicente se quidem cum loci incolis oppidi claues perq̃ libenter prebiturũ. Nec moratus ad clauium artifices pergens doremontus multas rugibine vetustateq; semesas claues caduceatori colligatas tradit Cui respõdens caduceator hę inquit obsoletiores sunt q̃ vt tam celebris oppidi portis cõueniant moxq; ad comitẽ dunensem qui interim proxime vernonem copias admouerat accessit: referẽs ea que a doremonto gesta cognouisset. Illusione accepta comes ad oppidi regionem que ad rothomagos spectat cõsedit domino de mouy & guillermo canuto alteram partem obsidentibus quibus erat francorum sagittariorum frequens manus attributa: qui ad belli necessitatem recenter fuerãt ex rusticolis delecti & a vectigalium omnium contributione sine controuersia liberi. Enimuero ex edibus sexaginta vnus assumptis armis ab iis qui domum restant instructus & aureo tantum nummo dum domo egreditur donatus: in militiam pergit & horũ quidem egregia opera carolus multis locis prospere vsus est. Ex eorum numero hi qui sub domino de mouy & canuto militabãt: insula quę in vernonis conspectu est occupata: confestim pontem qua in oppidũ via est intercipiunt. Qua re perterriti oppidani ex suis ad comitem legant iohãnem abaronem anglum & guillermũ daguenetum cum aliquot loci bone opinionis incolis. Quibus ad comitem admissis: Daguenetus ita locutus esse perhibetur. Ad vernonenses (illustris comes) caduceatorẽ misisti qui eos regis tui nomine admoneret: se atq; oppidum eius potestati permittant. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̃obrem admonendos nos esse ducas & quid a nobis tibi faciendum putes. Comes vt modestus erat respondẽs nõ ignoratis inquit viri oratores vernonem cum arce & circũiacenti agro ad Carolũ regeȝ paterno iure pertinere. Que cũ vel vi vel dolo ablata hostis occupet: nunc patri ad regnum succedens Carolus ea sibi restitui iure optimo petit. Fuisse nanq; per superiores ãnos multa gesta bella quibus vastatũ regnũ attritusq; populus diu multũq; misere elanguit: demũ inducias inter principes intercessisse vt interim cõcordie via pararetur. Sed parum in fide stantibus anglis medio induciarum tempore feugeras occupasse & expilasse quam adhuc tenerẽt tametsi compluribus conuentionibus de redintegrando damno fuisset tractatum. Tam multis iniuriis acceptis carolũ ex procerũ cõsilio constituisse iustissimis repetere armis q̃ a patre atq; a se angloruȝ perfidia sustulisset. Eã causam eẽ q̃obrem vos de deditione facienda admonere ꝑcepimus. Postq̃ hec a comite dicta sũt qui missi fuerãt seorsum a cõtione secedẽtes recusantibus anglis deditionem oppidani caroli se partes seq omnino constituerunt Relictis propterea apud comitẽ obsidib⁹ vernonẽ repetentes vernonetũ imprimis (id eñ arci nomẽ est) restituere. Verũ q; rothomagẽsibus non plurimũ vernonenses absunt & inde subsidium affuturũ sperarent oppidũ dedere ea lege pollicẽtur si anglus suppetias illis ĩfra proximũ sabbatũ nõ ferret. Cõstituto die q̃ se destitutos ope ĩtelligerẽt emissis libere ex ꝑsidio anglis dunẽsem comitẽ ĩ oppidũ vernonẽses admittũt q loci atq; arcis custodiã rigaldo de fõtanis assignauit. Dum hec vernone gerũtur carolus ebroicas deinde louuerũ petẽs ab incolis incredibili leticia excep tus est. Quo tpe guillerm⁹ canutus arcẽ quę dangu appellatur ex prefecto portugallo volũtaria deditione recepit. Et sancti pauli comes gorneyum in fide admittẽs oppido atq; arce a carolo donatus est Comes itẽ dunẽsis post quindecimũ obsidio

Institutio frãcorum sagittariorum

Oratio comitis dunẽsis ad vernonensiũ oratores

nis diem haricuria potitus est. Interim mouentes ex vernone proceres ad carolum louuerii agentem cũ ingentibus copiis conuenerunt: per quos dies rupis guidonis dominus eius nominis arcẽ quæ ad eum pertinebat dedente se præfecto recuperat.

Contractis ad louueriũ omnibus copiis: Carolus maturat ea persequi quæ ad reliquam normanniã subiugandam opus erant. Carolum igitur arthesium comitem deu: sancti quoq; Pauli comitem & iohannem saucusum cũ quattuor armatorum milibus ad nouum castrum cui præfectus erat adam billotonus anglus in præsidio habens quadraginta supra centũ milites proficisci iubet. Captum est oppidum vi atq; recepta: concessa anglis facultate suas inde fortunas exportandi. Dunensem preterea comitem carolus alteras copias ducere chambrasium mãdat: quem cõplures franci proceres vno exercitu comitati sunt. Inter quos fuere comites claromontensis & niuernensis/doruallus & ialonus franciæ marescallus/carolus culautus/petrus breseyus/gaucurtus/buellus peditum equitũq; milia quattuor educentes. Castris ad chambrasium admotis post diẽm octauũ: guillermus emitus anglus arcis pfectus (lege cum frãcis libere discedendi cõposita) loco cessit. Erat dessayum in alenconii ditione castellum quod anglus multis annis tenuerat: ab eoq; lacus nõ lõgo multum interuallo distans. Hunc lacũ cum hi qui ad dessayum erant expiscãdũ per eos dies accepissent: pleriq; lacum petiit piscium cõcupiscentia illecti. Ea re p nũcios cognita: alenconii dux contractis ex tempore copiis ad lacũ occultis itineribus contendens: anglos illic palantes omnes intercipit. Captosq; in dessay conspectu sistens: eos neci destinat nisi arcem dedant. Deditũ oppidũ est & castellum. Ex dieppa quoq; qui in præsidio erant partim fœcanũ cœnobium quod ad occeanum est petentes noctu expugnant. Nec lõga mora interposita ecce ab anglia nauis quæ circiter centũ milites ad fecani præsidiũ ferebat: ad portũ appellit. Quos fecanæ oppugnationis ignaros & ideo in cõtinentem egressos franci comprahẽdunt. Ad hæc britãniæ dux: francorũ suorũq; robore stipatus ex britãnia cõstantiã pfectus ciuitatem secũdo sui aduentus die (abeuntibus inde anglis) cepit. Eadem fortuna nullo q; negocio sanctum laudum & vicinas arces nõ paucas occupat vbi ex francis p sidiũ constituit. Sub id tempus alenconienses ad ducem suum missis clam nũciis: patere illi aditum in oppidum promittunt. Quo nuncio dux spem recuperãdæ hæreditatis capiens: primus copiis ad oppidũ collatis ab incolis intromittitur: anglis i arcem fugientibus qua fractis animis defensantes paulo post ducis se arbitrio dedidere. Auxiliatus est duci ad hanc rẽ ludouicus bellomõtius q ex cœnomanis ad eũ sexaginta eqtes ducẽs cõuenerat. Fuit eodẽ anno. M.cccc.xlix. apud vascones frãcis fortuna (sicuti cœperat) candidior gastone fuxi comite maulissonẽ obsidente: q a carolo vasconiæ regionis ad pireneũ vsq; administrationẽ receperat. Erãt gastoni in obsidione tria equitũ & decẽ sagittariorũ milia: Quorũ repentino cõspectũ pmoti oppidani ad gastonẽ nũcios de deditione misere. Angli vero vbi id cognouerunt: in arcem quæ in edita rupe est profugerũt. Itaq; maulissone recepta: comes fuxi cũ accepisset in arce penuriã frumẽti & cõmeatus esse: rupẽ ex omni parte circũuallat. Cui aio obsistendi: rex nauarrus (cuius filiã gasto habebat vxorẽ) sex varii generis hoĩ milib⁹ ptractis: cũ gastonis militũ ordinẽ roburq; explorasset: suis paulo retrocedere iussis: ad comitis se colloquiũ admitti impetrat. Coiere paruo militũ nũero principes: mille a castris francorũ passibus. Vbi rex nauarr⁹ comitẽ allocut⁹. Miror te inquit carissime gener: neglecta veteri nostra amicitia maulissonẽ quã tu

Copiæ ad carolũ cõueniũt

Chãbrasium

Dessayum.

Fecanum

Constantia

Sanct⁹ laudus

Alenconium

Gasto fuxi comes.

Maulisson

Nauarrus rex anglos secut⁹

endam mihi anglus commiserat vindicasse & nunc arcem quoq; capere conaris cui
Gastonis responsio. me⁹ conestabilis & suo anglorū nomine præsideret. Ad regis verba casto ad sequē
tem modum respondit· Affinitatē recte rex illustris commemoras: q̄ obrē tibi & be
niuolus & obsequens esse debeo si alio me non duceret parendi necessitas & hone
stas officii. Carolo regi subiectione & fide cum sim imprimis obnoxius: tū ob id ma
xime q̄ vasconiā mee tutelę supposuit iussus ab eo mauliśsoné cepi neq; hinc abs
cedam donec aut alter meę fortior extrudat aut arcem ad caroli ditioné redire com
pulero. Comitis voluntate cognita nauarrus copias ad se reduxit. Obsessi vero im
petrata discedendi securitate arcem dedidere. Eodem temporis tractu quedam i
normannia arces capte sunt a domino de blāuilla touqua in rupe proxime occea
Dolus dolo superatur. nū extructa a dunēsi comite argētonū vbi simulato metu de muro de deditiōe pro
locutus hostis arma cū pararet quidam in populo primores diuersa qua angl⁹ par
te dolos agit: francos affati fraudē manifestē: orantes signū quod pre se ferrent si
bi protenus dari. Oppidanos cōstituisse Carolo regi parere anglis expulsis. Signo
recepto francos admonent eos accedere quo signū in muro erectū cernerent se qui
dem illos in oppidum accepturos Admissis per muros bono nūero francis: Angli
suo cōmento frustrati in arcem perpropere cōfugerūt. Quā nō multo post dedide
re ex suis fortunis omnib⁹ præter baculū vnum nihil inde exportantes. Nec fuit
oliuerio de carsalio presidii prefecto melior conditio Per eos dies castellum gaillar
di loco edito ad sequane rippā constitutū (carolo in obsidione agente) captum est
Frenei quoq; arx ab alenconii duce (dedētibus se libere anglis) recepta Guortium
Iohānes gaucurtus. preterea richardus merburus anglus carolo restituit Donatus p̄pterea a carolo sctī
germani in laya ditione atq; prefectura duos insuper liberos iohānem atq; hemo
nem qui apud pontem audomari capti in custodia tenebantur recepit· Guortio p̄
positus est gaucurtus veteranus aurate militie eques rerū gerendarū longa experiē
tia & fidei in regem spectatus. Tot per normanniam locis potitus rex cū & pro
ceri presentia & robustissimo exercitu instructus esset cōtractis ad nouiburgi pla
niciem copiis dunensem comitē sequanā (rothomagū versus) transmittere iubet
Rothomag⁹ obsidetur premissis ad ciues caduceatorib⁹ qui ciuitatē ad caroli ius repeterēt. Quos hostis cō
minata illis morte audire recusauit Tenebatur eni ciuitas firmissimo anglorū præ
sidio caduceatorum relatione precepta carolus copias ad ciuitatē promouere mā
dat. Admotis in vrbis cōspectu militibus atq; per caduceatorem de dedenda ciui
tate ciuibus iterū admonitis: post q̄ triduo toto quo illic acies cōstitit nemo in col
loquiū prodiret ingruerentq; cōtinui imbres (erat eni hyemis principiū) dunensis
comes ad pontem arcis se recepit diuersantibus per circūiacentes vicos ad hibernā
dum militibus. Dum hęc ita rothomagi aguntur aliquot ciues quib⁹ grauis esset
anglorum principatus duas turres cum muro intermedio p̄ speciem custodie occu
pant aīo siquidē francos oppugnatiōis tpe in ciuitatē admittēdi. Ea spe erect⁹ Ca
rolus dunēsem comitē cū omnibus copiis rothomagēses adoriri iubet. Posito i cō
spectu ciuitatis toto exercitu: duas acies dunēsis instituit vnā cui ipse præerat ad por
tam (q̄ bellouaca dicit) sistit Altera quā claromōtensis comes carol⁹ ducebatur inter
furcas & ciuitatē se locat expectātib⁹ i eo ordie frācis si qd' a ciuitate signū pdiret ve
nit ad eos hora post meridiē ferme secūda hō eques renūciās duas turres quibusdā
ciuibus nō alia cā teneri q̄ vt opē accedētib⁹ frācis afferrēt. Quo nuncio admonit⁹
dunensis sagittarios ad eam partem qua turres erant mittit ipse vero pedes (reliquo

comitante exercitu) subsequitur. Iam scalis erectis quadraginta armati in ciuitatem euaserant: cũ Tallebotus cum trecentis egregie instructis peditibus properans: militare vexillũ in summo muro sistit. Moxq; in eos qui murũ superauerãt: & qui turres tuebãtur debacchatus: sexaginta trucidat pter aliquot quos seruãdos delegit captiuos. Qui vero præcipiti lapsu e muro in fossam volẽtes se demittebant: vel crure vel brachio (paucis incolumbus) sunt mutilati. Post secundam oppugnationis diem rothomagẽses indignati aliquot ex suis nõ mediocres ciues a talleboto occisos esse: neq; parum formidãtes ne altera oppugnatione expugnati præda fierent francis: primores ciuitatis (assumpto suo archiepiscopo) cu3 populi turba prodeuntes. sombrecetũ forte ducem: quẽ rex anglus normanniæ præfecerat: per viã offendunt atq; ad insequentem modũ põtifex alloquitur. Nosti clarissime dux q̃ proxime nos circũsedit francorum exercitus: neq; miseram ciuitatis conditionẽ ignoras. Secũdus nunc atq; quadragesimus dies agitur: quo nec frumenti neq; vini neq; lignorũ quicq̃ ad nos importatum est. Omniũ rerum & maxime annonæ caritas apud nos est: pernecessarium est si salui esse volumus: rem cũ francorum rege componere. Liceat igitur tua cum venia reipublicæ & tuæ saluti consulere. Mittere legatos qui isto cũ francis qualicũq; fœdere ciuitatem quiete aliqua leuent. Hæc pontificis oratio q̃uis duci non conueniret: circum tamen aspiciẽs cum paucis satellitibus inter populi turbam se stipatum intellexit: ferocitate cælata: humilitatem præ se tulit: se inquiens boni consulturum quod ciues optimũ factu arbitrarãtur. Moxq; ad publicas ciuitatis ædes se conferentem: pontifex & populi melior pars secuta est. Ibi communi assensu pontificem cum aliquot ciuibus atq; equitibus anglis oratores constituunt. Quibus mandata dãt francum regem cõuenire: & cum eo pacis q̃optimas conditiones possent impetrare. Igitur præmisso ad põtifarcem pontificis officiali. qui ꝓficiscendi ad carolum securitatem legatis obtineret: securitate habita ad sancti andoeni portum tribus passuum milibus ab ipsa põtifarce distãtem oratores conuenere. Affuere caroli nomine dunensis comes: cancellarius: petrus breseyus: & guillermus cousinotus: & nonnulli alii ex regio cõsilio litterati homines. Considentibus vtrinq; legatis: rothomagensis pontifex orat rothomagensibus in primis remitti si quod ab illis in Carolum regẽ perperam gestum esset: Id quicquid esset non incolarũ malicia neq; franci nominis odio sed q anglorum potẽtatui inuiti subiicerentur fuisse perpetratum. Nũc regis potestati se ciuitatẽq; permissuros si cuiq; liberũ foret vel abire quo suus anim⁹ inclinaret: vel in ciuitate saluis fortunis incolere. Si tamẽ ad discedendum pateret anglis sine offensione ad suos cõmilitones via. His tantum a pontifice postulatis nihil detractum est: modo iuramento firmarent ciuitatem in Caroli ditionem posituros. Adiurati: cum in vrbem noctu reuertissent: gestorum a se rationem donec illuxisset ponere non valuerunt. Coacto postera die cõcilio: cui sombrecetus assistentibus plerisq; anglis præsidebat: postq̃ legationis seriem pontifex enarrasset: ciuibus conuenta probãtibus: indignantes angli cõcilio egressi: alii in palatium: alii in arcem raptis armis se receperũt. Qua re commoti Rothomagenses: arma quoq; desumpsere: constitutis passim aduersus hostiles insidias excubiis. Simul q; anglorum a se discessionem per nuncium carolo significant: vt sine cunctatione subsidium illis ferat: vno omnes animo esse recipere illum in ciuitatẽ. Interim cum ii qui excubabant: anglos quosdã per vias armatos incedere conspexissent: septẽ ex illis trucidatis reliquos in suas munitiones reppulerũt: murorũ parte cũ aliquot turri

Tallebotus.

Pontifex sombrecetum alloquitur.

bus & portis occupatis. Nec longa interiecta mora dunensis comes cum ingentib⁹ copiis veniens: Sancte katherine cenobium quod incole ciuitati adiacēte situm est (anglis qui in presidio erant sese dedentibus) recepit. Quibus ne per viā honfleū petentibus prædandi occasio esset: carolus pecuniam ad quotidianam impēsaʒ donare iubet. Mox vero cœnobiū ingreditur. Dunensis autem comes ad portā quaʒ marchauillam dicunt castra fecit. Anno christiane salutis millesimo quadringentesimo quadragesimonono.. Ad quē protin⁹ accedentes ciuium primores ex propugnaculo quod pro ianua erat ita sunt prolocuti. Faustus fœlixq; regis & nobis tuus ad nos illustris comes aduentus sit populi siquidē iussu tibi occurrimus portarū claues repræsentātes quo intelligas patescere franco militi in ciuitatē aditum & quē voles ex totis copiis numerū ad nos introducere. Quibus dunēsis comiter rñdit nō suo quidē sed eorū arbitratu se oia gesturum. Visum est mille equites cum suis sagittariis qui in ciuitatem admitterentur satis esse Horum pars proxime palatium (quo sombrecetus atq; tallebotus suum presidium continebant) stationem habuit. Altera inter palatium & arcem sedem accepit Tertia duce petro bresiyo in ipo arcis conspectu cōstitit Reliquus exercitus ingens quideʒ & supra q̄ ante ānos multos visus fuisset copiosus per agrum qui ad bellouacos spectat diuersatus est. His sicuti annotauimus ordinatis angli qui pontē ad sequanam amnē tenebāt se dedidere. Sombrecetus vero orat ad carolum ire sibi liceat Admissus petit id ratum haberi quod Rothomagensis pontifex de reddēda ciuitate apud sancti Andoeni portū ad se veniens retulisset. Cui ad hunc modum Carolus modeste respondens Rem inquit sombrecete parum equam efflagitare videris Poteras equo iure cum rothomagensibus frui cum de deditione ageretur Sed tu aduersus pacis legem pugnans q̄tum per te fieri potuit spem in armis reposuisti: cognatos ciues a me auertere. Cōstitui propterea te e palatio nunq̄ dimissurum donec liberam ciuitatem vna cum honfleo & reliquis que tui occupant locis in meaʒ ditionem restituas Post q̄ hec sombrecetus accepit valedicens regi in palatium remigrauit comitantibus illum comitib⁹ Claromontano & Deu. Postridie palatium arcemq; obsidere Carolus iubet. Sombrecetus autem vbi ad oppugnationem parari taʒ diligenter omnia a francis videt in colloquium cū Carolo admitti petit. Ad regem cum venisset eadem quæ prius postulans vt ea que fuerat Rothomagensibus indulta cōditio sibi suisq; permaneret: responsum accepit: id se frustra sperare qui apud sancti andoeni portum cōuenta recusarat. Atq; ita a carolo sombrecetus in palatiū digressus est. At dunēsis comes Caroli iussu palatium arcēq; fossis circunuallat ne obsessis egrediendi facultas vlla esset. Igitur machinis tormētisq; circunadmotis: Sombrecetus dunenseʒ ad colloquium vocat: Data vtrinq; francis potestate & diurnis per vices induciis cōfirmatis post q̄ die multumq; vltro citroq; itum atq; reditum est. Conuenit sombrecetuʒ cum vxore & fortunis suis atq; anglis liberum dimittere: ea lege vt aureorum quinquaginta Carolo pacis tractatoribus milia sex psoluerent: ere quod a ciuibus & incolis angli contraxerant in primis dissoluto. Oppida præterea atq; arces ab anglis per normanniam occupatis restituerent. His iureiurādo roboratis & obsidib⁹ iter quos Tallebotus erat datis: sombrecetus dimissus est. Qui date carolo fidei nō oblitus thome hou & fouqueto ethoni mandat loca de quibus cōuenerat in caroli potestate reponant. Reposita oia præter harfleum sunt quā arcē torsenus qui eā præsidio tenebat relinquere pernegauit. Quæ causa fuit: vt vnus obsidum Tallebotus

aliis abeuntibus in custodia seruaretur. Emissis rothomago anglis kalendis nouembribus(omniũ sanctorũ solennibus rite religioseq; absolutis)carolus regio apparatu ciuitatez ingressus:mira admodũ exultatione & omniũ lætitia exceptus est.

Carol⁹ rex rothomagũ ingreditur.

Dum hæc rothomagi geruntur britonũ dux feugeras dedẽte se francisco aragonensi recuperat:qui ab anglis quoq; deficiens francorũ partiũ fuit. Mathagotus pterea(qui belesinũ præsidio anglorũ tenebat) postq̃ nullo suorũ subsidio se adiutũ iri cognoscit.locum duci alenconii liberũ dimittit.Fusam itẽ per id tempus fuisse in uenio anglorũ cohortem ad gaurayum normãniæ oppidũ cum frumẽtatum pgerent. Hęc cędes a militibus comitis sancti pauli ducibus Gaufrido courano & ioachino roaldo facta esse traditur. Postq̃ tẽpus quod satis ad res rothomagi cõponendas erat/carolus exegit/caudebecum pfectus/harfleũ exercitũ duci iubet. Cuius obsidio difficultatẽ multam afferebat.Tum propter maris ęstuaria. Tũ propter hyemis asperitatem quæ & gelu & ymbribus pl⁹ solito inhorruerat.Neq; in agro vicino ędes aut tuguriola erant ad militũ stationẽ sed vt quisq; melius poterat scrobibus ad hoc effossis:sedem sibi parauerat paleis atq; genestis eas obtegentes.Præerant tormentis atq; impedimentis iohannes & iaspar bureau fratres industrii homines.Hi vineis atq; aggeribus extructis: bombardas sexdecim ad quatiẽdum harflei muros in ipsius ęstuarii arenis statuerãt: ita vt per fossas ad oppidi pxime muros tuto peruenire posset.Et carolus quidẽ casside armatus & manu clipeum ferẽs. interdum ad opus visendũ accedebat.Ab occeano aũt quinq; & viginti nauiũ classis excubabat ne vel ab anglia obsessis suppetię prodirent vel obsessis fugę adesset facultas.Hac tã arcta circũsessione coangustatus hostis:dunensem comitẽ ex muro secũ verba habere efflagitat.Huic nomen erat Thomas auringanus in pręsidio habens anglorũ milia duo.Conueniente comite deu:cum diu fuisset de deditiõe fabulatum:tãdẽ natalis dominici die decretũ est:hostẽ infra kalẽdas ianuarias loco excessurum: suis inde facultatibus sine cõtrouersia exportatis. Id decretũ sigillis sex francorũ pcerũ firmatũ est: & ab hoste octo obsides dati: kalẽdarũ die harfleũ receptũ & obsides restituti.Quinto post die relicto firmo pręsidio carolus honfleum copias mittit.Ipse interim in cœnobio gemetensi diuersatus est.Quo ad eũ agnetẽ (quã propter egregiam speciẽ bellã appellabant)venisse iohannes charterius gestorũ caroli scriptor tradit:eo animo vt regẽ admoneret proditionis qua in eũ quidam cõiurauerant.De hac agnete constans mea ętate fama fuit eã a Carolo adamatã fuisse & puellam breuissimę vitę peperisse:q̃q̃ carolus ex se prognatã esse omnino diffiteretur.Decessit in eo cœnobio agnes condito sexaginta miliũ aureorũ testamento: vbi exsecta eius pcordia humo tradita sunt.reliquũ cadauer lochias elatũ & in diuę marię templo sepultum.Fuit nãq; admodũ lepida & faceta:luxuq; & vestiũ cultu supra mulieris modestiã gloriabunda. Qui fastus quandoquidem non nisi grandi sumptu ducitur:eius põpę impensam ad amorũ mercedẽ carolus facere credebatur Accessit ad stupri suspitionẽ ppinquorũ agnetis ad dignitates ecclesiasticas repentina promotio. Per eos dies comes fuxi contracta ingenti militũ manu:Lautrecũ fratrem & fuxensem nothũ obsidere guycẽ : validã in agro baionensi arcem iubet.

Recuperatur feugere.

Harfleum.

Honfleum Bella agnes.

Id postq̃ nauarrus conestabilis cognouit: coactis anglorum copiis vna cũ georgio soltinto baionensi pretore: nauibus per amnẽ qui baionã præterfluit vt obsessis auxilio adesset ducẽs a francis(quibus hostis aduẽtus prædictus erat) intercept⁹ est:& anglorũ ducenti supra mille occisi:Georgius autem vbi male suis fauentẽ for

Guyces castellum prope baionam.

tunam intel lexit.Cuneo sexaginta equitum factos:per mediam francorum aciē irrumpens in propugnaculum arcis peruenit Vnde noctu egressus cum baionam se recipere festinat a fuxensi notho fugiens captus est. Ad honfleū redeo Quo premissi franci sagittarii dū relique copie aduenirent aliquot preliis cū hoste decertauerunt.Quo postq̄ dunensis comes accessit & torméta admota sunt Courson⁹ eques anglus honflei prefectus ad.xii. Calēdas martias cedere arci nisi infra eum diem subsidio suorū iuuaretur ꝓmisit. Frustratus expectatione arcem reliquit fortunas suas secum exportans Freneyum itē receptum est libere abeuntibus anglis q illud præsidio tenebant recepto quoq; monforto prefecto qui apud pontē audomari capt⁹ extiterat pro cuius redemptione salutiorū milia decem soluerunt Eisdem diebus thomas qui quirielus cognomen fuit cū tribus hominū milibus ex anglia normanniam appellans vālongnas inuadit quas post primū & vigesimum obsidionis diē (libere inde emisso a bello roaldo) capit.Nec diu illic moratus ipe cū suis & iis qui propinquioribus oppidis in presidiis erant Cadomum baiocasq; mouēs per vada clementis iter facere constituit.Ea re cognita Carolus comiti claromantano mādat Thomam quirielum persequatur.Igitur assumptis castrēsi comite & petro breseyo aliisq; insigni virtute proceribus sexcentos equites cū sagittariis ducens Gaufridum cēuranum & ioachinum roaldum præcedere cū suis cohortibus iubet qui hostium iter explorent.Inuento tandē hoste:postremā aciē adoriuntur Occisis mox aliquot anglis tantilla fortuna contenti paulo ab hoste seorsum se receperūt donec inuentum ad se hostem comiti nunciassent. Nuncio accepto comes copias diligenter ꝓmouet & anglos assequi festinat q ad vicum formigniacum qui carentū inter & baiocas est iam peruenerant:& conspecto procul franco exercitu in acie stabant istructi addiscentes cōfestim sibi ex baiocis mathagotū.Erant illis a tergo pomaria & sepes que francum in eos progredi maxime prohibebát Quare in cōspectu hostiū veniens comes leuibus preliis anglos lacessit Verū multitudine militum inferior richemontem ex sancto laudo ad se venire per nuncium orat Qui impigre aduenit iacobo luxemburgo eū comitante quos lauallus dorualllusq; & ioeacus sequebātur: q ducentos & quadraginta equites preter sagittariorū magnum numerum simul efficiebant iam enim comes claromōtanus diu pedes pugnam cōmiserat & paululum cesserat loco aliquot tormentis amicis cū richemōtus ex molendino cui de fossa ab pellatio est vbi castra posuerat suos in hostem emittit.Quos postq̄ ad pontem quē de barra incolle vocant cōcessisse mathagotus conspexit ipse cum vero insigni eqte anglo & mille satellitibus desertis sociis pars cadomum pars baiocas petit. Desertus a Mathagoto quirielus ad inferiorem profluentem(quo vicus alluitur) commilitones suos concedere iubet.Illic cōmisso accerrimo prelio sagittarii anglos fundunt & partim interimūt se cū comite claromontano protenus coniungentes Nec mora iussus a richemonte petrus breseyus superiorem anglorū alam inuadit:quosq; obuios ꝓsternens q̄q̄ viriliter anglus decertaret. Vtroq; cornu fuso richemōtus supato fluento hostem totis copiis aggreditur Decertatum ē eo loco incredibili ꝑtinacia Nec profuit anglo q multitudine ꝑstaret Occubuere eni septingenti septuagintaq̄tuor supra milia quattuor & thomas quirielus cū aliis mille insigni nobilitate anglis capt⁹:octo tātū ex francorū exercitu desideratis. Præ ceteris frācis enituit eo prelio spectatissima monsgasconis & sancti seueri fortitudo. Nec caruit laude petrus breseyus plurimiq; habitus est dñs manneyus Floqueti militum ductor q flo-

Pugna formigniana

quetus effracto a calcitrante equo crure apud pontē arcis ęgrotus decubabat. Parta insigni victoria franci virū copias duxere: non sine cōtrouersia: conestabili ne an comiti claromontano eius victoriæ gloria deberetur. Plerisq; affirmātibus in conestabilem victoriā esse referendā qui magistratu superior esset. Aliis cōtra censentib⁹ comitē claromōtanū ad id pręliū a rege delegatū nomine fuisse: eiusq; auspiciis partam victoriam. Diremit contentionem Carolus: & rē sapienter fortiterq; gestā claromontano assignauit. Parisiani de victoria formigniana certiores facti: duodecim puerorum infra primā adolescentiam milibus ad sanctū innocētem contractis: supplicationē ad diuę marię templū decreuerūt: singulis eorū lucernam ceream accensam manu gestātibus. Viro quo se franci cōtulerant recepto: claromōtanus baiocas cōtendit richemontus ad britonū ducem profectus est qui delecto exercitu abrincas circūsidere statuerat. Circūuallata ciuitate & crebris per dies viginti oppugnationibus vexata: Lanyetus loci præfectus cū præsidio libertate abeūdi impetrata ciuitatem reliquit. Tombellenam præterea arcē non longe a diui michaelis iugo distantem in rupe extructam: britonū dux anglis (q̄q̄ frequētes essent) paruo negocio exclusis: Caroli nomine recepit. Eodem anno qui fuit salutis quadringētesimus quinquagesimus supra mille Carolus ad baiocenses dunēsem comitem cum exercitu legat. Qui nihil moratus ad suburbiū quod Cadomū versus spectat castra fecit. Claromontanus comes & ipse castrēsis cum suis copiis alteram quę ad carentoniū vergit occupant. Domino de mōtenayo copiarum ducis alenconii ductori & Roberto conigano scoto pars quæ ad diui francisci cœnobium est cessit: atq; ita trib⁹ diuersis locis baiocenses obsessi: dies quindecim grauem obsidionē tolerauere egregie pugnantibus anglis qui in præsidio erant nongenti lōgo annorū vsu bellaces. Itaq; q̄q̄ crebro tormentorū iactu muri per ambitū ciuitatis deiecti essent: facilemq; expugnationem fore milites franci existimarēt: inuitis principibus bis vno die oppugnationem tentauere. cupidi deturbare tota normannia anglos. Accepi regnobertum: quem in sanctorū numerum relatū baiocēses magna religione venerantur qui viuens & baiocassinus comes primū: & deinde episcopus extitisset: visuз fuisse per quietem dunensi comiti: eumq; oppugnationis admonuisse: quam miles francus apparabat: vetuisseq; ne id pateretur: sed furentē exercitum reuocaret. Id si faciat: bene quidem obsidionem sibi cessuram. si secus dispendiū accepturum: atq; ea visione excitatum comitem mox ad milites properasse: eosq; ab oppugnandi pertinacia reduxisse: mathagotum vero post quindecimā obsidionis diē ad colloquiū cum dunensi comite accessisse: conditionesq; suæ & anglorum ex ciuitate digressionis accepisse. Enimuero tametsi multa sibi concedi peteret: illud tantum impetrat: abiret cum suis cōmilitonibus liber: armis relictis. Clarioribus autem fœminis singulos equos qui eas veherēt habere: equitibus aureos decem peditibus quinq; exportare permissum. Interdictum ne cadomū sed chereburgū se reciperent. Sub idem tempus briquebecum valongneq; a conestabili receptæ: cū sancto saluatore viconto. Deinde cadomum obsessum quod firmissimo præsidio anglus tenebat. Richemontus ad diui stephani monasteriū stationem accepit: cui se confestim comes claromontanus coniunxit. Erant his militantes equites mille ducenti cum quattuor milibus & quingētis peditibus duobusq; milibus francorum sagittariorum. Dunensis comes suburbium vancellense obtinuit: quingentos equites: pedites quingētos supra milia duo: & totidem francos architenentes ducens. Affuere quarto post

Parisiani

Virus capitur Abrincæ.

Baiocenses.

Cadomenses

dit niuernensis comes cum comite deu:& armatorũ fortissima manu qui orna ãm ne per pontem ad ipsum a francis constitutum transmisso ad trinitatis cœnobium consedere. Conuenientibus ad hunc modum copiis postera die ꝓpugnaculũ quod ad diui stephani edem vergebat expugnatũ est. Venit deinceps carolus & cum eo renatus sicilie rex: mille equitibus duobusq; sagittariorũ milibus equo vectis & totidem francorum architenentium milibus stipatus diuersatusq; est apud ardaynum monasterium vbi per tẽpus obsidionis habitauit Auxit militum animos caroli ꝑsentia & circũductis per ambitũ fossis cuniculis ad oppidi menia succedebãt. Et ꝓpugnacula quę ad vancellense suburbanũ pro portis erecta erant Dunensis ante omẽs oppugnare cœpit viq; expugnauit Conestabilis vero nihilo senior turrim que ad angulum oppidi sanctũ stephanum versus extabat suis per cuniculum missis deiecit. Ea prolapsa hostem ita perterruit vt de deditione mox colloquium iiret. Rebus componẽdis carolus dunẽsem & cum eo petrum bresseyum iohannẽq; bureum prefecit Anglorum nomine richardus herissonus cadomiensis preses quẽ ballicum vocant & robertus gargeus cõuenerunt. Pro se eustacium gauuetum & diui stephani abbatem cadomenses misere Conuentionis dies postridie festi diui baptiste iohannis fuit. Pactum est anglos oppido excessuros si infra iulias kalendas ope subsidioq; suorũ nõ iuuarentur Ad constitutum diem cũ nemo illis suppetiaretur conuentis paruerũt oppidum arcemq; dedentes Erat in arce dux sombressetus cũ vxore & liberis magno vallatus militum presidio. Nã ad oppidi custodiam quattuor anglorum milia fuisse memorantur. Quibus ad sua in angliam conuehenda naues datę sunt. Liberato anglis cadomo dunensis comes cum ducentis equitibus & sagittariorũ frequentia per arcem in oppidũ ingreditur Quinto post die carolꝰ a populo magnifice exceptus postq̃ magistratus officiaq; distribuit exercitum fallesiam ire mandat. Dum cadomi Carolus agit venere a Philippo burgundorum duce oratores dominus croyus & iohannes croyus fratres: & darsius quoq; cãpanus eques auratus: qui Caroli filiam peterent: Carolo philippi filio vxorem dari.

Fallesia

Procedentibus fallesiam copiis & iohãne bureo qui impedimentis preerat multos sagittarios ducens longo interuallo subsequente angli eruptione facta impedimenta adoriuntur quos cum egre bureus sustineret affuit confestim potonus cum valida cohorte cuius virtute in suas munitiones hostis se retulit Succedentibus deide copiis fallesia toto ambitu circũdatur. Cui obsidioni cum multo plures q̃ negocio cõueniret assistere carolus intelligit richemontem cum patre copiarum chereburgũ mittit Qui ad fallesiam manserũt: multis subactis fossis tormẽtisq; muros quatiunt obsessos nullo tempore quiescere permittentes. Qua re veriti andreas tresbotus & Thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad presidium cum quingenti supra mille anglis reliquerat ne vi expugnarẽtur ea conditione fallesiam in Caroli potestate reponendam datis obsidibus se astringunt si Tallebotum dñm suũ (qui apud druydas captus tenebat) Carolus liberaret. Exactis vndecim dierum induciis (nemine suppetias obsessis ferente) & talleboto recepto: angli qui fallesiam tenebant liberi abiere. Fallesiæ præfectura potono Carolus contulit. Atq; inde exercitus partem carolo culauto duce danfrontum legat.

Danfrontum

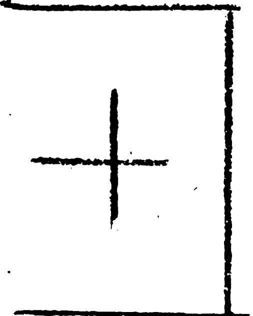
Ea arx & si fortissima esset validoq; anglorum presidio teneretur. Hostis nichilominus fortunæ præsentis iniquitatem considerans impetrata abeundi potestatem oppidum cum arce franco permisit. Eadem tempestate christiane quidem salutis anno millesimo quadringentesimo quinqua-

gesimo franciscus britonum dux qui Caroli partes cõstanti fide secutus fuerat: mortem obiit. Huic aduersus egidium fratrem inexpiabile odium fuit. Propterea ꝙ anglicę factionis esset/neqꝫ vlla ratione vt ab ea resipisceret adduci poterat. Quare in custodia habitus francisci tandẽ iussu a duobus satellitibus: mãtilibus ad eius iugulum cõtortis strangulatur. Eius necis culpam in montabanum qui egidii custodiaꝫ a duce receperat britones referũt: dicẽtes egidiũ quidem bono in francos aīo fuisse sed mõtabani pfidia sec⁹ ac ille sentiret frãcisco relatũ extitisse eiusqꝫ rei testes postea fuisse collegas montabani: quoruꝫ pars vltimo supplicio affecta est/pars fuga vitæ consuluit. In chereburgi obsidione res ante illam ętatem inaudita gesta est: cuius auctorem fuisse iohannem bureũ traditum est. Est chereburgũ arx ad maris ęstuarium sita loco arenoso & ad tormenta locãda solo instabili quo per dies singulos semel atqꝫ iterũ mare influit. In tam male fido loco iohannes bureus tormenta stabiliuit obtegẽs ea cõtra pelagi iniurias tegumentis coriaceis: quæ multa pinguitudine ipse deunxerat. Eo pacto puluis qui in tormẽtis erat defensus/nullo maris humore vitiari poterat/ita vt restagnante pelago tormẽta facile ad iactum erigerẽtur & muros arcis concuterent. Rei nouitatem admiratus thomas gonelus præsidii moderator/dedendę arcis consilium capit. Erat illi filius ob æs contractũ rothomagi obses Hunc in precium deditionis sibi restitui petit. Quo recuperato ipe cum toto chereburgi presidio in angliã liber dimissus est. Initio huius obsidionis occisus ex muro est præfectus coytiuus frãcię admiraldus bello strẽnuus & fide erga carolum spectatus. Interemptus præterea tedualus cormosianus trecẽsis prætor bello nõ illaudat⁹ eques. Hęc chereburgi arx vltima locorũ fuit quæ anglis deuictis in normannia carolus recuperauit. Post annũ & dies sex ꝙ̃ bellum inchoasset/parua quidem hominum cęde atqꝫ strage si hostiũ multitudinẽ atqꝫ potentiam/variasqꝫ per loca victorias putes. Est eñ terra normãnia vna metropoli & sex vrbibus quattuorqꝫ & nonaginta munitissimis oppidis atqꝫ arcibus potẽs/plerisqꝫ vicis frequens ad ciuitatũ speciem extructis: quam sexto vix die expeditus pertrãseat/pecoris & piscium ferax frumenti vberrima/pomorũ atqꝫ pirorum tam passim conferta/vt hinc potũ gens sibi affatim exprimat/& ad exteros copiose fructus exportet. Lanificii plebs studiosa est & bibax etiã pomacii quod sicerã vocant. Gens oĩs suapte natura callida/nullis exteris legibus obnoxia/moribus suis & cõsuetudine quã ptinacissime tuetur viuit: doli quidẽ & litis apprime gnara: quo fit vt cũ illa societateꝫ aut negociũ sortiri exteri formident/alioquin doctrinę & religioni dedita bello insup idonea & fortis. Cuius egregia in exteros gesta plurima referuntur. Post subactam normanniam quã armis tuendã richemõtus accepit: Carolus ad aquitanos animũ conuertit/quibus quadraginta supra centũ ãnos anglus dominatus fuerat. primas eius belli partes recepit lemouicensis vicecomes & cũ eo carolus culautus marescallus/potonus santralianus/petrus louuanius/ioachinus roaldus/& gaufridus de sancto belano. Hi ad bergeracũ agri petragoricorũ ducẽtes oppidum circũuallant/admotisqꝫ tormentis expugnãt. Cui ad præsidiũ præficitur cum centuꝫ equitibus philipp⁹ culautus. Inde iosacum in dordonę amnis ripa situꝫ mouentes/occisis quinqꝫ & viginti ãglis castellũ capiunt/dedentibus se mox aliquot finitimis locis. Cũ ad aquitanię expeditionẽ pecunia ad militis stipendiũ parũ sufficeret: delatus est xãconius regii fisci primari⁹ quæstor ꝙ regiã pecuniã male administrasset: idcirco in vincula apud turonos cõiectus ingentẽ admodũ pecuniã regio se ęrario derasisse cõfessus est. Igi

Egidi⁹ ducis britannie frater strangulatur

Nota

Normannia & normanni

Aquitania

tur diuturno carcere castigatus q̃q̃ grauior peculatori pœna deberetur: tamẽ cẽtũ & viginti milibus aureorũ a benigno rege mulctatus est. Leue quidem pro immẽso furto suppliciũ. Per id tẽpus doruallus comes albreti filius anglos exosus/ex basaco ad medocũ nõ procul a burdegala insulam/predę gratia/iter faciens/cũ sui curãdi & reficiẽdi causa in saltu qui secus viã erat restitisset: certus efficitur burdegalenses duce suo maiore (sic eñ ciuitatis magistratũ vocãt) in eum arma desumpsisse: atq; in pximo circiter nouẽ peditũ milia adesse. Quo nuncio minime exterritus doruallus: tametsi qngentos tñ: sed egregia virtute milites haberet: aciẽ instruit/moxq; hostẽ adorsus: sexcentorũ supra mille hominũ cędem fecit/ fugiente burdegalã duce. Cepit prætera ducentos & mille captiuos. Huius victorię partes sibi merito vẽdicauerunt stephanus vignolus/robinus petitus q scotorũ cohortes ducebat/& alter militũ ductor cui lespinassus cognomẽ fuit militari fortitudine atq; vsu exercitati

Comes doruallus

Francisco britonũ duci cũ petrus in principatu successisset: ad carolũ se contulit/ q eo tempore mõbasonem incolebat. Veniendi cã erat fides carolo ob ducatũ pręstanda: vtq; in regis verba iuraret. Fidelitatis sacramẽtum soluentibus mos est cingulum ensem clipeũq; deponere: quę relicta: ad primariũ regis cubiculariũ ptinent. Postq̃ fide carolo pręstita ea militię insignia petrus deposuit/trenellus cancellarius Tu igitur inquit illustris dux: regi liberam prorsus fidẽ exhibes/eiq; vt domino pariturus te illi subiectũ ostendis: Cui ducis cancellarius qui iuxta astabat respondens Nõ inquit vt locutus es: frãcorũ regi se subditũ dux pfitetur. Diuersa est & in hoc atq; aliis frãcię principib⁹ ratio fidei pstãdę. De hoc verbo cũ diu altercatum fuisset Et ego inquit Carolus o illustris dux: tuorum antecessorum more te admitto. Dein petrus ob mõtisfortis comitatũ in caroli verba iurauit/nullaq; adiecta cõditione carolo fide se astrinxit.

Altercatio de modo prestãdi fidẽ regi p britonũ ducẽ

Insequenti vere rex dunẽsem comitem in aquitaniam legat adiectis illi copiis. Imperatq; montẽguyonẽ circũsidere. Ad quẽ angolismorum dux non longe post cũ iusta militũ manu: ipseq; iohãnes bureus accessit. Fuisse in eo exercitu quadringenti equites cũ suis peditibus & gesariis/& tribus francorũ sagittariorũ milibus referũtur: Eques enim apud frãcos is es qui vno gladiatore & duob⁹ sagittariis militat/publico stipẽdio alitus. In pręsidio montisguyonis erat Arnold⁹ de sancto iuliano: qui desperata salute confestim in colloquiũ cũ dño rochechoardi & rochefoulandi iohanneq; bureo venit. Deditionis cõditionibus firmatis: cum ad diẽ præfinitũ nemo anglorũ noĩe suppetiatũ arnoldo venisset: ipse libertate cum suis bonis abeũdi obtẽta: montẽguyonẽ caroli potestati reliquit.

Eques.

Monsguyon.

His quoq; diebus dunẽsis comes blayam q̃ e regione medoci insulę in littore maris sita est duob⁹ locis obsedit: q in portę cõspectu stationẽ sibi cõstituens: ad arcis regionẽ reliquas copias locat/quibus pręfecti erant iacobus chabãnus/& ioachinus roaldus: a mari vero iohãnes bursarius classi imperitabat: armatos complures atq; cõmeatũ vehẽs Qui ad portũ succedẽtes: quinq; ingẽtes hostiũ naues ex burdegala obsessis subsidium frumẽtũq; laturas cõspiciũt. Quas intrepidi adoriũtur: & duro cõmisso prælio anglos in fugã agunt. eos ad stationẽ vsq; burdegalensem psequentes. Reuerso ex hostiũ fuga bursario blaya tormẽtis quatitur: ita vt multis partibus muri corruerint & franci aliquot sagittarii de petri louuanii phalangę: occidẽte iam sole in muros puaserint: sequẽtibusq; reliquis oppidũ vi ceperint ducẽtis ex præsidio partim occisis/partim captis/cęteris in arcem se recipientibus. Quibus vita his cõditionib⁹ salua fuit. Oẽs in regis potestatẽ iure captiuitatis venirent. Vnde precio dato se re

Blaya

anglois battus

dimere postea possent bona sua oia sub custodia deponeret nec inde quicq̃ expec tarent. Liberati aliquando francos arma non caperet. Nec captiuitate eximerentur nisi eaq; per aquitaniã occupabãt libera dimisissent dimissis etiam quibusq; quos vel iure belli vel contracti eris obligatione ipsi haberent i vinculis. Erat cum ãglis petrus de monteferrato homo insigni nobilitate qui præsenti libertate donat[9] est datis obsidiis filio & nepote: donec decẽ aureorũ milia persoluisset qui si intra quadragesimum diẽ fidelitatis iuramentum carolo prestaret duoq; sue ditiõis oppida dunẽsi comiti seruanda cõmitteret pecunia absolueretur. Rebus apud blayam ita constitutis franci oppidum arcemq; recipiunt seq; mox ad burgũ cõferentes (vbi berardus de mõteferrato cũ quingẽtis bellatoribus armatis in præsidio erat) loco potiuntur dedentibus se anglis & sua inde libere ex cõposito exportantibus. Eodem ferme tpe quattuor locis franci obsidionem posuere. Albretus cũ duob[9] suis liberis & robusta militũ manu arcas armigniacus comes ryonẽ comes de pointieure castillionem in petragoricensiũ agro circunuallat Dunensis comes frõsacũ natura atq; arte munitissimã arcẽ petere iubet. Interim aũt libournẽses missis ad dunensẽ comitẽ oratorib[9] certis se legibus caroli ditioni credidere. Obsessi vero quattuor locis angli cũ accepisset burdegalos de deditione cũ francis verba facere acerrime quidem se defendebant euentũ cõuentionis prestolantes vt vna cũ ciuitate communi pacto vterentur aut re infecta cõditioni tẽporũ se accõmodarẽt. Sed qui fronsacuz tuebantur obsidione angustati ad.xiiii. kalendas iunii arcẽ frãcorũ potestati pmittere pmiserũt nisi intra illã diem suarũ partium duces opem illis afferrẽt. Postq̃ frustra auxiliũ expectãt fronsacum vt conuenerat relinquũt cum suis bonis abeuntes receptis obsidibus quos ad pmissi firmitatem dunensis comes acceperat. Dum hæc in prædictis obsidionibus geruntur burdegalenses ad dunensem comitẽ suos nuncios mittunt cũ mandatis se atq; ciuitatem cũ prouincia vasconie caroli potestati diffinitis conditionibus summittendi. At nos deditionis formulam nõ subicim[9] propterea q; burdegalenses in fide non mãserunt q̃q̃ exacta die qua ex anglia opẽ prestolantur francos in ciuitatem induxissẽt. Fuxensis comes & captaubussus burdegalorũ exemplũ secuti in caroli ditionẽ venere quibusdã adiectis conditionibus quas dunensis comes fortunam nõ aspernatus regis noie admisit. Pacata omni fere puincia magna pars exercitus domũ dimissa est q̃ viginti miliũ robustorũ virorũ & qui armis assueti essent numerũ efficere certo cognitum est. Superat vltima vasconum baiona quã missis cũ expeditione comitibus fuxi & dunẽsi circũuallare carolus mandat. Obsidio propter bina fluenta doram & niuam q̃bus ciuitas pene omnis alluitur duobus locis ita partita fuit: vt alter exercit[9] alteri suppetiari nõ posset. Paucis tamen intercedentibus diebus angli qui suburbium sancti leonis forti psidio tenebant (rebus suis diffisi) suburbium cum sacris locis incendunt ad suos se recipientes. Quos insecuti propere franci parũ abfuit quin vna cũ hoste in ciuitatẽ irrumperẽt: sed altissima fossa impediti impetu abstinuerunt Postridie eius diei albret[9] & vicecomes Tartasus cum ducentis equitibus & tribus sagittariorũ milibus supplicium pontum qui ad sanctum spiritum ducit: per quem ad obsidentes hosti patebat accessus occuparunt eumq; deficiunt. Erat ad mare propugnaculum quo eruptionem facere hostis poterat. Igitur imparatos intercipere francos ratus: cum clam milites eduxisset: bernardus biernus fuxensis nothus in hostem progressus eũ in ciuitatem egregia virtute retrusit. Nec longa interueniente mora templum ciuita

Burgus

Burdegalẽses

ti propinquũ fossis atq aggere diligẽtissime munitũ partim dolo partim vi atq armis capit: atq ita circũquaq ciuitate cõclusa: obsessi metu percelluntur. Nec tardãt nuncios ad comites mittere q colloquiu3 impetrent. Quo assecuto: pax eis concessa est: si iohanne3 de belmõte rhodiũ equitem præsidii præfectũ cũ omni reliquo p̃sidio captiuũ darent: reliquis ciuitatis incolis suis legibus relictis/si quadraginta aureorum milia in rebellionis mulctã persoluerẽt. Ad hunc modũ baiona caroli ditioni restituta est.

Crux cãdida. Die vero insequẽti oriente sole sereno cęlo crux cãdida in cęlo visa apparuit quã & frãcus anglusq palã conspexit. Quo cęlesti signo arbitrati ciues se diuinitus admonitos carolo parere: mox angli regis insignibus abiectis cãdida se cruce (vt francis mos est) ornauerũt. Baiona recepta aliquot ex burdegala atq baiona ciues ad carolum qui apud talliburgũ agebat/veniũt/ fidẽ nõ secus q̃ suo regi exhibentes/baionẽsibus aũt carolus ex miliũ quadraginta mulcta viginti remisit.

Gandenses. Easdem tẽpestate gandenses a philippo burgũdionũ duce discessere ob salis tributum quod illis annuu3 imponere conabatur. Hinc bello excitato: magna pars regionis cęde atq incendio vastatur. Nec fuit philippo incruenta victoria. Rediere tandẽ in ducis beniuolentiam gandẽses: rebellionis pœnas magno ęre luẽtes. In anglia quoq ob reipub'icę administrationẽ dux eboracẽn. & sombressetus cõgregatis copiis manu cõserere festinabãt nisi episcoporũ studio atq moderatiõe destitissent.

Cõstantinopolis a turcis capitur. Per id tẽpus nicolao qnto ecclesiã romanã ministrante: cũ turci capto bizantio gręcia3 omnẽ fere occuparẽt: Guillermu s destoteuillus rothomagensis cardinalis ad carolum legatus mittitur qui inter francos anglosq pacis arbiter esset. Nam tã potentibus regibus bello p odiũ occupatis: reliquos christiani nõis populos a turcis inuadi & facile vinci põtifex verisimiliter formidabat. Legato carolus respondit/dolere sibi ea quæ a turcis græcia pateretur. Neq se adeo in anglos esse concitatũ: quin positis armis ęquam honestatẽ paceq admittat. Id semp nõ modo optasse: sed & hosti obtulisse. Ea si interueniat: se armis milite atq opibus afflictis christianorũ rebus vltro auxiliaturũ. Traiecerat in angliã ad henricũ regem eadem causa archiepus rauẽnates. Cui per regis henrici ad id delectos consultores respõsum est. Cũ tñ terrę a francis angli sustulerint quantũ Carolus ab eis abstulisset: tũ oportunũ fore vt de pace conuentio haberetur. Tã superbe verbũ fecit hostis: cui de christianorũ eminenti periculo nulla cura erat. Igitur legationis exitus inanis extitit. nisi q scholę parisiensis deprauatos mores cõpositiores reddere legatus studuit/ excõmunicatiõis

Reformatio scholæ parisiensis. mucrone feriẽs eos qui positarũ a se legũ præuaricatores forent: qui ve scholę rectoratum id est primariũ magistratũ qui tertio quoq mense finitur: pecunię largitione reciperet. Qua lege cęteri quiq scholastici magistratus tenebãtur/ne solito strepitu atq largitione officia venirent.

Iacob' cuer'. Dum hęc a legato gerũtur: iacobus cuerus Caroli argẽtarius cum turcis cõmerciũ habens/delatus est q omnis generis arma contra ecclesiasticã prohibitionem ad illos importasset: opificesq & fabros eiusmodi artis ad eos demisisset. Christianũ insuper e turcoru3 seruitute forte elapsum dño suo captiuum remisisset: & ingentem per linguam occitanam pecuniam exegisset. Eas ob res in carcerem Caroli imperio coniectus est/deinde grandi ęre mulctatus in exiliu3 deportatus. Pœnas quoq falsę delationis luit fœmina insignis cui mauritaniensis nomen erat. Inuenio sabaudiæ ducem per id tempus in Carolum non nihil commisisse/& propterea regem irritatũ expeditione3 in sabaudum duxisse. Delicti vero modũ scribere nõ possum quẽ a scriptoribus non accepi. In forestam carolus cũ ve

nisset (vnde breuis in sabaudos est transitus) legatus destoteuillus ad nicolaum pō
tificem reuertēs cognito caroli aduentu: ad ducem primū conuerso itinere: mox ad
regem venit: atq₃ ita egit vt cōmissorum pœnitens dux omnia satis carolo facturū
iureiurando ꝓmitteret. Ea ducis pœnitudine mitior factus rex domū copias misit
Legatus cœptum iter persequitur. Interea burdegalenses vetuste anglorum cō-
suetudinis & contubernii non obliti aduersus francos coniuratione facta: dominū
lesparrum cū aliquot ciuitatis optimatibus per speciem alicuius cōuenientis nego-
cii a se dimittunt. Cuius cōiurationis auctores fuisse referuntur monferratus & dan
gladus fidei quam carolo præstiterant cōtemptores. Euecti in altum qui burdegala
egressi erant in angliam ad henricū se conferunt. Promittūtq₃ se ciuitatemq₃ suā eius
potestati permissuros si exercitum in aquitaniam mittat: francorū apud eos nullas
copias esse preter eas quę in pręsidiis erant cōstitutę minus ad cōferendū prælium
sufficiētes. Legatur ad id bellum a henrico tallebotus qui anglorū milia quinq₃ clas
se imponens ad medocu₃ insulam .xv. kalendas decembris adnauigāt/ confestimq₃
aliquot cohortes late dimittens terrorem incolis incutit. Burdegalenses audito tal-
leboti aduentu/ alter ad alterū sermone clam habito/ francorū præfectos liberos di
mitti oportere cōsulebant. Hi erant coytiuus aquitaniæ senescallus & iohānes po-
diensis proprætor ciuitatis. Dum in dubio res agitur quidam secreto abeuntes por
tam anglis reserant. Nec mora vterq₃ pręfectus cū omni pręsidio & regiis magistra
tibus ad hostium manus nulla cęde cōmissa proditi sunt. Coniuratione ad caro
lum perlata: vtrūq₃ marescallum cū doruallo comite/ & ioachino roaldo ad claro-
montensem comitē qui aquitanię præerat mittit/ sexcentis equitibus & eis adiūctis
sagittariis eos comitantibus. Sed diligēs hostis prius aliquot arces cepit atq₃ copiæ
conuenissent. Supuenerant quoq₃ talleboto ex anglia quattuor milia armatorum
cum octoginta nauibus cōmeatum affatim vehentibus. Et castillio quidem fronsa
cusq₃ in potestatem talleboti peruenerūt. Carolus autem postq̄ turoni hibernasset
nouas copias educēs lisigniaci castra fecit/ atq₃ inde ad sanctum iohannē ꝓgressus
accepit charlayu₃ oppidū a iacobo chabano vi captū esse multis anglis occisis atq₃
eos qui in turrim cōfugissent capite oēs punitos extitisse propterea ꝙ præstitā Ca-
rolo fidem abiurassent hostē secuti. Nec multo post castillionem in agro petragori
cēn. copias ducere loheacū iubet: attributis ipsi octingentis supra mille equitibus cū
sagittariis. Positis apud castillionē castris: Iohannes bureus & iaspar eius frater im-
pedimentorū præfecti septingentos quos continēter habebant fossores fossis circū
dare castra imperāt. Cognito quid ad castillionē gerebatur tallebotus eductis quin
q₃ anglorū milibus in francos progreditur qui ad eius aduentū in vallum se festinā
ter recipiūt. Pedites vero sagittarios segnius agentes tallebotus circiter centu₃ inter
cipit. Qua fortuna elatus: cum francos fugere ꝑsuasu₃ haberet: nec suę adhuc copię
omnes cōuenissent: paulo restitit atq₃ interim se curare milites iubet. Hęc mora frā-
co non inutilis fuit. Nā interea vallū munitioribus tormētis munit: & se in hostem
animose corroborat. Coacto omni exercitu tallebotus ad francorū munitiones du-
cens: in vallū tumultuario impetu irrumpere cōtendit. Quē cōstanti virtute franc⁹
exturbat. Vtebatur eo die tallebotus (ꝙ veteranus esset) paruo gradario ex quo su-
os in pręliū animabat. Reliqui vero oēs pedites dimicabant: & incredibili animi fer
uore castra oppugnabant: militaria signa lōge plura ad ostētationē ferētes q̄ illorū
nūero ꝑuenirēt. Pugnatū est diu atq₃ acerrime ita vt diu dubia victoria neutri spe₃

Burdegalorū a Carolo defectio

Castillio

promitteret. Donec accito montabano & præfecto henaudoo cui britonũ ducis phalanges audiebant: franci viribus receptis hosté propellunt: aliquot eorũ signis occupatis. Quam ob ré animo tabescentes angli: cum Talleboti gradarium glande ꝓstratum & ip̃m tallebotum a sagittario franco occisum conspexissent in fugã cõuertuntur. Occubuere in eo prælio octingenti angli obscuri nominis cũ quadraginta viris illustribus in quibus fuit tallebot filius. Fugientũ vero atq; eorũ qui se amni dordonę credidere par numerus fuisse refertur. Mõferratus autem Danglautus & caudali filius cũ quinq; milibus castillioné protenus petiuere. Lesparrus burdegalam. At castillionẽses q̃q̃ firmo præsidio tenerẽtur deditioné tamen fecere: Caroli se omnino voluntati ꝑmittentes. Quorũ consilium secuti melionenses atq; libornenses dicto paruerũt. Quiq; nouũ in media insula castellũ tenebãt post quintum decimũ obsidionis diem a claromõtensi comite recepti sunt. Idem fecere blancaforteñ. cadillaci/sancti macherii incolę/langonii & villẽdrani. Nã ex angolismis carolus libornum veniẽs hosté timore pterruit: ita vt paucis intermissis diebus aliquot oppida atq; arces ceperit: & burdegalã sagittarios miserit qui agrũ vastarent: extructo e regione ciuitatis ꝓpugnaculo in loco qué lormontũ incolę dicũt: vbi ad presidiũ constituti fuere loheacus/ludouicus de bellomõte/iacobus chabanus/iohannes & iaspar bureus fratres. Erat nõ lõge in portu classis regia armis cibariisq; abũde instructa in cuius cõspectu etiã angli in nauibus stabant qui ad nauiũ tutamé ꝓpugnaculũ exędificauerãt vnde in francos excursiones dietim faciebant. Sed tandé cõmeatu destituti/pressiq; continuo francorũ incursu/presertim cum finitima loca oĩa sibi erepta essent/nec quo se reciperét haberét caroli clementiã poposcere. Erat enim Carolus natura ꝑbenignus & iam pestilens aer exercitũ offendebat q̃obré recepta in fide burdegala: anglis dedit abeundi potestaté. Durasum aũt & lesparrum aliosq; ꝓditionis principes viginti relegauit. Sed lesparrus nõ multo post apud pictauos capitis supplicium luit: ꝙ alteram in Carolũ proditioné cogitasset. Atq; ita burdegalensium rebus compositis/claromõtano comite ad ꝓuincię custodiã præfecto: carolus turonum regressus est: cũ flueret a christiana salute ãnus quadringentesimus quinquagesimustertius supra mille. Quo tempore Guillermus edelinus theologus doctor sancti germani de laya prior/apud ebroicas ad perpetuũ carceré dãnatus est ob falsę religionis causam: Nam cũ illustris cuiusdã fœminę amoribus teneretur/neq; cõsuetudine eius frui facile posset/demoné sibi patronũ adhibẽs: eũ in arietis specie adorauit/a quo postea edoctus scopã sumere & inter fœmora equitis instar ponere/quo volebat breui momento se traducebat. Quod impietatis genus valdensiũ esse dicitur. Aduersus aũt burdegalensiũ leuitaté atq; perfidiã Carolus duas apud eos arces extruxit q̃bus in fide cõtineri populus recens conuersus posset. Per id tempus cũ de præsulatu auxitano duo diuersarũ partiũ concertarent. Armygniacus comes caroli mandata aspernatus/alterũ competitorũ iustinũ nomine in sacerdotii sedé perduxerat. Quam rem ægre carolus ferens claromõtanũ comité cũ copiis in armygniacũ mittit. Qui adiutoribus comite dõmartino & floqueto eboracensi prætore rebellé spoliauerunt terris suis. Otho quoq; castellanus florentinus & guillermus gonfierus simulachra quędam magica arte confecerant: quorũ nixu (vt ipsi stulte sperabãt) precipuã apud regem inter aulicos auctoritaté consequerentur. Eius rei causa ad Carolum delati/alter Tholosæ/alter Turonis in carcerem coniectus est. Iohannes præterea alenconii dux Caroli mandato Pari-

Moritur tallebotus

carolus benignus

Data

Guillerm᷒ edelinus idolatra

Iohãnes alenconii dux capitur.

sii comprehensus meldunum in custodia deducit. Ipse enim temporum tranquilli-tati inuidens & parte a Carolo quietis impatiens nouos belli motus ab anglia ꝓ-curabat missisqꝫ ad hostem frequētibus nunciis hortabatur appetere normanniā: se illis adiutorem fore pollicit⁹ Castella arcesqꝫ habere se:q̄ omnia venientibus pro derentur Carolum ꝓcul abesse & tribus diuersis regionibus copias suas continere Loca multa prius occupare posse q̄ carolus sentiat:& vt firmiore fide cōsilia proce derēt:filiam suam eboraceñ. ducis filio in matrimoniū dare constituit: Ad hanc pro ditionem ministeriis vsus est iacobi hay angli thome gilleti sacerdotis danfronti & hontitonis caduceatoris angli & emōdi calleti. Quibus occultū signum alenconius hoc dat pollicem eius dextrum manu prehēdere ad quē vel verba vel litteras essent de hisce rebus reddituri. Hec postq̄ testibus & ipsius alenconii spontanea confessi one cognita sunt Carolus apud vindocinas cōuentu procerum habito: iohannem alēconii ducem fortunis omnib⁹ priuatū secūdo postq̄ captus fuerat anno mortis supplicio dignum pronunciari iubet. Sed clemens rex sententiam postea moderat⁹ est nec enim mors ꝓditori inflicta est & eius liberis fortune restitute. Ad hæc om-nia ludouici quoqꝫ in carolū contumacia intercessit. Hic enim cū natu grandior eēt occasione ex aulicis q patri & rebus publicis inseruirent sumpta ex curia in dalphi natum abire patre impetrauit constituto ad hoc tempore mēsiū quattuor. Id seu suapte natura seu suorum prauis consiliis fecerit non facile scripserim Illud certū est ludouicum molestissime perpeti ꝙ a patre non satis pro suo arbitrio pecunie & ꝓ uentum sibi suggereret. Et domesticis eius dolebat totam regendi auctoritatem pe nes quosdam aulicos esse qui publicis officiis atqꝫ magistratibus prefecti diuitiis a-būdarent. Ludouico vero primogenito scilicet caroli obsequentibus preter quotti dianam impēsam nichil illis supesset. Hac opinione ducti dalphinatum petiuerūt p̄ mentes omnia vectigalibus & ab opulentioribus pecunias exigentes. Nichil enī est quod indigens nobilitas sibi non licere putet Cuius rei conscius factus Carol⁹ dal phinates petit vt ludouicū apud viennam vbi ꝓpugnaculū in colle sibi edificaue-rat com prahēderet. At ille patris aduentu pterrefactus ad philippum burgundiæ ducem mox proficisci festinat. Interim vero carolus omnē dalphinatū vēdicat: mit titqꝫ ad regni exitus ludouici digressum obseruare Qui nichilominus clam dilapsus ī brabātiā perfugit: receptusqꝫ est a philippo & debito honore habitus apud queꝫ annos fere decem mansit. Missis interim ad patrem oratorib⁹ qcō ciliatū eum redde rent patri eiqꝫ liceret in patris cōspectū p aliquot annos nō venire Addidit huic le gationi philippus oratores se excusaturos ꝙ ludouicum hospitio amisisset tāti re-gis filium cui ipse obseq maxime teneretur trepidanti quidē & patris irā potissimuꝫ formidanti cupienti quoqꝫ in turcos expeditionē ducere si coadiuuaret pater Audi tis vtrisqꝫ legatis carolus respōdit honoris plurimū ludouico qdē deberi si in patrē debitā pietatē exsolueret: neqꝫ philippū errasse ꝙ eū hospitē haberet. Verū mirari se q̄ causa timoris ludouico fuerit ꝙ tantope trepidaret cū patrē facilē & maxie mā suetū fuisset expert⁹ cuius rei testes locupletes eēnt gabriel vernus & celestinēsium auinioneñ. prior q obrē ipsꝫ nicolai pōtificis romani auctoritate ad eū oratores ali quādo cōuenerāt ꝙ vero postulatiōib⁹ nō acqeuisset minime mirādū esse ꝓpterea ꝙ ei⁹ postulata optimorū virorū sentētie repugnarent q sentirēt nequāq̄ decere vt filius a patre atqꝫ a regno ꝓcul abesset consiliū secutus hominū iproborū. Expedi tionem vero in turcos in ludouici mentē incidisse: se ꝓfectoa dmirari cui⁹ ipe anq̄

Ludouicus a patre deficit

a patre discederet nunq̃ meminerat. Idipsum nihil aliud esse q̃ dilationem vere ergã patrem reconciliationis eo maxime tempore cũ hostis anglus vigilãtissim⁹ esset re gnum francorũ repetere aduersum quẽ milite opus erat: ꝙ vero dalphinatũ vendi casset id ad terre incommodũ nõ esse cuius incole libertatẽ nõ amisissent quos de hac re oratores ad dalphinũ ituros sperabat qui nullius se incommodi pressura ve xatos testaretur. Verũ neq̃ litteris neq̃ legationib⁹ ludouic⁹ moueri potuit ad pa tris cõspectum redire diuq̃ res in dubio fuit: an bello tanta discordia finiretur. Sed dissimulata res est intereaq̃ carolus interiit. Dũ hec inter patrem filiũq̃ agitantur rex hungarus magdalenã caroli filiã vxorem petit Cui⁹ rei causa sexcentos eqtes turonũ ad regem mittit cũ insignibus muneribus. Erat leodislaus triũ regnorũ hũ gariæ bohemie atq̃ polonie princeps cuius ope carolus constituerat i turcos exer citum aliquando ducere. Qui supra aliquot annos nicolao quinto romanã sedẽ moderante constantinopolim imperii grecorũ caput ceperant imperatore trucida to. De qua re ad carolum franciscus philelfus scribens eũ diligẽter admonuit vt mo re maiorũ suorum fidei causam tutelãq̃ reciperet. Hanc cõstantinopolitanam da dem Mahumetus turcorũ rex intulit quarto Calendas iunii anno christiane salutis Millesimo.ccccliii. Excipiuntur a carolo legati incredibili apparatu. Sed letitie & cõ muni omniũ gaudio se infelix nũcius admiscuit. Itaq̃ nunciatur laodislaus morte obiisse cuius interitus veneni suspitione non caruit. Legati nichilominus non mi nore cura accipiunt comitati illustrib⁹ viris qui publica eos impensa leuarẽt donec diuturno morbo correptus interiit Qui successorẽ habuit richemõtũ francie cone stabilem morte post paucos dies assumptũ Quẽ secutus franciscus aurelianensium ducis nepos ducatum adept⁹ est. Carolũ deinde mors excepit cum nunciatum ei fu isset quosdã potionẽ apparasse qua interiret Ea re tã vehementer turbatum animũ induit vt dies septẽ totos cibo abstineret hortãtibus maxime medicis se inedia ma gis q̃ morbo affici. Sed dũ edendo vite cõsulit coercitis arteriis cũ stomacus nichil sibi reciperet absumitur: die festo diuę marię magdalenes sacris christiano ritu per ceptis. Elatusq̃ est ex magduno yueriensi regia põpa in sepulchro maiorũ suorum & in diui dyonisii cœnobio sepultus. Rex proculdubio in quẽ fortuna asperrime primũ deseuit tanq̃ exterminare eum regno statuisset Deĩde blãde illum attollẽs vi ctorem gloriosum atq̃ dei benignitate patrie restitutorẽ effecit. Nã illud de eo scri bi dignũ est ꝙ discordantibus de regno anglis dux eboraceñ richardus regnũ affe ctans henrico regi non dissimulato odio aduersari cœpit Cuius cœptis hẽric⁹ occur rens grandi exercitu contracto se campestri loco aggere & firmis munitionibus val lato continebat constitutis octo per circuitum portis atq̃ custodib⁹ sui generis ne qs nisi notus in castra se cõferret. Ad quẽ locum richardus eboracẽsis & varuici co mes frequenti populorũ manu instructi promouentes cũ iam custodes clã haberẽt amicos vallum ingressi ad Henricũ peruenerũt quẽ depræhensum occisis aliquot proceribus qui henrico circunsistebant londonias deduxerũt præcedente illũ varui co qui ensem conestabilis more præferebat. Moxq̃ ad arcem quę Hẽrici presidio tenebatur succedentes cum illã obfirmatã inuenissent prefectos quattuor viros in signi nobilitate ad colloquium vocãt pmittũtq̃ iureiurando adiecto vitã illis & fortunas saluas fore si arcem illis patefacerẽt. Persuasi proceres regi occurrunt atq̃ mox saluato henrico dũ illum a tergo comitantur orta in populo seditione qdam

Constantinopolis capitur.

Laodisla⁹ rex moritur

Carol⁹ egritudinẽ cõtrahit

in eos insiliunt vnumq; illustrem apprime virum cui descallis cognomen erat mactant. Reliquos postridie ante arcis portaz capite mulctatos quadriphariam exsecuerunt. Fidei rara est ratio apud eos qui imperii cōcupiscentia digladiantur: q̄q̄ sceleris autorem pœna non preterreat. Itaq; supererat ex henrici familia dux sumbressetus qui iniquo animo ferens regem a coniuratoribus nō secus ac captiuū teneri cōpluresq; sue cognationis fuisse interemptos iuuentutē multaz eorum maxime quorum parentes aut cognati perierant cogit atq; richardū in planicie sancti albonis inuentum plurimoq; milite instructū adorsus cū plerisq; aliis necat. Cuius caput amputatuz quandoquidem regnū affectauerat straminea corona illudi iubet. His hērici aduersitatibus permotus carolus litteras ad normannos dat sinat absq; contro uersia anglos ad se henrici partes secutos transferentes regionem īcolere: diuersari q; & in ea liberi negociari. Tali prefecto benignitate visus est carolus in eum q̄ hostiliter illum sepenumero fuerat persecutus tentauitq; quoad fieri per eum potuit hērico auxiliari vt eum in libertatem vendicaret. Ad hunc modum humanarū rerum mutabilis conditio est vt in sublime prouectus casurum se merito formidet deiect⁹ autem nequaq̄ animo tabescat: Henrico felicia initia fuere carolo contra deturbat⁹ ille regno est hic ī regnuz post multas aduersitates gloriose exaltatus & victorios⁹ appellatus. Pridie mortis eius visus est fulgentissimus cometa tanti principis interitum precurrens: & futurorum nunciator

HEnri & mansueto patri asper & vehemens filius successit ludouicus: consilio præceps ingenio vario & domesticis vix satis perspecto. Nec dubia fides fuit Carolum iuniori suo filio carolo regnum si commode potuisset relicturum: sed belli seminaria execratus ludouici mores atq; absentiam longanimiter tolerauit. Cogitauerat enim diu tacitus bellum in burgundos mouere: plerisq; sibi assentiētibus proceribus: & cum ad id propensus esset: expectabat tantum belli aliquem motuz ad burgundo excitari ne tam autor dissensionis q̄ propulsator iniuriæ esse videretur. De caroli morte nuncio accepto permulti qui officia magistratusq; administrabant ad ludouicum protenus gratulabūdi se in Hannoniā cōtulerūt sciscitaturi ab eo quid illos facere preciperet impetraturi quoq; de suis magistratibus & officiis stabile firmamentū. Fuere qui pecuniā erario debitam & ad hunc diem cōseruatam ludouico nouo atq; inopi regi persoluerunt Quattuor tantum ex omni numero petitorum admisit: Petrum orsauerium: Nikolaum iouuerium quos ad ratiocinia regiorū cōputorū consiliarios instituit: iohannes bailleto requestarum con iudice & ī cancellaria referendario ordinato: symonē carolum in eum quem prius magistratum gerebat restituit: q̄q̄ iam fere etate defectus esset & non nisi lectica iter conficere posset. Reliquos magno numero parisium remisit: eius: aduentum presto laturos. Interea confluunt ad ludouicum ornatissimi quiq; proceres qui sacranduz nouellum regem remos perducerent. vbi iouenellus loci archipræsul euz more maiorum vnxit atq; benedixit. Quo mysterio absoluto ludouicus ad parisios proten⁹ profectus est nec facile scripserim quo fastu & pompa a parisiacis sit exceptus. Nā vt sileam populi ex omni francorum īperio concursum qui ad festum diem conuenerat: mira erat per omnem ciuitatis publicam viam ludorum frequētia gloriantibus inter primos burgūdis qui in regnū sua opera reducem Ludouicum post lōgū a patre discessum iactitabant. Exactis per hæc solennia aliquot diebus: cum Phi

lippus burgundionum dux domum repetere cuperet regem magnopere cohorta-
tus est:iram si quam animo in proceres concepisset deponere:obliuisci prorsus atq;
oblitterare quę preterita erant:satis admodum esse illi q nullo tumultu rex esset &
vocaretur:& quia frater illi esset debere adolescentem amare atq; amplecti & patris
hereditatem cum illo legitima portione diuidere.Hec atq; similia multa locut⁹ phi
lippus ludouicum dimisit:picardiam reuisurus. At ludouicus qui exulceratū ani
mum haberet & patrias leges iam didicisset:exteris moribus per diuturnnm visum
imbutus multa partim suo ingenio:partim eorū qui absentiam a patre exiliū fuisse
reputabāt:agere cœpit.& principes in primis parui admodum habere. Venationis
omnem prope cōsuetudinem prohibens:ita vt piaculum esset aues aut canes alere.
cassibus vti:insidiari feris animantibus nisi quoad ipse permitteret.Et quod illi ma-
ximum ad eas que superuenerūt discordias momentum fuit:magnopere nixus est i
firme sortis homines præ proceribus opulentos sublimesq; facere.quos ad suas ve-
hementes voluntates obsequentissimos esse cupiebat. Non enim equanimiter fe
rebat si quis dicenti vel imperanti sibi quauis ratione aduersaretur plus suopte ige-
nio q̄ cuiq; sapientissimo fidens.Fuit illi post annos aliquot inter precipuos dome
sticos iohannes de lude iohannes balua quē cardinalem romanum sub Sixto quar
to atq; innocētio octauo ipsi vidimus:Iohannes hebergus post baluam ebroicen.
præsul:dominus de foresta: oliuerius dyabolus:quē ludouicus sublata dyaboli ap
pellatione malum deinde dāmam cognominauit: stephanus ostiarius.Quibus mi
nistris pro sua voluntate diuerso tempore vsus est.Accessit his longo post interual
lo doyacus versutus imprimis & temerarius:supraq; generi sui cōditionem audax.
Ab his vt quisq; per vices Ludouico obsequebatur posthabiti principes & ma-
gna pars nobilitatis:desciscere a ludouico:seq; & suam dignitatem tueri constituūt
Igitur clandestinis nunciis quid singuli sentiant sciscitantes:postq̄ de sententia il-
lorū satis constitit: britonum dux franciscus oratores ad Ludouicum qui pictauiæ
agebat mittit : simulans nescio quid quod vtriq; vtile esset.Nec repugnat Ludoui-
cus tātū petit ducem ad se venire qui ab oratoribus ꝓmissa præsens confirmet.Dāt
fidem legati id se facturos seq; prope diem vna cū suo principe reuersuros.Cum illi
pictauia a rege abeuntes duodecim tantum passuum milia cōfecissent clam dilaps⁹
carolus regis frater ad eos se cōtulit in britanniamq; festinanter profectus ē quo il-
lum precesserat iohannes Dunensis comes discessionis caroli maxime cōsultor.Sic
enim inter principes condictum erat.Nec defuerunt permulti proceres qui eū mox
relicto rege sequerentur.Qua re cognita iohannes borboniorum dux qui Ludoui-
ci sororē in matrimonio habebat aperto bello insurgit.& quicquid regii fisci in su
is terris erat occupat.Crussolumq; & trainellum atq; doriolum primores fere regis
aulicos in custodia continuit. Deditq; sedulo operam eximere de diui antonii bas-
tilda anthonium chabanū qui illic ludouici edicto seruabatur . Itaq; eodem ferme
tempore quo hec gerebātur:anthonius noctu ad ducē aufugiens magna lætitia ab
eo exceptus. Quippe q ludouicum non diligeret : & futuro bello commodissi-
mus esse sperabatur. Huius ergo manifeste defectionis initio turbatus ludoui-
cus : Carolum de melduno iohannē baluam:& iohannem præuotum ad Parisios
statim cum litteris mittit quibus ciuitatis rectores & primos ciues monet: eminen-
tis ob caroli fratris a se defectionē periculi. Intelligere se principes arma aduersum
se mouere:opus ideo esse vigilantissima custodia:ne noui in ciuitate mot⁹ prodirēt

Vnam eorum ciuitatem esse regni caput: vnde relique vel belli vel pacis exemplum accipiant si in fide parisii permaneant: nihil sibi timendum esse q̃ coniurati moliantur. Ea ratione procliues ad audiendū parisii: excubias constituunt / adhibitis primariis portis custodibus: aliquot etiam prorsus obstructis. Cathenas preterea que ad viarū compita negligentius curabantur reficiunt. Hec dum parisii geruntur. Anthonius chabanus custodia elapsus per vastinium iter facies sanctum forgeum & sanctuʒ mauriciū(quas arces goffridus cuerus presidio tenebat) capit bonis omnibus direptis ipsoq̧ goffrido captiuo abducto. Insurgentibus tot rebus nouis: Ludouicus accito renato andegauēn. duce (quem sicilie regem appellabant) & Carolo cœnomanorum comite: fortem .xxx. miliū militum exercitum cogit. Sed cum dies non paucos ibi morat⁹ parū admodū proficeret attributa renato caroloq̧ fratribus parte copiarū quę britonum cœptis obsistent: reliquū exercitū in bituriges ducit. Biturigē tñ ciuitatem preteriit: quam magno pręsidio a borbonieñ. notho fratris sui caroli nomine teneri acceperat: moxq̧ in borbonium(quod biturigibus vicinū est) profectus: castellum sancti amandi expugnat. Nec multo post molisonii in ludouici potestate venere: cedente loco iacobo borbonio oppidi prefecto. Per hos dies cū nonnulli ex presidio sancti forgei satellites moretuʒ incurrissent: indeq̧ quosdam qui eo loci ex cenonibus hospites diuersabantur noctu abduxisset re cognita ludouicus iubet pontes chamosii & de bellomonte dirui. Iā eniʒ fama carolum philippi burgundorū ducis filium qui ex coniuratis erat copia contraxisse: vt cū aliis coniuratis iungeret exercitum nec mandax fama erat. Nam anthoni⁹ philippi nothus adiuncto burgundionum marescallo: cum aliquot cohortib⁹ pręcurrēs caroli exercitum royam & mondiderū occupat: Erant apud peronem tunc temporis in presidio comes. Niuernensis & ioachinus roed⁹ frācie marescallus cum quattuor milibus armatorum qui cognito caroli aduentu: relicto ad oppidi custodiam aliquot ex nobilitate francorum viris. quigētis sagittariis. peronā deserentes mox nouiomum cōpendiumq̧ se cōtulerunt. His belli motibus dum picardia agitatur Ludouici soror carlota borboniorū ducis coniunx ex viri consilio sanctum porsanum(vbi rex agebat) petit fidem discordiis positura sed intentione frustrata regionē(quo dux ex molinis interim se receperat) reuertitur. Eodē tēpore sācti mauritii arx dedentibus se iis qui in presidio erāt a Carolo melduneusi recepta est. Iussi quoq̧ sunt parisii arma domi in expedito seorsum habere facere de muris nocturnas excubias faces per cōpita & per domos laternas noctu accēsas ponere Conat⁹ est rex illis diebus ex schola parisiensi delectos habere armatos quib⁹ ad belli necessitates vteret. Prærat aūt schole rector guillermus fichetus magni animi vir doctrina & dicendi arte potens qui in caligine iacentibus humanitatis studiis lumen mea etate attulit: excitauitq̧ cōplures latine discere & eleganter loq. Hic igitur acceptis a rege de armandis scholasticis litteris cōtione generali habita: disertam habuit orationem qua veritus non est repugnantem Ludouico sententiaʒ dicere qua maxime probatus atq̧ clarus factus ē. Nam cū bessario grecus cardinalis post aliquot ānos romana apud regem legatione fungeretur audita fisceti fama eū ad se accersiuit atq̧ in vrbem duxit cōmendans illum sixto quarto romano pōtifici. Extant eius ficeti rethoricorū libri orationes quoq̧ atq̧ epistole. Bessarionis autē opus est defensio platonis aduersus trapeʒuntiū: qui platoni conuiciatus aristotelē illi preferebat

Ludouicus copias cogit.

Fichetus.

Sollicitis ad hunc modum parisiis carolus philippi filius ferox iuuenis(a quo au

xilii plurimum reliqui coniurati principes expectabant) copias ad pontem maxen-
tii qui est ad ysaram amné ducit. Códixerant aūt ii qui arma aduersus ludouicū pa-
rabant: se ideo conuenturos vt populū vectigalibus pressum: & pene seruū in liber
taté vendicarent. Adeo solers est male errantiū cautio: vt iusticię velamen suę iniq
tati ꝓtendant. Incedens igitur cum exercitu carolus: libertatem populo passim pro
ponebat: specie beniuolétiæ plebé sibi cócilians. Eius pontis atq; arcis præfectū ma
derum petri orfauerii vicarium pecunia carolus corrupit: arcéq; recepit. Indeq; flu-
mine traiecto: castella q̄dā minimo negocio ꝓtenus occupat. Venere quoq; in eius
potestatem bellilocus & dómartinus. Mox occupato latiniaco libellos rationū re-
gii fisci burgundi diripiunt atq; incendunt: exactis vectigalibus. Salis item próptua-
riis patefactis: potestatem faciunt sumendi salis: precio mercatoribus tantū persolu-
to: atq; ita a tributo libera omnia esse pronunciant. Grassante ad hunc modū ca-
rolo: ioachinus roaldus veritus (quod vero simile erat) burgundū parisiū proficisci.
cū bona equitum manu in ciuitatem se cōtulit. Interea autem ludouicus rioné in
aruernia obsidet: quo borbonii atq; nemorsii duces armygniacus ꝓterea comes &
albretus se receperant. Erant in exercitu ludouici quattuor & viginti milia armato-
rum longo militiæ vsu spectatorū: quorum numero & robore territi duces: de pa-
ce ad ludouicū nūcios mittūt. Iurant q;(si gratiā regi reciperent) se illi probe sincere-
q; inseruituros: nauaturosq; diligétem operam vt reliqui sibi cófœderati principes
in beniuolentiam redeant: & fidé seruent. Deq; ea re parisium ad regem nūcios ad
xviii. kalendas augusti legaturos. Q2 si alia principibus mens maneret: se nihilomi-
nus constanti fide conuenta cópleturos. Hæc cōuentionis formula adhibitis apo-
stolicis scribis: litteris mandata est: pœna excómunicationis in præuaricatores adie-
cta. Quæ omnia parisiis referre carolū charlaium vigilum præfectū ludouicus iubet

Libertas po-
pulo ꝓponit.

Riona obside
tur

Qua re cognita decernūtur in vrbe ad diuæ catherinæ vallis scholariū ædé sup-
plicationes. Interim compositis aciebus: carolus burgundus ad sanctū dyonisiū ca-
stra facit: atq; postridie sancti clodoaldi ponté missis aliquot cohortibus occupare
constituit. Quem tertio oppugnatum tandem (dedente se præfecto iacobo mairo)
hostis obtinet. Et ne regni caput parisiū timide præteriisse carolus videretur: ꝑmo-
tis copiis caduceatores pręmittit qui liberū per ciuitatem trāsitū petant. Id si nó im
petrent: dicant carolū vim illaturum ciuitati. Præerant eo die portæ quæ ad sanctū
dyonisiū ducit petrus orfauerius & iohannes pópancurtus. Qui cū respósum dare
caduceatorib⁹ incipiūt: ecce burgundi copias oēs ad sanctū vsq; lazarū ꝓgressas có
spiciunt: quasi incautos custodes intercipere sperarent. At armatus populus: & cū
suis ioachinus roaldus acerrime restiterunt. Moxq; in ꝓximum campū hostis acie
instructa ꝓgrediens (aliquot ex suis interéptis) ciuitati cóminatus. Sed cu3 ex muro
tormenta in suos frequéter iaci cóspexit copias reduxit. Moxq; sequana per sancti
clodoaldi ponté trāsmisso: cū accepisset ludouici fratré cū britonib⁹ p belsiā iter fa-
cere: ad montlericū ducit. Iam enim rione discesserat Ludouic⁹ & magnis itineribus
parisium appetebat: certior factus de burgundorū accessu Verū cognito q a tergo
frater: & a frōte burgūdus copias haberet: numeroso pedite q eum sequebatur nó
expectato: chartras cū multo equitatu contendit: ratus burgundū prius fundere: q
cum illo britones iungerent. Eo vbi castra Carolus habebat cū peruenisset rex: nulla
sui curádi mora militi ꝯcessa: feruēs furensq; in hosté ꝓgredit. Fuit congressus suo
initio formidabilis & non incruentus. Nam q in prima acie burgundi pugnabant:

Pugna apud
montlericū.

plurimi se in fugã proripiunt. Fuereq́ ex illis perq̃ multi in fuga capti atq́ occisi. huius rei fama ad parsios perlata: arma quisq́ rapit: atq́ per agros effunditur: præhensurus ex fugientibus prædam. Vidi ipse frequentes captiuos dissolutis armis vulneratos in ciuitatẽ deduci. Et populũ omnẽ non secus ac in certa victoria exultare. sed ludouicus sancti pauli comes reliquam Burgundorũ aciem in statione atq́ ordine cõtinẽs: ludouici vires sustinere fortissime militẽ admonebat. Ludouicus aũt hoste partim fuso: reliquos adoritur: qui se curribus tanq̃ vallo atq́ munitionibus circunsepserant: cõuersis in frãcos tormentis. quibus nõ paucos clari nominis equites ꝓstrauerunt. Itaq́ cõserta pugna pertinacissime dimicatũ est: ita vt ludouico nõ longe emineret periculũ inter suos fortiter prælianti. Et burgũdo quoq́ fortuna minata est: quem semel a gaufrido de sancto belino: iterũq́ a gilberto grassaio cõprehẽsum sui eripuerunt. At equites franci tametsi magnis viribus in hostem vecti cõplures prosternerent: nemo tamen peditũ pone sequebatur qui prostratos iugularet: q̃obrem spaciũ erat deiectis exurgendi: & præliũ instaurandi. Pugnatũ est varia fortuna vsq́ ad vesperam decimęsextę diei iulii mẽsis: donec milites scoti qui regii corporis custodiam gerebant: animaduertẽtes ludouicũ graui in periculo versari (Nã die tota per ęstus & cędes nihil sibi desumpserat: & sexcenti equites quos cœnomanorum comes: montalbanus marescallus/ & gargassalus ducebant prælio exterriti turpiter deserto ludouico aufugerẽt) assumptũ regem in arcem monlerici perduxerunt: atq́ ita præliũ direptũ est: manente in sua statione burgũdo. Cecidisse ex vtroq́ exercitu sexcenti supra tria milia memorantur. Inter francos occubuit Petrus breseyus/ gaufridus de sancto belino & floquetus. Ex burgundis lõge plures. Enĩ uero principis custodes omnes prope interierũt. Recreato paululum rege: consilium fuit corbolium se conferre/ atq́ inde parisiũ proficisci. Cum corbolii esset: accepto ꝙ carolus burgũdus eo in loco vbi pugnatũ erat pnoctaret: non inq̄t mirari illum oportet in campo manere/ cui neq́ ciuitas vlla neq́ arx ad diuersandũ patet. Secundo post præliũ die in ciuitatẽ ludouicus venit. Vbi inter cęnandũ dũ casum fortunãq́ suam conuiuis memorat/ multa fortiter sapienterq́ locutus est/ incertaʒ instabileq́ hominũ conditionẽ causatus. Callebet eñ litteras & supra q̃ regibus mos est erat eruditus. Vnde & multos ad illachrymandũ prouocauit. Nihilominꝰ se iterum in hostem ducturũ disserebat. Sed a prudentibus dissuasus parisii se continuit. Habuit siquidem ad eũ egregiã orationẽ guillermus quadrigarius parisianus præsul/ qua rerũ præteritarũ memorẽ cum ludouicũ reddidisset/ sequentiũ rationẽ habere hortatus est. Decere regem consiliis omnia prouidere. circuʒ se habere boni ęquiq́ amantes viros/ qui & pacis tranquillitateʒ seruent/ & belli motus modestia atq́ iusticia moderenẽ Pręsulis oratõe rex adductꝰ/ deligi sibi viros spectatos iubet qui ad eius consiliũ quoq́ die vna cũ cæteris veteribus cõsiliariis accederent. Itaq́ ex ciuibus sex/ ex parlamenti senatu totidẽ/ exq́ parisiensi schola pari numero ꝓbati homines id negocii receperunt/ duram profecto prouinciam si principis vehemẽtiam attendas/ quã breseyus viuens per facetiã lepide aliquãdo expresserat. Insidẽs enim exiguo equo ludouicus dũ venatum exiuisset: sequenti oratione a breseyo est interpellatus. vnde inquit serenissime rex tã fortẽ equũ nactus es: Cur ait ludouicus (bresey) id censes: quandoquidem pusillus est? Quia te breseyus inquit & consilium tuum totum vna comportat. Non dissimili cauillatione rursus regem taxauit/ cum a rege anglorum oratores ad eum venissent. Nam quærente ab familiaribus aulicis

Ludouici mores.

Ludouico quod in oratores anglos precipuum sine suo dispendio munus confer ret: est breseyus inquit tibi cantorum ecclesiasticorum frequés chorus quos nó magni existimas: nec eorum canticis oblectaris: censeo illos quibus facile carebis oratorib⁹ vniuersos dones. Subrisit ludouicus tametsi intelligeret per cauillationé id a breseyo dictum esse: propterea ꝙ ad rem diuiná: & ad curarű leuamé cantorű harmoníis ipse per raro vteretur. Enimuero decoros rerum mundanarum a maiorib⁹ obseruatos ritus & mores ludouicus neglexit: & demissa regia maiestate: multis ad conuiuium admissis populariter discumbebat: obscœne interdum loquens: praesertim cű de mulieribus sermo incideret. Neq; sumptuosa veste induebatur: neq; curialium pompa gaudebat. Fuit enim illi ad mótlerici pugna intent⁹ sűmopere ad sui custodiam animis vindictę atq; prorogandi imperii appetans & longioris vite lóge cupientissimus. Studuit praeterea ꝙ plurimas copias habere Quibus cum stipendia tribuere cómode ipse non posset (occupatis a coniuratis locis vnde hec percipi solebant) pecuniam a parisiis mutuo petit. Quam vt pote grandez cóferre nó pauci ciues pernegarunt. Indignatus propterea ludouicus quosdam regio magistratu atq; officiis amouit: ad omnem prorsus casum suspiciosus: nec vlli satis credul⁹ Inde patuit delatoribus ad multorű perniciem via. Nam accusatos complures fuisse accepimus qui leuibus causis non auditi: extincti sunt. Per idem tempus iohánes burgensis qui dominű suum iohanem berardum parlamentei senatus consiliariű i britanniam secutus fuerat: gratianusq; & franciscus meriodeus fratres: offense maiestatis criminati in flumine sequana demersi periere. Et post aliquot dies petrus guerol dus qui ad británű duce parisium explorator venisse dicebatur capite punitus atq; inde i partes quattuor sectus est Fœminae praeterea aliquot & parisiani ciues delati ꝙ cű coniuratis sermoné contulissent in profluento noctu extincti sunt. Nihil enim tutum a delatoribus erat. Satis ad interitű erat fuisse quomodolibet accusatuz. Sed ad coniuratos redeo.

Conueniunt apud stampas principes.

Burgundus victoria ad montélhericum habita gloriabundus stampas petit: vbi ludouici fratrem & britonum ducé conuenere accedentib⁹ ad eos reliquis coniuratis atq; eo loci captato consilio post quindecimű diez in vastidium mouent: occupatq; priuiű moretumq; Aduersum quos salazardus & qui sub ioachino roaldo militabant ad yoná sequanamq; vt transitu hostem prohiberent progressi quandoquidé numero militum longe inferiores essent retro abiere: atq; ita nauibus apud moretum repertis coniurati yonaz sequanamq; ánes exuperant Erat inter coniuratos iohannes renati filius dux calabrię qué postꝙ cuz copiis in agro antissiodorensi venire ludouicus accepit: dominum precigniaci & christoforum palardum ad eű mittit si forte ad se magnis pollicitationibus adducere possent. Nam quia ob neapolitanű regnum patris sui renati nomine aduersus ferdinádum alphonsi aragonensis regis spurium bellű suscepisset & tanto bello per semet haud satis esset spe ludouicus ducebatur eű in gratiam reuocandi dum auxiliaturű se illi in eo bello promitteret. Sed cóstanti animo dux iohánes propositi tenax ad cóiuratióis socios ire pseuerat. Qua re cognita rex parisiacis reb⁹ plulés sagittarios pedites quos frácos supra appellauim⁹ ꝙ ex normánia recéter venerát ad praesidium ciuitatis cű quadringentis equitibus ordinauit. Moxq; rothomagum pfectus est misso ad parisios comite deu qui sui loco vrbis belliq; rationé haberet. Et cum

Salices oés p paludes deiiciuntur

percloacarum fossas quibus sordes & purgamenta ciuitatis per paludes eluuntur multe salices plantate excreuissent ita vt ad constituendas insidias facile accommo

clari posse viderentur: omnes magno possessorum incommodo delectæ sunt. Tumulus vero qui exportatis ruderibus atq3 quisquiliis vrbis ad diui dyonisii porta3 excreuerat iussus e effodi. Sed conuenientibus ad opus plurimis plebeis cum res parum procederet relicto inani negocio ageres intra pomerium atq3 tabulata ad vrbis tutelam extructa sunt. Interim congregati principes charentonium pontem capiunt recipientibus se ad parisios iis qui præsidio fuerant designati. Ponte capto postq̃ hostes sequanam traiecerunt: ludouici frater carolus beautam quę matronã versus saltum vincennarum claudit ad diuersandum occupat. Dux britonu3 ad sãctum maurum concessit Carolus philippi filius conflanum (quia paterne ditionis erat) profectus est. plurime autem ex britonibus burgundisq3 cohortes in ipso saltu sub diuo stationem habuere. Quod vbi comes Deu cognouit: Ramburum ad coniuratos legat atq3 committit sciscitari ex principibus quid sibi velit tantus armorum apparatus quã mentem in regem atq3 rempublicam ipsi gerant se Parisii eẽ positum a Ludouico moderatorem qui ad reconciliationem & beniuolentiam magis q̃ ad bellum animum intendat: si ad rem componendam mediator admittatur. Talibus mandatis edoctus ramburus ad principes pergit: Sed eius legationis exitus soli com iti qui ramburum miserat cognitus est: ne in vulgo forsitan temere prolata deterioris fortune metu populus ad res nouas inclinaret. Vix eni ramburus reuerterat cum hostis in planicie vbi diui anthonii campestris monasteriu3 est se late diffudit. In quem prodeuntibus parisiis legibus præliis paruo vtrinq3 damno certatũ est. Insequenti die Carolus ludouici frater ex confœderatorũ sibi principum sententia litteras quattuor ad Parisios mittit Ciuibus vnas parlamenteo cenatui alteras clero tertias: reliquas parisiacis scholasticis. Quarum hec sententia fuit: se cum illustrioribus regni principibus non hostili animo sed reipublice gratia conuenisse: mitterent ad se paucos sapientes & spectatos homines quibus coitionis eorũ cause fierent communes Cognitis litteris legantur ciuium nomine iohannes choartus castelleti proprętor/franciscus hasle & arnoldus olearius. Ex clero thomas courcellus/iohannes de oliua theologi doctores: & Eustacius olearius Ex parlamenti collegis iohannes boulengerius/iohannes cellarius/iacobus fournerius. Ex schola parisiensi iacobus iunius/iohannes olearius/iohannes montiniacus: & enguerrannus parenti medicus. Hi omnes duce guillermo quadrigario parisiano pontifice ad principes se cõferunt Quibus in consilium admissis iohannes dunensis comes principum vice causas eorum vocationis edisserit. Accepto quid animi principes haberent. legati ad consilium quod in edibus publicis ciuitatis eius rei causa paratũ erat reuertentes principum sententiam ad insequentem modum detulerunt. Pricipes ludouici mores iam diu considerasse populum nõ modo vectigalibus insuetis & seruitute premere: sed se quoq3 & omnem fere nobilitate3 contemptui habere omia pro sua voluntate genere se legem se iudicem se parlamentum esse: omnem regnãdi spem in armis & militibus reponere domesticos ex humili genere sibi comparare q illi assententur: qui quodlibet imperanti pareãt: studere prorsus pares illos principibus facere delatorũ plena esse omnia: nemini suas opes: sed nec vitam in tuto esse Proscribi relegari ob friuolã suspitionẽ q̃plurimos nihil ia3 auctoritatis principibus relictũ esse. feris & beluis plus securitatis & libertatis q̃ hominibus esse: pecuniam & fiscum in nullius pensi homies largissime profundi: pẽsiones illis ãnuas sine mõdari q̃ pricipibus adimunt. Iã pxime instare vt ad vnu3 singula atq3 oia intẽperãter

Ramburus ad coniuratos missus

Oratores ex parisiis ad cõiuratos

Relatio oratorum

pertineant. Eas causas principes mouisse vt instructi ad suam tutelam armis ad reg am vrbem (a qua cõmune francorum iudicium petatur) cõiuisse: vt more maiorum consilio cleri procerũq & populi contracto: de rebus cõmunibus quiete agi possit Ludouicum quidem illorum & regni francorum regem esse: sed eorũ muneris atq dignitatis esse: hortari atq cõmonefacere illum: maiores suos imitari: patriis legib⁹ vti: in suo quẽq iure atq cõsuetudine cõtinere: vectigalia moderari: misereri popu li: cui fortunarum nihil prope sit. Igitur petere in vrbem sine vlla iniuria aditũ. Hęc sunt inquit quadrigarius q̃ a principibus dicta vobis deferẽda accepimus. Relati one cognita de cõuentu cõmuni cogendo sentẽtia placuit: neq vrbem illis negãdã esse: si fide data iniuriis abstinerẽt: soluerentq quicquid impensę ipsi in vrbe facerẽt. Et hoc quidẽ (si ludouicus assentiatur) concedere contio respondit sine cuius assen su nihil temere se agere licebat. Qua de re postera die legati ad principes reuerterũt parisiorum sententiã renunciantes. At prefecti militum quos pręsidio ludouicus re liquerat cognito parisiorũ responso: suos milites recensuerunt: & militari ordiñe p ambulauerunt ciuitatẽ / instructi armis tanq̃ ad prẽliandum accincti. Ea re populus exultabundus spem meliorẽ cepit. Addidit quoq animum montalbanus admiral dus cum copiis eo die adueniens. Nec pigritatus est ludouicus a normãnia cum impedimentis & bona peditũ atq fossorum manu reuerti / ne per eius absentiã cõ iurati in ciuitatem reciperentur. Nõ enim parum suspectos habuit parisienses: q̃ se inconsulto nũcios ad principes demisissent. Reditu ludouici cognito: principes totis fere copiis cum magno tubarum & tubicinũ classico per sequanæ ripam ad di ui antonii planiciem in prospectu parisiorum ostentandi sui causa conuenerunt. In quos nulla eruptio facta est: stantibus summo silentio ad custodiẽdos muros armi geris: & ex parisiacis ciuibus non paucis. Ad vesperam autem eius diei & insequen tibus aliquot dieb⁹ cũ rursus se ostẽtaret hostis occurrit illi ex ciuitate miles: & nũc ad anthonianam / nunc ad dyonisianam portã pręlia: militari quadam iactantia cõ misit. Interim ludouicus eductus quæ fuisset de recipiendis in ciuitatem principi bus sententia / eos proscribit qui in eam sententiã venissent: Iohannem oleariũ Eu staciũ / & Arnoldũ eiusdem cognominis & generis ciues Iohannem choartum & Franciscum haste. Quadrigarius quidem põtifex q̃q̃ maxime regi suspectus atq ex osus esset / non tamẽ in proscriptorũ numero habitus est. Nam q̃ homo integer & sanctę ęstimationis habebatur / in eum temere sęuire ludouicus temperauit. Carpe bat nihilominus atq repręhendebat antistitem q̃ ad hostes se inscio ꝓdiisset. Au gebat crimen Iohannes professione monachus albigensium pontifex & romanus cardinalis natione Burgundus homo litterarum opinione clarus: qui quadrigarii ad coniuratos profectionem ad crimen maiestatis referebat. Nec dubiũ fuit Ludo uicum id sollicite curasse: qua aliquando causa quadrigarium in aliam ecclesiam tra duceret. Sed paucis post annis cum pontifex vita functus / epigrammate & sepul chro se digno honoratus in æde virginis esset: Ludouicus laminis ęneis quibus epi gramma quadrigarii inscriptum erat alterum adiicere iubet: famæ hominis maxi me repugnans atq aduersarium. Per id tempus certior factus rex Carolum bur gundum statuisse e regione conflani extruere pontem per quem in alteram sequa nę ripam traduceret exercitum. egressus ciuitate: fossorum magnũ numerum ad eã partẽ ducit: qui fossas aggeresq ad ꝓhibendũ hostem cõcinarent: disposito pedite ad fossores cõtra burgundũ ꝓtegendos. Sed callidus hostis cũ materiã iaȝ in prom

Pœna in ora tores q ad cõ iuratos legati fuerunt.

ptu dolatam haberetpaulo supra conflanum ad portum qui anglus dicitur põtẽ extruit/funibus ad oppositam fossoribus partem firmissime colligatũ. Et iam trans mittere cognabatur:cũ sagittarii franci & equites adueniunt:q tormentis telisq ita agũt:ut traiicẽdi potestatẽ hosti adimerẽt. Atq interim dũ eminus certatur ex nu mero fossorum quidam normãnus nandi peritissimus in medias fluenti aquas in star mergi clam illapsus funes vinculaq & cetera pontis retinacula nõ percipiente hoste dissoluit moxq pons secũdum flumen actus burgundo fuit inutilis. Normã nus vero ad suos rediit incolumis. Cedente loco hoste: nõ multo post per nũci os de cõcordia agi cœptũ est. Deputantur a ludouico cœnomanensis comes prĩci gniacus & iohãnes dauuetus. A principibus iohannes calabriæ dux: Ludouicus sã cti pauli comes & iohannes dunensis. Qui ꝑtenus congredientesduorum dierum inducias ad reliqua cõponenda statuunt:& quia de pacis formula interim non sa tis conueniebat dies septem induciis adiecerũt. Dum hec a delegatis de concor dia agitantur venere ad regem ex nobilitate normãna nõ parue copie. quę ad san cti marcelli suburbium stationem habuere dãno incolarum. Nam cum vindemia rum tempus esset:genus vuarum suauitate illecta vix seminaturos vinearum fruct⁹ sine modo decerpebat & vorabat nec rapinis aliunde abstinebat colonos afficiens contumeliis. Duos tantũ ex ea gente iniuriarum penas subiisse iuenio. Quorũ alter decinctus & nudus caput:facem accensam gestãs per ciuitatem ad publicas edes in grauia deductus a procuratore vrbano supplex veniam delicti postulauit. moxq linguam candenti ferro illi perforata est & deinde in exilium actus. Eius tam grauis supplicii causa fuit:q dum a porta ne in ciuitatem ingrederetur a custodibus reiice tur parisios per cõtumeliã burgũdiones appellasset. Duo enim apud gallos nomi na diu ad ignominiam ferebantur burgundorum scilicet quos franci hostes habe bãt. Et armygniacorũ quorũ generali appellatione francos burgundi designabant. Postridie sancti pauli comes a ludouico accersitus prius nõ venit q̃ cœnomãnorũ comitẽ rex obsidẽ dedit venienti ludouicus in campũ qui diui anthonii monaste rio proximus est occurrit: & post q̃ horas duas totas confabulationẽ sine arbitris consumpsissent rediens in vrbem rex solito hilarior in porte vestibulo ad circũstã tes cõuersus:non inquit deinceps a burgũdis tot pœnis atq sudoribus afficiemini Nam iniurias prohibebo. Sic loquente ludouico Petrus heronus in curia castelleti procurator: vuas nichilominus inquit illi nostras auferũt nec illis occurritur: quam vocem excipiens rex. Minus ait est vineas vestras spoliari paucis racemis q̃ hostem occupare ciuitatem & opes vestras quas terre visceribus infodistis raptas tollere. De concordia cum hactenus nichil bene procederet ad. xiiii. kalẽdas octobris indu cię prolongate sunt. Per quas non sine regionis detrimento coniurati in sua castra multũ cõmeatum coegerunt. Fuerũtq post longas consultationes omnes conuen tus irriti: ceciditq tota concordie spes Et copie que ad portum anglũ in munitioni bus erant imperante ludouico se ad cartusienses recepere religiosum locũ occupan tes ita vt in celis monachorum promiscue diuersarentur equi & milites pulsis inde sanctis viris. Nec moratur hostis flumine transmisso copias regias que apud sanctũ marcellũ & vicina suburbia castra habebant adoriri. Vbi congressum est magnis viribus aliquot vtrinq cęsis atq captis. Ludouicus agit interea secũ reputãs ope preciũ fore si eorum quę de pace a delegatis agitata fuerãt parisios cõscios faceret. Cõtracto in edes regiarũ rationũ ex quaq parisiorũ conditione cõsilio: petrũ mor

Insolẽtes normanni

uillerium cancellarium mittit qui diceret se fratris sui & reliquorũ cõiuratorũ petita cognouisse. Et carolum fratrē ante omnes petere sibi in partē patrie successiõis aquitaniam cũ santonibus & tota pictauia vel normanniæ integrũ ducatum distribui. De qua re consilium prudentium virorũ cũ cepisset: fratri respondisse: se id quod regno peculiare erat dirimere & alteri dari non posse. Verum campaniam briamq; aliis legibus tenere: quas libens fratri donaret: melde monsteriolo meldunoq; exceptis: Carolo preterea philippi filio pecuniam grandem obtulisse ad leuandã impēsam quã in illa expeditione ipse fecisset. Quę tametsi ampla atq; magna essent cõiuratos tamen ea recusasse. Et hec inquit cancellarius cõicata vobis esse rex voluit: ne estimetis illũ illiberalem in fratrē aut in quēpiam fore si de concordia venire posset

Põtisarã sorbierus prodit

Hæc locutus moruillerius consilium dimisit. Interim apud pontisaram ludouicus sorbierus qui a ioachino roaldo relictus pręsidio fuerat: in oppidum atq; arcem britones admisit. Et vt recenti proditioni alterã adiungeret mox ex pontisara cũ aliquot armatis mellannũ cõtendit alba cruce vt semper dum regi obsequebatur insignit⁹ vt absq; vlla inimicitie susceptione in oppidũ receptus falleret oppidanos. At de proditone iamedocti oppidani atq; ad muros in armis stantes dũ sorbierum ꝑspiciũt ꝓditorē illum iterũ atq; iterũ magnis vocibus inclamãt Quãobrem illusus ꝓditor pontisaram reuersus est.

Flamma repētina.

Parisii vero ii qui ad muros ciuitatis hostium castra versus excubabant: noctu vident ignitã stellã in fossã qua edes dardosie sunt cecidisse. Verum ethere ne an ab hoste ignis ꝓcederet nõ satis cõscii: rem Ludouico renũciant: qui confestim locum petens quo celestis flamma excedisset diu vbi moratus est: dubius si ad incendendam vrbem illud ab hoste fuisset excogitatum atq; interim mandat haberi per singulas vrbis regiones atq; ad muros custodias.

Insolēs miles.

Per id tempus miles qui in vrbe apud quēq; ciuē passim diuersabatur verbo petulans atq; contumeliosus in tantũ extollebatur vt dicere nõ vereretur opes que in ciuitate erant non ciuium sed suas esse: ideoq; claues edium se ciuibus detracturos atq; pro sua libidine & arbitrio vsuros illis frustra confidere illos: ꝙ vias cathenis ferreis impeditas haberent: quas ipsi in promptu effingere atq; euellere potuissent. Hãc militum ferociam & temeritatem referentibus multis mercatorum præpositus accersitis primoribus ciuibus de re ipsa cõsiliũ capit. Itaq; proten⁹ statuitur fieri ꝑ ciuitatis cõpita nocturnos ignes: & illic singulos ꝑ suas regiones armatos vigilias facere Secundum hoc edictũ: vigilatur totis locis: & q̃q̃ ludouicus prohiberet vigilatũ tñ est. Hec sollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit. Scio enim ꝑ eam tempestatem parisios a suo presidio q̃ ab hoste magis sibi timuisse presertim ꝙ intelligerēt raros ĩ fide regis stare sed indicare ad cõiuratos si sors abstulisset. Nam eandem tempestate qua ignes per vrbem fiũt sancti anthonii propugnaculum. i. vt vulg⁹ loqtur bastilda cõpertum est portis reclusis peruium: quod ad hostem noctu admittendum factũ esse permulti interpræ tabãtur. Nã & tormentorũ aditus per quos ignis indi ad puluerem potest adactis clauis abstructi erant: ne in aduenientem hostem iaci glandes aut saxa possent. Sed postq̃ tot ignibus illuminatã ciuitatē hostis animaduertit: cœptis destitit. Accessit ad has quotidianas ludouici curas binus ꝑ vices nuncius vnus qui gisortium renũciat copiis hostiũ circundari: nec in oppido aut ĩ arce quicq̃ presidii esse. Nullum preterea tormētũ aut machinã illic aduersus hostē relictam. Alter rothomagũ a cõiuratis sollicitari. Cuius nuncii fidem auxere vxoris breseii littere q̃ a mariti occubitu rothomagi incoluerat His litteris significabat se

Louis onze

Bresquemontum palatii rothomagensis præfectũ prætẽsum in custodia habere: ꝙ hostium partes sequi videbatur: ꝓpterea in tuto esse eam ciuitatis partẽ quæ a pōte & a palatio erat. Verũ tãetsi hæc ita nunciabãtur. postera tamẽ die iohãnes borboniorum dux vnus ex cõiuratis in arcẽ per posticũ recipitur. Qua re cognita principes ludouico renũciant: carolũ eius fratrẽ neq campania neq bria pro parte hæreditatis contentum esse: normanniã vnã & solam petere patrimonii loco. Ea ob rem cũ primariam ducatus normãnici ciuitatẽ occupatam rex intelligeret: quã non facile recuperare sperabat: & quod bresfii quẽ diximus vxor: iohãnes itẽ hebert⁹: & balua ebroicensiũ ꝑsul sibi ꝑfamiliares suadebant: normãniam fratri dono coactus reliquit: recepto biturigũ principatu. Pacato fratre: superant cæteri cõiurati: quibus facere satis oportebat. Carolo burgundo cessere in ꝑpetuam possessionẽ peronna roya & mondideriũ: ad hæc guinariũ & boloniæ comitatus: quis ea loca ludouicus soluta pecunia a philippo patre redemisset. iohãni calabriæ duci ingẽs pecunia data est & copię attributę quas regio stipẽdio quo vellet duceret. Borboniorũ duci par pensio quã a carolo septimo annuã ꝑcipiebat assignata est: cũ solutis copiis. Et q̃ in cõiugiis dotẽ soluta nondũ pecunia erat ꝑsoluta. Comes dunẽsis q̃cũq cõiurationis tpe bona sibi ablata fuissent restituta accepit: annua illi pensione adiecta. Dõnimartini comes in terras & possessiones quas iudicio senatus parlamẽtei regis fiscus publicatas habebat: restitutus. Sancti itẽ pauli comitem ludouicus conestabilem instituit: mortis quã postea passus est ꝑludiũ. Postq̃ cõiuratis satis a rege factum pax perpetuarum induciarum nomine præconis voce & in ciuitate/& in castris principũ vulgatur: fitq & cõmeatus & rerũ venaliũ cõmunio. Illud tñ ꝑcipue indecorũ visũ est: ludouicũ tantũ regem ad carolũ burgundũ conflauum vsq ꝓfectũ esse: diuq cũ eo in agro seorsũ cõmunicasse. Sed erat ludouico ingeniũ ad futura longe ꝓspiciens. Et q pñtes iniurias vlcisci aliqñ cuperet simulabat amicitiã nõ nescius quosq ꝯiuratos seorsum posse posthac castigare: si burgũdũ ab illis separaret. De quo postea astu & latentib⁹ cõsiliis ipse vindicatus est. Nõdũ erat de britonũ duce cõuẽtio firmata. Restituit illi mõtifortẽsis comitatus cum grandi pecunia.

Pactum cõiuratis principibus.

Per eos dies fiebant a parisiis magna sollicitudine excubiæ & nocturni ignes: ne aut in regẽ aut in seipsos q̃cq̃ vel domesticus miles vel peregrin⁹ moliret. Surrexit eadem tempestate leodiorũ populus & in brabãtinos qui burgundarũ partiũ erãt crudeliter grassabatur. Eius rei gratia carolus philippi filius copiis receptis: picardiã repetere constituit. Nõ tamẽ prius digressus est: q̃ venienti vicennas regi carolus ludouici frater in regis verba iurauit ꝑstita ob normanniæ ducum fide. Hinc carolus normannorũ dux appellatus rothomagũ petit. Quẽ ludouicus sex milium passuũ itinere comitatus: salutatione vtrinq data: ad villeriũ bellũvna cũ carolo burgũdo ꝓq familiariter ꝓfectus est: vbi dies tres ꝓposito ad beniuolẽtiã vultu nõ secus atq amicitię glutino astricti cõuixere. Hęc q̃ de ꝯiuratorũ factiõe scripsim⁹ ãno gr̃ę. M.cccc.lxv. gesta sunt & tertio kalẽdas nouembris terminata. Principibus quietis quã doquidem quæ vellent a rege recepissent/reipublicæ & populi (cuius causa se ad arma venisse principio prædicabant) patrocinio destiterunt. Redeuntem Ludouicum ciues ad cœnam in ædibus ciuitatis splendidissimo apparatu accepere: ibi decanis & centurionibus vrbis gratias egit ꝙ in fide erga eum permansissent. Ea ob rẽ eo animo in eos esse: vt benefacere illis cupiat: & quę ab eo priuilegia accepissent ea perpetua fore: quæ & ipse quoq iterũ approbaret firmaretq: alia insuper adiectu

Leodii bellũ mouent.

Ludouici in parisios beniuolentia.

rus si petant. Grata regis oratio ciuibus fuit. Dum rex parisii agit Robertū desto
teuilla magni nominis equitē parisiensi præpositura donat: amoto Iacobo villerio
ciues hortatus roberto per omnia audiant. Cuius apud montlerici pugnā egregiā
virtutem compertam habuisset. Inde parlamenti primores ad se vocat & iohannē

Magistratuū mutatio

nanterranum hominem vtriq; iustitia & æquitate probatum sed minime ad Ludo-
uici stomachum facientem ex primo præsidente secundū creat & iohannem dauetū
eius loco instituit. Moruillerium quoq; cancellariatu priuat: suffecto illi iohāne iu-
uenello de vrsinis qui patre ludouici regnante eundē magistratū sine reprehensio-
ne gesserat. His ita pro eius arbitratu cōstitutis selectisq; ex parisiacis ciuibus quos
sibi consiliarios haberet aurelianū adiit. Quinto post ludouici digressum die come-
tes flagrantissimus occidere in parisiorum vrbem visus est: vt longo satis tempore
ciuitas tota flamma inuoluta esse putaretur. Sed iam ad res normannorū redea-

Normāniā ludouicus recuperat

mus. Carolus normanniæ nouellus princeps postq̄ ad sanctę katherinæ montē ꝓ
xime rothomagū cum britonum duce accessit: aliquot ibi dies sedit dū ad eum in ci
uitatem admittendū pompa a ciuibus componitur. Sed interim non satis inuicē cō
uenientibus principibus: britonū princeps & dōnimartini comes quibus dolebat
tantum apud carolū auctoritatis non habere quantā ipsi suo iudicio meruissent: de
carolo in britanniā reducendo verba fecere: quæ mox ad carolū perlata sunt. Qua
de re misso ad ciues iohanne lotharingo ꝓtenus rothomagenses duce eodē iohan
ne in montē euadunt & carolum in ciuitatem nulla adhibita (præterq̄ cleri) cerimo
nia recipiunt. Nam ad diuę virginis templū perductus a canonicis diuina cantica ꝑ
sonantibus honoratus est. Ludouico apud aurelios agente aliquot præfecti mi-
litum præfectura amoti sunt. Inter quos poncetus riuerius & conuenarū comes fu
ere. Et loheacus marescallus restitutus. Contemptus a duce & rothomagensibꝰ
britonum princeps q̄maximis itineribus potest argentoniū contendit: quo se ludo
uicus fraternæ aduersus ducē contentionis certior factus (præmissis magnis copiis)
contulit: ratus occasionē sibi offerri qua normanniā a fratre eriperet. Frequenti ibi
colloquio aliquot dies rex duxq; consumpsere consulentes quibus ducatū modis
recuperarent. Duobus locis eodē tempore copias Ludouicus habebat. Borbo-
niorū dux ebroicas moxq; vernonē recipit: Carolus meldunensis eques auratus gi
sortium gorneyūq; capit: & octoginta scotos partis aduersæ apud chayllum vicū
fudit. Per idē tempus dominus de sternayo ludouicū fugiens rothomago exces-

Dñs de sternayo extinguitur.

serat: quē vno ordinis augustineñ. fratre comitatū & cordigeri veste amictum qui-
dam armati cōprehenderunt. Paucis autē diebus in custodia apud louuerium ha-
bitus ipse cū suo augustineñ. consorte in amne dura extinctus est. Deinde exemptꝰ
sepulchroq; in æde virginis honoratus. Periere præterea alii non pauci ex norman
na gente qui carolo duci fauebant. Et thomas basinus lexouiorū episcopus in bra-
bantiam se recipiēs cū iuris peritissimus haberetur iuris interꝑtationem in schola lo
uaniensi quoad vixit professus est: homo proculdubio magnanimus & morum lu
douici contemptor. Cognito q̄ ludouicus vrbes oppidaq; occuparet: Carolus

Normānorū in recipiendo duce ritus.

rothomagi se continuit. Quem in ædes cōmunes ciuitatis perductum rothomagē-
ses pro veteri sua erga normannos duces consuetudine: ædes illi desponsant: dato
anulo quem ad fidē despōsationis gestaret: moxq; allatū in populi cōspectu gesto
rum normannorū codicem legūt. Fuisse olim francorū regi liberos duos: quorum
grandior annis regnū: iunior vero normanię ducatum ministrasset. Quem frater a

fratre armis repetere frustra tentauit:sed irruentibus in regem normānis eum in exilium egisse:duce suo in regnum summa vi inducto:& nunc quidē se more maiorū potentes esse tutari ducē acceptum nichil esse carolo quod formidet cū apud eos tuto versari possit:qui munitā vrbem gentē fide spectatā opes duces& nō mediocres & preter hec animū habeant virilem se suaq3 defendendi. Post q̄ ludouicus inferiorem normāniam ad se recepisset inde per pontē audomari & nouiburgi cāpaniam reuertens iohannem borbonium louueriū premittit/cuius oppidani se illi regis nomine pmiserūt.Ex louuerio ludouicus mouēs pontē arcis obsidet. Quo tempore regii quidā milites dū eunt frumentatum:equites quattuor caroline factionis captos ad ludouicū ducūt.In quibus erat paruus balliuus qui dedende ponti fare auctor extitisset.Hos cū capite truncari ludouicus iuberet:sic inquit. O rex si salua nobis vita erit:tu nostra opera pontem arcis recipiens.Fuit grata regis promissio.Liberatis itaq3 captiuis pons arcis in ludouici potestatē venit Sed fugiētibus in arcem aliquot loci incolis tertio post diē deditionē fecerunt Vbi iohannes hebertus regii fisci generalis moderator captus est. Territi tam vicine arcis deditiōe rothomagenses ad ludouicum oratores de cōponenda inter fratres cōtrouersia mittunt Quibus responsum est omnia ad britonū & borboniorū duces referre qui pro eorum arbitratu contentioni finem darent. Dum hec aguntur carolus Ludouici frater Rothomago relicta Honfleū moxq3 Cadomum petit non satis gnarus qd animi rothomagenses in se haberent Iohannes vero lotharingas dū clandestinam ad flamingos fugam parat captus ad Carolum deducitur.Nec mora iterposita rothomagenses ludouico se permittunt.Qui multos per normanniam magistratu ꝑtenus amouit aliis eorū loco institutis.Rothomago ad hunc modum recepta cū nihil belli sibi vltra formidaret magnam ludouicus copiarū partem cū tormētis bellicis parisiū dimittit.Amotoq3 carolo meldunē.equitum quam gerebat præfecturā anthonio chabano domnimartini comiti cōmittit & palatii sui primarium magistratū in craonū transfert q̄q̄ meldunē.per coniurationis principū tēpus constāti fide ludouico inseruisset.Leui momento adducti reges nunc hunc nunc illū tollūt deiciūtq3.Scitum propterea gallicū prouerbiū est principibus obsequi hereditarium non esse & cum anthonio chabano blāche fortis arx in vasconia pertineret cōmutatione facta ludouicus gōnessam & gorneyum in amne materna simulq3 creceyum in bria chabano donat.Sed diuersa longe sors petro de ambasia accidit.Nam cum in suspitionē regi venisset:ꝙ calabrū ducem itēq3 eiusdem factionis conscios coluisset caluūmontem in iugo monticuli ad ligerim extructum petro pertinentem solo equari ludouicus iubet.Et gauuinus māniel rothomagensis proprætor nescio q̄ ob rem repente delatus capitur ductusq3 ad pontem arcis in medio ponte tabulato extructo capite damnatur.Cadauere in profluentū deiecto capite aūt trūcato lancee affixo & ad populi spectaculum exposito. Fuitq3 rothomagensi clero fortuna nocens. Nā ecclesie decanus aliquotq3 eius college canonici ꝓscripti sūt his expletis seuissime iudiciis ludouicus anrelianū contēdit.Ibiq3 legationem ad anglū regem iam diu a se destinatā expedit.Cuius hi primi fuere Rossilionus comes lingonum episcopus borbonius nothus francie admiraldus iohannes pompācurtus & oliuerius regis.Eodem prope tempore anthonius de castronouo ludouico antea familiarissim⁹:tūc autem suspectus:& ideo a curia maxime alienus factus per claria

Rothomagēses ad ludouicum nuncios mittunt

ci planiciem mutato consueto amictu incedens: a chabano capitur & ad ludouicũ cum suis consortibus deducitur: quem non procul a magduno in vinculis rex asseruari iubet. De anglis vero relatum est eos expeditionem i fräcos parare propterea misso Parisium conestabili edictũ profert ludouicus: quosq; nobiles francosq; sagittarios. xviii. kalen. iunii ad bellũ paratos esse sed inducie legatorum opera ad duos & viginti menses constitute sunt. Quo tempore comes cœnomannorũ lingue occitane administratione priuat⁹ est & in eius locũ dux borboniorũ iohãnes institutus. Atq; vt de recte curanda republica ludouicus spem aliquam de se daret sacerdotum procerũq; magnum numerum parisiũ vocat quorum illud precium fuit conuenisse. Nam conuentionis nullũ cõmodum ad rempublicam accessit. Leodiis per id tempus philippus burgundionũ dux bellũ intulit atq; obsessam dinannum eius gentis munitissimũ oppidũ expugnat diruitq; actis in exilium incolis Vidi ipse ex spoliis infortunati oppidi grandia volumina sex in leuiticũ moysi ab origene edita nitidisq; caracteribus sincere scripta que parisii venierunt. Grauis per eos dies anni salutis. M.cccc.sexagesimisexti pestilentia parisios vexauit in ciuitate enim & vicino territorio quadraginta milia assumpta fuisse referuntur. Quo morbo arnoldus ludouici astronomus & medicine artis cõplures ꝓfessores interiere. Per eam tempestatem venere a philippo burgũdo ad ludouicum oratores. Quibuscũ de re ꝓpter quã venerãt cum nõ satis cõuenisset: rex bellũ illis indixit. Moxq; Loheacum parisiis prefectũ creat Campaniam vero castilliono loheaci fratri regendã committit sancti paul comes factus vt prediximus ex hoste conestabilis: normannie preficitur. His itaq; viris rem bene geri dum bello impediretur sperabat. Prius tamẽ q̃ ad destinatũ a se aduersus burgundos bellũ proficisceretur rothomagum petit. Quo varuicũ comitẽ ex anglia ad se accersitum postq̃ adnauigare cognouit boyllam quindecim milibus passuum Rothomago distantem contendit. Vbi varuicum a se precipuo honore exceptũ iubet rothomagum nauigio concedat. Ipse terrestri itinere profectus est. Dũ ciuitatẽ varuicus ingreditur miro cleri ciuiũq; apparatu & pompa (q̃m ita ludouicus imperauerat) ad diue virginis ędem deducitur Fuit ludouici cũ varuico duodecim dierum familiaris & archanus congressus. Inde salute inuicem impartita varuicus in angliam reuertitur a Ludouico atq; iohãne borboniorum duce preciosis donis honestatus. Quem ludouici oratores admiraldus Laudunensis antistes/iohannes pompancurtus & oliuerius russus sunt commitati. Hi postq̃ in anglia menses fere quattuor frustra exegissẽt: ad Ludouicum turbis venatoriis corneis & lagenis tant coriaceis (quarum studiosi maxime angli sunt) a hẽrico rege donati remearũt. Per eos dies philippus burgundorũ dux brugis moritur. Quem sui diuionẽ perductum apud cartusienses digno sit mausoleo condiderunt mẽse iunio/anno christiane salutis. M.cccc.lxvii. At ludouicus cuius precipua cura erat magnis armatorũ viribus se regnũq; protegere Parisios armari iubet siue quia nosse volebat quid virium ciuitas haberet siue q̃ eius rei fama terreri hostem speraret dum audisset ex vrbe regia tot hominũ milia educi posse. Itaq; cũ ad idus septembres vt imperatum erat sub singulis magistratuum atq; ministeriorũ signis per diui anthonii portam ciuitate spectante ludouico egressi essent: septuagita milia fuisse relatum est. Leodii per id tempus aduersus ludouicum borboniũ põtificem suum bello decertant: quae apud huyum obsident. Quod oppidum duz ferocissime oppugnant pontifex clam dilapsus est. Cuius nepte; quia carolus burgũ

Bellũ leodiẽse

pestis apud paris.

Ledati i ãgliã

Parisiorũ armatorũ nũer⁹

lxx. milia

Leodienses

dus vxorem habebat miro in leodios cōcepto odio copias contrahit:mittitq̧ per insigniora sue ditionis loca bellum leodiis indicere. Qui autem id negocii exequebantur vt manu exertum gladium altera facem ardentem gerebāt. Hac re significātes leodiorum gentem igne ferroq̧ perdendā a carolo fore. Fuisse autem cōstat leodios francis iā diu coniunctissimos eorūq̧ amiciciam semper secutos q̄obrem ludouicus suppetias illis ferre constituit:simul ne ex eorū ruina:gloria burgundo & vires accederēt mittūtur eius rei gratia quadringenti equites cū sex sagittariorum francorum milibus:quorū ductores creantur chaban⁹ dōnimartini comes. Salazardus robertus cōnybanus scotus & stephanus vignolus. Fama ante hos dies ferebantur ludouicum pio pontifici romano promisisse pragmaticaz sanctione de qua i caroli septimi gestis dixim⁹ deleturū si aliquando ad regnū sine controuersia peruenisset. Eius p̄missi pius pontifex non oblitus cum eandē pragmaticam maxime execrarer eāq̧ heresim appellaret: Legatū iohannē diui bñdicti monachū attrebatensium cardinalem ad Ludouicum mittit qui regē se promisso soluere hortaret. Cui audiens ludouicus legato litteras ad parlamenteū senatū dat. de ipa pragmatica abroganda. Erat in ipo senatu iohānes romanus regius procurator. Hic (iohāne ballua ad curiam ludouici atq̧ legati nomine cum litteris veniente:petenteq̧ senatuz vt eas suo decreto roboraret) ego inqt iudices hāc cōmodissime legis abolitionem non approbo & quatenus ad meum officiū attinet iohannis ballue petitionez impedio. Ea re incandescens ballua (erat enim ingenio versipelli & doloso nimis) Iohanni romano multa est comminatus Cui repugnare etiam schola parisiēsis nō formidauit ecclesie consiliū appellans. Igitur ballua ad ludouicū re infecta reuersus: legationē cum altero qui a pio legatus venerat ad Carolum burgundum (rege iperāte) suscepit adiunctis sibi iohanne driesco & aliquot viris iureconsultis. His mandatum est res inter leodios atq̧ Carolum cōponere. Eodem tempore in amne sequana extinctus est siluester cognomento monachus patria antissiodorēsis ad ludouicum delatus q̧ aduersus eum conspirasset. Sub his quoq̧ diebus agēte apud iohānem dauuetum Ludouico dum multa iaz nocte domo prodiret:ignita stella i ethere supra ędes emicuit quę regē ad Tornellas vsq̧ vbi parisii diuersabatur secuta est: nec vltra comparuit. Inter hec nunciatur ludouico magnam britonum turbam cadomum erupisse; arcemq̧ cepisse atq̧ inde mouentes baiocas occupasse. Adeo nāq̧ erat illis diebus incōstans francorū principum in regez fides vt nūc pax mox bellum esset:cogitante semper ludouico principum factiones dissipare atq̧ vlcisci. Cuius inceptationibus & motantibus se in dies studiis principes noua remedia suscitabant. Ob eam rem loheacum Ludouicus cum equitibus centum & ad numerū ptinentibus sagittariis mittit qui britonum ceptis obsisteret. Iohannes autē alenconius quē ob cōiurationem a se cum anglis factam a carolo septimo in vindocinensi conuentū cōdemnatum memorauimus a ludouico postea custodia exemptus: cum britonibus sentiebat:eratq̧ partium caroli biturigum ducis:cui arcer atq̧ sue ditionis oppida tradare promiserat. Deprehēsus preterea est anthonius de nouo castro Ludouico q̄ maxime familiaris: quem proditionis accusatum in arce hussonis apud aruernos distineri arctissime iubet. Conuersus inde ad rēpublicā Ludouicus conscius sibi quantū odii atq̧ inimicitiarum ob plurimos a se vt voluerat magistratu officioq̧ destitutos contraxisset:legem tulit magistratus perpetuos fore neq̧ amoueri inde eos posse qui ea gererent:nisi morte interueniēte: vel commutatio

Ludouicus copias ad leodiēses mittit

De pragmatica sanctione tollenda

ne aut dimissione facta/aut culpa forte gestoris aliis officia mandaretur. Si aduersus legem precum importunitate fecisset donationem inanem fore. Lege lata: normanniam petit: iussit militum praefectis copias omnes cogere & se protenus sequi. Dũ vernone agit Ludouicus: conestabilis sancti pauli comes a carolo burgundo ad eũ venit. Qui multa de burgũdo atq3 leodiorum gente memorans: sex tandem mensium inducias burgundo impetrat. leodiis posthabitis: tametsi copias & exercitũ cõtra Carolum sistissent: ludouici auxiliũ praestolantes. Induciis impetratis/conestabilis ad burgundũ regressus est. Rediere item per id tempus ad regem iohannes ballua & reliqui cũ eo qui in legatione erant: iam eñ paulo supra fuerat ballua ad cardinalatũ romanae sedis: Ludouici sedulo interuẽtu: nõ sine multorum admiratione euectus. De legatione & quid in ea factũ sit ex ipsis induciis intelligi potest. leodios videlicet falsis suggestionibus a ludouico esse desertos/& burgũdo permissum miseram gentem bello persequi. Quae cum auxilio se destitutã intelligit/non aliter cu3 burgundo paciscitur: q̃ ingentem illi pecuniã persoluisset/murosq3 & turres suae ciuitatis parte aliqua diruisset. Eadẽ tempestate ballua cardinalis a Ludouico missus parisios in agrum qui clericorum iuxta sancti germani monasteriu3 appellatur: progredi armatos iubet: quorũ numerũ & armorũ modũ recenseret: Ludouicoq3 referret. Recensuit ipe veste linea ornatus & mula vectus: indignum sane sacerdoti atq3 pontifici munus: q̃obrem chabanus dõnimartini comes in cardinalem cauillatus est. Cum enim apud ludouicũ chabanus per id tempus ageret: indignatus sacerdotem ad militare negocium deputari. Tu inquit prouidentissime rex balluã cardinalem eundẽq3 ebroicensem episcopũ parisium milites vrbanos recensere mittis. te oro mihi indulge ebroicas proficisci: vbi de sacerdotibus sacrandis scrutinium faciam. Tam enim haec mihi cura: q̃ episcopo militũ recognitio conuenit. Chabani verba cum risu excepta sunt. Dum hęc gerũtur britones ingentibus copiis normãniam ingressi constantiam vsq3 peruadunt. Quae causa ludouico fuit eos milites reuocandi quos ab exercitu & militari sacramento demiserat. Itaq3 a deo numerosum exercitum contraxit: vt ad coenomãnos aduersus britones profectus: cẽtum armatorum milia habere diceretur: praeter eos qui impedimentis machinisq3 pręfecti erant. Id ita esse cum britones accepissent: ludouicum a congressu & pręlio remorari instituunt. Itaq3 de induciis regẽ per nuncios conueniunt. De quibus cu3 diu prolixeq3 tractatur: dies plurimi pręteriere: per quos & francus hostisq3 coenomanorum atq3 alenconiorum agros vexabant: illi quasi hospites familiarius hi tanq̃ praedones hostiliter rapiebant. Carolus autem burgũdus dum hęc a ludouico in fratrem britonesq3 gerũtur: Leodiensi bello expeditus omnes suas copias ad sanctũ Quintinũ cogit: eo consilio (vt dicebat) vt carolo bituricensi britonibusq3 suppetiaretur: praesertim aduersus eorum inimicos: Ludouici nomen callide non exprimens: ne in dominum suum regem arma sumere videretur. At Ludouicus q̃q̃ multis copiis potẽs britones adoriri potuisset: timide tamen agens ne vel miles parum fideliter pugnaret: vel fortunae iniquitate aliqua portione militum ipse minueretur: militem quatenus potuit a congressu prohibebat studebatq3 maxime aliquam sibi occasionẽ vel conuentionis vel pacis non indecoram offerri atq3 hoc pacto sperabat aliquando tempus fore cũ dissociatos hostes vlcisceretur: quibus cum vna pugnantibus nõ temere audebat pugnam committere. Igitur ad carolum fratrem mittit apostolicum legatum cuius supra fecimus mentionẽ: qui per hos dies coenomanię agebat. Cha

Ingẽs exercitus apud Cenomanos

Ludouici metus.

hantiumq; atq; driescum illi adiungit qui concordiç viam inueniat. Audiuit carolus legatos: verum ad pacem nihil commodius esse respondit: q̃ publicũ regni conuentum vbi tanta animorũ & belli discidia componi oporteret. Quod postq̃ per nuncios legati ludouico retulerũt: ipse in dilatione spem reponens: consilium apud turonos ad kalendas apriles anni christianæ gratiæ. M.cccc.lxvii. indixit. Conuentioni definito tempore affuere ex toto regno principes: rex imprimis siciliæ renat⁹: iohãnes borbonius/persicus comes/alenconii ducis filius/ multa quoq; procerũ pontificumq; atq; abbatum frequentia. Misere præterea insigniores populi suas oratores. Qui præside ludouico considentes tandem rogatis sententiis: dixerũt normanniæ ducatũ ea lege francorũ regno pertinere: vt illũ in alterũ transferre rex ipse non posset. Verum quod ad Carolũ pro paternç hereditatis portione attinebat ludouicus duodecim librarum turonensiũ milia fratri designaret: decreta illi aliqua terrç regione cum comitatus vel ducatus appellatione insigni. Adderet præterea annuã viuenti Carolo sexaginta milium librarum ex regio censu pensionem. Britonũ vero dux qui Carolum ad se deduxerat & complura in normãnis loca occupabat: ea libera dimitteret. Id si recuset: & cum anglis societatem habeat: Ludouicuʒ compellere armis ducem ad satisfactionem debere eiq; ablata repetenti opem a proceribus conferendam esse. Quod autẽ de male administrata republica & iustitiæ erratis plerіq; omnes querebantur: deligerentur aliquot clariores homines qui male habentibus se rebus consulerent. Inter quos adesse deceret Carolum burgundum: tum propter regiæ cognationis attinentiam: tum q̃ francorum primas parium haberetur.

His hoc pacto per consilium definitis: contio dimissa est. Factus est paucis post diebus christi ascensionis die per turoniam terrç motus. Cunq; inde Ludouicus parisios reuisisset: publico edicto iubet omnes qui armis assueuissent ad se quarto nonas iulias conueniant. Interim ludouicum borboniẽsem cardinalem romanum: & sancti pauli comitem ad Carolum burgũdum oratores legat: qui pacis conuentiones bonis cõditionibus quoad per eos fieri posset tractarent. Copias nichilominus in normanniam aduersus britones duce admiraldo mittit: qui prospera fortuna vsus Baiocenses fugatis britonibus recepit. Eadem tempestate cum multi de læsi maiestatis capitis supplicium luissent anthonius meldunẽ. qui arctissima familiaritate ludouico inseruiens plurimũ de eo per varios a se diuerso tempore gestos magistratus officiose meritus esse putabatur: post diuturnũ carcerem andeliũ perductus in medio rerum venalium foro capite punitus est. Inter has tot intestini belli tempestates principumq; simultates: quibus alter alterum fallere astu & dolis studebat multas vltro citroq; cõuentiones legationesq; gestas fuisse scio: quæ cum inanes exitus habuerint a me scriptæ nõ sunt. Quid enim ad rem attinet q̃ Carolus Ludouici frater & franciscus britonũ dux conuenta quæ turoni edicta fuissent grata illis esse significauerunt: & ciuitates se restituros quas apud normannos occupabant: si quas Ludouicus in britannia ceperat dimitteret: quæ omnia irrita ceciderũt. Nam & si magnis stipati copiis in mutuo conspectu frequenter principes constituissent: motus tamen omnis & armorum ostentatio vel induciis vel vanis colloquiis ad tempus quiescebat. Itaq; astu & fallaciis non virtute aut gloria militari res gerebantur. id ante omnia curantibus principibus ne a Ludouico circunuenirentur: ingentem scilicet eius potentiamq; metuentes. quamobrem vix relinquebatur p franciam locus: qui grassatoribus nõ labefactaretur. Fugiens enim ex hussonii (quç arx

Conuent⁹ turonis.

Anthoni⁹ medunensis capite punitur.

terremotus apud t

in aruernis munitissima est)custodia anthonius de noucastro cũ philippo sabau-
do & pouceto ripario aliisq ludouico infensis cõiunctus nouas turbationes exci-
tauit:Qua re cognita parisiensis agri nobilitatem omnem ad Gonnessam armis in-
structã repente ludouicus vocat:quasi parũ illi esset tot milia armatorum iã diu cõ-
tracta hab[illegible]quibus etiam maxime cupiẽtibus nõ faciebat cum hoste congredien
di potestatem. Inter hec cum pontisarã proficisci rex constituisset audito q bur
Fallax burgũdus
gundus perone castra metaretur ex nouiomo peronam paucis comitatus se cõtu
lit:Cardinalis enim ballua & borbonius tantum(præter aulicos aliquot)sequeban
tur.Ausus tamen est ludouicus ad hostem ire seq illi familiarius(præter omnium
opinionẽ)credere.Ibi inter eos modici momẽti pax cõuenit iurante burgundo: lu
douici partes se non secus ac subditum decet tutaturum.Proinde burgundo rex cũ
firmat quęcunq in conuentione attrebateñ.patris sui tempore definita extiterant.
de quibus caroli septimi vita scriptũ a nobis est Eius reconciliatiõis gratia suppli-
cationes parisii decrete & ignes per ciuitatis cõpita velut in communi gaudio facti
vulgatum est burgundum diu cogitasse de rege capiendo & inde in brabantiam
Leodienses
abducendo.Sed ab anthonio fratre eius notho dissuasum abstinuisse. Per eos di-
es quia leodiensium antistites nullũ adhuc diuinę eucharistię sacramentum sacris
altaribus immolasset:leodiensis populus in eum insurgens sacrum ministerium põ
tificem facere compulit.Cuius seditionis motus(episcopo reconsiliato)cum sedat⁹
esse putaretur:Carolus burgundorum dux namurcum cum iusto exercitu mouens
Regia leuitas
de leodiis vltionem sumere vehementer optabat.Ad quem ludouicus tanq eiusdẽ
expeditionis socius vltro venit.Eo quoq leodius presul placandi burgundi causa
accessit:nec professit iurante burgundo non prius ciuitati parcere q ciues & vrbem
subegisset. Enimuero pontificem apud se ne ad suos rediret continuit. Recognita
leodii de rebus suis desperãtes: egressi ciuitate hostem adoriuntur captos sine mise-
ratione mactantes.vbi tamen obsidione se angustari considerãt ad primam oppu-
gnationem primores ciuitatis vt cũq potuerũt elapsi aufugerũt relictis in ciuitate
Leodiensium calamitas
mulieribus & incomposita plebe religiosis quoq atq infantibus.Ergo irrumpen-
tibus ferociter burgundis ludouicus primum deinde burgundus ciuitatem intrat.
Fitq mox passim occisio & strages virginibus vis & religiosis mors infertur neq i-
dulgentia vlla militum in pueros fuit quin stupratas a se virgines crudelis satelles iu
gulauit.Sacerdotes eadem hora rem diuinam in tẽplis facientes gladiis periere Nec
satiatus est inhumanus hostis tam multa cede predas ex omni ciuitate & ex tẽplis
sacrilegia fecit incẽsa postea vrbe & muris dirutis quorũ ruinis fossas equauit an-
no salutis millesimo quadringentesimo sexagesimooctauo.iii. kalendas nouẽbres

Vide

Veteribus francorum amicis ad hunc modum pessundatis:Ludouicus siluane-
ctum reuersus est.Quo vocatis ad se parlamẽti iudicibus & qui fisci atq erarii ratio
nibus preerant:per Balluam cardinalẽ ea patefacit quæ inter illũ & Carolum bur
gundum de concordia & pace conuenerant.Iubetq grauib⁹ pœnis:adiectis ea om
nia communi decreto rata atq comprobata haberi.Nec iussioni defuit auctoritas.
per compita siquidem regie vrbis cuncta hec publicus præco nunciauit:& venienti
bus paulo post ad senatum parlamenteum burgundi ducis oratoribus:diplomata
& syngraphi de huiusmodi pactis dati sunt. Quod vero sequitur an scriberem ali-
quãdo dubitaui facinus profecto sua nouitate indignum rege.Picas & graculos q
in caueis humanas voces vel sibilare vel imitari edocti apud parisios ad volupta

tem domestici alebantur:moxq; ceruos & grues capi omnes & ambasias duci Ludouicus imperat Reuerso turonum ludouico ballua cardinalis(qui plus ceteris aulicis apud regem astu atq; auctoritate valebat) dissidentem a ludouico fratrē ad beniuolentiam reuocat:atq; ita agit vt post habitis quæ consiliū turonēse de capiēda paterna hereditate definiuerat:Ludouicus aquitaniam carolo fratri relinqueret Qua recepta cōtentus carolus bello abstinuit. Sed bellua qui apud pictauos humili loco natus paruo incremento.Sed ingenio versuto in ludouici familiā venerat magnisq; & excellentibus beneficiis primum: deinde episcopatu mox cardinea dignitate autore Ludouico fuerat honoratus:quo ipe animo esset tandem apparuit. Autor enim fuit vt peronem ad burgundum & postea namurcū aduersus leodios ludouicus accederet. At vbi fratrum mutuam charitatē supra q̄ senserat firmam esse intellexit paci inuidēs: litteras familiari cuidam suo ad burgundionum ducem dat:quæ intercepte ad regem delate sunt. His litteris Ballua ducem admonebat sibi maxime caueret.Concordiam que inter fratres intercessisset ad eius perniciez factaz esse eos expeditionem eū tantisper differre donec aquitaniæ datam sibi prouinciam carolus perlustrasset remq; omnem domesticā & exercitum ordinasset. Op9 propterea illi esse maioribus q̄ vllo tempore copiis & regem acerrime bello infestare Ballue cognita perfidia rex proditorem comprehendi & ad mombasonem custodiendum duci mandat: sub tutela iohannis Torcei normāni fidissimi imprimis aurati equitis a quo edificatum est ambleuille castelluz in agro rothomagensi cum canonicorum collegio opus memoria dignum.Interim rex nyortum atq; rupellā petit. Vbi dum regionem lustrat:fratrem offendit.Qui paulopost Turonū profectus in regis verba more aquitanorum ducum iurat & qui armygniaci regiis iussis repugnarent præfectos militum admiraldum & chabanum cum copiis mittit qui illos parere compellāt.Qui nulla cede facta regionem omnem receperunt. Dum hęc geruntur ludouicus beniuolentiam in britonum ducē cōceptaz patefacere meditatus diui michaelis regium insigne aureū & torquē per illustres nuncios duci legat.Quod oblatum dux recusauit ꝙ per superiores dies vt fama erat vellus aureū burgundi ordinis susceperat:amicus videlicet burgūdionis & ei arctissime confederatus. Ea re maxime indignatus rex:britonibus bellū indicit:simulq; exercitum in britones ire iubet:dato britoni decem dierum spacio:intra quod suum in regez animum siue ad pacem siue ad bellum reuelaret. Per id tempus Edouardus subacto herico rege cū regnū anglie vendicasset compositis inter principes discordiis omnium sententia bellum in francos suscipitur.Quod postq̄ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiungit. Compulsis arma capere quibusq; sine discrimine q feudo aliquo potirētur.Que iussio neq; clerū neq; quosuis priuilegiatos habuit exemptos.Et quod metu maxime perculit regem nunciatū quoq; est burgūdū ducē gādaui visum esse regis angli iarteriā(Id eni est aureum singulū principis peculiare insigne)cruri suo alligatam & in pectore crucem rubram anglorū instar gestare Quo vno firmatam inter Edouardum burgundumq; amicitiam significabatur. Et vt inter tot curas fortuna ludouico paulúlum blandiretur ludouicus villarus moriens ludouicum vniuersalem sibi heredem instituit.Cuius hereditatē per se rex adiit possiditq; oppulentam & locupletem.Interim varuicus comes & clarentie dux vna cū eorum vxoribus edouardum fugientes octoginta nauibus vecti honfleum adnaugarunt quos in cōtinentē expositos admiraldus liberalissime excepit.Cuius rei cer

Ballue cardinalis iniquitas

Dux britonū regi ordinē recusat

tior factus burgundus:ad senatum parlamenteum litteras dat: varuicu hostem ei⁹ a Ludouico acceptum esse praeter pacis leges:de quibus inter rege3 & se cõuenerat patres idcirco eosdemq3 iudices hortari:Ludouico suasum faciant opem nullã varuico suggerat. Si secus acciderit:persecuturũ se hostem:eumq3 vel e medio francorũ regno abducturum. Hanc verboru3 ducis arrogantiam senatus non multi pen-dit. Et ipse varuicus nihil inde territus multis apud normannos diebus mansit. Atq3 ad Ludouicum ambasiam se conferens familiari confabulatione de suo aduẽtu cum eo tractauit. Affuit quoq3 anglorum regina renati siciliensis filia cu3 eius filio Edouardo galliarum principe quem postea Edouardus qui regnum angliae Henrico sexto pulso vendicauit occidit. Instruit igitur aduersus illos non modica3 burgundus classem quam ad littus normanni occeaui varuico insidiari iubet. Simulq3 mercatores francos qui negociandi causa in nundinis erant comprehendit causam hinc sumens q3 varuicus dum ab anglia perfugit.. Burgundie ditiõis negociatores captos abduxisset. Illis diebus fere pridie kalendas Augusti Carlota ludouici regis vxor:Carolum filium ambasiae enixa est patri successorẽ. Cui communi gaudio aliud mox accessit. Britonum princeps franciscus Ludouico reconciliat⁹ est. Interuenientibus maxime renato siciliensi. Carolo ludouici fratre & iohanne Borbonio. Nec cunctatus est franciscus ad Carolum burgundum nuncios mittere:qui cõiurate aduersus rege3 societatis syngrapha illi referrent. Fuit burgũdo ingratissima res. Eam ob rem magno nixu studet varuico viam ad anglos intercludere. At rex tanq̃ voto sanctum Michaelem visere teneretur normanniã petit Absolutusq3 voto per abrincas Honfleum veniens ingentis magnitudinis naues instruit In q̃s conscendentes angli principes ad suos se retulerunt nec a burgunda classe (quae per longam moram commeatu deficiebatur) vllo sunt damno affecti. Igitur Angliam ingressus varuicus postq̃ paruo tempore que sua erant recepit venere magno fauore ad eum supra quinquaginta milia armatorum. Quibus auxiliaribus per angliam agens edouardu3 hostem in primis queritabat. Sed ille omnium fere auxilio destitutus ad burgundum qui eius sororem in vxorem habebat profugit. Varuicus autem conciliatis regni proceribus: Henricum quem Edouardus captum tenuerat in regnum restituit. ipse vero regni atq3 Henrici moderator fuit institutus. Haec a varuico prospere gesta esse cum angliae regina accepit parisium ex Ludouici sententia ꝓficiscitur: traiectura inde in angliam ad virum suum Henricum regẽ Quo cum appulisset: magni animi mulier cupiens viri regis administrationem gerere discordes inter se proceres anglos fecit. Per id tempus Quintini viromandorum oppidum arturus de longa valle oppidanis assentientibus cepit. Quo paucispost diebus conestabilis Ludouici nomine cum equitibus ducentis se recepit. Rex vero praemissis siluanectum copiis parisium veniens expeditionem in burgundum duxit: bonam spem capiens: eas vrbes recuperandi quae ad sommam amnem Carolus occupabat. Nec sua expeditione frustratus est: Ambiani siquidem Roya quoq3 & Mondiderium in ludouici potestatem venerunt: quae omnia firmissimis munitionibus ꝓtenus circũambire vbi opus erat mandat Ministrarunt ad id opus Parisii magnum fossorum & ligneorum fabrorum numerum Sed tã ingẽtis impẽse rõne3 minime principes habent:penitet eñ eos confestim lõge militie ita vt ꝓposita parũ melioris fortune ꝯditione:rẽ a se bene gestã putẽt si inducias hosti dẽt. Enimuero burgundus castra in arthesio inter ambianos bapam-

Classis burgũdorum.

Britonũ dux Ludouico reconsiliatur.

Oppidum sãcti quintini recipitur.

masq; fecerat: vbi fere obsessus: & rebus ad bellum longe necessariis inops vinci par uo negocio posse videbatur. Multis enim quo ttidianis leuibus prçliis burgundi a cohortibus francis tentati: frequenti dãno afficiebantur. Superuenere nihilominus insperatç multorũ dierum induciç q̃q̃ in burgũdia dalphinus comes egregie aduer sus hostem pugnasset: interemptis captisq; plurimis. In auctores induciarum dicta scriptaq; sunt dicteria & libelli famosi/eaq; publicis templorũ foribus crebro appo sita: ægre ferentibus quibusq; optimis nihil recte agi dum occasio se sponte Ludoui co prçsentaret. His vt diximus apud francos se habẽtibus magnis apud anglos turbationibus henricus vexabatur. Inter quas Edouardus burgundi ducis auxiliis irrumpens. post multas vario euentu conflictationes edouardo tandẽ victoria ces sit: henrico capto/eiusq; filio valiç principe cum comite varuico interempto. Ea re cognita ludouicus picardia relicta turonos repetit. Interim pedemontanus prin ceps qui ludouicum comitabatur/& comes deu/vita defuncti sunt. Nam cum mul ti ꝓfluuio alui per galliam laborarẽt: eodem morbo nõ pauci periere. Cepit per id tempus indignatio Carolũ aquitaniç ducem: deq; rege fratre male suspicatus est: cuius indignationis causas ipse non noui. Armygniacũ tamen comitem (cuius ter ras ludouicus vendicauerat) patria extorrẽ reuocat/eiq; inuito ludouico partem re stituit rerũ ablatarum. atq; ita conueniente ad Carolũ cũ amygniaco fuxensi comi te copiæ contrahũtur nõ aliter q̃ si bellum aduersus regẽ pararent. Mittuntur eam ob rem a ludouico in aquitanos copiç cũ machinis & francis aliquot sagittariis. q cœptis aduersariorũ obsistant. Fama per hos dies falso vulgata est: carolum aqui tanum burdegalç mortẽ obiisse. Introducta quoq; est autore ludouico cõsuetudo campanam hora meridiana (vt in noctis crepusculo solet) pulsandi quo tẽpore po pulus vno poplite humi deflexo angelicam diuæ mariæ salutationẽ obtinẽdæ pu blicæ pacis gratia: religiose exhiberet. Qui mos hactenus diligenter a plerisq; seruat. Erat siquidem ludouicus a pietate non alienus q̃tum ex rebus a se gestis liquet. Fuit agnes quæ bella nũcupata est Ludouici patri pellex. Ea in diuæ mariæ tẽplo quod in castello lociarũ est sepeliri voluit. Datoq; sacerdotib⁹ ãnuo ꝓuẽtu/in medio tẽ pli choro sepulchrũ sibi extrui impetrauit. Ad eũ locũ aliquando diuertẽs ludoui cus: sciscitatus cui⁹ hoc esset monumentũ. Est inquit vnus ex clero agnetis illi⁹ quã ꝓpter formç decorẽ bellã vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimẽto est sepul chrum/vellem⁹ cũ tua venia alio aliquo sacello reponere. Nõ æquũ inquit rex po stulatis. q̃q̃ enim illa dũ vixit mihi sit multũ aduersata: mulieris tñ bustũ cõtra leges nõ violabo. Sed nec vos arbitror illi⁹ cadauer sine largo eius munere hic collocasse Seruate benefactrici quod viuenti promisistis. Nec vobis fas esto/hinc mouere se pultã. Vt autẽ illius causa obnoxiores deũ orare sitis: accipite dono sex milia libra rum. Et hçc dicẽs nummos iussit sacerdotibus tradi/quos in perpetuo templi red ditus impenderent. Porro induciæ quæ cũ burgundo positæ erant: ad paucos di es productæ sunt. Interim nicholaus calabriæ dux renati siciliensis nepos cui Ludo uici filia desponsata erat: deserto socero/ad burgundum declinauit/ spe ductus sibi in matrimonio assumendi filiam quam Burgundus vnicam habebat. Sed a patre (sicuti alii quidam principes) illusus est. Nam harum nuptiarum expectatione cum plerosq; in amicicia pater contineret omnes tandem fefellit. Inter quos Fœderi cus imperator fuit. Nam cum post subiugatum Gheldrensem ducatum Burgun dus treuerim quo eum imperator vocabat accessisset. Post multa secretiora consilia

Induciæ damnosæ

Belli suspitio in aquitania

Aue maria

Caroli in agnetẽ pietas

Nicola⁹ dux lotharingie ad burgundũ perfugit

Burgūdus vicariū se imperatoris institui postulauit pollicitus reducere qtis virib⁹ posset ad imperatoris manus quæ ab aliis ablata tenebantur. His quoq plerią ad debant/burgundū affectasse vt a fœderico coronaretur in regē qua dignitateesset ludouico æqualis qui vt iactabat nō erat opibus & potestate inferior. id cū imperator concessurus esse videretur burgundi filiā filio suo maximiliano vxorē dari petit & mox nuptias celebrari. id se facturū burgūdus nisi impetrato vicariatu negat Igitur cum imperator diu petita differt: clam vrbe digressus/se in germaniaʒ relicto burgundo contulit. Nā illud constat vtrunq principē de gloria certasse. ita vt burgundo fœdericus inuideret. Carolus vero imperatorem contēneret. Illud propterea verum est quod vulgo a frācis dici solet duos crassitudine æquales vno vase cō prahendi non posse. Eisdem diebus diuæ mariæ templum quod apud deriū in Aurelianensi agro magnis impensis Ludouicus extruxerat: conflagrauit/igne negligenter asseruato: quem ad liquandum plumbum tecti artifex in quotidiano vsu habebat. Quo die rex de Caroli fratris morte nūcium accepit. Obierat enim apud burdegalam veneno a nescio quo abbate nō inscio vt creditū est rege appetitus. Quā ob rem accepta aquitania Ludouicus petrum de belloioco dominum regioni præfecit. Per induciarum tempus burgundionum dux collecto in agro attrebateñ. grandi exercitu: Anthonium fratrem suum nothum cum parte copiarum neellam mittit. Quam a loci præfecto & sagittariis francis quingentis acerrime defensam: frustra iterum atq iterum Anthonius oppugnauit. At petitus picardus (id enim præfecto nomen erat) Consilio cum loci domina capto: ad Anthoniū cum ipsa domina componendæ rei desiderio profectus est. Pactum extitit/relictis equis atq armis exituros oppido milites: vitæ incolumitate concessa. Hoc accepto responso: sagittariisq relato: dum miles armis se nudat: ecce ab oppidanis clam in oppiduʒ admissus hostis: exarmatos sagittarios trucidat: eos vero qui in templum salutis causa cō fugerant qui plurimi erant omnes ad vnū burgundus satelles mactauit. Eo cū dux equo insidens aduenisset/templum ingressus vt cædem cruoremq humanum conspexit: Iā inquit noui: q cruentos habeo carnifices. Neq mitius petito præfecto pepercit: qui in vincula cum aliquot insignioribus armatis coniectus tenebatur. Hominem enim (cui ab Anthonio fides data erat) furca suspendere iubet. Atq oppidum mox incensum dirutūq reliquit. Protenus quoq royam contendens. eam circunuallat multo milite atq machinis egregie munitam. Nam præter quadringētos supra mille sagittarios: erant in ea præsidio ducenti delecti equites cū coruʒ præfectis: Petro auberto. Mignone/Loyseto balagnio/domino de mouy/& domino rupempreo auratis equitibus. Et hi quidē nulla oppugnatione expectata deditionem ea lege fecere: si saluos inde abire liceret. Relictis igitur per ignauiaʒ armis atq impedimentis: vecordes homines vno bacillo contenti non sine perpetua ignominia per medios hostes irrisi roya discesserunt. Roya vt diximus capta Burgundus magna animo voluens. cum sibi a Ludouico nullam vim paratā esse existimaret: bellouacos picardis post ābianēses ad occidentē proximos petit: ratus ciuitatē vbi nullū præsidium erat prima oppugnatione subiugare. Sed plurima arrogantē multa deficiunt. Bellouaci tametsi insperato hostis aduentu nullius psentanei mali periculo admoniti essent: venientē tamen burgundū magno aīo a muro phibent. In ea oppugnatione egregia virtus puellæ cuiusdā apparuit. quæ a burgundo milite dū in murū scādit vexillū extorsit. Donec guillerm⁹ de valle normāni seneschal-

Marginal notes: caroli more (handwritten, beside "Quo die rex de Caroli fratris"); Neella capit; Burgundi crudelitas; Bellouacum

ii vicarius:cum ducentis equitibus auxilio accessit: qui ciuitatē ingressus ad muros se protenus cōfert. vbi hostis incredibili pertinacia depugnabat. Venere nō multo post crussolus/ioachinus roaldus/ guerinus grongnus/atq; torceyus trecētorū equitum:cū adiunctis sagittariis ductores. Quibus cōmeatū affatim parisii subministrauerunt:missis permultis fossoribus qui fossis atq; aggeribus ciuitatē cōmunirēt Enimuero sic opus erat: nā subactis bellouacis libera in normānos burgūdo patebat via. Fuit enim eius rei tātus timor: vt in ipsa parisiorū vrbe regia magnope curatum sit vrbis fossas purgare:muros instaurare:cathenas p cōpita repēte (autore p sertim dyonisio hynselino) recensere. colubrinas insup atq; serpētinas conflare atq; fabricare. Per id tps antissiodorenses qui supra paucos dies admoniti Ludouico parere spreuerāt burgundorūq; præsidiū in oppidū admiserāt: eruptione facta dū frumentatū eunt quidam ex campanis equites illis occurrūt:ceptū sexaginta ex grassatoribus perimētes:octoginta in captiuitatē adductis. Perseuerāte in obsidione apud bellouacos burgūdo/dura in castris eius annonæ caritas fuit. festinans igitur priusq̄ fame miles vrgeretur/animo firmat acerrimo congressu ciuitatē expugnare. Ingentē ad hoc cratiū & ligneorū fasciū copiā cum multa materia cogit/quibus vrbis fossas impleret. Obsessi re cognita ad parisios mittūt:minuscula tormēta & commeatū cū balistariis petitū. Nec defuit petētibus misericors ciuitas. Præerat ad præsidium portę q̄ domus hospitalis appellatur Robertus stoteuillus parisiorū præses militaris apprime eques. Quā portā iactis in fossas quas pxime diximꝰ cratibꝰ falcibusq;/hostis adoritur. Scalis quoq; admotis in muros cōscendere pseuerat. Nec pfecit/q̄q̄ horas quattuor cōtinenter pugnasset. In ea oppugnatione qngenti supra mille armati ex burgūdis in fossas decidisse atq; occubuisse referuntur. Nocte insequenti qa ciuitatis portę obstructę erāt:patefacto muro salazardus cū aliquot cohortibus in burgundionū castra sub diei crepusculū erumpens/tribus hostiū tētoriis incensis/plerisq; occisis impedimēta aliquot ex illorū castris rapiens/ in ciuitatē dum reuertitur/ab hoste eū insequēte pressus/raptas a se machinas in fossas ciuitatis pręcipitat:ęgreq; ad suos se recepit. Bellouacorū obsidionis tēpore aurelianēses officio in obsessos functi sunt. Imposita enim carpētis cētum vini dolia ad bellouacos dono miserūt/cū magno sagittarū & missiliū numero/arcubus additis atq; balistis. Postq̄ sex & viginti cōtinuos dies ad bellouacum burgūdus incassuȝ sedisset/die diuæ magdalenes festo obsidionē diluculo soluit/segetes vicosq; qua iter faciebat vrens/donec ad sanctū valeriū castra posuisset/ quod oppidū cum aliis vicinis oppidis/modico præsidio defensis minimo negocio cepit. Ex his locis quādoquidem vero simile erat in interiorem normanniam hostem profecturum/conestabilis & chabanus octingentis equitibus assumptis/ normanniam petunt occursuri Burgundo. A quibus nullo fere damno Burgundus affectus est/ quin vicos atq; oppida per caletos grassatus incenderit rothomagum vsq; mouens. Vbi conestabilis se recipiens parum admodum burgundo incommodatus est. Nisi q͛ a populo ciuitatis vix excitatus/nonnullos ex suis cum aliquot ciuibus armatis eruptionē facere permisit. Burgūdus autē inde digrediens in picardiam copias reduxit. Sed neq; in Britannia quicq̄ a Ludouico præclare gestum est: q̄q̄ quinquaginta hominum milia in armis habere diceretur. Nam legationibus pollicitationibusq; tardatus/cum res compositas proxime esse sperat/illusit eum hostis. Dimissa Normannia/burgundus noniomum oppugnare instituit. Sed cursolus & qdam cum

Dura obsidio bellouacorū

Salazardus

Burgūdus in normannia

eo militum præfecti.illo se conferentes suburbiis incēsis ne illic diuersaretur hostis ciuitatem maximopere tutati sunt.Robertus preterea stoteuillus ex bellouacis mouens & deinde ioachinus roaldus ad burgūdos qui apud eū oppidū in presidio erant nuncium mittunt petentes oppidum ludouico reddi.Moxq3 compositiōe facta locum & sua omnia deserētes equites & vno equulo pedites baculo cōtenti abiērūt.Hoc exēplum secuti valerienses rēburiensesq3 deditionem nulla vi facta fecere

Eodem tempore roussyus conestabilis filius burgunde factionis obstinatissimus sectator burgundie prefectus diffusis late copiis tornodorū vsq3 debacchat⁹ trecas & campanie partem vastabat.Contra vero dalphinus comes per burgundiam bono exercitu potens omnia igne cōsumpsit par pari rependens. Fiunt interim cū britonibus per ludouicum inducie.Quo tempore regina filiū ludouico parit cui vita breuis fuit.Petrus aūt de belloioco aquitanie ministrator dum lestorie multa nobilitate ornatus agit a suis in armygniaci comitis potestatē proditur atq3 eo pacto ciuitatem comes recuperat.Eam ob rem ludouicus aliquot ex nobilitate suspectos in fidelitatis lochiæ i vincula misit.Inter quos iohānes deymerus crimē cōfessus capite damnatus est & in partes quattuor sectus.Qui moriens cadetu3 albretēse3 eius proditionis pertinacissime accusauit. Dum eius rei gratia ludouicus in pictauis i moratur pax inter illum & britonū ducem intercessore audeto de ria conuenit.Data britoni non parua pecunia. Porro alenconii dux iohannes accepte crebro gratię oblitus:cum cōstituisset possessiones omnes suas in burgūdum ducem accepto inde precio transferre:& ad eū clam proficisci per tristannū heremitam iubēte ludouico capitur:& lochias primo ductus:paulopost parisiis in lupara arce in custodia consenuit. Lestoria quoq3 quā misso exercitu ludouicus duce iohanne cardinali elbien.atq3 yuone de fago obsidebat armygniaci culpa diruitur.Nā re cōposita vt armygniacus loco cederet:cum in ciuitatem franci sine vlla violentia ingrediuntur: armygniacus in eos isurgens occidere eos iubet. Vnde clamor exortus dum in castra perfertur franci per effractos antea muros irrūpentes armygniacu3 ipsu3 & omnem sine discrimine populum trucidant:comitis vxore cū tribus suis pedissequis tātum salua.Hic iohannes armigniacus est qui sororis illecebra captus cū ea3 incestu poluisset nisus est eā pontificis romani auctoritate ducere vxorem Cui⁹ stultitie fauisse dicitur ambrosius cambrayus qui per idem tempus referēdari⁹ erat Calixti pōtificis.Accepta enim ab armygniaco multa pecunia bullam dispensationis de sorore desponsanda armygniaco tradit quā reuera adulteratā & a se falso editā postea confessus est presidente apud romanos pio pontifice maximo quo iubēte ambrosius in custodia apud montoliuetum monasterium habit⁹ est.Sed e custodia noctu adiutore seruo emissus in galliā se recepit vbi aliquot annos mutatis frequenter locis perfugo similis delituit.Quippe cui carlota mater alioquin benigna mulier sua3 domū occluderet:offensa scilicet filii criminibus qui homicidio primum deinde hac quam dixi falsitatis ignominia notabatur.Ingenio tamē & astu erectus viam inuenit apud ludouicum fortune melioris simulās a regina angliæ se desiderari quā i angliam traduceret.Qua re intelligens ludouicus eū hominem esse quo ad dolos vteretur ambrosiū ad se accersitū stipendio iuuit.& mox inter aulicos habuit. Quem non multo post supplicationum regiarū magistrum:& deinde parisiensem cancellarium vidimus hominem profecto dolosū & preter modū glorie studentem verborum & iactantię vanitate redundantē & perfluu3:fidei autē modicę:& cui plus

confidere nemo posset Cuius mortem nec propinqui nec alius quisq̄ illachrimasse visus est. Sepeliri voluit in sacello sorbone ante aram maiorem Deprehensus apud lestoriam cadetus albreteñ. & pictauiá perductus capitis suppliciũ luit. Agebat per id tempus parpigniaci iohannes tarraconie rex Qui lestorie ciuitatis desolatiõe accepta ꝙꝙ audierat philippũ sabaudũ cum ingentibus copiis in eum aduentare parpigniaco abiit ob quod diu quidẽ atq̄ pertinacissime a francis digladiatum est Sed victor francus extitit & russilionem totũ ludouic⁹ obtinuit. Per hos dies nicolaus lotharingię dux apud nantiũ peste assumptus est. Fuit & siluanecti habit⁹ conuentus venientibus a burgundo duce legatis qui belli causas tollerent. Nec fuit concordie locus tametsi multos dies multa agitando legati cõsumpsissent Burgũdus vero ducis lotharingi morte accepta lotharingiam armis sibi subiugare tentauit: causam assumens ꝙ nicolaus qui defunctus erat oberat⁹ illi esset simulq̄ apud se anxie meditatur regium nomen vsurpare. Sed illusus a federico burgundus cum pecunie egeret nec suis viribus sufficeret ludouici potestatem minuere ad venetos mittit: a quibus stipendiũ trimestre mutuo ĩpetrat quo ex gẽte veneta partim coactas copias aluit. Missaq̄ in niuernenses exercitus parte rupẽ castillionis & aliquot regionis loca dolo capit Per eos dies petrus de belloioco annam ludouici filiam desponsat. Iterum quoq̄ burgundi oratores cum regis legatis compendii conueniũt Vbi tandẽ post longas concertationes paucorũ mensiũ inducias firmant. Quo tẽpore burgundus inimicitias in ludouicũ omnifariã exercens yterium mercatorem qui post caroli aquitani ducis mortem ad burgundum se contulerat magnis promissis inducit: veneno tollere regẽ. Igitur constituto illi quinquaginta miliũ aureorum precio toxicum parat. Datq̄ iohanni audaci (quem seruum habebat) ferẽdum pollicitus montes aureos si maleficiũ feliciter exigat. Recipit ab yterio iohannes negocium & ambasiam vbi rex erat ꝓfect⁹ quendam in ludouici popina sibi notum (qui condiendis saporibus pręerat) cõuenit. Cui ꝙ aquitano duci ad simile ministerium seruierat rẽ patefacere non veretur. Atq̄ ad facinoris preciũ viginti aureorum milia secure promittit: credulus hominem ad veneni propinationẽ facile consortẽ ducere qui dñm suum non dissimili maleficio sublatum fuisse sciret. Audiuit iohannem summa dissimulatione coquus sed rem nequaq̄ patrari posse ait nisi colinetus primarius coquorũ conscius accederet. Igitur recepto a iohanne veneno colinetũ ad id negocium cohortari pollicetur Colinetus vero a consorte coquo edoct⁹ simul cũ eo ad regẽ pergit Veneficũ prodit: & ab eo exhibitũ toxicũ profert. Rex veneficum exhorrens autorem prahendi iubet Qui tanq̄ rei bene gerende securus iter ad yteriũ faciebat. Sed nõ longe a stãpis deprehensus ad ludouicũ deductus est mox ꝙ cõfessus crimẽ paulopost in custodiã detruditur data ingenti mercede fidelib⁹ coquis. Asseruatus vero est iohãnes audax in publicis edibus parisiorũ. deinde capite truncatus. Cuius quattuor exsecta mẽbra ad quattuor regni extremas regiones cũ titulo proditionis furcis suspensa omnes eius ędes dirutę sunt & natalis domus soletus sine vlla restitutionis spe euersa inscripta ruine cã Eo die quo id gestum est Legati ab aragonia parisium venere a suo rege mandatũ habẽtes de controuersia ob russilionẽ & parpigniacũ orta tractare. Nec multo post rex quoq̄ parisium successit. Iussitq̄ parisios ĩ armis eẽ & militari ordine ꝑ diui ãthonii portã vrbe egredi Quorũ multitudinẽ aragonẽses legati admirati sunt Cẽtũ ei & quattuor hoĩ armatorũ milia e ciuitate in agrũ prodiisse relatũ est Regredientibus in ciuitatem parisius

Veneficus deprehenditur.

Legati aragones.

oratores vicennas ludouicus ducit. Vbi regia cena acceptos duobus eos poculis aureis varia celatura ornatis donauit. Horũ precium tribus ducatorũ milib⁹ & ducentis estimatuȝ est. Venere eodem tempore ab germania dux bauarus & britonũ oratores quos siluanecti Ludouicus audiuit. Affuerunt præterea incassum burgũdi Britonibus liberaliter Ludouicus respondit. Legationum causas diuinare magis q̃ ꝓbe scribere possum. Ex siluanecto compendiũ: mox nouiomum rex proficiscitur. Ceperat comes sancti pauli francie conestabilis sanctuȝ quintinũ viromãdorum oppidũ extruso præfecto curtono cum præsidio quod in eo ludouicus posuerat. Oppidumq; conestabilis: imposito ex suis presidio rege inuito occupabat ita vt in suspitionem veniretur concepti in regem belli. Nec aliter ad Ludouicũ accessit q̃ ponte inter se & regem facto ad colloquiũ prodiit satellitibus egregie stipatus. Colloquio paucis arbitris expleto rex offensam oẽȝ comiti remittit. Iureiurãdo interposito ꝙ in ludouici fide permaneret. Erant per id tempus iter federicum imperatorem & burgunduȝ simultates. Nitebatur propterea magnopere imperator burgũdo incõmodare vnde missis frequenter ad ludouicũ nunciis illũ hortabatur cũ burgũdo amicitiam non inire: se vnũ satis esse qui ducis superbiã deprimeret eũq; redderet regi obsequentẽ. Nec tamẽ exaudiuit federicũ ludouicus sed cum ex picardia siluanectum reuertisset cum burgundi legatis inducias anni vnius firmat. Interea in iohannem alenconii ducẽ capitis sententia & bonorum omniũ publicatio in senatu parlamenteo per petrum doriolũ cancellarium fertur. Burgundo vero duci nulla fuit induciarũ & iurisiurandi reuerentia qui in lotharingiam ducẽs virdunum ceperit: sollicitauerit q; edouardum anglum regẽ aduersus Ludouicũ trãsfretare. Quãobrem edouardus magno exercitu comparato priusq̃ moueret: Ludouicum per caduceatores petit aquitaniam sibi normanniamq; restituat. Nec diu distulit edouardus ad diui michaelis montẽ classem traducere Quod postq̃ ludouic⁹ accepit copias in normanniã misit eorũ militum qui recenter fuerant ab eo instituti & dalphini custodes appellabantur. Per eos dies tametsi induciarũ finis nondũ eẽt burgũdi qui perone & per circũadiacentia loca in presidio erant omnia vsq; ad ysarã flumen infestabant. Et aliquot ex eis arsonã iã diu desolatã instaurare ceperant. Sed missis aduersus prædones ex ambianorum & bellouacoruȝ præsidio armatorũ turmis non expectata pugna grassatores aufugerũt. Nec destitit miles francus sȝ accitis ex finitimis presidiis aliquot cohortibus quibus preterea plebei plurimi se coniunxerunt ad attrebates profecti in suburbio ciuitatis castra posuerunt Vbi nocte tota diuersati deputatis agricolis qui eos sequebantur ad excutiendos per villas & agrestes mansiones frumẽti manipulos maximam tritici copiã & pecorum ingẽteȝ numerum ex attrebatensi agro comportauerunt. Nam id prius facere meditati vãnos & flagella currusq; cõplures secum adduxerũt Recepere quoq; nonnullos captiuos quos raptor violatis induciis abduxerat. Principio insequentis veris rex in picardiam mouens tronqueũ vetustissimã non longe a mõdiderio turri vbi perditorũ hoim turma duce motino caulero se receperat oia incursionib⁹ infestans expugnat occisis aut patibulo appensis qui in ea inuenti sunt ꝑter ipm motinũ quem rex vita & officio donauit. Turris ipsa solotenus deiecta est Mõdideriẽses aũt cũ deditionẽ recusassẽt obsessi oppidũ dedidere suis fortunis oib⁹ relictis abeũtes oppidũ vero solo ꝓstratũ ẽ. Roya ꝑterea ludouico paruit Nec spes deerat picardiã atq; arthesiũ recipiẽdi: nisi sãcti pauli comes conestabilis dolo vsus regẽ fefellisset Cui ꝓ

Conestabilis temeritas

Snia in aléconii ducem

Conestabilis dolus

gredi cupienti litteras mittit. Edouardum anglum ingenti classe petere normāniā; Idcirco opus esse cautione ne destitutos presidio normannos hostis inuadat. Si ad illos partem exercitus ducere rex velit: se vnum cum reliqua militia satis esse qui bellum in picardia gerat. Motus hoc nūcio ludouicus in normanniam ducens de anglorum aduentu nihil accepit. Redeunti autem conestabilis scribit anglos calisium appellare & carolum burgundum nussii obsidione relicta fœdus cum fœderico imperatore iniuisse. Que omnia tametsi nulla essent caduceator tamen anglus cognomento scalus cum litterarū fasce deprehensus & ad ludouicū perductus vera eē iurauit. Neq3 horū quicq̄ tā iniquo animo ludouicus tulit: q̄ conestabilem clam sollicitare borboniorū ducem & burgundi partes relicto rege sequeretur. Cuius perfidie syngraphum a conestabili missum borbonius per episcopū mymatensem Ludouico demiserat. Eodem tempore in burgundia apud gyrū nō procul a castro chynone magna burgundorum turma a francis superatur cū ducentis equitibus q̄ ex venetis burgundo auxiliares venerant. Fuit nō prosperior attrebatibus fortuna. Admiraldus cui decreta belli ratio in picardia erat prope attrebatum dispositis insidiis .xxx. equites lacessitum attrebates mittit. In quos velut in contemnendi numeri cohortem eruptione facta attrebates cum suo presidio proficiscuntur. At qui ab admiraldo premissi erant metum simulantes pedetentim retro abeunt donec suorū īsidias p̄teriissent. Quāobrē intercepti attrebates inter medias francorū copias ad quingentos supra mille occubuerunt. Et cum rōmōtus regine frater qui burgūdarum partim erat his se ducem prebuisset vix ad suos se recepit equo eius interempto. Iacobus autem sancti pauli cum aliis insignibus viris captus. Paulo supra hos dies auraicensis princeps quem in custodia ludouicus habebat nullo præcio liber factus seditionemq3 suā regi summisit. donatus est propterea potestate cudēdi numismatis aurei atq3 argentei. remittēdi insuper criminosis necis pœnam: nisi heresis aut maiestatis rei haberentur. Edouardi autem Anglie regis classis viginti milium armatorum calisium appulit. Qua re cognita mox ad priorem exercitū nouas copias ludouicus ex parisiis duce Roberto de stoteuilla contrahit Et carolus burgundionum dux nussio relicta ad edouardū noctu venit: cui amice gratulatus est. Nam edouardi sororem in vxorem duxerat. Hortatus magnopere est rem prospere gerat: & sua recuperet: quæ a francis iniuste tenebantur At aliquot dieb9 exactis cum nec a carolo nec a conestabili promissa illi seruantur (cōuenerat enim inter illos dum edouardus in arthesium venisset admittere illum in aliqua munita loca vbi & se atq3 exercitum recreare & tuto diuersari posset) iamq3 lihonem in sanguine terso copias cum p̄mouisset: pollicitis illusus: ad ludouicū siluanectum vbi in victoriæ cœnobio agebat oratores mittit dicere se archanum quicq̄ habere quod illi cōmunicatū esse cupiat Designet locū & tempus ad rem exigendam Pinquigniacū in ambianorum agro ad id deligitur. Interim mutuam a parisiis grandem pecuniā ludouicus petit. Eā fuit quinq3 & septuginta milium nūmum aureorum quā dissoluere infra kalendas nouembres ipse promisit Ad pinquigniacum ex ambianis rex veniens frequenti atq3 admirabili militū manu stipatus duos in ponte piquigniaci appendices instruere iubet Vnum quo ipse alterum quo congredi edouardus posset. Fuit inter vtrunq3 appendicem paries medius cācellat9 ita latis foraminib9 vt p ea dextras dare & contingere reges possent Conuenientibus ad designata loca principibus cū se alterni salutassent: lōga fuit inter eos (centū vtrinq3 admissis illustribus

Attrebates

Edouard9 anglus apud calisium

Cōuētio regū apud pinquigniacum

arbitris) collocutio. Inde vbi regibus visum est illis seorsum exeuntibus principes clā sermonē cōtulerūt. nec dilata diu cōcordia est. Itaqꝫ de septem annorum induciis conuenit quarto kalendas nouembris dum voluitur annus salutis Millesimus quadringētesimus septuagesimus quintus. Donatusqꝫ a ludouico edouardus est quinqꝫ & septuaginta milibus aureis & quinquaginta milia per singulos induciarū annos illi promissa. Ornauit quoqꝫ magnis muneribus clarentie ducem edouardi fratrem. Rebus vt paucis annotauimus apud pinquigniacum gestis anglus oēs copias calisium remittit. Iubetqꝫ hauartū & primariū suū scutiferū apud Ludouicum morari donec se ꝓmisso absoluisset. Digrediente calisium edouardo ludouicus de luxemburgo conestabilis cui regum concordia & conuenie bat nuncium cum litteris ad anglum mittit vicio illi ascribens qꝺ imbelli ipse animo cum ludouico pactus fuerit promissis videlicet illectus hominis qui eū falleret Litteris cognitis eas edouardus ludouico cōmunicat. Interiectis inde non multis diebus accedentib⁹ ad ludouicum britonum ducis oratoribus pax firmata est & annorum nouem induciæ cum burgundo posite Additum quoqꝫ de ludouico luxēburgo qui ad eū perfugerat regi dedendo. Missi sunt peronā qui illum exciperent borbonie n̄. nothus admiraldus dn̄s de sancta petra & guillermus cerysaius cum bona armatorum turma exceptū conestabilem in diui anthonii propugnaculum apud parisios philippo oleario loci prefecto custodiendū committunt. Deputat deinceps ludouicus petrū doriolum cancellariū & duos parlamenti persidentes cuꝫ aliis iureconsultis de conestabili questionem habere. Igitur interrogatus cōfessusqꝫ plurima in regē deliquisse in curia parlamenti post longam custodiam deducitur Vbi a cancellario regiuꝫ insigne id est aureum diui michaelis torquem collo gestabat: deponere iussus ē. Moxqꝫ ingressus ad eum iohannes pompācurtus illustris inquit comes hactenus in custodia regis iussu habitus fuisti Vbi de his que in regem & rempublicam cōmisisti quesitum est diligenter cōfessus es maiestatem frequenter offendisse cum hostibus conspirasse & fidem violasse qua reipublice eras obnoxius. Iā venio ad te a parlamenteo senatu missus significare mortis sententiā que hodie in te lata ē: Hodie tibi moriendum in grauia ante edes publicas ciuitatis Terras & fortunas omnes tuas publicatas & fisco attributas esse tibi renuncio Ad hec ludouicus O inquit optime maxime deus: ꝗ dura hec sententia est Te supplex oro da mentem sinceraꝫ te agnoscendi Sic locutum quattuor theologi magni nominis doctores vt constitutum fuerat reum adeunt salutaribus illum monitis consolaturi Confessione more christiano expleta orat viaticum christi corporis sibi ministrari quod non obtinuit. res tamē diuina quā missam appellam⁹ corā illo facta est & panis benedictus oblit⁹ quaꝫ religiose mānducauit. Inde a palatio ad grauiā ꝑ medias vulgi turbas perduct⁹: atqꝫ in tabulatū cōscendēs: postꝗ ad diue mariæ templum (qđ ex tabulato conspicuum erat) conuersus longiusculā orationē plorans habuisse a carnifice iohanne cousino vno gladii ictu capite punitus est. Cadauer autē per cordigeros i ipsoruꝫ ecclesia humatū est decembri mense die decimanona. Anno. M.cccc. septuagesimo qnto. De eius criminibus & supplicio epigrāmata gallica latinaqꝫ multa scripta fuerunt. Eodem tpe monete ꝑciū mutatū est & scuta aurea cusa: qnqꝫ & .xxx. solidorū turonē. estimatione. Cui operi quattuor tm̄ viri prefecti sunt germanus de merla Nicholaus potierus / dyonisius brito & symon ausoranus. Vectigal quoqꝫ indictuꝫ singulis doliis que regno ad dexterā gentē exportarentur Nā pro quoqꝫ vini dolio quo

Conestabilis nequitia.

Conestabilis mors

Moneta noua

franci caudam vocant)aureum nummũ portitores exigebant. Post hæc aliquid in romanos molitus ludouicus:de congreganda episcoporũ synodo cogitauit.nã cum sibi antea non processisset ꝙ de vniuersali ecclesie cõuentu agẽdos suos oratores ad diuersos principes miserat de suo regno habendũ consilium preceptum vulgauit:iubens quosqꝫ pontifices & maiorum ecclesiarũ rectores ad suas sedes intra a se constitutum diem redire. Deinde voto astrictus aniciũ(quod podium dicunt) aruernie ciuitatem pergit. Vbi nouem totos dies diue marie tẽplo quod in galliis summa religione colitur se promissis absoluit mox lugduni trãsiẽs ad dalphinates cum peruenisset accepit carolum burgundum qui in heluetios expeditionem duxerat fusum fugatumqꝫ cũ suo exercitu fuisse non procul a gransone oppido & arcibus duabus receptis quas heluetiis ipse abstulerat. Tormentis machinisqꝫ amissis castra & sarcinas omnes direptas. Receptas insuper ab Heluetiis arces & gransonem esse.Inuentosqꝫ in illis quingentos & duodeci alemannos quos suspẽdio burgundus necauerat eos omnes patibulis liberatos terre cõmẽdasse & eisdẽ alemannorum furcis lorisqꝫ burgundos strangulasse quos gransonem recuperantes heluetii deprehendebant. Eadem tempestate nemorsus dux a dño de belloioco in arce carlati circũuallatus deditione facta captus ad regẽ primum deinde viennam & deinceps parisium perducitur& in custodia asseruatur Circunuallationis tempore ei⁹ vxor caroli andegaueñ.filia cũ peperisset tam partus dolore q̃ animi ægritudine mortem incurrit mulier spectata plurimũ atqꝫ laudata. Rebus apud gransonem dissipatis.Carolus burgundus cum ioignam in finibus sequanorum se ex fuga militẽqꝫ recepisset.Heluetios iterũ pesequi(sicuti ferox & vindicte pcupid⁹ erat)cõstituit At ꝙ illi milite & pecunia opus esset guillermũ gonnetũ eius cãcellariuꝫ cum aliis vndecim bone apud suos auctoritatis viris ad flandrenses & ditiõis eius populos legat qui militẽ resarciãt:sextãqꝫ bonorũ suorũ omnium partem ad belli impensaꝫ ministrent.Legatis eius responsum est Carolo si facultas deficit se tuto recipiẽdi sub sidiũ illi vt pricipi & duci suo se quidẽ prebituros donec domũ salu⁹ redeat. Belli aũt i heluetios gerẽdi causã nullã videre cuius gratia sese bonis & pecunia ꝑmere aut mulctare necesse sit Hec dũ a burgũdo geruntur ad ludouicuꝫ lugduni agentẽ renatus ex andegauensi familia sicilie rex accessit Cuꝫ quo de prouĩcie comitatu ad hunc modum trãsactum est.Erat renatus plenus dierum sine liberis princeps cuius filia angliæ regina ab Edouardo de familia ducum clocestrie in custodia tenebatur eius liberande causa Ludouicum sibi heredem prouincie renatus instituit. Datis a Ludouico milibus quinquaginta scutorum aureorum que redimende regine causa edouardo soluta sunt.Regina liberata iuri quod a morte patris in comitatu ipo vendicare potuisset abrenunciat constituta quotannis dum superstes esset pẽsione quẽ ludouicus regine persolueret Accidit per hos dies nõ procul a dordano plena miserationis cedes Ludouicus bresei filius normãniæ marescallus carlotam agnetis(quæ bella appellata est)filiam ex carolo septimo ludouici patre(sicuti credebatus genitam habebat vxorem .hic laxandi animi causa cum i siluam assumpta vxore venatũ prodiisset domũ noctu reuersus cum se lassũ sentiret seorsum abvxorio cubiculo cubitum pergit.Carlota aũt libera ad tempus viro iohanneꝫ lauernũ pictauũ cũ quo stupri consuetudinem fecerat: ad se protenus in cubiculũ admittit Qua re cognita iohannes apotecarius domus senescalli prouisor scelus dño defert Vnde furens senescallus gladio exerto cum cubiculi fores repente effregisset inuen

Dux nemorsus capitur.

Burgũd⁹ fus⁹

Cedes carlote vxoris marescali a viro facta

tum adulterum interiore tantum tunica amictum protenus confodit Coniugē ve
ro que se ad liberos in proximo penetrali receperat culcitra obtectam manu apprę
hensam humo prosternit. Quā in genua procumbentem & mariti misericordiā fœ
mineo ploratu orantē traiecto per mulieris pectus mucrone mactat Sed ad susce
ptam hystoriā reuertamur. Rege lugduni agente renunciatū est Carolum burgun
dionum ducem reparato exercitu ad moracū in heluetios castra posuisse atq; exi
le oppidulū circūuallasse eoq; renatū lotharingie ducem (a quo nantiu3 burgūd⁹
abstulerat) cum validis copiis suppetiaturum heluetiis accessisse. primāq; hostium
aciem fudisse in fugā verso remōto comite eius aciei ductore Vnde ex moracō eru
ptione facta eos qui in presidio erāt cum lotharingo duce se coniungentes in hosti
um castra fugatis cesisq; q̄plurimis peruasisse|nec fuisse fuge modu3 donec ioingnā
peruenissent que aūt in burgundionum castris spolia capta essent heluetios ad be
neficii cōpensationem benefactori lotharigo reliquisse. Occisorū in ea pugna nu
merus .xvii. milium fuit. Victoria de burgundis habita renatus argentinam
(q̄ straburgus dicitur) se recepit. Indeq; quattuor armatorū milibus roborat⁹ nātiū
quod sibi burgundus vsurparat recuperare contendit & oppidū (quod ducētorū
supra mille militū presidio tenebatur) obsidione cingit Qua firmata ad agentinen
ses reuersus cum nouas copias coegisset eas prioribus quas ad obsidionem relique
rat adiungit nantiumq; recuperat. Hec dum aguntur Ludouicus turonum repetēs
multis votis quibus se abstrinxerat satis pro religionis debito fecit Erat enim diue
marie christi matri vel reuera vel simulatione deuotus Cuius templis multa dona
ria obtulit. Interim burgund⁹ (cui aduersa omnia succedebāt) egre admodum ferēs
a modico principe (vt ipse querebatur) vinci resarcitis pro tempore copiis ex sali
nis sequanorum oppido nantium ducit Cum enim de renato sermonē haberet illū
magnopere parui existimabat tanq̄ gygas ipse ille nanus esset Per eam tempesta
tem de castelle regno disceptatio insurgit. Erat henrico castelle regi (vt ferebatur) ex
legitimis nuptiis filia & ex patre grandis natu soror hec aragonū illa portugallorū
regi vxor datur. Quamobrem vterq; regum castellam vendicare magnis viribus cō
tendit Portugallus rex frācum regem secutus ludouicum per se cōuenit sperans ma
xime discordiis inter eum & burgundum compositis copias sibi ad vendicandā ca
stellam attribuit. Fuit mediusfidius Portugallus rex incredibili magnificentia a pari
siis exceptus. Verum cum ad burgundum in obsidione nantii agentē pacis causa p
horridā hyemem frustra cōcessisset ad ludouicū rediit. Burgundus enim nantiū tā
arcte concluserat: vt fame prope deficiētes burgūdo permittere se obsessi destinarēt
Militabat in burgundianis castris longobardus quidam comes quē campobassu3
appellabant. Hic vel suapte perfidia vel pecunia clam corruptus a burgundo defi
ciens cum nonaginta equitibus ad ludouicum regem venire constituerat At per re
gis internuncios tardatus ne p̄ditionis particeps ludouicus esse videretur ad rena
tum p̄fectus est: cui burgūdi consiliū omne patefecit. Duo vero suæ factionis an
gelus & montefortus qui eum ad proditionem cōceptā sequebantur iussi sunt cō
deum petere qui locus a nantio secūdo tantū lapide distat ad mosellam flumen q̄
a mettēsibus & luxemburgis ad burgūdos cōmeatus importabatur. Quarto aūt
nonas ianuarii renatus Varēgeuillam ad sanctū nicholaum cum suis & heluetiorū
copiis progrediens & postridie cū nouāuilla3 aduenisset ad lacū qui nō p̄cul abest
acies instruit. Vnam dabestanus comes & qui friburgū suricūq; incolunt. Alteram

Moracū i heluetiis

Rex portugalie ad burgundū vadit q nātiū obsidebat

bernenses atq ternenses duxerunt. Atq ita partito agmine alteri secundum flumē alteri per viam militarē nantiū versus cōposito ordine incedūt. Iam enim burgundus suos in acie sisterat & heluetios qui via publica pgrediebantur tormētis appetere pperabat. Qd animaduertētes aciei ductores sinistrorsuz ad proximū collē diuertunt: in quos burgundus iacobum galleotū italum: & iudocum lalanū flandriae primariū iudicem bino agmine mittit. Iubetq hostē ab equitibus inuadi sequente illos numeroso peditatu. Mox nichilominus heluetii qui in colle erant conuersa in burgundos facie vix credibili impetu in venientē in se hostē pcedunt ita vt ad primum colubrinarū iactum peditatus omni burgundorum fuge se cōmiserit. In galleotum autem ii qui ad flumen iter habebant nulla mora incursantes totam cohortē fuderūt. Est pons nō procul nātio quavia est a thyonuillā & luxemburgū quaz campopassus comes occupauerat. Ad pontē postq fugientes burgundi peruenerunt insequente eos ferociter lotharingo pars fluminis vadis se credentes ab heluetiis trucidabantur pars fluctibus obruti interibāt. pars qui siluis se credebāt ab incolis sine miseratione iugulabantur. Nec cessauit lotharingus hostem sequi donec adueniens plurima nox eū prohibuit Tum de burgundo duce interiisset ne an viueret sollicitus quandoquidē de eo nullū nuncium acciperet ad mettenses confestim sciscitatum mittit: an ipse per eorū ciuitatē euasisset. At ille reuera dum se fuga saluare contendit: labente equo quē insidebat fuerat tribus vulneribus occisus. vno ad caput secus aurem ad dentes vsq pertingens. Altero ad femora. tertiū ad anū. Id certissima fide compertum est capto baptista adolescēte ex colūnensiū familia q duci eodem tempore familiarissime obsequebatur qui nō dubia de illo indicia ptenus ostendit. Assensusq est testimonio eius mathe[9] portugallensis ducis medicus atq anthonius eius frater nothus quē lotharingus captiuum habebat. Cuius rei fidem vix admiserunt arthesienses & ii qui burgundiorum potestatis erāt temere atq ptinacissime asseuerantes eū e pugna ad germanos dilapsum esse ibiq septēnem poenitentiā vouisse quā postq explesset inde cū potentia reuersurū & suas iniurias vīdicaturū Noui nōnullos qui in ea credulitate obstinati equos gēmasq venales exhiberent venderentq si quis eas plus iusto emeret dilata solutione: donec Carolus eorum princeps exacta penitentia rediissent. Eam crudelitatem auxit quidā vir horridam vitam agēs inter sueuos in oppidulo cui bruxelle nomē est qui cū statura & voce nō ab similis carolo esset nec se ostētaret sed poenitēti par & sēp moest[9] esse videretur vulgus facile hunc pro carolo habuit donec euidentioribus signis ad verū puentū est. Inuentum ducis cadauer nudum in pratello quod riuulus aluit in diui georgii ecclesia apud nantiū anno salutis. M.cccc.lxxvi. postridie epyphaniorū domini conditū est. In eo loco vbi tot occisorum corpora iacebant lotharingus victor sacellum cōdidit addito sacerdote qui memoriā defunctorū perpetuo haberet. Edidit quoq in pratello crucem ex lapide vbi Burgundus occubuerat. Hic me locus admonet in cathalogum conferre quot flādria ab exordio rectores comitesq ad hunc vsq carolum per annos fere septingentos habuit vt hinc cautionē accipiāt ii qui splendore pricipatuū & generis antiquitate elati facili per incōsiderationē lapsu/ fabula posteris fiunt. Terra flandria insula gallie belgice/ ab occidente britannico occeano ab oriente scalde flumine a meridie lisa amne qui in morinis oritur circūsepta est tota fere palustris & siluis olim impedita/ sicut ex cęsare liquet qui morinos bello aggressus: difficile sibi audientes fecit propterea q i siluas

Apud nātiū renati victoria

Pertinax i dominum amor stulta credulitas

Flādrie comites & rectores

Flandria

se recipientes/qrendi fuerunt vt vincerentur. Est enim nō parua pars flandriæ etiā num morinorū pontifici q̄tum ad christianā religionē attinet subiecta. Et hanc fuisse olim nō ꝓcul siluā illi nō temere quis putabit quæ carbonaria silua in neruiis fuit Vbi tornacum insignis ciuitas extructa est Cuius spirituali ditioni altera flandriæ portio paret. Ea regio raris colonis cū diu inculta & plurimis fossis interscissa mā sisset latronibus patuit q predas ex transeuntibus agebāt donec ad annū salutis sexcentesimum vicesimum primū quidē cui luderico lillescuquo appellatio erat/lotarii querti frācorū regis filiam vxorem habens cū liberos quindeciꝫ ex ea genuisset maximus natu anthonius silue flandrie custos a lotario positus est vocatusq; forestarius. Silua enim francorum lingua foresta apellatur. Vnde forestarii nomen deriuatum. Sed huic narrationi rari assentiunt aliis tradentibus ludericum ex germania vxorem duxisse & vicum incoluisse arlebecam qui vnus in illa terra erat. Vxor autem cum flandra diceretur ab eius nomine fuisse flandriam dictam Ludericum vero a carolo magno silue custodiam vt eam a latronibus quietem redderet accepisse anno gratie septingētesimo nonagesimosecūdo ibiq; quattuor & quadraginta annos imperasse & ei filium successisse ingecamū qui vicorum extruendorum diuersis flandriæ locis auctor extitit Porro exacto sui magistratus anno quindecimo apud arlebecā vita excedēs sepultus est. Fuit illi heredes filius andaquerrus reipublice curator atq; āplificator industrius gandauum eni/curtracū atq; aldenardū necnon cassellerū construere cœpit. Relicto autem balduino filio post. xiii. sui forestatus annum arlebece humat⁹ ē. Post patris excessum balduinus regionis administrationē est adeptus. Erat iudith speciosa fœmina quæ caroli calui franci regis cum filia esset/& edouardo (qui & adolaphus dicebatur) anglo regi nupta mortuo marito in franciam rediens a balduino rapta ē & matrimonio iuncta Qua iniuria affectus rex balduinum persequi pergit quemadmodum a nobis supra relatum est. Ab hoc balduino burgus quē nunc incole brugas vocāt edificari ceptus est. Ipse vero a suscepta administratiōe anno decimoseptimo vita destitutus in diui bertini cenobio apud sanctum audomarū celebri sepulcro est honoratus anno christiane pietatis octingentesimo. lxxxix. Cui successor fuit balduinus quē caluum flandri vocauere qui brugas muro circūdedit & ethelsundā edelphidi anglorum regis filiaꝫ vxorem accipiens Liberos duos arnoldum & adulpum bolonie postea comitem ex ea tulit. Decurso autem accepti comitatus anno quindecimo gandaui sepultus est: in cœnobio quod diuo petro dicauerat. Arnoldus patris principatu recepto: religiose vixit. Nā apud sanctū donatū/qui locus brugis celebratissimus est sacerdotes duodecim a se institutos decimarum largissimo prouentu donauit. Fuit illi vxor alisa viromandorū comitis filia q̄ illis genuit balduinum. Ab hoc arnoldo vt a me supra memoratum est guillermus normannorum dux per speciē reconciliatiōis nō longe a pinquigniaco trucidatus est. Exactis aūt in principatu. xxxviii. annis gandaui apud sanctum petrum traditus est sepulchro anno christiane misericordie nongentesimo sexagesimoquarto. Post suscepit filius comitatum trium annorum comes. Quo tempore data est illi vxor matildis emano saxonum duce nata quæ peperit arnoldum. huic balduino sepulchrum cum suis maioribus apud gandauū fuit. Cuius successori arnoldo qui iuuenis nomen accepit cura & diligens sollicitudo extitit subiectum sibi populum iusticia continere Nam tametsi timori esset amabatur tamen vehementer propter summam eius equitatē & perseuerantem iusticiam

Ludericus. Ingecamus. Andaquerrus Balduinus Bruge. Balduin⁹ caluus Arnold⁹. Balduinus Arnoldus.

amicitiam iniit berengarii regis italie, cuius filiam susannam thori participem assum psit. A recepto comitatu anno primo & vigesimo dum fuit annus salutis nongētesimus octogesimusoctauus moritur/relicto filio balduino cognomento pulcra bar baCui vxor fuit ennia filia guicardi luxemburgorum ducis. Prefuit flandriæ annis xlvii. suscepto filio /. qui balduinus de insula vocatus est Sepelitur gandaui cū ma ioribus suis A cuius morte comitatum administrauit balduinus insulanus annos duos & triginta a quo diui petri de insula templum extructum est. Est enim insula munitissimū & populo frequēs cū firmissima arce oppidū flandriæ finitimum Hu ic fuit vxor alisa philippo francorū rege nata q̄ duos liberos mares enixa est: baldu inū & robertū & feminā que guillermo notho normanno duci a quo regnum an glie vindicatum est nupsit. Orta inter germanie imperatorem & hunc balduinum simultate balduinus comitatū qui a losteñ. nūcupatur occupauit. Sed compositis tādem discordiis ipator balduino comitatū in feudum dedit. Hic successorē ha buit filiū ludouicum cui pio cognomē inditū est, exq richilde comite hānonie ꝑ genita duo liberi fuere arnoldus & balduinus Subditis amantissimus maxime pro pter benignitatē & egregios ipsius mores fuit. Tertio autem sue administratiōis an no vita defectus in henone monasterio sepelitur Arnoldus qui illi suffectus est cū bellū aduersus robertū frisonū ducem mouisset occubuit Post quem balduin' bal duini insulani nepos comitatum est adeptus quē cū gaufrido in palestina militasse supra scripsi. Accepta autem gertrude vxore filia ducis saxonum/quam hollandiæ comes moriens reliquerat/marē vnum robertum & feminas duas excepit Ei' opus est apud casselletum diui petri ecclesia vbi viginti sacerdotes assignatis annuis pro uentibus collocauit. Rexit flandriam annos duos & viginti Eo assumpto robert' suscepit principatum & ad recuperandā de mahumeti seruitute hierusalem operā cum gaufrido de buyllone dedit tulitq ex filia guillermi normanni ducis balduinū Erat illi consobrinus sacerdos sancti donati brugensis prepositus/quē flandrie can cellarium assumpsit. Iussitq perpetuo decreto eū posthac eadem dignitate fungi q̄ præpositus haberetur Sepultus est attrebati apud sanctū vedastū post annū. xvii. Cui principatus successor balduinus cū margaritam bolonie comitis filiam vxorem accepisset nec inde liberos haberet comitiali morbo affectus monachatum ꝓfessus est designato herede carolo regine dalmatarū filio/ qui ei consobrinus erat Apud sanctum bertinum sepulturam accepit cū annos octo flandriam gubernasset Pari annorum numero carolus ministrauit. Hic cū rei diuine apud sanctū donatū adesset in oratorio ab inimicis & quidē familiarib' occiditur. Inde comitatū vsurpauit guillermus vicecomes yprensis: qui vxorē ex filia caroli dalmate duxerat sed secū do mense ab vsurpato comitatu interiit nullis liberis relictis Ceterū dux normāno rum guillermus caroli primi consobrinus rege francorum ludouico adnitente eie cto guillermo yprensis flandriam occupauit deteriora omnia faciens Quamobrē flandri thericum/quem dux dauzay ex gertrude Caroli auia susceperat accersunt Hinc excitato bello/ cū thericus in oppidum alostum se recepisset a guillermo nor manno circūseptus est. At guillermus dum obsidionem pertinacissime continuat sa gitta percussus vita excessit. Exactis mensibus quindecim postq̄ flandriam intraue rat impositus est honorifico mausoleo in diui bertini ede que est apud sanctū au domarum. Fuit illi successor thericus/quē bello persecutus erat & flandria extrude re cognabatur. Hic apud damyatā atq hierosolyma sub ludouico francorū rege

Balduin' pulchra barba.

Balduin' insulanus.

Balduinus

Ludouic' pi'.

Arnoldus.

Balduinus

Robertus

Balduinus

Carol'.

Guillermus.

Thericus.

de sanguine christi ordines francorum militum duxit: vnde reuersus domum/aliquid de christi sanguine extulisse traditur/quem in sancti basilii templo apud brugas reposuit/monumentum scilicet christi passionis/quod a flandris maxima veneratione colitur. Sibyllam vxorem duxit siciliensi rege prognatā. hinc philippus & margareta prodiere. Margaretam balduinus hannonius comes vxorem accepit. Patri therico apud vatenas post secundū & quadragesimū annum sui magistratus sepulto: successit Philippus hierosolymiticā expeditionem secutus. A qua rediens: quandoquidem liberis carebat: ysabellam ex sorore neptem/Balduini hānonii comitis filiam Philippo augusto adolescenti vxorem dedit: sicut in ipsius augusti gestis scripsimus. Inuenio hunc nescio quamobrem deprehensum/& in vinculis habitū interiisse: & in claraualle cistertii ordinis cœnobio humatū: āno christianę passionis Millesimo nonagesimo.

Philippus.

Balduinus

Tenuit deinceps flandriā balduinus gratia cōnubii quod cum margareta therici filia contraxerat. Præfuit regioni cum laude. tulitq; ex vxore liberos mares duos. balduinum qui hierosolymorū imperiū adeptus est/ & Philippum namurci comitem duas pterea filias margaretā q̄ philippo augusto tradita est: & alterā brabātini ducis vxorē. Hūc secutus est balduinus q flādriæ atq; hānoniæ principatū moderat⁹ est. Sed duabus susceptis ex vxore fœminis iohanna & margareta: in palestinam cū christiano exercitu mox proficiscens: post egregia multa militiæ opera in constantinopolitanum imperatorē assumptus est. inde a sarraceno hoste interceptus: nullo post tempore cōparuit. In demortui locum filia eius iohāna flandris hannonibusq; imperauit/accepto in virum ferrando/portugallo genere oriundo: frācis admodum infesto. Quam ob rem othonez germanum imperatorem secutus/dum bellū aduersus philippū augustum francorū regem gerit: captus: in arcę cui luparę apud parisios nomen est asseruatur. Mortuo sepultura fuit in monasterio marquetensi. Iohāna vero viduitatis pertesa/ secūdas cum thoma sabaudi ducis filio nuptias cōtrahit. Quarto deinde anno vita excedēs cum ferrādo apud marquetas sepulta est. Eius enim monasterii institutrix non procul ab insula fuit. Huic soror Margareta suffecta flandriæ hannonięq; comitatus ānos trigintaquattuor gubernauit magni animi fœmina. Semel enim atq; iterū nupsit. Ex priore viro bossardo/qui ex anglorum regum familia prodierat iohannē filium genuit: breuis vitę puerum. Ex altero guillermo dāpetro guido natus est & guillermus. Guidonem qui matre recusante fegardi de betunia filiam sibi copulauerat diu a se relegauit. Iohannem quoq; alterum filiū maiorem natu persecuta eum exhęredare statuit. Quæ causa fuit guidoni cū matre reconciliationis. Eapropter exurgens guillermus romanorū rex/& hollādiæ dominator (cuius filiā iohānes dauēnes habebat vxorē) genero aduersus margaretam auxiliatus est. Verū ludouicus francoruz rex/cuz medius arbiter accessisset ex parlamēti decreto pronunciatū est: iohanni deberi hannoniam. Flandriam autē matre defuncta guido possideret. Mors paulo post terris eripuit margaretam: quę apud flynas in monasterio eiusdem nominis (quod a duaco flandriam versus miliaribus quattuor distat) monumento honorata est. Ideo flandrię comes Guido est effectus. Cui annos sex & triginta præfuit/liberis tā maribus q̄ fœminis fœcundus Quinq; enim ex priore vxore masculos extulit/guillermū/robertū/balduinum philippum/& iohānem: qui leodiensiū pontifex extitit. filiarū quæ quattuor fuere nomina non inueni: præterq̄ vni⁹ philippetę quæ anglo regi desponsata ante nuptiarum diem parisii interiit. Ex secūda quæ namurco principabatur filios tris & filiam

Balduinus

Ferrandus

Margareta

Guido

vnam generauit.quę comiti gheldrensi data est vxor.Hic guido anglis amicus eos ad bellũ secutus est. Tandem cũ filio Roberto captus vinctusq; moritur.Cuius cadauer apud flynas humari rex permisit/Anno Millesimo tricentesimoquarto.Rebellantibus autem ob guidonem captum flandris & tandem a Philippo subiugatis:pax data est/promissis philippo multis nummorum milib⁹. Cuius causa insulã duacum & orchias ab eis in pignus rex accepit.Post guidonem roberto de bethunia flãdria obuenit.factusq; auctior est bethuniæ atq; teneręmõdę accessu. Attrebates quoq; hunc sibi patronũ & defensorẽ(id est vt illorum sermo est) aduocatũ assumpserunt.Ex vna vxore caroli siciliæ regis filia carlomanus illi natus est.quem ferunt inter scapulas crucis simulachrum ex matris vtero attulisse. Sed cũ matre non multo post tempore obiit mortem.Ex altera cui niuernũ atq; rhetelium attinebant mares duos Balduinum & Robertum:quattuor insuper fœminas excepit. Philippo autem pulchro cum robertus infensus esset: propterea q̃ profecturo hierusalez sexcentos auxiliares milites robertus mittere recusauerat Philippus tris quos habebat filios in comitem cum ingentibus copiis ducere iubet.Sed profectus nulla re gesta exercitus domum se recepit.Defuncto tandem philippo:& mox ludouico hutino:in philippi longi beniuolentiã est admissus.Mortuo sepultura apud ypras fuit in diui martini cœnobio anno dominici natalis Millesimo.ccc.xxxii.post octauũ & vigesimũ annum sui principatus.Comitatum protenus assumpsit Ludouicus niuernensis comes ludouici filius qui frãci regis filiã margaretam vxorem acceperat. Nam ex conditione nuptiarũ conuenerat: mortuo hoc ludouico filium eius in flãdriam recipiendũ.Quam ob causam indignatus robertus cassellanus:bellũ in ludouicum niuernensem excitat. Sed parlamẽtei senatus definitione sedatũ est:vt in Caroli pulchri vita annotauimus. Occubuit apud creciacũ ludouicus relicto Ludouico filio qui de marla cognominatus est & brugis in beati donati æde sepultus. Ludouico de mala niuernũ & rhetelũ cũ salinis & machlinia accesserunt.Moxq; matre margareta vita defuncta: arthesiũ atq; burgũdiam adiuit. duxitq; vxorem margaretam brabantino duce progenitã/quæ alteram margaretã enixa est:& duci burgũdionum philippo in connubio data qui.xv.annũ agens interiit. Inde ad iohannem francorũ regem burgũdia pertinuit. Quã paruo post tẽpore cũ filius eius philippus cui audaci cognomen fuit margaretã huius ludouici de marla desponsasset philippo rex donauit:iis legibus quas in iohannis gestis lector agnoscet. Humat⁹ est ludouicus apud sanctum petrum insulanũ. Deinceps successit philippus audax omniũ quæ socer eius ludouicus possederat hæres genuit ex margareta iohannem anthoniũ præterea brabantiæ postea ducẽ/lothriciq; & lemburci principẽ/& philippum:qui niuerno rhetelioq; principatus est.Fuerũt item audaci ex eodem coniugio fœminæ tres.Prima duci austriæ/altera sabaudiæ/tertia Guillermo hanonio comiti nupsit.Extruxit in agro diuionensi cartusiorũ ædes/vbi voluit mortuus sepeliri.De iohanne filio quia supra abũde scripsi:nõ producã hystoriã.Eius sceleris est quicquid hactenus simultatis & bellorum franci principes exercent.Suscepit ex margareta bauariæ ducis filia marẽ vnũ philippũ & fœminas sex. Vna quæ agnes dicta est iacobo borbonio iuncta est. Hic aduersus aurelianorũ ducem grauissima vsq; ad internitionez odia exercuit. Tandẽ apud monstrolium quod ad yone amnis ostium collocatum est trucidatus:& inde ad cartusios diuionẽses elatus humatur anno christianæ resurrectionis.cccc.xix.supra mille/post q̃ annos.xv.flandriam

Robertus de bethunia.

Robertus Philippus pulcher

Ludouicus niuernensis.

Ludouicus de marla.

Philippus audax.

Iohannes

Philippus

administrauerat. Philippum vidimus vna cum vtraqꝫ burgundia atqꝫ flandria artesium brabantiam/ lothricũ : lamburgũ hannoniam: hollandiam: zelandiam & frisiæ partẽ/cũ salinis machlinia & namurco obtinere. Illi deinde accessit luxemburgus. Hic patre interfecto anglorũ partiũ fuit. Cum autem vxores tris habuisset ex postrema ysabella quæ rege portugalo oriunda erat tris liberos excepit anthoniuꝫ

Iodocus

& iodocum quos sita mors assumpsit & carolum gandauos qui suo more seditioso tumultu rebellauerant non sine suorum iactura tandem compescuit pœnaqꝫ affecit. Defunctus brugis diuione in ede cartusiorũ sepultus est anno salutis Millesimo quadringẽtesimo sexagesimoseptimo. xviii. kalẽdas augusti. Patri philippo suc

Carolus

cessit hic Carolus de quo presens narratio texitus a renato lotharigorũ duce fusus filia eius maria ex familia borboniorũ ducũ per matreꝫ genita maximilianũ federici germanorum impatoris filiũ virũ accepit. Ex quo philippum & margaretam cum

Philippus Margareta

extulisset equo lapsa & inde paruo post interuallo moriens quotquot carolus pn cipatus tenebat Philippo filio reliquit. Ad hunc modũ post vnum & triginta flandriæ comites potentatu illustris burgũdiæ clarissimũ nomen in sua familia Carol⁹ extinxit. Nisi ꝙ illi fuerũt superstites aliquot fratres nothi quos ex multis mulierib⁹ Philippus eius pater susceperat. Sed de lotharingo reliqua persequamur. Carolo duce mortuo protenus in burgundiam exercitũ ducit quam totam post paucos dies Ludouici nomine recuperat Secuti burgundos ipi antissiodorenses regi paruerunt. Certior factus de burgundorum interitu. Ludouicus turonum linquens postq̃ suo more varias diue mariæ edes muneribus honestasset. Nouiomenses adiuit. Breuiqꝫ tempore mondiderium Peronam Abbatisuillam Monstroliumqꝫ cuꝫ aliquot locis vsqꝫ ad attrebates occupat. attrebates vero pugnacissimi & duri ani-

Attrebates obstinati

mi populus parere detractarunt: recepto in ciuitate flandrensi præsidio. Interim dũ cunctantur attrebates regi obtemperare: Ludouicus grandẽ exercitũ & belli apparatũ cogit. Sed tandẽ captẽ ciuitatẽ que seorsum centũ fere passib⁹ ab oppido loco editiore sita est: & raro muro munita instaurat aduersus oppidanorum vim atqꝫ iniuriam ad quos ex aliis recenter recuperatis locis multis odio nominis franci perfugerant. Quibus tanta temeritas fuit vt per muros & publicos parietes furcas sculperent appensis albis crucibus tanq̃ ipsum regẽ francosqꝫ suspendio dignos arbitrarentur. Fuerunt qui pudendas partes reuelatas e muris militibus ostentarẽt conuiciantes regi Venere tamen ex oppidanis ad ludouicum aliquot ex primorib⁹ qui hanc concordie formulam reportauerunt. Manerent ipsi in regis fide atqꝫ potestate. Vectigalia & fiscũ regii questores administrarẽt pecuniã inde quesitã. Maria caroli burgundi filia vnica: ab ipis regiis ministris acciperet donec regi primario prĩcipi suo debitam fidem psoluerit. interim nullum regium presidiũ oppidani reciperent. His ita compositis ludouicus ad oppidanos mittit borbonium cardinalem: petrum doriolum cancellarium: Guyotũ potũ & philippũ desquerdum qui ab attrebatibus fidei iuramentum exigant. Quo sancte (vt putabatur) ꝓstito cum legati in diui vedasti cœnobio discumbunt: pars perditorum hominum insurgẽs: clamore (vt in seditione solet) sublato in cenobium ꝓcurrit frequẽter vociferans occidite occidite a legatis tamen temperatum est. Qui protenus in ciuitatem ad ludouicum se recipiunt. Quam iniuriam dissimulans rex morinũ petit. Inde hisdinũ occupat & paulopost arcem emissis qui in eam confugerant cum suis fortunis militib⁹

Dum hisdini esset ludouicus attrebates simulata ad eum legatione admiraldum

adeunt petentes vt bona eius venia hisdinũ ad regẽ mittere suos nũcios liceat Acceptis ab admiraldo de profectione litteris: octodecim (odardo butio duce) oppido egressi flandriam versus iter constituunt eo cõsilio vt mariam caroli filiam conuenirent. Cuius doli prouid⁹ admiraldus quosdam ex suis exploratum legatos miserat. Qui in fraude deprehẽsos ad ludouicũ omẽs perducit. Hi vltimo supplicio affecti sunt. Odardo caputiolum pellibus aduocati more ornatum appositũ est Erat enim publicus attrebatium ꝓcurator & in eo amictu caput amputatũ tinoqꝫ sublatum cum inscriptione. Hoc odardi caput est Hac attrebatũ perfidia irritat⁹ rex dum bolonia3 religionis cã pergit: circũuallare oppidum iubet. Reuersus bolonia tormẽtis muros turresqꝫ quatit. Extruxerant oppidani cõtra ciuitatẽ ꝓpugnaculũ quo se tuentes ciuitatẽ maxime infestabãt. At tormẽtorũ violentia ꝓpugnaculũ a francis ita deiicit vt in oppidũ longe patẽs ꝓspectus esset Simulqꝫ ludouic⁹ oppidanorum bona militi diripienda publicat: quãobrẽ animosior factus q̃maximã spẽ diripiendi oppidi miles capiebat. Verũ impẽdenti piculo pterriti oppidani ad ludouicũ mittunt: miam implorãtes quã pter multorũ volũtatẽ impetrarunt admiseruntqꝫ ad se regis copias quantũ regi visum est. nec tñ obprobriis abstinebãt i mariam caroli heredẽ ꝓpensi. Quã longe a se in flãdria agentẽ nõ minus q̃ numẽ aliqd̃ obseruabãt ita vt quidã ob pfidiã in regẽ capite damnati cũ securim ceruici districtã vnico euadere verbo potuissent mori pertinaciter maluerint q̃ dicere viuat rex Mulctati sunt attrebates multa fusi celatiqꝫ argenti copia nec eo magis dimissiore animo erant quãobrem veteres loci incolas ludouicus in penitẽtiorẽ frãciã trãsfert vocatis ex reliquo regno nouis colonis quos in illorũ locũ velut in nouã coloniam mittit mutatoqꝫ nomĩe franciã attrebatũ vocat. Interim magnopere studet ludouic⁹ quo modo mariam caroli filiam ad se traducere posset. Promittit itaqꝫ puelle marit ũ ex regio genere dare nec sinere eam dispẽdio aliquo affici sed ditionẽ q̃ ad eã ptineret tãq̃ suã defensare. Cui⁹ rei cã oliueriũ dãmam regiũ tonsorẽ q flandrẽsis erat ad ea3 mittit. Nõ enim franco alicui principi rex satis cõfidebat ne legationis munere fret⁹ perniciosũ qcq̃ machinaretur. Oliueri⁹ aũt postq̃ ad mariã venit solita temeritate vsus vel ꝙ ita in mandatis acciperat petit apud mariam seorsum colloquiũ habere. Quod cum puelle pudori atqꝫ celsitudini nõ cõueniret sermonẽ priuati3 facere nõ impetrat. Sed ea q̃ a ludouico acceperat dicere presentib⁹ ad hoc a maria delectis ꝓceribus illũ oportuit. Nec legato fides habita ẽ. Igitur ad ludouicum inanis reuertit

Attrebatiũ pene. Francia.

Maximilian⁹ mariam Burgundam desponsat.

At flãdrenses tãetsi oẽm belli rationẽ vitare cuperẽt frãcis tamẽ relictis ad germanos respiciunt. Erat frederico alemãno imperatori filius maximilianus vnum & vigesimum annum agens Cum hoc nuptiarum fœdera cõciliant. Nã ꝙ pater ad imperatoriam maiestatẽ plurimum thesaurum per annos ferme quinquaginta quib⁹ imperiu3 administrauerat adiecisse putabatur spes illis erat magni aduersus regẽ frãcũ subsidii. Ea re cognita ludouic⁹ hẽricũ hisbucũ coloniense3 q a puero apud eum fuerat educatus specie vicendoru3 amicorum suorum in alemanniam ire iubet: vt reuera exploraret qui de nuptiis ageretur. Henricus cum argentinam venisset cognoscit de ineundo federe conuentum apud francfordiã ad kalendas iunias edictũ esse quo ipse imperator & cum eo maximilianus ipi quoqꝫ flandrenses cõuenirent Curat propterea ludouicus francfordiam nũcios mittere eiusqꝫ negocii munus mihi cõmittit mandãs oratoris nomen non prius assumere q̃ compertũ mihi esset qui germani principes suas partes tuerentur. Summa legationis fuit francfordie in con

uentione ipsa memorare que amicitia inter imperatores regesq francos diu permã serit. quibus legibus atq institutis perseuerauerit beniuolentia Mariã burgũdi hæredem feudi legibus erga ludouicum astringi: longo vsu obseruatum esse ne q̃ illustris inter francos femina viro peregrino iure nuptiarũ rege inconsulto coniungatur. Decere illam patriis obtemperare institutis imperatorie dignitatis & fidei esse non violare amici iura. Tẽperet igitur federicus ne id cõmittat quo veteris amicitie sanctitudo offendatur. Talib⁹ mãdatis edoctus apud argẽtinã henricuȝ hisbucum offendi. Vbi dies sex imoratus cũ de cõuentu francfordiẽsi nũciũ nullũ accipimus fama aduolat maximilianũ p rhenũ amnẽ coloniã petere. Eo ꝓpterea festinantes maguntiam ꝓficiscimur quo marie quoq oratores se cõferũt rati maximilianũ i eã ciuitatẽ aduẽtare Verũ nulla statiõe magũtie facta ꝑterlabif & coloniã per paucis comitat⁹ cõtẽdit. Quẽ & nos itẽ secuti coloniã ꝑuenim⁹ clã sciscitãtes q̃nã prĩceps francorũ amicitiã sequebaf cui litteras quas ꝑmultas a ludouico habebã redderemus. Vnũ tamẽ neq satis perspectũ iuliaci ducẽ cõuenimus/ Qui legatiõe accepta respondet nos tarde q̃dẽ (negocio expleto aduẽtasse se maximiliano fide astrinctũ eẽ a q̃ sine dedecore resilire nõ possit neq tuto nos diu i eis locis diuersari posse q̃ inimica nobis essent Sȝ tñ obnixe curaturũ ne q̃d nobis aduersef Post dies vigiti q̃bus maximilian⁹ ꝓfectionẽ in flãdriã parat eo quo colonia egressus diẽ ẽ aquisgranũ accessimus. Quo ꝑterea maximilian⁹ cẽtũ supra mille tm̃ equitib⁹ stipatus se cõtulit Postera aũt die ad ludouicũ q̃ maximis potuimus itineribus p leodios primũ inde p campaniã atq arthesiũ festinãtes rei a nobis geste fecimus certiorẽ Erat eniȝ per hos dies morini ꝑmiserat q ad sãctũ audomarũ magnã copiarũ suarũ partẽ vt locũ obsidiõe cingeret. Redierant eo tpe ex anglia viẽnensis archieps & oliuerius ruffus q̃ ludouico retulerãt edouardũ polliceri auxiliũ missurũq in hollandiam supra viginti militũ milia (si ita ludouicus volet) q̃ terrã ipam occupẽt Inter hæc dubius rex aĩo pendebat quorsum inclinaret cum subito defertur maximilianũ sexdeciȝ a milibus armatorũ potentẽ basseyã aduenire Qua re abductus copias protenus

Cameracẽses

sancto audomaro reuocat Cameracũq ꝓfectus copias maiores cõtrahit: nũq̃ satis sui securus admiserant eñ i ludouicũ cameracẽses appositis legibus. Cuius rei non multo post eos penituit marrafino illis prefecto qui ex sacris reliquiis auro argẽto q (vt fama fuit) detracto se ditauit. Itaq torque multis ponderis ornatus cũ ad ludouicũ venisset illi occurrẽs briquebecus torquẽ venerari simulauit ꝙ ex sacris reb⁹ conflatam esse accepisset Cun q torquẽ palpare tentaret noli inquit ludouicus tangere res enim sacra est. Eius sacrilegii marrafin⁹ non taȝ autor fuisse fertur q̃ ille cui iohannes de daillon nomẽ erat a quo grauia attrebates etiam incommoda acceperunt Ludouico autem religiosa cura incessit ablata cameracensibus restituere Studebat enim eos sibi subiectos perpetuo & parlamenteo senatui reddere audiẽtes licet ad germanici imperatoris ditionẽ pertinerẽt. Ex cameraco senatum parlamenti ludouicus nouiomũ accersit. Vbi de iacobo nemorsi ducis (quem carlati dephensum diximus) quesitum est. Qui propterea ꝙ post habitam apud rionẽ cũ rege cõ

Dux nemorsi

cordiam cum hostibus senserat quarto nonas augusti ob lesam maiestatem morte dãnatus capite apud parisios in foro publici mercati apud hallas punit⁹ est & ei⁹ cadauer a fratribus diui franci in eorum ecclesia sepultum. Per eos dies ortis inter principem auraycensem & craonum ob Burgundiæ administrationem inimicitiis: dum rex bello decertatur: Auraycensis a fratre adiutus qui castelliguyonis

dominus appellabatur: & claudio valdrayo: guyũ in sequanis oppidum accedens a craono impetitur. Vbi cõmissa pugna cecidere vtrinq; qngenti supra mille armati: quamobrem quia francis victoria fauisset supplicationes decretæ sunt. Eodẽ ꝑterea tempore dux gheldrensis mille & qngentis alemãnis instructus: tornaci suburbia cremare cõstituens: a tornacensibus primo cõflictu occiditur. & in vrbẽ infertur. Secũdo vero erũpentibus in alemãnos equitibus francis. cũ aliquot vrbis incolis cędẽ fecere duorũ miliũ: septingentis viuis cõprehensis. Et cũ flandrenses ad blãcam fossam multo numero castra haberẽt: missis in eos copiis profligati ad duo milia cecidere. Reliquorũ in fuga deprehensorũ duo quoq; circiter milia corruerũt. In sequanis vero quos altos vulgus burgũdos dicit: non paruã francorũ cędẽ auraycensis apud greyũ & alia ad ararim id est sagonã loca fecit: eorũ imprimis q sub Salazardo & conygano scoto militabãt. Eadẽ tempestate caroli magni & diui Ludouici simulachra q̃ in ædib⁹ palatinis apud parisios inter regũ statuas suo ordine posita erant: ad caput aulę. vbi sacellũ constructũ est: iubente ludouico posita sunt.

Accidit p id tempus in anglia edouardi in fratrem clarẽtię ducem dira sententia. Cõstituerat clarẽtiæ dux sorori q̃ burgundo duci olim nupserat auxiliũ ꝑter edouardi consiliũ ferre: quãobrem cõprehensus & in vincula cõiectus multis post interiectis diebus cõsilio ad edouardi pręsentiã aduocato. dux hanc in se sententiã accepit. Ex londoniensi arce extra ciuitatẽ ad patibulũ traheretur. ibi conspiceret intestina sua cremari: cui mox caput tolleretur: & cadauer quadrifariã secaretur. Sed a tam ignominiosa dãnatione (hortante matre) temperatũ est. Eius tamen supplicii gen⁹ hoc fuit. Itaq; in maluatici vini dolio viuus extinguitur. & inde exẽptus capite truncatus est. Alterã mortis cãm angli afferunt q ille regnũ expulso Edouardo affectarat. Gaudet siquidẽ anglorũ gens/vel exactione & exilio/aut nece suos reges cõmutare. Per hos dies edouardus misso hisdinũ ad regẽ hauarto: res flandrensiũ cõponere frustra tẽtauit. Interim quia cõdeti ꝑsidio tornacenses infestabant: ita vt cõmeatus ad illos difficile importaretur: ludouicus oppidũ cũ arce recepit: discedẽtibus inde cũ suis fortunis militibus. Condeto capto/cameracũ/moxq; attrebatum ludouicus petit. Quo maximilianus flamingiq; de pace ad regem legatos mittunt. Promittũt relicturos se ludouico arthesiũ/duacũ/insulã/orchias/sanctũ audomarũ cũ vtraq; burgũdia: si ab armis rex cesset. His ꝓmissis confestim credulus rex cameracũ quesneyũ bouchiuiũq; cũ reliquis q̃ occupauerat locis flandrensibus restituit. Et vt fidẽ promissis detrahere nõ putaretur maximilianus/castra inter duacũ attrebatesq; locat. vnde cũ ludouico expeditior ꝓgressus esset. Duxit regẽ multis verbis maximilianus. nec fidei satisfecit. Interim carolus de ambasia burgũdo bello a ludouico præfectus multas arces atq; oppida q̃ ab hostes desciuerant recuperat/ beluencesq; quadraginta milibus nũmũ aureorum mulctat. Mittuntur paulopost attrebatum a maximiliano oratores: quibuscũ ꝑter vnius anni inducias nihil actũ est. Redeunte a picardis Ludouico: vt erat in superos magnopere deuotus/diui martini turoneñ. exterius feretrum quod ferreũ erat/ex solido argento fabricare mandat. Opus ipsum vsq;quaq; absolutum ducentis milibus librarum turoneñ constitisse fertur. Nec differt consilium aurelianis hãbere. Vbi eius loco petrus bellilοci dominus præsedit: considentibus plurimis maiorum ecclesiarum sacerdotibus atq; studiorum generalium insigniũq; ciuitatum legatis. Enimuero de pragmatica sanctione de qua variæ sententiæ ferebantur: deq; ecclesiarũ annatis/quarũ gratia ingens e re-

Gheldrensis dux capitur

Flandrenses ceduntur

Edouardum fręm seueritas

Maximiliani astus.

Feretrũ diui Martini argenteum.

Contio aureliancñ.

gno francorum pecunia romam quotannis exportabatur inquirere cupiebat adhi bita moderatione:ne tantū nummorū romana auaricia sine rei christianę commodo exigeret. Ad eā rem aduersus romanorū ambitionē Ludouicus sublimi ingenio & doctrina viros apud se(cōstituto illis stipendio)alebat. Inter quos martinus cognomento magistri theologus doctor fuit:litteratura celebris qui de quattuor virtutibus quas vocant cardinales laudatissimū scholasticis volumē scripsit: non multopost morte absumptus. Sed mox cœpti pœnitēs ludouicus aureliam cū venisset cōtionem dissoluit: dicens se eandē lugduni postea habiturū. Per eos dies apud aruernos in cœnobio issoriensi monachus quidam cū hermofrodita esset: grauid⁹ est effectus:asseruatusq̧ summa diligētia donec parturiuit. Eadem preterea regione leo domesticus dn̄i sui domo elapsus:complures viros fœminasq̧ vorauit:donec egressus in eū cū multitudine incolarū dn̄s cū forte leo apparuisset: cognito domino ad eū se belua contulit.Quam cōfestim multis telis turba cōfodit.Apud attrebates symon courthosius ludouici p arthesiū vniuersalis ꝓcurator:malę fidei hō si multa sibi in flandria negociū esse:quo per inducias(q posite erant)ꝓfectus mariaꝫ maximiliani vxorem adit:ante omnia precatus se in seruū illa recipiat.Illi quidē obsequi q̄ regi malle: cū ad illam arthesii comitatū ptinere maxime cōstet.Si in officio quod a ludouico habebat p eaꝫ confirmetur se nō minus fidū fore q̄ suam familiā quę burgūdę domus celsitudinē olim secuta esset. maria(cuius studiū erat multorū amicitiam cōparare)homini assentit: eumq̧ ad fidē & iusiurandū admittit.Ille officii & marię benignitatis securus spe bona domū reuersus: accusatur pfidię.Captusq̧ & turonū ad regem ductus:postq̄ crimen cōfessus est capite truncatur:tale fuit ꝓmium ꝓditoris. Per eos dies annos salutis.M.cccc.lxxviii.machina ingēs(quam

Bombarda.

bōbardam dicūt)turoni conflata:& inde parisiū vecta:triste sui spectaculū prębuit. Ad diui anthonii portā extra muros cū instrata & composita prorsus a peritis ei⁹ operis esset:dū pila ferrea pōdere quingentarū librarū in cauū machinę deuoluitur ignem excutit quo pila ipsa repēte depulsa:machinę in primis autorē/moxq̧ quattuordecim ꝓxime astantes viros ita dissipauit:vt p aerē mēbra ꝓuecta ęgre inueniri & colligi potuerint.Longius quoq̧ euolans pila:aucupem auibus insidias ponētem oppressit.Alii praeterea sex violētia spūs & sulphuris fetore grauē valitudinem īcurrerūt. Iohānes aūt māgueus q machinā ꝓflauerat frustraꝫ p agrū recept⁹/apd̄ sanctū medericum sepultus est. Iam vero ad picardos cōuertamur.Cameracēses

Cameracēses

q̄q̄ prefectum haberent dn̄m de fiennis eius nationis insignem equitem:cum bono francorū presidio:deficientes tn̄ ad maximilianū eius milité accersunt/francis expulsis.Nec minus perfidi fuere bouchinienses qui nondū finitis induciis:flandrensium

Bouchiniēses

cohortes receperunt/interimentes quosq̧ in arce deprachēsos francos.Ea re cognita Ludouicus nouas copias cum multis machinis atq̧ tormentis: ad carolū de ambasia qui campaniā moderabatur mittit/imperatq̧ sequanos id est superiores burgundos petat/eosq̧ acerrime infestet. Paret ambasianus Lūdouico/& mox arcem rochefortem capit:Dolam insuper vi expugnat/diruitq̧.Quibus de rebus cū nuncium rex accepisset/vehementer gauisus est.Cogitauitq̧ per campaniam luxembur gum proficisci/quam regionem constituerat tanq̄ ad se pertinenteꝫ recuperare: sed aliis distractus cœpto destitit. Nam Maximilianus qui grandem exercitū coegerat

Maximilian⁹ morinosspetit

ex flandria mouens Morinos adoritur. Erat morini validum francorum praesidiū cui ꝓfectus imperabat auratus eques de sancto andrea nomen habens militię peritissi

mus eius opera ciuitas defensa est. Vbi autem maximiliani aduentus ad cohortes per viciniora morinis loca perlatus est: confestim erūpunt morinis subsidium præbiture. Incedentes autem cum iam ab oppugnatiōe depulsus Maximilianus esset hostem procul conspiciunt quadraginta pene armatorum milibus instructum quē maximilianus romōtusq; imprimis ducebant. Francorum copiis preerat philipp⁹ desquerdus qui proten⁹ signo dato prælium cōmittit. Cecidere ex prima burgundorum acie permulti sarcinis eorū præciosis direptis atq; amissis & qui fuge se mandauerunt eos miles francus aeriam vsq; persecutus. At franci sagittarii rati se victoria potitos esse dum prædæ animum intendunt a romonto comite intercepti non secus ac oues apud guynegataz mactantur. Ex burgundis vndecim ex francia quinq; milia occubuisse relatum est. Periit in ea pugna prefectus beluosianus & vastus mōpedon rothomagensis prætor Venere viui captiui in manus francorum nongenti fere burgūdiones inter quos polonie regis filius fuit. Receptis post pugnam militibus Maximilianus malannoyū non procul distantem arcem cui preerat cadetus remonetus vasco expugnat. Cadetus aūt fide ab eis qui eum ceperant accepta cum ad Maximilianū perductus esset & triduo in vinculis habitus maximiliani iussu strangulatus est. Quo liberali atq; inhumano facto exasperatus Ludouicus ex omnibus burgundis qui a francis capti tenebantur quinquaginta se lectos pari supplicio: afficere mandat. Ex quibus eodem quo cadetus necatus fuerat loco septē suspensi fuere decem in conspectu porte dauci: totidemq; proxime insulam & apd̄ sanctum audomarum pari numero non procul deniq; ab attrebato alii decem laq̄is vitam finierunt. Eius supplicii præpositus regiæ domus exactor fuit octingentis ad sui tutamen equitibus & francorum sagittariorū sex milib⁹ stipat⁹. Qui exacto supplicio non longe a gūynis viam facientes dum flandriam versus incedunt decem & septem munitiora loca occupant. Vnde exacta multimoda præda ad sua præsidia rediere. Afflicti sunt preterea magno detrimento flandrenses qui septuagita nauib⁹ ex prucia cum plurimo cōmeatu nauigantes a colūno normāno superati totis nauigiis & mercibus a francis spoliati sunt. Inciderat his diebus in mentem ludouici aduersus iohannem borboniorum nescio q̄d iracundie: ita vt perdere hoiem velle videretur. Quesiuit profecto aduersus ducē cui soror nupta erat eius perdendi occasionē. Vnde iohanni auino parlamentei senatus cōsiliario & iohanni Doyaco aruerno negociū cōmittit plurima preter patrias leges aduersus borbonium perpetrādi vt inde irritatus borbonius aliquid in regem patraret quo i eū merito rex moueretur. Nec veritus est doyacus præsente duce pretensis sibi velis & tapetib⁹ sericeis atq; aureis assidere & ius dicere diem preterea dicere ducis insignioribus officiis in parlamēti senatu se sistēdi inter quos affuit iohānes hebertus cōstantiēsis antistes q̄ i custodia asseruatus est & ei⁹ bona regie ditiōi deputata. Quo tpe rursus cuz maximiliano. vii. annorū īducie īterceserūt ꝯsilio magis alterutrū fallēdi q̄ ineūde pacis. Trahebat enim maximilianus ludouicū multis ꝓmissis q̄ soluere ipse minime cōstituebat insidiebat illi ludouic⁹ si ingenio aliquo a gallis extrudere illum potuisset. Sed per id tp̄s egrotare maxime ludouicus cœpit. Nā comitiali morbo cū interdū ꝑmeret elephātie quoq; occulta indicia ꝑ se ferebat & hemoroydis crebro vexabatur quāobrē medicorū diligēti opa vsus est & ꝑsertim iacobi quoteri burgūdi q̄ ad extremā vsq; diē illi obsecut⁹ est multis opibus ab eo ditat⁹ Valitudine aūt paulisper leuat⁹ nihil prorsus vel seriū vel ludicrū ꝑtermisit: q̄d ad bonā valitudinē ꝓue

Pugna guynegatana

niret. Nam multa excogitarunt cubicularii ad exhilarandum eum. sicut maiorũ murium venationes: quas in cubiculo exhibebant. Condiderat ex tabulatis & curribus munitiones quę suo ambitu grandem exercitum complecterentur: vbi miles tã q̃ in vrbe cõtineretur. Neq̃ ille minus solido ciuitatis muro / siue ad iaciẽda / siue ad repellenda tormenta firmę erant / poterantq̃ dissolutę quorsũ iussisset rex vectura transferri Eas laxandi potius animi causa q̃ necessitate in planicie pontis arcis explicari & in eis milites pro loci magnitudine induci iubet: eiq̃ negocio philippum desquerdum & guillermũ picardum pręficit. mandatq̃ militem ibi mensem vnum totum agere: cognoscendi gratia quanto cõmeatu opus illi esset. Re aliquot dies perspecta militem in sua pręsidia dimisit / ipse turonum ꝓficiscitur. Eadem tempestate franciscus britonũ dux missis mediolanũ nunciis qui arma compararent / atq̃ ad se ferrent / dum per aruerniã arma (velut fasciculatas & bombice ne pulsu tinnirent obtectas merces) nuncii vehunt: doyacus compræhendit: quibus armis eũ rex confestim donat: Letus ꝙ britonem hoc dãno affecisset. Non multis post diebus cũ grauius solito ęgrotaret ludouicus: certauit magnis muneribus opem a diuis impetrare: quibus complures ecclesias abunde ditauit. At cũ vota oblationesq̃ illi paruũ procederẽt / nouissime diuo iohanni baptistę deuotus extitit. Instituitq̃ in sacro sacello parisiaci palatii missam dietim perpetuo cãtari: quę de ipo dominico baptista esset. Cantoribus autem libras mille annui census designauit: ex vectigali quod Parisiani portitores a vectoribus marinorũ piscium exigunt. Diuum prӕterea claudium qui apud sequanos in mõte iura colitur religiose veneratus est. Adiuitq̃ monasterium multa militũ manu stipatus. prius tamen q̃ peregrinationem assumeret: carolum filiũ petro de belloioco cum regni administratione cõmittit. Quo tempore dũ annus salutis. M.cccc. vnus & octogesimus agitur / fames complures absumpsit. Lõga enim inedia vexati pleriq̃: cum acceptũ dono cibum mãderent: illum ad stomachum transmittere: coercitis inedia arteriis / non poterant. Hoc diro incõmodo lugdunenses aruerni borboniiq̃ imprimis laborauerunt. Anno qui secutus est iohãna ludouici soror iohannis borboniorũ ducis cõiunx molini febre interiit: mulier ante alias optima. Mortua quoq̃ est maria maximiliani vxor relictis liberis duobus / mare & fœmina. Peregrinatione claudiana exacta / ludouicus cleriũ veniens nouem totos dies in templo diuę virginis religionis gratia diuersatus est. Alleuatusq̃ paululum morbo: magdunũ se contulit. nec diu ibi moratus: clerũ cum redisset: flandriӕ oratores audiuit: qui de pace ad eũ venerant. Quibus perbenigne responsum est. Quare ad suos leti reuertentes: reliqua quӕ paci cõueniebant tractauerũt. At sub ipsum tẽpus aeria ad lisam flumen (quo flamingi ab arthesiẽsibus disiunguntur) a philippo desquerdo recipitur: dedente illã oppidi pręfecto: qui triginta scutorũ aureorũ milibus a ludouico muneratus: prӕfecturam quoq̃ centũ equitum cum solito stipendio accepit. Apud leodios fuit Ludouico borboniensi aduersa fortuna. Nam guillermus marchianus (quem arduennę aprum leodii vocãt) belli quӕsita occasione: ludouicum episcopũ cũ incomposita populi multitudine vrbe egredientem ex insidiis adoritur / & manu sua necat / mox põtificis nudum cadauer pro ecclesię maioris foribus plebi conspiciendũ exhibuit. Fertur eum a ludouico rege pecunia militeq̃ vt id faceret fuisse adiutum ꝓpterea ꝙ maximiliano antistes complaceret. Non erat ludouico a morbo requies / seq̃ in dies magis ac magis debilitari sentiebat / & mortis metu angebatur / nemo enĩ fuit illo vitę cupidior

Camp⁹ regis.

Dira fames

Leodii

Tamen prouidus finis ambasiam se portari iubet. Ibi Carolum filium admonens. Sum inquit carissime fili breuioris q̃ ęstimas vitę: vtiq₃ morbo afficior cui nulla subuenire medela queat. Tibi post me regnandum est: in qua re tibi maxime necessarii sunt fideles ministri. Inter plurimos quorũ fidem & diligentiam ipse expertus sum: duos tibi cõmendatos facio. oliuerium dammã & iohannem doyacum. Illius seruitio ita vsus sum: vt eius maxima ope vitam mihi diu seruataȝ esse putem. Illũ in tuo obsequio post me habeto: nihil de officiis aut fortunis quę seruiendo cõsecutus est illi detrahi sinito. Guyotum quoq₃ potum & bochagiũ ita existimabis/ vt viros cõsilio & prudentia valentes. Philippũ vero desquerdũ in rebus bellicis plurimũ scire atq₃ intelligere dubius non sum: eius prouidentia atq₃ moderamine dũ bellum erit vtitor. Cęteros qui magistratus a me aut officia adepti sunt cõseruato: populo quẽ ingruentium bellorum necessitate multis vectigalibus extenuaui quoad per te fieri poterit leuato. Matri ne credito: cum enim sabaudiensis sit: burgundis fauere mihi semper visa est. Alioquin bonã & pudicã illam sum arbitratus. Hęc postq̃ dixit turonum reuersus excogitauit a musica valitudinis leuamen quęrere. Quamobrem accersiri mandat omnis generis musici instrumẽti lusores: quos centũ & viginti cõuenisse constat. Inter quos affuerũt ouium pastores qui multos dies non ꝓcul a regis cubiculo cõtinenter modulabantur eius cõsolandi causa: & ne somno quo grauabat succumberet: iussit pręter hoc hominũ genus/ alterum longe diuersum ad se conuenire. Solitarii & qui eremũ incolebant homines/ quiq₃ opinione sanctitatis plurimi ęstimabantur. Fœminæ quoq₃ spectatę religionis turonũ cõuenerunt: quibus negociũ mandatum est: deum indesinenter orare: vt regi salute restituta maneret ipse diu superstes. Tam appetens diutissime viuendi fuit ludouicus. Presagiebat credo animo turbationes quas ipso mortuo regni administrandi cõcupiscentia importauit. Venere per id tempus ad valitudinariũ regem flandrensium oratores/ quos per iohannem de vaccaria primarium parlamenti præsidentem/ & philippũ desquerdum audiuit. Post aliquot conuentiones tandẽ de pace cõuenit: vt carolus ludouici filius Margaretam maximiliani filiã dum legitima vtriq₃ ætas esset acciperet vxorem. Donantur a Ludouico legati. xxx. milibus scutorum aureorum præter pocula argenti cęlati quod illorũ causa rex cudere iusserat. Erat autem Margareta infra bimatũ/ & a gandauis educabatur. Igitur redeuntibus gandauũ flamingis oratoribus: fit apparatus ingens de margareta ad francos ducenda. nec minus curabat rex magna pompa Margaretam a flamingis recipere. Ob eam rẽ petrum de belloioco cũ multa procerum frequentia: Ludouicus illi obuiam mittit. Annã quoq₃ sororem quæ petro nupserat occurrere nouę nuptę iubet. Fit pręterea a parisiis multiplex & varium ad eam excipiendam paramentum. Quarto autem nonas iunii anno salutis. M. quadringentesimo octogesimotertio: margareta Parisium ingreditur infans puella. Et paulopost ad Ludouicuȝ ambasiam frequenti pompa deducitur. Vbi desponsationis festum cõmuni omniũ lętitia mense iulio celebratum est. Quo anno ludouicus sursum deorsumq₃ a superis/ hominibusq₃ opẽ suæ valitudini implorans sacruȝ liquorem: quẽ sacrando remis clodoueo cęlitus missum supra diximus/ ad se turonum deferri iubet. Allata est præterea ex sacro palatii sacello summi sacerdotis aaron virga/ & victorię crux/ quam carolo magno diuinitus fuisse datã pleriq₃ asseuerant. Sed definitę mortis nemo limitem produxerit. Infirmatur indies magis ac magis ludouicus: nec prosunt miris modis quęsitę & raro antea excogita

Ludouici ad filiũ oratio

Carolus margaretam maximiliani filiã desponsat.

te medicine. Nā humano sanguine quē ex aliquot infantibus sumptum hausit sa lutem comparare vehementer sperabat. Verum tertio kalēdas septembres apud turonos moritur qui mortis suppliciū aut metum multis frequenter incusserat Voluit autem in diue marie apud Cleriū templo sepeliri vbi monumentum sibi extruxerat: in quod viuens adhuc descenderat: decubueratq tentans si cadaueri ei⁹ monumentum quadraret. Qui tametsi durissimis pro suo arbitrio institutis nobilitatē populumq precesserit opere tamen precium regno erat aliquot illi annos vitaȝ superesse donec Carolus adoleuisset quem tenerum & nullo rerum vsu exercitum heredem relinquebat.

In hūc ludouicū hoc lusim⁹ epigrāmate/ ex eius persona loquentes.

Nec dubites vero me dicere regem:
Lex ego. pœna. modus. gratia cuiq fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem:
Mox aderant dictis facta relata meis
Nec satis hoc nostra vultu precognita mens est:
Et solo nutu pleraq gesta meo.
Et si vnq̄ in terris potuisti cernere numen:
Me tanq̄ ethereum credere fulmen habes.
Pascua: pastor: ager: bos: grex: armenta colonus:
Sāguineq & fastu nobilitata domus
Clerus item & vaste patiens habitator eremi
Aut lucro illectus paruit: aut tremitu
Hoc sine mirraris potius mirabere romam
Que pede concordi vota secuta mea est
Vix habet in sacris venerandum francia patrem:
(Principe me) non fecit apostolicus
Nonne vel oblatis tentaui vincere diuos:
Plurima numinibus qui pia dona dedi.
Quid memorem saltus quid casses spicula telas
Mille meis canibus silua ferebat apros
Crimen erat culus lustris errare ferarum
Caprea damma/ lepus// omnia regis erāt.
Ardea per nubes: per sentes abdita perdix:
Falcone emisso decidit esca mihi.
Quinetiā seuos astu tardauimus hostes.
Et tandē incautos fecimus esse nichil
Rhenus/ arago/ ligur/ ruscillo/ sabaudus/ & anglus
Ingenium moresq extimuere meos.
Quodq magis stupeas/ glaciatis amnibus altis
Gammarus est raptim iussus adesse cibis
Nec dubium lictor iussus distringere ferrū/
Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terre & pelago q̄tum natura reponit
Præfuimus. Sed habet vltima fata caro.

Millibus ipse tamen multis ditatus alyptes/
Pugnauit genesis ducere lustra meç.
Sed medicas cohibet nature conditor artes:
In mortem nulli est imperiosa manus.
Cetera sunt nobis subiecta timore/vel armis:
Nunc verme & saule non redimendus agor.
Me dicas posthac lodoicum multipotentem:
Flectere pro nutu maxima qui potui.

Eiusdẽ cõpendii Liber vndecim9.

Olenti michi deinceps scribere/lachryme suboriuntur dũ fluidas vite spes & fortune volubilitatẽ attẽti9 cõsidero.hic enĩ qui proxime sequitur magnanimus princeps superata quaʒ ægerrime exegit pueritia/cũ adoleuisset expectationem qdẽ iter viciũ virtuteq de se dedit.Sed decursis aliquot ãnis dexterior factus:& voluptati frenos ponẽs/qualis futurus esset facile potuit itelligi nisi pceps illũ morb9 & iexpectata mors adolescẽtiã vix supgressuʒ abstulisset.Fuit enĩ illi cui carolo octauo nomẽ erat miti9 ingeniũ & natura benignior.Quẽ nulla eruditõe latina instituí pater voluit.existimãs litteras impedimento esse regnantibus.Idq de se iudicium faciebat.q cuʒ excellenti ingenio esset & plurima nosset:ad molestiaʒ sibi eruditionem accedere dicebat.Credo ludouicũ prouidere caroli fragilitati voluisse cui infantiam non satis firmã esse cõspiciebat.Teneris enim atq imbecillibus membris primo carolus fuit ita sedulo duci illum & gestari molliter priusq̃ solide incederet oportuerit.Cui incõmodo doctrine studiũ & laborem non congruere pater arbitrabatur.Alioquin erat carolo animus discipline appetens.Naʒ ludouico mortuo cum regiam adeptus est dignitatem:scriptos gallice libros libenter legit.tentauitq latine scire Consecratione remis suscepta protenus de superfluis ludouici dãnatiõibus ratio habita est:que ad ius fisci reuocate sunt. De oliuerio dãma cum ppter multa:tum ob necem ab eo/ludouici iussu/perpetratam vltimum supplicium sumptũ.Nãqꝫ cum Daniele quodã flamingo sibi plurimũ in flagitiis familiari vitã patibulo terminauit.In quem sequens carmẽ a nobis editum est.

Sunt sua criminibus ridentia tempora tonsor:
Currere que subito prouida parca vetat.
Hoc poteras olim longe prenoscere damma
Vt saltem horreres tollere cede pios.
Te natura humilem cum mater flandra tulisset
Arte vna noras radere cesariem.
Hunc talem & seruum te sepe lutetia vidit.
Tutus ab hac poteras ducere sorte dies.
Raptus ad excelsam lodoici principis aulam/
Mox erebi furias moribus anteuenis.
Et crinẽ huic tõdens/dum suffers lingere ficos.
Par ducibus/regi regulus aler eras

Quid tibi non licuit soboles o dira neronis:
Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei sacra: censuram nemo gerebat:
Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxilium/vel mors/vel mulcta/negantem
Pressit. eras iudex. lictor. & exitium.
Regnasti. satis est. surgunt noua sydera mundo.
Turba scelestorum territa luce fugit.
Agnosce o tonsor quo te scelus extulit atrox.
Et te præcipitem propulit in laqueos.
Te daniel: te dira cohors: te memmius odit.
Et scelerum auctorem damnat. & insequitur.
Nescio quid de te superi: vel fata reponunt:
Seu lictore cades: seu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi constans sententia furcas
Expetit. vt satiet/te pereunte/odium.
Interea vinctus culpas absterge gemendo.
Peccasti. morte est nunc redimenda salus.

Doyaco aures amputatę. Sed statim ab initio suscepti regni ortæ sunt de Caroli tutela & regni administratione discordię: ęgre ferentibus plerisq;/annam caroli sororem rebus gerendis anteferri. Primus ob eam rem ludouicus aurelianorum dux (quasi præludente sibi ad regnū fortuna: quod mortuo carolo est assecutus) bellū mouit: multa prius molitus vt regni gubernacula reciperet. Ioannam enim alteraȝ ludouici filiam vxorem habebat. Sed expectatione fraudatus apud sanctū albinum (qui locus britonum est) dum nō satis fœliciter præliatur captus est/& in arce biturigum diu asseruatus. Sed de viro sollicita vxor quia regis soror erat crebris postea precibus mariti liberationem impetrauit. Libertati restitutus fidem carolo debitam maximiliani coniuratione relicta seruat. Inde maximilianus qui burgundiam arthesiumq; post caroli soceri sui interitum a ludouico occupatum repetebat magnis viribus insurrexit. In britones quoq; (francisco duce defuncto) arma a carolo sumpta sunt. Superstites erant francisco filiæ duæ quib⁹ vna appellatione anna nomē erat In has donec fidei iura secundū fundi leges persoluissent: neue rege inconsulto nubereut/bellum inducitur. Fit in nanenteses incursus/& dura sed tandē inanis obsidio. Misit britonibus henricus septimus angliæ rex subsidium. q̄q̄ ipse supra non multos annos profugus ad Carolū veniens diu apud eum mansisset pecunia liberaliter adiutus. atq; inde acceptis a Carolo militibus in angliam nauigans regnū occiso richardo vendicasset. Cuius rei gratia aliquot legationibus cum francisco luxēburgo/& Carolo marignyano ad eundem Henricum functi sumus. Qui neq; amicitię/neq; beneficiorum recordatione distineri potuit: quin expeditionē boloniam vsq; traduceret/vbi castris non procul positis tentauit eam expugnare. Demū Philippi desquerdi qui arthesio præerat/opera rebus compositis: copias in angliam reduxit. Pacis enim q̄tum sibi sine anglorum offensione licuit Henricus amator erat. Sed anglis morem gerens magis q̄ suopte ingenio adductus: militē ex anglia deduxerat. ne in suspitioneȝ suis veniret: q; franco regi plus ęquo beneuolus esse videretur. Postridie initæ cū henrico pacis/calcaueriti britonis negligentia atq; inertia

Attrebatum (cuius præfectus erat) a Maximiliani copiis noctu captum est nemine omnino defendente ciuitatem. Quinimo ipe Carcaluetus/creditis cuidam ex suis portarum clauibus / strato segniter decubens in hostium potestatem venit Militabant in copiis maximiliani theutones plerięq atq germani qui cum stipēdia multis diebus non recepissent rapinis non abstinuerūt. Sed postq̄ opulentiores tanq̄ hostes spoliassent in sacras edes sunt debacchati ita vt nō locum maximiliano recuperasse. Sed extreme desolationi destinasse miles videretur Tam dira passi ciues nō tantum inde meroris q̄tum gaudii ex francorū deturbatione ceperūt. Exactis post aliquot mensibus arcem ad maiorē mercatū & munitiones ciuitatis aduersus oppidum a ludouico extructis funditus desolauerūt. Adeo imbibit populus ille franci nominis odium q̄q̄ ad francos maiestatis & iurisditionis vetustissima lege pertineat. Fuit non multo post cum maximiliano consiliata vel potius simulata concordia Dimissa tamē margareta quoniam sponsalia patri grata non erant carol[9] re conciliatis britonibus annam eorū dominam vxorem accepit. Et ferdinando aragonum regi ruscillo/præter multorum opinionem est restitutus. ita enim ludouicum caroli patrem morientem testamento voluisse vulgatum est Mittitur ꝓpterea ludouicus de ambasia albigesius antistes qui ex Caroli sententia ruscillonem ferdinando taragonen̄. restitnat. qua vna te perpetuam inter reges amicitiā parari putabatur. Verum longe secus post accidit. Igitur cum a bellis quiescere carolus potuisset cura illi incessit: de sicilie regno. quod sibi patrimonii iure pertinere contēdebat Nec potuit a sententia dimoueri. Nec parisiorum oratores eius rei causa ad eū missos audiuit. Contractis præterea terra mariq copiis hortante maxime alexandro sexto romano pontifice/ & Ludouico sfortia/ qui alphonso neapolitano infensi erant in italiam ducens Lugduni primum aliquot dies moratus est non satis certus an alpes ipse transcenderet. Destinebatur enim ciuitatis delitiis & quarundā amoribus fœminarum sed vbi aer pestilens factus est. Viennam dalphinatium vrbem petit. Antecedebat eū copiosus exercit[9] & ia3 ad astenses superatis alpibus peruenerat eum necdum firmasset animo quid primum exequeretur. Stat tandem sequi exercitum. Nam licet pusillo corpore esset ducebatur tamen animi magnitudine preclarum quidem gerēdi. Igitur viennam digressus vercellas sabaudi ducis ciuitatem profectus est. Quo eius salutandi causa Ludouicus sfortia cum aliquot italie pricipibus se contulit. Ibi paucis diebus exactis/quia copias partim pisas parti3 bononiam premiserat mox ipe secutus rapellam genuensium munitissimum oppidum plurimis oppidanorum cesis expugnat. Pisas inde petens magna omniu3 letitia & plausu excipitur. Florentinis dubia mens fuit an regem ad se admitterent grādi exercitu potentem. cuius & si diu amiciciam coluissent militum tamen variam fidem pertimescebant qui ferociter agentes in ta3 longinqua expeditione prȩde & opibus inhiabant. Erat petrus medices apud florentinos imprimis opulētus qui in suspitionem venerat tyrannidis. hic caroli gratiam meriturus petram sanctam atq sar3anellam olim ianuensium oppida. Carolo tradit. Proinde magno suorum comitatu ornatus rex a florentinis admittitur. Quo tempore picus mirandula genere illustris philosophus & orator nominatissimus multarumq linguarum sciens. xxx. suæ etatis anno vita decessit. Apud florentinos non multos dies moratus senas ꝑgit. Cui senenses obuii/hospitio liberaliter illum susceperunt ministrato affatim cōmeatu. Inde tutescanellam progrediens/cum oppidani alexandro iubēte militē adi

Margareta dimittitur

Expeditio neapolitana

Carolus corpore pusillus [handwritten marginal note]

Pic[9] mirādula

tu prohiberent penas luerunt. Viterbium quoq; nolens repugnansq; exercitum ac cepit pontifex romanus alexander cui caroli aduentus propter eius magnitudinez formidabilis erat ferdinandi alphonsi filiũ ad præsidiũ vrbis adsciuerat: prohibitu rus quoad posset carolo vrbis ingressum Cui populus roman⁹ aduersabatur. Quã obrem vbi aduentare regem potifex accepit sibi timens in molem adriani quæ san cti angeli castellum appellatur se festinanter proripit. Rex vrbem ingressus militem a tumultu temperare iubet. Quosdam qui edicto non paruerũt supplicio (tribus p vrbem erectis furcis) afficit. Inter hæc ferdinandus cogitur vrbe excedere Dum pau cos dies in vrbe rex agit: nec vllus auditur militaris tumultus securior sui alexander arce egressus regem ad colloquium admittit. Fecit rem diuinam põtifex. eiq; post sumptam eucharistiam vinũ in sacrum calicem Carolus ministrauit. Fuere sicuti ac cepi pleriq; ex cardinalium cetu qui carolo suaderent alexandrum captũ abducere vt pontificatu amoueretur Quibus audiens non fuit pius princeps perfide se face re ratus si post datam fidem calũniam inferret pontifici. Discedens ab vrbe carolus ne sibi via interciperetur terracinam/cui auxur vetus nomen est/a pontifice accepit Zyzynum etiam turcum quem ex galliis vbi asseruabatur innocentio octauo tradi tum supra annotaui consentiente alexandro secum eduxit. Iam enim a iuliano car dinali ostiam acceperat. Rebus ad hunc modum ordinatis campaniam adiens ca rolus aquilam in monticulo sitam dedentibus se sponte incolis recepit. Ad san ctum germanum qui oppidum est situ & arte longe fortissimũ statio fuit repugnã tibus pertinaciter oppidanis qui se fossis frequẽtissimisq; aggerib⁹ muniuerant. Sed insiliente franco milite: postq̃ machinæ admote sunt/ tertia post hora oppidum expugnatur. Vnde perterritus alphonsus qui neapolim tenebat ferdinandũ ad se vocans regnum illi reliquit. Ipse in siciliam fugiens paulo post vita deficitur. Nam q̃ tyrannidem apud neapolim exercuisset alphonsus odium populi mirum in mo dũ in se conflauerat. Ferdinandus fugiente patre in castrum oui/veniente neapoliz carolo se recepit. Quam ingrediens carolus applaudentes illi honoratissimos quos q; ciues habuit & plebem inde per internũcios vite & status honestam conditionẽ si in galliam se recipere velit fernando pollicetur. Id quia recusaret inde fugere com pulsus est. Ad Caroli secundas res appulia successit deinde Calabria. mox etiam lu cania Tam prosperis successibus inuidens põtifex consociatis sibi venetis & maxi miliano romanorum rege: quibus cum accedebat rex hyspanus & lodouicus medi olaneñ. hi omnes ad carolum legatos mittunt petentes: neapolim liberam dimit tat aut in turcos sicut promisisset copias ducat. Ad hæc subindignatus rex proten⁹ respondens vos inquit omnes aduersum me arctissime coniurastis sed vestras con ciliationes vnus irritabo ita vt vos veneti mercaturam non rerum imperia discatis me auctore moderari. Hoc verbo dimissis oratoribus grauiora neapolitanis tribu ta remisit: quibus ab alphonso grauissime præmebãtur. Pacata neapoli & per lo ca prefectis cum valido præsidio impositis summam rerum gilberto mompẽserio committit. Ipse in galiam cum parte copiarum reuerti parat. Redeunti portas vr bis alexãder. Quam licet fossis atq; aggeribus vallasset ornetus tamen cum car dinalibus se confert Veniens romam carolus fauente populo in ea stationez fecit Et quas ab alexãdro vrbes habuerat libere dimittit preter hostiam & Zyzymum turcum qui apud neapolim vita decesserat. Inde profectus senas in suam tutelam accepit. Dũ fornouium non longe a parma ciuitate appropinquat nuncium acce

Carol⁹ i cãpa nia
Aquila
Sctũs germa nus.
Alphõs⁹ fugit
Ferdinandus fugit.

Alexãdri & ve netorũ i regẽ coniuratio
Legati ad ca rolum
Caroli respõ sum
Carol⁹ i galliã reditũ parat.
Alexãder or netũ fugit.

pit:venetos & reliquos cõiuratos vias insidere qua erat transiturus. Erant in hosti um castris milia quadraginta armatorum. Carolo septem ad summũ millia electissimorum pugnatorum militabant/ diuturno itinere fessa/ & nõ minus indigẽtia via tico. nam reliqui exercitus bonã partẽ neapoli & alibi p præsidia reliquerat. miserat quoq̃ genuã ducibus philippo de sabaudia & hugone ambasiano alteram nõ exi guã manũ: ꝙ spem illi iulianus cardinalis fecerat vrbem recipiẽdi. Sublatus ꝓpterea hostis exploratũ q̃si habebat: vẽturũ in suã potestatẽ carolũ/ aut reuera vulnera ali quo moriturũ. Quinq̃ginta nãq̃ alii dicũt cẽtũ millia ducatorũ ꝓposuerãt in mer cedẽ illi/ q regẽ vel viuũ vel occisuȝ in castra abduxisset. ei q frãci caput exhibuisset ꝑmiũ ducatorũ sex erat ꝯstitutũ. Tali spe militẽ hostis venetus aiabat. Sed nihilo se gnius dispositis aciebus carol⁹ ꝯgredit̃. & postera die taro flumĩe traiecto: victor ad astenses se recepit. Cecidere ex venetis pleriq̃ noiatissimi & opulẽtissimi ciues. Nec queñq̃ ex hostib⁹ captiuũ franc⁹ miles seruasse inuẽt⁹ est: Seq̃bat̃ carolũ turba mul ta famulantiũ q̃ sarcinas vehebat/ atq̃ eorũ qui excituȝ curiositatis magis q̃ bella cã comitabant̃ quorũ magna cędes fuit. Cũ ad astenses venit/ ludouicuȝ aureliæ ducẽ cui mediolanũ pertinere iamdiu ꝯstans opinio erat/ nouarię a mediolanensibus ar ctissime obsessum accepit. Eius liberandi cã carolus cũ hoste minus honestam pacẽ iniit: Atq̃ sic liberato ludouico: in franciã cũ reuertisset: diui dyonisii cœnobiũ cõtẽ ptis parisiis adiuit/ vota quæ supis vouisset solutur⁹. Mos ẽm regib⁹ francis supra multos annos fuit/ cũ lõginquã expeditionẽ assumũt petere a beatis martyrib⁹ opẽ & e cõditorio vbi illorũ reliquię ꝑcipua veneratione seruant̃ feretra in parẽtẽ tẽpli aram sistere. nec prius reponere/ donec a militia reuertẽtes feretra in ꝓpriaȝ sedẽ ipi restituant. Igit̃ voto secũdũ priscã maiorũ suorũ ꝯsuetudinẽ liber fact⁹ carol⁹ parisii os visere dedignat⁹/ relicta dextrorsuȝ vrbe/ p sanctũ anthoniũ de cãpis iter faciẽs/ põte chalẽtonio traiecto/ p bessiaȝ ambasiam est ꝓfect⁹. Indignatiõis in parisios cã erat: ꝙ ad neapolitanaȝ expeditionẽ cẽtũ millia nũmũ ꝯtribuere parisii negauerant. Cogitauit ꝓpterea carol⁹ aliquo ĩcõmodo illos afficere. & quo id faceret mõ opor tunitatẽ expectabat. Redeũte in frãciã carolo statim neapolis a fide defecit. & mor tuo gilberto mõpẽserio reliq̃ ꝑfecti ægre sua ꝑsidia tuẽtes ad carolũ se recepe. primã adolescẽtiaȝ carol⁹ cũ parũ caste egisset/ vires illi ĩtabuerant. ita vt ãn paucos mẽses q̃ morerer̃ macilẽtia extenuatus atq̃ effœtus effect⁹/ ꝑteritas interiȝ detestari volup tates/ seq̃ ad castimoniã colligere videbat̃. Eapropter ĩdolebat illi maxime ꝙ sine li beris esset: cũ ex ãna vxore quos genitos tris habuerat mors abstulisset. Decessit ãba się septimũ & vigesimũ vix agẽs annũ: dũ laxandi animi grã ex deambulatorio cuȝ vxore pila ludẽtes despectat. vii. id⁹ aprilis ãno salutis. M.cccc.xcvii. Pridie vero ka lẽdas maii fun⁹ ad sanctũ dyonisiũ p parisios accuratissima põpa efferre sequẽti or dine ꝯspexi. Apud ãbasiã in diui florẽtini tẽplo/ p ioannẽ peraudi cardinalẽ ex pletis exequiis: comitãtib⁹ inde suo ordine veste lugubri principib⁹ atq̃ primorib⁹ aulicis ministrisq̃ supra millia septẽ & ꝑlucẽtibus ꝯtinẽter quadrigẽtis facib⁹/ quas totidẽ pauperes pullis tunicis & caputio induti pręferebant: postq̃ ad beatę marię templũ/ quod de campis in parisiano suburbio nũcupatur/ primo & vigesimo die ab ambasiæ exitu peruentum est: defuncti feretrum in eodem templo ea quę secuta est nocte reponitur: pernoctantibus ibi permultis suo ad hoc nomine designatis cu rialibus. Ad eam tam numerosam põpam toto itinere nonaginta milib⁹ passuũ de ducẽdã: ex instituto petri de rufe aurati eq̃tis ꝑmi (secũdũ vulgi appellationẽ) regis

Vana hostis expectatio

Victor carol⁹

Francorũ re gũ mos

Parisios rex contemnit

Carolus infir matur

Carol⁹ octau⁹ moritur

Pompa funebris

scutiferi præfecti erant honorati ductores/ qui multitudinem semota famulantium & seruorum colluuione moderarentur. Et ad quęcq locum vbi diuersandum esset: præcedebat cũ domesticis regiæ aulæ ministris Castellaudius/ eius temporis magister domus/ qui alimenta non secus ac viuenti adhuc Carolo/ multitudini pararet.

Anteibant preterea omnem pompam longo interuallo cantores & ministri regalis capellę vt per ecclesias vbi statio futura esset/ aras ornarent & lichnos. Et ne præter prædestinatum ordinẽ a quoq̃ erraretur: Guyotus maʒacus/ Petrus loylius & Rigaudus seruandis ordinibus erant præpositi. Erant item qui commeatum & diuersoria curarent. Igitur parisii accepto nuncio de funeris aduẽtu/ altera die secundum cuiusq ordinis conditionem ad eum vbi cadauer repositum erat locum procedentes/ sequenti modo funus sunt comitati. Ibat ante omnes commissarius vnus castelleti/ cui assignati assistebant bono numero seruientes/ quos Clientes vocant/ cũ singulis tunicis nigris/ baculos eius coloris manibus ferentes: ad dimouendam plebem: ne progredienti pompæ ferret molesta. Hos sequebantur dextrorsum sinistrorsumq pauperes portandis facibus (vt supra exposui) deputati. A singulis tędis pẽdebant scuta duo insignibus liliis picta. Veniebant inde quattuor & viginti cũ singulis campanulis polinctores (quos clamatores parisii dicunt) a pectore & scapulis regis insignia gestantes. qui nec punctum quidẽ temporis a pulsandis tintinnabulis cessabant. Dextro latere/ viri religiosi cũ sua quisq cruce/ primũ mendicantes/ post cęteri diuersorum ordinum (sicuti antiquitas ferebat) incedebant. his subibat præfectus vigilum cum suis seruientibus. Inde quattuor & viginti salis basuli qui hannonii vocitantur. Hi nempe venerant q priuilegii iure funeris feretrum ferre contendebant. Sed priuilegio derogatum est. Retro hos tabellarii equites qui ferendis regiis litteris designantur/ mox regii corporis custodes/ inde suitenses cum singulis gesis/ quas hallebardas appellant/ ingrediebantur: quibus præerat Claudius præfecti custodum vicarius. Post ibant ii qui illustri genere orti: honoris vocantur infantes. Inde regię domus magistri quibus pro more singuli baculi in manu erant. Talis erat dextri lateris institutio. Sinistrum tenebat magno numero studii parisiensis vniuersitas: incipiens ab extremis clamatoribus/ & inde secũdum singularum facultatum collegia sursum ad rectorẽ vsq versus episcopos. Rectori preibant bidelli cum suis baculis & massis argenteis. nec aderant scholastici omnes: ne per illorum multitudinem via arctaretur. Inter hos hinc inde procedentis pompæ ordines post faciferos ibat castellaudius mula insidens/ sequentibus cõministris pedibus/ vt ante dictum est. His suberant tubicines inuersis tubis/ & caduceatores. inde claudius signũ militare regi peculiare gerebat: quo vectus nõ ignobili. Ducebatur hinc sex equis carpentũ in quo regis corpus ad diuã vsq Mariam de campis fuerat aductũ/ veluto textũ nigro/ & aureo desuper pallio instratũ. Cuius limbi per quadrum/ ex veluto colore cęlesti pendebant/ aureis liliis/ Arminisq quales pro insignibus Anna vxor defuncti gerebat intexti. Super hęc distensa erat lata Crux candida. Equi cũ suis iugis & loris pari veluto/ superaddita cruce tegebãtur. Adequitabant hinc atq hinc equis vecti Emarus ronus/ & Canuquanus illustres scutiferi. Carpento posthibat Blandinus quottidianæ regis impensę scutifer. Atq inde sex generosi adolescẽtes/ Pagios vocant/ totidẽ insignibus equis vehebantur: simili apparatu quẽ de Carpento diximus. Minabatur post hos nõ inferiori ornamẽto Equus cęteris dexterior: Hũc gladii latorem aulici vocant. Quẽ sequebantur

In equis insidentes splendido sanguine nati suffacus & sanctamemus. Post huius
modi medium ordinem dextrorsum procedebant sacerdotes & clerus parrochiali
um ecclesiarum inde ii qui sacello palatino & qui maiori ecclesię inseruiunt. Succe
debant monasteriorum abbates/sancti Victoris Maglorii/diuę genouefe & de fe
cano. Accedebant subinde pontifices sarlatensis Valentinus andegauus Altissiodo
rensis Parisiensis. Cardinales duo/ gurcius & luxemburgus. ille natione pictauus
in germania præsulatum obtinebat. Hic ex picardia nobili stirpe genitus cœnoma
nis præerat antistes. Sinistrorsum præter scholasticos nemo incedebat. Eratq3 re
ctor e regione prælatorum suo ordine postremus. Inter hos & pontifices medii
ibant viatores regii virgas suas quæ masse nominantur inuersis capitellis gestantes
Inde caduceatores duo qui reges armatorũ nuncupãtur mõioius dico & clareuoy
us. Post quos alter equus (cursoriũ vocant) toto præter oculos corpore veluto a
mictus sine assessore ducebatur. Cui petrus de rufe primari⁹ vt ante dixi scutifer par
uula mula vectus accedebat regio ense accinctus. Pone hunc trium passuum inter
uallo ibat pedes Iacobus de stoteuilla parisinus prætor virgam manu præferens/
inde ex regis maxime domesticis clarissimi homines/qui lecticam vbi caroli fun⁹ cõ
ditum erat comportabant. Cui superextabant tanq̃ in lecto iacẽs caroli simulachrũ
simillimum quoad fieri potuit viuo. Erat lectus lintheo ex subtili tela hollandina in
terrã profluente instratus. cui superpositum erat grande veluteum pallium vlnis
quinquaginta constans. Desuper intextum ex auro pallium quinq3 & viginti vlnis
extendebatur simılib⁹ lilıis quos in carpenteo supra descripsi preter arminas Addi
ta erãt puluinaria aurea duo: Altero simulachri caput altero pedes nitebant aurea
corona caput decorabat. Tibias induebãt sericei coturni blauio vt ita dicã colore su
p assutis aureis liliis Vestis pria ex purpureo tafeto.i.tenui serico & fimbrię ei⁹ aureę
erãt. Erat & altera tunica supior ex satino celestis coloris aureis liliis intexta qb⁹ sup
extabat chlamis arminis duplicata dextrorsum apta ex veluto pari colore: liliis su
pinductis. Ad chlamidis extremã fissurã armũ vers⁹ fibula erat multis gẽmis & auro
florentino preciosa. Chirotecatis autem manibus cũ statua esset dextera sceptrum
sinistra gerebat manum quam iusticie franci vocant. Ea apud huiusmodi iudicem
digitum & medium erectos habet reliquos cu3 pollice ad volam implicitos deflectit
Dextera manus paulo altius q̃ sinistra pectori eminebat: vt qui i digito aureus ãnu
lus erat videri posset. Aurei pallii angulos quattuor parlamentei senatus præsi
des singuli singulos tenebant: vestibus ornati quibus in curia solennia iudicia exer
cent. Ad lectice latera incedebant cæteri Senatores rubris tunicis vestiti. Quos
hostiarii lugubri toga præcedebãt. Supra lecticam aureum velum quadratum decẽ
baculis sustinebatur. quos mercatorum præpositus & scabini vectitabant. Eius ve
li singula latera velutea erant: ad eundem modum quo carpentum ornatum fuisse
scripsimus. Quo etiam tegumento baculi tegebantur Ad lecticæ sinistrum latus
militare signum quod panonem appellant ludouicus daucus gestabat. Dextrorsũ
peculiare regis signum ferebat yuo dalegre. Retro prodibat cum integro vexillo
Carolus tremolus, quem comitabatur chaumontus regie domus primarius magi
ster. Veniebant inde principes Mompenserius de Guysa de Dunoys & dux alba
nię talarib⁹ chlamidibus pullis capuciisq3 amicti. inde cãbellarii: & ii quos regii or
dinis torqb⁹ carolus donauerat. Quattuor ide & .xx. architenẽtes qb⁹ viuẽtis caroli

precipua custodia fuerat. Mox sequebantur selecti nobiles ducenti tersas & splendidas hastas manu gestantes Sinistrũ latus suo ordine decorabant regiarũ rationum computores vectigalium quoq id est vt aiũt iusticie generales regii itẽ thesaurarii & ex castelleto frequentes iudices atq ministri/honoratorũ quoq ciuiũ ingẽs multitudo. Postremi omniũ ibant vrbis parisiorũ sagittarii bini procedentes Hoc apparatu & luctuosa pompa funus a diuę marie pontificiale templum deductum est spectante ex fenestris tectisq vicatim innumera plebe ciuitatis. Maioris templi singula ornamẽta & subselliorũ ordines/vela/tapetes q parietes vestiebãt scribere operosũ & longũ esset. Lichnorũ aũt per templi muros sursum deorsũq tãto fulgore ecclesia & micabat & calebat vt illo veniẽtes pauloq morati estuarẽt. Postridie solennibus exequiis facta re diuina pari quo supra dictum est incessu cũ ad dyonisianã portam ventũ est/ordo deducentium funus/transito suburbio & rectore cũ suis scholasticis domum repetẽte(talis fuit qualẽ ab ãbasia ad beatã vsq mariaz de campis seruatum fuisse diximus. Inde ad crucem que in via militari ad sanctum dyonisium est & pendens nũcupatur pompa processit. Quo religiosi cenobite ecclesiastico ornamẽto cõuenere funeri per sacras cerimonias obuiantes. Preerat illi abbas de fecano. nã loci abbas supra aliquot annos cardinalis factus rome agebat. Vbi ad oppidi portam põpa successit quattuor parlamẽti presides & ceteri senatores suum iterũ ordinẽ receperunt obambulantes funus. Cui tamdiu astiterũt donec funebribus officiis absolutis ad sepulchri locum deduxissent. Fecit rem diuinaz cardinalis luxemburgus funebrem orationem ioannes a ndegauus presul qui regius confessor fuerat habuit/lamentationis plenam. Dum in fossam cadauer deponi cœptum est: adscitis per caduceatores regie domus magistris singuli singulos baculos quibus magistrando regi vsi erant in fossam demiserunt. Inde caduceatores ipsi & armorum seruientes sericeas vestes regiis insignibus pictas exuentes eas cum suis massis deponunt. Qui vexillum(cui guidon nomen est)gestabat/demissaz magna religione lanceam ad tumulum prostrauit. Eadẽz obseruatione fecit iis qui regiũ signũ ferebat: cũ pars adhuc feretri extra fossaz extaret. Eo in fossa instrato accedens qui panonem gerebat humi signum deposuit. Simile fecit signifer maioris vexilli Magnus inde scutifer petrus de rufe regium gladium quem terre commiserat: in altũ exerens: postq̃ exaltata voce viuat rex pronunciauit: caduceatores suas tunicas receperunt Mox ex cambellariis primus vexillum maius erexit quod postea eminenti loco positum est. His ad premissum modum religioso ritu consummatis epulatũ est: in regia domo/nõ secus ac regib⁹ mos est. Si quis hystorie hec coniũxisse me calumniabitur miretur magis/nusq̃ apud Francos scriptores inueniri quo ritu qua ve pompa aut cerimoniis suorum regum funera ad sepulchrum superioribus seculis deducta sunt. Delectauit me in ipso etiam publico luctu hec raptim annotasse que futuris hinc funeribus exemplaria sint/& non aliunde querantur. Minus enim operosum fuerit priora emulari: vt illis aliquid adiciatur :q̃ ancipiti(in re presenti) cogitatione/ quid factum aut gerendum sit augurari. Occidentalibus enim incolis exteri auctores vicio vertunt q se & sue gentis originem & pgressuz turpiter ignorent.

De caroli autem morte cui multis legationibus inseruieram
hoc epigramma sum meditatus.

Nunc tandem agnosco stultus mendacia mundi:
Et spes exiguas dum punctum viuimus æui.
Congeries nos fallit opum. nos fallit & ętas.
Nec fida vllis est quęsita potentia regnis.
Deserit elatos sublimis gloria reges.
Calcat & excelsum mors protenus atra tribunal.
Inde fidem si vis: repetito funera carli.
Late cuius erat omnis possessio francus.
Cui tremefacta caput summiserat appula tellus.
Britoq; depositis parebat subditus armis.
Quem ligur & veneti consulto marte petitum.
Terribilem sensere manu. fortemq; duello.
Fornouii multo maduit dum sanguine campus.
Ille pila dum forte videt colludere seruos.
Confestim abripitur: & vox occlusa fatiscit.
Vix quater aspirans septena volumina solis:
Emoritur/sine prole sacrum diadema relinquens.
I iam. rumpe alpes/multorum effunde cruorem.
Dilata imperium/promitte palatia cęlo
Cuiq; domus terra est longo seruanda sopore.

Scripsit quoq; de caroli inopinato obitu egregius autor faustus andrelinus & plurima. De quibus hæc digna lectione excerpsimus.

Ecce trucis numen non exorabile parcę
Florida truncauit surgentis stamina carli
Stamina nestoream transcendere digna senectam
Cumęas: phrygiamq; simul: sed strenua virtus
Ante suum veniens iuuenili in corpore tempus:
Ipsis inuidiam superis commouit atrocem:
Et tanto orbarunt fœlices numine terras.
Festaq; plaudentis decorarunt atria cęli.

SEcundũ hunc (quoniam sine liberis decesserat) Ludouicus aurelianorum & valesii dux maria cliuiensi matre natus/ qui quarto stirpis gradu Carolũ contingebat dum blesis agit/rex assumitur. Statimq; sepulto Carolo Remis inũgitur. Mox iudicio ecclesiæ dimissa Ioanna quam vxorem Ludouici metu cum gibbosa deformiter esset inuitus duxerat: Annam Caroli relictam sibi copulauit: dato Ioãne in partem successionis biturigum ducatu. Dum hæc aguntur Maximilianus romanorum rex: nũq̃ quietus princeps: cuius cœptis fortuna raro fœliciter arrisit: coacto raptim exercitu: sequanos/id est superiores burgundos petit. in alteram burgundiam quæ francorum est/licet ad Philippum maximiliani filium pertinere plerique disputent: impetum facturus. Itum est protenus aduersus hominis conatus leuibus preliis atq; incursionibus non sine vtriusq; exercitus dãno prælusis. Verũ succedẽte ꝓxime bruma: induciatũ est. Venere per hos dies a venetis legati nouo regi gratulãtes. suppetiasq; illi aduersus ludouicũ sforciã pacti: in amicitiã recepti sunt. Nõ defuere cõfestim ab initio q vel incũdę gratię cã/vel rerũ innouandarũ studio vel ostẽtãdi sui libidine moti ludouico ꝑsuaserũt aiaduertere ꝗtũ a maiorũ legibus

Morũ ac institutorũ reformationes

magistratus & iudicia desciuisset decere illum qui reipublice gubernacula suscepis-
set:restituere ea in priscam integritatem que corrupta & neglecta esse constabat Igi
tur ludouicus ante omnia præclarum ratus/ si optimis legibus regnu3 stabiliret iu
diciorum formam correxit & discipline scholasticorum priuilegia interpretat⁹ est.
Porro a religionis obseruantia incipiens per omnia iudicia & forēcia officia perq3
generalium studiorum conseruatorias sedes/& priuilegiorū aliquot protectores
decretum & suam explanationem adiecit. Iussitq3 in parlamenti senatu atq3 aliis re
gni foris promulgari misso eius rei causa ludouico albigesiorum pontifice. Tenta-
uit autem parisiorum scholasticorum vniuersitas tueri suam libertatem & de regi-
is constitutionibus ea demere/ quę priuilegiis & diuturne eorum cōsuetudini di-
uersa contrariaq3 esse videbantur. Misit propterea suos ad senatum oratores q pe
terent quæ constituta a rege erant benignius explanari.neq3 sinerent iudices apud
quos iudiciorum potestas erat turbari scholasticorum quietem/qui & parisiis ma-
ximo commodo essent/& christiano orbi luminis atq3 fide stabilimentum afferrēt.
Si quid grauius solito & præter veteres regum sanctiones statutum foret mox dissi
pandam forte tam ingentem litteratorum hominū multitudinem:alioq3 abituram
vbi tranquillam sedem obtineret. Ad hæc senatus respondit/se a rege iussos ꝓmul
gare quas tulerat leges Apud illum auctoritatem esse abusiones tolendi & corrigē
di errata quę a suis cōmitti subditis comperisset Nihil de illorum priuilegiis demere
regem velle. Ceterum quoad senatus poterat concedere quidem illis potestatē sua
priuilegia edendi quę curiæ exhibita incōtaminata seruarentur. Igitur hoc iudican-
te senatu vniuersitatis syndicus biduo tantum imperato aliquot quæ pro tempo-
ris angustia præsentanea habebat priuilegia apud scribam deponit. Neq3 melior ī
de facta est scholasticorum conditio. Neq3 derogatum est legi quem ludouicus rex
condiderat. Quo iniquo animo ferentes scholastici coacto numeroso conuentu de
intermittendo studio:deq3 litterariis exercitationibus deserendis consultant. Dicū
tur in eo cœtu varię sententiæ/donec tertio conuenientes ventum est in sententias
eorum/qui prædicationibus & quottidianis interpraetationibus interdicere suadē
bant Postridie eius conuentionis dies erat festus eucharistiæ sacramenti. Missum ē
autore iohanne caue qui vniuersitati præerat rector/ad eos qui concionaturi in ec
clesiis erant vt plebi nunciarent non habendas deinceps verbi dei predicationes/
donec priuilegiorum suorum integram libertatem schola parisiensis recuperasset.
Fuere inter prædicandum qui liberius locuti sunt ita vt ad seditionem oratio illo-
rum spectare plerisq3 visa sit. Venerat per hos dies ad vrbem guido de ruppe forti
cancellarius in quem probra & libelli per multa vrbis loca positi fuerūt incidit ꝓ
pterea suspitio id ad scholasticis factū esse moxq3 per vrbē rumor irrepsit scholasti-
cos turmas & conuenticula ad seditionē habere. Quamobrem parantur ab vrbis
præposito armati nec minus vigilum prefectus excubias habet: viasq3 diligenter cir
cuit ciuitatis q̄q̄ ex omni schola inuentus est nemo non quiet⁹/ & domi se omino
continens Mirum profecto est q̄ cita & pernix fama/homines quos multi inter ma
gistratus existimasses fefellit Ex his enim nonnulli litteras tanq̄ de re cōperta ad re
gem dant festinanter scholasticos in armis esse sollicitare ad plebem populum ve-
rendum esse ne ciuitas tota ad rebellionem ꝓpe diem spectet. festinet ergo tanq̄ ad
restinguendum incendium accedere. His litteris permotus rex paucis post dieb⁹ ad
uenire nunciatum plen⁹ indignationis aduersus scholam quam nesciebat innocen-

tem̃.Qua re accepta: nuncios suos corboliũ quo rex venturus ferebatur schola ideo premittit vt priuilegiorum antiquam libertatem recuperet. aut positis per eum legibus benigniorem rex explanationem adhibeat. Qui missi erant sollicite inquirentes quo in scholasticos animo ludouicus esse videretur/ comperiunt illum irritatũ esse vehementer. ꝙ decretis parere tam contumaciter cunctarentur/excitarẽtq; suis concionibus populi furorem quo parisii omnes non modice turbabantur. Ea re per illustres aulicos accepta/oratores mutato de retinendis priuilegiis cõsilio: pacare ante omnia regem leui oratione constituunt. Igitur ad regis cõspectum admissi in hac sententia locuti sunt. Nichil ab eorum vniuersitate perperam esse factum. Falsa esse quę aduersarii ad eũ de seditione detulerant. scholasticorũ multitudinem domi quietissime agere. expectare. cum summa modestia quid eius amplitudo imperaret. Videret ne per paucorũ insipientiam/consultissimos quosq; pergeret vlcisci. Eum quidem positum regem esse: sed (vt est in principe apũ) qui vel aculeo careat/vel habitum ad vindictam non exerat. remittat eius clemẽtia/quod a iunioribus leuiter garritum extitit. esse in omni ciuitate dicaces. Linguas ad stulte loquendum fluxas & labiles tam parui habendas q̃ imbecillium canum latratus. Sũmi principis laudẽ pręcipuam: ab ira ne excandeat temperare/mansuetudine leniri/vt amari magis q̃ timeri studeat. Ipsum vnum esse: quem non secus ac filia patrem schola parisiensis obseruet. In eo spem repositam scholasticorum: qui prӕter solam libertatẽ & libros possideant/dicendi ab oratoribus/fine facto georgius de ambasia rothomagensiũ primas: qui inter aulicos plurimi habebatur/ eruditi inquit viri non mirum vobis esse debet: si ęquissimus rex de abusib⁹ qui prӕtextu vestrӕ libertatis cõmitti deferũtur vestris priuilegiis limites posuerit. Ipsi pro vestra eruditione nostis quid in his omnibus peccatum hactenus est. Emendare vosipsos prius decebat: q̃ alterius censura iudicaremini. Neq; enim sua opinione rex/ sed prudentium virorum consultis ac responsis erratorum delicta legibus cohibuit quibus repugnare vos non oportuit ita vt repentinis edictis a vestro studio cessaretis/prohibentes differere per ecclesias populo verbum dei Quo mediusfidius facto regẽ a vobis despectũ esse quis ignoret: Vestrӕ libertati detractũ ire rex noluit. Dolos amouere/fraudes amputare est arbitratus: non vt vestrӕ quieti aduersaretur aut bonos a litteraria lucubratione auerteret. Tenet memoria quanta tranquillitate vos fouerint reges qui eum precesserunt. Nouit quӕ sunt in regnum suum & rem communem christianorum vestra merita. Sed vestra res sincera esse non potest quę peruersoruз abusionibus atq; illegitimis negociis perturbatur. Ea regis cõsciencia est vt paucissimos malit doctrinӕ recte incumbentes q̃ discolorum incompositam multitudinem. Date operã vestrorum mores componere. vt regiis institutionibus audientes sapientiam cuius gratia conuenistis comparetis. Si hoc ritu conuersabimini: cum principis gratiã vobis impetrabitis: tum priuilegia vestrę communitati affatim conferentur. Hęc cum pontifex dixisset: petentibus legatis: an aliud prӕcipere rex illis optaret: Ite inquit & consscholasticos vestros qui hoc nomine digni sunt/salutare. de malis nulla michi cura est. moxq; percusso manu pectore: ipsi me inquit suis prӕdicationibus taxauerunt. illos autem mittam alio prӕdicatum. Intellexerunt hoc verbo oratores iratum esse regem. Festinantes ergo parisium reuerti: vocata eodẽ die magno numero vniuersitate quӕ accepissent oratores rettulerunt. Rector vero ex vniuersorum sententia protenus iubet/studii cõmunionem/ exercitationesq; repetere. & prӕdicatoribus

contionari permittit. Ingressus est vrbem ludouicus multis armigeris cum tensis ac cubus & procerum multitudine stipatus. vbi habito postridie parlamenteo senatu: leges ab eo semel positas publico edicto pertinacissime confirmauit. Erat quidã ex contionatoribus thomas varuetus cameracensis qui nescio quid minus consulto inter prædicandum dixerat. Hic sui conscius non expectato regis aduentu: cameracum vnde oriundus erat se recepit. Ioannes autem standonc brabantin⁹ theologus doctor vita & doctrina clarus/ludouico alioquin suspectus qui collegio montis acuti præsidebat/ regno interdictus est. proscriptionis causam non comperi.

Philippus fidem prestat.

His rebus gestis cum philippo deinde archiduce ob præstandam regi fidẽ liberaliter actum. Veniens enim attrebatum (quo missi a ludouico rege/guydo de rupeforti cancellarius & ludouicus luxemburgus ligniaci comes se cõtulerant) in verba regis/stante pro tribunali cancellario/philippus flandrię & arthesii comes iurauit. oppidaq; cum toto arthesio quæ anteq̃ pubesceret/rex vt feudi dominus occupabat/recepit.

Bellum heluetiorum

Sub idem tempus heluetii qui & suitẽses in germanos vastatis illorum agris ferociter incurrunt. Maximilianus numeroso exercitu instructus suitẽses vlcisci festinat.

Expeditio in mediolanũ.

Cæterum ludouicus iniuriarum memor quas a ludouico sforcia apud nouariam supra annos tris acceperat/simulq; mediolani ducatum tanq̃ ad se pertinentem vindicare constituens/grandi conflato excercitu alpes traiicere copias premittit. Quas (reuisa obiter vxore/quia grauida erat) Lugduni nõ cunctanter assequitur. Vbi magistratuum ciuiũq; ordinibus accurate dispositis/cleri præterea apparatu/publica omniu₃ lætitia excipitur. Itaq; ingrediente ludouico ciuitatem: vbiq; ludi iociq; celebrantur. & plausu cantuq; ęther resonabat: ea præsertim causa/q; nouo regi maxime gratulari lugdunenses cupiebant: & in expeditionem aduersus insubres proficiscenti fœlicem auspicari euentum conabantur. Nam animo reputãtes insidias quibus apud fornouium carolus octau⁹ appetitus fuisset/& quo apud nouariam modo ludouicus laborasset: nemo non gaudebat accinctum ad bellum regem intueri: quem & hostes vlturum: & sua repetiturum sperabant.

Mediolanum quomõ ad ludouicũ pertineat

Enimuero mediolanensium ducatus supra aliquot annos a morte philippi/qui fuit ex vicecomitum familia vltimus mediolani princeps & ãno salutis. cccc. quadragesimoseptimo supra mille e vita migrauerat/ad aurelianensium ducem ludouicum hoc potissimum iure pertinere constabat. Itaq; philippus sororem habens valentinam hanc ludouico: qui regis caroli sexti frater/& aurelianensium dux erat vxorem tradit. data illi in dotem astensi vrbe. quam nihilominus tradere licet a carolo fuisset sępenumero admonitus: tam diu recusauit: donec rerum necessitate adductus: spe auxilii a carolo impetrandi/illam raynaldo drensnensi Caroli regis pręfecto (qui propterea missus erat restituit. Qua a raynaldo recepta: sequenti proxima nocte philippus febre & alui profluuio interiit. Raynaldus autem tametsi duobus tantum armatorũ millibus instructus astam teneret: postq̃ de philippi morte certior fact⁹ est/simulq; intelligit mediolanẽses cõsiliũ capere/dominũ ne quẽpiam admitterent/ an in libertatem se asserentes rem suam paucorum moderationi cõmitterent / dum occupare alexandriam cupit/non nulla agri illius loca vi obtinet. diripitq;. donec repugnantibus boscensibus/qui ad alexandrinos ptinent/cum illos pertinaciter obsidet: mittuntur a mediolano milites/qui raynaldum multis frãctis partim captis/partim occisis exuperant. & vinctum in alexandriam ducunt. Fuit alexandrinorum in captiuos ferina crudelitas. Eodem tempore insurgentibus per franciam diris factionĩ

bus:& rege per temporis interualla mente capto a mediolanensi bello cessatum est Erat franciscus sfortia vir animo & opere militaris qui blancham mariam philippi filiam vxorem duxerat.quam ex aghete nobili mayne stirpis fœmina philippus illegitimo thoro genuerat. Eam ob rem franciscus mediolanensem ducatum occupare contendens: depulsis venetis/qui aliquot vrbes in ea regione tenebát/ ducatum occupat/recepto vniuersi mediolaneñ agri dominio. Ad quam rem magno vsui fuit renatus andegauorum dux/qui collecto ex francis ad bellũ siciliense milite francisco se coniunxit. vt quietis aliquando mediolanensiũ rebus eius copiis in rem suam vteretur.Itaq3 postq̃ manus gallica ad franciscum venit:pontem vicum(ad oliũ amnes ponte facto) circũuallat.vbi exardens in expugnatione francorũ furor: miserabilem in oppido cędem/incendiumq3 excitauit.Quod cum restingui facile non posset:totum oppidum/quia venetarum partium erat/permittente francisco conflagrauit. Hęc clades ad finitimas ciuitates delata/miro terrore incolas perculit. ita vt ad sua iam mœnia stare gallos existimarent.Hinc cremona: mox brixiensis ager & que in montanis sunt oppida atq3 arces:octauo post pontisvici excidiũ die:francisco paruerunt. Atq3 inde succedentibus prospere rebus Mediolanenses francisco se permiserunt. Tam vtilis fuit illi gallorum animus ferox. Sed itali scriptores crudelitatem appellant/propterea q2 italus miles stipendia faciens hostium spolia magis q̃ belli finem velit. Francisco liberi quattuor fuere:galeacius/philippus/ludouicus/ascanius:ipse intercute morbo interiit.Galeacius successor ab andrea lampugnano in diui Stephani templo apud mediolanum occiditur/relicto filio galeacio. Quem patruus eius ludouicus sforcia venenauit. inuasitq3 mortuo adolescente ducatum ad hos vsq3 dies/cum ludouicus rex bellũ tyranno indixit. Superatis igitur mense augusto alpibus:cum astam copiæ peruenissent:duo in alexádrinis oppida;quorũ alteri Non/alteri roqua nomen est expugnata diripiuntur/soloq3 ęquátur præter roquę arcem quæ in edito loco sita aditu difficillima est sed tamẽ incensa. Mox in alexandriam itum/ductore Ianiacobo/qui a ludouico sfortia ob male a tyranno administratam rempublicã ad ludouicum regem se contulerat. Tenebantur alexandrini firmo sforcianorum præsidio. ideoq3 acerrime primo impetu se tuentes summa difficultate expugnari potuerunt: donec e muro Galleacius qui vrbi præfectus erat se proripiens ad sforciam aufugit. Et in eis quidem breui tempore subigendis magna non sine nostrorũ incommodo cędes facta est & pars ciuitatis direpta.nam præter id quod in sforcianorum fide stare alexandrini pertinaciter studebant:addebat illis animos vetus odium gallici nominis.quod post senonensium in italiam irruptionem omnibus fere italis semper exosum fuit: nunc illorũ leuitatem/nũc crudelitatem auariciamq3 & libidinem exprobrantibus/quasi huiusmodi vicia nõ maxime apud illos regnent. Nulla enim re insignior fere sicilia est: q̃ principũ qui in ea regnauerunt nece. Et conditor vrbis romulus fratris sanguine imperium est auspicatus.ipse deniq3 in senatu ab iis quos conscripserat patres direptus est. Indigna est nomine crudelis illa fœmina : quæ in patrem recenter trucidatum carpentum quo vehebatur aurigam agere coegit. Sed nunquid Tarquinium cum sua omni posteritate expulit romanus furor? Proscripsit & consules. Corinthum ob leuem culpã desolauit. Horret anim[9] sillanę crudelitatis meminisse. qui atroci imperio legiones quattuor clementiam miserabiliter comprecantes trucidatas in tyberim præcipites dedit. Qui prænestinos fide impunitatis data spoliatos armis e conspectu ciuitatis

ad quattuor milia & sexaginta iugulauit. Quin & occisorũ capita crudelis dictator oculis eius oblata aspicere per voluptatem non horruit. Nec humanior existimari marius debet/qui marci antonii præclari oratoris mense appositum caput manib⁹ per ludibrium contrectauit. Quis nescit cesarem multis in curia vulneribus presente senatu fuisse necatum. Sed ne singula commemorem plerosq̄ etiã laudatissimos imperatores insolens romanus miles occidit. Simile in aliis multis italiæ ciuitatib⁹ & regulis legimus/& accepimus nostra memoria perpetratum. Gallia autem semel acceptos reges inuiolata fide obseruauit. Sed panigericum ad gallos in italos satyram scribere non assumpsi. Perseuerant ab ortu cuiq̄ genti cognata vicia q̄ altera alteri improperet. Illud obiter dico extare per italiam gallicæ glorię atq̄ maiestatis perpetua monumenta quibus ad hunc vsq̄ diem illustrantur insubres & præclaras a gallis conditas vrbes habent Mediolanum: Comum: Brixiam: Veronã: Bergomum: Tridentum: atq̄ Vincentiaʒ. nonulli papiam addunt quã a boiis atq̄ cœnomannis eutropius cõditã tradit. Quinimo magne portioni italiæ perdurat gallicum nomen quod & ab eisdem & a senonibus gallorũ populis initium accepit. Extant alia recentiora gallorum non obscura apud italos gesta in quibus non exiguam laudem obtinet. Carolus ille magnus francorum rex. Qui apostolice sędis inimicos frequenti expeditiõe vltus est. Cuius munificentia obrutam ruderibus florentiam restituit. Nec abscondere potest sicilia quę a gallis olim per richardum & tancredũ perq̄ Andegauorũ principes ornamenta accepit. Ad quorum gloriam accedit apulia atq̄ neapolis vbi visuntur magnifica gallice virtutis argumenta quibus admoneri decebat ingratam prouinciam ne in pulchre meritam: de se gentem: panhormi perq̄ reliquaʒ siciliam clandestinis consiliabulis furens crudelitatem nouo exemplo exerceret/per proditionem ausa/quod palam agitare sibi metuens perfidia formidabat. Sed ad propositam narrationem me conuerto. Alexandria quia astensibus finitima est ad omnem motum gallice vltra alpes expeditiõis primam belli molem sustinere solita/ruinas hactenus suę calamitatis ostendit. Accepta alexandrinorum expugnatione/mox papienses in regis potestatẽ transiere. Quo euentu permotus vecors sfortia & de suorum erga se fide dubius subducere se periculis cogitauit. Positoq̄ in arce mediolaneñ. ad præsidium milite dat non paruam præfecto pecuniam ratus arcem quæ longe munitissima est annum totum aduersus irruentem francum resistere posse. quo in tempore ipse ad maximilianum romanorũ regem (cui suam neptem in matrimonio collocauerat) se recipiens germanorum inde copias educeret. Atq̄ ita cum filio & paucis clam per comũ per lacum lariuʒ tridentum ignauus abscessit vbi a Maximiliano romanorum rege recepus conuocatis tertio germanie pricipibus de recuperando ducatu auxiliũ petit. Fugiente sforcia non multo post mediolaneñ. regem admiserunt. Et arcis præfectus idem facere admonitus semel atq̄ iterum restitit tanq̄ arcem sincera fide sfortie seruaturus. Sed auaricie (que lombardis congignitur) obsequens arcem dediturum se promittit: si quam in ea supellectilem ludouicus discedens reliquerat/regio dono sibi liceret accipere. Placuit partim conditio & dimidium supellectilis prefectus accepit: Decemq̄ millibus nummum aureorum a rege donatus est ne diuturna obsidione forte labefactanda arx impẽdiosa reparatione indigeret. Quæ sex validissimis turribus exurgit quas latissima fossa & aqua perennis cingit. Estq̄ intra eius arcis ambitum altera quam roquetam vocant vix (si defensorem habeat) expugnabilis. Vnde ad ter

Ciuitas i subrium a gallis cõdite

Sfortie vecordis fuga.

itum vsq lapidem sunt subterranei meatus tres/per quos fieri libera in campos eru ptio potest. In ea bienne viaticū & arma reposita erant/quot duorum hominū milibus instruendis sufficerent. Et duo marchinarū bellicarum milia pręter quattuor ingentes bombardis tā in priore arci q̄ in hac roqueta reperta sunt. vanum procul dubio & inutile in tanta mole munimentum quod meticulosus atq ignauissimus princeps viso necdū hoste deseruit & prodidit auar⁹ pręfectus. Igitur rex munitionem admiratus: vah inquit hunc locum annos multos facile defendissem. Hanc arcem franciscus sforcia condidisse perhibetur. Mediolano cū arce recepto reliqua regionis oppida cum castellis vniuersis libera paulopost deditione in regis potestatem traducta sunt. Venere prӕterea genuenses. quibus prӕfectū dedit Philippū rauestanum materno sibi genere attinentem. Venetis cremona cum aliquot insignibus mediolanensis principatus locis (quia ita ab initio cōuenerat) permissa. Sub idem tempus turcorū classis quos auxiliares sforcia adciuerat/a venetis gallisq maxima parte deleta est. Prӕerat venetorū classi anthonius griman⁹ inter venetos apprime diues qui cum victoriā in manibus haberet pusillanimiter agens turcho nō restitit quin naupactū (lempatum vocant) ingressus solo ęquauit. Franci vero salamina nauigantes hostiliter occupauerunt igni ferroq omnia vastantes. Cephaloniam venetus inuasit cepitq. Turchus forūiulliū inuadens omnia crudelissime in p̄dam vertit. Sed a hungaris & Bernardino com te francpano obsessus hostis/fame tabescentibus equis per inaccessa capris montiū iuga reptando potius q̄ incedēdo euasit. Interemptis magno numero quos abducebat christianis captiuis. Tam prospera & minime cruenta intra paucos dies habita victoria adductӕ Italiӕ ciuitates & reguli/legatos quisq ad regem miserunt gratulatū rebus eius prosperis oblatum q opem suam: si ea vti placuisset. Fuerūtq a poetis eius regionis multa ad regis excollentiā carmina honorifice scripta & oblata. In hac rerū fœlicitate quidam mediocri nobilitate armati licentius militū more agentes ob stuprū & fœdas libidines vltima (rege mandante) passi sunt. Fuit his diebus per gallias pluuiosus aer: & ꝓpter continuos imbres vuę non maturuerunt. Et parisii peste laboratum est/nō tamen diuturna. Priusq̄ in lombardiam proficisceretur Ludouicus/de normanno scacario (id est cōmuni gētis normannorū foro) suasu maxime georgii de ambasia rothomagensium archisacerdotis hęc statuit. Mos erat post rollonis mortem diligenter obseruatus statutis annis scacarium rothomagi indicere. Ibiq ex omni normannorum conuentu totos tris menses ius dicere litigatoribus: qui ad scacariū doleantiam (quo nomine prouocatio significatur) perferebant. Id tempus quia expedīedis iudiciis haud quaq̄ sufficeret: restantib⁹ multis causis quibus patronorū culpa finis dari non posset (Patronis enim qui consuetudinarii a normannis dicuntur suumq a litibus lucrum augurantur/id interstitiū maxime conducebat) Edixit ꝓpterea rex scacarii nomen in parlamentum cōmutare. vt non alternis annorum vicibus: sed perpetuo consessu causę in eo agerentur: iusq diceretur. Igitur huic parlamento iudices quattuor & consiliarios sex & viginti instituit: Addidit pręterea cācellariam & regium sigillum. Pręsides fuerunt iohannes hebert constantianus pręsul/Antonius boierus monasterii sancti andoeni abbas/ Cristoforus de carmona/ & Robertus calange. Cœperūt sedere in eo parlamento kalendis octobris āno dominicę pietatis quadringentesimo nonagesimonono supra mille. Quo anno tertio

Genuenses

Turchorum insultus

Scacarii ī parlamentum cōmutatio.

Le ... parlemen...

Idus octobris anna regina fœminam parit. cui claudię nomen inditum est. Et pons

Pontis ruina. nouus apud parisios secundo & nonagesimo anno postq̄ conditus fuerat: cũ vniuersis ędibus quæ pulcherrimo ad vtrunq; pontis latus ordine eademq; forma atq; altitudine sexaginta super extructę erant horam ante meridiem circiter nonã totus cõcidit. Quod vix existimandum incommodũ / præpositi & scabinorum vrbis negligentia accidisse consentanea omniũ fama prædicabat. Cũ enim annuas octingentas libras ex pontis prouentu acciperent permodicũ tamen in eo instaurando impendebant reliqua in suum commodũ reponentes. Nam superiore anno / ædilibus qui magistri operum vulgo appellantur / denunciantibus tigna quib⁹ pons nitebatur ãtiquata esse / atq; ideo opus esse (veteribus sublatis) alia apponere / negocium distulerant / donec imminẽte prope diem ruina / cum de instaurando põte nulla spes esset / faber lignarius ad censorem criminum iohannem papilionem veniẽs / ruiturum ante meridiem eius diei pontem constanter affirmat. Quamobrem (asseruato in custodia fabro) censor ad curiã protenus venit. Quem q̄ intempestiuius solito accederet (erat enim hora fere septima) Theobaldus bailletus ex curiæ præsidibus secundus ratus censorem de captiuis pro suo officio aliquid consulturum / rogat quid velit. Est inquit censor aliud miserabile. Pons nouus proximam & nũc instantem ruinam minaur. Id renũciare senatui aduenio. Inde theobaldus confestim ad senatum conuersus / dirum nunciũ explanauit. Mox ex senatusconsulto censor nichil cunctatus omnes pontis inquilinos migrare iubet. simulq; regios seruientes ad pontis extrema locat: qui transituros prohibeant. Dum supellectilem quisq; suã & merces auferre trepidus festinat / qui in ea re tardiores fuerunt / vna cũ ponte corruerunt. Fuit hęc iactura cum multis inquilinis tum reipublicæ parisiorũ apprime molesta. Inquilini domib⁹ mulctati / & quos precario aliena domicilia subire oportebat / sua damna querebantur. Plebs tanto accepto incõmodo in rectores tumultuari & furere timebatur. Quod ne accideret: parlamenteus senatus prępositũ mercatorũ iacobum pedemferreum & scabinos cõfestim accersiri & in custodia apud regium palatium seruari iubet. In quos iudicium ferre nõ prius voluit q̄ de præsenti fortuna regis sententiam explorasset. Prænunciabant ruinam ingentes in ędibus rimę / & in trabium tignorũq; commissuris hyatus. Et pauimẽtum fatiscere cœpit. moxq; non sustinentibus tantam molem veteranis tignis: pauimentum primo reliqua inde omnia quæ ponti hęrebant in semet prona & tanq̄ sibi occurrentia miro fragore prolapsa sunt simulq; tanta puluerum nubes aerem obscurauit: vt nihil esset videntibus perspicuum. Sistit sequana suos fluxus / & sursũ non secus ac si cataractis fuisset cohibitus refluxit. Puellę enim quędam dum ad glatiniacum paulo supra pontem pannos abluunt / altera fluminis restagnatione correpta extincta est. Altera fluctibus præualens enatauit. In cunis obligatus infans in summam aquam emergens (adnauigantibus qui in flumine cum lembis erant nautis) periculo liberatus est. Vnus ex iis qui quottidiano quęstu operas suas locant / dũ ex quadam domo magnum sagittarum atq; telorum fascem efferendum ab opifice desumpsisset: ipse vna cum fasce ditellis ad humeros imposito in flumen collapsus: nullo vulnere præter q̄ parua cutis derasione offensus nautarum ope eripitur. Alter vbi dissolui pauimentum animaduertit: ad posteriorem ędium suarum fenestram raptim conscendens: cum nandi peritus esset / se deiecit in amnem. atq; euasit incolumis. Tã vario euentu aliis saluatis / alii non admodũ multi ruina attriti perierunt. Eius põtis

longitudo septuaginta passuum & pedum quattuor. Latitudo octodecim passuū erat. Sustinebatur secundum aluei latitudinem decem & septem tignorum ordinibus. Singuli ordines tigna triginta continebant. Quodq; tignum paulo plus pedis crassitudine cū esset: duobus & quadraginta pedibus lōgū erat. In eo ponte deambulantes cum nulla parte aspici flumen posset: in continente se esse: & in nundinis diuersari reputabant. itaq; tanta ibi opificum atq; rerum venalium copia & varietas erat: tam preterea equalis & speciosa domorū facies: vt inter publica regni frācorū opera id est nō iniuria primariū dici potuisset.

De pontis ruina apud parisios.

De huius pōtis casu hoc epigramma condidi.

Ne longa dubius titubes indagine rerum/
Quid sors forte ferat/aut qui sit casibus autor/
Argumenta patent plus solis lampade damni.
Non fato cecidit/non ictu fulmineo pons.
Nec mala portendit dirus præsagia casus.
Prætor & edilis/& stipes debilis ęuo/
Pontis causa fuit miserandæ infausta ruinę.
Qua sexaginta flumen desorbuit ędes.
Matresq; & teneros violentus sequana partus.
Et famulos pariter sęuo torrente vorauit.
Mole ruinarū stagnauit gurges/& vnda
Retroflexit iter/donec pręstantia rupit
Alueus indignans sibi dudum peruia claudi.
Et se terrifico prouexit murmure fluctus.
Obruta nunc saxis/nunc tignis vndiq; trita
Corpora mersa latent. & piscibus esca manebunt.
Crispini festum dicent insigne nepotes
Tam tristi clade/quam mœsta lutecia plorat.
Quingentos nostre post annos mille salutis/
Dimidiū cicli si vis subducere solis.

Mediolanēsis ordinatio.

Inter hanc parisiorum publicam calamitatem rex Mediolani agens ad ordinandam in subrium rempublicam animum intendit. Quam a sfortia vehementer vexatam grandi tributo leuauit. Nam ex annuo vectigali mille sexcentorum octo milium sexcentorum octogintasex librarū turonensium quæ sfortia exigebat rex: sexcēta & viginti duo milia & quingentas libras tantū accipere contentus: pręsidia munitoribus locis imposuit. Cōmissaq; in primis ianiacobo primaria ducatus gubernatione illum mediolani in palatinis ędibus habitare iubet. Quētino scoto roquetam committit/eiq; ducentos pedites francos & totidem scotos attribuit. Maioris arcis custodiam domino de scepeio mandat cum quadringentorum militum franci sanguinis & leuis amaturę præsidio. Ianuensibus rauestanū. Sauonensibus yuonem dallegre pręfecit. Palatio vrbis iohannes de sancto symone: castelleto qđ vrbi Ianue eminet guyonus regis admiraldus præponitur. Castellis autem & insignioribus oppidis quę etruriam versus mari adiacent/francorum atq; suitensium præsidium collocauit. Ad hunc modum compositis per insubres rebus rex in frāciaʒ mense decembri reuertitur. Pręstolabantur trecis regis aduētuʒ guillermus iulliaci & Carolus gheldrię/duces. quibus erat de insignibus ferox contentio. Indigna

Iuliaci ducis aduentu

batur enim iulliacus/carolum vicinum sibi ducem eadem que ipse gestabat insignia vsurpare relictis maiorum suorum insignibus nec resipiscere q̄uis sępenumero fuerat ne id faceret admonitus. Vnde crescente indignatione ꝙ par pari cedere recusabat res armis cœpit disceptari. Digladiatumq; est multum acerrime Et iulliacus quidem oppidū arcklens quod in planicie & loco siluestri situm munitissimū carolo ptinebat cepit. Conuenerat igitur tandem ad francorum regem de ea cōtrouersia referre: vt quod ille arbitraretur id litem dirimeret. Quamobrem profectis aureliā ducibus & causa diligenter agitata: Carolū gheldriæ iulliaci ducis insignibus abstinere pronunciat: Oppido vero arcklens iulliacum cedere & illud carolo restituere decernit. Vsusq; digna rege munificentia quattuor milibus nūmum aureorū iulliacū donat / constituta insuper in annos singulos pensione comitabātur iulliacum ducem cum plurimi tum viri illustres Philippus de vernebergh. Guillelmus de vvaldech comites Guillelmus de renenbergh baro insignis. Dn̄s iohannes nagel ecclesie monasterieñ. canonicus & diui iohannis osnaburgeñ. pręposítus. Crato de milendūckeques auratus ioannes palant de vvildenbergh dn̄s Robertus plettenbergh Godefridus hansseler iuuenis generosus. quē suorum aulicorum numero rex ascripsit. Reliquis vel pulchro munere vel annua pensione honestatis.

Comparata hoc pacto inter duces amicitia rex lochias ꝓfectus ē Carolus gheldrius molinum iulliac⁹ parisios petit Vbi dū honoris causa regium senatum ingressus consedit Ioannes couardus primarius pręses in mercatoruꝫ ꝓposituꝫ scabinosq; de quibus supra a nobis dictum est sentētiā tulit. Pecunia enī prout quiuis eorū negligentius magistratum gesserat mulctatus ē omnesq; officio amoti: ita vt inquilinorum qui pontem incolebant incōmodum & iacturam (damni estimatiōe ꝓhabita) compensarēt. in reliquos qui extra ordinem erant & supra aliquot annos scabinatui prefuerāt ꝙ imminenti iam diu ruine non occurrissent pœna indicta est quīto idus ianuarii. Anno christiane religionis. M.cccc. nonagesimonono.

Peroratio.

HEc sunt quę ex ingenti francorum annalium aceruo delecta ad compendium deduxi: ducentorum supra mille annorum curricula complexus Legat pius lector cui hec forte conueniunt. Sin minus: iustis saltem gaguini in rempublicam laboribus non detrahat.

FINIS

P. Fausti andrelini forolivien̄sis poetę laureati ac regii in amplissimo gymnasio Parisiensi oratoriam ac poeticam artem profitentis in gallicas hystorias ad eruditissimo roberto gaguino editas Carmen

Vt nitidos totum radios diffundit in orbem
Cum titan puro splendidus axe micat
Hystoriis sic galla tuis monumenta relucent
Exculte ac breuibus clare Roberte sonis.
Grandia milleno quis tedia voluerit anno.
Que rudis immenso codice massa parit
Gallica q̄ debet regalibus inclyta gestis
Tam debent scriptis regia gesta tuis.

Herasmus Rotterdammus Roberto gaguino viro vndecunqꝫ doctissimo Salutem dicit.

QVod francorum regum principumqꝫ res gestas idonei scriptoris desiderio hactenus in tenebris propę sepultas pedestri hystoria in lucem efferre atqꝫ immortalitati consecrare institueris. Roberte gaguine precipuum gallice academię decus non possum equidem istum tuum laborem non magnopere probare. Sumpsisti enim (immo potius suscepisti) munus (mea sententia) pulcherrimum: & cum omnibus latinarum litterarum studiosis incredibili voluptati futurum: tum vero gallię tuę splendidum imprimis, magnificum ac (vt ita dixerim) triumphale: deniqꝫ tua doctrina: tua eloquentia tua pietate dignissimum. Neqꝫ enim vlla te alia causa quandoquidem neqꝫ questus neqꝫ glorię vel leuis vnq̄ tibi habita ratio ē ad istud negotii capessendum: prouocatum esse facile crediderim: q̄ singulari in patriam pietate: quam & tu & optimus quisqꝫ semper fecit maximi Dolebat nimirum tibi (quod ego quoqꝫ mecum interdum mirari soleo) gallorum virtuti gloriam tam maligne respondere: & qui olim cum italis factis sepe contenderint nunc etiam precesserint eos tamē ob hystorici penuriam opinione ac fama tam longo interuallo consequi. Dabunt itali mihi veniam: si nobis idem videtur quod franciscū philelphum italum natum non puduit fateri. Extat enim illius ad carolum regem octaui (opinor) auum epistola in qua pręter multas laudes quibus francię regnum prosequitur: illud quoqꝫ ingenue fatetur. Romanos quidem olim pacis belliqꝫ artibus lōge omnium amplissimum sibi peperisse imperium pręterea non segnius ingeniis q̄ prius fecerant armis cum grecis contendisse: verum antiquam illam imperii gloriam factionibus ac studiis prauis in deterius prolapsam esse. Contra vero frācię regnuꝫ prudentia regum principum fide ciuium concordia eousqꝫ creuisse: vt iam facile cum quouis alio christiani orbis imperio possit contendere/vel opibus/vel imperii finibus/vel rerum gestarum magnitudine / vel regum nobilitate: quos plurimos habuisse constat non fortissimos modo: verūetiam pientissimos. Quapropter in hoc regno non infimum senatus christianus contra turcorum violentiam potissimum atqꝫ vnicū presidiū sibi collocasse videtur. Sed tamen vnum quidē adhuc tanti imperii maiestas desiderare videbatur. Cetera vel par vel nō inferior Liuio ac Salustio viuebat adhuc italia. Nā (vt scite cecinit Horati⁹) regū ducūqꝫ bn̄ gesta

quantuuis alioquin preclara: aut intermoriantur: aut obscurentur aetate necessum est: nisi hystorici eloquentis opera litteris (vnicis rerum custodibus) commendētur perinde gloria apud posteros valitura: atq is qui scripsit ingenio valuerit. Hāc tu supremam prouinciam disertissime gaguine tanq̄ fatis tibi seruatam velut alter Scipio summo omnium applausu suscepisti difficilimam plane atq immēsi negocii: sed tamen roberto prorsus aptissimam. Qui ita credam rogas? Cum multis de causis tum duabus potissimū ita mihi videtur. Duo sunt enim precipua quae in hystorico probato queri solēt. Nempe fides & eruditio. Nam vt scriptoris leuitas veris quoq nonnunq̄ fidem abrogat: ita & grauitas hystoriographi priuata auctoritate rebus ipsis fiduciam quādam addere solet. Vt item narratoris imperitia (vt fidē faciat quod ne ipsum quidem potest) tamē res plerūq per se satis illustres obscurat: imminuit: deturpat: ita docti scriptoris ingenium: obscura illustrat: humilia eleuat: splendidis lucem quandam ac decus apponit. Quoniam vero & fides & eruditio: vtraq tanta in te sunt quāta in alio nemine: nemo profecto fuit isti muneri aptior vel istud muneris nemini fuit aptius: q̄ tibi vni: qui posses: & pro singulari tua grauitate fidem facere: & pro non vulgari eloquentia rem adornare. Iā facile suspicor humanissime gaguine te subirasci Herasmo tuo: qui laudū tuarum vel tantillū ausim attingere. Neq enim me clam est: q̄ modesto / q̄ pudēti (ne dicam putidulo) sis ingenio praedit⁹: quippe qui amicā etiā laudatiunculam multo molesti⁹ ferre soleas q̄ quispiam alius cōuiciū ferat. Sed obsecro te: dato hanc veniam meo in te amori vt quę passim omnes predicant: fas sit etiam amico meminisse. Cui enim tuorū icredibilis vite tuę morūq integritas: innocētia: grauitas nō est spectatissima? Vbi gētiū nō praedicata. Adeo vt nō modo de scriptis: sed ne de dictis quidē gaguini vlla possit incidere suspitio vanitatis. Adde q cū omēs norint: te francos reges tuo merito semper fecisse plurimis seriis in rebus opera tua persepe vsos. te regiis archanis cōsiliisq sępenumero accitū. te regio nomine cū apud diuersas gentes tum apud italos crebra legatione functū esse: facile coniiciunt. te vnum gallorū gesta: & prisca curiosius relegisse & recētiora exploratius vestigasse. De eruptione porro tua quid ego cōmemorem? Ipsa (quod aiunt) abūde se predicat. Testis abunde est hoc celebratissimum gymnasium vrbis parisie: cuius tu florentissima alioquin studia prim⁹ latinarū litterarū opibus decorasti pulcherrimoq incremento eloquentie: quā vnā adhuc desiderare videbantur adauxisti. Ipsa testis est italia que te sepenumero maximis de rebus grauissime disserentē audiuit nō sine stupore: imo fortassis nō sine dolore (vt de Cicerone dixit appollonius) eloquētie laudem quā vnam adhuc sibi propriam habuisse videret per te gallie cōmunē fieri. Testes sunt litteratissimi quiq nostre memorie scriptores qui certatim vno ore oēs tuū ingenium praedicant efferūtq. Quorum nulla prope pagina est: quae sibi Gaguini nomen non habeat. Testes deniq sunt vel locupletissimi: praesul āplissime: tui libri qui iam per orbē disseminati. passim summa cum studiosorū voluptate lectitantur. In quibus omnibus tāetsi vel oratiōe soluta vel carmine nō eruditis solū verū etiā curiosis aurib⁹ abūde satisfacias: in isto tamen scripti genere. i. i hystoria si quid vltra crepidam sutori pmittis singularē quendā ac mirificū artificē prestare videris atq in ceteris quidē plurimos in hystoria teipm superasse. Tanta est sermonis puritas: elegātia Salustiana foelicitas Liuiana: summa luculentia: varietas iucundissima in ɔsiliorū rationū: tpm: commoditatis. dignitatis: ac ceterorū id genus que doctum historicū arguunt: obseruatio

ne singulare artificium. Tanta est narrationis viuacitas vt res geri non narrari videatur neque vero deest dulcis quedam breuitas quę hystoricis vt rara ita gratissima lectoribus est. Nam bone deus quam vastam rerum siluam quam breui volumine: quam absolute complecteris & prolixe breuis & breuiter prolixus. Cui igitur nõ preclare cum gallicis rebus actum videatur Cui talis præco contigerit? Alexander ille magnus: Cum ad Achillis sepulchrum peruenisset. O te fortunam (inquit) Achille qui Homerum tantum poetam laudum tuarum præconem sortitus sis. Et quis franciam quoque non fortunatissimam censeat que robertum suarum laudum preconem optimum nacta sit? Quid illi superum benignitate præstari potuit/pulchrius/magnificentius/diuinus? Nichil profecto neque tu gaguine doctissime insignem tuam erga patriam pietatem grauiore prorsus argumento potuisti declarare. Que tametsi antea quoque plurimum tibi deberet vt quam latinus versibus primus ditasses hoc tamen inestimabili beneficio adeo deuinxisti: vt quantauis habeat parem tamen nunquam sit gratiam habitura. Quæ enim statua qui tituli quod monimentum valeat istius beneficii magnitudini respondere? Prisci illi maiores suos qui vel imperium parassent. vel auxissent rempublicam: vel aliter de patria benemeriti essent. solebant diuinis afficere honoribus titulis in æs incisis honorare statuis donare aureis. Atqui longe præstantius est maiorum gloriam ab ortu ad occasum vsque protendisse: quam agrorum limites extendere. Minus est saxea menia ædesque vrbanas ab incendio tueri quam optimorum regum ac ciuium gloriam ab inuidis obliuionibus (sic enim appellat Horatius) & interitu vindicasse. Non paulo magnificentius mihi videtur patriam optimis litteris auxisse/locupletasse/decorasse/quam spoliis quam exuuiis/quam ceris/quam id genus monimentis phalerasse. Nulle enim tabulę nullæ cerę nulla numismata: nulle statue: nulle piramides: neque clarius indicant: neque fidelius custodiunt regum gloriam quam hominis eloquentis litteræ. Posthac gallorum gloria que hucusque tanquam angustiis inclusa delituit fulminis instar emicabit: & gallo quidem cantore. sed (quod pulchrius est) romana tuba decantata omnium regionum aures persondbit. Omnibus illa terris: vrbibus. gymnasiis legetur celebrabitur cantabitur. nec gaguini beneficio vnquam interire nouerit: imo cum etate vsque succrescet Amplectere igitur O francia immortale laudum tuarum monimentum Robertum gaguinum alumnum tuum immortalitatis tue vindicem ama. ama. cole. venerare Nos certe quibuscunque egregia studia cordi sunt te presul amplissime non amare non poterimus: per quem id quod in litteraria supellectile prestantissimum habeamus hoc est hystoriam adauctum esse conspicimus. Vale decus litterarum & meum.

¶ Ad Robertum Gaguinum ordinis sanctae Trinitatis/ ministrum generalem Cornelii Girardi goudensis Hieronymianae vallis Canonici regularis Epistola in laudem compendii eiusdem quod de galliae rebus accuratissime edidit.

Legi tuũ in historias galliae compendiũ optime pater Roberte gaguine opus meo iudicio: quod vt tibi non immerito apud posteros imortalitatis nomẽ afferat: ita & singulis e sua dignitate quũ rerũ gestarũ noticiã: tũ militię peritiam copiosissime subministret. Nihil in eo legi/ quod vel expressius vel luculentius dici potuit: & quod vel omniũ in hystoria maximi facimus: fidẽ rebus tribuis/ ac omnia vt cõsulta vt gesta sunt/ explicas euidẽter. Nõ tuis nõ hostibus tua parcit auctoritas. ita singulorũ vicia & factiones/ ita singulorum virtutes & strategemata probas: vt neq; in exteros odio/ neq; amore in tuos flecti videare. Nulla in te gratię suspitio/ nulla simultatis iuenit: quo minus q̃ rei veritas postulabat dicere p̃sumpseris nihil. O animũ integerrimũ. O pectus veri tenacissimũ. O virũ ęquitatis obseruãtissimũ/ qui perinde turpia atq; pręclara omniũ facinora/ & deprimit & extollit: vt nescias vtrũ in ciues an hostes ꝓpẽsior habeatur. Nã in omni historiographo nihil vnq̃ magnificẽtius/ nihil illustrius/ nihil deniq; laudabili⁹ queri potest/ q̃ vt nullo amore/ nulloq; odio a vero deflectatur. Id enim vel vnũ omniũ est: in quo palmariam sibi crispus salustius nauauit operã/ q & teste liuio & nostro aurelio/ iccirco celebrior: ꝙ cęteris rerũ scriptoribus verior aestimetur. Vt eñ nihil falsi scriptor fidelis intermiscere debet: ita etiã nihil veri qd̃ nõ dicat ꝑtermittere. Hęc eñ sunt veluti duo candelabra q̃bus oĩs historia necessario illustretur. Quę vbi deesse ꝯtinget: nihil qd̃ non fumo & caligine plenũ sit reperies. Hę sunt ꝑterea duę colũnę q̃ tẽpli porticũ sustẽtabãt. Historiã equidẽ meo iudicio nõ ab re tẽpli porticũ dixerim/ quę oĩbus nobis ad diuinarũ rerũ archana tanq̃ ductrix & magistra introitũ patefacit. Tu aũt optime pater: & oĩm litterarũ facile princeps Roberte gaguine/ nõ solũ hęc q̃ ꝑdiximus: verũ etiã q̃ ex vsu hystorię eẽ Marcus anthoni⁹ in secũdo de oratore libro ꝑcipit tã mirabili artificio obseruasti oĩa: vt nõ parũ ad Thucydidis & ingeniũ & laudem accesseris. Et quid dicã? Tã creber es rerũ frequẽtia: tã verbis aptus & sentẽtiis vt quũ in multis tuarũ editionũ opibus plurimos: tũ in hoc tuo cõpendio: teipsuʒ vicisse videaris. Nũc eñ in eo militũ selectus/ nũc expeditorũ cõgressus ita describis & inculcas: vt cũ rebus sudare sentẽtias prudẽs lector iueniat. Ita ante oculos ponis oĩa: vt nõ legere hystoriã: sed pugnantiũ turmis interesse me credam. Postremo qd̃ nõ minime demirat⁹ suʒ: vbi opportune habita occasiõe siue de cymbris & burgũdis/ siue de religione & ecclesiae cerimoniis: qd externarũ rerũ affers: tã artificiose excurris. vt tñ incepte narrationis textũ nõ ꝯfundas/ neq; aliquo modo abiiciẽda fuisse: sed eodẽ ꝓpe modũ glomere pendentia & filo ꝓfusa videanẽ. Et vt vno verbo cõplectar vniuersa/ ita rebus temporũ ordinẽ/ locorũq; & ꝑsonaruʒ descriptionẽ: ita verbis dicẽdi genus modo fusuʒ modo collectũ/ sed nõ sine mirifica suauitate accõmodas: vt nihil sit qd̃ legentẽ nõ summe delectet: & tuã ingenii facilitatẽ: incredibilemq; memoriã/ oĩbus ꝑdicet & ostẽdat. Parcius te laudo cãdidissime pater q̃ dignus sis. tum ꝙ primarias tuę laudis partes/ meus herasmus: illo suo facundissimo ore occupauit: tum ꝙ tuis ex litteris (quę tua modestia est) tuaruʒ laudum: te impatientissimũ esse intelligam. Scribo tamen hęc (q̃tulacunq; sint) ne amici mei aut eum me esse garriant qui vere iudicare non possim/ aut certe adeo malignum vt laudare non velim. Vale.

In laudem operis Epigrammata Cornelii Girardi. In quo ipsum librum quid in se contineat/& de fide rerum quid pmittat loquentem introducit.

Ad lectorem Liber in persona cornelii canonici regularis.

Nosse cupis lector quo Gallia creuerit ortu
  Et quibus ad summum est regibus aucta gradum:
Quis domini cultum/quis cœperit oppida muris
  Cingere/& ecclesias rite dicare sacras:
Quid pax accumulet qui marcius excoquat horror:
  Et quibus hic cœpta est religio ipsa viris:
Me lege:me placido complectere mentis amore
  Nam cano liligeri fortia gesta troni.
Olim qua Tacitus placuit/breuitate vigemus
  Atq; Titi nobis iam prope splendor adest
Qua cunctos superat Crispus/recitatio veri
  Assidua/ & rerum stat mihi plena fides.
Nil ego pretereo/nulli mea pagina parcit.
  Sit meus/aut hostis nil metuo omne loqui.
Eloquor intrepidus/quę vero consona vidi:
  Iusticie & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excandens(quod non probo)bile tyranne
  Vulcani iubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me Deucalionis in vndas
  Exilium ve pati/plus tibi(crede)noces.
Mox alium qui me genuit dabit ecce robertus
  Qui cum lacte olim/non nisi vera bibit.
Quinetiam vasto tanta est mihi copia in orbe
  Vt metuam ipse tuas nil(miserande)minas.
Si mala te cruciant seue contagia mentis
  Que noto/non ego te sed tua culpa premit:
Hec tibi me lector voluit Cornelius ipse
  Dicere voce data.qui mihi totus adest
Qui non blandiri qui me intus & in cute nouit
  Cui nihil est vero gratius atq; fide
Hic mihi signifero precepit honore reuisam
  Marte olim rutilos orbis & vrbis auos
Non locus est inquit/quem non tua gesta decorent
  Te nouit latium/ Rheblata/Pindus/arabs
Anglia te celebrat scotus/Brito /dalmata/iberus
  Te Belge & Phrisii: Teq; sicamber amat
Te cymbri/Octaui/te sueui/teq; Turingi
  Francones/Hubii/Parthenopeq; colunt.
Perge igitur fœlix/ & te duce Gallia vbiq;
  Fulminet/ac nomen tollat in astra suum

FINIS.

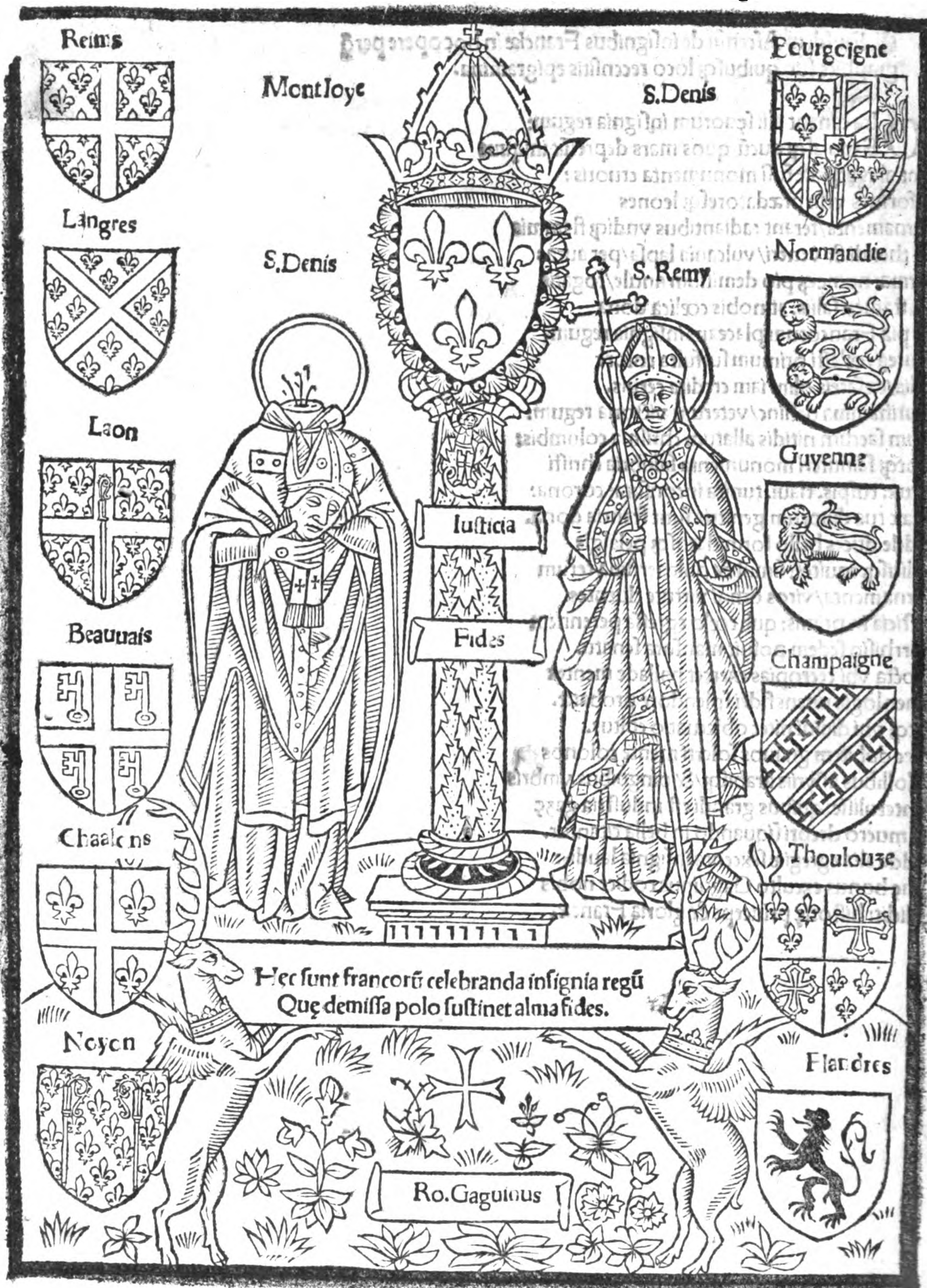
Iodoci Badii Asceusii de prestantia gallorũ
Et auctoris huius vtilissimi compẽdii Carmẽ.

Actia meonio tot praelia digna cothurno:
Totq; cothurnati numeris referenda maronis:
Gallica felici depleuit marte iuuentus
Nullaq; principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas totiens obsederat arces:
Vnde auro pelli poterat non viribus vllis.
Scilicet insomnis norat perducere noctes:
Atq; assueta malo patiensq; algoris & estus
Prima per ymbriferas sese traduxerat alpes
Protinus & parthos bello domitura feroces
Subq; iugum graios victrix missura superbos:
Vnde gerit mixtum nunc gallo graecia nomen.
Nec tamen antiqua superis deiunctius vllũ
Religione genus nullũ obseruantius equi
Nullumq; excultis tam praestans morib' ortũ est.
Sed neq; sacrorũ referanda occulta pphanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis
Ne torpore graui iuuenũ mens victa librisq;
Freta aspernetur sacros edicere ritus
Nec sua nobilibus praeconia fulta triumphis:
Et clarum facinus memori mandare poete
Gestit:aut docti scriptis concredere cadmi.
Scilicet egregiae contenta egisse diserte
Dicere neglexit donec vi martis & equi
Octauum inuicti carlum coluere latini:
Parthenopeq; suum dñm agnouisse coacta est.
Teq; decus nostrũ pulso Lodoice tyranno/
Insubres verum dominumq; ducẽq; salutant
Nunc siquidem altisone tua fortia gesta camoene
Certatim ad superos tollunt vnde aurea Fausti
Exoritur veterum nulli cessura poesis.
Quinadeo nostri nitor indebilis equi
Primus ab italia linguaz transferre latinam
Foelix:Robertus tua stẽmata clara gaguinus
A proauis atauisq; trahit:prolemq; per omnem
Ingreditur:totam referens ab origine gentem
Et quas quisq; vrbes curuo signauit aratro:
Et quibus auspicibus gallorum gloria creuit.
Proinde decus regum preclaris annue coeptis
Et patere in toto resonent te pulpita mundo.

FINIS.

¶ Eiusdem Ascensii de insignibus Franciæ in hoc opere pergraphice suo quibusqꝫ loco recensitis epigramma.

DIra canant alii sęuorum insignia regum:
Exuuiasqꝫ ducũ/quos mars depressit iniquus
Sint aliis aquilæ fusi monumenta cruoris:
Informes vrsi: prædatoresqꝫ leones
Ornamenta/ferant radiantibus vndiqꝫ flammis
Et thetidi & veneri/vulcania lapsa/per auras
Arma: numęqꝫ pio demissum ancile/togatis
Gestamen saliis. at nobis cœlica dona
Et pia Francorum placeant insignia regum.
Aurea cœlesti primum suffulta colore
Lilia/cæsareis olim iam credita ceruis.
Auriflamma dehinc/veterum victoria regum.
Tum sacrum nitidis allatum chrisma columbis
Totqꝫ salutiferi monumenta salubria christi
Crux. cuspis. claui. tunica inconsuta: corona:
Hæc tua diuorum genitrix sunt francia dona.
Adde duces bello formidatosqꝫ pelasgis
Italicisqꝫ equites: simul & pulcherrima rerum
Ornamenta/viros omni virtute cluentes.
Iusticia in primis: quę cœlo egressa perennem
Parrhisio sedem posuit mansura senatu.
Docta vbi cecropias exercet pallade mentes
Theologia nitens fidei splendore probatæ.
Atqꝫ vbi diuini nitet obseruatio cultus.
Nec dubitem gnauos solerti mente colonos
Mollibus assyriis arabisqꝫ/& pinguibus vmbris
Antetulisse: quibus grandi est industria gazę
Et mucro decori siquando in bella citantur.
Adde alia egregiæ sexcenta insignia laudis:
Quę bonus exculto Gaguinus codice nobis
Edidit: historię princeps & gloria Francæ.

Reims
Montloye
S.Denis
Bourgcigne
Langres
S.Denis
S.Remy
Normandie
Laon
Guyenne
Iusticia
Fides
Beauuais
Champaigne
Chaalons
Thoulouze
Hec sunt francorũ celebranda insignia regũ
Quę demissa polo sustinet alma fides.
Noyon
Flandres
Ro.Gaguinus

Iodoci Badii Ascensii de operis huius accessione atq augmento. Ad lectoré cui salutem dicit: Carmen.

Candide ne dubites iuxta ęra reponere lector
Cultius ac multo diutius exit opus.
Accessere etenim/quas gallia possidet/vrbes:
Cunctaq gallorum sub ditione loca
Flandrorum comites primeua ab origine ducti
Atq alia in propriis plurima iuncta locis.
Vndecimusq liber tristi cum funere Carli
Octaui & toto funeris officio.
Mœstaq Parrhisiis magni disruptio pontis:
Aduentusq ducis causaq iulliaci.
Quinadeo regum clarissima gesta duorum
Quorum marte/potens itala terra ruit.
Ergo agedum reducem Iodoicum gallia regem
Victorem insubris conspice lęta soli.
Conspice censorem specimenq lutecia morum:
Et normanne tui perlege iura fori.

Preclarissimum hoc de francorũ gestis cõpendiũ multis notatu dignissimo rũ additionibus libriq vnius accessione locupletatũ: & non segni accuratione a mendis tersum: Impressum diligenter in officina bellouisiana & in inclyto Parisiorum gymnasio impẽsis optimi & diligentissimi bibliopole Ioannis Parui. Anno gratię M. quingentesimo quarto Ad idibus Augusti. Deo gratię.

Omnes chartarum complicationes sunt ternę.

